

Skład Zespołu Projektowego - do dnia 14 stycznia 2010 r.

<i>imię i nazwisko projektanta</i>	<i>rodzaj uprawnień</i>
• mgr inż. architekt Ewa Krzyżanowska – Walaszczyk – Generalny Projektant	– uprawnienia urbanistyczne NE 188/87 – członek Zachodniej Okręgowej Izby Urbanistów we Wrocławiu – Z-023 – uprawnienia do projektowania w specjalności architektonicznej UAN-8386/85/84 – członek Wielkopolskiej Okręgowej Izby Architektów w Poznaniu Nr WP-0110
• mgr Krzysztof Karski	– uprawnienia urbanistyczne nr 219/88
• mgr Kazimierz Bald	– uprawnienia urbanistyczne nr 263/88 – członek Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Warszawie – WA-006
• mgr inż. architekt Ewa Krakowska	– uprawnienia urbanistyczne nr 1099/90 – członek Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Warszawie – WA-095
• mgr inż. architekt Krystyna Goińska	– uprawnienia budowlane – nr 222/71/ZG – członek Lubuskiej Okręgowej Izby Architektów Nr LU 0027 – członek Zachodniej Okręgowej Izby Urbanistów we Wrocławiu – Z-395
• mgr Emilia Stankiewicz	–
• dr inż. arch. Andrzej Romiszewski	– członek Okręgowej Izby Urbanistów w Warszawie – WA-174
• mgr Ryszard Kajetańczyk	– uprawnienia urbanistyczne nr 1632 – członek Zachodniej Okręgowej Izby Urbanistów we Wrocławiu – Z-246
• mgr Ewa Zagnańska	–
• mgr Joanna Woźniak	–
• mgr inż. Andrzej Konarski	– uprawnienia projektowe ds. drogownictwa nr 199/79/WBPP – członek Dolnośląskiej Izby Inżynierów Budownictwa DOS/BD/4120/01
• mgr inż. Zbigniew Kończak	– uprawnienia projektowe ds. energetyki WKP/0283/POOE/06 – uprawnienia budowlane ds. energetyki 382/PW/94 – członek Wielkopolskiej Izby Inżynierów Budownictwa Nr WKP/IE/2266/01
• mgr inż. Andrzej Koźlecki	– rzeczoznawca SITPNiG nr 1254 rozprowadzanie i użytkowanie paliw gazowych
• mgr inż. architekt Janusz Korzeń	– uprawnienia urbanistyczne nr 305/88 – członek Zachodniej Okręgowej Izby Urbanistów we Wrocławiu – Z-160 – uprawnienia do projektowania architektoniczno – budowlane nr 2775/94
• mgr Małgorzata Kępińska – Kasprzak	–
• mgr Przemysław Mager	–
• dr Jan Ptyś	–
• dr inż. Marek Maciantowicz	–

Koncepcję rozwoju regionu lubuskiego sporządzono przy współpracy Biura Planowania Przestrzennego Departamentu Rozwoju Regionalnego i Planowania Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego w Zielonej Górze

• mgr Ryszard Polus	– Dyrektor Biura Planowania Przestrzennego – uprawnienia urbanistyczne nr 891/89 – członek Zachodniej Okręgowej Izby Urbanistów we Wrocławiu – Z-095
• mgr inż. Elżbieta Jaworska	–
• mgr Anna Drzewiecka	–
• mgr Jolanta Cygan – Bieleń	–
• mgr inż. Kamila Szczepańczyk	–
• mgr Marta Stamirowska	–
• Jolanta Sukiennik	–
• mgr Mariusz Goraj	–
• mgr Paweł Makuch	–

Skład Zespołu Projektowego - od dnia 16 czerwca 2010 r.

<i>lp.</i>	<i>imię i nazwisko</i>	<i>uprawnienia</i>	<i>funkcja/zagadnienia</i>
1.	mgr inż. architekt Krystyna Goińska	– uprawnienia budowlane nr 222/71/ZG – członek Lubuskiej Okręgowej Izby Architektów Nr LU 0027 – członek Zachodniej Okręgowej Izby Urbanistów we Wrocławiu – Z-395	Generalny Projektant
2.	mgr Kazimierz Bald	– uprawnienia urbanistyczne nr 263/88 – członek Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Warszawie – WA-006	teks planu
3.	mgr inż. architekt Ewa Krakowska	– uprawnienia urbanistyczne nr 1099/90 – członek Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Warszawie – WA-095	tekst planu
4.	mgr Emilia Stankiewicz	–	tekst planu
5.	mgr Andrzej Konarski	– uprawnienia projektowe ds. drogownictwa nr 199/79/WBPP – członek Dolnośląskiej Izby Inżynierów Budownictwa DOS/BD/4120/01	komunikacja i transport
6.	mgr Małgorzata Kępińska – Kasprzak	–	prognoza oddziaływania na środowisko
7.	mgr Przemysław Mager	–	prognoza oddziaływania na środowisko
8.	dr inż. Marek Maciantowicz	–	opracowanie części graficznej /rysunki map/
9.	mgr inż. Grzegorz Socha	–	opracowanie części graficznej /rysunki map/

Współpraca i konsultacje – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze:

1. mgr inż. Maciej Nowicki
2. mgr Ryszard Polus
3. mgr inż. Elżbieta Jaworska
4. mgr Anna Drzewiecka
5. mgr Jolanta Cygan – Bieleń
6. mgr inż. Kamila Szczepańczyk
7. Jolanta Sukiennik
8. mgr Marta Stamirowska
9. mgr Mariusz Goraj
10. mgr Paweł Makuch
11. mgr inż. Danuta Wesołowska – Wujaszek
12. mgr Wojciech Walewski
13. dr Jerzy Tonder
14. mgr inż. Andrzej Betka
15. mgr inż. Roman Bąk

Autorzy opracowania ekofizjograficznego Województwa Lubuskiego:

- 1) **prof. dr hab. Grzegorz Gabryś** – Katedra Biologii, Wydział Nauk Biologicznych, Uniwersytet Zielonogórski
- 2) **dr hab. Leszek Jerzak** – Katedra Ochrony Przyrody, Wydział Nauk Biologicznych, Uniwersytet Zielonogórski
- 3) **dr Marcin Bocheński** – Katedra Ochrony Przyrody, Wydział Nauk Biologicznych, Uniwersytet Zielonogórski
- 4) **dr Bartłomiej Najbar**, Instytut Inżynierii Łądowej i Środowiska, Zakład Ekologii Stosowanej, Uniwersytet Zielonogórski
- 5) **dr Piotr Reda**, Katedra Biologii, Wydział Nauk Biologicznych, Uniwersytet Zielonogórski
- 6) **dr inż. Agnieszka Ważna**, Katedra Biologii, Wydział Nauk Biologicznych, Uniwersytet Zielonogórski
- 7) **mgr inż. Jan Cichocki**, Katedra Biologii, Wydział nauk Biologicznych, Uniwersytet Zielonogórski
- 8) **dr inż. Marek Maciantowicz**, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych, Uniwersytet Zielonogórski
- 9) **dr Paweł Czechowski**, Instytut Turystyki i Rekreacji, PWSZ w Sulechowie
- 10) **mgr inż. Wojciech Zieleniewski**, Polski Związek Wędkarski, Okręg w Zielonej Górze
- 11) **mgr Mariusz Mleczak**, Glińsk 2/1, 66-200 Świebodzin
- 12) **mgr inż. Michał Budny**, Leaf Project Studio, ul. Poleska 31/59, 51-354 Wrocław
- 13) **mgr inż. Paweł Rymarowicz**, Leaf Project Studio, ul. Poleska 31/59, 51-354 Wrocław
- 14) **mgr inż. Rafał Wodzicki**, Leaf Project Studio, ul. Poleska 31/59, 51-354 Wrocław
- 15) **dr Ryszard Farat**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 16) **mgr Przemysław Mager**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 17) **mgr Tomasz Kasprzowicz**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 18) **prof. dr hab. Witold Grzebisz**, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.
- 19) **mgr inż. Paweł Terlecki**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 20) **mgr Bogumił Nowak**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 21) **mgr Artur Grześkowiak**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 22) **mgr Małgorzata Kępińska – Kasprzak**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 23) **mgr Tomasz Grzelka**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 24) **mgr inż. Małgorzata Wilczak**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 25) **mgr inż. Andrzej Hański**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 26) **dr inż. Leszek Jelonek**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 27) **mgr inż. Maciej Jęch**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 28) **mgr inż. Tomasz Krukowski**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 29) **mgr Józefa Malinowska-Matek**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 30) **mgr Robert Siudak**, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Oddział w Poznaniu
- 31) **mgr Jacek Koźma**, Państwowy Instytut Geologiczny Oddział we Wrocławiu
- 32) **dr Marek Michniewicz**, Państwowy Instytut Geologiczny Oddział we Wrocławiu
- 33) **mgr Andrzej Wijur**, Państwowy Instytut Geologiczny Oddział we Wrocławiu
- 34) **dr hab. Stefan Cwojdzinski**, Państwowy Instytut Geologiczny Oddział we Wrocławiu
- 35) **dr Adam Ihnatowicz**, Państwowy Instytut Geologiczny Oddział we Wrocławiu
- 36) **dr Krzysztof Urbański**, Państwowy Instytut Geologiczny Oddział we Wrocławiu

Koreferaty

- 1) **dr inż. arch. Bogusław Wojtyszyn**
- 2) **prof. dr hab.inż. arch. Jan Konrad Stawiarski i mgr inż. arch. Bogusław Jaskułowski**

CZĘŚĆ O: CELE I PODSTAWY SPORZĄDZENIA PLANU	5
CZĘŚĆ I: UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO. KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU	16
1. DIAGNOZA STANU SYSTEMU POWIĄZAŃ ZEWNĘTRZNYCH	16
1.1. Województwo lubuskie na tle kraju	16
1.2. Podział administracyjny	18
1.3. Powiązania z ościennymi jednostkami administracyjnymi kraju	20
1.4. Powiązania transgraniczne z Republiką Federalną Niemiec	24
1.5. Bariery i ograniczenia współpracy transgranicznej	28
1.6. Szanse współpracy w obszarach transgranicznych	29
1.7. Perspektywy współpracy transgranicznej	29
1.8. Ustalenia dla województwa lubuskiego wynikające z polityki przestrzennej państwa	30
1.9. Działania zmierzające do realizacji celów strategicznych oraz ich odniesienie do województwa lubuskiego	31
2. DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ WEWNĘTRZNYCH	33
2.1. Strefa przyrodnicza	33
2.2. Strefa społeczna	76
2.3. Strefa kulturowa	88
2.4. Turystyka i wypoczynek	111
2.5. Strefa ekonomiczno-gospodarcza	122
2.6. Komunikacja i transport	130
2.7. Infrastruktura techniczna	143
2.8. Strefa obronności i bezpieczeństwa	178
3. SYNTETA UWARUNKOWAŃ WRAZ Z OCENĄ MOŻLIWOŚCI ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO	180
4. IDENTYFIKACJA MOŻLIWOŚCI ROZWOJU REGIONU LUBUSKIEGO. ANALIZA MOCNYCH I SŁABYCH STRON WOJEWÓDZTWA	187
5. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO	189
6. KIERUNKI ROZWOJU I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WEDŁUG ZMIANY PZPW	191
7. ZASADY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO W WYZNACZONYCH OBSZARACH PROBLEMOWYCH	199
CZĘŚĆ II: PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO - PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ	
8. PRIORYTETY POLITYKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO	203
9. STREFA PRZYRODNICZA	206
9.1. Obszary i zasady ochrony przyrody	206
9.2. Parki narodowe i rezerваты przyrody	206
9.3. Parki krajobrazowe	208
9.4. Obszary Chronionego krajobrazu	209
9.5. Obszary Natura 2000	210
9.6. Pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły	210

przyrodniczo-krajobrazowe	
9.7. Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów	211
9.8. Strefy wymagające uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej	212
9.9. Strefy zmniejszenia emisji zanieczyszczeń różnych typów	213
9.10. Ważniejsze inwestycje związane z gospodarką wodną i ochroną przeciwpowodziową	214
10. STREFA SPOŁECZNA	216
10.1. Demografia	216
10.2. Hierarchia i specjalizacja ośrodków usługowych	217
10.3. Ośrodki, na terenie których realizowane będą inwestycje celu publicznego	222
10.4. Tereny ograniczonego użytkowania i wyłączone spod zabudowy	223
11. STRUKTURA OSADNICZA REGIONU	224
11.1. Elementy układu osadniczego województwa	224
12. STREFA KULTUROWA	226
12.1. Działania zmierzające do utrzymania i wykorzystania walorów dziedzictwa kulturowego Regionu Lubuskiego	226
12.2. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego	226
12.3. Ochrona krajobrazu kulturowego województwa	227
12.4. Proponowane parki kulturowe	229
12.5. Proponowane szlaki turystyczne i krajobrazowe	230
12.6. Najcenniejsze zabytki Województwa Lubuskiego i ich ranga	235
13. SIEĆ OŚRODKÓW INFORMACJI TURYSTYCZNEJ	237
13.1. Zaplecze instytucjonalno-organizacyjne	237
13.2. Samorządy branży turystycznej, organizacje pozarządowe	237
13.3. Najważniejsze elementy wizerunku Województwa Lubuskiego jako obszaru atrakcyjnego turystycznie	237
14. STREFA EKONOMICZNO-GOSPODARCZA	241
14.1. Strefy rozwoju gospodarczego	241
14.2. Modernizacja i rozwój gospodarki rolnej	242
14.3. Wyznaczenie obszarów planowanych do zalesienia	245
14.4. Wyznaczenie obszarów zdegradowanych i zagrożonych zniszczeniem wraz z proponowanymi programami ich rewitalizacji lub rewaloryzacji	246
15. KOMUNIKACJA I TRANSPORT	248
15.1. Komunikacja kołowa	248
15.2. Komunikacja kolejowa	252
15.3. Komunikacja wodna	254
15.4. Komunikacja lotnicza	255
15.5. Transport intermodalny, strefy obsługi transportowej	256
16. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	258
16.1. Elektroenergetyka	258
16.2. Gazownictwo	270
16.3. Ciepłownictwo	272
16.4. Gospodarka wodna	274
16.5. Gospodarka ściekowa	276
16.6. Gospodarka odpadami	279
16.7. Telekomunikacja	282
17. STREFA OBRONNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA	287

CZĘŚĆ III: INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO. WYKAZ PROGRAMÓW RZĄDOWYCH I ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH	299
18. PROGRAMY I ZADANIA SŁUŻĄCE LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM	299
CZĘŚĆ IV: REKOMENDACJE	318
19. REKOMENDACJE DO „KONCEPCJI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU”	318
20. Rekomendacje do gmin	320
CZĘŚĆ V: SYNTEZA ZMIANY PZPWL	321
21. SYNTEZA	321
21.1. Strategiczne i operacyjne cele województwa lubuskiego	321
21.2. Kierunki polityki przestrzennej	326
21.3. Programy rządowe i samorządowe województwa	331
21.4. Rekomendacje ze Zmiany PZPWL dla gmin województwa lubuskiego	333
21.5. Rekomendacje ze Zmiany PZPWL do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju	333
CZĘŚĆ VI: SŁOWNIK POJĘĆ PLANISTYCZNYCH	334
CZĘŚĆ VII: SPISY I ANEKSY	345
1. SPIS MAP W SKALI 1:200.000	345
2. NAJWAŻNIEJSZE OBOWIĄZUJĄCE PRZEPISY PRAWA UWZGLĘDNIONE PRZY SPORZĄDZANIU ZMIANY PZPWL	348
3. LITERATURA	350
4. OBJAŚNIENIA SKRÓTÓW STOSOWANYCH W ZMIANIE PZPWL	353

CZĘŚĆ 0 – CELE I PODSTAWY SPORZĄDZENIA ZMIANY PLANU

1. PODSTAWA I ZAKRES OPRACOWANIA

Zgodnie z art. 38 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 z późn. zm) organy samorządu województwa sporządzają plan zagospodarowania przestrzennego województwa, prowadzą analizy i studia oraz opracowują koncepcje i programy, odnoszące się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego.

Obowiązujący Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego - PZPWL został uchwalony przez Sejmik Województwa Lubuskiego uchwałą Nr XXXVII/272/2002 w dniu 2 października 2002 r. (opublikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego nr 105, poz. 1279 z dnia 18 listopada 2002r.)

Zgodnie z art. 45 ustawy z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Zarząd Województwa Lubuskiego w latach 2005-2006 sporządził okresową ocenę Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego, którą następnie w dniu 11 września 2006 roku przedstawił Sejmikowi Województwa Lubuskiego. Wykazała ona, że w okresie funkcjonowania Planu w sytuacji społecznej, gospodarczej i prawnej w Polsce i w naszym województwie nastąpiło szereg zmian naruszających aktualność przyjętych uwarunkowań i kierunków rozwoju.

W związku z powyższym Sejmik Województwa Lubuskiego podjął w dniu 26 marca 2007 r. uchwałę Nr VI/59/07 z w sprawie przystąpienia do sporządzenia Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego w jego granicach administracyjnych.

Celem wykonania opracowania jest konieczność zapewnienia dalszego funkcjonowania Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego w systemie planowania przestrzennego poprzez zaktualizowanie i uzupełnienie jego zapisów.

Podstawą prawną opracowania Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego są:

- ustawa z dnia 5 marca 1998 roku o samorządzie województwa (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1590 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2003 r. Nr 80 poz. 717 z późn. zm.),
- przepisy szczegółowe w zakresie związanym z zagospodarowaniem przestrzennym.

Zmianę Planu sporządzono w oparciu o obowiązujące aktualnie przepisy prawa. Wykaz najważniejszych aktów prawnych uwzględnionych przy opracowaniu tego dokumentu umieszczono w części części VII pkt. 4 – „Najważniejsze obowiązujące przepisy prawa uwzględnione przy sporządzaniu Zmiany PZPWL”.

Uwzględniając wnioski wynikające z okresowej oceny aktualnie obowiązującego Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego przyjęto, że Zmiana Planu posiadać będzie charakter kompleksowy, obejmujący wszystkie dziedziny będące przedmiotem tego Planu, w

wyniku czego powstanie ujednoczony dokument określający zasady organizacji struktury funkcjonalno-przestrzennej, z uwzględnieniem zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań rozwoju.

W konsekwencji w Zmianie Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa uwzględniono ustalenia strategii rozwoju województwa oraz zakres wynikający z ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w szczególności art. 39 ust. 3:

- 1) podstawowe elementy sieci osadniczej województwa i ich powiązań komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych, w tym kierunki powiązań transgranicznych;
- 2) system obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- 3) rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym;
- 4) obszary problemowe wraz z zasadami ich zagospodarowania;
- 5) obszary wsparcia;
- 6) obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi;
- 7) granice terenów zamkniętych i ich stref ochronnych;
- 8) obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin.

W pracach nad sporządzeniem Zmiany PZPWL zapewniono udział projektantów ze wszystkich dziedzin niezbędnych przy sporządzaniu ww. dokumentu, oraz uwzględniono relacje i powiązania Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego z dokumentami poziomu krajowego, poziomu wojewódzkiego i poziomu gminnego.

Przeanalizowano bardzo szeroki wachlarz dokumentów planistycznych, strategicznych i programowych.

Zmiana Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego, którego dotyczą zmiany, sporządzana jest mimo braku przepisów wykonawczych, o których mowa w art. 40 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.).

Brak przepisu wykonawczego określającego elementy konieczne, jakie powinien zawierać każdy wojewódzki plan zagospodarowania przestrzennego, nie stoi na przeszkodzie w podjęciu prac nad zmianami planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Przyjęcie, że brak przepisów wykonawczych uniemożliwia przygotowanie planu wojewódzkiego oznaczałoby nie tylko paraliż planowania przestrzennego na szczeblu wojewódzkim, ale również znaczące utrudnienia w planowaniu lokalnym. Samorząd wojewódzki ma obowiązek sporządzenia planu wojewódzkiego, prowadzenia jego systematycznych ocen oraz, w razie potrzeby, aktualizacji planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Brak przepisów wykonawczych nie może uniemożliwiać samorządowi wojewódzkiemu wypełniania jego ustawowych obowiązków. W art. 39 upzp określa się zakres planu zagospodarowania przestrzennego województwa. W sytuacji, gdy brak przepisów wykonawczych, przepisy rangi ustawowej są wystarczającą podstawą do podjęcia prac nad zmianą planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego.

2. KONCEPCJA POLITYKI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU, A ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

2.1. Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju

Podstawą współczesnych systemów planistycznych jest rozdział zadań i kompetencji samorządu terytorialnego i państwa oraz „samodzielne ustalanie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu przez gminy”. Jednak ta „samodzielność” nie oznacza niezależności gminy i samorządu od państwa. Samorząd terytorialny funkcjonuje w państwie¹. Wpływ państwa na gospodarowanie przestrzenią przez gminy i województwa jest gwarantem na utrzymanie „przestrzeni jako integralnej całości”. Nie jest możliwy podział przestrzeni państwa na niezależne, autonomiczne jednostki. Jako całość wymaga ona działań zapewniających jej spójność.

Zgodnie z art. 3 ust 4 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.) kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej państwa należy do wyłącznej kompetencji Rady Ministrów. Politykę tą określa koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju. Jest ona aktem planowania ogólnego i stanowi oś systemu aktów polityki przestrzennej państwa. Do systemu tego zalicza się także programy zawierające zadania rządowe dla realizacji celów publicznych o znaczeniu krajowym oraz inne akty planistyczne (okresowe raporty o stanie zagospodarowania przestrzennego kraju, programy odnoszące się do zagadnień i obszarów pozostających w zakresie prognozowania strategicznego i prognozowania rozwoju społeczno – gospodarczego oraz studia i analizy planistyczne).

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju jest aktem szczególnego rodzaju. Jej charakter jest zróżnicowany i w obecnym kształcie stanowi zbiór informacji planistycznych.

Treścią koncepcji są uwarunkowania, cele i kierunki zrównoważonego rozwoju kraju. Przyjęta przez Radę Ministrów, a następnie 17 listopada 2000 r. przez Sejm Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju zawiera podstawowe uwarunkowania, cele strategiczne i kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju (M.P. z 2001 r. nr 26, poz. 432).

2.1.1. Uwarunkowania przestrzennego zagospodarowania kraju

Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego kraju w ujęciu Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju wynikają z:

- 1) Globalnych wyzwań rozwojowych, a w tym:
 - cywilizacji informacyjnej, stanowiącej wyznacznik rozwoju kraju w systemie światowym, w którym ludzie ich kwalifikacje, postawy i sposób ich organizowania stają się współcześnie główną siłą motoryczną rozwoju, a dotychczasowe rozmieszczenie surowców i majątku produkcyjnego odgrywa coraz mniejszą rolę w przekształcaniach przestrzennego zagospodarowania kraju,
 - globalizacji gospodarki – jako wyzwania efektywnościowego i modernizacyjnego kształtującego konkurencyjność polskiej przestrzeni w systemie europejskim i światowym,
 - ekorozwoju – jako wyzwania ogólnie cywilizacyjnego XXI wieku, określającego nowe wartości, długofalowe cele strategiczne, uwarunkowania i kryteria ekologiczne rozwoju i przestrzennego zagospodarowania kraju,
 - demokracji – jako wyzwania politycznego wyznaczającego główne kryteria kształtowania organizacji terytorialnej kraju, zgodnie z regułami funkcjonowania otwartego społeczeństwa obywatelskiego i zdecentralizowanego państwa unitarnego,
 - integracji polskiej przestrzeni z europejską jako wyzwania, które będzie tworzyć korzystne warunki asymilacji światowych mega trendów w rozwoju społeczno – gospodarczym kraju w XXI wieku, włączając Polskę w jeden ze światowy biegunów przyspieszonego rozwoju.

¹ Z. Niewiadomski, Planowanie przestrzenne. Zarys systemu. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003.

2) Czynników o znaczeniu europejskim ogólnokrajowym, a w tym:

- zwornikowego położenia Polski w przestrzeni europejskiej wiążącego jej naturalne interesy narodowe z krajami położonymi wokół Morza Bałtyckiego, z Niemcami i krajami Europy Zachodniej, z grupą krajów Europy Środkowej, z Rosją, Białorusią i Ukrainą oraz krajami Europy Południowo – Wschodniej,
- historycznie ukształtowanej struktury przestrzennej kraju, której zasadnicza proporcjonalność tworzy korzystne warunki dynamizacji rozwoju kraju, utrwalone zaś w procesie dotychczasowego rozwoju dysproporcje w poziomie zagospodarowania występujące między zachodnią a północno – wschodnią jego częścią – tworzą istotne zagrożenie osiągnięcia celów strategicznych,
- walorów środowiska przyrodniczego, którego bogactwo stwarza korzystne warunki szybkiego osiągnięcia europejskich parametrów rozwoju i standardów życia polskiego społeczeństwa, a unikatowe wartości różnorodności biologicznej wskazują na to, że imperatywnie musi się stać przestrzeganie zasad rozwoju ekologicznie uwarunkowanego,
- przesłanek demograficznych, które wskazują na konieczność racjonalnego zagospodarowania znaczącego ekonomicznie przyrostu zasobów pracy, co przy niskiej mobilności przestrzennej społeczeństwa i skali bezrobocia i jego koncentracji przestrzennej stanowi poważne wyzwanie dla gospodarki narodowej, a także dla restrukturyzacji systemu edukacji powiązanego z przebudową sieci szkół średnich i wyższych (co stanowi podstawy do dynamizacji rozwoju kraju).

2.1.2. Cele strategiczne

Główną przesłanką określającą system strategicznych celów rozwoju i zagospodarowania przestrzennego kraju jest w ujęciu Koncepcji historyczna szansa i narodowa konieczność dynamizacji rozwoju Polski otwartej na globalny i europejski system gospodarowania i przełamania w ten sposób zapóźnienia cywilizacyjnego przez kształtowanie:

- przestrzeni otwartej na Europę i świat, która generuje europejskie i światowe powiązania,
- przestrzeni konkurencyjnej, innowacyjnej i efektywnej, która tworzy warunki umożliwiające uzyskanie przez podmioty gospodarujące konkurencyjnych efektów,
- przestrzeni czystej ekologicznie, która tworzy warunki stabilnego i wielopokoleniowego zrównoważonego rozwoju,
- przestrzeni zróżnicowanej, która umożliwia wykorzystanie zróżnicowanych przestrzennie zasobów kraju,
- przestrzeni politycznie zdecentralizowanej, w której samorządy lokalne i regionalne mogłyby realizować zróżnicowane przestrzennie cele w ramach unitarnego państwa demokratycznego.²

Zasadniczym założeniem Koncepcji jest strategia dynamicznego równoważenia rozwoju umożliwiająca aktywne i świadome kształtowanie procesu stopniowej likwidacji istniejących dysproporcji oraz konsolidacji priorytetowych celów strategicznych oraz globalnych europejskich mega trendów rozwoju³.

² Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju (M.P. nr 26 poz. 432).

³ Z. Niewiadomski, Planowanie przestrzenne. Zarys systemu. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2003, s. 169.

Głównym motywem wyboru celów strategicznych kreujących politykę przestrzenną państwa jest historyczna konieczność i szansa dynamizacji rozwoju i osiągnięcia na tej drodze europejskich standardów życia społeczeństwa poprzez zwiększenie konkurencyjności gospodarki narodowej w otwartym systemie światowym⁴.

Do systemu celów wynikających z tak przyjętego celu generalnego i sformułowanego motywu, zalicza się:

- kształtowanie mechanizmów generujących efektywny ekonomicznie rozwój społeczno – gospodarczy kraju,
- stopniowa, lecz stała i społecznie odczuwalna poprawa standardu cywilizacyjnego społeczeństwa byłaby osiągnięta wraz z postępującym rozwojem gospodarczym według zasady „tworzenia szans dla każdego”,
- ochrona i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego,
- ochrona dziedzictwa kulturowego,
- podnoszenie bezpieczeństwa państwa.

2.1.3. System przestrzenny kraju

Proces zmian polskiej przestrzeni oraz jej uwarunkowania wewnętrzne pozwalają określić „otwarty system przestrzenny kraju dynamizujący jej przekształcenia”, który mogłyby tworzyć:

- europejskie i krajowe systemy infrastruktury technicznej,
- metropolia stołeczna,
- zbiory potencjalnych biegunów (ośrodków) rozwoju społeczno – gospodarczego o znaczeniu europejskim,
- pasma potencjalnie najwyższej innowacyjności i aktywności społeczno – gospodarczej,
- sieci krajowych, ponadregionalnych i regionalnych ośrodków równoważenia rozwoju strefy i ośrodki gospodarki turystycznej,
- europejska i krajowa sieć ekologiczna.

2.2. Kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju

W Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju wyznaczono główne kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Zalicza się do nich:

1. Politykę dynamizacji przekształceń – kształtowanie przestrzeni otwartej, konkurencyjnej, innowacyjnej i efektywnej.

1.1. Polityka kształtowania systemu dynamizacji przestrzennej struktury kraju.

Politykę integracji przestrzeni europejskiej tworzyć będą tranzyt, komplementarność, konkurencja i kolizyjność interesów. Zgodnie z przyjętymi strategicznymi celami polityki przestrzennego zagospodarowania, podstawą kształtowania systemu przestrzennego, zmierzającego do ożywienia rozwoju społeczno – gospodarczego kraju utworzą:

- Metropolia stołeczna,
- Sieć równomiernie rozmieszczonych w przestrzeni kraju biegunów (ośrodków) o znaczeniu europejskim,
- Sieć ośrodków o znaczeniu krajowym, ponadregionalnym i regionalnym,
- Pasma najsilniej dynamizujące aktywność gospodarczą kraju,
- Strefy rekreacyjne o najwyższych walorach przyrodniczych i krajoznawczych.

⁴ Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju (M.P. nr 26 poz. 432).

- 1.2. Polityka kształtowania Warszawy jako metropolii stołecznej o znaczeniu europejskim.
Metropolia stołeczna będzie głównym czynnikiem, który wywrze istotny wpływ na ożywienie przekształceń strukturalnych polskiej przestrzeni.
 - 1.3. Polityka kształtowania europolii – ośrodków o znaczeniu europejskim.
Rozwój europolii – ośrodków o znaczeniu europejskim – następować będzie w procesie europejskiej konkurencji wartości renty położenia dla lokalizacji kapitału i przedsiębiorczości prywatnej oraz usług publicznych. Nie wszystkie ośrodki spełniają kryteria europolii, a o ich rzeczywistym znaczeniu zadecydują mechanizmy rynkowe, skuteczność aktywnej polityki samorządów i państwa oraz rzeczywista przedsiębiorczość mieszkańców⁵.
 - 1.4. Polityka kształtowania ośrodków o znaczeniu krajowym, ponadregionalnym i regionalnym.
Istotną rolę w koncepcji polityki przestrzennego kraju odgrywają **krajowe ośrodki równoważenia rozwoju**. Do ośrodków takich zalicza się między innymi **Zieloną Górę**. Równomierne rozmieszczenie w przestrzeni kraju **ośrodków ponadregionalnych (m.in. Gorzów Wlkp.)** tworzy wraz z **ośrodkami regionalnymi (m.in. Żary, Żagań)** system regionów węzłowych o dużej wewnętrznej częstotliwości powiązań społecznych i gospodarczych.
 - 1.5. Polityka kształtowania pasm przyspieszonego rozwoju.
Decydujące znaczenie dla rozwoju przestrzennego kraju mają pasma, których osie konstrukcyjne wyznaczają autostrady (**m.in. A-2**) i drogi ekspresowe o znaczeniu europejskim i ogólnokrajowym.
 - 1.6. Polityka kształtowania kompleksów gospodarki turystycznej dynamizującej rozwój.
Główne cele realizowane na szczeblu ponadlokalnym w zakresie turystyki i rekreacji to ochrona przestrzeni turystycznej (w tym środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa cywilizacyjnego), rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej, rozwój produktu turystycznego w układzie przestrzennym kraju oraz wykorzystanie możliwości gospodarki turystycznej w restrukturyzacji innych sektorów (rolnictwo, zdrowie, gospodarka wodna).
2. Politykę ochrony i uwarunkowanego ekologicznie kształtowania przestrzeni przyrodniczej.
Wyrazem systemowego ujęcia środowiska przyrodniczego w kształtowaniu rozwoju i przestrzennego zagospodarowania jest:
 - Przyjęcie założeń ekorozwoju jako jednego z podstawowych mega trendów kształtujących cywilizację XXI wieku,
 - Integralne ujęcie przestrzeni przyrodniczej współzależnie z przestrzenią antropogeniczną jako podstawa kształtowania ekorozwoju,
 - Analiza uwarunkowań przyrodniczych, interakcyjna z uwarunkowaniami społecznymi, kulturowymi, ekonomicznymi i przestrzennymi,
 - Internalizacja ładu ekologicznego z systemem wartości i procesów kształtowania ładu zintegrowanego,
 - Wkomponowanie celów ekologicznych w system celów strategicznych polityki kształtowania polskiej przestrzeni oraz kryteriów z nich wynikających jako jednego z głównych komponentów procedury informacyjno – decyzyjnej regulującej całość procesów rozwoju i przestrzennego zagospodarowania kraju.

⁵ Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju (M.P. nr 26 poz. 432).

Polityka przestrzenna realizowana w założony wyżej sposób pozwoliłaby na rozwinięcie zasad ekorozwoju, niezbędnych dla zapewnienia bezpiecznej dla zdrowia i środowiska równowagi ekologicznej w podstawowych ekosystemach, możliwości dalszego rozwoju gospodarczego i wysokiej jakości krajobrazu.

Dyrektywą 43/92/EEC z dnia 21 maja 1992 r. została powołana Europejska sieć obszarów chronionych NATURA 2000. Celem tej dyrektywy jest ochrona różnorodności biologicznej w krajach członkowskich Unii Europejskiej poprzez ochronę naturalnych ekosystemów oraz fauny i flory⁶. Polska ma bardziej rozbudowany system ochrony przyrody niż kraje Unii Europejskiej. Dyrektywa dopuszcza ograniczenia ostrzejsze niż w niej uregulowano, dlatego też istniejący system może być utrzymany.

Krajowa sieć ekologiczna ECONET jest reakcją na zanik gatunków i ostoi przyrody. Głównym celem utworzenia sieci w kraju i Europie jest zwiększenie skutecznej ochrony różnorodności biologicznej. Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- wyznaczenie obszarów węzłowych obejmujących pełną reprezentację typów zespołów przyrodniczych naturalnych i seminaturalnych, a nawet antropogenicznych,
- zapewnieniu łączności przestrzennej i funkcjonalnej sieci przez wyznaczenie korytarzy ekologicznych,
- ochronie procesów i więzi przyrodniczych integrujących system przyrodniczy,
- ochronie ostoi i siedlisk warunkujących przetrwanie zdolnych do życia populacji roślin i zwierząt,
- ustanowieniu stref buforowych, żeby osłonić obszary o najważniejszych walorach przyrodniczych przed niekorzystnymi wpływami zewnętrznymi przez tworzenie różnych reżimów ochrony,
- renaturyzacji obszarów zniszczonych, tworzeniu nowych siedlisk i ułatwianiu rozprzestrzeniania się organizmów,
- poprawianiu jakości środowiska przyrodniczego w obrębie sieci i w jej otoczeniu,
- integracji celów przyrody z innymi politykami branżowymi i promocji rozwoju trwałego i zrównoważonego.

Korytarze ekologiczne mają na celu rozprzestrzenianie się gatunków między obszarami węzłowymi. Główne korytarze o randze międzynarodowej związane są z dolinami głównych rzek Polski: Wisły, **Odry**, Bugu, Noteci, jak też łańcuchami górskimi oraz z pasmami łączącymi obszary węzłowe w obszarze pojezierzy.

3. Politykę selektywnej restrukturyzacji.

Koncepcja zakłada kontynuację lub podjęcie restrukturyzacji między innymi na pograniczu zachodnim, wzdłuż granicy polsko – niemieckiej. Należy promować politykę stopniowej modernizacji, wspierana przez aktywizacyjne oddziaływanie ogniw restrukturyzowanych lub też stref i ośrodków dynamizowanych w wyniku otwarcia na przestrzeń europejską (aktywizacja stref przygranicznych, rekreacyjnych, pasm i ośrodków dynamizujących rozwój)⁷

4. Politykę modernizacji adaptacyjnej zagospodarowania przestrzeni.

Modernizacja przestrzeni odbywać się będzie sukcesywnie i będzie realizowana poprzez szereg przedsięwzięć umożliwiających adaptację do „nowych potrzeb społecznych”.

Powszechne racjonalizowanie całej struktury przestrzennego zagospodarowania kraju przez przedsięwzięcia adaptacyjne i modernizacyjne, a nawet tylko porządkujące, bez konieczności

⁶ Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju (M.P. nr 26 poz. 432).

⁷ Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju (M.P. nr 26 poz. 432).

radykalnych i kapitałochłonnych przekształceń „dużej skali”, mogłyby stać się skuteczną drogą do powszechnego, chociaż spowolnionego, osiągnięcia standardów europejskich i to przy aktywnym udziale społeczeństwa. W ramach tego podejścia adaptacyjnego w skali regionalnej i lokalnej należałoby przestrzegać zasady porządkowania środowiska przyrodniczego i kulturowego, możliwie bez użycia dużych nakładów inwestycyjnych, ale z zamiarem uzyskania określonych ściśle efektów⁸.

5. Politykę generowania zróżnicowanej regionalnie aktywności społeczno – gospodarczej kraju.

Do głównych zasad tej polityki należałoby przyjąć:

- ostrą selekcję problemów do rozwiązania, określającą społecznie najniezbędniejsze przedsięwzięcia oraz zharmonizowaną wzajemnie kolejność ich realizacji,
- określenie szczegółowych rozwiązań eliminacji dysproporcji według zasady utrzymania koniecznego minimum sprawności funkcjonowania aglomeracji i miast oraz względnie równomiernego rozłożenia w czasie poziomu kapitałochłonności,
- określenie ogniw gospodarki regionalnej, które wymagają jedynie przedsięwzięć modernizujących oraz tych, w których pokonanie progów rozwojowych jest konieczne ze względu na interes ogólnonarodowy, regionalny czy lokalny.

2.3. Podstawowe systemy przestrzenne stabilizujące politykę przestrzennego zagospodarowania kraju

2.3.1. Krajowy system osadniczy

Racjonalizacja systemu osadniczego kraju powinna objąć realizację takich zadań jak:

- wzmocnienie policentrycznej struktury funkcjonalno – przestrzennej systemu, przy wykorzystaniu społeczno – ekonomicznych korzyści koncentracji oraz kształtowania wielofunkcyjnego modelu aglomeracji, miast i osiedli jako formy osadnictwa zapewniającej względnie najlepsze warunki życia ludności oraz efektywność gospodarowania,
- łagodzenie oraz stopniową likwidację dysproporcji w zagospodarowaniu całego układu zurbanizowanego kraju oraz stopniową likwidację na tej drodze ukształtowanych dotychczas barier rozwojowych,
- strukturalną zmianę dotychczas realizowanego modelu industrializacji w kierunku radykalnego ograniczenia zasobochłonności przemysłu, zmiany jego struktury branżowej i modernizacji techniczno – technologicznej w kierunku rozwoju przemysłów technologicznie wysoko zaawansowanych,
- stopniowe przywracanie i utrwalanie ładu przestrzennego w całym systemie osadniczym oraz strefach, w których nieład oddziałuje na środowisko społeczne i przyrodnicze,
- przywracanie i utrwalanie równowagi ekologicznej, szczególnie zaś przyspieszona likwidacja stanu zagrożenia ekologicznego przez harmonizowanie działań w sferze społeczno – gospodarczej i przestrzennej z wartością przestrzeni przyrodniczej.

2.3.2. Krajowy system infrastruktury transportowej

2.3.2.1. Sieć transportowa

⁸ Ibidem.

Układ sieci transportowej w Polsce powinien być dostosowany do wymogów Unii Europejskiej, obejmujących kierunki dla wszystkich rodzajów transportu.

Dla Europy Środkowo – Wschodniej wyznaczono sieć 10 korytarzy transportowych, w tym przez Polskę przebiegają 4 europejskie korytarze transportowe. Obszar województwa lubuskiego przecinają 2 europejskie korytarze transportowe, tj.:

- II paneuropejski korytarz transportowy Berlin – Warszawa – Mińsk – Moskwa – Niżny Nowogród,
- Korytarz III Berlin – Wrocław – Katowice – Lwów – Kijów z odgałęzieniem.
- zarekomendowany dodatkowy korytarz transportowy Świnoujście – Szczecin – granica południowa – Czechy.

2.3.2.2. Sieć dróg krajowych

Nowoczesna sieć drogowa to nie tylko autostrady, które stanowią część systemu dróg szybkiego ruchu, lecz także drogi ekspresowe.

Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w oparciu o program budowy autostrad zakłada dla województwa lubuskiego realizację następujących inwestycji w zakresie rozwoju sieci dróg krajowych:

1. Budowę autostrady A2 od granicy zachodniej do Warszawy.
2. Budowę autostrady A3 Szczecin – Lubawka (zastąpiona obecnie drogą ekspresową S3).

2.3.2.3. Linie kolejowe

Priorytetem w rozwoju sieci kolejowej jest modernizacja linii kolejowych, które biegną wzdłuż europejskich korytarzy transportowych. W ramach tego priorytetu w województwie lubuskim zostanie zmodernizowana linia kolejowa Berlin - Kunowice – Poznań – Warszawa – Terespol – Mińsk – Moskwa.

2.3.2.3. Żegluga śródlądowa

Niewielkie znaczenie polskiej żeglugi śródlądowej w krajowym i europejskim systemie transportu wynika przede wszystkim ze słabo rozwiniętej sieci dróg wodnych. Zarówno potrzeby transportowe, jak i realizacja dyrektywy unijnej wskazują na konieczność kontynuowania zabudowy hydrotechnicznej rzek w celu wprowadzenia w Polsce dróg wodnych klasy europejskiej. Alternatywą dla modernizacji dróg wodnych jest zaspokojenie przyszłych polskich potrzeb transportowych wyłącznie poprzez rozbudowę sieci transportu lądowego, która jednak z ekologicznego punktu widzenia jest bardziej szkodliwa niż hydrotechniczna zabudowa rzek.

Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju przewiduje modernizację urządzeń **drogi wodnej Odry** i jej powiązania z siecią wodną Niemiec oraz pozostałą siecią wodną Polski (**Warta – Noteć – Wisła**).

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE A ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

3.1. Kierunki rozwoju i zagospodarowania

Kierunki rozwoju i zagospodarowania przestrzennego województwa przyjęto w zmianie planu przy uwzględnieniu koncepcji zawartych w dotychczasowym Planie zagospodarowania przestrzennego

Województwa Lubuskiego z 2002 r., strategii rozwoju województwa z 2005 roku, uwzględniając jednocześnie aktualne uwarunkowania.

W Okresowej ocenie Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego zilustrowane są wyniki przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym oraz przedstawiony jest raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego. Wyniki tej oceny stanowiły podstawę do prac projektowych przy Zm. PZPWL. Proponuje się kontynuować zapoczątkowaną politykę rozwoju województwa, związaną z kształtowaniem Pasma Przyspieszonego Rozwoju Gorzów Wlkp. – Zielona Góra – Nowa Sól. Pasma to, jako główna oś osadnicza regionu, generuje rozwój społeczno – gospodarczy, a jako obszar węzłowy w tym paśmie wyróżnia się Lubuskie Trójmiasto (Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól) i obszar Aglomeracji Gorzowskiej.

W celu wykorzystania walorów położenia regionu i jego spójności przestrzennej przyjmuje się w koncepcji rozwoju następujące główne elementy integrujące:

- zewnętrzne:
 - współpraca transgraniczna w ramach euroregionów: ProEuropa Viadrina i Sprewa – Nysa – Bóbr,
 - utworzenie Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC);
- wewnętrzne:
 - powiązanie dwubiegunowe ośrodków krajowych Gorzów Wlkp. – Zielona Góra,
 - budowa korytarza transportowego drogi S3, łączącego północną część regionu z południową.

W wyniku prowadzonych studiów i analiz przyjęto kierunki rozwoju i zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego oparte na zrównoważonym rozwoju przyrodniczo – gospodarczym, przyjmując tezę, że rozwój województwa lubuskiego będzie następował w sposób ciągły i harmonijny w oparciu o:

- intensyfikację wykorzystania walorów położenia województwa, polegających na wzajemnych relacjach z Niemcami i Skandynawią, na wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych. Stąd propozycje rozszerzenia powiązań infrastrukturalnych z Europą Zachodnią i Północną, budowy zaplecza logistycznego dla handlu, wytwórczości i turystyki,
- eksploatację złóż: węgla brunatnego, gazu, ropy naftowej i innych bogactw, zgodnie z koncesjami i programami rekultywacji terenów (eksploatacja możliwa przy zachowaniu maksymalnej ochrony środowiska),
- zdecydowane zwiększenie roli pozawęglowych, ekologicznych źródeł energii (farmy wiatrowe, biomasa, elektrownie wodne, geotermia) w oparciu o uwarunkowania lokalne,
- wyraźne poparcie ze strony władz rządowych, samorządowych, prywatnego biznesu w kształtowaniu innowacyjności i konkurencyjności w działalności gospodarczej, szczególnie lokalizowanej w ramach Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz związanej z eksploatacją i wykorzystaniem surowców występujących w regionie,
- istotny postęp w wykorzystaniu dróg wodnych regionu w kierunku Berlina, Szczecina, Śląska, Gdańska, Bydgoszczy dla potrzeb transportu towarów i turystyki. Istnieją preferencje lokalizacyjne dla działalności gospodarczej w rejonach portów rzecznych, w tym związanej z transportem masowym i skutnerstwem, „odciążaniem” portów w Szczecinie i Świnoujściu,
- pełną realizację programu „Odra 2006”, w tym zdecydowany postęp w zabezpieczeniu przeciwpowodziowym gmin i obszarów systematycznie zalewanych wodami powodziowymi,
- rozbudowę systemu transportowego: drogowego, kolejowego, lotniczego dla dalszej poprawy powiązań regionalnych, krajowych, międzynarodowych,
- powiększenie i wzbogacenie bazy mieszkaniowej, naukowej, usługowej i turystycznej,

-
- rozwinięcie form marketingu walorów regionu i dotarcie z ofertami zarówno do województw Polski centralnej, jak i krajów ościennych, w tym Niemiec i Skandynawii,
 - inicjatywę utworzenia Środkoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC).

Głównym celem polityki przestrzennej, zapisanej w Planie, jest przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego województwa lubuskiego.

3.2. Główne obszary problemowe

Potrzeba aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego wynika między innymi z identyfikacji głównych obszarów problemowych, do których zaliczono w szczególności tereny potencjalnej eksploatacji złóż węgla brunatnego Gubin i Gubin 1 oraz lokalizację elektrowni o mocy do 3000 MW w rejonie zagłębia węgla brunatnego położonego w okolicach Gubina, Lubska i Brodów.

Obszar określany jako „*zespół zagłębia węgla brunatnego na terenie gmin Gubin i Brody*” jest obszarem problemowym, który wymaga szczegółowych, odrębnych badań i decyzji, realizowanych poza niniejszymi działaniami planistycznymi. Szczególnie wymóg ten dotyczy wpływu odkrywki na stosunki wodne całego regionu, uwzględniając rzekę Odrę i aspekty transgraniczne z terenem Niemiec.

W Polityce Energetycznej Polski do roku 2030 złoża węgla brunatnego Gubin (podzielonego później na złoża Gubin i Gubin 1) uznane zostało za jedno ze strategicznych złóż, które ma zostać w przyszłości objęte ochroną zapewniającą możliwość jego eksploatacji. Zapisy te, uwzględnione są w opracowaniach: „Program działań wykonawczych na lata 2009 – 2012” – załącznik do ww. Polityki. Działanie 2.3. Identyfikacja krajowych zasobów strategicznych węgla kamiennego i brunatnego oraz ich ochrona poprzez ujęcie w planach zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z wnioskiem Ministra Gospodarki przedmiotowy obszar objęto ochroną przed zabudową i infrastrukturą niezwiązaną z przemysłem wydobywczym.

Przyjęta przez Rząd 13.12.2011r. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 zakłada potrzebę zabezpieczenia planistycznego i prawnego ochrony cennych gospodarczo złóż surowców mineralnych. W dokumencie tym zapisano w tej kwestii między innymi: „ochrona złóż surowców o charakterze strategicznym, nawet, jeżeli w najbliższych latach nie przewiduje się ich eksploatacji – dotyczy to zwłaszcza węgla brunatnego i kamiennego”. Powyższe związane jest szczególnie z kwestią bezpieczeństwa energetycznego Polski.

3.3. Wniosek

W konsekwencji należy stwierdzić, że przyjęte rozwiązania dotyczące kierunków zagospodarowania obszaru województwa lubuskiego utrzymują podstawowe kierunki polityki przestrzennej Państwa, uwzględniając nowe uwarunkowania rozwoju.

CZĘŚĆ I

UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO. KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

1. DIAGNOZA STANU SYSTEMU POWIĄZAŃ ZEWNĘTRZNYCH

1.1. WOJEWÓDZTWO LUBUSKIE NA TLE KRAJU

- 1) Położone w środkowo - zachodniej Polsce województwo lubuskie graniczy z Republiką Federalną Niemiec i leży w bezpośrednim sąsiedztwie metropolii berlińskiej, która obok Warszawy, Wiednia, Pragi oraz Bratysławy, stanowi jedno z głównych centrów rozwojowych Europy Środkowej.

To sąsiedztwo oraz położenie regionu na skrzyżowaniu ważnych, transeuropejskich szlaków komunikacyjnych paneuropejskich korytarzy: Nr II Berlin – Słubice – Poznań – Łódź – Warszawa – Moskwa i Nr III Berlin – Olszyna – Wrocław – Kraków – Lwów – Kijów oraz promowanego Środkoeuropejskiego Korytarza Transportowego w relacji: Skania – Szczecin – Praga – Bratysława – Wiedeń – Budapeszt – Lubljana – Triest, stanowią podstawowe uwarunkowania rozwojowe dla województwa.

- 2) W warunkach polskich, województwo lubuskie zaliczane jest do „małych regionów” (Krystian Heffner 2007), podobnie jak opolskie, świętokrzyskie, podlaskie i warmińsko - mazurskie. Ocenia się, że na tle kraju reprezentuje przeciętny poziom rozwoju, słaby poziom konkurencyjności.

Województwo lubuskie ma walory przyrodnicze, krajobrazowe, korzystne powiązania komunikacyjne z Niemcami, w tym z pobliskim Berlinem, i resztą kraju, stale rozbudowywane i modernizowane, międzynarodowy szlak wodny rzeki Odry, stanowiący europejski korytarz ekologiczny. Złóża surowców, w tym energetycznych, częściowo trudno dostępnych, znaczne obszary lasów i obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej stanowią o bogactwie regionu. Rozbudowywana baza naukowo-dydaktyczna może przyczynić się do rozwoju województwa.

Lubuskie charakteryzuje się dobrymi relacjami transgranicznymi z sąsiednimi landami Republiki Federalnej Niemiec: Brandenburgią i Saksonią. Powiązania komunikacyjne, współpraca naukowa w rozwiązywaniu trudnych problemów z zakresu ochrony środowiska stwarza dogodne warunki dla realizacji polityki przestrzennej, zagospodarowania obszarów pogranicza, wymiany osób, towarów i usług.

- 3) W literaturze przedmiotu traktującej o roli polskiej przestrzeni w integrującej się Europie, miasta: Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski, wymieniane są jako regionalne ośrodki i cel migracji ludności. Zielona Góra wymieniana jest również jako potencjalna aglomeracja.
- 4) Położenie fizyczno-geograficzne Polski uznawane jest za czynnik pozytywny, determinujący politykę przestrzenną kraju. Województwo lubuskie położone na podstawowym szlaku komunikacyjnym W – Z i rozbudowywanym kierunku zachodnio – południowo - wschodnim ma szansę czerpać korzyści ze swego miejsca w relacjach transgranicznych dla realizacji wzrostu spójności zewnętrznej i wewnętrznej.
- 5) Przyjęta przez Rząd 13.12.2012 r. „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030” w perspektywie długookresowej na lata 2008 – 2030 nawiązuje do Agendy Terytorialnej Unii Europejskiej z maja 2007 roku, gdzie przyjęto Kartę Lipską związaną z kształtowaniem polityki wobec miast europejskich. Dokumenty te są odnowioną Kartą Lizbońską. Agenda Terytorialna

Unii Europejskiej określa sześć podstawowych priorytetów rozwoju przestrzennego, które powinny być respektowane w kształtowaniu polityki przestrzennej państw wchodzących w struktury Unii Europejskiej, a w konsekwencji także, w ramach warunków i możliwości, wyodrębnionych układów regionalnych, w tym lubuskiego.

Są to:

- wzmacnianie policentryzmu i innowacyjności dzięki sieci współpracy regionów miejskich i miast,
- nowe formy partnerstwa i zarządzania terytorialnego między obszarami rolniczymi i miejskimi,
- transnarodowe klastry konkurencyjności i innowacyjności,
- wzmacnianie i rozwijanie sieci transeuropejskich,
- promocja transeuropejskiego zarządzania ryzykiem z uwzględnieniem zmian klimatycznych,
- wzmocnienie struktur ekologicznych i zasobów kulturowych dla nowego podejścia do rozwoju.

6) Według charakterystyki i ocen Raportu „O stanie przestrzennego zagospodarowania kraju” (2007/2008) integracja Polski z Unią Europejską wywarła znaczny, wielopłaszczyznowy wpływ na gospodarkę Polski oraz jej sytuację w powiązaniach zewnętrznych. Powiązania międzynarodowe w rejonie lubuskiego, a także Wrocławia, Poznania, Szczecina są silnie skierowane na Niemcy. Lubuskie położone w środkowym paśmie granicy zachodniej odgrywa bardzo istotną rolę w powiązaniach transgranicznych z zachodnim partnerem.

W ocenie polskiej przestrzeni podkreślono zarówno niedostosowanie infrastruktury transportowej i wodno - ściekowej do występujących potrzeb oraz opóźnienia w ich modernizacji. Podkreślono także wartości przyrodnicze województwa, a w tym terenów wzdłuż Odry, po obu stronach granicy. W Raporcie, tylko Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski wykazane zostały jako ważniejsze ośrodki skupiające pracujących w sektorach przemysłowych. Do istotnych problemów zaliczono konsekwencje zlikwidowania PGR i baz wojsk radzieckich, głównej przyczyny strukturalnego bezrobocia, ekstensywnego użytkowania ziemi i zmian w strukturze zasiewów.

7) „Europejska koncepcja rozwoju przestrzennego” z 1999 roku określiła cele rozwoju w oparciu o trzy główne wytyczne:

- bardziej zrównoważony i policentryczny system miast oraz nowy typ stosunków między miastem a wsią,
- równość dostępu do infrastruktury i wiedzy,
- ochrona i rozwój europejskiego dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Wytyczne te są uwzględniane w polityce regionalnej województwa lubuskiego, tj. w strategii jego rozwoju i planie zagospodarowania przestrzennego.

Województwo lubuskie na tle kraju i Unii Europejskiej

Lubuskie, Polska, Unia Europejska (wybrane informacje)			
Wyszczególnienie	Województwo lubuskie	Polska	Unia Europejska (27 krajów)
Powierzchnia [tys. km ²]	14,0*	312,7*	4.403,3*
Ludność ogółem w roku [w mln] na km ²	1,0* 72*	38,1* 122*	496,3* 115*
Przeciętne trwanie życia osób mężczyzn kobiet	70,5* 79,3*	71,3* 80,0*	75,8* 82,0*
Nakłady na działalność badawczą i rozwojową w relacji do produktu krajowego brutto [%]	0,1**	0,57**	1,85**

Dane z wieloletnich publikacji Urzędu Statystycznego w Zielonej Górze.

* dane na dzień 30XII.2008 wg GUS-u i Eurostatu

** dane na 2007 r. wg GUS-u i Eurostatu.

*** dane za rok 2006 wg Eurostatu

- 8) Z powyższych danych wynika, że województwo lubuskie charakteryzuje się niskim wskaźnikiem zaludnienia na km², niskimi nakładami na działalność badawczą.
- 9) Ponadto porównanie sytuacji lubuskiego z Polską w 2008 roku wskazuje na:
 - korzystniejszą sytuację w zakresie wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 ludności:
Polska – 0,9; lubuskie - 1,8;
 - niekorzystną sytuację zarówno w kraju, jak i w województwie w zakresie salda migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1.000 ludności
Polska – 14,9; lubuskie – (- 0,7);
 - wyrównaną pozycję w zakresie izb mieszkalnych na 1.000 ludności
Polska – 782,3; lubuskie – 767,3,
 - wyrównaną pozycję w zakresie mieszkań oddanych do użytku na 1.000 ludności
Polska - 4,3; lubuskie – 4,2.
 - na tle całego kraju lubuskie wyróżnia się poziomem wyposażenia mieszkań w infrastrukturę komunalną: wodę, kanalizację (w.c., łazienki), gaz, centralne ogrzewanie.
- 10) Lubuskie staje się w coraz to większym stopniu miejscem koncentracji szkolnictwa wyższego, także z dosyć unikalnymi kierunkami studiów. Staje się więc ośrodkiem kształcenia kadr zgodnie z przyjętą strategią oparcia rozwoju o wiedzę i innowacyjność.

1.2. PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Jednostkami podziału administracyjnego województwa lubuskiego są powiaty i gminy (zgodnie z ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa Dz. U. z 1998r. Nr 96, poz. 603) :

- Powiaty grodzkie
miasta (gminy miejskie) Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra.
Gorzów Wielkopolski jest siedzibą Wojewody Lubuskiego, a Zielona Góra siedzibą Sejmiku Samorządowego Województwa Lubuskiego;
- powiat gorzowski – Gorzów Wielkopolski
miasta: Kostrzyn nad Odrą i Witnica
gmina miejska: Kostrzyn nad Odrą

- gmina miejsko - wiejska: Witnica
gminy wiejskie: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn i Santok;
- powiat krośnieński – Krosno Odrzańskie
miasta: Gubin i Krosno Odrzańskie
gmina miejska: Gubin
gmina miejsko-wiejska: Krosno Odrzańskie
gminy wiejskie: Bobrowice, Bytnica, Dąbie, Gubin i Maszewo;
 - powiat międzyrzecki – Międzyrzecz
miasta: Międzyrzecz, Skwierzyna i Trzciel
gminy miejsko - wiejskie: Międzyrzecz, Skwierzyna, Trzciel
gminy wiejskie: Bledzew, Przytoczna, Pszczew;
 - powiat nowosolski – Nowa Sól
miasta: Bytom Odrzański, Kożuchów, Nowa Sól, Nowe Miasteczko
gmina miejska: Nowa Sól
gminy miejsko-wiejskie: Bytom Odrzański, Kożuchów, Nowe Miasteczko
gminy wiejskie: Kolsko, Nowa Sól, Otyń, Siedlisko;
 - powiat słubicki – Słubice
miasta: Cybinka, Ośno Lubuskie, Rzepin, Słubice
gminy miejsko-wiejskie: Cybinka, Ośno Lubuskie, Rzepin, Słubice
gmina wiejska: Górzycza;
 - powiat strzelecko-drezdenecki – Strzelce Krajeńskie
miasta: Dobiegniew, Drezdenko, Strzelce Krajeńskie
gminy miejsko-wiejskie: Dobiegniew, Drezdenko, Strzelce Krajeńskie
gminy wiejskie: Stare Kurowo, Zwierzyn;
 - powiat sulęciński – Sulęcín
miasta: Lubniewice, Sulęcín, Torzym
gminy miejsko - wiejskie: Lubniewice, Sulęcín, Torzym
gminy wiejskie: Krzeszyce, Słońsk;
 - powiat świebodziński – Świebódzin
miasta: Świebódzin, Zbąszynek
gminy miejsko - wiejskie: Świebódzin, Zbąszynek
gminy wiejskie: Lubrza, Łągów, Skąpe, Szczaniec;
 - powiat wschowski – Wschowa
miasta: Sława, Szlichtyngowa, Wschowa
gminy miejsko-wiejskie: Sława, Szlichtyngowa, Wschowa;
 - powiat zielonogórski – Zielona Góra
miasta: Babimost, Czerwieńsk, Kargowa, Nowogród Bobrzański, Sulechów
gminy miejsko - wiejskie: Babimost, Czerwieńsk, Kargowa, Nowogród Bobrzański, Sulechów
gminy wiejskie: Bojadła, Świdnica, Trzebiechów, Zabór, Zielona Góra;
 - powiat żagański – Żagań
miasta: Gozdnicza, Iłowa, Małomice, Szprotawa, Żagań
gminy miejskie: Gozdnicza, Żagań
gminy miejsko - wiejskie: Iłowa, Małomice, Szprotawa

gminy wiejskie: Brzeźnica, Niegosławice, Wymiarki, Żagań;

- powiat żarski – Żary
miasta: Jasień, Lubsko, Łęknica, Żary
gminy miejskie: Łęknica, Żary
gminy miejsko - wiejskie: Jasień, Lubsko
gminy wiejskie: Brody, Lipniki Łużyckie, Przewóz, Trzebiel, Tuplice, Żary.

Podsumowanie:

Liczba jednostek administracyjnych województwa lubuskiego:

- powiaty grodzkie – 2, powiaty ziemskie – 12 (powiaty ogółem: 14),
- gminy miejskie – 9, gminy miejsko-wiejskie – 33, gminy wiejskie – 41 (gminy ogółem: 83),
- miasta – 42.

1.3. POWIĄZANIA Z OŚCIENNYMI JEDNOSTKAMI ADMINISTRACYJNYMI KRAJU

Powiązania międzywojewódzkie w istotny sposób wpływają na funkcjonowanie i rozwój województwa lubuskiego.

Podziały terytorialne kraju w roku 1975, kiedy to powstały graniczące ze sobą województwa gorzowskie, zielonogórskie, oraz zmiany z 1999 roku, kiedy to z obu ww. województw utworzono jedno - lubuskie, spowodowały liczne perturbacje w zarządzaniu tym regionem.

Aktualnie województwo graniczy od strony:

- północnej – z województwem zachodniopomorskim,
- wschodniej – z województwem wielkopolskim,
- południowo - wschodniej – z województwem dolnośląskim,

które uprzednio także składały się z mniejszych terytorialnie struktur wojewódzkich.

Od strony zachodniej województwo lubuskie graniczy z Republiką Federalną Niemiec.

Relacje z ww. województwami dotyczą przede wszystkim:

- zabezpieczenia przebiegu tras komunikacyjnych – drogowych, w tym projektowanych autostrad,
- tras linii kolejowych o dużym znaczeniu dla połączeń międzynarodowych, krajowych i regionalnych,
- wzajemnego uzgadniania wojewódzkich strategii rozwoju, planów zagospodarowania przestrzennego sąsiadujących województw i przygranicznych miejscowości w celu zabezpieczenia przebiegu dróg niższego rzędu (wojewódzkich, powiatowych) sieci infrastruktury technicznej (energetycznych, gazowych, paliwowych, telekomunikacyjnych i innych),
- kontynuowania prac związanych z rozwojem transportu lotniczego, kolejowego, rzeczno, w tym Odry,
- wspólnych starań o zabezpieczenie bezpieczeństwa energetycznego,
- wspólnego rozwiązywania problemów gospodarki odpadami,
- podejmowania wspólnych inicjatyw gospodarczych, badawczych, wdrożeniowych,
- współdziałania na rzecz wykorzystania i ochrony walorów przyrodniczych, krajobrazowych, bogactw naturalnych, spuścizny kulturowej,
- współdziałania przy przeciwdziałaniu zagrożeniom ekologicznym, powodziom, negatywnym wpływom zagrożeń transgranicznych z zagranicy i sąsiednich województw,
- współdziałania w rozwoju turystyki, wypoczynku, działalności sportowej,
- współdziałania dotyczącego produkcji, przechowywania, przerobu, transportu produktów rolnych, w tym zdrowej żywności, również dla potrzeb potencjalnego odbiorcy jakim jest kontrahent zagraniczny (głównie Niemcy, kraje Unii Europejskiej).

Do prac nad Zmianą Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego, władze województw ościennych wniosły szereg wniosków i postulatów, które poniżej zostaną zreferowane w podziale na pięć zasadniczych stref gospodarki przestrzennej: przyrodniczą, kulturową, osadniczą, komunikacyjną i infrastrukturalną. Przytoczenie tych wniosków i postulatów umożliwi określenie podstawowej problematyki powiązań przestrzennych województwa z jego bezpośrednim, krajowym otoczeniem.

Wśród wniosków, uwag i postulatów zgłoszonych przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego, Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego oraz Wojewody Zachodniopomorskiego wymienić należy, między innymi, potrzebę uwzględnienia w pracach nad zmianą planu województwa lubuskiego:

- w sferze przyrodniczej:
 - ochrony obszarów Natura 2000 na styku obu województw,
 - uwzględnienie regulacji prawnych dla Barlinecko-Gorzowskiego Parku Krajobrazowego,
 - ochrony obszarów górniczych – złóż surowców mineralnych,
 - ochrony Głównych Zbiorników Wód Podziemnych Nr 134 – Dębno oraz Nr 135 – Barlinek, Park Narodowy Ujście Warty;
- w sferze osadniczej:
 - oddziaływania sieci osadniczej na styku obu województw;
- w sferze komunikacyjnej:
 - przebiegu Środkoeuropejskiego Korytarza Transportowego, wykorzystującego Odrzańską Drogę Wodną Nr 30;
 - linii kolejowych AGTC CE – 59 i EGC E-59 oraz drogi ekspresowej S-3 ze zmianą przebiegu drogi międzynarodowej E-65,
 - przebiegu nadodrzańskiej trasy rowerowej „Zielona Odra”,
 - możliwości utrzymania połączenia kolejowego relacji Kostrzyn – Dębno;
- w sferze infrastrukturalnej:
 - powiązania istniejących sieci infrastruktury technicznej na styku obu województw oraz sieci planowanych, a w szczególności budowy rozdzielni 400 kV w stacji Baczyna na terenie gm. Lubiszyn, wprowadzenia linii 400 kV Krajnik – Plewiska do stacji Baczyna, budowy dwutorowej linii 400 kV Krajnik – Baczyna, budowy gazociągów wysokiego ciśnienia DN 700 relacji Szczecin – Gorzów – Lwówek, Kostrzyn – Zielin oraz Chrapowo – Będargowo – Strzelce Krajeńskie – Drezdenko,
 - zadań w zakresie ochrony przed powodzią, zgodnie z „Programem dla Odry 2006” (w tym poprawy parametrów eksploatacyjnych rzeki, z utrzymaniem głębokości transportowej 1,8 m).

Wojewoda Zachodniopomorski przekazał także wnioski złożone przez Burmistrzów Miast i Gmin Cedynia oraz Człopa, w których podkreślana jest między innymi potrzeba przeprowadzenia działań związanych z zabezpieczeniami przeciwpowodziowymi na terenach zalewowych, na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi lub położonych pomiędzy wałami przeciwpowodziowymi a linią brzegową rzeki Odry, uwzględnienia potrzeby poprawy lokalnych powiązań układów: drogowego, energetycznego, gazowniczego oraz w zakresie ochrony dóbr kultury (uwzględnienia potrzeby ochrony i rewitalizacji kanału Sicieńskiego i umocnień Wału Pomorskiego).

Wśród wniosków i postulatów zgłoszonych przez Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu – jednostkę podległą Marszałkowi Województwa Wielkopolskiego oraz Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu – Wydział Infrastruktury, wymienić należy między innymi potrzebę uwzględnienia w pracach nad zmianą planu województwa lubuskiego:

w sferze przyrodniczej:

- a) ochrony obszarów cennych pod względem przyrodniczym, w tym ciągów przyrodniczych, mających swoją kontynuację w województwie lubuskim, a zwłaszcza Drawieńskiego Parku Narodowego, rezerwatu przyrody Wyspa na Jeziorze Chobieńskim oraz Parków Krajobrazowych: Przemęckiego i Pszczewskiego oraz Parku Narodowego „Ujście Warty”,
 - b) ochrony obszarów Natura 2000, a w tym Obszarów Specjalnej Ochrony Ptaków, takich jak: Lasy Puszczy nad Drawą, Puszcza Notecka, Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry, Wielki Łęg Obrzański, Pojezierze Sławskie, potencjalnych Specjalnych Obszarów Ochrony Siedlisk, takich jak: Uroczyska Puszczy Drawskiej, Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry oraz Ostoja Międzychodzko-Sierakowska,
 - c) ochrony Obszarów Chronionego Krajobrazu: Pojezierze Sławskie, Pradolina Obry i Rynna Zbąszyńska, Przemęcko-Wschowskiego i kompleksu leśnego Włoszakowice, Puszczy nad Drawą, Puszczy Noteckiej, Międzychodzkiego i Miedzichowskiego;
- w sferze kulturowej:
- a) propozycji utworzenia parków kulturowych Doliny Noteci oraz Cysterskich – Przemęckiego i Obrzańskiego,
 - b) szlaków historyczno-kulturowych: „Szlaku cysterskiego” i „Drogi Św. Jakuba”,
 - c) propozycji włączenia na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO Pradoliny Noteci;
- w sferze osadniczej:
- a) strefy ponadprzeciętnej aktywności przemysłowej Wronki – Międzychód, Nowy Tomyśl – Zbąszyń i gmina Włoszakowice,
 - b) strefy intensywnej produkcji rolniczej w gminach Wolsztyn i Siedlec,
 - c) strefy intensywnej rekreacji w rejonach międzychodzko-sierakowskim, nadnoteckim, nowotomyskim, nadobrzańskim, wolsztyńskim i przemęckim,
 - d) obszaru ograniczeń rozwoju społeczno-gospodarczego, w którym znajdują się gminy Wieleń, Krzyż i Drawsko;
- w sferze komunikacyjnej:
- a) Europejskiego Korytarza Transportowego Nr II Berlin – Poznań – Warszawa – Moskwa z przebiegiem autostrady A2 (Berlin) – Świecko – Poznań – Warszawa – granica z Białorusią,
 - b) dróg krajowych Nr: 22 Wałcz – Gorzów Wlkp., 24 Pniewy – Skwierzyna, 2 Pniewy – Świebodzin, 32 Wolsztyn – Sulechów i 12 Leszno – Wschowa,
 - c) dróg wojewódzkich Nr: 305, 316, 315, 413, 313, 303, 302, 199, 160, 176, 181 i 174,
 - d) linii kolejowej Nr 3 Berlin – Poznań – Warszawa – Moskwa (międzynarodowej linii nr E20),
 - e) planowanej linii kolejowej o prędkości > 300 km/h na ww. kierunku,
 - f) kolei krajowych Nr: E-59 (351), E-20 (003), 14 (Leszno – Głogów), pierwszorzędných linii kolejowych Nr 203 i 14 oraz lokalnej Międzychód – Skwierzyna,
 - g) drogi wodnej „Wielka Pętla Wielkopolska” (z drogami E-70 Warta – Noteć),
 - h) dróg rowerowych: europejskiej Piła – Trzcianka – Drezdenko – Międzychód oraz regionalnej: Krzyż Wlkp. – Drezdenko;
- w sferze infrastrukturalnej:
- a) gazociągu tranzytowego do Niemiec (gmina Miedzichowo - woj. lubuskie) oraz – magistralnych na trasach: do Szczecina (gmina Międzychód – woj. lubuskie), Lwówek – Trzciel, Grodzisk Wlkp. – Świebodzin, Siedlec – Kargowa, Więciechowa – Katowice, Wijewo do Skawy i Nowej Soli,
 - b) linii elektroenergetycznych 400 kV na trasach: gmina Międzychód – woj. lubuskie, gmina Więciechowa – woj. lubuskie oraz 110 kV na trasach: gmina Więciechowa – woj. lubuskie, Wolsztyn – woj. lubuskie, Nowy Tomyśl – woj. lubuskie, Międzychód – woj. lubuskie, Drawsko – woj. lubuskie,

- c) ropociągu na trasie gminy Międzychód – woj. lubuskie.

Wśród wniosków i postulatów zgłoszonych przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego wymienić należy między innymi potrzebę uwzględnienia w pracach nad aktualizacją planu województwa lubuskiego:

w sferze przyrodniczej:

- a) ochrony korytarza ekologicznego doliny Odry o znaczeniu międzynarodowym,
- b) ochrony głównych korytarzy ekologicznych zachodniej i południowej Polski, tj. Korytarza Zachodniego (łączącego Sudety poprzez Bory Dolnośląskie, lasy zielonogórskie, Puszcze Rzepińską z Parkiem Krajobrazowym „Ujście Warty”) oraz Korytarza Południowo-Centralnego (łączącego Rostocze poprzez kompleksy leśne na południu Polski, Lasy Milickie, Dolinę Baryczy z Borami Dolnośląskimi),
- c) potrzeby stworzenia spójnego systemu obszarów chronionych, z uwzględnieniem w szczególności obszarów Natura 2000 Bory Dolnośląskie, Dolina Środkowej Odry, Łęgi Odrzańskie, Stawy Przemkowskie, Buczyzna Szprotawsko - Piotrowicka, Łęgi Odrzańskie, Nowosolska Dolina Odry, Uroczyska Borów Dolnośląskich i Wrzosowisko Przemkowskie, a także Parku Krajobrazowego Stawy Przemkowskie oraz Obszarów Chronionego Krajobrazu Wzgórza Dalkowskie i Dolina Baryczy,
- d) ochrony Głównych Zbiorników Wód Podziemnych Nr: 302 Zbiornik Pradolina Barycz – Głogów, 306 Zbiornik Wschowa oraz 315 Zbiornik Chocianów – Gozdnicza,
- e) koncepcji stworzenia Parku Geologicznego „Łuk Mużakowa”,
- f) ochrony udokumentowanych złóż kopalin użytecznych: rud miedzi i srebra w rejonie Bytomia Odrzańskiego oraz gazu ziemnego w rejonach: Dębina, Grochowice, Kandlewo i Wilków;

w sferze osadniczej:

- a) roli aglomeracji głogowsko - legnickiej jako ważnego ośrodka koncentracji miejsc pracy do uwzględnienia w kształtowaniu zasad rozwoju sieci ośrodków osadniczych południowej części województwa lubuskiego,
- b) powiązań o lokalnym znaczeniu miasta Góra z miastem Wschowa,
- c) powiązań szlaków turystycznych o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym (np. Euro Velo), w szczególności możliwości rozwoju wodnych szlaków turystycznych w ciągu odrzańskiej drogi wodnej oraz atrakcyjnego dla turystyki i rekreacji zagospodarowania doliny Odry oraz dolin Nysy Łużyckiej, Kwisy i Bobru;

w sferze komunikacyjnej:

- a) roli Środkoeuropejskiego Korytarza Transportowego, przy uwzględnieniu jego powiązań komunikacyjnych z Wrocławiem poprzez Poznań oraz przebiegów dróg ekspresowych S3 i S5, linii kolejowych E59 i C-E59 oraz odrzańskiej drogi wodnej E30 dla uaktywnienia rozwoju gospodarczego całego pogranicza zachodniego,
- b) istniejących przebiegów lub wytrasowanie nowych dla dróg krajowych, takich jak: autostrada A18 w relacji Krzywa – Golnice – Olszyna – granica państwa, droga nr 3 relacji granica państwa – Jakuszyce – Jelenia Góra – Legnica – Nowa Sól – Zielona Góra – Gorzów Wielkopolski (Szczecin), droga ekspresowa S3 w jej planowanym przebiegu relacji Lubawka – Legnica – dalej jw. oraz droga nr 12 relacji Dorohusk – Głogów – Żagań – Łęknica – granica państwa,
- c) istniejących przebiegów oraz poprawy warunków technicznych i wzmocnienie znaczenia dróg wojewódzkich Nr: 350, 296, 297, 328, 292, 321, 319, 324 oraz 305,
- d) linii kolejowych nr 273 Wrocław – Głogów – Zielona Góra, nr 275 i nr 14 Wrocław – Legnica – Żagań – Żary – Forst jako istotnych powiązań łączących Dolny Śląsk z Ziemią Lubuską, a także jako powiązań o znaczeniu międzynarodowym, usprawniających połączenia z Brandenburgią i Berlinem oraz pozostałych linii kolejowych, łączących województwo

dolnośląskie z lubuskim (np. Węgliniec – Żagań), jako powiązań komunikacyjnych, stymulujących rozwój ośrodków osadniczych i turystyki;

w sferze infrastrukturalnej:

- a) istniejących sieci gazowych wysokiego ciśnienia DN250 Żuchłów – Wilków, DN80 do miasta Wschowa, DN250 Wilków – Grochowice, DN200 Głogów – Bytom Odrzański, DN250 Głogów – Żary oraz rezerw terenu dla planowanych sieci wysokiego ciśnienia DN300 Polkowice – Żary na odcinku Polkowice – Szprotawa, do miasta Wschowa oraz DN400KGZ Kościan – KGHM Głogów/Polkowice (przy utrzymaniu eksploatacji istniejących złóż gazu wraz z obszarami górniczymi „Wilków” i „Grochowice”),
- b) istniejących elektroenergetycznych linii 220 kV relacji Mikułowa – Leśników, Żukowice – Leśników i Polkowice – Plewiska oraz linii 110 kV relacji Bolesławiec – Jankowa Żagańska, Przemków – Szprotawa, Żukowice – Bytom Odrzański, Żukowice – Sława Śląska, Huta Głogów 2 – Wschowa,
- c) powiązań gmin Osiecznica i Węgliniec z województwem lubuskim w zakresie prowadzenia gospodarki odpadowej,
- d) planowanego zakresu działań na rzecz ochrony przeciwpowodziowej dorzecza Odry, ujętego w „Programie dla Odry 2006”.

1.4. POWIĄZANIA TRANSGRANICZNE Z REPUBLIKĄ FEDERALNĄ NIEMIEC

- 1) Województwo lubuskie po włączeniu Polski w struktury Unii Europejskiej zmieniło diametralnie swoje relacje powiązań zewnętrznych i znalazło się w strefie zwiększonego zakresu swobody przepływu ludzi, towarów, usług, kapitału. Pomimo upływu kilku lat funkcjonowania w nowej rzeczywistości politycznej i gospodarczej, procesy integracyjne Polski, a więc i województwa lubuskiego trwają nadal i stanowią proces ciągły.
Od kilku lat, a szczególnie po wejściu do UE, województwo coraz bardziej integruje się z Republiką Federalną Niemiec, głównie z Brandenburgią i Saksonią w zakresie rozwiązywania wspólnych problemów.
- 2) Podstawę dla uregulowania zasad i form polsko-niemieckiej współpracy przygranicznej oraz międzyregionalnej stanowią traktaty zawarte pomiędzy Polską i Niemcami: graniczny z 14.11.1990 r. oraz traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17.06.1991 r. Na mocy postanowień tego drugiego traktatu w tymże roku powołana została Polsko - Niemiecka Komisja Międzyrządowa do Spraw Współpracy Regionalnej i Przygranicznej, a następnie powstały dwa Komitety: do spraw Współpracy Przygranicznej i do spraw Współpracy Regionalnej. W 1994 r. został powołany Komitet ds. Programowania i Monitorowania Programu Phare CBC i Interreg, natomiast w 2000 r. Komitet ds. Gospodarki Przestrzennej. Przedmiotem działalności Komisji i jej Komitetów oraz grup roboczych jest szerokie spektrum problemów rozwoju współpracy Polski i Niemiec w sferach: politycznej, społecznej, gospodarczej, ekologicznej, planowania przestrzennego i polityki regionalnej.
Polska jako pierwsza w Europie Środkowej i Wschodniej ratyfikowała w 1993 roku Europejską Ramową Konwencję o współpracy transgranicznej oraz Europejską Kartę Samorządu Terytorialnego. Dokumenty te stwarzają szansę dla zwiększenia aktywności rejonów przygranicznych (a więc i obecnego województwa lubuskiego).
We Frankfurcie nad Odrą, dnia 21 listopada 2000 r. podpisano umowę między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Federalnej Niemiec o budowie i utrzymaniu granicznych obiektów mostowych w Rzeczypospolitej Polskiej zlokalizowanych w ciągu dróg publicznych poza siecią dróg krajowych, w Republice Federalnej Niemiec w ciągu dróg publicznych poza siecią dróg federalnych.

W dniu 26 lutego 2008 r. podpisano Umowę między Rzeczypospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o budowie i utrzymaniu granicznych obiektów mostowych w ciągu linii kolejowych o znaczeniu państwowym w Rzeczypospolitej Polskiej i w ciągu federalnych linii kolejowych w Republice Federalnej Niemiec.

Najistotniejszymi instytucjami na rzecz wspomagania rejonów przygranicznych są Komisje Międzynarodowe, co potwierdza cytowany „Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego kraju”.

- 3) W związku z wprowadzeniem w Polsce w 1999 roku nowego podziału terytorialnego kraju, wzrostem roli władz samorządowych w kształtowaniu polityki regionalnej, w tym jej aspektów międzynarodowych, współpraca ta została w ostatnich latach przez samorządy zdynamizowana. Ważnym tego przejawem było podjęcie w 1999 roku stosownych uchwał w sprawie realizacji priorytetów współpracy zagranicznej przez sejmiki województw nadgranicznych (lubuskiego, a także zachodniopomorskiego i dolnośląskiego), w których określono:
- a) główne cele współpracy zagranicznej,
 - b) priorytety geograficzne współpracy,
 - c) udział województw w stowarzyszeniach i instytucjach międzynarodowych.

Priorytety te obejmują zasadnicze sfery współpracy transgranicznej, a z racji położenia ww. województw w paśmie zachodniego pogranicza Polski, w szczególny sposób podkreślają potrzebę zdynamizowania współpracy z Niemcami¹. Województwo lubuskie w 2010 r. zaktualizowało priorytety, dostosowując je do zmienionej sytuacji związanej z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.

- 4) Na przełomie lat 1999/2000 odnowione zostały wcześniej wypracowane formy bezpośredniej współpracy międzyregionalnej na pograniczu polsko-niemieckim, zaś szczególne impulsy dla jej aktywizacji przyniosło opracowanie planów zagospodarowania przestrzennego województw oraz strategii ich rozwoju, co miało miejsce w latach 2000 – 2002. W ramach prac nad tymi dokumentami doszło do szeregu konsultacji i uzgodnień wielu rozwiązań, przyjętych w nich zwłaszcza dla terenów przygranicznych. W tymże czasie podpisane zostało przez Marszałka Lubuskiego i Premiera Brandenburgii „Wspólne oświadczenie o współpracy”, w efekcie którego między innymi służby planistyczne obu regionów mogły skupić się na opiniowaniu, wzajemnym przekazywaniu informacji oraz konsultowaniu regionalnych i ponadregionalnych, przygranicznych opracowań planistycznych. Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze związany jest od szeregu lat stałą współpracą z Instytutem Rozwoju Miast i Mieszkalnictwa Kraju Związkowego Brandenburgii, która między innymi umożliwiła zorganizowanie szeregu eksperckich warsztatów na temat szans rozwoju miast granicznych, a także opracowanie wspólnie ze stroną niemiecką mapy zagospodarowania przestrzennego pogranicza polsko-niemieckiego. Współpraca z niemieckimi ekspertami była pomocna ostatnio przy opracowaniu Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego Województwa Lubuskiego.
- 5) 19 listopada 2008 r. w Zielonej Górze Marszałek Województwa Lubuskiego oraz Premier Saksonii podpisali Wspólne Oświadczenie o Współpracy pomiędzy Województwem Lubuskim a Wolnym Krajem Związkowym Saksonią.
- 6) Dla ukierunkowania rozwoju terenów pogranicza polsko-niemieckiego opracowywano w minionych latach szereg studiów i ekspertyz, których efekty były w części wykorzystywane przy sporządzaniu opracowań planistycznych, takich między innymi jak aktualizowany obecnie plan zagospodarowania przestrzennego województwa. W latach 1994 – 1995 pod egidą Polsko-Niemieckiej Komisji Gospodarki Przestrzennej wykonane zostało „Studium kierunkowego

¹ Uwarunkowania Rozwoju Przestrzennego Polski wynikające z sąsiedztwa z Republiką Federalną Niemiec, Tom III, prof. dr hab. Stanisław Ciok, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski

zagospodarowania przestrzennego obszaru wzdłuż granicy polsko-niemieckiej” – pierwszy tego typu dokument opracowywany w nowej sytuacji polityczno-społecznej po zjednoczeniu Niemiec w obszarze całej polskiej strefy przygranicznej. „Studium” to objęło swoimi analizami szeroki pas terenów po obu stronach. Ważnym, aczkolwiek obejmującym tylko tereny po polskiej stronie granicy, kolejnym opracowaniem tego typu było, pochodzące z 2005 roku i tak samo zatytułowane jak wcześniejszy dokument, zagospodarowanie przestrzennego obszaru wzdłuż granicy polsko-niemieckiej, opracowane na zlecenie polskiego Ministerstwa Budownictwa.

W dokumentacji do „Studium kierunkowego” z 2005 roku wskazano szereg projektów rozwojowych w paśmie gmin, bezpośrednio położonych przy granicy, których realizacja miała przyczynić się do aktywizacji tych obszarów. Wśród tych projektów, których aktualność w zasadniczym stopniu nie uległa zmianie i w części została już zrealizowana, przypomnieć należy między innymi:

- rozbudowę terenów Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Kostrzynie nad Odrą,
- modernizację portu dla obsługi przewozów pasażerskich u ujścia Warty do Odry w ww. mieście,
- rewitalizację obszaru śródmiejskiego i odbudowę Twierdzy Kostrzyn z wewnętrznym zespołem zabudowy,
- wykorzystanie dawnych fortów w Żabicach i Czarnowie, związanych z Twierdzą Kostrzyn dla turystyki na terenie gm. Górzycy,
- budowę przeprawy promowej na Odrze w Nowym Lubuszu k. Słubic,
- rewitalizację obszaru śródmiejskiego Słubic w powiązaniu ze Starym Miastem we Frankfurcie nad Odrą,
- rozbudowę ośrodka akademickiego w Collegium Polonicum w Słubicach,
- modernizację portu na Odrze w Słubicach,
- rozbudowę terenów Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Słubicach,
- modernizację węzła kolejowego o znaczeniu ponadregionalnym w Rzepinie,
- budowę przeprawy mostowej na Odrze w Uradzie w gm. Cybinka,
- rozbudowę terenów produkcyjno-usługowych w południowej, północnej i wschodniej części Gubina,
- odbudowę Starego Miasta i rewitalizację obszaru śródmiejskiego w Gubinie,
- odbudowę wsi Zasięki, dawnego przedmieścia miasta Forst i wykorzystanie terenów przemysłowych we wsi Zasięki w gm. Brody,
- rewitalizację historycznego układu centrum wsi Brody wraz z założeniem parkowo-pałacowym,
- rozbudowę bazy pobytowej w Łęknicy w powiązaniu z udostępnieniem Parku Mużakowskiego i odnowieniem tradycji lecznictwa uzdrowiskowego w Bad Muskau.

- 7) Duże znaczenie dla rozwoju kontaktów transgranicznych ma funkcjonowanie Euroregionów „Sprewa – Nysa – Bóbr” oraz „Pro Europa – Viadrina”, których działalność przyniosła znaczące efekty w tej dziedzinie. Po ponad 15 latach ich współpracy należy je uznać za ważny element integracji obszarów przygranicznych w województwie lubuskim i w Brandenburgii. Ich rozwój powinien zmierzać w kierunku tworzenia wyspecjalizowanych platform współdziałania w nowych warunkach funkcjonowania powiększonej Unii Europejskiej. Obszary przygraniczne pozostają nadal, bez względu na stopień integracji, obszarem wzajemnych relacji różnych systemów prawnych, podatkowych, administracyjnych, gospodarczych, a także różnych mentalności mieszkańców tych obszarów. Kolejny etap rozwoju, w który powinny wkraczać euroregiony pogranicza polsko - niemieckiego, powinien charakteryzować się procesami konsolidacji, łączenia sił oraz podejmowania nowych zadań przez ich struktury. Opracowania powinny dotyczyć całego regionu a nie jego części. Efektywność działań euroregionów w dużym stopniu zależy od integracji struktur (np. wspólny związek komunalny, wspólny sekretariat, wspólna polityka informacyjna).

- 8) W województwie lubuskim występują przyrodnicze obszary węzłowe o znaczeniu międzynarodowym, wiążące się z podobnymi obszarami po zachodniej stronie Odry. Korytarzem ekologicznym o znaczeniu międzynarodowym jest Odra. Rolę Odry i formy jej przystosowania do współczesnych potrzeb określano w „Programie Odra 2006”. Odra stanowi nie tylko granicę państwową, ale także drogę transportu wodnego. Wspólnym problemem jest zagrożenie powodziowe obu państw ze strony tej rzeki oraz udrożnienie transportowego szlaku wodnego z zagospodarowaniem nabrzeży, głównie w Nowej Soli i Cigacicach. W 2001 roku wykonane zostało „Studium zagospodarowania przestrzennego pasma Odry” (metryczki gmin Pasma Odry).
- 9) Lubuskie ma wybitne walory rekreacyjne dla wypoczynku i turystyki o ponadlokalnym znaczeniu. Jest to wielkim atutem, szczególnie w relacjach polsko-niemieckich, dla możliwości rozwoju różnorodnej bazy turystycznej i wypoczynkowej, w tym dla form specjalnych: łowiectwa, wędkarstwa, turystyki konnej i rowerowej, golfa, a także dla lecznictwa typu uzdrowiskowego, szlaków turystyczno - kulturowych, związanych z zabytkami i historią tych ziem.
- 10) Lubuskie staje się województwem o stale rozbudowywanej bazie naukowo - badawczej i edukacyjnej związanej współpracą z Niemcami, zapoczątkowanej przez Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie n/Odrą i Collegium Polonicum w Słubicach, Politechnikę Zielonogórską, a rozwijanej przez powstały w 2001 roku Uniwersytet w Zielonej Górze (po połączeniu Politechniki Zielonogórskiej z Wyższą Szkołą Pedagogiczną).
- 11) Prowadzone są wspólne prace planistyczne i projektowe dla obszarów transgranicznych (w tym opracowanie, które miało charakter wywoławczy „Podstawy gospodarki przestrzennej na polsko - brandenburskim pograniczu”), a także plany zagospodarowania przestrzennego, w tym Słubic, Frankfurtu nad Odrą, Gubina i Guben.
- 12) Kolejnym krokiem ku ukierunkowaniu rozwoju pogranicza polsko-niemieckiego jest "Mapa zamierzeń inwestycyjnych polskiego obszaru pogranicza położonego wzdłuż granicy polsko - niemieckiej" opracowana na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury we współpracy służb planistycznych trzech województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego i dolnośląskiego (czerwiec 2009 r.). Strona niemiecka zobligowała się do sporządzenia analogicznej mapy. Obie mapy mają być materiałem wyjściowym do opracowania "Strategii wspólnych wizji na pograniczu w celu dalszej poprawy współpracy".
- 13) W toku prac nad "Mapą zamierzeń inwestycyjnych polskiego obszaru pogranicza położonego wzdłuż granicy polsko - niemieckiej" dostrzeżono potrzebę integracji działań planistycznych na obszarze pogranicza. W związku z tym przystąpiono w 2010 roku do prac nad sporządzeniem Studium integracji przestrzennej polskiej części pogranicza Polski i Niemiec. Opracowane zostanie wspólnie dla trzech województw przygranicznych: zachodniopomorskiego, lubuskiego i dolnośląskiego. Specyfiką uwarunkowań położenia województwa lubuskiego, którego zachodnią granicę stanowi granica Rzeczypospolitej Polskiej, jest niewątpliwe oddziaływanie na tereny leżące w Republice Federalnej Niemiec oraz podleganie analogicznym oddziaływanom ze strony zachodniego sąsiada. W związku z tym istnieje potrzeba wypracowania wspólnego podejścia do kwestii planowania i zagospodarowania przestrzennego Zachodniej Polski. Odpowiedzią na tę potrzebę jest "Studium Integracji Przestrzennej Polskiej Części Pogranicza Polski i Niemiec". Celem głównym opracowania Studium jest wskazanie kierunków rozwoju obszaru pogranicza Polski i Niemiec a w konsekwencji poprawy jego spójności przestrzennej dla realizacji wyzwań integracyjnych w Unii Europejskiej. Jednym z ważniejszych celów operacyjnych Studium jest stworzenie instrumentów wspomagających formułowanie dokumentów planistycznych i programowych dla perspektywy finansowej UE w latach 2014-2020. Pozostałe cele operacyjne to:
 - wypracowanie spójnej polityki przestrzennej polskiej części obszaru pogranicza Polski i Niemiec,

- wypracowanie innowacyjnych zasad współpracy międzyregionalnej w zakresie planowania przestrzennego,
 - wypracowanie standardu zapisu planistycznego oraz systemu informacji w planowaniu przestrzennym.
- 14) Ważnym narzędziem wspomagania rozwoju województwa lubuskiego jest Europejska Współpraca Terytorialna, która realizowana jest za pomocą trzech typów programów operacyjnych finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR):
- programy współpracy transgranicznej - ich celem jest rozwijanie wspólnych inicjatyw lokalnych i regionalnych,
 - programy współpracy transnarodowej - ukierunkowanych na integrację terytorialną Unii Europejskiej poprzez wspieranie dostępności, zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich, innowacyjność i ochronę środowiska naturalnego,
 - programy współpracy międzyregionalnej - umożliwiających wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk w zakresie m.in. wspierania innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy oraz ochrony środowiska;
- 15) Ponadto Województwo Lubuskie uczestniczy w „Partnerstwie Odry”

1.5. BARIERY I OGRANICZENIA WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ

Najpoważniejszymi barierami ograniczającymi współpracę transgraniczną są różnice wynikające z cech obszarów przygranicznych. Do podstawowych barier w tym zakresie można zaliczyć:

- nieporównywalne struktury administracyjne pod względem wielkości potencjału społecznego, gospodarczego a przede wszystkim zakresu kompetencyjnego w dziedzinie współpracy transgranicznej,
- brak jednoznacznego określenia kompetencji władz lokalnych w nawiązywaniu współpracy transgranicznej. Chodzi o to, aby przepisy nie krępowały możliwości nawiązywania ścisłych związków, aby miasta i gminy mogły efektywnie wykorzystywać szansę związaną ze współpracą,
- odmiennosc systemów gospodarczych i tempa transformacji systemowej,
- silnie zróżnicowany poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i zagospodarowania przestrzennego obszarów przygranicznych,
- słabo rozwinięta infrastruktura transgraniczna, a zwłaszcza mała ilość przejść granicznych i ich standard techniczny,
- słaba dostępność komunikacyjna przejść granicznych. Wynika ona ze słabej spójności sieci transportowej oraz niewydolności układu komunikacyjnego. Istniejąca przed wojną sieć transportowa przecięta została granicami politycznymi w wyniku czego w obszarach przygranicznych powstały liczne podukłady, izolowane miejscowości, które nie posiadają bezpośrednich połączeń, które zostały po drugiej stronie granicy. Aby poruszać się pomiędzy miastami transgranicznymi należy często cofnąć się w głąb kraju. Mała gęstość sieci, a zwłaszcza ich jakość sprawia, że drogi dojazdowe do przejść granicznych są niewydolne, a to z kolei ogranicza dostępność tych obszarów, zwłaszcza dla współpracy regionów transgranicznych,
- ograniczenia natury społecznej np. negatywne stereotypy, słaba znajomość języka sąsiadów, nie rozwiązany problem wzajemnego uznawania świadectw szkolnych i matur.

Barierę utrudniającą współpracę transgraniczną należy usuwać lub zmniejszać ich negatywne oddziaływanie.

1.6. SZANSE WSPÓŁPRACY W OBSZARACH TRANSGRANICZNYCH

Obszary przygraniczne dysponują obecnie wieloma walorami i atrybutami zwiększającymi szanse rozwojowe. Do najatrakcyjniejszych można zaliczyć:

- a) korzystne położenie geograficzne. Do niedawna peryferyjne obszary na granicy zachodniej poprzez aktywną współpracę uzyskały tak konieczną korzystną rentę położenia. Znajdują się one w strefie krzyżujących się wpływów dużych ośrodków rangi europejskiej (Berlina, Drezna, Poznań, Wrocławia), znajdują się na przecięciu ważnych dróg o znaczeniu europejskim łączących krańcowe punkty kontynentu;
- b) zasoby i warunki naturalne. Za kilka lat prawdopodobnie cały obszar zachodniego pogranicza znajdzie się w zasięgu oddziaływania dużej aglomeracji berlińskiej. Obszar pogranicza może stać się miejscem produkcji zdrowej żywności dla potężnego Berlina. Również duże zasoby lasów i wód mogą stać się miejscem odpoczynku dla mieszkańców stolicy Niemiec.
- c) dobre ukształtowanie stosunków ludnościowych. Przejawia się to w młodszej strukturze ludności, wyższym przyroście naturalnym;
- d) niskie ceny wielu towarów i usług, co stanowi podstawę żywiołowego rozwoju handlu przygranicznego, a co za tym idzie wzrostu dochodów ludności i aktywizacji współpracy transgranicznej;
- e) możliwość korzystania ze środków pomocowych Unii Europejskiej;
- f) napływ kapitału i technologii na obszary przygraniczne.

1.7. PERSPEKTYWY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ

Należy umacniać i rozwijać istniejące formy współpracy transgranicznej. Jakość i intensywność zależeć będzie od dalszych rozwiązań:

- prawnych, zwłaszcza w określeniu kompetencji władz samorządowych w nawiązywaniu współpracy;
- informacyjnych, w zakresie możliwości rynkowych, eksportowych, zatrudnieniowych po obu stronach granicy;
- infrastrukturalnych, w zakresie przejść granicznych, dróg, połączeń kolejowych.

Regiony zachodnie mogą stać się tzw. "lokomotywami postępu" i służyć reszcie kraju za wzór i prekursora integracji poprzez współpracę transgraniczną.

Pomimo, iż w myśl Traktatu z Schengen zniknęły wewnętrzne granice polityczne, nie zniknęły wszystkie problemy regionów przygranicznych. Podobnie jak w przypadku zjednoczonych już państw Unii, nadal będą występować, pomiędzy obszarami przygranicznymi różnice:

- a) na płaszczyźnie społecznej np. w sferze zdobyczy socjalnych, poziomie płac, zakresie opieki społecznej, szkolnictwa, dostępności usług;
- b) na płaszczyźnie gospodarczej, wynikające z różnego poziomu rozwoju gospodarczego, poziomu infrastruktury, inwestycji;
- c) na płaszczyźnie finansowej, wyrażające się różnymi systemami podatkowymi, kapitałowymi przeznaczonymi na rozwój tych obszarów;
- d) w sferze regulacji prawnych.

Przewiduje się jednak wzrost poziomu powiązań transgranicznych, który stymulowany będzie przez integrację w sferze gospodarczej.

1.8. USTALENIA DLA WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO WYNIKAJĄCE Z POLITYKI PRZESTRZENNEJ PAŃSTWA

- 1) Pomimo upływu kilkunastu lat od chwili opublikowania powyższych opinii i wniosków, znaczna ich część zachowuje swoją aktualność, a sprawy integracyjne z Unią Europejską zostały już znacznie zaawansowane (fakt formalnej integracji z UE miał miejsce już kilka lat temu – 2004 rok).
- 2) W styczniu 2000 roku została przyjęta na szczycie Rady Europejskiej strategia w Lizbonie (stąd nazwa Strategia Lizbońska), która jest najszerszym, jak dotąd, programem społeczno-gospodarczym Unii Europejskiej. Jest ona ważnym punktem odniesienia w stosunku do strategii wszystkich polskich województw, co podkreśla „Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2005. W cytowanej już „Aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 r.” z 2005 roku, nawiązując do Strategii Lizbońskiej stwierdzono, że „przy określaniu celów operacyjnych oraz w grupie wskaźników uwzględnianych w procesie monitorowania, cele Strategii Lizbońskiej są w szerokim zakresie wzięte pod uwagę”².

Stwierdzono także (w nawiązaniu do celu strategicznego UE), że „województwo lubuskie dobrze wykorzystało walory środowiska i położenie w zjednoczonej Europie. Szybko rozwinęła się gospodarka, przemysł zaawansowanych technologii, poprawiła się infrastruktura techniczna, tworzone są nowe atrakcyjne miejsca pracy. Poprawiła się znacznie jakość życia, dzięki większej dostępności szerokiej gamy usług publicznych – transportu, komunikacji, edukacji, ochrony zdrowia, kultury, wypoczynku i zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańcom”.

- 3) Przełożeniem „Strategii Lizbońskiej” na warunki polskie są między innymi „Założenia Narodowego Planu Rozwoju Polski na lata 2007 – 2013” (dokument o charakterze średniookresowym).

Cele i priorytety NPR 2007 – 2013 zakładają między innymi:

- a) „przyspieszenie modernizacji polskiej gospodarki,
- b) uzyskanie zdolności konkurencyjnej”.

Istotnym elementem „Założeń Narodowego Planu Rozwoju Polski na lata 2007-2013” są cele strategii rozwoju regionalnego dotyczące poziomu wojewódzkiego, a więc i lubuskiego.

Celami tymi są:

- a) „wzrost konkurencyjności gospodarki regionów, przy wykorzystaniu ich atutów i specyfiki (endogeniczny potencjał),
- b) zachowanie różnorodności,
- c) racjonalna gospodarka przestrzenią i zasobami,
- d) wyrównywanie szans (zapobieganie marginalizacji aktualnie najsłabszych regionów)”.

W stosunku do rozwoju społeczno-gospodarczego założono:

- a) budowę gospodarki opartej na wiedzy,
- b) rozwój infrastruktury (transportowej, telekomunikacyjnej),
- c) stymulację inwestycji,
- d) lepsze wykorzystanie zasobów ludzkich.

Z punktu widzenia problemu zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego istotnym jest podkreślanie kierunku działań zmierzających do efektywnego wykorzystania endogenicznego potencjału regionu, stworzenie ram przestrzennych dla realizacji celów strategicznych rozwoju województwa³.

² Strategia rozwoju Województwa Lubuskiego – aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku (uchwała Nr XXXVII/260/2005 z dnia 19 grudnia 2005r.);

³ Założenia Narodowego Planu Rozwoju Polski na lata 2007 – 2013

- 4) Strategia rozwoju województwa lubuskiego z 2005 r. oraz opracowania studialno - projektowe wykonane przed podjęciem decyzji o zmianie planu zagospodarowania przestrzennego województwa z 2002 roku są zgodne z dyrektywami zawartymi w późniejszym dokumencie, jakim są „Założenia Narodowego Planu Rozwoju Polski na lata 2007 – 2013”.
Jest rzeczą godną uwagi, że także o wiele wcześniejsze opracowania z zakresu polityki przestrzennej, zarówno województwa zielonogórskiego jak i gorzowskiego (końcówce lata 90-te XX w.) zawierają zapis dążeń do efektywnego wykorzystania endogenicznego potencjału tych województw (studia zagospodarowania przestrzennego).
- 5) „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 ”.

1.9. DZIAŁANIA ZMIERZAJĄCE DO REALIZACJI CELÓW STRATEGICZNYCH ORAZ ICH ODNIESIENIE DO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

- 1) Do działań zmierzających do realizacji celów strategicznych w szczególności zaliczyć można:
 - Powstanie systemu kolei dużych prędkości na liniach Warszawa – Łódź – Kalisz – Wrocław (Praga), Poznań (Berlin).
 - Odtworzenie żeglugi na Odrzańskiej Drodze Wodnej od Kanalu Gliwickiego,
 - Wspieranie rozwoju systemów intermodalnych, zwiększenie przepraw mostowych. Budowa obwodnic. Modernizacja sieci kolejowej w celu stworzenia systemu szybkich kolei towarowych.
 - Poprawę dostępności wewnątrz obszarów funkcjonalnych z preferencją dla rozwoju transportu publicznego – integracja systemów transportu publicznego w skali miasta i regionu, organizacja ruchu.
 - Zintegrowanie transportu powietrznego, drogowego, kolejowego i żeglugi.
 - Do roku 2015 przewidziano budowę odcinka A-2 Świecko – Mińsk Mazowiecki, a do 2033 Mińsk Mazowiecki – Terespol.
 - Do roku 2020 przewidziano budowę drogi DRB3 Świnoujście – Szczecin – Gorzów Wlkp. – Nowa Sól – Legnica, a do 2033 Legnica – Lubawka.
 - Budowa Kolei Dużych Prędkości (> 200 km/h) – do 2020 roku – Warszawa – Łódź – Kalisz – Wrocław – Poznań, a do 2033 roku Poznań – Berlin, Wrocław – Praga.
 - Modernizacja linii kolei szybkiej Poznań – Berlin do szybkości 200 km/h przewidziana jest do 2015 roku, a do prędkości 120 km/h linia nr 203 Tczew – Kostrzyn na odcinku Gorzów Wlkp. – Kostrzyn - do granicy państwa do 2033 roku.
- 2) Zwiększanie dostępności transgranicznej, wspieranie rozwoju ośrodków regionalnych w rejonach przygranicznych Żar/Żagania; integrowanie planowania ośrodków miejskich podzielonych granicą Gubin, Słubice.
- 3) Poprawa wzajemnej dostępności ośrodków położonych po obu stronach granicy państwowej (infrastruktura, sieciowe produkty turystyczne, poprawa powiązań komunikacyjnych).
- 4) Rozwijanie nowoczesnych, intermodalnych systemów transportu łączących główne ośrodki miejskie.
- 5) Rozwój szkolnictwa wyższego i badań naukowych w dużych miastach – wzmacnianie gospodarki opartej na wiedzy i innowacyjności.
- 6) Wspieranie rozwoju ośrodków regionalnych w regionach peryferyjnych.
- 7) Wyznaczanie spójnego systemu obszarów chronionej przyrody oraz integracja transgranicznych obszarów chronionych.
- 8) Ocena możliwości i warunków likwidacji lub złagodzenia konfliktów pomiędzy siecią ekologiczną kraju a infrastrukturą liniową, oraz wdrażanie międzynarodowych programów dotyczących gospodarowania i ochrony krajobrazu, rozwijanie wzajemnej pomocy naukowej i technicznej,

wymiana doświadczeń i specjalistów oraz wspieranie współpracy międzynarodowej, zwłaszcza transgranicznej w zakresie zarządzania i ochrony krajobrazu, a w tym:

- a) kolizje z korytarzami ekologicznymi na odcinku autostrady A18 Olszyna - Golnice (1),
 - b) odcinek S-3 od Gorzowa Wlkp. do Zielonej Góry (3),
 - c) odcinek S-3 od Szczecina do Gorzowa Wlkp. (3),
 - d) odcinek S-3 od Gorzowa Wlkp. do Nowej Soli (3),
 - e) odcinek S-3 Nowa Sól – Legnica (2)
 - f) modernizacja linii CE59 Wrocław – Zielona Góra – Rzepin – Szczecin (2).
- 9) Konieczność poprawy bezpieczeństwa terenów zalewowych poprzez rozbudowę systemów pasywnej i aktywnej ochrony oraz zwiększenie restrykcyjności warunków zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach dolin rzecznych i obszarach podmokłych, prowadząc do ograniczenia wykorzystywania ich pod zabudowę i ewentualne systematyczne eliminowane zabudowy z tych terenów.

2. DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ WEWNĘTRZNYCH

2.1. STREFA PRZYRODNICZA

Strefie przyrodniczej nadaje się szczególną rangę w części poświęconej uwarunkowaniom rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego ze względu na jej ponadprzeciętne walory wyróżniające województwo i możliwości jej wykorzystania dla dalszego zrównoważonego rozwoju regionu.

Położenie geograficzne

Położenie geograficzne województwa lubuskiego wyznaczają następujące najdalej wysunięte punkty granicy województwa:

- na północ (gmina Dobiegniew) 53° 07' szer. geograf. północnej,
- na południe (gmina Przewóz) 51° 22' szer. geograf. północnej,
- na zachód (gmina Gubin) 14° 32' dług. geograf. wschodniej,
- na wschód (gmina Wschowa) 16° 25' dług. geograf. wschodniej.

Rozciągłość województwa:

- z południa na północ - 1° 45' ; 196,3 km,
- z zachodu na wschód - 1° 53' ; 129,5 km.

Układ pionowy powierzchni:

- najwyższy położony punkt – Góra Żarska – gmina Żary – 226,9 m n.p.m.,
- najniższy położony punkt – Dno Doliny Odry – gmina Kostrzyn nad Odrą – 10 m n.p.m.,
- najwyższa położona miejscowość – Łaz – gmina Żary- 174,8 m n.p.m.,
- najniższa położona miejscowość – Jamno – gmina Słońsk – 12,5 m n.p.m.

Powierzchnia całkowita woj. wynosi: 1 398 788 ha,

z tego: grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione – 716161 ha,

Grunty pod wodami powierzchniowymi – 24964 ha;

- płynącymi - 21825 ha,
- stojącymi - 3139 ha.

Użytkowanie gruntów kształtuje się w następujący sposób:

- lasy – 51% powierzchni,
- użytki rolne – 41% powierzchni,
- tereny zabudowane, rzeki, jeziora – 8% powierzchni.

Województwo posiada bardzo dobre warunki dla rozwoju turystyki. Składają się na nie bogactwa naturalne jakimi są: duże zasoby leśne, wielkość i ilość jezior, a także stosunkowo mało zanieczyszczone środowisko oraz tranzytowe położenie województwa.

Budowa geologiczna

Pod względem budowy geologicznej podłoża podkenozoicznego, województwo lubuskie leży w zachodniej części monokliny przedsudeckiej wraz ze stanowiącą jej fragment perykliną Żar i niewielką częścią ich krystalicznego obramowania w postaci NW fragmentu bloku przedsudeckiego. Skały krystaliczne bloku zanurzają się ku północnemu zachodowi pod utwory permu, triasu i górnej kredy perykliny Żar. W północnej części województwa mamy do czynienia z kredową pokrywą budującą synklinorium szczecińskie, które stanowi NW zakończenie synklinorium szczecińsko – mogileńsko - łódzkiego (Budowa Geologiczna Polski, Tektonika, 1974) i oddzielone jest od podkenozoicznych

wychodni utworów permu i triasu przez pas wystąpień skał jurajskich. W głębszym, podpermskim podłożu województwa lubuskiego występują skały reprezentujące waryscyjskie piętro strukturalne – są to zdeformowane kompleksy osadowe dewonu i karbonu, nieliczne granitoidy waryscyjskie, a także rozpoznane wierceniami skały metamorficzne, o nie zawsze znanym wieku reprezentowane przez fyllity, gnejsy, amfibolity, granitognejsy itp. (Cwojdziański i in., 1996).

Obszar województwa lubuskiego ma budowę wielopiętrową. Najstarsze i najgłębiej położone piętro zbudowane jest ze skał kryptozoiku, powyżej ze skał er paleozoiku i mezozoiku. Nad nimi znajdują się utwory okresów paleogenu i neogenu, tworząc kilkusetmetrową warstwę ery kenozoiku. Ostatni okres geologiczny - neogen - na obszarze województwa zaznaczył się intensywnymi procesami erozji i sedimentacji.

Wpływ na procesy morfotwórcze i zróżnicowanie miąższości osadów miały procesy erozji spowodowane przede wszystkim działalnością lodowców i ich wód roztopowych. W czasie trwania ostatniej epoki lodowcowej lądolód skandynawski kilkakrotnie nasuwał się na obszar kraju. Ostatnie zlodowacenie Odry, zwane bałtyckim, miało miejsce 1215 tysięcy lat temu. Ukształtowało ono obecną rzeźbę powierzchni ziemi województwa lubuskiego do linii Gubin - Lubsko - Zielona Góra - Sława. Za krajobraz na południe od tej linii odpowiedzialne jest wcześniejsze zlodowacenie Wisły, nazywane środkowopolskim. Nieregularne ruchy lądolodów spowodowały powstanie ciągów moren, wałów czołowomorenowych i stref zaburzeń glacictektonicznych⁸.

Rzeźba terenu, regiony fizyczno – geograficzne

Obszar województwa lubuskiego charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą powierzchni terenu. W morfologii terenu wyróżniają się wzgórza moren spiętrzonych utworzone w czasie zlodowaceń południowopolskich i w zlodowaceniu Odry. Obszary czołowomorenowe z okresu zlodowacenia Wisły mają bardzo urozmaicony relief ale niższe wysokości bezwzględne (Bartkowski 1970). Obszary moren dennych mają charakter wysoczyzny morenowej falistej a rejony akumulacji stożków sandrowych, to płaskie równiny występujące na różnych poziomach akumulacyjnych. Najniżej położone są tarasy pradolin oraz dolin rzecznych.

W południowej części obszaru województwa lubuskiego występują głównie osady akumulacji rzecznej zalegające się na północy z osadami pradoliny wrocławsko-magdenburgskiej. Jest to dość wyrównany pod względem geomorfologicznym obszar wchodzący w skład Nizin Saskołużyckich (Jerzy Kondracki 1998). Powierzchnia terenu łagodnie opada na północ, a jej wysokość waha się od 180 do 150 m n.p.m. Na północ od tego obszaru rozciąga się strefa wzniesień glacictektonicznych (Ciuk 1955) o wysokościach dochodzących do 220 m n.p.m określana jako Wał Śląski. Do tej strefy należą Wzgórza Dalkowskie i Wzniesienia Żarskie, które na zachodzie łączą się z Łukiem Mużakowa.

Maksymalny zasięg lądolodu w czasie zlodowacenia Warty wyznaczają ciągi moren w północnej części Wzniesień Żarskich, środkowej części Wzgórz Dalkowskich (Wzgórza Kożuchowskie) i Łuku Mużakowa.

Według stosowanej powszechnie regionalizacji fizyczno-geograficznej Jerzego Kondrackiego, województwo lubuskie leży w całości w obrębie Niżu Środkowoeuropejskiego obejmującego środkową, północną, a także zachodnią i południowo-zachodnią część Polski. Spośród podprovincji wchodzących w skład Niżu, województwo lubuskie obejmuje Pojezierza Południowobałtyckie (część środkowa i północna województwa) oraz w mniejszym stopniu Niziny Środkowopolskie (część południowa) i Niziny Sasko - Łużyckie stanowiące fragment Nizin Środkowoniemieckich (część południowa i południowo - zachodnia).

⁸ Program ochrony środowiska na lata 2003-2010 dla Województwa Lubuskiego wraz z Planem gospodarki odpadami na lata 2003-2010 dla Województwa Lubuskiego (Uchwała Nr XI/78/2003 z dnia 15 października 2003 r.)

Największą część województwa (centralną i północną) obejmuje podprowincja Pojezierzy Południowobałtyckich.

Mniejsza, północna część podprowincji znana jako Pojezierza Pomorskie stanowi skrajną północną część województwa. Jest to obszar makroregionu Pojezierzy Południowopomorskich, w skład którego wchodzi tutaj: Równina Gorzowska, rozciągająca się na północny zachód od Gorzowa w widłach Odry i Warty, Pojezierze Dobiegniewskie leżące na północ od ujściowego odcinka Noteci oraz sięgająca niewielkiego północno-wschodniego skrawka województwa, Równina Drawska.

Znacznie większą część województwa zajmuje południowa część podprowincji określana mianem Pojezierzy Wielkopolskich, rozciągająca się pomiędzy doliną Warty a położonymi na południu miejscowościami: Lubsko, Nowogród Bobrzański, Nowa Sól.

Województwo lubuskie obejmuje każdy z sześciu makroregionów Pojezierzy Wielkopolskich. Począwszy od północy są to: Pradolina Toruńsko - Eberswaldzka, Pojezierze Lubuskie, Pojezierze Wielkopolsko-Kujawskie, Pradolina Warciańsko - Odrzańska, Wzniesienia Zielonogórskie oraz Pojezierze Leszczyńskie.

Pradolina Toruńsko-Eberswaldzka jest rozległą wklęsłą formą morfologiczną o przebiegu równoleżnikowym rozdzielającą Pojezierza Południowobałtyckie na dwie wspomniane części. W granicach województwa zawiera się część Pradoliny stanowiąca fragment mezoregionu Kotlina Gorzowska, biegnącego od Kostrzyna nad Odrą na wschód wzdłuż Dolin Warty i Noteci. Największy obszar w obrębie Pojezierzy Wielkopolskich zajmuje Pojezierze Lubuskie ograniczone od północy i wschodu dolinami Warty i Obry, rozległe w kierunku zachodnim poza dolinę Odry. Składają się na nie następujące mezoregiony: Lubuski Przełom Odry, w części zachodniej w rejonie Słubic, Równina Torzymska, biegnąca wzdłuż prawego brzegu doliny Odry na południowy wschód od Słubic, dominujące pod względem powierzchni Pojezierze Łagowskie oraz położona najdalej na wschód, obejmująca dolinę dolnej Obry Bruzda Zbąszyńska. Pojezierze Lubuskie graniczy od południa i południowego zachodu z Pradolina Warciańsko-Odrzańską, na którą składa się Dolina Środkowej Odry po stronie zachodniej i Kotlina Kargowska na wschodzie.

Od wschodu z Pojezierzem Lubuskim sąsiaduje Pojezierze Poznańskie – część Pojezierza Wielkopolsko-Kujawskiego obejmujące niewielki fragment województwa, pomiędzy Skwierzyną a Pszczewem. Na południe od Pradoliny Warciańsko-Odrzańskiej leży makroregion Wzniesienia Zielonogórskie. Składają się na niego, począwszy od zachodu, Wzniesienia Gubińskie pomiędzy Lubuskim a Gubinem, Dolina Dolnego Bobru, poniżej Nowogrodu Bobrzańskiego, Wysoczyzna Czerwieńska w widłach Bobru i Odry oraz Wał Zielonogórski rozciągający się równoleżnikowo na około 40 km, po obu stronach miasta Zielona Góra.

Najdalej na wschód wysunięta część województwa obejmuje pomiędzy Kolskiem a Wschową część Pojezierza Sławskiego, wchodzącego w skład Pojezierza Leszczyńskiego, a na południowy wschód od Wschowej mały fragment Wysoczyzny Leszczyńskiej, która jako część Nizin Południowopomorskich, należy już do podprowincji Nizin Środkowopomorskich, a dokładniej do jej zachodniej części znanej pod nazwą Niziny Wielkopolsko-Śląskie. W jej skład na terenie województwa lubuskiego wchodzi jeszcze dwa makroregiony – Obniżenie Milicko-Głogowskie i Wał Trzebnicki.

Pierwszy z nich stanowi pasmo szerokości kilkunastu kilometrów ciągnące się od Lubska do Nowej Sól (Obniżenie Nowosolskie), a następnie dalej na południowy wschód wzdłuż doliny Odry (Pradolina Głogowska). Na drugi, położony od strony południowej składają się Wzniesienia Żarskie (część zachodnia) i Wzgórza Dałkowskie (część wschodnia) oddzielone od siebie doliną Bobru.

Trzecią podprowincję na terenie województwa stanowią Niziny Sasko - Łużyckie, które w istocie są tylko częścią właściwej podprowincji Nizin Środkowoniemieckich, leżącej głównie na terenie Niemiec. Niziny Sasko - Łużyckie zajmują najmniejszą, skrajnie południową część województwa. Do podprowincji tej należą: Kotlina Zasięcka (rejon miejscowości Zasięki, Brody) będąca częścią Obniżenia Dolnołużyckiego, Wał Mużakowski (okolice Łęknicy, Trzebieli) wchodzący w skład Wzniesień Łużyckich

oraz Nizina Śląsko - Łużycka i wchodzące w jej obręb Bory Dolnośląskie (Żagań, Szprotawa, Gozdnicza, Małomice, Iłowa) oraz Równina Szprotawska obejmująca dolinę rzeki Szprotawy.

Warunki klimatyczne

Według klasyfikacji klimatycznej (W. Okołowicza i D. Marty) województwo lubuskie położone jest w śląsko-wielkopolskim regionie klimatycznym. Region ten charakteryzuje się dominującym wpływem mas powietrza polarnomorskiego znanego z Oceanu Atlantyckiego i zdecydowanie mniejszym wpływem powietrza kontynentalnego. Wpływa to na rozkład temperatury i opadów atmosferycznych w ciągu roku. Zimy na obszarze województwa są łagodne i krótkie, ze średnią temperaturą powietrza w najchłodniejszym miesiącu styczniu nie przekraczającą -2°C . Lata są wczesne, długie i ciepłe. Najcieplejszym miesiącem jest sierpień ze średnią temperaturą powyżej 18°C .

Na obszarze samego województwa lubuskiego ze względu na rozkład podstawowych składników klimatu nie obserwuje się widocznego zróżnicowania na część północną, południową lub wschodnią i zachodnią. Można powiedzieć, że temperatury powietrza w półroczu ciepłym (maja-październik) są wyższe w północnej części województwa. Równocześnie część ta charakteryzuje się niższymi sumami opadów atmosferycznych. Zmniejszona suma opadów cechuje również obszar położony na wschód od Zielonej Góry, obejmujący Wał Zielonogórski. Średnia roczna suma opadów nie przekracza tam 500 mm. Obszar ten daje początek ciągnącym się przez centralną Polskę obszarom pustynienia ze względu na deficyt opadów atmosferycznych.

Charakterystyczne, ze względu na zróżnicowanie rzeźby, roślinności i hydrografii, jest kształtowanie się lokalnego makroklimatu. Na terenach podmokłych: torfowiska, bagna, pojezierza, doliny rzek Odry, Warty obserwowany jest wzrost wilgotności powietrza. Obszary o urozmaiconej rzeźbie terenu: Wzgórze Dalkowskie, Wał Zielonogórski, Wzgórze Osieńsko-Sulechowskie, cechują lokalne spadki temperatury szczególnie w okresie zimowym, oraz wzrost wilgotności.

Klimat woj. lubuskiego ma charakter przejściowy pomiędzy kontynentalnym i oceanicznym. Jego głównymi cechami są stosunkowo małe roczne amplitudy temperatury powietrza, wczesna wiosna, długie lato oraz łagodna i krótka zima z mało trwałą pokrywą śnieżną. Według A. Wosia (1994) opisywany obszar należy do lubuskiej dzielnicy klimatycznej, wyróżniającej się dużą liczbą dni z pogodą ciepłą (256). Rzadko notuje się dni z pogodą przymrozkową (69). Region wyróżnia ponadto największa liczba dni z opadem (170) i największe zachmurzenie, co nie do końca ma odzwierciedlenie w wysokości opadów rocznych, kształtującej się na poziomie 550 mm.

Średnie roczne temperatury oscylują w granicach $+8,1^{\circ}\text{C}$ i należą do najwyższych w kraju. Średnie temperatury najzimniejszego miesiąca – stycznia oscylują wokół (-1°C) , stąd obszar ten należy w Polsce do jednego z najcieplejszych zimą.

Świadczy o tym także najniższa liczba dni z mrozem w kraju. Temperatura najcieplejszego miesiąca – lipca wynosi nieco ponad 18°C (A. Woś, 1994). Łagodniejsze warunki powodują, że obszar ten cechuje dłuższy niż w pozostałych częściach kraju okres wegetacyjny, wynoszący około 220 dni. Na obszarze tym obserwuje się też podwyższoną liczbę dni z mgłą w ciągu roku (ok. 70 dni).

Klimat tego regionu jest łagodny na północy województwa, w pasie pradoliny Noteci i Warty, ma on charakter przejściowy między chłodnym i dość wilgotnym regionem pomorskim a cieplejszą i suchszą częścią środkową i południową regionu lubusko-dolnośląskiego. Obszar regionu zaliczany jest do najcieplejszego w kraju. W Słubicach znajduje się tzw. polski biegun ciepła, gdzie notowane są najwyższe maksymalne temperatury w Polsce.

Wody powierzchniowe (w tym system ich ochrony)

Charakterystyka hydrograficzna województwa lubuskiego.

Województwo lubuskie w całości położone jest w dorzeczu Odry. Południowa część województwa położona jest na obszarze Regionu Wodnego Środkowej Odry, północna na obszarze Regionu Wodnego Warty, natomiast zachodni fragment środkowej części województwa oraz jego fragment północno-zachodni leżą w obszarze Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego. Województwo lubuskie charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią hydrograficzną. Główne rzeki województwa to Odra, oraz mające tu swoje przyujściowe odcinki Warta, Noteć, Nysa Łużycka, Bóbr i Obra. Według umownego podziału hydrograficznego, uwzględniającego główne rzeki województwa, po 11 % jego powierzchni pokrywają zlewnie Noteci i Nysy Łużyckiej, 12% zlewnia Bobru, 28% - Warty i 38% - samej Odry.

Znamienny dla województwa jest poprzeczny układ większości dolin rzecznych uwarunkowany procesami związanymi z transgresją lodowca na tym obszarze, a częściowo odzwierciedlany już samym przebiegiem doliny Odry. Podobne tendencje przebiegu wykazują inne, poza wspomnianymi, rzeki o znaczącym wpływie na wielkość zasobów oraz na kształtowanie stosunków wodnych województwa, takie jak Obra, Ilanka, Pliszka, Czarna Struga, Postomia, Lubsza, Śląska Ochla, Obrzyca. Kilka większych rzek zaznacza swą obecność na obszarze województwa, jedynie w jego przygranicznych częściach. Są to m.in. Drawa, Kwisa, Szprotawa, Barycz, Kłodawa, Rów Polski.

Rzeka Odra stanowi główną oś hydrologiczną województwa. Do Odry bezpośrednio lub pośrednio dopływa również szereg mniejszych rzek posiadających całkowitą zlewnię na obszarze województwa (między innymi: Pliszka, Ilanka, Kanał Postomski). Rzeki te charakteryzują się na ogół dobrą jakością wód w porównaniu z dużymi rzekami.

Część północna województwa lubuskiego, na północ od doliny Odry, charakteryzuje się stosunkowo wysokim współczynnikiem jeziorności (stosunek powierzchni jezior do powierzchni wybranego obszaru), wynoszącym 2-3%, w stosunku do pozostałej części położonej poniżej linii ostatniego zlodowacenia, gdzie jeziorność wynosi poniżej 0,1%.

Na terenie województwa występuje ogółem kilkaset jezior, w tym kilkadziesiąt o powierzchni większej niż 50 ha. Kilka z nich to duże, głębokie i czyste jeziora, takie jak m.in.: Ciecz, Niesulickie, Lubikowskie, Chłop, Szarcz, Lipie, Ostrowiec i Osiek. Także szereg mniejszych jezior posiada duże walory rekreacyjne. Zasobność w wody podziemne województwa jest dobra w części północnej i średnia w części południowej. Wody podziemne zaliczają się głównie do regionu Środkowopolskiego, tylko obszar południowo-wschodni należy do regionu Przedzudeckiego. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych województwa stanowią ok. 4,8% zasobów całego kraju.

Województwo lubuskie charakteryzuje się dobrze rozwiniętą siecią hydrograficzną.

Zasadnicze jednak znaczenie w określeniu zasobności wód powierzchniowych ma wielkość odpływu rzecznoego, ściśle powiązana z zasilaniem przez wody opadowe.

Dla potrzeb ustalenia zasobów wód powierzchniowych Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej zajmuje się pomiarem średnich wieloletnich przepływów rzecznych, prowadząc ich kontrolę w wybranych przekrojach wodowskazowych. Przyjęty na terenie województwa lubuskiego system pomiarowy uwzględnia cztery obszary bilansowe – zlewnię Warty, zlewnię Nysy Łużyckiej, zlewnię Odry powyżej ujścia Nysy Łużyckiej oraz zlewnię Odry pomiędzy ujściem Nysy Łużyckiej a ujściem Warty.

Całkowita wielkość odpływu z województwa lubuskiego, według danych z wielolecia, wynosi prawie 18 tys. hm³ rocznie. Po około 43% odpływu przypada na zlewnie Warty i Odry, około 13% na zlewnię Nysy Łużyckiej.

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

Parametry hydrologiczne poszczególnych obszarów bilansowych na terenie województwa lubuskiego

Lp.	Obszar bilansowy	Pow. [km ²]	Odpływ całkowity [hm ³ /rok]	Moduł jednostkowy odpływu [dam ³ /km ²]
1.	zlewnia Odry powyżej ujścia Nysy Łużyckiej	5 627	7 517,672	133,60
2.	zlewnia Nysy Łużyckiej	1 564	2 319,412	148,30
3.	zlewnia Odry pomiędzy ujściem Nysy Łużyckiej a ujściem Warty	425	116,620	27,44
4.	zlewnia Warty	6 368	7 743,488	121,60
RAZEM		13 984	17 697,192	126,55

Dane z Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

Jeziora

Lubuskie należy do średnich województw zarówno pod względem łącznej bezwzględnej powierzchni wód stojących jak też i ich procentowego udziału - 0,45 %.

Pod względem liczebności i łącznej powierzchni zbiorników wód stojących dominuje środkowa, a także północno - wschodnia część województwa. Na pozostałym obszarze ich udział jest wyraźnie mniejszy.

Większość jezior skupiona jest na Pojezierzu Lubuskim rozciągającym się na rozległym obszarze pomiędzy dolinami Odry Warty i Obry. Tam też znajdują się największe jeziora województwa: Niesłysz, Lubniewsko, Lubiąż, Trześniowskie, Wojnowskie, Paklicko Wielkie, Wilkowskie, Bukowieckie, Długie, Głębokie, Chycina, Małcz, Wielicko, Bytnickie, Ostrowicko, Lubinickie, Niedźwiedno.

Inne większe jeziora to m.in., na krańcach północnych Osiek na Pojezierzu Dobiegniewskim, Ostrowiec na Równinie Drawskiej oraz największe w całym województwie jezioro Sławskie na Pojezierzu Sławskim w części południowo-wschodniej.

Naturalne akweny mają przeważnie charakter rynnowy często o wyraźnej południkowej orientacji (Łagowskie, Trześniowskie).

Na terenie województwa znajdują się 52 jeziora o powierzchni powyżej 50 ha. Łącznie gromadzą one około 500 tys. hm³ wody⁹.

Wykaz i parametry hydrograficzne największych jezior województwa lubuskiego

Lp.	Nazwa jeziora	Pow. [ha]	Objętość [tys. m ³]	Lp.	Nazwa jeziora	Pow. [ha]	Objętość [tys. m ³]
1	Sławskie	828,0	42 665	27	Solecko	96,5	3 978
2	Niesłysz	497,0	34 458	28	Długie (k. Chyciny)	95,5	7 171
3	Osiek	466,2	51 206	29	Konin	93,5	1 982
4	Ostrowiec	387,6	36 433	30	Słowie	92,5	12 457
5	Lubikowskie	314,7	34 842	31	Duże Tarnowskie	92,0	3 504
6	Lubniewsko	240,4	12 412	32	Chycina	84,8	7 197
7	Chłop (k. Pszczewa)	227,8	20 579	33	Łagowskie	82,0	4 349
8	Paklicko Wielkie	196,0	15 823	34	Wojnowskie	82,0	1 253

⁹ Program ochrony środowiska na lata 2003-2010 dla Województwa Lubuskiego wraz z Planem gospodarki odpadami na lata 2003-2010 dla Województwa Lubuskiego (uchwała Nr XI/78/2003 z dnia 15 października 2003r.)

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

					Wschodnie		
9	Wielkie Obrzańskie	188,7	4 087	35	Wielkie Dankowskie	81,9	2 830
10	Trzeźniowskie (Ciecz)	186,0	35 920	36	Lipy Duże	79,4	3 588
11	Radęcino	174,4	7 341	37	Lubienieckie	79,0	1 981
12	Lipie	174,0	22 202	38	Głębokie	76,0	766
13	Szarcz	169,8	13 465	39	Wędromierz	73,8	3 653
14	Rudzińskie	163,0	6 590	40	Pszczewskie	68,7	6 532
15	Lutol	153,1	2 746	41	Lubiatówka	68,7	2 287
16	Jańsko	153,0	1 073	42	Ostrowica	63,3	3 167
17	Wojnowskie Zachodnie	147,0	6 312	43	Słowa	62,1	9 141
18	Marwico	140,3	4 853	44	Borak	62,0	2 505
19	Dobiegniewskie	136,9	3 007	45	Rokitno	61,5	3 133
20	Lubiąż	130,5	6 075	46	Brody	56,0	426
21	Wilkowskie	130,0	11 702	47	Białe	55,6	3 163
22	Głębokie (k. Międzyrzecza)	124,9	11 530	48	Bytnickie	53,0	542
23	Bukowieckie	103,3	1 956	49	Wielkie (k. Witnicy)	52,3	5 795
24	Wielicko	103,0	1 570	50	Bronków	52,0	1 371
25	Lubowo	101,9	4 439	51	Jelito	50,0	1 073
26	Malcz	99,0	3 698	52	Buszno	51,4	6 274
				Ogółem		7 602,0	497 102

Dane z Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

Źródła zanieczyszczenia wód

Głównym zagrożeniem dla jakości wód, zwłaszcza powierzchniowych, są nieoczyszczone ścieki komunalne lub oczyszczone w stopniu niewystarczającym oraz zanieczyszczenia obszarowe. Są to głównie ścieki bytowe z terenów wiejskich (w tym terenów turystycznych), odprowadzane w sposób nieorganizowany, zanieczyszczenia splukiwane z obszarów rolnych, leśnych oraz terenów tras komunikacyjnych (drogowych i kolejowych). Ładunek zanieczyszczeń wprowadzany przez te źródła zależy od stopnia zurbanizowania, poziomu kultury rolnej i intensywności ruchu komunikacyjnego na danym obszarze.

Na drugim miejscu w rankingu ilościowym odprowadzanych ścieków znajdują się ścieki z przemysłu celulozowo - papierniczego. Kolejne miejsca zajmują przemysły: włókienniczy, spożywczy, ceramiczny i materiałów budowlanych.

Wody powierzchniowe (rzeki) stwarzają również problemy wiążące się z zagrożeniami powodziowymi. Dotyczy to szczególnie dolnego odcinka Warty i Noteci..

Stosowanie wałów przeciwpowodziowych, jako tzw. metody biernej, powinno mieć charakter wspomagający wobec czynnej ochrony przeciwpowodziowej, jaką stanowią zbiorniki retencyjne.

Badania jakości wód w rzekach w ramach monitoringu w sieci krajowej, regionalnej i lokalnej wykazują ciągle nadmierne ich zanieczyszczenie. Większość badanych rzek posiada wody nie odpowiadające wartościom normatywnym (wody pozaklasowe).

Zagrożenia i możliwości ochrony badanych jezior

Wieloletnie zaniedbania w zakresie szeroko rozumianej gospodarki wodnej jak i działań planistycznych doprowadziły w Polsce do gwałtownego przyspieszenia procesów eutrofizacyjnych

w wielu naturalnych i sztucznych zbiornikach wodnych. Skutki intensywnego rolnictwa, przyspieszania odpływów wód, niekontrolowanej zabudowy rekreacyjno-wypoczynkowej i wielu innych nieprzemyślanych działań najbardziej odczuwają zbiorniki o dużej podatności na degradację. Do takich zbiorników, ze względu na warunki morfometryczne i hydrologiczne zaliczyć można niewątpliwie jeziora Wojnowskie oraz Rudno.

W jeziorach przebiegają liczne procesy biochemiczne, które stymulują naturalny proces samooczyszczania. W zależności od parametrów morfometrycznych jeziora, charakteru jego zlewni i stopnia antropopresji, tempo samooczyszczania jest zróżnicowane. W jeziorach silnie zeutrofizowanych, naturalne samooczyszczanie może ulec całkowitemu zahamowaniu. Czynniki (zjawiska) świadczące o złym stanie jeziora i ograniczające proces jego samooczyszczania to: przekroczone ładunki dopuszczalne miogenów, zakwity glonów, mała przezroczystość wody, masowe śnięcia ryb.

Wszystkie te zjawiska niekorzystnie wpływają na ocenę jeziora, nie tylko przez naukowców, ale także innych użytkowników. Są one szczególnie niekorzystne z punktu widzenia turystyki, rekreacji, przemysłu i połowu ryb.

Powodem złej sytuacji jezior są zazwyczaj niekontrolowane dopływy zanieczyszczeń, do których zalicza się nutrieny występujące naturalnie w wodach powierzchniowych, ze źródeł innych niż naturalne. Bezpośredniego zagrożenia należy się doszukiwać w związkach doprowadzanych do jezior z ich własnych zlewni.

Odrębny problem stanowią ładunki zanieczyszczeń głównie biogenów pochodzących z atmosfery i wyłukiwanych z niej podczas opadów atmosferycznych. Źródła takich zanieczyszczeń położone są nierzadko w znacznych odległościach od zlewni badanych jezior.

Spośród źródeł punktowych dużą rolę odgrywają zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie jezior i dopływów nielegalne, niezorganizowane i niekontrolowane składowiska śmieci, gnojowniki, jednorazowe zrzuty nieczyszczonych ścieków bytowych, odcieki z produkcji rolnej, itp.

Zlikwidowanie tego źródła zanieczyszczeń stawia się zwykle na pierwszym miejscu. Z jednej strony są one bowiem najłatwiejsze do identyfikacji i oszacowania, z drugiej zaś są zawsze dużym zagrożeniem dla jeziora. Niezbędne jest uporządkowanie gospodarki wodno - ściekowej i odcięcie dopływu ścieków.

Zanieczyszczenia ze źródeł rozproszonych pochodzą z miejscowości, osiedli, dużych ośrodków wypoczynkowych, ogródków działkowych itd.; często pozbawionych sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni. Przedostają się one do jezior wodami gruntowymi (z powierzchni nieutwardzonych), spływami powierzchniowymi, małymi rowami melioracyjnymi i rurami drenarskimi, a podczas intensywnych opadów bezpośrednio z przepełnionych kolektorów, szamb i osadników.

Ograniczenie tego typu zanieczyszczeń wymaga zwrócenia szczególnej uwagi na indywidualne systemy oczyszczania ścieków bytowych, budowę punktów zlewnych na ścieki dowożone w najbliższej oczyszczalni oraz budowy lokalnych i zbiorczych oczyszczalni ścieków wraz z systemem kanalizacji.

Dla jezior największym zagrożeniem są miejscowości położone najbliżej jej brzegów.

Zanieczyszczenia obszarowe to różnorodne związki dopływające do wód powierzchniowych z pól, łąk i innych użytkowanych terenów. Podobnie jak zanieczyszczenia ze źródeł rozproszonych przedostają się do najbliższych rowów i cieków, przede wszystkim w wyniku spływu powierzchniowego, a także pośrednio przez glebę i wody gruntowe. W przeważającej części są to związki dopływające z obszarów użytkowanych rolniczo (nadmierne stosowanie pestycydów, nawozów sztucznych i naturalnych. Azot dostaje się do wód powierzchniowych, głównie przez wody podziemne, natomiast fosfor ze spływami powierzchniowymi.

Niemniej istotną rolę w kształtowaniu stanu ekologicznego jezior odgrywają: nadmierny rozwój infrastruktury turystycznej, a co za tym idzie duża presja turystyczna w bezpośrednim sąsiedztwie jezior, nieprawidłowa gospodarka rybacka i nadmierna presja wędkarska, prowadząca nieuchronnie do tzw.

przeleśzczenia jezior, a także nieprawidłowe użytkowanie urządzeń melioracji wodnych szczegółowych i podstawowych.

Presja turystyczna znajduje swoje odzwierciedlenie także w niszczeniu brzegów jeziora poprzez przekształcanie naturalnych klifów na łatwiej dostępne, co w znacznym stopniu przyspiesza spływ powierzchniowy i ogranicza pobór substancji biogennych przez roślinność. Intensywne turystyczne wykorzystywanie jezior, wpływa również na stan roślinności przybrzeżnej, która ulegając presji nie jest w stanie spełniać roli strefy buforowej. Dodatkowo, na jakość wód jeziora ogromny wpływ mają wody dopływów, w większości przypadków niosące znaczne ilości zanieczyszczeń.

Poważnym zagrożeniem dla prawidłowego funkcjonowania ekosystemu wodnego jezior jest też duża zmienność poziomów zwierciadła wody. Wahania stanów przekraczające niekiedy 1 m doprowadzają do osuszenia i obumierania roślinności litoralnej.

Następujące procesy gnilne i rozpad materii organicznej, która po ponownym zalaniu wraca do obiegu w jeziorze i staje się pożywką dla ekspansywnych gatunków fitoplanktonu, w tym najmniej pożądanym sinic. Gwałtowne obniżenia poziomu wód powodują także spustoszenie w złożonej ikrze rybniej oraz wśród drobnych gatunków fauny, które w naturalnych warunkach regulują wielkość populacji fitoplanktonu.

Nieprawidłowe użytkowanie urządzeń melioracji wodnych, podstawowych np. (Obrzański Kanał Południowy) prowadzi także do stagnacji wody w kanałach, w okresie intensywnej produkcji rolnej (okres wegetacyjny) co powoduje kumulację zanieczyszczeń i po ponownym uruchomieniu przepływu, wody jezior otrzymują jednorazowo skondensowany ładunek zanieczyszczeń. W wielu przypadkach następstwem tego jest zakwit fitoplanktonu.

Dodatkowymi źródłami zanieczyszczeń są też ścieki pochodzące z oczyszczalni ścieków (pomimo ich wysokiego stopnia oczyszczenia). Ścieki z ośrodków wypoczynkowych oraz w większości gospodarstw domowych gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych.

Podejmowane działania w zlewniach wód powierzchniowych nadal są niewystarczające, dla poprawy stanu wód w tych zbiornikach.

Należy podjąć możliwie jak najwięcej działań mających na celu ograniczenie dopływu szkodliwych substancji z obszarów zasilania.

Zasadniczą rolą stref ochronnych wzdłuż jezior i cieków jest ograniczenie dostawy zanieczyszczeń obszarowych, których eliminacja, a przynajmniej znaczne ograniczenie stanowi od wielu lat największy problem w ochronie wód jeziornych.

Stworzenie stref ochronnych, w postaci chociażby zadrzewień wzdłuż brzegów cieków i jezior, stanowi naturalną przeszkodę dla miogenów transportowanych po powierzchni gleby. Przeszkoda taka powoduje zarówno infiltrację spływających wód, a co za tym idzie transportowanych miogenów, w głąb gleby jak i ich przechwytywanie.

Najważniejsze byłoby ustanowienie stref ochronnych o szerokości 5-10 m wzdłuż niezalesionych brzegów jezior.

Decyzje wydane przez Starostwo Powiatowe w Zielonej Górze

Lokalizacja ujęć wód powierzchniowych i podziemnych

Pozwolenia wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód, tj. pobór wód powierzchniowych.

L.p.	wnioskodawca	Znak decyzji	Przedmiot decyzji	Data wydania decyzji	Termin ważności decyzji
1	Nadleśnictwo Zielona Góra	RL-6223/7/02	Pobór wody z Kanału Wodna w km 1+500 w m. Ochla	02.09. 2002r.	31.12.2015 r.
2	„Wschodzące	RL-6223/w-	Pobór wód z	01.08.2006r.	31.12.2021r.

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

	Słońce”, Sp. z o.o Sulechów	16/06	Kanału”D” w km.2+150,dz.nr51/4 Smolno Wielkie, Gm.Kargowa		
3	Władysław Rusewicz Smolno Małe 6	RL-6223w- 4/07	Pobór wód z rzeki Obrzyca w km 9+920 i 10+150	16.03.2007r.	31.12.2022 r.
4	Gospodarstwo Rolne Barbara Dubicka – Kaczmarczyk Ochla	OŚ-6223w- 15/07	Pobór wód z rzeki Śląska Ochla w km 25+800 +26+940 oraz Kanału Wodna w km. 0+000+1+300	18.09.2007r.	30.09.2012 r.
5	„BOMAFAR” Sp. z o.o.	OŚ.6223w- 20/07 OŚ.6224w- 27/07	Pobór wód z Kanału Młynówka W km 6+835 Dąbrówka Gm. Kargowa	10.10.2007r.	31.10.2017r.

Dla powyższych ujęć nie ustanowiono stref ochronnych.

W miejscowości Głuchów, Gm. Trzebiechów zlokalizowane jest ujęcie wód powierzchniowych z rzeki Obrzyca w km+880 dla miasta Zielona Góra.

Aktualne pozwolenie wodnoprawne na pobór wód wydał Lubuski Urząd Wojewódzki decyzją znak: RŚ.III.GMar. 6811-55/05 z dnia 30.12. 2005 r. Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu rozporządzeniem z dnia 29 kwietnia 2005r. ustanowił strefę ochronną ujęcia oraz wprowadził zakazy i ograniczenia obowiązujące na jej terenie.

Lokalizacja ujęć wód powierzchniowych występujących na terenie powiatu gorzowskiego oraz ich stref ochronnych

Starosta Gorzowski nie ustanawiał stref ochronnych ujęć wód powierzchniowych, w związku z powyższym nie występują też żadne związane z nimi ograniczenia.

L.p.	Treść pozwolenia wodnoprawnego	Lokalizacja ujęcia	Organ wydający (data, znak)
1	Pozwolenie wodnoprawne(przedłużenie pozwolenia) na korzystanie z wód z rzeki Witniczanki do celów rybackich dla potrzeb stawu położonego w korycie rzeki Witniczanki km 7+900, leżących w oddziałach 266o,267h Nadleśnictwa Bogdaniec, wydzierżawiny.	Pobór wody za pośrednictwem zastawki typu C-2 w km 7+900 rzeki Witniczanki	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 24.01.2000r., znak: OŚ-gr-6223/7/2/2000
2	Pozwolenie wodnoprawne(przedłużenie pozwolenia) na korzystanie z wód z rzeki Witniczanki do celów rybackich dla potrzeb stawu położonego w korycie rzeki	Pobór wody za pośrednictwem mniczków na stawach	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 24.01.2000r., znak: OŚ-gr-6223/7/1/2000

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

	Witniczanki km 12+000 do 14+260, leżących w oddziałach 98j, 99g, 117b, 118c, 119a, 141d, 149b, 150c Nadleśnictwa Bogdaniec, wydzierżawiny.		
3	Pozwolenie wodnoprawne na korzystanie z wód rzeki Witniczanki do celów rybackich dla potrzeb stawu położonego na działce nr 11/2 w miejscowości Witnica	Pobór wody za pośrednictwem żelbetonowej studni rozdzielczej	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 24.01.2000r., znak: OŚ-gr-6223/7/2/2000
4	Pozwolenie wodnoprawne na wykonanie urządzeń wodnych dla potrzeb stawów rybnych zlokalizowanych na działkach nr 105/1, 106, 107, 108, 109/2, 98/3 w miejscowości Prądocin gm. Deszczno	Wykonanie ujęcia wody dla potrzeb stawów rybnych za pomocą rurociągu \varnothing 500, dł. 41m w km 51+625 Kanału Postomskiego	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 05.09..2001r., znak: OŚ-ow-6223/2/5/01
5	Pozwolenie wodnoprawne na pobór wód z rzeki Witny dla potrzeb stawów rybnych zlokalizowanych na działce nr 287/4 w miejscowości Witnica	Wykonanie ujęcia brzegowego wody w rzece Witna w km 2+700 z mnicha żelbetowego 50/50 cm., typ Mn-1	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 31..12. 2001r., znak: OŚ-ow-6223/7/7/01
6	Pozwolenie wodnoprawne na pobór wód powierzchniowych z rzeki Marwicy do hodowli i chowu ryb, dla obiektu stawowego zlokalizowanego na rzece Marwica w km 15+430 do 16+260 gm. Lubiszyn	Ujęcie wody km rzeki Marwica 15+430 do 16+260	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 05.12.2001r., znak: OŚ-ow-6223/5/6/01
7	Pozwolenie wodnoprawne na pobór wody za pomocą zastawki piętrzącej z rzeki Srebrnej km 5+875 w dla potrzeb szkółki leśnej w Wojcieszycach gm. Kłodawa	Wykonanie zastawki piętrzącej w km 5+875 rzeki Srebrnej	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 05.12.2001r., znak: OŚ-ow-6223/3/2/2/01
8	Pozwolenie wodnoprawne na pobór wody za pomocą zastawki piętrzącej z rzeki Lośnicy w km 2+500 w dla potrzeb szkółki leśnej w Wojcieszycach, gm. Kłodawa	Wykonanie zastawki piętrzącej w km 2+500 rzeki Lośnicy	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 05.12.2001r., znak: OŚ-ow-6223/3/2/1/01
9	Pozwolenie wodnoprawne na wykonanie ujęcia oraz pobór wód do zasilania stawu rybnego położonego na działce o nr ewid. 273/45 w miejscowości Kłodawa	Wykonanie ujęcia wody w km 8+750 rzeki Kłodawki z kręgów betonowych \varnothing 1000 mm	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 18.10.2002r., znak: OŚ-ow-6224/3/6/02
10	Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód rzeczki Grabinki oraz rowu „H” na potrzeby 5 stawów rybnych o łącznej powierzchni 14,25 ha położonych	Mnichy do poboru wody z rzeczki Grabinki położone w km 5+300 i 4+770	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 15.04.2003r., znak: OŚ-ow-6223/3/03

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

	na działkach o nr 344/5, 764 i 765 w obrębie Kłodawa		
11	Pozwolenie wodnoprawne na wykonanie stawu rekreacyjnego na działce nr 1262 w miejscowości Witnica oraz na pobór wód powierzchniowych z rzeki Witniczanki na potrzeby uzupełniania wody w stawie rekreacyjnym	Pobór wody z rzeki Witniczanki na lewym brzegu w km 2+450	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 18.03.2003r., znak: OŚ-ow-6223/6224/7/2/3/03
12	Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód – pobór wód z rzeki Santoczna dla potrzeb stawów rybnych hodowlanych o łącznej powierzchni 5,06 ha zlokalizowanych na działkach o nr 65/3 i 65/9 obręb Lošno, gm Kłodawa	Pobór wody poprzez mnichy drewniane Ø 60 cm w km 19+100 i 19+800 rzeki Santocznej	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 28.11.2005r., znak: OŚ-ow-6223/8/05
13	Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód – pobór wód z Kanału Srebrnego do celów nawadniania szkółki leśnej w Wojcieszycach gm Kłodawa oraz na wykonanie urządzenia wodnego zastawki żelbetonowej w km 5+875 Kanału Srebrnego	Pobór wody z istniejącego zbiornika wyrównawczego oraz wykonanie zastawki w km 5+875 rzeki Srebrnej	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 14.11.2005r., znak: OŚ-ow-6223/6224/3/5/05
14	Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód Kanału Kłodawskiego i rzeki Kłodawki na potrzeby stawów rybnych o łącznej powierzchni 50,48 ha, gm. Kłodawa	Ujęcie wody złożone z jazu betonowego	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 07.10.2005r., znak: OŚ-ow-6223/3/4/05
15	Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód rzeki Kłodawki i źródeł na potrzeby stawów rybnych o łącznej powierzchni 113,3 ha lustra wody (działki nr 183/7, 606, 621, 974, 973, obręb Karsko gm. Nowogródek Pomorski)	Pobór wody za pośrednictwem mnichów na stawach.	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 15.02.2005r., znak: OŚ-ow-6223/3/1/05
16	Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód – pobór wód z jeziora Glinik oraz ze zbiornika retencyjnego o łącznej powierzchni 0,16 ha. znajdującego się na działce nr 14/8 w m. Glinik gm. Deszczno	Pobór wody poprzez przepust betonowy Ø 50 cm	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 22.03.2005r., znak: OŚ-ow-6223/2/1/05
17	Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód rzeki Kłodawki na potrzeby stawu rybnego o powierzchni 18,50 ha położonego na działkach nr 51/10, 51/11, 53/6, 53/7 w miejscowości Mironice gm. Kłodawa	Pobór wody poprzez zastawkę betonową typu B-5	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 20.03.2006r., znak: OŚ-ow-6223/3/1/06
18	Pozwolenie wodnoprawne na pobór wód powierzchniowych z Kanału Marwica na	Pobór wody do stawu nr 1 za pośrednictwem	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

	potrzeby 7 obiektów stawowych o łącznej powierzchni 33,92 ha ,zlokalizowanych na działkach o nr 229/2 obręb Karsko gm. Nowogródek Pomorski i 230/1 obręb Chłopy, gm. Lubiszyn	mnicha stalowego w km 15+965 Kanału Marwica , a do stawu nr 2 za pomoca mnicha betonowego w km 16+460 Kanału Morawica	02.02.2007r., znak: OŚ-ow-6223/5/11/06
19	Pozwolenie wodnoprawne na pobór wód powierzchniowych z Kanału Gostomskiego na potrzeby stawów rybnych zlokalizowanych na działkach o nr ewid. 24/4, 25/7, 25/2 obręb Prądocin gm Deszczno	Pobór wody za pośrednictwem betonowych mniczków w km 47+913 Kanału Postomskiego	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 26.10.2007r., znak: BŚ-OŚ.K.Pól 62239/1/07
20	Pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód – pobór śródlądowych wód powierzchniowych z kanału Srebrnego	Pobór wody za pośrednictwem jazu dwudzielnego o konstrukcji stalowo – betonowej w km 3+200 Kanału Srebrny	Decyzja Starosty Gorzowskiego z dnia 18.06.2008r., znak: BŚ-OŚ.K.Pól.62239-1/08

Prezydent Miasta Gorzowa Wielkopolskiego wydał dwie decyzje – pozwolenia wodnoprawne na pobór wody z ujęcia wód powierzchniowych na terenie miasta:

1. Ujęcie brzegowe na lewym brzegu Kłodawki w km 2+ 430 (dz. Nr 993) dla Pracowniczego Ogrodu Działkowego „Przemysława” przy ul. Chodkiewicza w Gorzowie Wlkp. Decyzja WSR.I. 6210-1/40/20/03 z dnia 20.10. 2003 r. – ważna do 31.10. 2013 r.
2. Ujęcie brzegowe na lewym brzegu Kłodawki w km 2+ 70 (dz. Nr 490) dla Pracowniczego Ogrodu Działkowego „Zacisze” przy ul. Kard. Wyszyńskiego w Gorzowie Wlkp. Decyzja WSR.I. 6210-1/40/21/03 z dnia 22.10. 2003 r. – ważna do 31.10. 2013 r.

Wojewoda Lubuski w dniu 30 grudnia 2005 r. decyzją znak: R.Ś. III.G.Mar.6811-55/05 udzielił Zielonogórskim Wodociągom i Kanalizacji Sp. z o.o. ,ul. Aleja Zjednoczenia 110 A w Zielonej Górze pozwolenia wodnoprawnego na pobór wód powierzchniowych z rzeki Obrzyca, z ujęcia zlokalizowanego na lewym brzegu rzeki w km 2+880 w miejscowości Sadowa.

Ujęcie posiada strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej, oraz ograniczenia obowiązujące na terenie tych stref, ustanowione przez Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu.

Lokalizacja ujęć wód powierzchniowych występujących na terenie Powiatu Nowosolskiego

Starosta Nowosolski nie ustanawiał stref ochronnych ujęć wód powierzchniowych, w związku z powyższym nie występują też żadne związane z nimi ograniczenia.

L.p.	Treść pozwolenia wodnoprawnego i lokalizacja ujęcia	Organ wydający (data, znak)
1	Pozwolenie wodnoprawne dla „ZASET” Sp. z o.o., ul. 1 go Maja 40, Kożuchów na eksploatację urządzeń do poboru wody powierzchniowej. Pobór wód powierzchniowych z rzeki Kożusznica w km 10+940 i ze zbiornika przeciwpożarowego do celów technologicznych	Decyzja Starosty Nowosolskiego z dnia 21.12.2001r., znak: OŚ. 6223-73/2001/1210/1

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

2	Pozwolenie wodnoprawne dla Nadleśnictwa Nowa Sól w Nowej Soli, ulica Ciepiewska 9, Nowa Sól na modernizację urządzeń wodnych deszczowni w Szkółce Leśnej w Przyborowie, do nawadniania pow. 7,67 ha stanowiącej część działki nr 995 i 996 w obrębie Przyborów, których właścicielem jest Skarb Państwa, a władającym Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe – Nadleśnictwo Nowa Sól. Przebudowa ujęcia wody powierzchniowej na rzece Krzycki Rów w km 4+700,	Decyzja Starosty Nowosolskiego z dnia 04.04..2006r., znak: OŚ. 6224-2/2006/506
3	Pozwolenie wodnoprawne dla Lasów Państwowych Nadleśnictwo Sława Śląska, ul. Waryńskiego, Sława, na wykonanie nowych urządzeń wodnych	Decyzja Starosty Nowosolskiego z dnia 16.05.2005r., znak: OŚ. 6223-5/2005/256/2
4	Pozwolenie wodnoprawne dla Lasów Państwowych Nadleśnictwo Nowa Sól, ulica Kasztanowa 2, Nowa Sól na wykonanie urządzeń wodnych oraz na szczególne korzystanie wód (piętrzenie, retencjonowanie i pobór wody powierzchniowej)	Decyzja Starosty Nowosolskiego z dnia 07.04..2008r., znak: BŚ.XII. 6224-4/08
5	Pozwolenie wodnoprawne dla TOP FARMS Sp. z o.o. Filia Siedlisko, ul. Kasztanowa 2, Siedlisko na pobór wód powierzchniowych do nawadniania urządzeniami deszczującymi szpulowymi, w okresie od 1 kwietnia do 30 września, na powierzchni 340 ha.	Decyzja Starosty Nowosolskiego z dnia 12.12.2006r., znak: OŚ. 6223-14/2006/1668/3

Lokalizacja ujęć wód powierzchniowych występujących na terenie Powiatu Słubickiego

Starosta Powiatu Słubickiego nie ustanawiał stref ochronnych ujęć wód powierzchniowych, w związku z powyższym nie występują też żadne związane z nimi ograniczenia.

L.p.	Użytkownik ujęcia	Lokalizacja ujęcia	Organ wydający decyzję (data, znak)
1	Nadleśnictwo Ośno Lub. ul. Rzepińska 11, Ośno Lubuskie	Ujęcie brzegowe, jezioro Wielkie Czyste	Starosta Słubicki OŚ-6210-21/99 z dnia 01.12. 1999r.
2	Nadleśnictwo Rzepin. ul. Świerczewskiego 11, Rzepin	Ujęcie brzegowe, rzeka Ilanka w km 21+500	Starosta Słubicki OŚ-6223-4/07 z dnia 15.03. 2007r.
2	Nadleśnictwo Cybinka ul.Dąbrowskiego 43, Cybinka	Ujęcie brzegowe, rzeka Ilanka w km 23+535	Starosta Słubicki OŚ-6223-9/08 z dnia 14.07.2008 r.

Lokalizacja ujęć wód powierzchniowych występujących na terenie Powiatu Sulęcińskiego

L.p.	Lokalizacja ujęcia	Nr decyzji	Organ wydający decyzję
1	Jezioro Krajnik, gm. Lubniewice	OŚ-wp- 6210-02/17/96	Urząd Wojewódzki w Gorzowie Wlkp.
2	Jezioro Templewskie	SOB.I-6222-11/2001	Starostwo Powiatowe Sulęcín

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

	Oddział 451h Nadleśnictwo Sulęcín		
3	Jezioro Malcz, gm. Torzym	SOB.I-6222-42/2001	Starostwo Powiatowe Sulęcín
4	Rzeka Bobrowa- Struga w km 0+750	SOB.I-6222-3/2001	Starostwo Powiatowe Sulęcín
5	Rzeka Moskawa w km 0+527 i 1+418	SOB.I-6222-28-4/03	Starostwo Powiatowe Sulęcín
6	Rzeka Bobrowa- Struga w km 0+700	SOB.I-6222-10-3/03	Starostwo Powiatowe Sulęcín
7	Rzeka Lubna w km 8+314	SOB.I-6223-17/05	Starostwo Powiatowe Sulęcín
8	Rzeka Lubna w km 23+900	SOB.I-6223-8/06	Starostwo Powiatowe Sulęcín
9	Rzeka Ilanka w km 57+560	SOB.I-6223-23/07	Starostwo Powiatowe Sulęcín
10	Rzeka Lubna w km 22+430	SOB.I-6223-3/07	Starostwo Powiatowe Sulęcín
11	Rzeka Postomia w km 16+630	SOB.IV-6223-8/08	Starostwo Powiatowe Sulęcín

Pozwolenia wodnoprawne wydawane były na pobór wód dla celów hodowli ryb (stawy) dlatego brak ustanowionych stref ochronnych.

Starostwo Powiatowe w Żaganiu wydało dwa pozwolenia wodnoprawne na pobór wód powierzchniowych tj:

1. pozwolenie wodnoprawne znak: ROŚIB.II-6223-S/48-18/05 z dnia 31.12.2005 r. dla Lubuskich Zakładów Garbarskich, ul. Fabryczna 8, Leszno Górne na pobór wód powierzchniowych z rzeki Bóbr z ujęcia brzegowego znajdującego się na lewym brzegu w km)+200 kanału energetycznego zlokalizowanego na działce nr 431/3,
2. pozwolenie zintegrowane zmienione decyzją znak: ROŚI B. III-7661 –W/1-1/08 z dnia 11.08.2008r. dla Hutry Szkła Wymiarki S.A. ul. Księcia Witolda 11, Wymiarki na pobór wód powierzchniowych z rzeki Otwiernicy za pomocą ujęcia brzegowego znajdującego się w km. 3+815.

Nie ustanowiono żadnej strefy ochronnej dla ujęć wód powierzchniowych.

Lokalizacja ujęć wód powierzchniowych występujących na obszarze Powiatu Strzelecko-Drezdeneckiego

1. Ujęcie wody z kanału Santoczna, gmina Zwierzyn – Pozwolenie wodnoprawne na pobór wody z kanału Santoczna oraz wykonanie urządzeń, decyzja Starosty Strzelecko – Drezdeneckiego, znak: ŚB-MK-6223/V-1/10/2005 z dnia 13.07.2005r.,
2. Ujęcie wody z jeziora Górnego, gmina Strzelce Krajeńskie – Pozwolenie wodnoprawne na pobór wód z jeziora Górnego w Strzelcach Krajeńskich, decyzja Starosty Strzelecko – Drezdeneckiego, znak: ŚB-MK-6223/IV-3/9/2004 z dnia 14.05.2004r.,
3. Ujęcie wody z jeziora Młyńskiego, gmina Strzelce Krajeńskie – Pozwolenie wodnoprawne na pobór wód z jeziora Młyńskiego w Strzelcach Krajeńskich, decyzja Starosty Strzelecko – Drezdeneckiego, znak: ŚB-MK-6223/IV-7/13/2004 z dnia 28.06.2004r.,
4. Ujęcie wody ze stawu na działce nr 262/1 290 obręb Brzoza, gmina Strzelce Krajeńskie – Pozwolenie wodnoprawne na pobór wody ze stawu na działce nr 261/1 i 290, obręb Brzoza, gmina Strzelce Krajeńskie, w celu nawodnienia gruntów rolnych i wykonania w tym celu urządzeń wodnych, decyzja Starosty Strzelecko – Drezdeneckiego, znak: OŚ-6223/IV-3/10/2003 z dnia 12.08.2003r.,
5. Ujęcie wody z rzeki Drawa, gmina Dobiegniew – Pozwolenie wodnoprawne na pobór wody z rzeki Drawa w km 32+900 w obrębie Wologoszcz, oddział 51, w celu nawodnienia terenów szkółki leśnej, decyzja Starosty Strzelecko – Drezdeneckiego, znak: OŚ-6223/1-8/17/2003 z dnia 31.12.2003r.,
6. Ujęcie wody z rzeki Stara Noteć, gmina Drezdenko – Pozwolenie wodnoprawne na pobór wód powierzchniowych z rzeki Stara Noteć, decyzja Starosty Strzelecko – Drezdeneckiego, znak: ŚB-US-6223/III/1/07 z dnia 06.06.2007r.,

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

W zakresie wymagań ochrony środowiska gruntowo – wodnego na obszarze woj. lubuskiego, znaczenie mają też następujące strefy ochronne i ujęcia wód:

1. Strefa ochronna ujęcia wody dla Centralnego Ujęcia Wody w Zawadzie, k. Zielonej Góry, ustanowionej rozporządzeniem Dyrektora RZGW we Wrocławiu , a dnia 15.03. 2004 r. (opubl. w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 29.03. 2004 r. Nr 19, poz. 332) zmieniona rozporządzeniem z dnia 08.10 2004 r. (opubl. w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 26.10. 2004 r. Nr 81, poz. 1250),
2. Strefa ochronna ujęcia wody podziemnej dla m. Lubuska „Glinka Górna”, gmina Jasień, (opubl. w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 22.05. 2007 r. Nr 50, poz. 764) zmieniona rozporządzeniem nr 10/2007 z dnia 10.09 2007 r. (opubl. w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 19.09. 2004 r. Nr 94, poz. 1292), i rozporządzeniem nr 4/2009 z dnia 15.07 2009 r. (opubl. w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 31.07. 2009 r. Nr 85, poz. 1143),
3. Strefa ochronna ujęcia wody podziemnej w Nowej Soli, gmina Nowa Sól, usta., (opubl. w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 22.05. 2007 r. Nr 50, poz. 764) zmieniona rozporządzeniem nr 10/2007 z dnia 10.09 2007 r. (opubl. w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 19.09. 2004 r. Nr 94, poz. 1292), i rozporządzeniem nr 4/2009 z dnia 15.07.2009r. (opubl. w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubuskiego z dnia 31.07. 2009 r. Nr 85, poz. 1143),
4. Strefa ochrony pośredniej ujęcia Lubiatów - Lubogoszcz, ustanowionej decyzją Starosty Wschowskiego Nr SOB 6223/27/2005 z dnia 21.12. 2005 r.
5. Strefa ochrony pośredniej ujęcia Jarogniewice, ustanowionej decyzją Starosty Powiatowego w Zielonej Górze, Nr RL- 6221/1/02, z dnia 28.02. 2002 r.

Wody podziemne (w tym system ich ochrony)

Zasobność w wody podziemne województwa jest dobra w części północnej i średnia w części południowej. Wody podziemne zaliczają się głównie do regionu Środkowopolskiego, tylko obszar południowo - wschodni należy do regionu Przedśudeckiego. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych województwa stanowią ok. 4,8 % zasobów całego kraju.

Aktualnie na terenie województwa lubuskiego jest wydzielonych 16 GZWP. Spośród nich 4 jednostki znajdują się w całości na terenie województwa, natomiast 12 pozostałych - fragmentarycznie, przy dużym zróżnicowaniu udziału obszarowego (w tym cztery GZWP o najmniejszej powierzchni w ramach województwa lubuskiego - od kilku do kilkudziesięciu km²).

W 14 z omawianych GZWP użytkowym jest czwartorzędowe piętro wodonośne, a w pozostałych dwóch przypadkach - poziom mioceński (trzeciorzęd). Parametry charakteryzujące warunki hydrogeologiczne dla GZWP znajdujących się na terenie województwa lubuskiego zestawiono w tabeli.

Wybrane parametry hydrogeologiczne Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP) położonych na obszarze województwa lubuskiego i w jego sąsiedztwie

L.p.	Nr GZWP	Nazwa zbiornika	Wiek	Środowisko	Pow. w km ²	Średnia głębokość w m	Moduł zasobów w l/s/km ²	Zasoby w tys.m ³ /d
1	127	Subzbiornik Złotów – Piła – Strzelce Krajeńskie	Tr	Porowe	499	100	0,6	24,0
2	134	Zbiornik Dębno	Qm, Tr	Porowe	27	55	1,4	3,0
3	135	Zbiornik Barlinek	Qsm	Porowe	11	50	3,5	3,5
4	136	Zbiornik międzymorenowy Dobiegniew	Qm	Porowe	128	40	3,3	37,0
5	137	Pradolina Toruń – Eberswalde (Warta) *	Qp	Porowe	790	40	5,4	369,0
6	138	Pradolina Toruń – Eberswalde (Noteć)	Qp	Porowe	479	30	2,2	91,0
7	144	Dolina Kopalna Wielkopolska	Qk	Porowe	1553	60	1,4	183,0
8	146	Subzbiornik Jezioro Bytyńskie – Wronki – Trzciel	Tr	Porowe	74	130	0,3	2,0
9	148	Sandr rzeki Pliszki *	Qs	Porowe	506	130	5,6	243,0
10	149	Sandr Krosno – Gubin *	Qsk	Porowe	340	15-82	1,6	47,0
11	150	Pradolina Warszawa – Berlin (Koło – Odra)	Qp	Porowe	270	25-35	2,8	64,5
12	301	Zasieki – Nowa Sól *	Qpk	Porowe	213	38-80	2,9	82,0
13	302	Pradolina Barycz – Głogów (W)	Qp	Porowe	238	30	1,6	32,0
14	303	Pradolina Barycz – Głogów (E)	Qp	Porowe	6	60	1,4	0,7
15	306	Zbiornik Wschowa	Qsm	Porowe	145	35	1,3	16,0

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

16	315	Zbiornik Chocianów – Gozdnica	Qsk	Porowe	199	60	3,2	55,0
----	-----	----------------------------------	-----	--------	-----	----	-----	------

GZWP w całości położone na obszarze województwa lubuskiego; użyte symbole: s – sandr, m – zbiornik międzymorenowy, p – pradolina, k – dolina kreda

Dane z Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Zielonej Górze.

Łączna powierzchnia obszarów GZWP na terenie województwa lubuskiego wynosi 5 478 km², co stanowi 39,2 % jego powierzchni, przy czym jedynie 1 050 km² ich powierzchni wymaga ochrony zwykłej, natomiast pozostała większość (blisko 81%) położona jest w strefach ONO (Obszar Najwyższej Ochrony) i OWO (Obszar Wysokiej Ochrony) (średnio dla kraju jest to 52,3%). Związane jest to z dominacją i stosunkowo płytkim występowaniem czwartorzędowych struktur wodonośnych.

Szacunkowe zasoby dyspozycyjne wszystkich GZWP na tym terenie ocenia się na 1 252 tys. m³/d (52 200 m³/h), co stanowi 6,27% wszystkich oszacowanych dla GZWP zasobów. Przy analizie poszczególnych jednostek należy zwrócić uwagę na znaczny (40 %) udział w zasobach dyspozycyjnych GZWP województwa lubuskiego zasobów pradoliny toruńsko – eberswaldzkiej (GZWP 137 i 138). Jest to niez izolowana struktura wymagająca najwyższej ochrony (ONO), o dobrym zasilaniu - w tym również na drodze infiltracji rzecznej. Spory jest również udział we wspomnianym bilansie zasobów GZWP 144 - Doliny Kopalnej Wielkopolskiej.

Na obszarze województwa lubuskiego zasadniczym źródłem zaopatrzenia ludności i gospodarki w wodę pozostają wody podziemne. Podstawą do oceny stopnia wykorzystania tych wód jest analiza ich poboru w stosunku do ustalonych zasobów. Aktualnie w praktyce hydrogeologicznej przy ustalaniu zasobów wód podziemnych funkcjonują trzy rodzaje zasobów – eksploatacyjne (zatwierdzone od wielu lat dla każdego ujęcia) oraz dyspozycyjne (dokumentowane zazwyczaj dla regionu) i perspektywiczne (szacowane dla obszarów, w których nie ustalono zasobów dyspozycyjnych). Zasoby dyspozycyjne i perspektywiczne pozwalają, w nawiązaniu do stwierdzonego poboru, na ogólną ocenę wykorzystania zasobów w regionie.

Wielkość zatwierdzonych zasobów eksploatacyjnych dla ujęć województwa lubuskiego zestawiono w tabeli 4, natomiast na figurach 5-8 zaprezentowano te zasoby w formie graficznej. Figura 5 ilustruje procentowo strukturę stratygraficzną zasobów, figury 6-8 - fluktuacje w ilości zasobów w latach 2001-2005 w trzech ujęciach – sumarycznym i dla dwóch zdecydowanie dominujących pięter wodonośnych – czwartorzędowego i trzeciorzędowego.

Zestawienie ustalonych zasobów eksploatacyjnych zwykłych wód podziemnych w województwie lubuskim. Dane z *Bilansu zasobów kopalni i wód podziemnych w Polsce*, stan na 31.XII.2005 r. (2006)

Rok	Zatwierdzone zasoby eksploatacyjne województwa lubuskiego (powierzchnia 13 984 km ²)					
	Ogółem m ³ /h	Moduł Zasobów m ³ /d·km ²	Stan zasobów w m ³ /h z utworów			
			czwartorzędowych	trzeciorzędowych	kredowych	starszych
2001	88 807,65	6,35	82 290,15	6 503,50	14,00	–
2002	89 132,75	6,37	82 589,25	6 529,50	14,00	–
2003	89 641,25	6,41	83 112,75	6 514,50	14,00	–
2004	90 105,75	6,44	83 594,25	6 497,50	14,00	–
2005	90 318,64	6,46	83 787,14	6 517,50	14,00	–

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

W strukturze stratygraficznej zasobów eksploatacyjnych blisko 93% stanowią wody podziemne z utworów czwartorzędowych a pozostałe to - wody z utworów trzeciorzędowych (około 7%) i tylko niecałe 0,02% - z utworów kredy. Zasoby eksploatacyjne województwa stanowią 4,77% zasobów podziemnych kraju (przy 4,47% udziału powierzchni). Średni moduł zasobów województwa lubuskiego wynosi 6,46 m³/d·km² (przy średniej krajowej 6,05 m³/d·km²), co daje województwu pod tym względem 6 miejsce w kraju. W przeliczeniu na 1 mieszkańca (ludność województwa to 2,64% populacji Polski) jest to wskaźnik jeszcze bardziej korzystny, uwzględniając znacznie niższe od średniego uprzemysłowienie.

Należy zaznaczyć, że zasoby eksploatacyjne wyznaczone były (i są) na potrzeby, często wygórowane, poszczególnych ujęć, z których znaczna część obecnie już nie istnieje. Sumaryczne zasoby eksploatacyjne takich już często historycznych zbiorów populacyjnych są niekiedy zawyżone w stosunku do naturalnych możliwości odnawialności zasobów wód podziemnych, dlatego też lepiej przy ocenie poboru odnosić się do zasobów dyspozycyjnych ewentualnie do zasobów perspektywicznych.

Zasoby dyspozycyjne uwzględniają i są poparte dokumentowaniem regionalnych warunków hydrogeologicznych z uwzględnieniem systemu krążenia wód, zasilania struktur wodonośnych i odniesieniem do bilansu wód (w tym bilansu hydrologicznego). Zasoby perspektywiczne oparte są wprawdzie na podobnych zasadach ale nie są w takim stopniu udokumentowane badaniami regionalnymi a bardziej oszacowane. Ten rodzaj zasobów został określony dla tych obszarów kraju, dla których dotychczas nie wyznaczono zasobów dyspozycyjnych. W prezentowanej poniżej tabeli 5 zestawiono dane dotyczące obydwu wspomnianych typów zasobów, umożliwiającą analizę i ocenę stanu ilościowego wód podziemnych, dla struktury administracyjnej województwa lubuskiego.

Zestawienie zasobów dyspozycyjnych i perspektywicznych wód podziemnych w strukturze administracyjnej województwa lubuskiego (źródło: F. Nowacki, T. Dembiec, D. Krasuski, 2007)

Lp.	Powiat	pow. [km ²]	Wielkość zasobów [m ³ /rok]		
			dyspozycyjnych	perspektywicznych	RAZEM
1	m. Gorzów Wlkp.	86	-	5 840 000	5 840 000
2	powiat gorzowski	1 208	-	69 043 000	69 043 000
3	powiat międzyrzecki	1 388	23 851 000	29 820 000	53 671 000
4	powiat słubicki	1 000	73 170 000	9 913 000	83 083 000
5	powiat strzelecko-drezdenecki	1 248	-	65 254 000	65 254 000
6	powiat sulęciński	1 177	60 404 000	32 788 000	93 192 000
7	powiat krośnieński	1 390	89 589 000	-	89 589 000
8	powiat nowosolski	771	24 560 000	12 786 000	37 346 000
9	powiat świebodziński	938	39 072 000	16 684 000	55 756 000
10	powiat wschowski	624	30 291 000	-	30 291 000
11	m. Zielona Góra	58	3 092 000	-	3 092 000
12	powiat zielonogórski	1 571	80 679 000	-	80 679 000
13	powiat żagański	1 126	-	53 669 000	53 669 000
14	powiat żarski	1 394	-	103 058 000	103 058 000
	województwo lubuskie (łącznie)	13 979	424 708 000	398 855 000	823 563 000

- Uwaga: miasta Gorzów Wlkp. i Zielona Góra – na prawach powiatu

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

Łączne zasoby wód podziemnych obu wyżej wymienionych typów wynoszą dla obszaru województwa 823 563 tys. m³/r (5,9% zasobów Polski.), w czym zasoby dyspozycyjne w wysokości 424 708 tys. m³/r stanowią 51,6% a zasoby perspektywiczne - 398 855 tys. m³/r, tj. 48,6%.

Zasoby wód podziemnych są wykorzystywane poprzez eksploatację ujęć głównie dla celów komunalnych, ale także niekiedy dla przemysłu i rolnictwa. Wielkość poboru wód jest zależna od koncentracji i rozmiarów skupisk ludności i przemysłu, jak również występowania odpowiednich struktur wodonośnych umożliwiających pokrycie zapotrzebowania. Województwo lubuskie posiada dwa większe ośrodki regionalne, Gorzów Wlkp. i Zieloną Górę, skupiające niemal 25% ogólnej liczby ludności województwa, liczącej 1 009 tys. mieszkańców (wg danych z 2005 r.). W ogółem 42 miastach, o różnicowanej wielkości, zamieszkuje natomiast 64% ludności, korzystającej w ponad 95% ze zwodociągowania. Problem zapotrzebowania na zaopatrzenie w wodę większych ośrodków miejskich spowodował wytworzenie się rejonów o zwiększonej koncentracji poboru wód podziemnych. Są to z reguły w tym przypadku ujęcia o średniej wielkości w skali kraju. Na obszarze województwa lubuskiego istnieją trzy ujęcia wód podziemnych o poborze ponad 5 000 m³/d, a mianowicie: „Zawada” koło Zielonej Góry, „Siedlice” w Gorzowie Wlkp. oraz ujęcie dla Żagania. Poza tym na terenie województwa zlokalizowanych jest 11 ujęć wód podziemnych o wydajności od 2400 do 5 000 m³/d.

Pozostała ludność województwa (361 tys.) to mieszkańcy wsi zaopatrujący się w wodę z lokalnych, gminnych ujęć komunalnych. Z sieci wodociągowej korzysta tu około 75% osób a stopień zwodociągowania sukcesywnie wzrasta. W przyszłości należy się liczyć ze wzrostem zużycia wód podziemnych przez tą część mieszkańców województwa mając na uwadze również perspektywiczny wzrost obsługującej ich sieci kanalizacyjnej. Z kanalizacji w województwie lubuskim korzysta 85% ludności, przy czym w przypadku ludności wiejskiej jest to nieco ponad 15%. Analiza rozkładu wielkości całkowitego poboru wód podziemnych w 83 gminach województwa (F. Nowacki, T. Dembiec, D. Krasuski, 2007) przedstawia się następująco: 4 gminy – pobór ponad 5 000 m³/d, 13 gmin o poborze od 2 400 do 5 000 m³/d, 5 gmin o wydajności ujęć od 1 200 do 2 400 m³/d, 23 gminy o poborze od 500 do 1 200 m³/d i 32 gminy pobierające poniżej 500 m³/d. W czterech gminach województwa a mianowicie: Bogdaniec, Kożuchów, Santok i Wymiarki brak jest ujęć wód podziemnych a zaopatrywanie w wodę odbywa się z terenów sąsiednich. Przesyłanie tranzytowe wód z innych gmin jest problemem szerszym a korzysta z niego szereg miejscowości a zwłaszcza Gorzów Wlkp. i Zielona Góra.

Stan rezerw zasobów wód podziemnych w poszczególnych powiatach województwa lubuskiego (według F. Nowacki, T. Dembiec, D. Krasuski, 2007)

Lp.	Gmina	pow. [km ²]	Wielkość zasobów [m ³ /rok]	wielkość poboru [m ³ /rok]	rezerwa zasobów [m ³ /rok]	rezerwa zasobów [%]
1	Gorzów Wlkp.	86	5 840 000	1 066 460	4 773 540	81,74
2	powiat gorzowski	1 208	69 043 000	8 568 880	60 474 120	87,59
3	powiat międzyrzecki	1 388	53 671 000	2 500 300	51 170 700	95,34
4	powiat słubicki	1 000	83 083 000	2 015 520	81 067 480	97,57
5	powiat strzelecko-drezdenecki	1 248	65 254 000	1 561 350	63 692 650	97,61
6	powiat sulęciński	1 177	93 192 000	1 053 205	92 138 795	98,87
7	powiat krośnieński	1 390	89 589 000	3 109 800	86 479 200	96,53
8	powiat nowosolski	771	37 346 000	2 737 150	34 608 850	92,67
9	powiat świebodziński	938	55 756 000	2 317 330	53 438 670	95,84
10	powiat wschowski	624	30 291 000	1 609 900	28 681 100	94,69
11	Zielona Góra m.	58	3 092 000	650 000	2 442 000	78,98

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

12	powiat zielonogórski	1 571	80 679 000	6 215 520	74 463 480	92,30
13	powiat żagański	1 126	53 669 000	4 400 680	49 268 320	91,80
14	powiat żarski	1 394	103 058 000	3 472 230	99 585 770	96,63
X	województwo lubuskie (łącznie)	13 979	823 563 000	41 278 325	782 284 675	94,99

* Uwaga: miasta Gorzów Wlkp. i Zielona Góra – na prawach powiatu

Wyniki przedstawione powyżej mają charakter poglądowy, bowiem kryje się za nimi szereg znacznych wewnętrznych różnic i wiele istotnych problemów wymagających analizy lokalnej.

W podsumowaniu należy stwierdzić, że wielkości zasobów wód podziemnych: eksploatacyjnych 791 191 300 m³/r. (90 318,64 m³/h) oraz łącznie dyspozycyjnych i perspektywicznych 823 563 000 m³/r. (94 014 m³/h) są do siebie bardzo zbliżone, jednak rozkład zwłaszcza tych pierwszych jest związany z rejonami zagęszczenia ujęć (a więc z potrzebami) nie odzwierciedla zaś możliwości odbudowy zasobów (ich odnawialności). Szacunkowo obliczone zasoby perspektywiczne dla utworów wodonośnych trzeciorzędu wynoszą ponad 26 000 tys.m³/r, co stanowi nieco ponad 3% całkowitej ilości i wskazuje na wyraźną dominację zasobową piętra czwartorzędowego.

Analiza danych zawartych w tab. 6 pozwala na stwierdzenie niewielkiego stopnia wykorzystania łącznych zasobów wód podziemnych województwa lubuskiego – kształtuje się ono na poziomie około 5%. Taka sama analiza przeprowadzona na poziomie jednostek o statusie powiatów wskazuje na wykorzystanie zasobów do około 20% (miasta Zielona Góra i Gorzów Wlkp.). Zejście z analizą do jeszcze niższego poziomu struktury administracyjnej (gmin), przy uwzględnieniu rejonów koncentracji poboru wód, informuje iż wykorzystanie zasobów wód podziemnych tych jednostek dochodzi do 50% (F. Nowacki, T. Dembiec, D. Krasuski, 2007). Należy przy tym podkreślić, że przykładowo, po zmianach zachodzących w gospodarce w ostatnich latach i wprowadzeniu odpłatności za wodę, tylko w Gorzowie Wlkp. pobór wód podziemnych z ujęć komunalnych od roku 1989 zmniejszył się 2,5 razy i obecnie kształtuje się na poziomie z początku lat 70! W przypadku poboru z ujęć przemysłowych spadek wydajności jest jeszcze większy. Aktualnie kształtuje się natomiast powoli tendencja wzrostu poboru wód z komunalnych ujęć gminnych, co jest skutkiem wzrostu zwodociągowania wsi. Dalszy rozwój obszarów wiejskich owocować będzie wzrostem ich skanalizowania, co prowadzić będzie pośrednio do poprawy jakości wód podziemnych w tych obszarach.

Z uwagi na duże znaczenie wód podziemnych stanowiących główne źródło zaopatrzenia w wodę przeznaczoną do spożycia ludności oraz zaopatrzenia zakładów wymagających wody wysokiej jakości w celu zapewnienia odpowiedniej jej jakości, niezbędne jest ciągle podejmowanie działań zapewniających ich ochronę, między innymi poprzez ustanowienie stref ochronnych ujęć wody i obszary ochronne zbiorników wód śródładowych.

Na terenie województwa lubuskiego w granicach regionu wodnego, administrowanego przez Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie ustanowiona jest tylko jedna strefa ochronna ujęcia wód podziemnych dla Terminalu Odpraw Celnych w Świecku na podstawie decyzji Wojewody Gorzowskiego z dnia 18 stycznia 1995 roku. Natomiast w granicach regionu wodnego Warty, administrowanego przez RZGW Poznań, ustanowiono 10 stref ochronnych ujęć wód podziemnych, w tym jedną rozporządzeniem Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu z dnia 1 października 2009 r. (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego z 2009 r. Nr 106, poz. 1415) dla ujęcia „Siedlice” w Gorzowie Wielkopolskim. Pozostałe strefy ochronne ustanowione zostały decyzjami administracyjnymi przed 2002 r. w następujących miejscowościach: Słubice, Sulęcín, Międzyrzecz, Kęszycza Leśna, Skwierzyna, Trzciel – Rybojady – Lutol Mokry, Gorzów Wielkopolski, Kłodawa, Kostrzyn nad Odrą i Siedlice.

Strefę ochroną ujęcia wody, stanowi obszar, na którym obowiązują zakazy, nakazy i ograniczenia w zakresie użytkowania gruntów oraz korzystania z wody (art. 52 ustawy Prawo wodne).

Gleby

Gleba stanowi podstawowy składnik środowiska przyrodniczego, powstały w wyniku wielowiekowego działania naturalnego procesu glebotwórczego. W zależności od kierunku przebiegu tego procesu, wytworzone gleby charakteryzują się określonym układem właściwości chemicznych, fizycznych i biologicznych, mniej lub bardziej korzystnym dla rozwoju roślin. Rolnicza i pozarolnicza działalność człowieka może ten układ modyfikować w kierunku pozytywnym lub negatywnym, a zatem wpływać na produktywność gleb oraz na jakość produkowanych surowców roślinnych.

Użytkowanie gruntów w województwie lubuskim w tys. ha. (stan w czerwcu 2009 r.)

Wyszczególnienie	2005	2008	2009
grunty w tys.ha			
Powierzchnia ogólna	139 892,0	139 878,8	139 878,8
Użytki rolne	498047	508093	512661
grunty orne	382698	361838	359364
Sady	2964	4525	5150
Łąki	86237	78020	83141
Pastwiska	26148	28442	27329
pozostałe użytki	-	35268	37677
Lasy	707633	703795	704588
Pozostałe	193240	186900	181539

Dane: Urząd Statystyczny w Zielonej Górze,
www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/zg/assets_folder_2009_pol.pdf

Struktura powierzchni województwa lubuskiego według kierunków wykorzystania przedstawia się następująco (stan na 2011 r.):

- powierzchnia województwa – 1398788 ha,
- w tym:
- użytki rolne – 568949 ha,
 - grunty leśne oraz zadrzewione i zalesione – 716161 ha,
 - grunty pod wodami powierzchniowymi – 24964 ha,
w tym:
 - płynącymi – 21825 ha,
 - stojącymi – 3139 ha
 - grunty zabudowane i zurbanizowane:
w tym:
 - tereny mieszkaniowe – 8392 ha,
 - tereny przemysłowe – 3021 ha,
 - tereny komunikacyjne – 39156 ha,
 - użytki kopalne – 729 ha,
 - nieużytki – 17545 ha,

We współczesnym rolnictwie największe znaczenie mają oddziaływania następujących czynników degradujących i zubażających glebę:

- a) chemiczne - spadek zawartości próchnicy, silne zakwaszenie lub alkalizacja, ubytek z gleby składników pokarmowych lub ich nadmiar oraz zanieczyszczenie metalami ciężkimi i substancjami szkodliwymi,
- b) biologiczne - obniżenie biologicznej aktywności gleby i zmiany składu organizmów glebowych,
- c) mechaniczne - pogorszenie struktury oraz zbytne ugniatanie warstw gleby,
- d) fizyczne - nasilenie procesów erozyjnych oraz nadmierne przesuszenie lub nawadnianie gruntu,
- e) agrotechniczne - wadliwy sposób użytkowania i uprawy gleby, nieprawidłowe zmianowanie roślin.

Obszar województwa lubuskiego położony jest w zasięgu kilku makroregionów, co wpływa na zróżnicowanie warunków glebowych. Makroregiony różnią się zasadniczo budową geologiczną, rzeźbą terenu, stosunkami wodnymi. Charakterystyczny jest duży udział gleb mało przydatnych dla rolnictwa, wytworzonych z piasków luźnych na sandrach, stożkach napływowych i tarasach pradolin.

Poszczególne typy gleb w województwie lubuskim to przede wszystkim:

- a) Gleby bielcowe i pseudobielcowe - pokrywają największy obszar. Są one wykształcone na najmniej zasobnych, luźnych utworach piaszczystych lub słabogliniastych. Pod względem bonitacyjnym wartość tych gleb mieści się w V i VI klasie. Dla rolnictwa gleby te nie mają większego znaczenia, pokryte są głównie lasami;
- b) Gleby brunatne - pokrywają niewielką powierzchnię województwa. Większe ich skupienie występuje w okolicach: Wschowy, Nowego Miasteczka, Sieniawy i Żagania. Należą one do najlepszych gleb województwa, a ich wartość bonitacyjna odpowiada II, III i IV klasie;
- c) Czarne ziemie - występują obok gleb brunatnych w niższych położeniach na terenie całego województwa. Największe powierzchnie tych gleb spotyka się na terenie gmin: Brody, Gubin, Krosno Odrzańskie, Lubsko, Nowe Miasteczko, Strzelce Krajeńskie, Szczaniec, Szlichtyngowa, Świebodzin i Wschowa. Są to gleby wysoko produktywne i odpowiadają II i III klasie bonitacyjnej;
- d) Mady - występują w pradolinach i dolinach rzecznych województwa. Charakteryzują się wysoką produktywnością i zaliczane są do II i III klasy bonitacyjnej. Gleby te mają duże znaczenie dla rolnictwa, zwłaszcza jako trwałe użytki zielone. Mady są trudne w uprawie;
- e) Gleby bagienne - wykorzystywane są głównie jako użytki zielone. Największe kompleksy tych gleb występują w Pradolinie Noteci, w dolinie Szprotawy, dolinie Odry i w północnej części powiatu wschowskiego.

Wśród gruntów ornych województwa lubuskiego największy udział, wynoszący 44,1%, stanowią gleby słabe i najsłabsze (klasy V i VI). Około 36% powierzchni gruntów ornych stanowią gleby średnie i średnio słabe (klasy IVa i IVb). Udział gleb dobrych i średnio dobrych wynosi 18,3 % (klasy IIIa i IIIb), gleb bardzo dobrych (klasa II) 0,4%. Gleby najlepszej I klasy nie występują.

Bonitacja gleb nie wyraża w pełni ich przydatności do uprawy określonych roślin, wobec czego nie stanowi podstawy do racjonalnego, rolniczego wykorzystania gruntów. Aby wypełnić powyższą lukę informacyjną w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa opracowano podział gleb na kompleksy przydatności rolniczej. Kompleksem przydatności rolniczej nazywa się zespół gleb, które wykazują zbliżone właściwości rolnicze i mogą być podobnie użytkowane. Nazwy kompleksów gleb pochodzą od nazw gatunków roślin wskaźnikowych i wydzielone są na podstawie następujących kryteriów:

- a) charakter i właściwości gleby (typ, podtyp, stopień kultury, właściwości fizyczno-chemiczne i inne),
- b) warunki agroklimatyczne gleby,
- c) rzeźba terenu,
- d) układ stosunków wilgotnościowych.

W oparciu o powyższe kryteria, wśród gruntów ornych wydzielono 14 kompleksów przydatności rolniczej gruntów ornych, z czego w województwie lubuskim rozróżnia się 9 z nich:

- a) Gleby kompleksu pszennego bardzo dobrego, zaliczane do II klasy bonitacyjnej. Tworzą niewielkie kontury w gminach: Brody, Kożuchów i Nowe Miasteczko. Potencjalna produktywność tych gleb jest bardzo wysoka, nadają się pod uprawę roślin o największych wymaganiach siedliskowych (pszenica, buraki cukrowe, warzywa);
- b) Gleby kompleksu pszennego dobrego obejmują gleby klasy IIIa i IIIb, występują głównie w gminach: Brzeźnica, Dobiegniew, Niegosławice, Siedlisko, Szprotawa, Żagań i Żary. Na glebach tego kompleksu udają się wszystkie rośliny uprawne, lecz otrzymanie wysokich plonów zależne jest m.in. od pogody;
- c) Gleby kompleksu pszennego wadliwego - spotykane są w gminach: Bytom Odrzański, Krosno Odrzańskie, Szczaniec i Świebodzin oraz w małych konturach, rozrzuconych przeważnie w strefach moren czołowych i na krawędzi pradoliny Warty i Odry. Ze względu na wrażliwość tych gleb na suszę dobór roślin jest ograniczony;
- d) Kompleks żytni bardzo dobry - największe powierzchnie występują w gminach: Santok, Skąpe, Sława, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Szczaniec, Szprotawa, Świebodzin, Zbąszynek, Żagań i Żary. Kompleks ten, w zależności od stopnia agrotechniki, przydatny jest do uprawy niemalże wszystkich roślin, przy gospodarce ekstensywnej najlepsze plony uzyskuje się z produkcji ziemniaków i żyta;
- e) Kompleks żytni dobry obejmuje gleby o wszechstronnej przydatności rolniczej. Większe obszary tego kompleksu występują w gminach: Bogdaniec, Deszczno, Górzycza, Rzepin, Sława, Sulęcín, Szprotawa, Świebodzin, Torzym, Zbąszynek, Żagań i Żary;
- f) Kompleks żytni słaby - są to gleby często niepewne w produkcji rolnej, ze względu na słabo rozwinięty kompleks sorpcyjny i dużą przepuszczalność. Największe powierzchnie można spotkać w gminach: Dobiegniew, Gubin, Kożuchów, Ośno Lubuskie, Pszczew, Sława, Sulechów, Szprotawa, Świebodzin, Trzciel i Żagań;
- g) Kompleks żytni bardzo słaby - charakteryzuje się stałym niedoborem wilgoci, kwaśnym lub bardzo kwaśnym odczynem, niską zawartością próchnicy i niską zawartością przyswajalnych składników pokarmowych. Występuje na terenie gmin: Gubin, Siedlec, Sława, Torzym i Zielona Góra;
- h) Kompleks zbożowo-pastewny mocny - należą tu gleby okresowo mokre, o zwięźlejszym składzie mechanicznym, znacznej zawartości próchnicy i przyswajalnych składników pokarmowych. Większe ich powierzchnie spotykane są w gminach: Cybinka, Czerwieńsk, Górzycza, Gubin, Krzeszyce, Nowogród Bobrzański, Siedlisko, Słońsk, Słubice i Trzebiechów;
- i) Kompleks zbożowo-pastewny słaby. Znaczne powierzchnie tych gleb występują w gminach: Kostrzyn, Lubsko, Nowogród Bobrzański, Siedlec, Sława, Witnica, Zielona Góra i Zwierzyn.

Oddzielne rozpatrywanie poszczególnych czynników środowiska nie stwarza przesłanek do obiektywnej oceny możliwości produkcyjnych poszczególnych regionów, stąd wynikała potrzeba syntetycznej waloryzacji warunków produkcji rolnej. Metoda waloryzacji polega na punktowej wycenie podstawowych czterech składników środowiska przyrodniczego tj.: gleby, agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych. Najwyższy wskaźnik w woj. lubuskim posiada gmina Nowe Miasteczko - 78,6, a najniższy - miasto Kostrzyn i gmina Pszczew - po 48,1 punktów.

Województwo lubuskie jest województwem o przeciętnych warunkach przyrodniczych. Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla Polski wynosi 66,6. Zróżnicowanie tych warunków w obrębie województwa jest duże - w granicach 30,5 punktów.

Zasoby leśne i szata roślinna

Lasy

Województwo lubuskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem lesistości. Grunty leśne zajmują powierzchnię 693,6 tys. ha, w tym lasy 673,7 tys. ha, co daje lesistość 48,2 %. Największą lesistością (powyżej 50 %) charakteryzują się powiaty: krośnieński, żarski, sulęciński, międzyrzecki i zielonogórski, natomiast najniższą powiat ziemski nowosolski i miasto Gorzów Wlkp.

Lasy w województwa lubuskiego niemal wszystkie zarządzane są przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. Na terenie województwa wyróżnić można 4 Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych: zielonogórska (20 nadleśnictw), szczecińska (18 nadleśnictw), wrocławska (2 nadleśnictwa) i poznańska (1 nadleśnictwo).

Są to głównie lasy publiczne, stanowiące własność Skarbu Państwa i będące w Zarządzie Lasów Państwowych – RDLP w Zielonej Górze i RDLP w Szczecinie. Lasy prywatne w województwie lubuskim stanowią znikomą część powierzchni ogólnych lasów (ok. 1%) oraz lasy komunalne.

Lasy występujące na obszarze miast, to nie tylko lasy Skarbu Państwa i lasy prywatne, ale także lasy komunalne. Jednak ponadprzeciętna w skali kraju lesistość niesie za sobą pewne konsekwencje – zarówno pozytywne, jak i powoduje utrudnienia we wdrażaniu nowych zadań intrastrukturalnych.

Zachodnią część Niziny Śląsko - Łużyckiej zajmują Bory Dolnośląskie, należące do największych w Europie Środkowej zwartych kompleksów leśnych. Bory rozciągają się na terenie dwóch województw Dolnośląskiego i Lubuskiego, w granicach RDLP w Zielonej Górze i Wrocławiu. Obecnie w wyniku prowadzonych prac melioracyjnych zanikowi uległy powierzchnie o charakterze typowych borów bagiennych, zachowały się jednak fragmenty silniej podtopione i torfowiska z wyjątkową szatą roślinną, do której zaliczyć możemy rzadkie gatunki roślin o atlantyckim typie zasięgu: wrzośca bagiennego, przygielkę brunatną. Do gatunków częstych należą tu bagno zwyczajne i borówka bagienna, rzadziej spotyka się inne rośliny torfowiskowe - rosiczkę okrągłolistną, wrzośca bagiennego.

Ze względu na swój charakter Bory Dolnośląskie stanowią ważną ostoję licznych ginących gatunków zwierząt, szczególnie tych, których populacje dla swojego funkcjonowania wymagają dużych obszarów np. kuraki leśne - regularnie gniazdujące tu cietrzew i głuszec. Populacje tych gatunków, odizolowane od głównego zasięgu w Polsce południowej i wschodniej, nawiązują do populacji występujących po drugiej stronie Nisy Łużyckiej. Znaczna liczebność, a także notowane ostatnio, wzrostowe trendy populacji, stwarzają szansę ich zachowania. Innym ważniejszym kompleksem leśnym na terenie województwa lubuskiego jest m.in. Puszcza Notecka.

W lasach stosunkowo licznie gniazdują ptaki drapieżne, między innymi orły bieliki. Gatunkiem charakterystycznym dla całego kompleksu jest żuraw.

W lubuskich lasach rośnie wiele drzew obcego pochodzenia. Do najciekawszych należą: tulipanowiec amerykański, kasztan jadalny, przeorzech pięciolistkowy oraz sosna kłująca, wprowadzone przez leśników niemieckich.

Z licznie występujących rzadkich i cennych gatunków roślin na uwagę zasługują gatunki atlantyckie mające na terenie województwa wschodnią granicę zasięgu oraz gatunki górskie i podgórskie. Wiele z nich znajduje się w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin jak na przykład: wymierające selery wężłobaldachowe mające tutaj jedyne stanowisko w Polsce (Park Krajobrazowy „Łuk Mużakowa”) oraz gatunki związane z ekosystemami wodno-błotnymi jak: ponikło wielołodogowe, przygielka brunatna, nadwodnik sześciopręcikowy czy paproć gałuszka kulecznica. Na terenie lasów występują ciekawe chronione paprocie: długosz królewski, pióropusznik strusi i podrzeń żebrowiec. Spośród innych roślin chronionych na uwagę zasługują: wrzosiec bagienny, śnieżycza wiosenna, wawrzynek [rtio głów], wiciokrzew pomorski, lilia [rtio głów], 6 gatunków widłaków w tym rzadki widłaczek torfowy, liczne gatunki storczyków, dziewięciśń bezłodygowy oraz bogate stanowiska cisa z młodym pokoleniem.

Rzadkie gatunki roślin spotkać można też na torfowiskach (wełnianka alpejska, rosiczka okrągła i długolistna), w starorzeczach, terenach zalewowych, śródleśnych oczkach wodnych i wydmach

śródlądowych. Na słonecznych, ciepłych zboczach, w widnych lasach i zrębach Ziemi Lubuskiej sporadycznie występuje pajęcznica liliowata, roślina, która do Polski przybyła z falą roślinności stepowej w okresie polodowcowym. Rośnie zwykle wśród innych roślin kserotermicznych, preferujących środowisko suche i gorące. Coraz rzadziej spotykanym gatunkiem jest ostnica Jana – trawa będąca przedstawicielką ginącej roślinności stepowej.

Zagrożenia flory i fauny

Do zaniku ekosystemów oraz zmniejszania się liczby gatunków prowadzą na terenie całego województwa, jak i kraju takie działania jak: budowa dróg, zbiorników zaporowych, zabudowa mieszkaniowa, przemysłowa i handlowa, eksploatacja surowców, lokalizacja składowisk odpadów komunalnych i przemysłowych.

Do najbardziej podatnych na degradację zaliczyć można: środowiska bagienne, wodne, dolin rzecznych i starych lasów.

Podstawowym warunkiem zachowania różnorodności biologicznej jest ochrona całych ekosystemów i naturalnych siedlisk *in situ* (czyli w miejscu ich występowania), a także utrzymanie zdolnych do życia gatunków – roślin i zwierząt – w ich naturalnych środowiskach. Takie podejście jest nowym, daleko idącym rozszerzeniem tradycyjnie pojmowanej ochrony przyrody.

Według ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 roku (rozd. 2, art. 6.1) prawnymi formami ochrony przyrody w Polsce są:

- a) parki narodowe;
- b) rezerваты przyrody;
- c) parki krajobrazowe;
- d) obszary chronionego krajobrazu;
- e) obszary Natura 2000;
- f) pomniki przyrody;
- g) stanowiska dokumentacyjne;
- h) użytki ekologiczne;
- i) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- j) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Formy ochrony przyrody województwa lubuskiego

Województwo lubuskie charakteryzuje się dużymi walorami przyrodniczymi. Jest to uwarunkowane największą lesistością w Polsce wynoszącą blisko 50%, urozmaiconą budową geologiczną oraz obecnością dwóch wielkich rzek – Odry i Warty. Dzięki tak złożonym warunkom środowiskowym, na terenie województwa występują różnorodne siedliska o zmiennych skalach troficznych i wilgotnościowych. Walorem Ziemi Lubuskiej jest występowanie gatunków flory o atlantyckim typie zasięgu, które wkraczają na teren Polski od zachodu. Południowa część województwa charakteryzuje się dużym udziałem we florze i faunie gatunków górskich i podgórskich.

Powierzchnia i obiekty o szczególnych walorach przyrodniczych występujące na terenie województwa lubuskiego (Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2011) przedstawia się następująco:

- Obszary prawnie chronione – ogółem – 543 885,3 ha (38,9 % powierzchni województwa)
- w tym:

- parki narodowe – 13 642,8 ha,
- rezerваты przyrody – 3 674,1 ha,
- parki krajobrazowe – 76 933,4 ha,
- obszary chronionego krajobrazu – 436 441,8 ha,
- stanowiska dokumentacyjne – 5,6 ha,
- użytki ekologiczne – 3 135,1 ha,

- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – 10 052,5 ha
- pomniki przyrody – 1 236 szt.

Parki narodowe

Na terenie województwa lubuskiego istnieją obecnie 2 parki narodowe, zajmujące łącznie na terenie województwa lubuskiego 13 642,8 ha. W momencie powstania województwa lubuskiego w 1999 roku istniał już Drawieński Park Narodowy. W roku 2001 został utworzony Park Narodowy Ujście Warty o powierzchni 8 074,0 ha.

Drawieński Park Narodowy – utworzony 10 kwietnia 1990 r. (ostateczne jego granice określono 3.01.1996 r.), o powierzchni 11 500 ha, z czego ok. 50% leży na terenie woj. lubuskiego – w gminie Dobiegniew. Pozostałe części parku leżą na terenie województw: zachodniopomorskiego i wielkopolskiego. Park reprezentuje przyrodę pojezierzy Pomorza Zachodniego. Obszar ten został ukształtowany w ostatnim stadium zlodowacenia bałtyckiego. Występują tu liczne rynny lodowcowe z jeziorami i torfowiskami. Dominującym typem środowiska są lasy (78% powierzchni parku), wody powierzchniowe (9%) – to: 13 jezior o łącznej powierzchni ok. 760 ha oraz rzeki Drawa i Płociczna. Powierzchnie użytkowane rolniczo stanowią 4% powierzchni. Na terenie Parku stwierdzono występowanie 638 gatunków roślin naczyniowych, 148 gat. mchów, 40 gat. wątrobowców i 123 gat. grzybów wielkoowocnikowych. Na terenie województwa lubuskiego Drawieński Park Narodowy zajmuje pow. 5 568,8 ha.

Park Narodowy „Ujście Warty” utworzony został 19 czerwca 2001 r. Zajmuje powierzchnię 8 074,0 ha, położony jest na terenie rozległego ujścia Warty do Odry. Obejmuje swą ochroną cenne siedliska ptaków wodnych i błotnych. Na terenie Parku stwierdzono stanowiska lęgowe ponad 140 gatunków ptaków, z czego aż 26 gatunków jest zagrożonych wyginięciem. Teren Parku jest bardzo ważnym miejscem dla ptaków zarówno w sezonie lęgowym jak i w okresie przelotów i zimowania, przede wszystkim dla gęsi, kaczek i łabędzi. Występuje tu ponad 30 gatunków ssaków z 13 rodzin. Bogato reprezentowany jest świat roślin, stwierdzono tu występowanie ponad 390 gatunków roślin naczyniowych, w blisko 50 zespołach roślinnych.

Rezerваты przyrody

Ochroną rezerwatową na terenie województwa objęte są najcenniejsze ekosystemy leśne, torfowiskowe, wodne, stepowe oraz miejsca występowania cennych gatunków roślin i regularnego przebywania ptaków wodno-błotnych podlegających ochronie gatunkowej.

W chwili powstania województwa lubuskiego w 1999 r., istniało 48 rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 6 244,22 ha (0,45% pow. województwa).

Obecnie (stan 2009 r.) na terenie województwa lubuskiego znajduje się 59 rezerwatów przyrody o łącznej powierzchni 3 674,1.

Rezerваты kluczowe dla zachowania różnorodności biologicznej

Wśród rezerwatów województwa lubuskiego najcenniejsze obiekty to rezerваты chroniące rzadkie ekosystemy, często na krańcach ich zasięgów w Polsce i w Europie oraz miejsca ważne dla ginących gatunków zwierząt i roślin.

Najważniejszym rezerwatem faunistycznym w województwie jest rezerwat Nietoperek, chroniący miejsca zimowania oraz kolonie rozrodcze nietoperzy. Jest to jedno z największych zimowisk nietoperzy w Europie – w zależności od warunków zimuje tutaj od 20 do 30 tysięcy osobników z 12 gatunków. Rezerwat wraz z otaczającym obszarem stanowi obszar Natura 2000 „Nietoperek” (PLH 080003).

Inne ważne rezerваты faunistyczne w województwie to Jezioro Wielkie, gdzie stwierdzono występowanie 120 gatunków ptaków, w tym 32 zagrożonych wyginięciem w skali kraju oraz rezerwat Dębowiec chroniący populację naszego największego krajowego chrząszcza – jelonka rogacza. Miejscem występowania jedynej w województwie lubuskim populacji popielicy jest rezerwat Buczyna Szprotawska.

Parki krajobrazowe

Zgodnie z ustawą z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznych w województwie (Dz. U. z 2009 r. Nr 92, poz. 753 ze zm.) Dyrektora parku krajobrazowego powołuje zarząd województwa po zasięgnięciu opinii regionalnej rady ochrony przyrody. W związku z wprowadzeniem tych przepisów utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze uchwały Sejmiku Województwa. Sejmik Województwa w drodze uchwały ustanawia również plan ochrony dla parków krajobrazowych.

Parki krajobrazowe województwa lubuskiego (stan na koniec 2010 r.)

Parki krajobrazowe							
Nazwa Parku Krajobrazowego		Park krajobrazowy				z ogółem rezerwy i pozostałe formy ochrony przyrody	Otulina (strefa ochronna)
		ogółem	w tym				
			lasy	użytki rolne	wody		
w hektarach							
nr	0	1	2	3	4	5	6
1	Ogółem	77500.8	38468.1	27854.2	5082.3	567.4	57192.7
2	Łagowski PK	4929.0	3216.0	1149.0	381.6	198.1	6612.0
3	Pszczewski PK	9300.0	5984.2	2184.2	1095.1	249.4	18455.0
4	Barlinecko-Gorzowski PK	12142.8	8665.2	1065.0	1021.6	104.8	11713.2
5	Przemęcki PK	2894.0	2894.0	0.0	0.0	0.0	0.0
6	PK "Ujście Warty"	18734.0	1161.7	13201.0	1205.0	15.1	0.0
7	Gryżyński PK	2755.0	2386.0	84.0	183.0	0.0	20412.5
8	Krzesiński PK	8546.0	3547.0	4392.0	571.0	0.0	0.0
9	PK "Łuk Mużakowa"	18200.0	10614.0	5779.0	625.0	0.0	0.0

Źródło: GUS

Spośród 8 parków, które znajdują się w granicach województwa lubuskiego, granice dwóch wkraczają na obszar województwa zachodniopomorskiego, a dwóch kolejnych – wielkopolskiego.

Łączna powierzchnia parków krajobrazowych wynosi obecnie 76 029,4 ha, a otulin 57 192,19 ha.

System obszarów chronionych na tle korytarzy ekologicznych i obszarów chronionego krajobrazu

Zgodnie z ustawą z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie niektórych ustaw, w związku ze zmianami w organizacji i podziale zadań administracji publicznych w województwie (Dz. U. z 2009 r. Nr 92, poz. 753 ze zm.) utworzenie obszaru chronionego krajobrazu lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze uchwały Sejmiku Województwa.

Obszary chronionego krajobrazu

Po 1 stycznia 1999 r. w województwie lubuskim znalazły się obszary chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni 445 390 ha, z czego:

- 195 990 ha znajdowało się na terenie byłego województwa gorzowskiego
- 229 400 ha znajdowało się na terenie byłego województwa zielonogórskiego
- 20 000 ha znajdowało się na terenie byłego województwa leszczyńskiego w gminie Wschowa (obszar chronionego krajobrazu Przemęcko-Wschowski).

W byłym województwie gorzowskim obszary chronionego krajobrazu o powierzchni 318 386 ha wprowadzono rozporządzeniem Wojewody Gorzowskiego nr 12 z dnia 24 listopada 1998 r. Po wprowadzeniu reformy administracyjnej kraju od dnia 1 stycznia 1999 r. część obszarów chronionego krajobrazu (122 396 ha) znalazła się w województwach: zachodniopomorskim

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

i wielkopolskim. W byłym województwie zielonogórskim obszary chronionego krajobrazu utworzono rozporządzeniem Wojewody Zielonogórskiego nr 6 z dnia 10 lipca 1996 r. na powierzchni 244 300 ha. Po wprowadzeniu reformy administracyjnej część z nich znalazła się na obszarze województwa wielkopolskiego. Ubyło 12 300 ha w gminie Wolsztyn i 2 600 ha w gminie Zbąszyń (Wąsicki 2004). Obecnie (stan na koniec 2010 r.) utworzonych jest 39 obszarów chronionego krajobrazu. Ich powierzchnia wynosi 438.453,4 ha.

Obszary chronionego krajobrazu województwa lubuskiego (stan na koniec 2010 r.)

Obszary chronionego krajobrazu (wprowadzone w drodze uchwały sejmiku województwa)						
Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu		Powierzchnia obszaru				z ogółem rezerwy i pozostałe formy ochrony przyrody
		ogółem	w tym			
			lasy	użytki rolne	wody	
w hektarach						
nr	0	1	2	3	4	5
1	Ogółem	438453.4	222384.1	181335.4	22501.3	2011.6
2	OCK "1 - Puszcza Drawska"	42157.8	24232.6	15300.3	1539.3	106.9
3	OCK "2 - Puszcza Barłinecka"	26672.0	16118.3	8628.1	1239.8	165.3
4	OCK "3A - Lasy Witnicko - Dębińskie"	7904.0	5213.5	2172.0	159.6	0.0
5	OCK "3B - Lasy Witnicko - Dzieduszyckie"	1803.0	1189.2	495.4	36.4	0.0
6	OCK "4 - Dolina Warty i Dolnej Noteci"	33888.0	1602.9	27449.3	2260.3	454.9
7	OCK "5 - Gorzowska - Krzeszycka Dolina Warty"	15086.0	2240.3	11334.9	928.4	72.1
8	OCK "6 - Pojezierze Puszczy Noteckiej"	12000.0	9296.0	1924.0	452.0	224.8
9	OCK "7 - Gorzycko"	8720.0	3912.6	4385.3	246.7	0.0
10	OCK "8A - Dolina Obry"	10092.0	5446.6	3643.2	830.5	0.0
11	OCK "8B - Dolina Jeziornej Strugi"	5708.0	3080.0	2060.6	469.7	0.0
12	OCK "9 - Pojezierze Lubniewicko-Sulecińskie"	14917.0	10020.8	3845.0	671.9	50.5
13	OCK "10 - Dolina Postonii"	2457.3	1988.1	287.5	174.3	0.0
14	OCK "11A - Ośniańska Rynna z jeziorem Radachowskim"	2223.0	1030.3	1057.2	109.4	0.0
15	OCK "11B - Ośniańska Rynna z jeziorem Busko"	2145.0	994.2	1020.1	105.5	0.0
16	OCK "12 - Zbąszyńska Dolina Obry"	1050.0	535.5	376.4	120.5	0.0
17	OCK "13 - Rynna Paklicy i Ołoboku"	20505.3	11221.2	7098.2	1728.9	8.7
18	OCK "14 - Dolina Ilanki"	7864.0	5066.0	2361.5	342.9	239.3
19	OCK "15 - Słubicka Dolina Odry"	14075.0	2548.9	10087.5	1110.5	165.0
20	OCK "16 Puszcza nad Pliszką"	32244.0	25898.4	5046.2	938.3	0.0
21	OCK "17 - Rynny Obrzycko - Obrzańskie"	23375.0	10974.5	10724.4	1159.4	158.9
22	OCK "18 - Krośnieńska Dolina Odry"	13265.0	2768.4	8632.9	1403.4	0.0
23	OCK "19 Gubińskie Mokradła"	1884.0	907.1	843.6	73.7	0.0
24	OCK "20 - Pojezierze Sławsko - Przemęckie"	16737.0	9136.7	6157.5	1196.7	39.4
25	OCK "21 - Nowosolska Dolina Odry"	9852.0	3349.7	5124.0	1283.7	0.0
26	OCK "22 - Wzniesienia Zielonogórskie"	3573.0	2508.9	932.9	24.3	0.0
27	OCK "23 - Dolina Śląskiej Ochli"	10350.0	3673.2	6028.9	285.6	0.0
28	OCK "24 - Rynna Pławska"	3000.0	1921.5	916.5	142.2	0.0
29	OCK "25 - Dolina Bobru"	13131.0	5210.8	6508.6	991.1	0.0
30	OCK "26 - Bronków - Jaszowice"	3529.0	2283.2	940.8	220.5	0.0
31	OCK "27 - Dolina Nysy"	3216.0	1671.0	1238.5	155.0	0.0
32	OCK "28 - Wzgórza Dalkowskie"	3982.0	1516.3	2195.7	29.5	56.1
33	OCK "29 - Dolina Brzeźnicy"	2542.0	1047.5	1235.9	135.7	5.9
34	OCK "30A - Wschodnie okolice Lubska"	17536.0	10423.4	6142.8	629.5	154.3
35	OCK "30B - Zachodnie okolice Lubska"	7907.0	4699.9	2769.8	283.9	0.0
36	OCK "31 - Dolina Szprotawki"	5570.0	1869.8	3315.3	133.7	0.0
37	OCK "32 - Las Żarski"	2360.0	1535.2	633.9	32.6	0.0
38	OCK "33 - Bory Bogumiłowskie"	8910.0	5471.6	2837.8	334.1	65.0
39	OCK "34 - Bory Dolnośląskie"	26223.0	19780.0	5582.9	521.8	44.5

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

W lubuskim wydzielono 11 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, które zajmują łącznie 9 783 ha, co stanowi 1,07 % województwa.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe województwa lubuskiego

Lp.	Nazwa zespołu	Położenie	Pow. w ha	Przedmiot ochrony
1.	„Uroczysko Lubniewsko”	gm. Lubniewice	1 436,90	Naturalny krajobraz jeziora Lubniewsko z otaczającymi go lasami
2.	„Jezioro Wielkie”	gm. Witnica	3 768,47	Naturalny charakter jeziora i otaczających go lasów
3.	„Uroczyska Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego”	gm. Międzyrzecz	5 130,46	Zachowanie umocnień militarnych wraz z otaczającą przyrodą
4.	„Uroczysko Jezior Ośniańskich	gm. Ośno Lubuskie	2 046	Naturalny krajobraz jezior wraz z otaczającymi terenami
5.	„Uroczysko Doliny Lenki”	gm. Ośno Lubuskie	1 232	Naturalny krajobraz zlewni rzeki Lenki
6.	„Drezdeneckie Uroczyska”	gm. Drezdenko	1 184,30	Ekstensywnie użytkowane grunty rolne położone w Dolinie Noteci o wysokich walorach przyrodniczych
7.	„Park Słowiański”	miasto i gmina Szprotawa	85,74	Zachowanie krajobrazu Pradoliny Bobru
8.	„Kijewickie Kerki”	gm. Skwierzyna, sołectwo Murzynowo	302,48	Łąki okresowo zalewane wodami wezbraniowymi Warty z fragmentami dawnego koryta rzeki. Szczególna ochrona dębów
Ogółem		15 186,35		

Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2003-2010, www.bip.drezdenko.pl,
www.bip.lasy.gov.pl, www.gorzow.rdos.gov.pl

Europejska sieć ekologiczna Natura 2000

Natura 2000 jest paneuropejską siecią ekologiczną, mającą na celu zapewnienie trwałej egzystencji wybranym zagrożonym typom ekosystemów oraz ginącym gatunkom roślin i zwierząt ważnych z punktu widzenia Wspólnoty Europejskiej.

Polega to na wybraniu, a następnie skutecznej ochronie określonych obszarów, tworzonych na podstawie:

- a) Dyrektywy Ptasiej (79/409/EWG) - obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) tworzone w celu ochrony gatunków ptaków wymienionych w Załączniku I Dyrektywy;
- b) Dyrektywy Siedliskowej (92/43/EWG) - specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) tworzone w celu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk gatunków zwierząt i roślin na podstawie kryteriów wymienionych w Załączniku I i II Dyrektywy.

Podstawą wyznaczania obszarów Natura 2000 są ginące na terenie państw Unii Europejskiej siedliska i gatunki wymienione w przytoczonych wcześniej dyrektywach Unii Europejskiej.

Należy jednak pamiętać, że obszar Natura 2000 nie jest obszarem chronionym, ale obszarem ochrony, gdzie szczególnej ochronie podlegają znajdujące się tam siedliska przyrodnicze i siedliska gatunków wymienione w Standardowym Formularzu Danych (SFD).

Obszary Specjalnej Ochrony Ptaków (OSOP)

Na terenie województwa lubuskiego znajduje się 12 obszarów o łącznej powierzchni 292 192 ha, co stanowi 20,8% pow. województwa.

Obszary te są już zatwierdzone Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 27 października 2008 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 (Dz. U. 2008, Nr 198, poz. 1226).

Specjalne Obszary Ochrony Siedlisk (SOOS)

Obszary NATURA 2000 zgłoszone do Komisji Europejskiej (łącznie z ostatnią transzą z dnia 30 października 2009 r.)

L.p.	KOD	NAZWA	Pow. ha.
1.	PLC080001	Ujście Warty	33297,34
2.	PLH020018	Łęgi Odrzańskie	483,91
3.	PLH020050	Dolina Dolnej Kwisy	1583,05
4.	PLH020072	Uroczyska Borów Dolnośląskich	206,06
5.	PLH020086	Pieńska Dolina Nysy Łużyckiej	862,03
6.	PLH080001	Dolina Leniwej Obry	7137,66
7.	PLH080002	Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry	8509,32
8.	PLH080003	Nietoperek	7377,37
9.	PLH080004	Torfowisko Chłopiny	498,49
10.	PLH080005	Torfowisko Młodno	239,36
11.	PLH080006	Ujście Noteci	3994,54
12.	PLH080007	Buczyna Szprotawsko – Piotrowicka	841,37
13..	PLH080008	Buczyny Łagowsko – Sulęcińskie	6771,02
14.	PLH080009	Dolina Ilanki	2232,83
15.	PLH080011	Dolina Pliszki	5033,85
16.	PLH080012	Kargowskie Zakola Odry	3070,28
17.	PLH080013	Łęgi Słubickie	825,10
18.	PLH080014	Nowosolska Dolina Odry	5969,15
19.	PLH080015	Ujście Ilanki	908,45
20.	PLH080024	Mopkowy tunel koło Krzystkowic	48,05
21.	PLH080029	Torfowiska Sułowskie	44,32
22.	PLH080030	Borowina	512,22
23.	PLH080031	Bory Chrobotkowe koło Brzózki	891,95
24.	PLH080032	Bory Chrobotkowe Puszczy Noteckiej	2309,03
25.	PLH080033	Broniszów	629,98
26.	PLH080034	Bytnica	33,89
27.	PLH080035	Dębowe Aleje w Gryźynie i Zawiszach	29,70
28.	PLH080036	Jeziora Gościmskie	2995,77
29.	PLH080037	Lasy Dobrosułowskie	11192,86
30.	PLH0800308	Łęgi nad Nysą Łużycką	449,90
31.	PLH080039	Mierkowskie Wydmy	609,78
32.	PLH080040	Otyń	0,11
33.	PLH080041	Skwierzyna	0,25
34.	PLH080042	Stara Dąbrowa w Korytach	1630,39
35.	PLH080043	Sulechów	0,13
36.	PLH080044	Wilki nad Nysą	12226,92

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

37.	PLH080046	Małomickie Łęgi	992,97
38.	PLH080047	Żurawie Bagno Sławskie	41,70
39.	PLH080048	Bory Chrobotkowi koło Bytomca	615,29
40.	PLH080049	Rynna Jezior Rzepińskich	293,93
41.	PLH080051	Brożek	65,13
42.	PLH080052	Jeziora Brodzkie	829,18
43.	PLH080053	Jezioro Janiszowice	206,07
44.	PLH080054	Nowogrodzkie Przygielkowisko	31,46
45.	PLH080055	Przygielkowiska koło Gozdnicy	1592,07
46.	PLH080056	Diabelski Staw koło Radomicka	7,31
47.	PLH080057	Dolina Lubczy	724,52
48.	PLH080058	Murawy Gorzowskie	79,85
49.	PLH080059	Łęgi koło Wymiarek	159,16
50.	PLH080060	Uroczyska Borów Zasięckich	4375,36
51.	PLH080062	Zimna Woda	86,33
52.	PLH080063	Bory Babimojskie	619,66
53.	PLH080064	Skroda	172,56
54.	PLH080065	Lubski Łęg Śnieżycowy	64,98
55.	PLH080067	Rynna Gryżyny	1336,84
56.	PLH080068	Dolina Dolnego Bobru	1730,05
57.	PLH080069	Dąbrowy Gubińskie	1534,62
58.	PLH080070	Las Żarski	1245,13
59.	PLH080071	Ostoja Barlinecka	16439,08
60.	PLH080074	Ostoja Przemęcka	337,83
61.	PLH320010	Jezioro Kozie	39,53
62.	PLH320044	Lasy Bierzwickie	533,14
63.	PLH320046	Uroczyska Puszczy Drawskiej	30935,99
Razem			188536,17

W marcu 2010 r. w Warszawie, odbyło się, zorganizowane przez Komisję Europejską, spotkanie, tzw. seminarium biogeograficzne, sprawdzające czy sieć obszarów siedliskowych Natura 2000 jest wystarczająca dla wszystkich siedlisk i gatunków, dla których wymagane jest wyznaczenie obszarów. Wyniki Seminarium wykazały konieczność następujących uzupełnień sieci obszarów siedliskowych Natura 2000 na terenie woj. lubuskiego:

1. Krośnieńska Dolina Odry – o pow. 19 592, 99 ha.

2. Jeziora Torzymskie – o pow. 307,26 ha,

oraz do powiększenia obszaru Ujście Ilanki z 908,45 ha. (obecnie) do 2008,36 ha.

Po uwzględnieniu tych zmian, powierzchnia obszarów siedliskowych Natura 2000 na terenie województwa wzrośnie do 209 536,33 ha.

Na terenie województwa lubuskiego można wyróżnić też wspólne lub przygraniczne obszary.

Do obszarów tych należą następujące obszary chronione:

1. Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, Lasy Puszczy nad Drawą (kod obszaru PLB 320016),
2. Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, Puszcza Notecka (kod obszaru PLB 300015),
3. Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, Jeziora Pszczewskie i dolina Obry (kod obszaru PLB 080005),

4. Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, Pojezierze Sławskie (kod obszaru PLB 300011),
5. Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, Wielki Łęg Obrzański (kod obszaru PLB 300004),
6. Obszar specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000, Jeziora Pszczewskie i dolina Obry,
7. Obszar specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000, Uroczyska Puszczy Drawskiej,
8. Pszczewski Park Krajobrazowy,
9. Przemęcki Park Krajobrazowy,
10. Obszar Chronionego Krajobrazu Puszcza nad Drawą,
11. Międzyrzecki Obszar Chronionego Krajobrazu,
12. Miedzichodzki Obszar Chronionego Krajobrazu,
13. Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierze Sławskie, Pradolina Obry i Rynna Zbąszyńska,
14. Obszar Chronionego Krajobrazu Pojezierze Przemęcko – Wschowskie.

Pomniki przyrody

Na terenie województwa lubuskiego według stanu w dniu 31.12.2009r. na terenie woj. lubuskiego, znajdowało się 1. 166 pomników przyrody.

W województwie lubuskim w formie pomników przyrody chronione są pojedyncze drzewa, grupy drzew, aleje, głązy oraz niewielkie obszary w formie tzw. powierzchniowych pomników przyrody. Chronią one np. kolonię czapli siwej w Nadleśnictwie Krosno, bogate stanowiska długosza, dziewięciosa beżłodygowego, rosiczek, widłaków oraz storczyków. Ochroną tą objęte są również najcenniejsze przyrodniczo torfowiska oraz fragmenty dąbrów i borów sosnowych – np. „Tańczące Sosny” w Nadleśnictwie Sulechów oraz „Leśne Kandelabry” w Nadleśnictwie Krzystkowice. Na terenie Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Bory Lubuskie” ochroną w formie powierzchniowego pomnika przyrody „Bór Suchy” objęto jeden z najstarszych w województwie – drzewostan sosnowy w wieku prawie 200 lat.

Województwo lubuskie może poszczycić się występowaniem na swoim terenie niezwykle cennych okazów dendroflory. Są to bowiem najstarsze i najgrubsze osobniki w Polsce, reprezentujące kilka gatunków drzew (Pacyniak 1992). Najbardziej znane spośród nich to najgrubsza w kraju sosna – Waligóra, najstarszy i najgrubszy wiąz szypułkowy w Komorowie koło Gubina oraz uznawany za najstarszy w Polsce dąb szypułkowy – Chrobry.

Najsłynniejsze drzewa pomnikowe województwa lubuskiego to:

1. Chrobry – to najstarszy dąb szypułkowy w Polsce. Jest to drzewo z pniem w kształcie nogi słońca. Obwód drzewa wynosi 992 cm, wysokość 29 metrów, a wiek został określony na 750 lat. Korona drzewa charakteryzuje się jeszcze dużą żywotnością. Drzewo rośnie w pobliżu wsi Piotrowice przy drodze ze Szprotawy do Przemkowa, na gruntach leśnych Nadleśnictwa Szprotawa.

Przed wojną drzewo to nosiło nazwę Wielkiego Dębu (*niem. Grosse Eiche*) i było wymieniane we wszystkich ważniejszych publikacjach omawiających przyrodę Dolnego Śląska.

2. Najstarszy i najgrubszy wiąz szypułkowy w Europie rośnie w Komorowie (obecnie dzielnica we wschodniej części Gubina) przy ul. K. Świerczewskiego. Obwód drzewa wynosi 887 cm, a wiek oszacowany został na 450 lat. Z pnia wyrastały niegdyś 3 potężne konary. Wewnątrz drzewa znajduje się przestronna dziupla dochodząca do 5 m wysokości. W lipcu 2004 roku podczas wichury obłamał się jeden z dwóch ostatnich konarów. Obecnie pozostał już tylko jeden konar, natomiast w miejscu pozostałych dwóch znajdują się próchniejące dziuple.

3. Najgrubsza morwa biała w Europie rośnie w centrum Sulechowa na niewielkim zieleńcu u zbiegu ulic Poznańskiej i 31 Stycznia. Obwód drzewa wynosi 412 cm, wysokość 18 metrów, a wiek 250 lat. Obok znajduje się obelisk poświęcony bohaterom poległym w walce o wyzwolenie Ziemi Sulechowskiej.

4. Waligóra – to najgrubsza sosna zwyczajna w Polsce o obwodzie 625 cm. Drzewo posiada osiem rozłożystych konarów i powstało prawdopodobnie ze zrośnięcia kilku osobników. Rośnie na terenie Leśnictwa Klemsko w Nadleśnictwie Sulechów, w pobliżu drogi z Sulechowa do Poznania, nieco w głębi

lasu (po prawej stronie drogi). Pokrój drzewa wskazuje, że rosło ono dawniej na otwartej przestrzeni, prawdopodobnie na skraju pola, które po wojnie zostało zalesione.

5. Najstarszy dąb czerwony w Polsce rośnie w miejscowości Rosin pomiędzy Sulechowem i Świebodzinem. Jest to najstarszy i najokazalszy dąb czerwony w Polsce. Charakteryzuje się nisko osadzoną koroną. Jego obwód wynosi 522 cm, a wiek 230 lat. Drzewo rośnie w głębi parku wiejskiego obok dębu błotnego i platanu klonolistnego

6. Najstarszy w Polsce skrzydlorzech kaukaski o wysokości 26 m i obwodzie 434 cm rośnie w centrum Szprotawy na zieleńcu przy ul. T. Kościuszki. Wiek drzewa został określony na 230 lat.

7. Najstarszy buk pospolity odmiany purpurowej rośnie w parku pałacowym w Żaganiu. Jest to jedno z najokazalszych drzew tej odmiany w Polsce, którego wiek został oszacowany na 260 lat. Obwód drzewa wynosi 566 cm, a wysokość 29 m. Na wysokości 2,5 m od ziemi uźebrowany pień rozdziela się wachlarzowato na szereg konarów. Jest to prawdopodobnie wynik celowego zabiegu ogrodniczego, polegającego na sadzeniu kilku lub kilkunastu drzewek, których pnie zrastały się dając w krótkim czasie efekt starego drzewa. Warto również wspomnieć o 4 okazałych platanach noszących imiona córek księcia Birona, rosnących przed barokowym żagańskim pałacem z lat 1676 –1700.

Ochrona tworów przyrody nieożywionej

Na terenie województwa lubuskiego znajduje się wiele interesujących tworów przyrody nieożywionej. Związane jest to z niedawną (w skali geologicznej) działalnością lodowca.

Pomimo dużej różnorodności tych tworów jak: moreny, wydmy, ozy, kemy i głązy narzutowe, tylko te ostatnie (nazywane również eratykami) są chronione w formie pomników przyrody. Na terenie województwa lubuskiego chronionych jest 40 głązów narzutowych. Największy głąz narzutowy znajduje się w pobliżu miejscowości Machary koło Strzelec Krajeńskich. Drugi co do wielkości głąz nazywany Diabelskim Głazem lub Głazem Krabata znajduje się koło Trzebiela.

Duże skupisko, ponad 15 głązów narzutowych, znajduje się pomiędzy Lubniewicami a Sulęcinem w krajobrazie morenowym, częściowo chronione w zespole przyrodniczo - krajobrazowym „Uroczyisko Lubniewsko”. Drugim większym nagromadzeniem eratyków są okolice Sławy, gdzie na terenie tzw. Puszczy Tarnowskiej spotkać można głązy o zagadkowych nazwach: Drewniany Kamień oraz Czerwona Małpa.

Oprócz głązów znajdujących się w „naturalnym” otoczeniu wiele eratyków zostało wykopanych i obecnie znajduje się na rynkach i skwerach w wielu miejscowościach województwa. Niektóre z nich jak np. głąz w Drezenku chronione są jako pomniki przyrody.

Stanowiska dokumentacyjne

Na terenie województwa nie ma obecnie obiektów objętych tą formą ochrony, (wiele jednak tworów przyrody zasługuje na ochronę). Są to liczne odsłonięcia przekrojów geologicznych, fragmenty wyeksploatowanych wyrobisk oraz pozostałości po działalności lodowca: ozy i kemy, jak również niektóre złoża torfu z cennymi skupiskami kopalnych szczątków.

Szczególnie wiele ciekawych formacji geologicznych znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego Łuk Mużakowa, którego głównym celem jest właśnie ochrona tworów geologicznych.

Użytki ekologiczne

Na terenie województwa lubuskiego powstało do tej pory 387 (stan na 1 września 2011 r.) użytków ekologicznych. Łączna powierzchnia wszystkich obiektów wynosi 3655,16 ha.

Na terenie województwa lubuskiego, użytkami ekologicznymi są najczęściej ekosystemy wodno - błotne, takie jak bagna, torfowiska, starorzecza, tereny rozlewiskowe czy śródleśne oczka wodne. Ochroną objęto również murawy kserotermiczne i wydmy śródładowe. Najciekawsze użytki ekologiczne to torfowiska niskie i przejściowe z rzadkimi gatunkami roślin.

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

Powierzchnia użytków ekologicznych na terenie województwa jest zróżnicowana. Największym obiektem jest użytek ekologiczny „Jeziorko Kosinek” o powierzchni 235,2 ha, ustanowiony uchwałą Rady Gminy Iłowa. Drugim co do wielkości użytkiem jest „Dolny Odcinek Noteci” o powierzchni 143,21 ha.

Najmniejszym użytkiem ekologicznym jest „Szuwar” o powierzchni 0,09 ha zlokalizowany w gminie Lubiszyn w obrębie ewidencyjnym Mystki.

Ochrona gatunkowa grzybów, roślin i zwierząt

Ochrona gatunkowa, szczególnie zwierząt, ma w Polsce bardzo długie tradycje sięgające początków Państwa Polskiego. Obecnie w związku z zapisami w nowej ustawie o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r., Minister środowiska wprowadził trzy Rozporządzenia w sprawie ochrony gatunkowej: grzybów, roślin i zwierząt.

Dla zachowania zagrożonych populacji ptaków drapieżnych niezwykle istotna jest ochrona strefowa. Liczba i powierzchnia stref ciągle się zmienia, co jest związane z zakładaniem nowych gniazd przez ptaki oraz z lokalizowaniem nowych miejsc bytowania innych gatunków jak, np. żółw błotny czy gniewosz plamisty oraz z opuszczaniem tych miejsc.

Powierzchnia gmin ojęta różnymi formami ochrony przyrody – parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu (stan na koniec 2010)

nr	Nazwa gminy	Symbol gminy	Powierzchnia w ha			
			Parki krajobrazowe (bez otuliny)		Obszary chronionego krajobrazu	
			Razem	W tym rezerwy i pozostałe formy ochrony przyrody	Razem	W tym rezerwy i pozostałe formy ochrony przyrody
1.	Ogółem		77500.8	567.4	438453.4	2011.6
2.	Bogdaniec – gmina wiejska	0801022	0.0	0.0	7888.0	51.3
3.	Deszczno – gmina wiejska	0801032	00	0.0	1622.0	454.9
4.	Kostrzyn nad Odrą – gmina wiejska	0801011	1060.7	0.0	0.0	0.0
5.	Kłodawa – gmina wiejska	0801042	8625.0	47.3	10516.0	0.0
6.	Lubiszyn – gmina wiejska	0801052	0.0	0.0	9948.0	119.0
7.	Santok – gmina wiejska	0801062	0.0	0.0	10297.0	46.3
8.	Witnica – gmina miejsko-wiejska	0801073	4369.8	0.0	5371.0	20.8
9.	Gubin – gmina wiejska	0802062	4700.0	0.0	7010.0	0.0
10.	Bobrowice – gmina wiejska	0802022	0.0	0.0	6849.0	0.0
11.	Bytnica – gmina wiejska	0802032	2115.0	0.0	900.	0.0
12.	Dąbie – gmina wiejska	0802042	0.0	0.0	4800.0	0.0
13.	Krosno Odrzańskie – gmina miejsko-wiejska	0802063	275.0	0.0	4480.0	0.0
14.	Maszewo – gmina wiejska	0802072	1879.0	0.0	4200.0	0.0
15.	Błędzew – gmina wiejska	0803012	0.0	0.0	5660.0	0.0
16.	Międzyrzecz – gmina miejsko-wiejska	0803023	250.0	0.0	10271.0	0.0
17.	Przytoczna – gmina wiejska	0803032	1325.0	4.4	3037.0	0.0
18.	Pszczew – gmina wiejska	0803042	6950.0	3.1	8047.0	0.0

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

19.	Skwierzyna – gmina miejsko-wiejska	0803053	0.0	0.0	5086.0	0.0
20.	Trzciel – gmina miejsko-wiejska	0803063	11650.0	0.0	849.0	0.0
21.	Nowa Sól – gmina wiejska	0804052	0.0	0.0	5806.0	0.0
22.	Bytom Odrzański – gmina miejsko-wiejska	0804023	0.0	0.0	2863.0	56.1
23.	Kolsko – gmina wiejska	0804032	0.0	0.0	4430.0	39.4
24.	Kozuchów – gmina miejsko-wiejska	0804043	0.0	0.0	452.0	0.0
25.	Nowe Miasteczko – gmina miejsko-wiejska	0804063	0.0	0.0	450.0	0.0
26.	Otyń – gmina wiejska	0804072	0.0	0.0	2732.0	0.0
27.	Siedlisko – gmina wiejska	0804082	0.0	0.0	380.0	0.0
28.	Cybinka – gmina miejsko-wiejska	0805013	1897.0	0.0	12170.0	0.0
29.	Górzycza – gmina wiejska	0805022	7150.9	11.8	228.0	0.0
30.	Ośno Lubuskie – gmina miejsko-wiejska	0805033	0.0	0.0	2122.0	0.0
31.	Rzepin – gmina miejsko-wiejska	0805043	0.0	0.0	2594.0	0.0
32.	Stubice – gmina miejsko-wiejska	0805053	0.0	0.0	9310.0	165.0
33.	Dobiegniew – gmina miejsko-wiejska	0806013	0.0	0.0	29070.0	18.2
34.	Drezdenko – gmina miejsko-wiejska	0806023	0.0	0.0	28476.0	302.3
35.	Stare Kurowo – gmina wiejska	0806032	0.0	0.0	6738.0	0.0
36.	Strzelce Krajeńskie – gmina miejsko-wiejska	0806043	3517.8	57.5	8589.0	11.2
37.	Zwierzyn – gmina wiejska	0806052	0.0	0.0	7425.0	0.0
38.	Krzeszyce – gmina wiejska	0807012	0.0	0.0	7896.3	0.0
39.	Lubniewice – gmina miejsko-wiejska	0807023	0.0	0.0	6617.0	50.5
40.	Stońsk – gmina wiejska	0707032	5152.6	3.3	2294.0	0.0
41.	Sulęcín – gmina miejsko-wiejska	0707043	1524.0	115.9	12463.0	0.0
42.	Torzym – gmina miejsko-wiejska	0807053	0.0	0.0	6569.0	0.0
43.	Lubrza – gmina wiejska	0808012		0.0	5520.0	6.8
44.	Łągów – gmina wiejska	0808022	3405.0	82.2	8187.0	0.0
45.	Skąpe – gmina wiejska	0808032	95.0	0.0	4193.0	0.0
46.	Szczaniec – gmina wiejska	0808042	0.0	0.0	2355.0	15.8
47.	Świebodzin – gmina miejsko-wiejska	0808053	0.0	0.0	5891.3	1.8
48.	Zbąszynek – gmina miejsko-wiejska	0808063	0.0	0.0	1359.0	65.6
49.	Babimost – gmina miejsko-wiejska	0809013	0.0	0.0	2169.0	0.0
50.	Bojadła – gmina wiejska	0809022	0.0	0.0	6422.0	0.0
51.	Czerwieńsk – gmina miejsko-	0809033	270.0	0.0	5219.0	0.0

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

	wiejska					
52.	Kargowa – gmina miejsko-wiejska	0809043	0.0	0.0	4242.0	0.0
53.	Nowogród Bobrzański – gmina miejsko-wiejska	0809053	0.0	0.0	4602.0	0.0
54.	Sulechów – gmina miejsko-wiejska	0809063	0.0	0.0	4398.0	37.0
55.	Świdnica – gmina wiejska	0809072	0.0	0.0	6569.0	0.0
56.	Trzebiechów – gmina wiejska	0809082	0.0	0.0	2536.0	18.6
57.	Zabór – gmina wiejska	0809092	0.0	0.0	2771.0	0.0
58.	Zielona Góra – gmina wiejska	0809102	0.0	0.0	6479.0	0.0
59.	Gozdnica – gmina miejska	0810011	0.0	0.0	1517.0	0.0
60.	Żagań – gmina miejska	0810021	0.0	0.0	150.0	0.0
61.	Brzeźnica – gmina wiejska	0810032	0.0	0.0	1040.0	5.9
62.	Iłowa – gmina miejsko-wiejska	0810043	0.0	0.0	7721.0	0.0
63.	Małomice – gmina miejsko-wiejska	0810053	0.0	0.0	759.0	0.0
64.	Niegostawice – gmina wiejska	0810062	0.0	0.0	5408.0	0.0
65.	Szprotawa – gmina miejsko-wiejska	0810073	0.0	0.0	2390.0	0.0
66.	Wymiarki – gmina wiejska	0810082	0.0	0.0	1571.0	0.0
67.	Żagań – gmina wiejska	0810092	0.0	0.0	8790.0	0.0
68.	Łęknica – gmina miejska	0811011	1188.0	0.0	0.0	0.0
69.	Żary – gmina wiejska	0811102	0.0	0.0	7188.0	0.0
70.	Brody – gmina wiejska	0811132	600.0	0.0	9469.0	0.0
71.	Jasień – gmina miejsko-wiejska	0811043	0.0	0.0	5438.0	0.0
72.	Lipniki Łużyckie – gmina wiejska	0811052	0.0	0.0	2448.0	65.0
73.	Lubsko – gmina miejsko-wiejska	0811063	0.0	0.0	0.0	0.0
74.	Przewóz – gmina wiejska	0811072	1771.0	0.0	10996.0	44.5
75.	Trzebień – gmina wiejska	0811082	11650.0	0.0	849.0	0.0
76.	Tuplice – gmina wiejska	0811092	2991.0		1139.0	0.0
77.	Sława – gmina miejsko-wiejska	0812013	0.0	0.0	9801.0	0.0
78.	Wschowa – gmina miejsko-wiejska	0812033	2894.0	0.0	3736.0	0.0
79.	m. Gorzów Wielkopolski – gmina miejska	0861011	0.0	0.0	360.0	0.0
80.	m. Zielona Góra – gmina miejska	0862011	0.0	0.0	6479.0	0.0

Świat zwierzęcy

Cały obszar województwa lubuskiego obfituje w różnorodne gatunki zwierząt. W lasach spotkać można powszechnie występujące jelenie, sarny, zające, dziki, wiewiórki, wydry i lisy, w rzekach bobry. Natknąć się można również na borsuka, kunę leśną, łasicę, dzikiego królika. Bardzo słabo poznanym gatunkiem, zamieszkującym w okresie letnim dziuple i budki lęgowe, a zimą podziemia o stosunkowo wysokiej temperaturze, jest nietoperz - Nocek Bechsteina.

Rozległe, otwarte tereny, łączące w sobie mozaikę łąk, pastwisk, trzcinowisk oraz sieć rowów, stwarzają dla ptaków wiele możliwości znalezienia pokarmu i założenia gniazd. Piaszczyste i żwirowe wybrzeża wód zamieszkuje sieweczka rzeczna.

Na stawach, w centralnej części Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego można zaobserwować orła bielika, kormorana, rybołowa, błotniaka i zimorodka. Na terenach zalewowych położonych w dolinie Odry stwierdzono występowanie 155 gatunków ptaków. Wiele z nich to gatunki rzadkie i narażone na wyginięcie, jak: kulik wielki, błotniak stawowy, łąkowy, gagoł, kania ruda, bąk, bączek, orlik krzykliwy, kania czarna, kania ruda, cietrzew. Najcenniejszym miejscem dla ptaków migrujących jest polder Krzesin - Bytomiec, gdzie w okresie wiosennych przelotów można obserwować stada ptaków liczące po kilkaset osobników. We wsi Kłopot w północnej części Krzesińskiego Parku Krajobrazowego znajduje się około 35 gniazd bociana białego, tworząc najliczniejszą kolonię w zachodniej Polsce.

W lasach Pojezierza Lubuskiego żyją dzięcioły czarne, myszołowy, a na licznych jeziorach można oglądać m.in. łabędzie i perkozy dwuczube.

W jeziorach występują ryby typowe dla obszarów nizinnych: leszcze, liny, płocie, szczupaki, węgorze, karpie i karasie, jak również bezkręgowce: małże, raki, gąbki. W rzekach pływają pstrągi, okonie, płocie, ale również tak rzadkie gatunki jak minog rzeczny.

Płazy spotkać można głównie nad jeziorami, w dolinach rzek i strumieni, jak również na wilgotnych terenach łąkowych. Gady występują na terenach leśnych, dobrze nasłonecznionych, sprzyjających wygrzewaniu się. Wiele z występujących gatunków należy do gatunków chronionych, w tym kilkanaście znajduje się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Są to między innymi: żółw błotny, gniewosz plamisty, traszka grzebieniasta.

W lasach dębowych województwa żyje największy europejski przedstawiciel jelonkowatych – jelonek rogacz. Innym przedstawicielem owadów jest kozioróg dębosz, którego larwy żerują w obumierających grubych dębach, zawsze żywych i stojących, z reguły na stanowiskach dobrze nasłonecznionych.

Wiele z wymienionych gatunków fauny podlega szczególnej ochronie w utworzonych na terenie województwa lubuskiego rezerwach przyrody.

Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi

Obszary zalewowe dla województwa lubuskiego zostały wyznaczone w oparciu o istniejące mapy, z naniesionymi obszarami potencjalnych zalewów dla przepływów $Q_{p=1\%}$ oraz metodą interpolacji rzędnych zwierciadła wód prawdopodobnych, obliczonych dla przekrojów wodowskazowych. Obliczenia wykonywano przy pomocy modelu hydraulicznego MIKE 11 HD.

Na mapach zagrożenia powodziowego wybranych obszarów w skali 1:50 000 przedstawione zostały obszary zalewu wody $Q_{p=1\%}$ dla następujących obszarów:

- a) rzeka Odra na obszarze województwa lubuskiego,
- b) rzeka Nysa Łużycka na obszarze województwa lubuskiego,
- c) rzeka Bóbr na obszarze województwa lubuskiego,
- d) rzeka Szprotawa na obszarze województwa lubuskiego,
- e) rzeka Warta na obszarze województwa lubuskiego,
- f) rzeka Noteć na obszarze województwa lubuskiego.

Ze względu na genezę powodzi, na obszarze tym występują:

- a) powódzie opadowe - występujące głównie w miesiącach letnich, spowodowane lokalnymi, bądź frontalnymi deszczami o dużym natężeniu;
- b) powódzie roztopowe - tzw. wiosenne, spowodowane gwałtownym topnieniem i spływem pokrywy śnieżnej nagromadzonej na obszarze zlewni przy jednocześnie zamarniętej powierzchni terenu (np. Warta, Noteć);
- c) powódzie zatorowe - tzw. zimowe spowodowane zatorami śryżowymi lub spiętrzeniem wody na zatorze w czasie spływu lodów (np. Odra, Warta, Noteć).

Dla bezpieczeństwa mieszkańców województwa ważne jest obniżenie poziomu zagrożenia powodzią. Należy w pierwszej kolejności zadbać o:

- a) naprawę, odbudowę i modernizację urządzeń melioracji wodnych oraz urządzeń ochrony przeciwpowodziowej, poprawę stabilności obwałowań na odcinkach wysokiego ryzyka;
- b) zwiększenie przepustowości sekcji mostowych obwałowań;
- c) przebudowę istniejących polderów i wykonanie nowych;
- d) usunięcie zakrzewień i zadrzewień z trasy wody brzegowej;
- e) zwiększenie zdolności retencyjnej zlewni poprzez małą retencję zbiornikową, zalesienia, właściwe zabiegi argotechniczne i melioracyjne.

Ograniczanie skutków wystąpienia powodzi należy także osiągać metodami nietechnicznymi, poprzez takie przygotowanie się do sytuacji ekstremalnych, aby w przypadku ich pojawienia się, wszystkie działania odpowiednich służb, instytucji, struktur zmilitaryzowanych i ludności, były szybkie, odpowiedzialne i o wysokim stopniu pewności. Należy zmienić filozofię i strategię postępowania, przechodząc z biernego oczekiwania na powódź, do aktywnego działania, gdy zagrożenie powodzią nie występuje.

Niezwykle ważnym elementem ograniczenia skutków wystąpienia powodzi jest dobrze zorganizowana i aktywna osłona przeciwpowodziowa. Należy pozyskiwać jak największą ilość informacji o terenach, na których może wystąpić powódź. Gromadzenie danych dotyczyć powinno przede wszystkim ukształtowania dolin rzecznych, zagospodarowania przestrzennego i sposobu użytkowania obszarów zagrożonych, inwentaryzacji obiektów infrastruktury przeciwpowodziowej.

Aby prawidłowo określić obszary zagrożone zalaniem i ściśle wyznaczyć zagrożone obiekty, niezbędne jest zastosowanie zaawansowanej techniki cyfrowej tj. sporządzenie cyfrowego modelu terenu oraz topograficznych map cyfrowych dolin rzecznych.

Powyższe zagadnienia zostały zawarte w „Programie dla Odry 2006”.

W ramach Programu podejmuje się zadania dotyczące:

- a) zbudowania systemu biernego i czynnego zabezpieczenia przeciwpowodziowego,
- b) ochrony środowiska przyrodniczego i czystości wód,
- c) usunięcia szkód powodziowych,
- d) prewencyjnego zagospodarowania przestrzennego oraz renaturyzacji ekosystemów,
- e) zwiększenia lesistości,
- f) utrzymania i rozwoju żeglugi śródlądowej
- g) energetycznego wykorzystania rzek.

Celem realizowanego od 2003r. programu „Odra 2006” jest m.in. usunięcie szkód popowodziowych, budowa systemu zabezpieczenia przeciwpowodziowego, ochrona przyrody oraz utrzymanie i rozwój żeglugi śródlądowej.

Główne źródła zagrożeń środowiska

Województwo lubuskie, mimo że jest jednym z najmniejszych województw w kraju, o stosunkowo niskim uprzemysłowieniu i największym zalesieniu, nie jest pozbawione różnorodnych problemów ekologicznych.

Zagrożenia środowiska mogą mieć charakter naturalny lub antropogeniczny.

Rodzaj i intensywność zagrożeń jest ściśle związana ze specyfiką danego obszaru, tj. rozwojem gospodarczym w powiązaniu z warunkami fizyczno - geograficznymi.

Zagrożenia naturalne występujące na obszarze województwa lubuskiego związane są ze zjawiskami meteorologicznymi i hydrologicznymi.

Zjawiska meteorologiczne, to głównie susza glebowa i wynikające stąd duże zagrożenie pożarowe terenów leśnych. Natomiast występujące lokalnie deszcze mogą być przyczyną zagrożeń powodziowych, jednak są one ściśle związane z cechami fizycznymi systemu hydrologicznego. Zależą

też od retencyjności wodnej gleb i stanu infrastruktury przeciwpowodziowej. Zagrożenia powodziowe występują w szczególności w dolinie Odry, Bobru, Nysy Łużyckiej, Warty i Noteci. Związane są one głównie z migracją fal powodziowych powstałych poza obszarem województwa, w górnych częściach zlewni tych rzek. Oprócz powodzi opadowych występują tzw. powodzie roztopowe (głównie w dolinie Warty i Noteci) oraz powodzie zatorowe (Odra, Warta, Noteć).

Zagrożeniem naturalnym gruntów rolnych i leśnych jest erozja, ale w województwie lubuskim zagrożenie erozją wietrzną jest najniższe w kraju, natomiast erozją wodną powierzchniową i erozją wąwozową niższe od średniej krajowej.

Zagrożenia antropogeniczne dla środowiska naturalnego wynikają z działalności człowieka, tj. z wykorzystywania i przetwarzania jego zasobów. Źródłem presji na środowisko są poszczególne dziedziny gospodarki oraz codzienne funkcjonowanie mieszkańców. Obszarami o największym potencjalnym zagrożeniu są obszary uprzemysłowione i zurbanizowane.

Wśród zagrożeń środowiska związanych z gospodarką komunalną należy wymienić:

- a) Ścieki komunalne nieoczyszczone lub niedostatecznie oczyszczone. Największe zagrożenie występuje na terenach wiejskich, charakteryzujących się niskim stopniem skanalizowania przy równocześnie wysokim stopniu zwodociągowania,
- b) Odpady komunalne. Zagrożeniem dla środowiska są składowiska nie odpowiadające wymaganiom ochrony środowiska oraz tzw. dzikie składowiska, szczególnie poza obszarami miast,
- c) Niską emisję zanieczyszczeń powietrza, co znajduje odzwierciedlenie we wzrostach stężeń dwutlenku siarki i pyłu w powietrzu w sezonie grzewczym. Problem niskiej emisji występuje zarówno w miastach jak i na terenach wiejskich.

System transportowy stwarza zagrożenia dla środowiska, głównie z tytułu transportu drogowego, w tym przede wszystkim tranzytowego (tzw. TIR), a więc emisja spalin, generowanie hałasu i wibracji, degradacja walorów przyrodniczych (w tym fragmentacja korytarzy ekologicznych) i krajobrazowych oraz nadzwyczajne zagrożenia środowiska.

Największe potencjalne zagrożenie hałasem i emisją spalin występuje wzdłuż dróg krajowych, w centrach miast w otoczeniu gęstej zabudowy oraz przejść granicznych, gdzie następuje koncentracja ruchu tranzytowego. Ponadto, należy pamiętać o zagrożeniu wynikającym z transportu materiałów niebezpiecznych.

Energetyka i przemysł są źródłem zagrożeń dla środowiska w związku z: emisją zanieczyszczeń do powietrza, odprowadzaniem ścieków, wytwarzaniem odpadów, degradacją powierzchni ziemi, zużywaniem zasobów naturalnych, emisją hałasu i awariami przemysłowymi.

Inwestycje określane jako szczególnie szkodliwe dla środowiska i zdrowia człowieka, zlokalizowane w województwie lubuskim, to przede wszystkim: zakłady chemiczne, fermy trzody chlewnej, zakłady garbarskie oraz bazy paliw płynnych.

Powstawanie szkód w środowisku wiąże się także z wydobywaniem kopalin, zwłaszcza systemem odkrywkowym, który powoduje degradację powierzchni terenu. W związku z wydobywaniem kruszyw naturalnych występują duże przeobrażenia dolin rzecznych (np. dolina Bobru). W niektórych rejonach województwa, tereny zdegradowane przez eksploatację węgla brunatnego stanowią barierę w rozwoju ośrodków miejskich (np. Łęknica).

Turystyka i rekreacja, jej rozwój, zwłaszcza niekontrolowany, skutkuje "dzikim zagospodarowaniem" obszarów cennych przyrodniczo oraz zagrożeniem środowiska w związku z infrastrukturą techniczną nie zabezpieczającą w pełni środowiska (np. system kanalizacji i oczyszczania ścieków) oraz nadmierną liczbą turystów (w tym zmotoryzowanych). Szczególnie niepokojące w województwie lubuskim jest zjawisko masowej zabudowy letniskowej w rejonie szczególnie atrakcyjnych jezior, nieuporządkowanej w planach zagospodarowania przestrzennego i nie posiadającej właściwej infrastruktury technicznej.

Rolnictwo jest źródłem odpadów niebezpiecznych (pozostałości po środkach ochrony roślin) oraz zanieczyszczeń obszarowych, będących głównym zagrożeniem dla jakości wód powierzchniowych.

Ze względu na właściwości gleb i warunki klimatyczne, na terenie województwa lubuskiego istnieją dogodne warunki dla rozwoju intensywnej uprawy ziemniaków. Uprawy takie cechują się zazwyczaj bardzo intensywnym nawożeniem i sztucznym nawadnianiem, co ułatwia migrację biogenów do wód pierwszego poziomu wodonośnego i powoduje ich zanieczyszczenie oraz poprzez nadmierny pobór wód do nawodnień, występowanie okresowych deficytów wody.

Gospodarka odpadami

Biorąc pod uwagę, że zgodnie z Krajowym Planem Gospodarki Odpadami 2014, do roku 2013 należy zredukować ilość składowanych odpadów ulegających biodegradacji o 50 %, w województwie lubuskim, należy więc podjąć bardzo energiczne działania mające na celu realizację tych wymogów.

Konieczna jest intensyfikacja prac nad budową systemu zbierania odpadów oraz budową kompostowni i innych instalacji, gdzie odpady ulegające biodegradacji poddawane będą odzyskowi lub innemu niż składowanie unieszkodliwianiu (np. fermentacji czy ich termicznemu przekształcaniu). Należy również na większą skalę propagować kompostowanie odpadów ulegających biodegradacji przez mieszkańców na terenie posesji.

Konieczne jest zorganizowanie sprawnie działającego systemu zbiórki odpadów niebezpiecznych wytwarzanych w grupie odpadów komunalnych oraz odpadów wielkogabarytowych.

Stworzyć należy spójny system gospodarowania odpadami komunalnymi poprzez budowę sortowni, kompostowni, obiektów termicznej, termiczno-chemicznej i mechanicznej utylizacji odpadów oraz budowę kwater w przypadku, gdy jest to konieczne dla zapewnienia właściwego funkcjonowania kompleksowego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi.

Niezbędna jest rozbudowa i przebudowa istniejących składowisk pod kątem dostosowania ich do obowiązujących wymogów oraz rozwój selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, a także rekultywacja terenów zdegradowanych i składowisk¹⁰.

Nadzwyczajne zagrożenia środowiska

Ustawa Prawo ochrony środowiska wprowadza kategorię „nadzwyczajnego stanu zagrożenia środowiska” („zagrożenie spowodowane gwałtownym zdarzeniem, nie będącym klęską żywiołową, które może wywołać znaczne zniszczenie środowiska lub pogorszenie jego stanu, stwarzające powszechne niebezpieczeństwo dla ludzi i środowiska”).

Hierarchia zadań z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa na terenie województwa z uwzględnieniem aspektu zagospodarowania przestrzennego musi uwzględnić:

- a) zabezpieczenie przeciwpowodziowe, w tym ochronę polderów,

¹⁰ Krajowy plan gospodarki odpadami do 2013 roku

- b) tworzenie, na terenie nowozakładanych lasów, przeciwpożarowych zbiorników wodnych oraz pasów przeciwpożarowych (wycinki) przy liniach kolejowych i ważniejszych drogach kołowych,
- c) planowanie ujęć wody pitnej (z ujęć indywidualnych, pozawodociągowych),
- d) budowę zbiorników przeciwpożarowych i pomp czerpalnych w osiedlach,
- e) budowę obwodnic wokół miast,
- f) budowę nowych mostów i przepraw rzecznych, w tym konserwację przepraw promowych,
- g) zachowanie linii kolejowych wraz z rampami rozładowniczymi,
- h) projektowanie i budowę tzw. parkingów strategicznych,
- i) zachowywanie bezpiecznych odległości placówek publicznych (np. szkół, przedszkoli, szpitali, urzędów) od stacji paliw i zakładów stosujących technologie niebezpieczne.

Województwo lubuskie ma szczególne znaczenie w zakresie obronności państwa i obrony cywilnej ludności ze względu na położenie przy granicy państwa oraz przebieg przez teren województwa dróg tranzytowych, którymi mogą być przewożone, m. in. substancje niebezpieczne.

Ich klasyfikację oraz warunki przewozu określa ustawa z dnia 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych (Dz. U. z 2002 r. Nr 199, poz. 1671).

Istotne jest wyznaczenie tras przewozu ładunków niebezpiecznych przez teren województwa, ich usytuowanie zwłaszcza w stosunku do większych miast, a także usytuowanie parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.

Na terenie województwa znajdują się tereny specjalne, pełniące szczególne zadania z zakresu bezpieczeństwa państwa, a także obiekty o znaczeniu specjalnym. W centralnym rejestrze programów rządowych, prowadzonym zgodnie z przepisem art. 60 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym zadanie: „Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NISP)” obejmuje województwo lubuskie.

Na terenie województwa zaczęto wdrażać obowiązki państwa – gospodarza (HNS) członka NATO, polegające na stworzeniu wsparcia logistycznego i ochronie kilkudziesięciu obiektów cywilnych ważnych dla NATO.

W zakresie zwalczania epidemii chorób zwierzęcych wojewódzki nadzór weterynaryjny współpracuje ze służbami niemieckimi.

Zmiany polityczne w Polsce i w Europie w ciągu ostatniego 10 lecia zmieniły radykalnie polską strategię obronną. Zgodnie z ustawą z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2006 (Dz. U. z dnia 25 lipca 2001 r.) został przyjęty „Program przebudowy i modernizacji sił zbrojnych RP”.

Dokonywana jest redukcja liczebności i modernizacja wyposażenia technicznego sił zbrojnych. Redukcja sił zbrojnych wiąże się z likwidacją licznych garnizonów na obszarze Polski Zachodniej.

Innej kategorii problemem są trwale zbędne tereny powojenne, które znajdują się w zarządzie Agencji Mienia Wojskowego.

Tereny trwale zbędne, jak wynika z informacji biura Agencji w Gorzowie Wielkopolskim, składają się zarówno z nieruchomości zabudowanych jak i niezabudowanych. Część z nich znajduje się w obrębie obszarów zurbanizowanych miast i gmin. Są także tereny położone w obrębie obszarów niezurbanizowanych.

Największe powierzchnie terenów niezabudowanych, trwale zbędnych, znajdują się w granicach gmin Krosno Odrzańskie i Skwierzyna. W gminach Gubin, Żary, Kostrzyn i Gorzów Wielkopolski występują duże kompleksy nieruchomości zabudowanych.

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.1. Strefa przyrodnicza

Warunkiem rekonwersji trwale zbędnych terenów powojсковych i ich włączenia do gospodarki miast i gmin jest wykonanie szczegółowej inwentaryzacji tych nieruchomości i terenów.

Niektóre tereny (w tym przejęte po byłej armii radzieckiej) wymagają uzdatnienia pod względem sanitarnym (zanieczyszczenie środowiska), inne są słabo powiązane z lokalną infrastrukturą transportową i techniczną.

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.2. Strefa społeczna

Załącznik nr 1
 do uchwały XXII/191/12
 Sejmiku Województwa Lubuskiego
 z dnia 21 marca 2012 r.

2.2. Strefa społeczna

Demografia

Procesy demograficzne zachodzące w województwie lubuskim na przestrzeni ostatnich lat odbiegają nieco od obserwowanych w większości regionów kraju.

Wielkość zaludnienia utrzymuje się bowiem na poziomie stabilnym, a przyrost naturalny jest stosunkowo wysoki.

Powierzchnia i ludność w 2009 r.

Stan na 31 XII 2009

Wyszczególnienie	Powierzchnia w km ²	Ludność				kobiety na 100 mężczyzn
		ogółem	mężczyźni	kobiety	na 1 km ²	
W o j e w ó d z t w o	13 988	1 010 047	-	-	72	106
Powiaty :						
gorzowski	1 214	67 443	33 241	34 202	56	103
międzyrzecki	1 388	58 250	28 699	29 581	42	103
słubicki	999	46 413	22 758	23 655	46	104
strzelecko-drezdenecki	1 248	49 789	24 444	25 345	40	104
sulęciński	1 178	35 492	18 103	17 839	30	101
krośnieński	1 391	56 131	27 470	28 661	40	104
nowosolski	771	86 890	42 018	44 872	113	107
świebodziński	937	56 038	27 209	28 829	60	106
wschowski	624	39 055	19 223	19 832	63	103
zielonogórski	1 569	91 638	45 014	46 624	58	104
żagański	1 132	81 658	39 660	41 998	72	106
żarski	1 393	98 364	47 546	50 818	71	107
Miasto na prawach powiatu						
Gorzów Wlkp.	86	125 383	59 534	65 849	1 463	111
Zielona Góra	58	117 503	55 022	62 481	2 014	114

Według opublikowanych danych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.

Liczba ludności w latach 2000 –2009

L.p.	Lata	liczba ludności
1.	rok 2000	1.008.472 mieszkańców
2.	rok 2007	1.008.481 mieszkańców; miasta 643.941, wieś 364.540
3.	rok 2008	1.008.962 mieszkańców; miasta 643.056, wieś 365.906
4.	rok 2009	1.010.047 mieszkańców; miasta 642.494; wieś 367.553

Według opublikowanych danych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.

Przyrost naturalny (województwo) w latach 2000-2009

L.p.	Lata	Wielkość przyrostu
1.	rok 2000	1,11
2.	rok 2003	0,25
3.	rok 2006	1,14

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.2. Strefa społeczna

4.	rok 2009	1,70
----	----------	------

Według opublikowanych danych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.

Ruch naturalny ludności w latach 2000-2009

Lata	Ludność ogółem (stan w dniu 31 XII)	Małżeństwa	Urodzenia	Zgodny	Przyrost naturalny	Małżeństwa	Urodzenia	Zgony	Przyrost Naturalny
2000	1008472	5327	10012	8894	1118	5,28	9,92	8,81	1,11
2001	1008983	4830	9989	5872	1417	4,78	9,90	8,49	1,40
2002	1008196	4442	9440	8646	794	4,40	9,35	8,56	0,79
2003	1008786	4562	9279	9026	253	4,52	9,20	8,94	0,25
2004	1009168	4445	9857	8925	932	4,40	9,76	8,84	0,92
2005	1009198	4920	9915	9135	780	4,87	9,82	9,05	0,77
2006	1008520	5867	10423	9275	1148	5,81	10,33	9,19	1,14
2007	1008481	6643	10796	9452	1344	6,58	10,70	9,36	1,33
2008	1008962	6982	11351	9572	1779	6,91	11,24	9,48	1,76
2009	1010047	6621	11499	9780	1719	6,55	11,37	9,67	1,70

Źródło: Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2009

Prognoza ludności województwa zakłada, że stan jego zaludnienia wyniesie w roku:

Prognoza ilości mieszkańców województwa na lata 2015-2035

L.p.	Lata	Liczba osób (w tys.)
1.	2015	1.010.212
2.	2020	1.007.639
3.	2025	999.215
4.	2030	983.607
5.	2035	963.566

Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego z 2008 r.

Powyższa prognoza zakłada trend obniżania się poziomu zaludnienia województwa lubuskiego o około 5 % w stosunku do 2005 roku. Jest to zgodne z przyjmowanymi ogólnokrajowymi przewidywanymi tendencjami.

Według prognozy ludności na lata 2015-2035, ludność woj. lubuskiego będzie ulegała stopniowemu zmniejszaniu się.

Prognoza ludności na lata 2010 – 2030 wg wieku ekonomicznego

Wyszczególnienie	Rok									
	2015		2020		2025		2030		2035	
	tys. osób	%	tys. osób	%	tys. osób	%	tys. osób	%	tys. osób	%
Ogółem	1010,2	100	1007,6	100	999,2	100	983,6	100	963,5	100
w wieku przedprodukcyjnym	188,6	19	190,5	19	186,2	19	169,7	17	152,8	16
w wieku produkcyjnym	635,2	63	597,7	59	573,3	57	566,4	58	555,3	58
w wieku	186,4	18	219,4	22	239,7	24	247,5	25	255,4	27

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.2. Strefa społeczna

poprodukcyjnym									
----------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Rocznik Statystyczny Woj. Lubuskiego z 2009 r.

Zmiany te to głównie:

- a) obserwowany powolny trend obniżania się zaludnienia województwa,
- b) znaczne, stałe obniżanie się udziału grupy w wieku przedprodukcyjnym,
- c) zmniejszanie się liczebności grupy osób w wieku produkcyjnym,
- d) bardzo znaczny wzrost udziału i liczebności grupy w wieku poprodukcyjnym (wyraźny proces stażenia się społeczeństwa).

Długoterminowe zmiany mogą mieć istotny wpływ na funkcjonowanie województwa. Obniżanie się udziału dzieci i młodzieży w ogólnym bilansie, przy jednoczesnym drastycznym wzroście społeczeństwa w podeszłym wieku, to ograniczenie rozwoju województwa, brak aktywnego rozwoju działalności produkcyjnej, usługowej i naukowej.

Prognozy przewidują też szybkie obniżanie się wielkości grup w wieku produkcyjnym, szczególnie od 2020 roku.

Z przedstawionych powyżej zestawień wynika, że pomimo dodatniego przyrostu naturalnego w skali województwa i obu jego podregionów, występują gminy miejskie i wiejskie o ujemnym przyroście naturalnym.

Należą do nich: Lubiszyn, Trzciel (miasto i gmina), miasto Cybinka, Lubniewice (miasto i gmina), miasto Torzym, miasto Gubin, gmina Gubin, miasto Bytom Odrzański, Zbąszynek (miasto i gmina), Babimost (miasto i gmina), Trzebiechów, miasto Gozdnicza, miasto Żagań, Iłowa (miasto i gmina), Małomice (gmina), Wymiarki, Jasień (gmina i miasto), miasto Lubska, Trzebiel.

Ludność miast

W województwie lubuskim funkcjonują 42 miasta, w tym 2 miasta na prawach powiatu (Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra).

Liczba ludności i powierzchnia wg GUS z 1 stycznia 2008 r. przedstawia poniższa tabela.

Ludność miast w województwie lubuskim

Miasto	Powiat	Pow. (w ha)	Pow. (w km ²)	Ludność ogółem	Ludność na 1 km ²	Lokata w Polsce wg pow.	Lokata w Polsce wg ludności
Babimost	zielonogórski	365	3	4200	1151	736	626
Bytom Odrzański	nowosolski	230	2	4404	1915	769	615
Cybinka	ślubicki	529	6	2669	505	682	763
Czerwieńsk	zielonogórski	936	9	4129	441	553	630
Dobiegniew	strzelecko- drezdenecki	569	6	3209	564	668	707
Drezdenko	strzelecko- drezdenecki	1072	11	10355	966	505	392
Gorzów Wielkopolski	m. Gorzów Wielkopolski	8573	86	125411	1463	34	31
Gozdnica	żagański	2389	24	3417	143	232	690
Gubin	krośnieński	2068	21	16814	813	274	270
Iłowa	żagański	918	10	3971	433	556	645
Jasień	żarski	479	5	4435	926	699	610

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.2. Strefa społeczna

Kargowa	zielonogórski	455	5	3680	809	710	671
Kostrzyn nad Odrą	gorzowski	4615	46	17662	383	93	258
Kożuchów	nowosolski	594	6	9518	1602	659	414
Krosno Odrzańskie	króśnieński	815	8	11999	1472	591	357
Lubniewice	sulęciński	1211	12	1955	161	468	828
Lubsko	żarski	1251	13	14729	1177	453	312
Łęknica	żarski	1643	16	2611	159	352	767
Małomice	żagański	537	5	3619	674	676	675
Międzyrzecz	międzyrzecki	1026	10	18539	1807	521	243
Nowa Sól	nowosolski	2180	22	40300	1849	260	109
Nowe Miasteczko	nowosolski	329	3	2820	857	748	743
Nowogród Bobrzański	zielonogórski	1463	15	5096	348	395	574
Ośno Lubuskie	ślubicki	801	8	3747	468	593	667
Rzepin	ślubicki	1142	11	6462	566	488	505
Skwierzyna	międzyrzecki	3589	36	10085	281	133	399
Sława	wschowski	1431	14	3900	273	403	651
Ślubice	ślubicki	1921	19	16818	875	297	269
Strzelce Krajeńskie	strzelecko-drezdenecki	494	5	10156	2056	694	397
Sulechów	zielonogórski	688	7	17737	2578	627	255
Sulęcín	sulęciński	856	9	10016	1170	575	401
Szlichtyngowa	wschowski	55	2	1359	877	787	864
Szprotawa	żagański	1095	11	12550	1146	498	344
Świebodzin	świebodziński	1054	11	21708	2060	512	206
Torzym	sulęciński	911	9	2447	269	559	781
Trzciel	międzyrzecki	304	3	2334	768	754	793
Witnica	gorzowski	824	8	6833	829	587	493
Wschowa	wschowski	839	8	14428	1720	580	317
Zbąszynek	świebodziński	290	3	5055	1743	758	578
Zielona Góra	m. Zielona Góra	5834	58	117523	2014	74	34
Żagań	żagański	4038	40	26503	656	105	168
Żary	żarski	3349	33	38739	1157	147	118

Według opublikowanych danych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.

Największe pod względem ilości mieszkańców miasta (2008 r.)

L.p.	Miasto	Liczba mieszkańców
1.	Gorzów Wielkopolski	125.411
2.	Zielona Góra	117.523
3.	Nowa Sól	40.300
4.	Żary	38.739
5.	Żagań	26.503
6.	Świebodzin	21.708
7.	Międzyrzecz	18.539
8.	Sulechów	17.737
9.	Kostrzyn nad Odrą	17.662
10.	Ślubice	16.818

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.2. Strefa społeczna

11.	Gubin	16.814
-----	-------	--------

Według opublikowanych danych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.

Najmniejsze pod względem ilości mieszkańców miasta (2008 r.)

L.p.	Miasto	Liczba mieszkańców
1.	Szlichtyngowa	1.359
2.	Lubniewice	1.955
3.	Trzciel	2.334
4.	Torzym	2.447
5.	Cybinka	2.669

Według opublikowanych danych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.

Z powyższych zestawień wynika między innymi, że:

- a) jedynie dwa miasta przekraczają próg 100.000 mieszkańców,
- b) najliczniejszą grupę miast (25) stanowią miasta o zaludnieniu rzędu 3.000 – 13.000 mieszkańców,
- c) najbardziej zaludnione miasta województwa – Gorzów Wielkopolski zajmuje 31 lokatę w skali kraju pod względem ilości mieszkańców, a Zielona Góra 34 miejsce,
- d) najbardziej zaludnione miasta położone są we wschodnim i częściowo południowym paśmie osadniczym województwa oraz w zachodnim rejonie nadgranicznym.

Ludność i powierzchnia w powiatach (stan na 2008 rok)

Powiat	Pow. (w ha)	Pow. (w km ²)	Ludność ogółem	Ludność na 1 km ²	Lokata w Polsce wg pow.	Lokata w Polsce wg ludności
Gorzowski	121423	1214	68065	56	84	171
Krośnieński	139125	1391	56041	40	51	220
Międzyrzecki	138761	1388	58153	42	52	206
Nowosolski	77073	771	86996	113	192	108
Słubicki	99929	999	46516	47	129	261
Strzelecko-drezdenecki	124786	1248	49757	40	75	246
Sulęciński	117780	1178	35409	30	90	299
Świebodziński	93657	937	55988	60	144	221
Wschowski	62420	624	39168	63	244	287
Zielonogórski	156972	1569	92160	59	32	94
Żagański	113178	1132	81412	72	98	122
Żarski	139278	1393	98266	71	50	82
Gorzów Wielkopolski	8572	86	125394	1463	30	31
Zielona Góra	5834	58	117699	2017	46	32

Według opublikowanych danych przez Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.

Powiaty grodzkie: Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski charakteryzują się dużą gęstością zaludnienia na 1 km² od około 1.500 – 2.000 mieszkańców.

Powiaty ziemskie mają wielokrotnie mniejszą gęstość zaludnienia na 1 km², w tym najniższą powiaty: sulęciński, strzelecko-drezdenecki, krośnieński, międzyrzecki od 30 – 42 osób/1 km²; inne w granicach 47 – 144 osób/1 km², ale przeważają powiaty o gęstości zaludnienia rzędu 60 – 70 osób/km².

Rynek pracy i bezrobocie

W strukturze poziomu wykształcenia bezrobotnych dominuje:

- a) zasadnicze zawodowe,
- b) gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe.

Szczególny niepokój budzi bezrobocie wśród osób posiadających wykształcenie wyższe (3 tys. osób) oraz policealne i średnie zawodowe (aż 18 – 16 tys. osób).

W strukturze zatrudnienia dominuje sektor prywatny.

W podziale branżowym struktura zatrudnienia przedstawia się następująco:

Struktura zatrudnienia w podziale branżowym

Branża	Pełnozatrudnieni	Niepełnozatrudnieni
Sektor publiczny	64704	6192
Sektor prywatny	106804	6069
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	3656	395
Przemysł	64984	1966
Budownictwo	7452	424
Handel i naprawa pojazdów samochodowych	16818	1031
Transport i gospodarka magazynowa	7478	338
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2556	223
Obsługa rynku nieruchomości	2762	272
Administracja publiczna i obrona narodowa	16817	941
Edukacja	21525	3663
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	13490	773
Pozostała działalność usługowa	573	175

Dane: stan na koniec 2010 r.

Wnioski:

- a) dominującą pozycję w strukturze zatrudnienia zajmuje pozycja „przemysł”, a w niej „przetwórstwo przemysłowe”,
- b) edukacja to kolejna pozycja w bilansie,
- c) minimalną, bo przedostatnią pozycję w ilości zatrudnionych zajmuje „rolnictwo ...”, co jest zastanawiające w świetle wielkości arealu rolnego. Wynika to z pewnością z istnienia wielkoobszarowych gospodarstw rolnych,
- d) struktura zatrudnienia wyrażona ilością pracowników w działach szeroko pojętych usług w stosunku do: przemysłu, budownictwa, rolnictwa – wskazuje, że istnieje znaczna przewaga działów usługowych – wskaźnik 1,22. Biorąc pod uwagę propozycje Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego i oceny zawarte w Zmianie Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego uznaje się, że można liczyć na dalszy wzrost zatrudnienia związany z:
 - turystyką, gastronomią i handlem,
 - budownictwem,
 - górnictwem,
 - transportem, magazynowaniem,
 - łącznością.

CZĘŚĆ I:
 UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
 KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.2. Strefa społeczna

Mieszkalnictwo

Zasoby mieszkaniowe (stan na 31.12.2009)

Wyszczególnienie	2005	2008	2009	
			ogółem	w tym miasta
Mieszkania w tys.	333,7	343,6	347,3	238,1
Izby w tys.	1261,3	1303,3	1319,3	856,7
Pow. użytkowa mieszkań w tys. m ²	22856,5	23834,7	24200,4	15066,6
Przeciętna liczba izb w mieszkaniu	3,78	3,79	8,80	3,60
Przeciętna powierzchnia użytkowa w m ² na 1 mieszkanie	68,5	69,4	69,7	63,3
Przeciętna powierzchnia użytkowa w m ² na 1 osobę	22,6	23,6	24,0	23,5
Liczba osób na 1 mieszkanie	3,02	2,94	2,91	2,70
Liczba osób na 1 izbę	0,80	0,77	0,77	0,75

Dane: Rocznik Statystyczny Województwo Lubuskie 2010.

Mieszkania oddane do użytkowania (stan na 31.12.2009 r.)

Wyszczególnienie	2005	2008	2009
Mieszkania	3293	4254	3727
Izby	14446	17862	16145
Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	324057	414371	368817
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ²	98,4	97,4	99,0

Dane: Rocznik Statystyczny Województwo Lubuskie 2010.

Mieszkania wyposażone są najczęściej w instalacje wodociągowe, łazienki, centralne ogrzewanie. Najgorzej przedstawia się sytuacja, jeśli chodzi o wyposażenie w gaz sieciowy. Ogólnie można stwierdzić, że lepszym wyposażeniem charakteryzują się mieszkania w miastach.

Struktura mieszkań oddanych do użytkowania wg inwestorów:

- około połowy wszystkich mieszkań, są to mieszkania indywidualne,
- mieszkania spółdzielcze, społeczne (czynszowe) – około 5%,
- mieszkania przeznaczone na wynajem lub sprzedaż – około 40%,

- znikomą ilość stanowią mieszkania komunalne, których właścicielami są gminy.

Z danych statystycznych wynika, że:

- a) warunki mieszkaniowe odniesione do całego obszaru województwa (nie uwzględniające sytuacji lokalnej danych miejscowości) można ocenić jako dobre,
- b) średnia wielkość mieszkania wynosi niemal 70 m² pow. użytkowej, zagęszczenie mieszkań i izb mieszkalnych jest stosunkowo niskie,
- c) wyposażenie mieszkań w miastach województwa w instalacje jest na poziomie przekraczającym średnie standardy dla polskich miast,
- d) wyposażenie w instalacje mieszkań położonych na terenach wiejskich też jest dobre, przekraczające średni poziom krajowy, oprócz zaopatrzenia w instalacje gazowe sieciowe,
- e) mieszkania oddawane do użytku zarówno w miastach, a szczególnie na terenach wiejskich, znacznie przekraczają swoimi użytkowymi parametrami stan istniejący (powierzchnia użytkowa mieszkań na wsi oscyluje w granicach około 130 m², w miastach około 88 m², mieszkania o liczbie izb 4 i więcej to na wsi rząd 90,6%, w miastach 25,5% (z kolei w miastach przeważają nowe mieszkania o 3 izbach – 44,7%).
- f) przyjmując wskaźnik 350 - 400 mieszkań/1.000 mieszkańców, który uważany jest za zaspokajający potrzeby mieszkaniowe w dużym stopniu, minimalne (przy 350 mieszkań/1.000 mieszkańców) zapotrzebowanie na mieszkania można w przybliżeniu określić na:
 - w roku 2015 potrzeba około 349.000 mieszkań
 - w roku 2020 potrzeba około 347.000 mieszkań
 - w roku 2025 potrzeba około 341.000 mieszkań
 - w roku 2030 potrzeba około 333.000 mieszkańa więc tyle ile obecnie, ale po wymianie złych stanów.
- g) biorąc pod uwagę obecne tempo budownictwa, poziomy zakładane na dalsze lata są realne, a nawet mogą zostać przekroczone.

Edukacja

Na podstawie dostępnych materiałów statystycznych ocenia się, że:

- a) w skali województwa następuje proces likwidacji szkół podstawowych, których ilość systematycznie zmniejsza się,
- b) zmiany demograficzne wskazują na stałe zmniejszanie się liczebności grupy dzieci, w wieku szkoły podstawowej.
- c) następuje stały wzrost ilości gimnazjów, często o różnym profilu, w tym artystycznym i sportowym,
- d) stagnacja w ilości liceów ogólnokształcących oraz wycofywanie się (w ostatnich latach) ze szkolnictwa zawodowego. Obecnie rynek pracy wskazuje na potrzebę wzmocnienia i upowszechnienia kształcenia zawodowego,
- e) zapewnione są znaczne możliwości uzupełniania wykształcenia przez osoby dorosłe (różnego poziomu i typu szkoły),
- f) istnieje możliwość zakwaterowania osób uczących się w internatach i bursach,
- g) ze względu na specyfikę położenia, dominującym dodatkowym obcym językiem nauczonym w szkołach różnego poziomu jest język niemiecki, (powyżej 40% do 80% uczniów wybiera jako język obcy - język niemiecki, a angielski ok. 20 %),
- h) na terenie województwa lubuskiego dobrze rozbudowany jest system specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych (dla osób niewidomych, słabo widzących, niesłyszących i słabo słyszących, z niesprawnością ruchową, z upośledzeniem umysłowym),

- i) funkcjonuje cały system opieki nad młodzieżą wymagającą szczególnej troski – są to młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, ośrodki recocjalizacyjno-wychowawcze,
- j) młodzież ma możliwość uczestniczenia w zajęciach pozaszkolnych (między innymi zajęcia artystyczne, techniczne, naukowe, sportowe).

Szkolnictwo wyższe

1. Szkolnictwo wyższe zajmuje ważne miejsce w realizacji celów strategicznych rozwoju województwa, ponieważ strategia rozwoju województwa zakłada rozwój oparty o wiedzę i innowacyjność.
2. Uruchomiono szereg nowych kierunków studiów. Obejmują one zarówno kierunki artystyczne (w tym: jazz i muzyka rozrywkowa, malarstwo, grafika), jak i związane ze zdrowiem publicznym, kosmetologią, bezpieczeństwem, historią, pedagogiką, politologią, filologiami, poprzez ekonomię, administrację, socjologię, kształtowanie terenów zielonych, turystykę i rekreację, zarządzanie (w tym przedsiębiorstwem przetwórstwa rolnego), astronomię, biologię, architekturę wnętrz, elektronikę, fizykę, budownictwo, mechanikę, ochronę i inżynierię środowiska, automatykę, wychowanie fizyczne i wiele innych.
Kierunki te są wyznacznikami nowoczesności i innowacyjności dla terenów przygranicznych. Istotną rolę odgrywają także uczelnie związane bezpośrednio ze współpracą międzynarodową, a głównie polsko-niemiecką, zlokalizowane we Frankfurcie n/Odrą i Słubicach.
3. 21 listopada 2011 r. podjęta została uchwała Nr XVII/143/11 Sejmiku Województwa Lubuskiego w sprawie wyrażenia woli współpracy Województwa Lubuskiego z Uniwersytetem Zielonogórskim w zakresie utworzenia Kierunku Lekarskiego na Uniwersytecie Zielonogórskim.

Na terenie województwa lubuskiego działają:

- a) Uniwersytet Zielonogórski w Zielonej Górze (o bardzo różnorodnych kierunkach nauczania i badań),
- b) Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Gorzowie Wielkopolskim i Sulechowie,
- c) Zachodnia Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych im. Jana Pawła w Zielonej Górze,
- d) Łużycka Wyższa Szkoła Humanistyczna w Żarach,
- e) Lubuska Wyższa Szkoła Zdrowia Publicznego w Zielonej Górze,
- f) Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny Wydział Ekonomii w Zielonej Górze,
- g) Wyższa Szkoła Biznesu, Instytut Rozwoju Kadr i Gospodarki w Gorzowie Wlkp.,
- h) Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Gorzowie Wlkp.,
- i) Wyższa Szkoła Zawodowa w Kostrzynie n/Odrą,
- j) Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze,
- k) filia Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu w formie Collegium Pollonicum w Słubicach,
- l) filia Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej w Gorzowie Wlkp.,
- m) Uczelnie Katolickie: Instytut im. E. Sztajna w Zielonej Górze, Seminarium w Paradyżu.

Wyższe uczelnie spełniają wielką rolę kulturotwórczą w rejonie przygranicznym.

Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Zgodnie z zapisami Strategii Ochrony Zdrowia Województwa Lubuskiego na lata 2010-2013 liczba personelu medycznego zatrudnionego w województwie lubuskim, a w szczególności lekarzy, jest niższa niż średnia krajowa. W 2007 roku w województwie lubuskim przypadało prawie 4 lekarzy na 10 tys. ludności - mniej niż średnia w kraju. Mniej było także farmaceutów, analityków medycznych,

pielęgniarek i rehabilitantów. Powyżej średniej krajowej pracowało natomiast w województwie lubuskim lekarzy dentyistów oraz położnych.

Według rejestru ZOZ Wojewody Lubuskiego (stan na 8.10.2009 r.) na terenie województwa funkcjonowało 486 zakładów opieki zdrowotnej, w tym:

- 38 publicznych (w tym 18 szpitali i ośrodków),
- 448 niepublicznych (w tym 12 stacjonarnych obejmujących szpitale, ZOL, ZPO i hospicjum).

Ilość i rozmieszczenie placówek ochrony zdrowia i opieki społecznej przedstawia się następująco:

Stacjonarna opieka zdrowotna

Wyszczególnienie	2005	2006	2008	2009
szpitale ogółem	23	21	21	20
zakłady opiekuńczo- lecnicze	14	15	14	14
zakłady pielęgniacyjno- opiekuńcze	2	2	2	2
hospicja	3	4	3	4
Łóżka w zakładach				
szpitale ogółem	4329	4233	4445	4357
zakłady opiekuńczo- lecnicze	367	379	1020	1005
zakłady pielęgniacyjno- opiekuńcze	35	33	35	51
hospicja	459	558	35	36

Dane: Rocznik Statystyczny Województwo Lubuskie 2010

Lubuskie Centrum Zdrowia Publicznego mieści się w Gorzowie Wielkopolskim.

Szpitale wojewódzkie funkcjonują w Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze – są to samodzielne Publiczne Zakłady Opieki Zdrowotnej.

Oprócz Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej (do których zaliczone są powiatowe szpitale) działają Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej, jak „Szpital na Wyspie” w Żarach, ZOZ „MSWiA” w Zielonej Górze.

Funkcjonują także szpitale o charakterze specjalistycznym, jak szpitale psychiatryczne dla nerwowo i psychicznie chorych (Cibórz, Międzyrzecz), Lubuski Szpital Specjalistyczny Pulmonologiczno - Kardiologiczny (Torzym), Szpital Rehabilitacyjno - Lecznicy dla Dzieci w Wojnowie (Kargowa).

Szpitale o charakterze ogólnym działają w: Słubicach, Żaganiu, Świebodzinie, Sulechowie, Sulęcinie, Szprotawie, Międzyrzeczu, Krośnie Odrzańskim, Gubinie, Nowej Soli, Drezdenku, Wschowie.

Na terenie województwa lubuskiego funkcjonują także:

- a) placówki opiekuńczo-wychowawcze dla dzieci i młodzieży o różnym profilu działania,
- b) placówki wsparcia dziennego: opiekuńcze i specjalistyczne.

Pomoc społeczna stacjonarna realizowana jest w domach i zakładach dla osób w podeszłym wieku, niepełnosprawnych intelektualnie, przewlekłe chorych, niepełnosprawnych fizycznie, matek z małymi dziećmi i osób bezdomnych.

Województwo lubuskie posiada znakomite walory przyrodnicze dla lokalizacji placówek pensjonatowych i domów opieki dla osób starszych, ośrodków rehabilitacyjnych różnego typu. Zabudowa wiejska sprzyja również rozwojowi tego rodzaju usług.

Na szczególne zainteresowanie zasługuje fakt pogłębiającego się ubóstwa w niektórych kręgach społeczności województwa, o czym świadczy wzrastająca ilość osób korzystających z pomocy społecznej w różnej formie, głównie na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.

Na terenie całego województwa należy podejmować działania zwiększające aktywność zawodową i powstawanie nowych form zarobkowania, między innymi przy obsłudze ruchu turystycznego i w ośrodkach wypoczynkowych.

Rozbudowy wymaga sieć placówek podstawowej opieki zdrowotnej na terenach wiejskich, w tym szczególnie dla dzieci.

Kultura

1. W ostatnich latach obserwuje się niepokojący proces zmniejszania się ilości bibliotek i punktów bibliotecznych oraz obniżanie ilości czytelników. Postępujący zanik placówek bibliotecznych, w tym w znacznym stopniu na obszarach wiejskich, jest zjawiskiem niekorzystnym, ponieważ na wsi biblioteka stanowi często ważny ośrodek animacji życia kulturalnego.
2. Muzea i oddziały muzealne posiadają zróżnicowany profil działalności, zarówno archeologiczny, artystyczny, etnograficzny, jak i historyczny, martyrologiczny, przyrodniczy, regionalny (największa liczba). Zróżnicowane profile mogą stanowić istotną pomoc w procesie dydaktycznym. Należy dążyć do zwiększonego udziału młodzieży szkolnej w ilości zwiedzających.
3. Systematycznie wzrasta ilość wystaw i ekspozycji organizowanych przez galerie sztuki. Powoduje to, zwiększone zainteresowanie sztuką i wzrost liczby osób je odwiedzających.
4. Działające na terenie województwa lubuskiego teatry dramatyczne i filharmonie to bardzo istotne instytucje w rozwoju kultury (przedstawienia i koncerty o zróżnicowanym repertuarze) szerzące wiedzę i wrażliwość muzyczną mieszkańców.
5. Na terenach wiejskich życie kulturalne organizują domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. Zakres świadczonych tam usług to m.in. pracownie specjalistyczne, kursy, zespoły artystyczne, imprezy regionalne.
6. W województwie lubuskim (podobnie jak w całym kraju) obserwowany jest proces likwidacji kin.

Handel, gastronomia, magazyny, targowiska

1. Sieć handlowa na terenie województwa lubuskiego jest rozbudowana, obejmując różne rodzaje obiektów o zróżnicowanym standardzie i powierzchni. Ilość placówek ulega stałemu wzrostowi.
2. W miastach dominują domy towarowe, domy handlowe, supermarkety i hipermarkety, sklepy wyspecjalizowane.
3. Rozbudowana drobna sieć handlowa (zatrudniająca do 10 osób) występuje zarówno w miastach, jak i na terenach wiejskich.
Sieć handlowa w zasadzie zaspokaja potrzeby mieszkańców poszczególnych jednostek osadniczych z tym, że niezbędny jest proces stałej modernizacji tych placówek.
4. Wzbogacania ilościowego jak i oferowanego asortymentu wymaga sieć handlowa i gastronomiczna położona na szlakach turystycznych i w miejscowościach wypoczynkowych.
5. Uznaje się za niezbędne zwiększanie ilości małych placówek gastronomicznych nastawionych na obsługę ruchu turystycznego i wypoczynkowego, a także prowadzących catering.
6. Następuje stałe zmniejszanie się ilości placówek typu magazyny i składowiska, przy jednoczesnym wzroście liczby silosów i zbiorników.
7. Rozbudowa sieci połączeń komunikacyjnych może wywołać potrzebę urządzania magazynów i silosów przystosowanych do magazynowania i dystrybucji towarów związanych z importem i

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.2. Strefa społeczna

eksportem. Takie obiekty muszą jednak odpowiadać podwyższonym standardom i lokalizowane być w rejonach o dobrej dostępności komunikacyjnej.

8. Na terenie województwa działa sieć targowisk stałych i sezonowych. Stanowią one uzupełnienie sieci handlu detalicznego. Targowiska to także wyraz folkloru i turystycznych atrakcji.

Targowiska (Stan w dniu 31 XII. 2009)

Wyszczególnienie	Targowiska stałe						Targowiska sezonowe ^{a)} (w ciągu roku)	Roczne wpływy z opłaty targowej w tys. zł.
	ogółem	w tym z przewagą sprzedaży drobnotalicznej	Powierzchnia targowisk w m ²		Stale punkty sprzedaży drobnotalicznej			
			ogółem	W tym sprzedaż o-wa	ogółem	W tym na targowiskach czynnych codziennie		
Województwo	75	70	436506	200912	5746	4539	163	150045,5
Podregion gorzowski	27	25	176780	49705	3032	2463	65	6933,9
Powiaty								
Gorzowski	6	6	37080	8528	1068	1068	4	27978
Międzyrzecki	3	3	44892	4398	165	123	16	418,0
Słubicki	6	6	18845	8026	738	738	7	2370,1
Strzelecko – drezdenecki	3	3	8752	5956	37	25	1	205,0
Sulęciński	3	2	4810	1958	28	34	34	92,1
Miasto na prawach powiatu								
Gorzów Wlkp.	6	5	62401	20839	990	475	36	1050,9
Podregion zielonogórski	48	45	259726	151207	2814	2076	98	8111,6
Powiaty								
Krośnieński	3	3	19890	5307	357	357	2	993,5
Nowosolski	5	4	14541	6694	165	38	5	502,4
Świebodziński	3	3	9484	6861	128	128	13	75,9
Wschowski	4	4	14479	4622	61	31	-	427,8
Zielonogórski	14	13	5798	4550	33	15	7	141,2
Żagański	5	4	9629	6285	136	135	11	383,0
Żarski	9	9	68505	36603	1178	1169	4	4634,9
Miasto na prawach powiatu								
Zielona Góra	5	5	117400	80285	656	203	56	952,9

Dane z Rocznika Statystycznego woj. lubuskiego, 2010.

(Liczba targowisk lub miejsc wyznaczonych na ulicach i placach uruchamianych okresowo).

2.3. Strefa kulturowa

Bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe województwa lubuskiego ma istotny wpływ na możliwości rozwojowe i zagospodarowanie przestrzenne. Ochrona i wykorzystanie tych wartości jest istotną przesłanką dla rozwoju turystyki.

Istniejący „Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2009 – 2012” (z 2008 r.) został wykorzystany dla przeprowadzenia analizy uwarunkowań i diagnozy stanu środowiska kulturowego, które w korelacji z innymi zebranymi materiałami z zakresu zagadnień: przyrodniczych, krajobrazowych, społecznych, komunikacyjnych i infrastrukturalnych były przesłanką dla podjęcia decyzji o możliwościach rozwoju strefy kulturowej.

Rys historyczny rozwoju regionu

Teren województwa lubuskiego o zróżnicowanym atrakcyjnym krajobrazie charakteryzuje się dużą odrębnością historyczną subregionów. W skład województwa wchodzi tereny w przeszłości związane ze zmiennymi losami tych ziem. Są to:

- a) północna część Dolnego Śląska (powiaty: krośnieński, nowosolski, zielonogórski, świebodziński, żagański),
- b) wschodnie pasmo Dolnych Łużyc (powiat żarski, rejon gubiński w powiecie krośnieńskim),
- c) wschodnia część Ziemi Lubuskiej (powiat słubicki i sulęciński oraz zachodnia część powiatu gorzowskiego),
- d) południowy skrawek Pomorza Zachodniego (powiaty gorzowski i strzelecko-drezdenecki),
- e) zachodni skraj Wielkopolski (powiaty międzyrzecki i wschowski, gminy Babimost i Kargowa w powiecie zielonogórskim oraz gmina Zbąszynek w powiecie świebodzińskim).

Charakterystyka zasobów zabytków materialnych i wartości niematerialnych Województwa Lubuskiego.

Zestawienia ilościowe

Relatywnie do obszaru kraju, lubuskie należy do najzasobniejszych w zabytki województw. Rozmieszczenie tych dóbr kultury, zarówno w sensie liczbowym, jak i pod względem wartości artystycznych, nie jest równomierne. Korzystniej w tym względzie sytuuje się część południowa obszaru związana w przeszłości ze Śląskiem. Różna przeszłość historyczna zdecydowała też o odmienności form architektonicznych między południem i północą województwa.

Odnosi się to szczególnie do spuścizny kulturowej z okresu średniowiecza, a także do epoki baroku. Zabytki wschodniego pasma terenu, ze strefy wielkopolskiej, mają cechy zbliżone do sztuki śląskiej, a architektura części północnej wykazuje pokrewieństwo z Pomorzem Zachodnim, Nową Marchią i Brandenburgią.

Najcenniejsze zabytki wpisane zostały do rejestru zabytków, który nie jest zamknięty, a w wyniku badań i lepszego rozpoznania mogą się w nim znaleźć dalsze obiekty.

W województwie lubuskim do rejestru wpisanych zostało 3631 zabytków nieruchomych, co plasuje nasz region na siódmym miejscu w kraju. Poniższe zestawienie pokazuje tę liczbę z podziałem na kategorie obiektów (stan na 31.12.2007):

Zabytki nieruchome wpisane do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków

Lp.	Kategoria obiektu	Liczba
1.	Założenia przestrzenne - układy urbanistyczne, ruralistyczne, dzielnice i osiedla, place i ulice (jako wnętrza urbanistyczne), strefy ochrony konserwatorskiej krajobrazu, kanały, linie kolejowe, założenia rekreacyjne i sportowe, miejsca pamięci narodowej	32
2.	Obiekty sakralne - kościoły różnych wyznań, klasztory, dzwonnice, kaplice, kaplice cmentarne, kostnice, kapliczki przydrożne, figury	498
3.	Obiekty budownictwa obronnego - mury obronne, bramy miejskie, forty, arsenały	38
4.	Budowle użyteczności publicznej - siedziby władz, szkoły i internaty, banki, poczty, hotele i pensjonaty, teatry i kina, koszary i więzienia, dworce kolejowe, szpitale i zakłady opiekuńcze, budynki administracyjne zakładów przemysłowych	131
5.	Zamki	22
6.	Pałace - pałace wiejskie (ośrodki dóbr), pałace miejskie (w zespołach rezydencjonalnych)	129
7.	Dwory - dwory wiejskie (ośrodki dóbr), dwory podmiejskie (w zespołach rezydencjonalnych), dwory obronne (wieże mieszkalne)	77
8.	Zieleń - parki pałacowe i dworskie, ogrody dworskie, ogrody willowe (jako elementy komponowanych założeń), parki miejskie, aleje	190
9.	Zabudowa folwarczna - oficyny mieszkalne i gospodarcze (w zespołach), budynki inwentarskie (w zespołach), budynki produkcyjne (w zespołach), budynki mieszkalno-użytkowe pracowników folwarcznych (domki ogrodnika, leśniczego, doktora itp.), pojedyncze obiekty pozostałe po zespołach folwarcznych, spichlerze, magazyny	282
10.	Budynki gospodarcze - wszelkie pojedyncze obiekty gospodarskie w zagrodach wiejskich, spichlerze, magazyny jako obiekty samoistne, poza zespołami folwarczными, budynki pomocnicze przy obiektach użyteczności publicznej i domach mieszkalnych	83
11.	Domy mieszkalne - domy, kamienice, chałupy wiejskie, pałace i dwory miejskie, plebanie, wikariaty i organistówki, domy w osiedlach (wyszczególnione w decyzjach przestrzennych), domy w osiedlach robotniczych (wpisane w zespołach zakładów przestrzennych)	1935
12.	Budownictwo przemysłowe - hale produkcyjne w zespołach fabrycznych, warsztaty, obiekty towarzyszące, parowozownie, kotłownie, wieże szybowe w kopalniach, pojedyncze budynki produkcyjne, poza zespołami folwarczными (kuźnie, olejarnie itp.), młyny, wiatraki, urządzenia hydrotechniczne, wodociągowe wieże ciśnień, mosty i wiadukty, elektrownie, gazownie i wodociągi	82
13.	Cmentarze - cmentarze komunalne, wojenne, wyznaniowe, kwatery cmentarne, pojedyncze groby i mogiły	50
14.	Inne - ogrodzenia, bramy i kordegardy	82
15.	Razem	3631

Źródło: www.kobidz.pl ; Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2009-2012

W prowadzonym odrębnie rejestrze zabytków ruchomych w województwie lubuskim znajdują się 372 wpisy dotyczące pojedynczych dzieł oraz całych zespołów, głównie stanowiących wyposażenie świątyń. Razem rejestrem objęte są 3524 zabytki ruchome.

W księdze rejestru zabytków archeologicznych dokonano 548 wpisów.

Niezależnie od rejestru zabytków, samorządy lokalne zobowiązane są do prowadzenia gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest zbiorem kart adresowych, z których każda określa zabytek nieruchomy i miejsce jego położenia.

Wpis zabytku nieruchomego do ewidencji nie stanowi bezpośredniej formy jego ochrony. Stanowi jednak wraz z zabytkami objętymi rejestrem podstawę do uwzględnienia zasobu w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W województwie lubuskim ewidencją objętych jest 44468 obiektów architektury i budownictwa, 1277 parków, ogrodów, cmentarzy i alei, a także 15300 stanowisk archeologicznych.

Na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO został wpisany Park Mużakowski położony po obu stronach granicznej rzeki Nysy Łużyckiej, w miejscowościach Łęknica i Bad Muskau. Jest jednym z najrozleglejszych parków w Europie, założonym na obszarze ponad 700 hektarów, z których 522 hektary, znajdują się na terenie Polski. Powstał w XIX wieku.

29 września 2006 roku, na podstawie uchwały Rady Gminy Bogdaniec, utworzony został park kulturowy – „Dolina Trzech Młynów”.

Obecny stan ulegnie zmianie, bo na obszarze regionu lubuskiego istnieją liczne miejsca i obszary o walorach spełniających wymogi tworzenia parków kulturowych.

Założenia urbanistyczne

Na terenie województwa lubuskiego zachowało się 55 zabytkowych założeń urbanistycznych. Od strony prawnej, 16 z nich nie utrzymało statusu miasta, są jednak w większości ośrodkami samorządowymi gmin. Do najważniejszych założeń urbanistycznych należą: Bytom Odrzański, Drezdenko, Gorzów Wlkp., Kostrzyn nad Odrą- miasto, Kożuchów - miasto, Lubsko, Międzyrzecz, Ośno Lubuskie, Strzelce Krajeńskie, Sulęcín, Świebodzin, Żagań, Żary, Zielona Góra i Łagów Lubuski.

Największą grupę (33 założenia) stanowią miasta ukształtowane planistycznie w XIII wieku, w trakcie lokacji przestrzennej na prawie polskim lub częściej magdeburskim. Ich geneza sięga zazwyczaj czasów wcześniejszych i wiąże się z takimi formami osadnictwa, jak gród, podgrodzie i osada targowa.

Charakterystyczną cechą tych ośrodków są ich regularne plany z położonym centralnie czworobocznym placem rynkowym powiązany z siecią wychodzących pod kątem prostym ulic oraz czytelną granicą pierwotnego założenia, nierzadko akcentowaną pozostałościami średniowiecznych obwarowań. Miasta te, mimo iż wytyczone były według wypracowanego modułu, odbiegają zdecydowanie od kompozycyjnego schematu w układzie planu. O indywidualnym charakterze każdego z nich zdecydowały takie czynniki, jak topografia terenu, hydrografia i wielkość założenia. W dalszym etapie o odmiennym ukształtowaniu każdego ośrodka zdecydowała wypełniająca przestrzeń zabudowa podlegająca na przestrzeni wieków najróżniejszym przeobrażeniom.

Dalszych 9 miast, o rodowodzie XIV - XV wiecznym, uformowanych zostało w układzie planów według takich samych zasad, co miasta XIII wieczne. Z reguły są to jednak ośrodki mniejsze.

W czasach nowożytnych na obszarze regionu powstało kolejnych 11 miast, założonych zazwyczaj z inicjatywy nie władców, lecz osób możnych. Jedno z tych miast powstało w XVI wieku, siedem w XVII i trzy w XVIII. Te nowe ośrodki urbanistyczne różnią się od założeń średniowiecznych mniejszą skalą, a niekiedy również odmiennością rozplanowania. Do takich należą Brody, ukształtowane w połowie XVIII wieku, według zasad urbanistyki barokowej. Plan założonych w XVIII wieku Krzystkowic (obecnie część Nowogrodu Bobrzańskiego) osadzony został na kształcie litery C (od imienia ówczesnego władcy Łużyc

- Chrystiana). Oryginalny plan, oparty w zasadniczym trzonie na starej osadzie solnej, otrzymała w połowie XVIII wieku Nowa Sól. Średniowieczną tradycją nie kierowano się również przy wytyczeniu Bobrowic (XVII-XIX w.), Jasienia (1660 r.) i Trzebiechowa (1707 r.).

W ocenie wartości kulturowych zespołu urbanistycznego ważnym elementem jest stan zachowania pierwotnego planu miasta. Decydujące znaczenie ma jednak układ przestrzenny ośrodka, czyli jego kształt trójwymiarowy. O randze zabytkowej miasta decyduje zatem głównie, obok nieznieszczonego planu, wypełniająca ten plan zabudowa, także ta, która znajduje się poza granicami najstarszego trzonu miasta. Istotne przy tym znaczenie ma architektoniczna klasa i stan zachowania tej zabudowy.

W rankingu miast o zachowanej zabytkowej strukturze urbanistycznej najwyższą plasują się Wschowa, Świebodzin, Lubsko, Drezdenko i Zielona Góra. Wschowa wybija się na czoło dzięki zachowanemu kompleksowi trzech układów planistycznych – ośrodka średniowiecznego i dwóch założeń (z 1633 i 1683 roku) w postaci tzw. Nowych Miast, będących niegdyś niezależnymi prawnie jednostkami osadniczymi. Obecnie wszystkie człony tworzą zwarty organizm scalony powstałymi w XVIII wieku przedmieściami średniowiecznego trzonu. Cała przestrzeń wypełniona jest stylową zabudową z okresu XVI-XIX wieku, a wśród niej znajdują się znakomite zabytki architektury w postaci m.in.: kościoła parafialnego, zespołu klasztorного franciszkanów, szkoły ewangelickiej (1607 r.) i ratusza.

Na podobną ocenę, jak Wschowa, zasługuje również Świebodzin, z pełną zabudową w czytelnym układzie rozwoju przestrzennego, od XIII do XX wieku, oraz znakomitej klasy budowlami użyteczności publicznej, w tym kościoła parafialnego, ratusza, relikwiami książęcego zamku i pozostałościami średniowiecznych obwarowań.

Lubsko utraciło wprawdzie pewną część staromiejskiej zabudowy mieszkalnej, ale przetrwała ona wokół rynku i przy wychodzących z niego ulicach, a drobne ubytki uzupełnione zostały w ostatnich latach nowymi kamienicami, zaprojektowanymi harmonijnie do starego otoczenia. Wartość zabytkową kompleksu podnoszą znakomitej klasy budowle gotyckiego kościoła farnego i renesansowego ratusza.

Zespół urbanistyczny Zielonej Góry przetrwał – tak w układzie założenia średniowiecznego, jak też narosłych wokół niego nowych członów (pl. Pocztowy, pl. Słowiński) i przedmieść, z czasów od XVI do początku XX wieku. Kompleks ten stanowi największy w skali województwa obszar wypełniony stylową zabudową mieszkalną. Zielona Góra posiada też, wprawdzie niższej rangi niż omówione wcześniej ośrodki, zabytkowe budowle użyteczności publicznej – m.in. gotycki kościół farny, szkieletowej konstrukcji kościół poewangelicki (obecnie M.B. Częstochowskiej) i ratusz z XV wieku, przebudowany w XVIII-XIX wieku. Zachowały się również cenne, bo jedyne tego rodzaju w Polsce – domki winiarskie.

Analogicznie do Zielonej Góry, lecz o mniejszej skali założenia, prezentuje się Drezdenko posiadające, oprócz stylowej zabudowy mieszkalnej – barokowy pałac (obecnie szkoła), zbrojownię z XVII wieku (obecnie muzeum), pozostałości renesansowej twierdzy oraz dwa neogotyckie kościoły.

Wyjątkowe w skali Polski, a nawet Europy, jest mini założenie urbanistyczne Łagowa, tym cenniejsze, że zespół architektoniczno-przestrzenny na przesmyku między jeziorami spleta się z przyrodniczym otoczeniem.

Cennym zespołem zabytkowym jest także Bytom Odrzański. Wprawdzie miasto utraciło część zabudowy staromiejskiej, a nowe wielkopłytowe domy posadowiono z zatarciem historycznego rozplanowania w zachodnim sektorze, ale niemal w całości przetrwała świetna zabudowa rynku, w ostatnich latach okazale zrewaloryzowana. Wzorów kulturowych dodają zespołowi urbanistycznemu Bytomia Odrzańskiego gotycko-barokowy kościół parafialny, renesansowy ratusz i budynek dawnego gimnazjum z XVII wieku, przebudowany w XVIII wieku na zbór ewangelicki.

Wysoko plasują się także Kożuchów i Żary, mimo dużych ubytków w zabudowie mieszkalnej śródmieścia. Zaistniałe uszkodzenia w układzie przestrzennym rekompensują w pewnym stopniu wspaniałe budowle; w Kożuchowie kościół farny, zamek i okrag murów obronnych; w Żarach fara i kompleks zamkowo-pałacowy.

Skutki II wojny światowej, jakie dosięgnęły wiele miast lubuskich, szczęśliwie ominęły inne, zazwyczaj mniejsze zespoły. Aczkolwiek są one kulturowo cenne, to ich zabytkową rangę obniża stosunkowo uboższa architektura, zarówno gdy chodzi o domy mieszkalne, jak i budownictwo użyteczności publicznej.

Miasta i miasteczka oraz wsie o zachowanym układzie przestrzennym z tradycyjną zabudową to: Babimost, Bledzew, Bobrowice, Brody, Bytnica, Czerwieńsk, Iłowa Żagańska, Jasień, Kargowa, Lubniewice, Lubrza, Nowe Miasteczko, Nowa Sól, Ołobok, Otyń, Pszczew, Sława, Słońsk, Szlichtyngowa, Torzym, Trzciel i Trzebiechów.

W rezultacie działań wojennych w 1945 roku oraz niewłaściwych realizacji budowlanych w latach powojennych ład przestrzenny, a niekiedy całą zabudowę staromiejską, utraciły tak cenne ośrodki urbanistyczne, jak: Dobiegniew, Gorzów Wielkopolski, Gubin, Krosno Odrzańskie, Kostrzyn nad Odrą, Nowogród Bobrzański, Osno Lubuskie, Przewóz, Strzelce Krajeńskie, Sulęcín, Trzebiel i Żagań. W znacznie łagodniejszym stopniu skutki te dosięgnęły również Bytom Odrzański, Kożuchów, Rzepin, Szprotawę i Żary.

Ciekawym przykładem jest średniowieczne rozplanowanie zespołu urbanistycznego Międzyrzecza w granicach dawnych murów miejskich z dominantami architektonicznymi.

Założenia ruralistyczne

Analogicznie do miast – również osady wiejskie posiadają wartości kulturowe, których wagę zabytkową określają takie czynniki, jak: stan zachowania pierwotnego rozplanowania, charakter i kondycja zabudowy, stan układu przestrzennego, w kontekście elementów dekompozycyjnych.

Stan zasobów tej kategorii zabytków nie został w pełni rozpoznany ani sklasyfikowany. Niewiele układów ruralistycznych wpisanych zostało do rejestru zabytków, niewiele też chronionych jest zapisami w planach zagospodarowania przestrzennego.

Ważnym składnikiem kulturowym osady wiejskiej jest jej rozplanowanie, informujące często o czasie i okolicznościach powstania miejscowości. Występują wsie o zróżnicowanych planach, typu: okolnica, owalnica, ulicówka, ulicówka z placem, łańcuchówka, rzędówka, widlica i wielodrożnica. Chronologicznie najstarszymi formami układów są okolnice, owalnice, ulicówki i łańcuchówki.

Kulturowo najcenniejsze, wykształcone prawdopodobnie już w XII wieku, są okolnice – zwarte osady skupione wokół kolistego placu. Powstały one w rejonach starego osadnictwa, na dobrych glebach w okolicach Gubina i Świebodzina. Występowały nielicznie wśród dominującego wówczas osadnictwa amorficznego w postaci źlebi, czyli mobilnych jednodworców rodzinnych. W procesach przemian wiele okolnic uległo przekształceniom bądź zanikowi, a do dziś zachowały się tylko trzy: Koło (gm. Brody), Kuligowo (gm. Międzyrzecz) i Łąkie (gm. Skąpe). Ostatnia z nich założona jest wokół kolistego jeziora. Zasadniczym przełomem w kształtowaniu osadnictwa wiejskiego było upowszechnienie gospodarki czynszowej na początku XIII wieku. Sprawa polegała na scalaniu rozproszonych osad i nadawaniu im racjonalnych planów, w połączeniu z reformą prawną. W wyniku takich działań w XIII wieku przeobrażone lub nowo założone wsie otrzymały układy w postaci owalnic, ulicówek i łańcuchówek.

Owalnica jest wsią o zabudowie zwartej, posadowionej wokół owalnicowego placu (nawsia), często ze znajdującym się na nim oczkiem wodnym – naturalnym bądź sztucznym. O tym, że ich rodowód należy łączyć z kolonizacją wewnętrzną, świadczą pierwotne nazwy – polskie, przetrwałe najczęściej do czasów najnowszych.

Wsi owalnicowych o dobrze zachowanych lub czytelnych w rozwiniętym założeniu zachowało się około 200. Stanowią duży procent miejscowości w gminach: Babimost, Bledzew, Brody, Drezdenko, Gubin, Lubrza, Międzyrzecz, Przytoczna, Skwierzyna, Sulechów, Sulęcín, Świebodzin, Szczaniec, Torzym i Trzciel. Do najlepiej zachowanych, kulturowo najcenniejszych, wsi owalnicowych należą: Jezioro Dolne i Suchodół (gm. Brody), Nowe Kramsko i Podmokle Wielkie (gm. Babimost), Boryszyn i Bucze (gm. Lubrza), Radoszyn (gm. Skąpe), Lisów (gm. Słubice), Gronów, Sienno i Połęczko (gm. Osno Lubuskie),

Różanki i Ulim (gm. Deszczno). Na owalnych placach tego typu wsi usytuowane są często kościoły (dobrym przykładem jest Radoszyn).

Typem przestrzennego założenia ruralistycznego, jaki najczęściej występuje na terenie województwa, jest ulicówka (około 400 czytelnych układów). Założona jest na krótkim, prostym odcinku drogi i ma zwartą zabudowę po obu stronach. Geneza ulicówki jest podobna jak owalnicy, na co wskazuje polskie nazewnictwo. Późniejsze wsie o takim planie, powstałe w XIV-XV wieku, mają szerszą ulicę tworzącą rodzaj wydłużonego placu. Takie są np. Węgrzynice w gminie Skape czy Grochowice w gminie Gubin. W niektórych przypadkach ulicówka rozwinięta jest o niewielki plac na końcu wsi, tworząc typ ulicowo-placowy.

Ulicówki istnieją w każdej gminie, najwięcej jednak w gminach: Bojadła, Bobrowice, Brody, Bytom Odrzański, Dąbie, Drezdenko, Gubin, Jasień, Krosno Odrzańskie, Ośno Lubuskie, Pszczew, Przytoczna, Sława, Sulechów i Torzym. Przykłady dobrze zachowanych ulicówek to: Zabłocie (gm. Jasień), Stary Kisielin (gm. Zielona Góra), Łągów i Gronów (gm. Dąbie).

Inną genezę od opisanych typów wsi ma łańcuchówka. Wsie o takim układzie rozciągnięte są niekiedy kilometrami, z reguły wzdłuż krętych strumieni, przy czym zabudowa jest nieregularna i rozluźniona. Łańcuchówki powstały w XIII wieku na terenach leśnych przesiek rozdzielających terytoria plemienne Dziadoszan, Żarowian i Nice (rejon Gubina). Zasiedlenie tych puszczy-przesiek zapoczątkował na wielką skalę Henryk Brodaty (1202-1238), sprowadzając osadników z Flandrii i Frankonii. Każdy z nich otrzymał na własność las (około 20 ha) do karczunku i zagospodarowania.

Poza nielicznymi wyjątkami, gdy do obcych przybyszów dołączano ludność miejscową utrzymywała się polska nazwa (np. Wichów, Miodnica, Brzeźnica), wsie typu łańcuchówka otrzymywały od początku nazwy obce, często pochodzące od imienia zasadzcy – sołtysa, np. Wittgendorf (Witków), Waltersdorf (Lubomyśl) czy Hartmansdorf (Witoszyn) lub od lasu, np. Schönwalde (Sieniawa Żarska), Herzogswaldau (Mirocin).

Łańcuchówki dominują w rejonie Kozuchowa (na zachód i południe od miasta) oraz w gminach Szprotawa, Niegosławice, Małomice, Brzeźnica, Żagań i Żary. Są ewidentnym dokumentem świadczącym o intensywnej akcji podjętej przez Henryka Brodatego w celu zasiedlenia pustek osadniczych i stworzenia rolniczego zaplecza dla reformowanych miast. Ich zabytkowe znaczenie jako świadectwa historycznego jest oczywiste, natomiast pod względem przestrzennym i krajobrazowym walory łańcuchówek są stosunkowo niewielkie.

Zasadnicza sieć osadnictwa wiejskiego na obszarze województwa lubuskiego ukształtowała się w XIII-XV wieku. Ponowny ruch osiedleńczy nastąpił w XVI wieku, gdy rozwinęła się gospodarka folwarczna i związane z tym dalsze karczunki lasów oraz przejmowanie do uprawy gorszych gleb. Przy lokalizowanych z dala od wsi folwarkach powstawały nieduże osady, które najczęściej otrzymywały plan rzędówki.

Rzędówki występują na terenie całego województwa, a jest ich około 140. Występują też na terenach osuszonych mokradeł. Dobrym przykładem takiej wsi jest założone w 1754 roku Głuchowo w gminie Słońsk. W tamtym rejonie, jak i na obszarze całej doliny Warty i Noteci, powstało w XVII i XVIII wieku sporo podobnych założeń, ale także liczne miejscowości o bezładnej, amorficznej zabudowie.

Innym typem rozplanowania, zrodzonym w końcu XVIII wieku, jest widlica –rozwidlająca się ulicówka. Przykładem tak rozplanowanej wsi jest Żółwin w gminie Międzyrzecz.

Industrializacja wpłynęła na rozwój przestrzenny nie tylko miast, ale także wielu wsi, które, rozrosłe w wielodrożnice, nierzadko utraciły czytelność pierwotnego planu owalnicy czy ulicówki. Kulturowo cenniejsze są te wielodrożnice, które mimo rozwoju przestrzennego zachowały w trzonie dawny plan i łączą w sobie elementy pierwotne z powstałymi w czasach kapitalizmu. Przykładem może być Stary Kisielin.

Dużo miejscowości zachowało dawny lub mało zmieniony plan. Inaczej jest z zabudową, czyli drugim ważnym składnikiem decydującym o wartości zabytkowej wsi, bo dawne domy drewniane zastąpione zostały w XIX - XX wieku murowanymi.

Można uznać, że dzisiejszy obraz wsi lubuskiej koresponduje z tym, który się wytworzył u zarania jej dziejów. Jest to ogromna zaleta wysoko wartościująca tutejsze osadnictwo wiejskie pod względem zabytkowym.

Mimo niekorzystnych ingerencji w tkankę założeń ruralistycznych, spowodowanych działaniem czasu industrializacji i wprowadzeniu „nowoczesnych” akcentów w latach sześćdziesiątych – osiemdziesiątych XX wieku (zwłaszcza w miejscowościach pegeerowskich), zdecydowana większość wsi województwa lubuskiego zachowała harmonijny ład – tak w kompozycji wewnętrznej, jak i zewnętrznej zespołów. Jest to wielkim atutem wsi jako ważnego elementu krajobrazu, kreowanego wraz z bogatą szatą leśną, rozłogami pól oraz wodami rzek i jezior.

Architektura sakralna

W województwie lubuskim obok występujących najliczniej zabytków o funkcji mieszkalnej, gdy chodzi o ilość, na drugim miejscu plasuje się architektura sakralna. Pod względem wartości artystycznych posiada ona pozycję dominującą. Charakterystykę zasobów przedstawiono chronologicznie, według stylów architektonicznych.

Okres romański zaznaczył się na obszarze regionu bardzo słabo i wyłącznie w architekturze sakralnej. Większość budowli z tego okresu uległa tak gruntownej przebudowie, że zachowały się tylko reliktury murów (kościóły farny w Gubinie i Żarach), bądź wtórnie użyty materiał budowlany w postaci granitowej kostki ciosanej (Lubsko, Osno Lubuskie, Sulechów, Rzepin). Najlepiej zachowanymi, w mało zmienionej pierwotnej postaci, są kościoły wiejskie w Starym Żaganiu (XII wiek), Iławie (obecnie dzielnicy Szprotawy) i Biedrzychowicach Dolnych (oba z pierwszej połowy XIII wieku). Romańskie są również mury magistralne korpusu nawowego kościoła NMP w Nowogrodzie Bobrzańskim (1227 r.) Na koniec XIII wieku datowane są granitowe kościoły wiejskie w Kowalowie, Lubnie, Marwicach i Wojcieszycach, typologicznie związane z tego rodzaju architekturą Pomorza Zachodniego.

W architekturze zabytków sakralnych bardzo licznie reprezentowany jest gotyk, zarówno w jego formach wczesnych (2. poł. XIII w.), rozwiniętych (XIV-XV w.), jak i schyłkowych (pocz. XVI w.). Wczesnogotyckimi budowlami są, niekiedy rozbudowane lub przekształcone później, kościół pocysterski w Gościkowie z około połowy XIII wieku oraz korpus fary w Gorzowie Wielkopolskim (obecnie katedry) i fara w Strzelcach Krajeńskich. Założenia XIII wiecznych świątyń, w rozbudowanych bryłach kościołów farnych, czytelne są w Kożuchowie i Szprotawie.

Z drugiej połowy XIII wieku pochodzi liczna grupa (ponad 20) kamiennych kościołów wiejskich skupionych w rejonie Kożuchowa, Szprotawy i Żagania. Wartości kulturowe tych obiektów podnosi fakt, że ich powstanie związane jest z cywilizacyjną akcją zasiedlania puszczańskiej przesieki międzyplemiennej, podjętą przez księcia Henryka Brodatego, a kontynuowaną przez jego następców. W tej grupie zabytków do najcenniejszych, najlepiej zachowanych w pierwotnej postaci, należą kościoły w: Niwiskach, Studzieńcu, Mirocinie Dolnym, Bożnowie, Bieniowie, Mycielinie i Gościszowicach.

Z dojrzałym gotykiem, o architekturze przedniej klasy, spotykamy się w miastach, gdzie w XIV i XV wieku rozbudowane zostały, rzadziej wzniesione od podstaw, kościoły farny, ceglano-trójnawowe założenia, wzbogacone w planie o prezbiterium (katedra w Gorzowie Wielkopolskim), wieżę, kaplice i przedsionki. Największą i architektonicznie najbardziej rozwiniętą jest fara w Gubinie, od 1945 roku pozostająca w ruinie (obecnie w trakcie prac zabezpieczających). Klarownością gotyckiego stylu i wysmukłością sylwetki wyróżnia się kościół mariacki (obecnie p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa) w Żarach.

Cennymi zabytkami są kościoły farny w: Dobiegniewie, Kożuchowie, Lubniewicach, Lubsku, Międzyrzeczu, Ośnie Lubuskim, Słońsku, Sulechowie, Szprotawie i Zielonej Górze. Każda z tych

budowli ma odrębną historię, odmienny plan i kształt architektoniczny, ale łączy je ten sam styl – gotyk. Najbardziej rozwinięte plany posiadają świątynie w Gubinie, Szprotawie i Świebodzinie. Są to trzynawowe hale z obejściem i rzędami kaplic. Wybitnym pod względem artystycznym, zwłaszcza w odniesieniu do wnętrza jest kościół poaugustiański, pełniący także funkcję parafialnego w Żaganiu. Unikalnym zabytkiem architektury w tym mieście jest, wzniesiona w roku 1598 kaplica Grobu Świętego, wzorowana na grobie Chrystusa w Jerozolimie.

Liczne kościoły gotyckie powstały w XIV i XV wieku na terenach wiejskich.

Do najcenniejszych z tej grupy, wyróżniających się walorami architektonicznymi i zachowanych bez większych przekształceń, należą jednonawowe świątynie w: Bobrowce, Bogaczowie, Dębowej Łęce, Gołaszynie, Gronowie (pow. Słubice), Jabłonowie, Jędrzychowicach, Koninie Żagańskim, Laskach, Lutynce, Mirocinie Górnym, Mirostowicach Dolnych, Osowej Sieni, Ostrowie, Połęcku, Przyczynie Górnej, Radowie, Radoszynie, Radówku, Siedlnicy i Świdnicy.

Czas renesansu w architekturze sakralnej zaznaczył się słabo, ponadto głównie w rozbudowie gotyckich świątyń o aneksy typu kaplica, a jeszcze częściej w przekształceniu wnętrza, co wiązało się z rozpowszechnianiem luteranizmu i protestancką liturgią.

Z okresu renesansu pochodzą także liczne kamienne płyty nagrobne i epitafijne, zdobiące zewnętrzne i wewnętrzne ściany kościołów, zwłaszcza w południowej części województwa. Nowe kościoły o architekturze renesansowej wzniesione zostały w Czetowicach, Miłowicach, Nowej Soli, Pszczewie, Sławie, Starym Strączu i Templewie.

Zrodzony z ducha kontrreformacji barok pozostawił po sobie znaczną ilość budowli sakralnych, nierzadko wysokiej klasy architektonicznej i artystycznej. Są to obiekty wzniesione od podstaw, jak i gruntownie przekształcone gotyckie kościoły i klasztory. Spośród wielkich realizacji powstałych od nowa wymienić trzeba klasztor bernardynów we Wschowie, kolegium jezuickie w Żaganiu i kościół w Rokitnie. W wyniku przebudowy, barokową architekturę otrzymał zamek w Otyniu, zaadaptowany przez jezuitów na klasztor; podobnie klasztory cystersów w Gościkowie i augustianów w Żaganiu oraz fara we Wschowie. Nowy, barokowy wygląd nadany został też kościołom parafialnym w Babimoście i Krośnie Odrzańskim.

Z kilkudziesięciu barokowych kościołów na terenach wiejskich, obok wspomnianego już Rokitna, wyróżniają się świątynie w: Bieczu, Brzeźnicy (k. Żagania), Gęstowicach, Goraju, Jarnatowie, Iłowej Żagańskiej, Kaławie (k. Międzyrzecza), Karczówce, Kolsku, Konotopie, Łagowie (pow. Krosno Odrzańskie), Małomicach, Nowej Wsi (międzyrzeckiej), Nowym Kramsku, Ołoboku, Pałcku, Starosiedlu, Stanowie, Wysokiej (międzyrzeckiej), Zamysłowie i Żubrowie.

Nieliczne są zabytki sakralne z okresu klasycyzmu (koniec XVIII – pocz. XIX w.).

Są to kościoły w: Babimoście (dawny ewangelicki), Cybince, Gliźnie, Karninie, Karszynie, Klenicy, Jeninie, Międzyrzeczu (kościół św. Wojciecha i synagoga), Nowym Miasteczku (dawny ewangelicki), Rzeczycy, Torzymiu, Górzycy, Wyszanie i Trzebiechowie. Klasycystyczną fasadę otrzymała fara w Babimoście.

Z drugiej połowy XIX i początku XX wieku, gdy dominowały style historyzujące (neoromanizm, neogotyck, neorenesans, neobarok, neoklasycyzm) i eklektyzm, zachowały się liczne świątynie w miastach i wsiach, w drugim przypadku na miejscu starszych o konstrukcji drewnianej i szkieletowej. Wśród wielu innych wzniesiono wówczas kościoły w Bobrowicach, Brójcach, Drezdenku, Gorzowie (p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego), Lubsku, Nowej Soli (św. Antoniego) i Żaganiu (św. Krzyża).

Odrębną grupę stanowią kościoły drewniane i wzniesione w konstrukcji szkieletowej. Szczególnie cenne, z okresu średniowiecza i czasów nowożytnych, zachowały się w Kłępsku, Kosieczynie, Chlastawie, Kalsku k. Międzyrzecza, Boryszynie, Nowej Wiosce i Trzebulach; ostatni z nich na oryginalnym planie ośmioboku. Wśród kilkudziesięciu obiektów konstrukcji szkieletowej, przykładowo wymienić można: kościoły (zazwyczaj dawne zbory protestanckie) w Bojadłach, Chwałowicach,

Górzycy, Gralewie, Lubięcinie, Lubochni Małej, Pożrzadle, Rokitnicy, Sękowicach, Zielonej Górze i Żelechowie.

Architektura rezydencjalna

Zabytki tego rodzaju pochodzą z czasów od XIII do XIX wieku i reprezentują architekturę we wszystkich panujących w tym okresie stylach, począwszy od gotyku. Do najstarszych, z XIII wieku, należą zamki stanowiące dziś części lub reliktów w rozbudowanych później założeniach – w Krośnie Odrzańskim i Przewozie (książęce) oraz w Żarach (rycerski). Z pierwszego z nich przetrwała XIII wieczna ściana kurtynowa, z drugiego cylindryczna wieża, w Żarach zaś całe pierwotne skrzydło.

Z XIV wieku pochodzą rozbudowane później zamki w Kożuchowie, Łagowie, Międzyrzeczu (zabezpieczona ruina), Sulechowie, Szprotawie (zabezpieczona ruina) i Świebodzinie (częściowo w ruinie). Relikty gotyckiego zamku z XV wieku zachowały się w przebudowanym później obiekcie w Lubsku.

Z licznych niegdyś drobniejszych gotyckich warowni rycerskich, tzw. wież mieszkalnych, do najlepiej zachowanych należą obiekty w Witkowie, Dietrzychowicach i Chomętowie. Przetrwały też, czytelne w obrębie rozbudowanych założeń, wieże rycerskie w Borowie Polskim, Janowcu, Lipinkach Łużyckich, Miodnicy, a ich reliktów w Letnicy, Lubrzy i Żarkach Wielkich.

Z XVI i pierwszej połowy XVII wieku pochodzą dwory obronne. Duże skupisko takich budowli występuje w południowej części województwa. Do najlepiej zachowanych należą dwory w: Borowinie, Broniszowie, Chotkowie, Czciradzu, Iłowej Żagańskiej, Jędrzychowicach, Niwiskich, Przybyszowie, Siecieborzycach, Świdnicy, Trzebielu i Wilkowie. Wszystkie uległy przebudowom, w najmniejszym stopniu obiekty w Broniszowie, Świdnicy i Trzebielu. Zamek w Siedlisku (w ruinie) jest największym założeniem rezydencjonalnym z okresu manieryzmu na Śląsku.

Architektoniczną spuścizną baroku są wybitnej klasy rezydencje magnackie w: Brodach, Żaganiu i Żarach. Wolorami artystycznymi dorównują im, chociaż skromniejsze w skali, założenia: pałace w Bojadłach i Zaborze. Spośród innych barokowych rezydencji szlacheckich wyróżniają się pałace w: Białkowie, Bieczu, Bobowicku, Bobrowicku, Dąbroszynie (obecnie w postaci klasycystycznej), Długiem, Drezdenku, Górzycy, Henrykowie, Jarnatowie, Jasieniu, Kargowej, Lasocinie, Lubniewicach (stary zamek), Ochli, Sławie, Starym Dworku, Suchej Dolnej, Żubrowie. Odrębny rodzaj baroku, wzorowany na rozwiązaniach niderlandzkich, prezentuje pałac Baliwów w Słońsku (w ruinie).

Wysokiej klasy architekturę klasycystyczną posiada pałac w Gliźnie. W tym stylu zbudowanych zostało niewiele innych rezydencji, m.in. w: Borówku, Dobroszowie Wielkim, Drzonowie, Kolesinie, Kownatach, Kruszynie, Maczkowie, Marysinie, Ochli, Ogardach, Osiecznicy, Osowej Sieni, Rokitnicy, Sarbinowie, Słocinie, Sosnach, Stypułowie Górnym, Wiechlicach i Żaganiu (książęca siedziba wdowia i budynek kamery ziemskiej).

Wiele rezydencji, nowych bądź powstałych w rezultacie przekształceń starszych budowli, powstało w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku. Do najokazalszych należą m.in. pałace w: Dąbrówce Wielkopolskiej, Drwalewicach, Chociulach, Kursku, Lubinicku, Lubniewicach, Luboszykach, Mierzęcinie, Mostkach, Ojerczycach, Osieku (gm. Dobiegniew), Przytoku, Rogach i Tucznie.

Architektura obronna

Ten rodzaj zabytków odznacza się różnorodnością form i systemów. Dotyczy on omówionych budowli – zamków i dworów obronnych otaczanych z reguły obwodami murów i fos. Fosa są niekiedy, jak w Mirocinie Górnym, jedyną pozostałością po zniszczonym dworze. Funkcje warowne miały też niegdyś kościoły oraz otaczające je kamienne mury z bramami. Mury te, pozostające dziś w postaci znacząco obniżonej, zachowały się przy wielu świątyniach wiejskich, ale nie zdradzają już pierwotnego przeznaczenia obronnego. Tylko w nielicznych przypadkach można dostrzec ich warowny niegdyś charakter, jak w Mycielinie czy Witkowie, gdzie zachowały się otwory strzelnicze opodal bram.

Zakładane w XIII wieku miasta, otaczane początkowo palisadą, otrzymały u progu następnego stulecia wysokie mury obronne z basztami, budowane z kamienia polnego, rzadziej z cegły. W XV wieku wiele miast podjęło trud wzmocnienia obwarowań o drugie pasmo murów z bastejami, co związane było z upowszechnieniem broni artyleryjskiej. W XVII wieku obwarowania utraciły znaczenie, popadając stopniowo w ruinę, a w XIX wieku, w związku z rozwojem przemysłu i komunikacji, rozebrano większość bram miejskich i murów. Proces likwidacji obwarowań powstrzymany został pod koniec XIX wieku pod wpływem opinii społeczności lokalnych.

Na terenie województwa istnieją trzy miasta z zachowanymi murami obronnymi na niemal całym obwodzie, wraz z basztami – Kożuchów, Ośno Lubuskie i Strzelce Krajeńskie. W Łagowie przetrwały bramy miejskie, architektonicznie skromne, a w Strzelcach Krajeńskich jedna – o wiele okazalsza od łagowskich. Baszty i wieże, zespolone z bramami, które w XIX wieku zburzono, zachowały się w Dobiegniewie, Gubinie, Lubsku, Szprotawie, Trzebielu (ruina), Wschowie, Zielonej Górze i Żarach. W niektórych z wymienionych miast, a także w Gorzowie, Sulechowie, Świebodzinie i Żaganiu, przetrwały również znaczne odcinki murów i fos.

W XVI wieku powstały nowożytnie fortyfikacje w Kostrzynie nad Odrą, rozbudowane i zmodernizowane w drugiej połowie następnego stulecia, wzmocnione po 1850 roku o dalsze forty. Obiekty te w dużej części zachowały się do dziś. Pozostałości renesansowej twierdzy z początku XVII wieku istnieją również w Drezdenku. W Krośnie Odrzańskim pozostała część jednego z bastionów ziemnych, jakimi Szwedzi umocnili w 1633 roku miasto. Czytelny jest do dziś system murowanych fortyfikacji bastionowych, jakimi w latach 1612-1614 umocniono zamek w Siedlisku. Najnowsze systemy fortyfikacyjne, będące świetnym dziełem sztuki inżynierskiej, powstały w okresie międzywojennym i w latach II wojny światowej. Są to: Wał Pomorski (z efektownymi umocnieniami i obiektami piętrzącymi w rejonie Drezdenka- jaz i schrony przy moście rozebranej linii kolejowej Stare Bielice – Skwierzyna) oraz potężny system Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego (oraz umocnienia bunkrowe rozmieszczone wzdłuż koryta Odry, zwane Pozycją Środkowej Odry), system kanałów obrzańskich, poldery w Dolinie Noteci, most kolejowy na linii Nowa Sól - Wolsztyn. Fortyfikacje Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego, zbudowane przez Niemców w latach 30. i 40. XX wieku, to najpotężniejszy tego rodzaju system w Europie. Tworzy go około stukilometrowe pasmo różnego rodzaju umocnień i przeszkód wodnych – betonowych zapór, kanałów z systemem śluz, przepustów i mostów zwodzonych oraz bunkrów z pancernymi kopułami połączonych podziemnymi tunelami o głębokości 40 m i łącznej długości ponad 30 km.

Budynki użyteczności publicznej

Najstarszymi tego rodzaju zabytkami są ratusze. One też wyróżniają się spośród obiektów użyteczności publicznej klasą artystyczną architektury. Wiele miast posiadało ratusze już w XIV wieku, często konstrukcji drewnianej. Zachowane do dziś siedziby władz samorządowych mają za sobą wielokrotne przekształcenia i przebudowy, zazwyczaj wykonywane po niszczących pożarach. Najstarszym jest ratusz w Gubinie, wzniesiony w drugiej połowie XIV wieku, przebudowany i powiększony w XVI i XVII wieku.

Przeprowadzone w ostatnich latach badania architektoniczne ratusza w Zielonej Górze ujawniły, że w zasadniczym trzonie, wraz z wieżą, posiada on mury gotyckie (XV w.), a obecny kształt uzyskał w końcu XVIII wieku. Gotyckie relikty tkwią również w przebudowanych ratuszach w Kożuchowie, Sulechowie, Szprotawie, Świebodzinie i Wschowie. Po ratuszu w Żaganiu pozostała późnogotycka wieża, w nałożonej w XIX wieku neorenesansowej szacie.

Stylowo najklarowniejsze są renesansowe ratusze w Bytomiu Odrzańskim i Lubsku, wyróżniające się przy tym przednią architekturą. Klasą artystyczną dorównuje im dwuwieżowy ratusz w Szprotawie, barokowy z elementami renesansu. Barokowy ratusz w Międzyrzeczu powstał w połowie XVIII wieku na zrębach budowlı wczesniejszej, renesansowej. Ratusze w Ośnie Lubuskim i Skwierzynie zbudowane

zostały w XIX wieku w formach nawiązujących do stylów historycznych.

Z obiektów o funkcji administracyjnej szczebla okręgowego (powiatowego) najstarszym jest budynek starostwa w Zielonej Górze, pochodzi z 1692 roku. Siedziba starostów międzyrzeckich, mieszcząca dziś muzeum, zbudowana została w 1719 roku. Zachowane w niektórych miastach inne obiekty o takim przeznaczeniu mają już nowszą metrykę – odnoszącą się do końca XIX wieku. Z takiego samego czasu pochodzi również większość gmachów sądowych. Wyjątek stanowią budynki sądowe we Wschowie (pocz. XIX w.) i Zielonej Górze (1855 r.).

Istniejące już w średniowieczu obiekty szkolne, z nietrwałego materiału, nie oparły się upływowi czasu. Jedynym, jaki się zachował w gotyckiej formie, jest murowany z cegły budynek szkoły parafialnej w Gubinie. Wzniesiony na początku XV wieku, w następnym stuleciu zespolony został z bryłą fary – przy rozbudowie jej członu prezbiterialnego. Z przełomu XVI i XVII wieku pochodzi szkoła parafialna w Świebodzinie, dziś w kształcie z XIX wiecznej przebudowy. Zachowała się także, w renesansowym kształcie, szkoła ewangelicka z 1607 roku we Wschowie. W Szprotawie istnieją dwa budynki związane z oświatą – dawna szkoła katolicka z 1593 roku, przebudowana w XVIII i XIX wieku, oraz dawna szkoła ewangelicka, barokowa z 1773 roku. Bytom Odrzański posiada renesansowy budynek gimnazjum akademickiego wzniesiony na początku XVII wieku, lecz zaadoptowany na zbór ewangelicki w roku 1716. Do najstarszych budynków oświatowych w Zielonej Górze należą dawna szkoła ewangelicka, zbudowana w 1770 roku i gimnazjum realne sprzed połowy XIX wieku. Kulturowo cennym jest zespół gmachów szkolnych z przełomu XIX i XX wieku w Sulechowie, mieszczących obecnie Państwową Wyższą Szkołę Zawodową, podobnie dawne seminarium nauczycielskie, obecnie zespół szkół ekonomicznych w Ośnie Lubuskim.

Z innych zabytkowych budowli użyteczności publicznej ważne są szpitale i domy opieki społecznej. Względnie dużo tego rodzaju obiektów powstało pod koniec XIX wieku w miastach. Pod względem wartości architektonicznych wyróżniają się m. in. dom opieki i sierociniec w Kożuchowie, a także zakład opiekuńczy elżbietanek (1882r.) i szpital przy ulicy Wazów (początek XX w.) w Zielonej Górze. Istnieją też starsze zabytki tego rodzaju, dziś służące innym celom. Należą do nich barokowy szpital w Broniszowie z 1765 roku, XVIII wieczny dom ubogich w Brodach, dom sierot z 1824 roku w Gorzowie Wlkp., neogotycki szpital z 1859 roku w Żaganiu. Po średniowiecznych szpitalach, które miały charakter raczej przytułków, pozostały związane z nimi kościoły, gotyckie w Kożuchowie i Ośnie Lubuskim oraz barokowe w Żaganiu i Żarach.

Oczywiste wartości zabytkowe posiadają, istniejące niemal we wszystkich miastach, budynki pocztowe, powstałe na przełomie XIX i XX wieku. Starsze budowle tego rodzaju znajdują się w Zielonej Górze – zajazd pocztowy z 1770 roku, związany z pocztą kurierską (ul. Jedności nr 78) i poczta z 1871 roku (pl. Pocztowy nr 1).

Cenne są również kamienne słupy milowe, związane z pocztą kurierską i dylżansową, zachowane przy drodze berlińsko-wrocławskiej (na odcinku od Słubic do Nowego Miasteczka).

W drugiej połowie XIX wieku nowe akcenty w krajobraz kulturowy wniosły dworce kolejowe oraz inne związane z koleją obiekty – wieże kontroli ruchu, wieże ciśnień, mosty, wiadukty itp. Charakterystyczne budynki dworcowe, zwłaszcza na obszarach wiejskich, są cennymi elementami cywilizacji w pejzażu rolniczym. Niestety, wiele z nich, opuszczonych, podlega procesom degradacji.

Parki

Ogrody i parki to specyficzny rodzaj zabytków, zbudowany z roślin, przez co podlegający prawom natury w większym stopniu niż inne zabytki.

Najstarsze ogrody na terenie województwa lubuskiego to klasztorne wirydarze – najlepiej zachowane w Gościkowie - Paradyżu i we Wschowie. Natomiast w Żaganiu i Żarach zachowały się ich relikty. Do ogrodów o renesansowej genezie należą obiekty zamkowe w: Brodach, Gębicach (gm. Gubin), Krośnie Odrzańskim, Sławie, Żarach (ogrody zamkowy i sekretny przy pałacu) i Żaganiu, a także ogród przy

pałacu w Małomicach. Ogrody w: Brodach, Gębicach, Sławie i Żaganiu w XVIII wieku przekształcone zostały zgodnie z duchem baroku. Z tego okresu pochodzą również ogrody pałacowe m.in. w łłowej Żagańskiej, Żarach, Kargowej, Kożuchowie, Trzebiechowie i Zaborze. Znakomitym przykładem sztuki barokowej jest częściowo zachowany zespół architektoniczno - ogrodowy gminy braci morawskich w Nowej Soli.

Przykładami sztuki ogrodowej XIX wieku są parki w: Brodach (Ustronie Krystyny), Dąbroszynie, Kamieniu Wielkim (gm. Witnica), Wiejcach (gm. Skwierzyna), Brzozie (gm. Strzelce Krajeńskie), Mierzęcinie (gm. Dobiegniew), Ogardach (gm. Strzelce Krajeńskie), Osieku (gm. Dobiegniew), Gliźnie (gm. Lubniewice), Lubniewicach, Mostkach (gm. Lubrza), Sobolicach (gm. Bytom Odrzański), Zatoniu (gm. Zielona Góra), Małomicach, Dłużku (gm. Lubsko) oraz Park Mużakowski w Łęknicy.

Charakterystycznymi obiektami sztuki ogrodowej XIX i XX wieku są parki publiczne, m.in. w: Żarach, Szprotawie, Lubsku, Gorzowie Wlkp. oraz skromniejsze kompozycje miejskie, takie jak promenady – parki spacerowe zakładane na terenach pofortyfikacyjnych – najlepiej zachowane w: Kożuchowie, Wschowie i Żarach.

W wielu parkach znajdują się liczne cenne elementy kompozycyjne, np. groty w: Zatoniu (gm. Zielona Góra), Solnikach (gm. Kożuchów), Dietrzychowicach, (gm. Żagań); altany, pawilony, świątynie – w: Osiecznicy (gm. Krosno Odrzańskie), Dąbroszynie (gm. Witnica); Starym Strączu (gm. Sława); oranżerie – w Brodach (ruina) i Nowej Soli.

Na terenie województwa znajdują się również ogrody japońskie, wydzielone w parkach w Brodach, Trzebiechowie oraz najcenniejszy – w łłowej Żagańskiej, który stał się pierwowzorem ogrodu japońskiego we Wrocławiu.

Cmentarze

W średniowieczu cmentarze istniały wyłącznie przy kościołach na „uświęconej ziemi”. Możliwych grzebano w kryptach bądź pod posadzką prezbiterium, nawy czy kaplicy. Począwszy od XVI wieku, otoczenia kościołów zaczęto uwalniać od pochówków, zakładając nowe nekropolie, zazwyczaj w znacznym od nich oddaleniu – za murami obronnymi. Z XVII wieku pochodzą trzy zachowane cmentarze, dziś lapidaria rzeźby nagrobnej: we Wschowie (1609 r.), Kożuchowie (1634 r.) i Bytomiu Odrzańskim (1654 r.). Po szesnastowiecznych nekropoliach tego typu, zniszczonych w XIX wieku, pozostały tylko place (np. pl. Słowiański w Zielonej Górze.)

Tradycja sąsiedztwa cmentarza z kościołem zachowała się na wsi i była powszechna do XIX wieku, a w bardzo licznych miejscowościach utrzymała się do XX stulecia. W niektórych wsiach przykościelne cmentarze są nadal czynne, np. w Lipinkach Łużyckich, Lubanicach czy Lubięcinie. W większości wsi zostały jednak zlikwidowane w XIX i XX wieku, bardzo często po 1945 roku. Kościelne place obsiane są dziś trawą i ozdobione krzewami, a o ich dawniej funkcji świadczą czasem relikty nagrobków.

Czynny jest nadal cmentarz przy kościele p.w. Nawiedzenia NMP w Żaganiu, powiększony poza pierwotne granice. Wyjątkową historię ma czynny cmentarz w Kożuchowie, istniejący za murami miasta od XIV wieku. Jego geneza wiąże się z zarazą dżumy, której ofiar nie był w stanie przyjąć wyjątkowo mały cmentarz przykościelny. Zabytkowe cmentarze występują też w Gorzowie Wlkp. (ul. Warszawska oraz cmentarz kalwiński w Skwierzynie).

Zdarzało się, że wiejskie cmentarze zakładano z dala od kościoła już w XVIII wieku. Miejsca takich założeń zachowały się m.in. w: Gębicach, Mościcach, Tarnawie (krośnieńskiej) i Templewie. W tymże stuleciu upowszechnił się zwyczaj zakładania rodowych cmentarzy dworskich. Sytuowane były zazwyczaj na obrzeżu parków i posiadały mauzolea, a z pałacem połączone były aleją. Miejsca tego typu cmentarzy, akcentowane resztkami mauzoleów lub nagrobków i specyficznym układem zieleni, istnieją w licznych dworskich założeniach parkowych m.in.: w Bielicach (gm. Kożuchów), Borowie Wielkim (gm. Nowe Miasteczko), Cybince, Drwalewicach (gm. Kożuchów), Wiechlicach (gm. Szprotawa), Popęszycach (gm. Nowe Miasteczko) i Zimnej Brzeźnicy (gm. Żagań).

Pruski dekret z 1804 roku zabraniał zakładania cmentarzy w obrębie lub na bliskich obrzeżach miejscowości. W rezultacie tego zarządzenia, w drugiej połowie XIX wieku powstały na wsi liczne cmentarze „polne i leśne”, zlokalizowane w znacznej odległości od osad wiejskich. Śladem po nich są dziś kępy śródpolnych zadrzewień oraz resztki kwater grobowych i ogrodzeń żeliwnych. Miejskie cmentarze z XIX wieku zostały przekształcone w parki (Krosno Odrzańskie, Międzyrzecz, Zielona Góra, Gorzów Wlkp.) lub powiększone; służą nadal celom grzebalnym (Świebodzin, Szprotawa, Żagań). Spośród wymienionych wyróżnia się stara część cmentarza żagańskiego z zachowanymi nagrobkami o walorach artystycznych.

W odróżnieniu od chrześcijańskich, cmentarze żydowskie już od czasów średniowiecza lokalizowane były z dala od murów miejskich. Możliwe, że niektóre z nich położone były tam, gdzie istnieją do dziś cmentarze żydowskie (Gorzów Wlkp., Skwierzyna) lub reliktów po nich (Ośno Lubuskie, Międzyrzecz, Szprotawa, Wschowa, Zielona Góra, Żagań). Najstarsze nagrobki (Gorzów Wlkp.) i macewy na tych cmentarzach pochodzą z XIX wieku.

Odrębną grupę stanowią cmentarze wojenne i jenieckie. W Żaganiu są cmentarze i kwatery jeńców wojennych z lat 1914-1918 (cmentarz jeńców rosyjskich) oraz alianckich jeńców wojennych z lat 1940-1945 ze Stalagu VIII C i lotników z obozu Luft III. Cmentarz alianckich jeńców wojennych znajduje się również w Drzewicach koło Kostrzyna nad Odrą. Cmentarze żołnierzy radzieckich, poległych w 1945 roku są w Gorzowie Wlkp., Cybince, Kostrzynie nad Odrą, Krośnie Odrzańskim, Międzyrzeczu, Skwierzynie, Żaganiu i Żarach. Kwatera żołnierzy polskich, jeńców z 1939 roku zmarłych w szpitalach, znajduje się na cmentarzu komunalnym w Kożuchowie.

Architektura przemysłowa i zabytki techniki

Z pierwotnych urządzeń przemysłowych (XIII-XVII w.) nie przetrwały żadne. O tym, że istniały liczne tego typu obiekty poruszane energią wody (młyny, folusze, farbiarnie, kuźnice, mennice itp.) oraz wiatru, dowodzą przekazy pisane, a także graficzne na starych mapach i planach miast. Z nowszych tego rodzaju budowli (XVIII-XIX w.) pozostało niewiele, nie licząc resztek fundamentów tkwiących wzdłuż rzeczek i strumieni lub na wyniesieniach koło osad wiejskich, gdy chodzi o wiatraki. Po 1945 roku z krajobrazu zniknęło wiele cegielni, a w latach 90. XX wieku taki sam los spotkał pozostałe. Dwie ostatnie dekady to również niekorzystny czas dla wielu fabryk oraz dworców i infrastruktury związanej z kolejnictwem. Sytuację taką determinują niezbędne procesy modernistyczne, a możliwość przetrwania niektórych obiektów uwarunkowana jest zmianą funkcji, co wiąże się z przekształcaniem wnętrza i usunięciem wyposażenia technicznego.

Szczególnie mało zabytków przemysłowych zachowało się z okresu poprzedzającego industrializację. Należy do nich kilkanaście młynów wodnych, w większości bez urządzeń mechanicznych, z przerobionym napędem na elektryczność. Najstarszym jest budynek młyna z drugiej połowy XVIII wieku w Iłowej Żagańskiej, służący dziś jako mieszkanie (ul. Młyńska 5). Na pierwszą połowę XIX wieku datowane są młyny w Szprotawie (czynny) i Bledzewie. Najstarszy z trzech młynów w Bogdańcu pochodzi z 1862 roku i ma zachowane mechanizmy wewnętrzne. Wodne młyny z drugiej połowy XIX wieku w pierwszych dekadach następnego stulecia zastawione zostały na napęd elektryczny. Są to między innymi młyny w: Drezdenku (w zespole z tartakiem), Ostrowie (gm. Sulęcín), Słońsku, Szczańcu i Witnicy. Późny, bo pochodzący z lat 20-tych XX wieku, jest młyn z elektrownią w Przetoczniczy (gm. Skąpe) – nieczynny, lecz w pełni sprawny. Powstał jako element w systemie Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego.

Obok młynów wodnych istniały, jeszcze w XIX wieku, niemal w każdej miejscowości wiatraki. Obecnie zachowanych jest 11 wiatraków typu koźlak, z których jeden, z Krzepielowa (gm. Sława), możemy zobaczyć w skansenie w Ochli. Trzy wiatraki znajdują się w Lubięcinie (gm. Nowa Sól) z 1795, 1817 roku i z początku XIX wieku. W gminie Wschowa są wiatraki w Nowej Wsi (1764 r.) i Tylewicach (1836 r.). Z XIX wieku pochodzą wiatraki w: Bytomiu Odrzańskim, Czechowie (gm. Santok), Leśniowie

Wielkim (gm. Czerwieńsk) i Szlichtyngowej. Zachowały się też mury obwodowe wiatraka typu „holender” z 1852 roku w Witoszynie Dolnym (gm. Wymiarki).

O ile młyny wodne istniały od XIII wieku, to napędzane wodą elektrownie są wytworami okresu industrialnego. W początkach XX wieku niektóre młyny wodne przerobione zostały na elektrownie, np. w: Głusku (gm. Dobiegniew), Dobiegniewie (ul. Nowy Młyn), czy Bledzewie. Elektrownie wodne, zbudowane od podstaw w okresie od 1898 do 1935 roku, zlokalizowane są wzdłuż Bobru i Nysy Łużyckiej. Najstarsze, z 1898 i 1900 roku, są dwie elektrownie żagańskie. Inne elektrownie bobrzańskie funkcjonują w: Małomicach (1920), Gryżycach (1922, elektrownia Grajówka), Gorzupi (1911), Dychowie i Raduszczy Starym (1935). Z elektrownią szczytowo-pompową w Dychowie łączy się wiele urządzeń hydrotechnicznych o dużej wartości krajobrazowej – zapory, jazy, kanały i zbiorniki. Elektrownie nad Nysą znajdują się w: Sobolicach, Buczu, Przesiece, Żarkach Wielkich, Bukowinie, Zasiokach i Gubinie. Większość z nich powstała w 1905 roku, z wyjątkiem Bukówki (Bucze) z 1910 roku i Sobolic (1922 r.). Elektrownia wodna Kamienna istnieje też na Drawie niedaleko Dobiegniewa.

Ponadto ciekawym zabytkiem jest Kanał Siecińskiego w Drawieńskim Parku Narodowym.

Znane od średniowiecza zakłady produkcyjne, jakimi były cegielnie, w drugiej połowie XIX wieku przestawione zostały na produkcję przemysłową. Stosowana w nich technologia (rzędy przesklepionych pieców) uniemożliwiała modernizację. Z tego powodu obiekty te popadły lub popadają w ruinę. Nieliczne tylko przetrwały, jako nadal produkcyjne (Gozdnica) bądź zaadaptowane na mieszkania (Zielona Góra). Do adaptacji przewidziana jest także cegielnia w Broniszowie (gm. Kożuchów).

Zagadnienie zabytkowych mostów nie zostało dotąd w pełni rozpoznane. Wiadomo jednak, że na terenie województwa nie ma tego rodzaju obiektów sprzed XIX wieku. W Szprotawie istnieje most drogowy nad Szprotawką z 1843 roku (ul. Mickiewicza), a w Gorzowie nad Kłodawą z 1879 roku. W rejonie Żagania istnieją cztery mosty kolejowe z drugiej połowy XIX wieku (1871, 1875, 1890, 1897). W Nowej Soli jest jedyny w Polsce most podnoszony, zbudowany w 1927 roku – nad kanałem portu rzeczno-jeziorskiego. W miejscowości Stany (gm. Siedlisko) istnieje most kolejowy na Odrze (nieczynnej obecnie linii Wolsztyn – Nowa Sól) z 1907 roku, umocniony bunkrami (blokhauzami), jako jedyny w Polsce posiadający zachowane elementy ufortyfikowania. Stalowe mosty zwodzone z 1935 roku, rolkowe i obrotowe, znajdują się w pasie Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego, m.in. w Przetoczniczy, koło Bródek, koło Ołoboku (3 sztuki), w Bledzewie, Kursku i Starym Dworku. Z drugiej połowy XIX wieku pochodzą też malownicze mosty nad drogami, czyli wiadukty kolejowe, najstarszy z 1857 w Żarach, a najokazalszy w Łagowie z 1909 roku.

Z końca XIX wieku pochodzą najstarsze, czynne, zakłady wodociągowe z wieżami ciśnień, pompowniami i innymi elementami infrastruktury. Istnieją m.in. w Żaganiu (1893 r.), Gorzowie (1896 r.) i Drezdenku (1907 r.). W każdym mieście i miejscowościach, w których znajdują się stacje kolejowe, istnieją wodociągowe wieże ciśnień. Najwięcej z nich powstało w pierwszej dekadzie XX wieku, nieliczne w końcu XIX wieku.

W końcu XIX i na początku XX wieku powstało wiele przemysłowych rzeźni, piekarni i młeczarni. Przetrwali po nich trochę budynków pełniących obecnie inne funkcje – m.in. rzeźnię w Żaganiu przy ul. Nowogrodzkiej (1885 r.), Skwierzynie przy ul. Rzeźniczej (1900) i Krośnie Odrzańskim przy ul. Wojska Polskiego (początek XX w.) nadal czynna. Budynki upadłych piekarni, zbudowanych w końcu XIX wieku, zachowały się m.in. w: Skwierzynie (ul. Chrobrego 6), Zielonej Górze (ul. Fabryczna) i Żaganiu (ul. Żaganny 9). Budynki po browarach z końca XIX wieku istnieją w: Gorzowie Wlkp. przy ul. Strzeleckiej (1877), Nowej Soli, Zielonej Górze przy ul. Kożuchowskiej, Żarach przy ul. Zamkowej, służą obecnie innym celom. Zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem funkcjonuje tylko browar w Witnicy powstały około 1900 roku.

Najstarszym zachowanym budynkiem przemysłowym z czasu industrializacji jest prawdopodobnie dawna fabryka włókiennicza przy ulicy Fabrycznej (narożnik Ogrodowej), w Zielonej Górze, która została zbudowana przed rokiem 1846. Z dość licznych zakładów tej branży, wzniesionych w drugiej

połowie XIX wieku, tylko część utrzymała produkcję – z reguły po wymianie parku maszynowego lub zmianie profilu wytwórczego. Stare obiekty w rozbudowanych fabrykach istnieją m.in. w gorzowskiej Silwanie (1896), żagańskich zakładach przy ulicach Chrobrego (ok. 1860), Dworcowej 33 i 45 (ok. 1870 i 1874) i Fabrycznej 1 (ok. 1870), w łowej Żagańskiej przy ulicy Borowskiej 8 (1898) i Żarach przy ulicy Kaszubskiej 1 (1901). Duże zielonogórskie fabryki włókiennicze z XIX i XX wieku zaadaptowane zostały na mieszkania (ul. Fabryczna), park rozrywkowo-handlowy (ul. Wrocławska) bądź zmieniły profil produkcyjny (ul. Sulechowska). Nowosolska Fabryka nici ODRA została częściowo opuszczona, a najstarsze budynki podlegają dewastacji. Obiekty przemysłowe powstałe w XIX wieku znajdują się także w kompleksach fabrycznych, częściowo użytkowanych lub opuszczonych – w zielonogórskim ZASTALU, nowosolskim DOZAMECIE, gorzowskim URSUSIE, fabryce obuwia w Gubinie, czy fabrykach mebli w Nowym Miasteczku, Żukowie (gm. Nowe Miasteczko), Świebodzinie i Zielonej Górze. W Wymiarkach (pow. żagański) czynna jest huta szkła zbudowana w trzeciej ćwierci XIX wieku.

Duża ilość zabytków nieruchomości, zarówno budowli, jak i urządzeń technicznych, związanych jest z kolejnictwem. Większość istniejących w województwie linii kolejowych zbudowanych zostało w drugiej połowie XIX wieku. Sieć połączeń zagęściła się w pierwszej dekadzie XX stulecia. Mimo rozbudowy obiektów i infrastruktury, z tamtego czasu pochodzi znaczna część obecnych dworców i towarzyszących im budowli różnego przeznaczenia, jak wieże ciśnień, wieże kontroli ruchu, budynki ekspedycji, nastawnie, parowozownie, perony, tunele itp.

Muzea

Muzea są ważnymi placówkami służącymi ochronie zabytków ruchomych, w przypadku zaś muzeów skansenowskich – także ochronie budowli bądź stanowisk archeologicznych. Zadaniem muzeów jest gromadzenie, przechowywanie, zabezpieczanie i konserwacja zabytków oraz ich badanie i udostępnianie dla celów badawczych i dydaktycznych poprzez ekspozycje.

W stosunku do innych województw, w lubuskim sieć muzeów rozwinięta jest słabo. Taką sytuację rekompensuje w pewnym stopniu różnorodność tematyczna zbiorów oraz cenne kolekcje w niektórych placówkach. Istnieje czternaście jednostek posiadających status prawny muzeum (ujętych w Państwowym Rejestrze Muzeów) oraz ponad trzydzieści o charakterze muzealnym, znajdujących się w gestii lokalnych władz samorządowych, bądź związanych z różnego rodzaju instytucjami (szkoły), organizacjami czy osobami prywatnymi. Placówki te noszą różne nazwy: muzeum, skansen, izba regionalna, izba muzealna, izba pamięci, gabinet, kolekcja. Wartością zbiorów i formą ekspozycji wyróżniają się spośród nich: Izba Pamiątek Regionalnych w Babimoście, Izba Regionalna w Kożuchowie, Izba Muzealna w Krośnie Odrzańskim, Muzeum Cysterskie w Paradyżu, Izba Historii w Szprotawie, Skansen Łużycki w Buczynie (gm. Trzebiel), Izba Regionalna w Witnicy, Muzeum Książki Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze (przy Bibliotece Wojewódzkiej) i Gabinet Historii Miasta w Żarach. Muzeum w Międzyrzeczu posiada w swych zbiorach największą w Polsce kolekcję portretów trumiennych. Na terenie województwa lubuskiego w Dobiegniewie znajduje się Muzeum Woldenberczyków, które powstało w 1987 roku z inicjatywy byłych jeńców Oflagu IIC Woldenberg. W jego zbiorach znajdują się oryginalne pamiątki z czasów niewoli podarowane przez Woldenberczyków.

Zabytki ruchome

W województwie lubuskim, gdzie w rezultacie ostatniej wojny rezydencje dworskie i magnackie uległy zniszczeniu lub rabunkowi i dewastacji wyposażenia, zabytki ruchome przetrwały głównie w ocalałych świątyniach. Z zachowanego zasobu artystycznego dziedzictwa liczebnie największą grupę stanowią zabytki z okresu baroku. Znacznie skromniej prezentują się obiekty pozostałych stylów, chociaż znakomite dzieła pozostawił także gotyk i renesans.

Spuścizna doby romańskiej ogranicza się do XIII wiecznych, kamiennych portali kościelnych w: Biedrzychowicach Dolnych, Lubsku i Łławie (obecnie dzielnica Szprotawy), z których ostatni plastycznie

jest najokazalszy. Do tego dochodzi chrzcielnica (obecnie podstawa ambony) w tejże ławie oraz kropielnica w Bojadłach.

Spośród kilkudziesięciu zachowanych dzieł sztuki gotyckiej na czoło wybija się znaczny zespół znakomitych ołtarzy szafkowych – tryptyków i poliptyków, pochodzących z XV i początku XVI wieku.

Cenne są także inne zabytki gotyckie.

Z wczesnej fazy gotyku (2 poł. XIII – pocz. XIV w.) pochodzą rzeźbione z kamienia portale w: Witkowie (wzbogacony tympanonem), Dzikowicach, Wichowie i Szprotawie (boczny z przedsionka). Wczesnogotyckie, o pewnych znamionach jeszcze romańskich, są ceramiczne zworniki i wsporniki sklepienne zdobione motywami roślinnymi i zoomorficznymi w kościele pocysterskim w Gościkowie. Znacznie obfitsze jest dziedzictwo dojrzałego i późnego gotyku, głównie w rzeźbie, mniej w malarstwie ściennym i sztalugowym. Z pierwszej połowy XIV wieku pochodzi kamienny sarkofag księcia Henryka IV w kościele poaugustiańskim w Żaganiu. Współczesny mu jest płaskorzeźbiony, figuralny nagrobek proboszcza Mikołaja Stevica w farze żarskiej. Tamże znajduje się przedniej klasy, okazały portal kamienny z 1401 roku. Z początku XIV wieku pochodzą dwa ceramiczne portale kościoła farnego w Dobiegniewie, zdobione fryzem z glazurowanych płytek, rzeźbionych motywami fantastycznych masek, zwierząt i winnej wici. Z gotyckiego wyposażenia kościołów zachowały się kamienne chrzcielnice, między innymi w: Bożnowie, Chotkowie i Rudawicy. Świetnym dziełem jest kamienne sakramentarium w Jeleninie. W kościołach przetrwały też gotyckie płyty nagrobne. Najstarsza z 1316 roku, znajdująca się na ścianie kościoła farnego w Szprotawie, upamiętnia tutejszego proboszcza Bertolda. Z XV wieku pochodzą trzy płyty epitafijne, w tym opata Pawła Rinkenberga, istniejące w kościele poaugustiańskim w Żaganiu. Przedstawiciele stanu rycerskiego upamiętniają późnogotyckie epitafia w: Chotkowie, Jeleninie, Małomicach i Siedlnicy.

Późnogotyckie ołtarze szafkowe występują głównie w południowej części województwa, lecz nie tylko. Rzeźbione z drewna, z licznymi figurami świętych, są dziełami różnych twórców, najwięcej jednak przypisywanych jest warsztatowi tzw. Mistrza ołtarza z Gościszowic. Opodal tej miejscowości, w rejonie Szprotawy, Kożuchowa i Żagania, występuje największe skupisko tych dzieł. Znajdują się one w: Bukowinie Bobrzańskiej, Chichach, Chotkowie, Dzikowicach, Gościszowicach, Jeleninie, Koninie Żagańskim, Mycielinie, Nowogrodzie Bobrzańskim, Nowym Miasteczku (z Gołaszyna) i Popęszycach oraz w nieco oddalonych miejscowościach – Leśniewie Wielkim, Radoszynie i Babimoście. Rewersy skrzydeł tych ołtarzy wypełniają sceny malowane.

W Borowie Wielkim, katedrze gorzowskiej, w kościołach: Dobiegniewa, Gralewa, Klępska, Świebodzina i Wielowisi istnieją tryptyki kompilowane z rzeźb gotyckich z elementami renesansowymi, manierystycznymi lub barokowymi. Drewniane rzeźby gotyckie, niektóre zapewne z rozebranych ołtarzy, znajdują się w kilkunastu kościołach, np. w: Bieniowie, Bledzewie, Broniszowie, Dietrzychowicach, Lesznie Dolnym, Lubanicach, Lubniewicach, Miłakowie, Miodnicy, Niwiskach, Otyniu, Sławie, Stanowie, Świdnicy i Zielonej Górze. W katedrze gorzowskiej i farze świebodzińskiej zachowały się gotyckie grupy pasyjne. Sיעiowe sklepienie późnogotyckiego kościoła w Słońsku spina ponad 200 ceramicznych zworników z płaskorzeźbionymi wyobrażeniami świętych, scen biblijnych, znaków zodiaku, narzędzi pracy i innych przedmiotów.

Gotycka polichromia, zdobiąca niegdyś wewnętrzne ściany kościołów i zamków, była w nowszych czasach niszczone lub zakrywana pobiałą. Odsłonięte obecnie niektóre wyobrażenia lub fragmenty scen znajdują się w: Przyczynie Górnej (1430), Dębince (1491), Niwiskach, Mirocinie Górnym, Jeleninie, Lubaczu, Dietrzychowicach, Gościkowie, szprotawskiej farze i kościele poaugustiańskim w Żaganiu. Z budowli świeckich relikty gotyckiej polichromii mają zamki w Witkowie (scena Ukrzyżowania) i Żarach (fryz herbowy).

Średniowieczną metrykę posiadają osobliwe zabytki ówczesnego prawa – kamienne krzyże pokutne, zachowane m.in. w: Bytomiu Odrzańskim, Dietrzychowicach, Gubinie i Lutynie.

Sztuka renesansowa i manierystyczna (XVI – pocz. XVII wieku) rozwijała się w czasach, gdy zapanował luteranizm. W niektórych kościołach znalazło się wówczas nowe, odpowiadające liturgii protestanckiej wyposażenie. Z tamtego czasu pochodzą ołtarze, typu architektonicznego, zachowane w kościołach w: Lubsku, Ośnie, Stypułowie Górnym, Czetowicach i Słońsku. Dwa ostatnie z wymienionych rzeźbione są w kamieniu. Szczególnie cennym, wykonanym z płyt alabastrowych, jest ołtarz główny kościoła w Słońsku, pochodzący z berlińskiego zamku. Oryginalny ołtarz z około 1600 roku, w formie tryptyku, malowany, zdobi kościół w Przeclawiu. Znakomitą klasą artystyczną odznacza się ołtarz Trójcy Świętej w żagańskim kościele poaugustiańskim, pochodzący z przełomu XVI i XVII wieku, powstały bez związku z ideologią protestancką. Katolicką proveniencję ma też świetnie rzeźbiony krucyfiks w kościele w Bledzewie.

Motywanymi biblijnymi zdobione są, rzeźbiarsko i malarsko, powstałe w okresie reformacji ambony, zachowane między innymi w: Kłępsku, Ośnie Lubuskim, Sławie i Wichowie oraz, najcenniejsza pod względem artystycznym, w Siecieborzycach (1588). Podobny program ideowy zawarty został w dekoracji renesansowych chrzcielnic, zachowanych w: Borowie Wielkim (1593), Chotkowie, Chrobrowie, Gorzupi, Miłsku i Przeclawiu.

Z XVI i początku XVII wieku pochodzą, powszechnie występujące na murach kościołów, zwłaszcza w południowej części województwa, kamienne, figuralne płyty nagrobne i epitafia. Mniej liczne, lecz wyróżniające się okazałością, rozbudowane do formy architektonicznej, są nagrobki. Znajdują się w: kościołach Borowa Wielkiego, Bytomia Odrzańskiego, Iławy (dzielnica Szprotawy), Lubięcina, Popęszyc i Świdnicy.

Wspomniane płyty kamienne z wyobrażeniami osoby zmarłej obecne są na ścianach zewnętrznych wielu kościołów, między innymi w: Bogaczowie, Chichach, Gorzupi, Gościszowicach, Jeleninie, Mycielinie, Osowej Sieni, Siecieborzycach, Starej Koperni, Starym Strączu, Studzieńcu, Witoszynie Dolnym. Znajdują się również w lapidariach rzeźby nagrobnej w: Kożuchowie, Wschowie i Bytomiu Odrzańskim.

Wybitnym kompleksowym dziełem sztuki renesansowej jest malarsko-rzeźbiarski wystrój kościoła w Kłępsku, powstały na początku XVII wieku. Z tego czasu pochodzą też sztukaterie na stropach dworów w Broniszowie i Świdnicy. Wcześniejsze, XVI wieczne, są sztukaterie sklepień zamku w Żarach.

Wielka ilość barokowych zabytków ruchomych, sprawia, że są one obecne w większości budowli, głównie jednak sakralnych. Ujmując zagadnienie skrótowo, można stwierdzić, że wnętrza niektórych kościołów to prawdziwe galerie wysokiej klasy sztuki barokowej – rzeźby, malarstwa i rzemiosła artystycznego. Na takie miano zasługuje przede wszystkim wyposażenie kościołów klasztornych w: Gościkowie, Wschowie i Żaganiu. Dorównują im świątynie w: Rokitnie, Kożuchowie i Szprotawie. Bogate w barokowe wyposażenie są też kościoły w: Brzeźnicy, Broniszowie, Bytomiu Odrzańskim, Nowym Miasteczku czy Żaganiu (św. Ducha). Niewiele skromniej przedstawiają się wnętrza świątyń w: Babimoście, Bledzewie, Drogominie, Chociszewie, Gętowicach, Otyniu, Pałcku, Pszczewie, Starym Dworcu, Świdnicy i Wysokiej (gm. Międzyrzecz).

Wybitnymi dziełami barokowego malarstwa są polichromie sklepień w kościołach: Rokitna, Żagania. Z innych, pojedynczych dzieł, przednią klasę reprezentują ołtarze główne kościołów w: Gościkowie, Rokitnie, Wschowie (klasztorny) i w Żaganiu (poaugustiański). Wysoką wartość artystyczną posiadają: ambona (1773) i chrzcielnica w kościele w Słońsku. Podobną rangę mają kamienne nagrobki dawnych właścicieli Dąbroszyna, zachowane w tamtejszym kościele. Znakomitymi dziełami barokowej rzeźby są portale – główny kościoła w Gościkowie, prowadzący do kaplicy Promnitzów w farze żarskiej i obramiający wejście do pałacu w Lasocinie.

Do obiektów przyozdobionych barokową dekoracją rzeźbiarską i sztukatorską należą między innymi: Pałac w Żaganiu (maszkarony na elewacjach), Hotel pod Żółtym Lwem w Bytomiu Odrzańskim (fasada), Brama Krośnieńska w Sulechowie. Sztukaterie we wnętrzach mają między innymi pałace w: Bojadłach, Dąbroszynie, Ochli (dwór), Suchej Dolnej i Zaborze.

Liczne są barokowe epitafia kamienne, tkwiące, obok tego rodzaju dzieł renesansowych, w murach wielu kościołów, a także w lapidariach w: Kożuchowie, Wschowie i Bytomiu Odrzańskim. W baroku zanikł obyczaj przedstawiania postaci zmarłych na rzecz rozbudowanej inskrypcji i dekoracji z symbolicznymi wyobrażeniami. Rozsiane dawniej po kościołach rejonu Babimostu, Międzyrzecza i Wschowy portrety trumienne znalazły się w muzeach. Nieliczne tylko pozostały in situ – w kościele klasztornym we Wschowie i w kościele w Konotopie, te jednak wtopione są w kamienne nagrobki. W kościołach w Krzepielowie i Koninie Żagańskim zachowały się barokowe sarkofagi.

Zasób zabytków ruchomych z czasu klasycyzmu przedstawia się bardzo skromnie. Są to głównie dzieła sztukatorskie i malarskie zdobiące pałace w: Dąbroszynie, Gliśnie, Żaganiu, Stypułowie Górnym, Marysinie, Ochli i Suchej Dolnej. Z 1855 roku pochodzi posąg św. Doroty (dłuta F. de Fauveau), znajdujący się w kaplicy dawnego szpitala w Żaganiu.

Zabytki ruchome okresu neostylów (druga połowa XIX wieku) i secesji to głównie stolarka oraz sztukatorski wystrój elewacji i wnętrz, powstałych wówczas rezydencji, willi i kamienic. Szczególną rangę posiada wyposażenie i wystrój budynku sanatorium w Trzebiechowie, zaprojektowany przez wybitnego architekta belgijskiego, Henrego van de Velde, na początku XX wieku.

Wartości niematerialne

Ważnym składnikiem dziedzictwa kulturowego są także wartości niematerialne. Należą do nich dziedziny aktualnie żywe, związane z kultywowaniem różnych tradycji duchowych, artystycznych, obrzędowych o rodowodzie ludowym, jak też ważne wydarzenia z przeszłości bliższej i dalszej, o wymiarze historycznym. Dotyczy to również nazw miejscowości i wybitnych osób związanych z regionem. Kwestie te najczęściej splatają się z historią konkretnych miejscowości, ale są i takie, które odnoszą się do całego obszaru województwa lub określonych podregionów.

Zaczynając omówienie tematu od spraw dawnych, trzeba wskazać na kulturowe znaczenie nazw miejscowych. Pomijając tereny oderwane od Polski w 1793 roku (rejon Wschowy, Babimostu, Międzyrzecza i Skwierzyny), gdzie polskie nazewnictwo topograficzne jest oczywistością, należy podkreślić, że 80% miejscowości na pozostałym obszarze województwa ma w nazwie rdzeń polski lub dolnołużycki.

Szacunkiem tym nieobjęte zostały osady folwarczne mające nowszy rodowód. Wiele nazw starych miejscowości zostało stosunkowo wcześniej zmienionych bez zachowania pierwiastka polskiego, ale ich pierwotne brzmienie utrwalone zostało w dokumentach archiwalnych, co umożliwiło przywrócenie nazw w 1945 roku. Przykładem może być Racula, tak zapisana w 1305 roku, a potem przemianowana na Neuwaldau.

Znacząca przewaga nazw od początku niemieckich występuje tylko na terenach zasiedlonych obcymi kolonistami. Skupiają się one w rejonie Szprotawy, Żagania, Żar i częściowo Kożuchowa. Obce nazwy od momentu założenia otrzymały też miejscowości powstałe na osuszonych w XVI-XVIII wieku dolinach Warty i Noteci oraz wyrosłe w okresie od XVI do XIX wieku przy folwarkach.

Kulturową spuścizną o niematerialnym charakterze jest rodowód większości miast województwa powstałych w czasach monarchii wczesnopiastowskiej, a zreformowanych przestrzennie i prawnie z inicjatywy piastowskich książąt śląskich i wielkopolskich. Trzynastowieczne plany tych miast, stanowiące do dziś ich centralne trzony, są zabytkami twórczej myśli urbanistycznej.

Do niematerialnej sfery przeszłości trzeba zaliczyć również pola wielkich bitew z okresu wojny 7 letniej, pod Kijami i Kunowicami. Wojska rosyjskie zadały tam klęskę dowodzonej przez Fryderyka II armii pruskiej.

Fenomenem niematerialnego dziedzictwa jest przetrwanie pod wielowiekowym panowaniem niemieckim, kulturowej odrębności Łużyczan. Paradoksalnie, zachowaną ciągłość przerwał rok 1945, gdy z rejonu Żar i Gubina wysiedlono Łużyczan, traktując ich jak Niemców. Sytuacji sprzed lat

przywrócić się już nie da, zatem kulturę Łużyczan można pielęgnować przez badania etnograficzne regionu, publikacje, wystawy, sesje naukowe itp. Taka właśnie działalność rozwija się od lat dzięki organizacjom pozarządowym, przy wsparciu samorządów, działających w Żarach, Gubinie i Lubsku. Z inicjatywy społecznej powstało Centrum Sorabistyczne Łużyc Wschodnich, funkcjonują „Studia Sorabistyczne” przy Uniwersytecie Zielonogórskim, rozwija się współpraca z łużyckim ośrodkiem „DOMOWINA” w Budziszynie.

Ludowe zespoły artystyczne, działające na terenie województwa, kultywują tradycje gwary, stroju, pieśni i obyczajów. Z racji uwarunkowań historycznych, tylko szerzej rozumiany region babimojski zachował ciągłość kulturową. Tam też, w Dąbrówce Wielkopolskiej, Nowym Kramsku i Zbąszynku, działają zespoły kultywujące kulturę ludową Wielkopolski zachodniej. Żywą działalność rozwijają zespoły „Dąbrowczanka” (taneczno-śpiewaczy), „Kotkowiacy” w Zbąszynku (zespół muzyczno-koźlarski), „Wiolinki” (śpiewaczy) w Nowym Kramsku.

Po II wojnie światowej, na teren województwa napłynęła ludność z różnych stron dawnej Rzeczypospolitej. Niekiedy całe grupy przybyszów z jednej miejscowości na wschodzie osiadły zbiorowo w jednej wsi lub kilku ze sobą sąsiadujących. Skupiska te, wtapiając się w nową społeczność regionu, pielęgnują równocześnie pierwiastki kulturowe z rodzimych stron. Objawia się to w postaci tworzonych zespołów śpiewaczych czy taneczno-śpiewaczych.

Spośród wielu grup wyróżniają się górale czadeccy z Bukowiny rumuńskiej, skupieni w miejscowościach gminy Brzeźnica i Złotniku (gm. Żary). Ich folklor pielęgnują zespoły „Watra” w Brzeźnicy, „Wichowianki” w Wichowie i „Dolina Sołońca” w Złotniku. Ludowe tradycje Polesia podtrzymują zespoły „Gościszanki” w Gościszowicach i „Mycielinianki” w Mycielinie. Ożywioną działalność kulturalną prowadzą dawni Tarnopolanie, najliczniej skupieni w okolicach Żar. Zespoły śpiewacze Tarnopolan to „Jutrzenka” w Olbrachtowie i „Broniszowianki” w Broniszowie.

W rejonie Strzelec Krajeńskich, m.in. w miejscowości Ługi, gdzie istnieją skupiska społeczności łemkowskiej, działają zespoły artystyczne pielęgnujące tradycje swoich pieśni i obyczajów.

Działają ponadto wiele innych zespołów artystycznych - chórów, które nie kwalifikują się jako folklorystyczne, chociaż w repertuarach, obok innych, mają także polskie pieśni ludowe. Zespoły te utożsamiają się z nowym regionem, a śpiewane przez nich utwory zawierają różnorodne treści. Do tej grupy należy kilkanaście zespołów działających w różnych miejscowościach województwa.

Niematerialne wartości kulturowe zawierają odniesienie do dziejów wielu miast i wsi.

Zasoby archeologiczne

Na obszarze województwa zewidencjonowanych zostało około 16000 stanowisk archeologicznych. W ogromnej większości są to miejsca luźnych znalezisk, głównie fragmentów ceramiki, uzyskanych w wyniku badań powierzchniowych, głównie w czasie realizacji programu Archeologicznego Zdjęcia Polski. Z bliżej rozpoznanych stanowisk do najstarszych należą pozostałości obozowisk i osad otwartych, cmentarzyska ciałopalne i kurhanowe. Z nowszych okresów archeologicznych, obok cmentarzysk, najcenniejszymi są grodziska pochodzące z epoki brązu (kultura łużycka) i wczesnego średniowiecza. Rozmieszczenie stanowisk nie jest równomierne, a dotyczy to wszystkich epok i okresów archeologicznych. Najbardziej nasycone są tereny południowe i południowo-wschodnie województwa.

Najstarsze ślady osadnictwa, z okresu paleolitu schyłkowego (13-10 tys. lat temu), zlokalizowano dotąd w około 200 miejscach, najliczniej w okolicach: Wschowy, Gubina, Krosna Odrzańskiego, Babimostu i Kargowej. Stanowiska paleolityczne występują m.in. w: Gościmiu, Trzebiczu, Nowym Dworku, Strumiennie, Pomorsku, Wojnowie, Smolnie Wielkim, Siednicy i Olbrachcicach. Znaleziskami są ślady obozowisk i narzędzia z krzemienia.

Z epoki mezolitu (8300-4500 p.n.e.) pochodzi 420 stanowisk, w tym 216 to pozostałości obozowisk. W wielu przypadkach topograficznie pokrywają się one ze stanowiskami paleolitycznymi. Znajdują się

ponadto w rejonie Ślawy i Nowej Soli, m.in. w: Ługach, Nowym Stawie, Siedlisku, a także w Bobrowicach i Wiechlicach.

Z epoki neolitu (4300-1700 p.n.e.) zewidencjonowanych zostało około 800 stanowisk – osad otwartych i cmentarzysk. Rozmieszczone są na całym terenie województwa, najwięcej jednak w części południowo-zachodniej, w rejonie Gubina. Pozyskiwane z badań zabytki to głównie naczynia ceramiczne. Występują osady kultur: ceramiki wstęgowej, kłutej, pucharów lejkatych i amfor kulistych.

W epoce brązu i wczesnej epoce żelaza (1800-400 p.n.e.), zwłaszcza gdy panowała kultura łużycka, zasiedlone zostały niemal wszystkie nadające się do tego tereny w obszarze województwa. Z wczesnego okresu epoki brązu (1800-1300 p.n.e.) pochodzi osadnictwo związane z ludnością kultur unietyckiej i przedłużyckiej. Stanowiska z tego czasu przebadane zostały w: Gubinie, Sękowicach, Bieczu, Grabicach i Grzmiącej. Z okresu kultury łużyckiej (1300-400 p.n.e.) pochodzi bardzo duża ilość stanowisk archeologicznych. Wśród znalezisk, obok masy zabytków ceramicznych, występują narzędzia, broń i ozdoby z brązu. Na przełomie epok brązu i żelaza (650-400 p.n.e.), na omawianym obszarze, w jego południowej części, powstało kilkanaście osad obronnych. Obszar występowania grodzisk kultury łużyckiej określają miejscowości: na zachodzie – Polanowice, Starosiedle, Wicina i Żary; na północy – Pomorsko i Milsko, na wschodzie Gołaszyn i Solniki. Z najlepiej rozpoznanych grodzisk w Wicinie i Polanowicach wynika, że kres rozwiniętemu osadnictwu położył najazd Scytów. Zniszczone przez nich grody nie zostały odbudowane.

Na okresy przedrzymski i wpływów rzymskich (poł. III w. p.n.e.- poł. V w. p.n.e.) przypada około 1800 stanowisk. Osadnictwo tamtego czasu skupiało się głównie wzdłuż dolin rzecznych Odry, Obry, Warty i Nysy Łużyckiej. Do najlepiej rozpoznanych z tamtych okresów należy skupisko osadnicze w rejonie Gubina (Jazów, Luboszyce, Grabice, Polanowice).

Z okresu wczesnego średniowiecza (VI - poł. XIII w.) pochodzi ponad 2500 różnego rodzaju stanowisk archeologicznych. Ze starszej fazy tego okresu (VI - VII w.) znane są stanowiska związane z osadnictwem otwartym plemion słowiańskich. Najliczniej występują one w rejonie Równiny Krośnieńskiej, Kotliny Kargowskiej, Niecki Międzyrzecznej oraz w okolicy Bytomia Odrzańskiego i dolnym dorzeczu Nysy Łużyckiej. Z okresu młodszego (poł. VII - poł. X w.), oprócz osad otwartych, występują grodziska (ok. 50), będące pozostałościami warowni plemiennych, opolnych i protopaństwowych. Znajdują się one na wymienionych wyżej obszarach, a ponadto na Wysoczyźnie Lubuskiej, nad środkową i dolną Obrą, i w okolicach Żar.

Do częściowo przebadanych należą grodziska w: Pszczewie, Borowym Młynie, Trzcielu, Nowym Dworcu, Przytoku, Kargowej, Gołaszynie, Polanowicach i Żarach. Kolejne grodziska z okresu plemiennego znajdują się m.in. w: Gliźnie, Goruńsku, Klenicy, Kijach, Niesulicach, Połupinie, Popęszycach, Starosiedlu, Smolnie Wielkim i Tarnowie koło Rzepina.

Z najmłodszej fazy wczesnego średniowiecza (X - poł. XIII w.), której początki wiążą się z powstaniem monarchii wczesnopiastowskiej, pochodzą duże grody państwowe, wzniesione jako warownie graniczne. Trzy z nich, w: Santoku, Międzyrzeczu i Krośnie Odrzańskim, wzniesione zostały na miejscu grodów plemiennych, czwarty, w Bytomiu Odrzańskim, powstał na niezasiedlonym terenie.

Obiekty te są szczególnie cenne, bo zapisały się w dziejach obrony zachodniej granicy państwa pierwszych Piastów. Nieznane przed II wojną światową położenie grodzisk w Bytomiu Odrzańskim i Krośnie Odrzańskim zlokalizował w latach sześćdziesiątych XX wieku Edward Dąbrowski. Spośród kilkunastu grodów kasztelańskich i gródków rycerskich z XII-XIII wieku przebadana ostatnio została siedziba kasztelańska w Tarnowie Jeziernym oraz grody poprzedzające powstanie Gubina (w Polanowicach) i Kożuchowa (w Solnikach). Ślady warowni rycerskich (grodziska stożkowate) zachowały się w: Kijach, Letnicy, Rudzinach, Świebodzinie, a najlepiej w Pszczewie.

W wielkiej ilości stanowisk archeologicznych, znajdują się oczywiście obiekty, bądź całe ich zespoły, szczególnie cenne. Do takich należą tereny o długich tradycjach osadniczych, niekiedy od paleolitu po średniowieczne (skupiska w rejonie Gubina) czy od kultury łużyckiej do średniowiecza (rejon

Pszczewa). Z racji historycznych bardzo cenne są pozostałości po grodach państwowych z X-XII wieku (Santok, Międzyrzecz, Krosno Odrzańskie, Bytom Odrzański, Drezdenko), jak też po grodach kasztelańskich (Tarnów Jezierny), czy związane z genezą miast – Gubina (gród w Polanowicach) i Kożuchowa (gród w Solnikach).

Wszystkie grodziska, również z okresu kultury łużyckiej i plemienne, a tych jest najwięcej, oprócz naukowych, mają także wartości wizualne, jako elementy wzbogacające krajobraz. Unikalne w skali Europy są również ziemne umocnienia, zwane Wałami Śląskimi, ciągnące się od Krosna Odrzańskiego po Szprotawę i Przemków.

Stan zabytków w Województwie Lubuskim

Mimo upływu lat o stanie zachowania zabytków w województwie lubuskim w znacznym stopniu decydują wciąż zniszczenia wojenne. Zmiany własnościowe po 1945 roku, a także sposób gospodarowania przez wielu użytkowników, zwłaszcza PGR-ów i Gminnych Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej nie wpływały korzystnie na stan zachowania tych zasobów. Transformacja gospodarcza 1989 roku przyniosła pewne elementy pozytywne, ale spowodowała też nowe zagrożenia, głównie dla architektury rezydencjonalnej i przemysłowej.

W konsekwencji zniszczeń wojennych oraz niewłaściwych powojennych działań budowlanych, wiele zespołów urbanistycznych utraciło walory czytelności układów przestrzennych. W założeniach wiejskich, mniej zniszczonych w okresie II wojny, większe szkody nastąpiły w okresie powojennym. Dysharmonia układów przestrzennych w wielu wsiach spowodowana została degradacją zespołów dworskich, szczególnie zabudowy folwarcznej i parków. Innym elementem degradującym przestrzeń niektórych założeń są nowe, architektonicznie obce obiekty. Z zabytków architektury do najlepiej zachowanych należą obiekty sakralne. Duży procent kościołów wiejskich wymaga kosztownych remontów bieżących, nierzadko przekraczających możliwości małych wspólnot parafialnych. Do budowli najlepiej utrzymanych należą kościoły farne i poklasztorne, bo jako zabytki szczególnie cenne mają większe możliwości korzystania z funduszy państwowych i unijnych. Specjalnej troski wymagają nieliczne już kościoły drewniane. Najcenniejsze z nich, w: Chlastawie, Klępsku i Kosieczynie.

Spośród wszystkich rodzajów zabytków architektury w najgorszej sytuacji znajdują się dawne rezydencje, bo jedna trzecia z nich nie jest użytkowana; pewna część pozostaje w ruinie lub, z racji braku remontów i konserwacji, straciła szansę na odbudowę.

Względnie dobrze utrzymane są zabytki architektury obronnej oraz znajdujące się i zachowane w miastach fragmenty obwarowań. Ogólny stan zachowania zabytków użyteczności publicznej ocenić należy jako dobry. Ratusze, szkoły, szpitale, budynki opieki społecznej, pocztowe i administracyjne, mimo że nie zawsze służą pierwotnej funkcji, utrzymane są w należytym stanie. Wyjątek stanowi bardzo zaniedbany dawny szpital (XVIII w.) w Broniszowie. Remontu i adaptacji wymaga dawny szpital w Żaganie (1848 r.).

Stan zachowania najliczniejszej grupy zabytków nieruchomości obejmującej budynki mieszkalne, określić należy jako zły. Wprawdzie niektóre domy miejskie, znajdujące się w rękach prywatnych, odbiegają od takiej oceny, ale stanowią one niewielki procent zasobu.

Budynki pozostające w zarządzie komunalnym lub w posiadaniu wspólnot mieszkaniowych, w ogromnej większości wymagają remontów i modernizacji infrastruktury. W budownictwie wiejskim, mieszkalnym i gospodarczym najbardziej zagrożone są nieliczne już obiekty drewniane i o konstrukcji szkieletowej. Dekompozycji ulegają zagrody, bo odchodzący od gospodarki rolnej chłopi rozbierają zbędne stodoły i obory, aby nie płacić podatków od nieruchomości.

W ostatnim dwudziestoleciu nowa sytuacja ekonomiczna podważyła sens istnienia wielu zakładów przemysłowych (w tym zabytkowych), zwłaszcza o konstrukcji niedogodnej do adaptacji na zmienione funkcje. W konsekwencji z krajobrazu zniknęły niemal wszystkie stare gazownie i cegielnie.

Zagrożonych dewastacją i zniszczeniem jest wiele budynków Polskich Kolei Państwowych, związanych

z wyłączonymi z ruchu lokalnymi liniami.

Większość stanowisk archeologicznych zlokalizowana jest na polach. Znacznym zagrożeniem dla nich jest zatem głęboka orka, większym jednak nielegalnie prowadzone eksploatacje piasku i żwiru. Duże niebezpieczeństwo, szczególnie dla grodzisk, stwarza nielegalna działalność poszukiwaczy skarbów.

Niematerialne wartości kulturowe wybranych miejscowości

Babimost. Z miastem wiąże się postać starosty Krzysztofa Żegockiego, który w czasie potopu szwedzkiego zorganizował oddział zbrojny, przeciwstawiając się najeźdźcy w Wielkopolsce działaniami partyzanckimi. Region Babimojszczyzny wsławiony jest utrzymaniem polskości od czasu II rozbioru (1793) do 1945 roku. W regionie babimojskim działają zespoły artystyczne kultywujące dawne tradycje ludowe.

Bledzew. W miasteczku istniał w latach 1407-1835 klasztor cystersów, którego działalność wywarła wielki wpływ cywilizacyjny i duchowy na rozległą okolicę. Tak w Bledzewie, jak i wielu okolicznych miejscowościach, przetrwała artystyczna spuścizna konwentu, a tym samym pamięć o nim. Warto wspomnieć też o postaci Jana Dekerta.

Bytom Odrzański. Niematerialnym składnikiem bogatego dziedzictwa kulturowego miasta jest pamięć o ważnym wydarzeniu historycznym opisanym przez Galla Anonima. Dotyczy ono cesarskiej wyprawy na Polskę w 1109 roku i zwycięskiej potyczki wojów z załogi grodu bytomskiego z grupą rycerzy cesarza, po której Niemcy zaniechali oblegania warowni. Ważnym epizodem kulturalnym w dziejach Bytomia było istnienie tutaj w XVII wieku gimnazjum akademickiego, słynnego z wysokiego poziomu nauczania. Studiowała tutaj młodzież ze Śląska, Łużyc i Polski.

Dobiegniew. Miejsce pamięci ofiar oflagu IIC.

Gębice. We wsi istnieje obelisk upamiętniający istnienie tutaj przejściowego obozu założonego w 1939 roku dla jeńców polskich i duchownych. Wśród więźniów był Maksymilian Kolbe.

Gościkowo. Założony w XIII wieku klasztor cystersów był przez stulecia żywym ośrodkiem promieniującym na okolicę działaniami w zakresie postępowego rolnictwa, sztuki i nauki. W okresie po drugim rozbiorze stał się ważnym ośrodkiem polskości.

Gorzów Wlkp. - postać Klaudiusza Alkiewicza, którego efektem działalności jest kościół św. Krzyża, - cmentarz przy ul. Warszawskiej - liczne tradycje przemysłowe i naukowe zapoczątkowane w XIX w.

Górzycą. Z Górzycą związana jest pamięć o biskupstwie lubuskim. W latach 1276-1325 miasteczko było siedzibą biskupów lubuskich, zniszczoną z podjudzenia władców Brandenburgii.

Kargowa. Z miastem wiąże się znamieny epizod historyczny z czasu II rozbioru Polski (1793). Stacjonujący tutaj oddział piechoty polskiej, dowodzony przez kapitana Więckowskiego, stawiał opór wracającym do Kargowej Prusakom. Był to jedyny odruch sprzeciwu w czasie aktu rozbioru.

Krosno Odrzańskie. Z Krosnem kojarzą się takie postacie, jak Bolesław Chrobry i Mieszko II, w związku z obroną grodu i podjazdową walką z wojskiem cesarza Henryka II, gdy najechał Polskę w 1005 roku; Henryk Brodaty, książę zasłużony w rozwoju osadnictwa i urbanizacji Śląska, założyciel lokacyjnego Krosna Odrzańskiego i budowniczy tutejszego zamku; księżna Jadwiga, żona Henryka Brodatego, późniejsza święta, patronka Śląska, która w czasie najazdu tatarskiego w 1241 roku znalazła schronienie w zamku krośnieńskim.

Lubaniec. Z miejscowością i kościołem wiąże się postać Mikołaja Jakubicy, tutejszego proboszcza w latach dwudziestych XVI wieku, który przetłumaczył Nowy Testament na język dolnołużycki. Dzieło to jest cennym źródłem w badaniach nad dialektem żarskim języka serbskiego.

Międzyrzecz. Składnikami niematerialnej wartości dziedzictwa kulturowego Międzyrzecza są: nazwa miejscowości, wynikająca z topograficznego położenia. Założenie tutaj pierwszego w Polsce klasztoru w 1000 roku i związane z tym zabójstwo pięciu zakonników, wyniesionych wkrótce po tragedii na ołtarze (byli to pierwsi święci polscy); liczne wydarzenia rangi państwowej związane z istnieniem tutaj grodu wzniesionego przez Bolesława Chrobrego, a następnie zamku powstałego na grodzie w czasach Kazimierza Wielkiego.

Rokitno. Miejscowość klasztorna należąca do opactwa w Bledzewie jest sławna jako Sanktuarium Maryjne. Cudowny obraz Matki Boskiej Rokitniańskiej ściągał rzesze pielgrzymów już w XVII wieku i tak jest do dziś.

Santok. W istniejącym tutaj grodzie z czasów wczesnopiastowskich miały miejsce liczne wydarzenia rangi państwowej w sporach z Pomorzanami, Brandenburgią i Krzyżakami.

Słońsk. Miejsce pamięci ofiar hitlerowskiego więzienia.

Szprotawa-Łława. Miejscowość wiąże się ze słynną pielgrzymką cesarza Ottona III do Gniezna. W Łławie witał cesarza Bolesław Chrobry.

Wschowa. Do czasów rozbiorów Wschowa należała do najważniejszych miast Rzeczypospolitej, a różne wydarzenia wiązały się z władcami Polski. Fundacje klasztoru bernardynów, okolicznej szlachty (Tarnowskich, Gurowskich) i mieszczaństwa przyczyniły się do powstania we Wschowie wspaniałych dzieł architektury autorstwa wybitnych twórców jak Pompeo Ferrari (fara) i Krzysztof Bonadura (klasztor bernardynów).

Zielona Góra. Jest jedynym miastem w Polsce nasyconym atmosferą winiarstwa, trwającą od XIV wieku do dziś. W przeszłości wyrażało się to w uprawach winorośli, produkcji wina, budownictwie winiarskim i leczeniu winem, dziś w podtrzymywaniu tradycji winiarskich i rekonstrukcji upraw.

Żagań. Spuścizna duchowa Żagania związana jest z klasztorem augustiańskim i dworem książęcym. Z opactwa przez całe wieki promieniował duch nauki i sztuki. Wyrażał się on poprzez działania tak wybitnych osób, jak opaci: Ludolf, Arnoldi, Rikenberg i Ignacy Felbiger. Za sprawą Wallensteina w Żaganiu mieszkał wybitny astronom Jan Kepler, a na dworze Doroty Talleyrand bywali wybitni twórcy, między innymi Franciszek Liszt. Ważne jest także miejsce pamięci poświęcone ofiarom hitlerowskim, obozy jenieckie – Stalag VIII C i Stalag Luft III¹⁷.

Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego

Udokumentowanie, zachowanie i właściwe eksponowanie wartości dziedzictwa kulturowego jest obowiązkiem władz państwowych, samorządowych i społeczeństwa. Działalność ta stanowi element edukacji i rozbudzania poczucia tożsamości. Dziedzictwo kulturowe stanowi wartość podlegającą ochronie prawnej. Ochrona dóbr kultury materialnej jest także zadaniem polityki przestrzennej. Obiekty kultury materialnej winny być wykorzystywane i użytkowane z zapewnieniem rewaloryzacji i humanizacji oraz nadania im odpowiednich funkcji użytkowych w ramach opieki społecznej.

¹⁷ Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2009 – 2012

2.4. TURYSTYKA I WYPOCZYNEK

Walory województwa dla rozwoju turystyki i wypoczynku

Województwo lubuskie charakteryzuje się dobrymi walorami dla rozwoju turystyki i wypoczynku, co podkreśla się w strategii rozwoju województwa, turystyki i plan zagospodarowania przestrzennego województwa.

Istnieje tu zróżnicowana szata roślinna z przewagą lasów, bogactwo wód płynących i jezior, pięknych krajobrazów, mozaika terenów rolnych, zabytków o charakterze monumentalnym, budowli świadczących o zmiennych dziejach tych ziem. W ramach zagospodarowania terenów leśnych wytyczono między innymi szlaki rowerowe, miejsca postoju pojazdów, parkingi oraz pola do biwakowania.

Walory te, cenne w skali kraju, niestety tylko w części przekładają się (jak dotąd) na intensyfikację turystycznych kontaktów międzynarodowych, w tym z rejonem Berlina.

Atrakcyjność turystyczna regionu określana jest przede wszystkim na podstawie walorów przyrodniczych i kulturowych analizowanego obszaru. Walory przyrodnicze Ziemi Lubuskiej to bez wątpienia silna strona możliwości rozwoju turystyki wypoczynku i rekreacji.

Wyróżnikiem województwa jest m.in. bogactwo awifauny, unikalne pomniki przyrody oraz stan ochrony środowiska.

Niemniej istotną rolę w rozwoju turystyki odgrywają: dostępność komunikacyjna, łączność z innymi atrakcyjnymi turystycznie miejscami, dobrze rozwinięta baza żywieniowa i noclegowa o różnorodnym standardzie. Ważna jest też infrastruktura okołoturystyczna oraz usługi organizacyjno – turystyczne (ich poziom i cena), bogaty repertuar ofert, także kulturalnych, oryginalnych w pomysłach imprez plenerowych, dostępność i rzetelność informacji. Nie wszystkie z tych elementów są jeszcze rozwinięte na odpowiednim poziomie.

Ocena atrakcyjności turystycznej danego miejsca, jest ściśle związana z oferowanym produktem turystycznym, a w tym:

- stanem środowiska naturalnego, jego czystości oraz podejmowanych działań z zakresu ochrony środowiska naturalnego,
- walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi,
- walorami kulturowymi (czasem nazywanymi też historyczno-kulturowymi),
- ważniejszymi zabytkami,
- niematerialnymi wartościami kulturowymi (tradycje, obrzędy),
- obiektami kulturalnymi,
- dostępnością komunikacyjną,
- transportem kołowym i połączeniami kolejowymi,
- innymi możliwościami transportu w województwie (np. transport wodny, samolotowy),
- gęstością sieci turystycznych ośrodków w regionie.

Kryteria podziału

Podstawowym kryterium podziału turystyki jest główny motyw podróży osoby wyjeżdżającej.

Przy tym kryterium wyróżnia się następujące rodzaje turystyki:

- turystyka poznawcza,
- turystyka wypoczynkowa,
- turystyka kwalifikowana,

- turystyka zdrowotna,
- turystyka biznesowa,
- turystyka religijna.

Poza głównym motywem wyjazdu, stosowanych jest wiele innych kryteriów podziału turystyki np.:

- liczba uczestników (turystyka indywidualna, turystyka zbiorowa),
- wiek uczestników (turystyka szkolna, turystyka studencka, turystyka seniorów),
- środek transportu (turystyka samochodowa, turystyka rowerowa, turystyka autokarowa, turystyka kolejowa, turystyka lotnicza),
- czas pobytu (turystyka krótkoterminowa, turystyka długoterminowa),
- miejsce zakwaterowania (turystyka hotelowa, turystyka parahotelowa),
- pora wyjazdu (turystyka zimowa, turystyka letnia),
- sposób organizacji wyjazdu (turystyka zorganizowana, turystyka niezorganizowana),
- używany sprzęt turystyczny (turystyka narciarska, turystyka kajakowa, turystyka wspinaczkowa).

Grupę elementów determinujących właściwy rozwój turystyki stanowi infrastruktura turystyczna i okoloturystyczna.

Rejony turystyczne

1. Pojezierze Lubuskie

Makroregion położony w środkowej części województwa, na obszarze pomiędzy Odrą, Obrą i Wartą. W jego skład wchodzi dwa mezoregiony – Pojezierze Łagowskie zw. Wzgórzami Ośnieńsko-Sulechowskimi oraz Obniżenie Obrzańskie zw. Bramą Zbąszyńską. Pojezierze obejmuje powiaty: świebodziński, sulęciński i słubicki. Jest to skupisko jezior rynnowych, pochodzenia polodowcowego, atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym.

Ze względu na wyjątkowe walory przyrodnicze i klimatyczne, w obrębie Pojezierza powstało wiele rezerwatów i obszarów chronionych.

2. Pojezierze Sławskie

Zajmuje wschodnią część woj. lubuskiego (powiat wschowski).

Pojezierze wyróżnia się urozmaiconym rynnowym krajobrazem pochodzenia polodowcowego.

Największe jezioro to Jezioro Sławskie (826 ha,)

Dzięki wyjątkowemu bogactwu awifauny, Pojezierze Sławskie zostało uznane przez Międzynarodową Organizację Ornitolologiczną za ostoję ptaków o randze europejskiej. Jeziora otoczone są licznymi kompleksami leśnymi, wśród których przeważają bory sosnowe.

Takie warunki naturalne sprzyjają rozwojowi turystyki i przyciągają zarówno miłośników sportów wodnych i aktywnego wypoczynku oraz amatorów nieskażonej cywilizacją przyrody.

3. Pojezierze Dobiegniewskie to mezoregion fizycznogeograficzny (region naturalny) w północno-zachodniej części województwa lubuskiego o powierzchni 578 km².

Polodowcowa rzeźba terenu ma zróżnicowany charakter. Wały wzgórz morenowych dochodzą do 120 m n.p.m. Region jest w znacznej części pokryty lasami Puszczy Drawskiej. Większe powierzchnie pól uprawnych występują wokół miast Strzelce Krajeńskie i Dobiegniew.

W regionie znajduje się około 100 jezior pochodzenia polodowcowego o powierzchni ponad 1ha i niekiedy znacznej głębokości. Największym jeziorem jest Osiek, o powierzchni 532,9 ha i 35 m

głębokości. Jeziora stanowią atut turystyczny regionu i są prawdziwym rajem dla wędkarzy i osób pragnących wypocząć w bezpośrednim kontakcie z przyrodą. Jeziora charakteryzują się obfitością szczupaków, linów, leszczy, płoci, karpia, siei i sandacza.

W Strzelcach Krajeńskich istnieje jeden z lepiej zachowanych średniowiecznych układów urbanistycznych w postaci murów obronnych, baszt i bram. W Dobiegniewie istniał w latach 1940-1945 oficerski obóz jeniecki - Oflag II C Woldenberg. Obecnie znajduje się tutaj muzeum.

4. Lubuskie Mazury - jest to projekt realizowany od końca lat pięćdziesiątych XX wieku, wspólnie przez gminy Strzelce Krajeńskie i Dobiegniew, wykorzystujący bliskość kilku malowniczych jezior połączonych wytyczonym szlakiem wodnym. Szlak „Lubuskich Mazur” rozpoczyna się w miejscowości Długie, nad jeziorem Lipie, przebiega przesmykiem do jeziora Słowa i dalej kanałem do jeziora Osiek. Szlak następnie biegnie rzeką Mierzęcka Struga do Jeziora Wielkiego Dobiegniewskiego. Od 1997 roku w miejscowości Długie, nad jeziorem Lipie, odbywa się Festiwal Piosenki Żeglarskiej „Keja”. Jest to wiodąca impreza regionu, odbywająca się corocznie na początku sierpnia w najważniejszym punkcie Lubuskich Mazur.

5. Jezioro Ciecz (Trzeźniowskie)

Główny zbiornik Łagowskiego Parku Krajobrazowego, o pow. 183 ha. jest najgłębszym akwenem w woj. lubuskim - głębokość maksymalna to 58,8 m. (w skali kraju zajmuje 10 miejsce).

Nad jeziorem góruje największe wzniesienie województwa - Góra Bukowiec.

Jezioro wyróżnia się bardzo czystą wodą, bogactwem ryb i malowniczym położeniem.

Infrastruktura wokół jeziora pozwala na uprawianie sportów wodnych, wędkarstwa i turystyki rowerowej (wokół jeziora wytyczono wiele interesujących, malowniczych tras).

6. Jezioro Łagowskie

Jezioro to jest ogólnodostępnym łowiskiem z dobrze rozwiniętą i przygotowaną infrastrukturą dla miłośników wędkarstwa (pomosty, wiaty), zlikwidowano też bariery architektoniczne dla osób niepełnosprawnych.

7. Jezioro Paklicko Wielkie

Położone jest w pobliżu miejscowości Nowy Dworek; jest jednym z największych jezior woj. lubuskiego, zajmuje powierzchnię 209 ha. Paklicko Wielkie jest jeziorem rynnowym o bardzo urozmaiconej linii brzegowej, tworzącej liczne zatoki i cypelki. Akwen posiada doskonałe warunki dla turystyki pobytowej (kąpieliska, plaże, wypożyczalnie sprzętu wodnego oraz wędkarstwo).

Charakterystyka walorów turystyczno-wypoczynkowych powiatów (wg Lubuskiej Organizacji Turystycznej)

1. Powiat krośnieński

Położony na zachodzie województwa, obejmuje swym obszarem 7 gmin: Krosno Odrzańskie, Gubin (gm. miejska i wiejska), Bobrowice, Bytnica, Dąbie, Maszewo. Przez powiat płyną rzeki: Odra i Bóbr.

Region ten jest jednym z najbardziej zalesionych terenów woj. lubuskiego. Znajduje się tu także wiele jezior: Bytnickie, Głębokie, Wielkie Dąbie. W Gubinie znajduje się bezpośrednie przejście graniczne do Niemiec (Guben).

Czyste powietrze, urokliwe położenie, jeziora obfite w ryby i duże obszary leśne od lat przyciągają do powiatu amatorów pieszych wędrówek, łowiectwa i grzybobrania, którym w ramach coraz popularniejszej agroturystyki gwarantuje się noclegi i wyżywienie.

Zapraszają gospodarstwa agroturystyczne znajdujące się m.in. w miejscowościach: Brzeźnica, Gubin, Chromów, Bronków, Marcinowice, Rzeczyca, Brzózka, Gryżyna.

2. Powiat nowosolski

Położony w południowo – wschodniej części województwa, obejmuje swym zasięgiem 8 gmin: Nowa Sól (gmina miejska i wiejska), Bytom Odrzański, Kolsko, Kożuchów, Otyń, Nowe Miasteczko, Siedlisko. O atrakcyjności powiatu decyduje jego malownicze położenie pośród lasów (43% powierzchni). Przez powiat płynie rzeka Odra, która pozwala na uprawianie turystyki wodnej i podziwianie jej piękna oraz terenów nad nią leżących. Na Odrze odbywają się coroczne spływy tratw na trasie Nowa Sól – Szczecin (300 km.). Nowa Sól posiada port rzeczny oraz przystań kajakową. Na uwagę zasługują też piękne starorzecza występujące w okolicach Nowej Soli.

W odwiedziny zapraszają gospodarstwa agroturystyczne znajdujące się m.in. w miejscowościach: Lipiny, Szyba, Mirocin Górny, Stawy, Stara Wieś.

3. Powiat świebodziński

Położony jest w środkowo – zachodniej części Polski, na szlakach tranzytowych z Niemiec oraz ze Skandynawii prowadzącego na południe Europy. Na terenie powiatu znajduje się skrzyżowanie głównych szlaków komunikacyjnych zachodniego pogranicza Polski, oraz ważna magistrała kolejowa. Powiat świebodziński charakteryzują, przede wszystkim występujące na tym obszarze jeziora, z dużą ilością lasów i rzek, które wzbogacają walory przyrodnicze.

Na terenie powiatu znajdują się dwa parki krajobrazowe: Łagowski Park Krajobrazowy chroniący piękne jeziora rynnowe i kompleks lasów bukowych w rejonie Łagowa oraz Gryżyński Park Krajobrazowy obejmujący ochroną niezwykle malowniczą i cenną pod względem przyrodniczym rynnę rzeki Gryżynki. Istniejące 11 rezerwatów przyrody, m.in. leśne (Grodziszczce, Kręcki Łęg, Buczyna Łagowska, Dębowy Ostrów), leśno – krajobrazowe (Nad Jeziorem Trześniowskim) i torfowiskowe, świadczą o bardzo wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych tego obszaru. Bogactwo natury, dopełniają liczne użytki ekologiczne oraz około stu zarejestrowanych pomników przyrody.

W odwiedziny zapraszają gospodarstwa agroturystyczne znajdujące się m.in. w miejscowościach: Łagówek, Łagów, Jemiołów, Pożrzadło.

4. Powiat międzyrzecki

Położony w północno-wschodniej części województwa lubuskiego powiat międzyrzecki, tworzy sześć gmin: Międzyrzecz, Skwierzyna, Trzciel, Bledzew, Przytoczna i Pszczew.

Główną atrakcją powiatu jest murowany zamek w Międzyrzeczu wzniesiony za czasów Kazimierza Wielkiego oraz największa w Polsce kolekcja portretów trumiennych (Muzeum). Jednym z celów pielgrzymek z całej Europy jest Sanktuarium Marki Bożej Cierpliwie Słuchającej w Rokitnie (gmina Przytoczna) z pięknym rokokowym kościołem wybudowanym w latach 1740-1762, który posiada tytuł i godność bazyliki mniejszej oraz muzeum historii Sanktuarium z pamiątkami osobistymi Ojca Świętego Jana Pawła II.

Niezwykłym elementem krajobrazu powiatu międzyrzeckiego są zagubione wśród lasów i pól żelbetowe bryły bunkrów, potężne stalowe kopuły i ciągnące się kilometrami rzędy betonowych słupów, tzw. „zębów smoka” – zapór przeciwczołgowych. Fortyfikacje Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego do dziś budzą podziw swym ogromem, pobudzają wyobraźnię, zachęcają do zwiedzania, stanowią atrakcję turystyczną ziemi międzyrzeckiej.

Godnym polecenia jest obszar zamknięty rzekami Notecią, Wartą i Obrą oraz jeziorami: Soleckim, Głębokim, Lubikowskim i Chycińskim, stwarzając doskonałe możliwości do uprawiania łowiectwa, zbierania grzybów, wędkowania oraz organizowania wycieczek pieszych i rowerowych.

5. Powiat wschowski

Położony jest w południowo-wschodniej części województwa, obejmuje swym obszarem 3 gminy: Wschowa, Sława, Szlichtyngowa.

Na terenie powiatu licznie zachowały się XIX wieczne zespoły parkowo-pałacowe i dworskie m.in.: w Dębowej Łęce, Konradowie, Osowej Sieni, Tylewicach i Wygnańcach.

Przez najciekawsze tereny gminy Wschowa, przebiega „żółty” pieszy szlak turystyczny: Wschowa – Lgiń – Brenno. Szlak biegnie przez tereny polne i leśne obszarów chronionego krajobrazu i Przemęckiego Parku Krajobrazowego.

O atrakcyjności Sławy stanowi głównie specyficzne położenie wśród lasów i rynnowych jezior, otoczonych od południa wałem morenowych wzgórz. Sława leży bowiem nad największym w regionie Jeziorem Sławskim, po którym pływają statki wycieczkowe. Wokół Jeziora dominują lasy sosnowe, bogate w runo leśne i zwierzynę łowną (nawet jenoty i borsuki), duże plaże. Występujące na tym terenie ośrodki wypoczynkowe organizują szereg imprez kulturalnych i sportowych.

Interesujący jest świat ptactwa drapieżnego, wodnego, możemy tu zobaczyć m.in.: bieliki, rybołowy, kanię czarną i rudą, myszołowy, jastrzębie, błotniaki, kormorany, łabędzie nieme, gęsi, zimorodki oraz żurawie. Na obszarze istnieją gospodarstwa agroturystyczne m.in. w Lubogoszczy.

6. Powiat zielonogórski (grodzki)

Zielona Góra położona jest na wzgórzach, zewsząd otoczona lasami i posiadająca bardzo korzystne powiązania komunikacyjne z Berlinem, Szczecinem, Poznaniem i Wrocławiem (sprzyja to rozwojowi turystyki).

Zielona Góra jest ważnym w rejonie ośrodkiem kulturalnym, naukowym i sportowym.

Miasto urzeka turystów ogromną ilością zieleni i parków, a atrakcją jest również coroczne wrześniowe święto „Winobranie”, pełne imprez i koncertów.

7. Powiat zielonogórski (ziemski)

Powiat położony w środkowo – wschodniej części województwa, obejmuje swym obszarem 10 gmin: Zielona Góra, Babimost, Bojadła, Czerwieńsk, Kargowa, Nowogród Bobrzański, Sulechów, Świdnica, Trzebiechów, Zabór.

Miłośnicy przyrody odnajdą tu wiele rzadkich gatunków roślin i zwierząt, często wpisanych do czerwonej księgi gatunków zagrożonych wyginięciem. Znaleźć tu można 100 pomników przyrody, zarówno fauny jak i flory. Wiele miejsc stanowi teren bytowania rzadkich ssaków, ptaków i gadów (żółwia błotnego, bobra, wydry, bociana czarnego, orła bielika i rybołowa). Warto zobaczyć 190 – letniego buka w rezerwacie Laski.

Miejscowości: Drzonków, Lipno i Raculka słyną jako ośrodki jezdzieckie.

W odwiedziny zapraszają gospodarstwa agroturystyczne znajdujące się m.in. w miejscowościach: Letnica, Klępsk, Bojadła, Babimost, Zabór, Smolno Małe, Stary Jaromierz, Nowe Kramsko.

8. Powiat żarski

Powiat położony w południowo – zachodniej części województwa, obejmuje swym zasięgiem 10 gmin: Żary (miasto i gmina), Brody, Jasień Lipinki Łużyckie, Lubsko, Łęknica, Przewóz, Trzebiel, Tuplice.

Na terenie powiatu znajdują się 4 rezerваты przyrody, wiele pomników przyrody, parki przypałacowe, Leśny Kompleks Promocyjny w Jeziorach Wysokich (gm. Brody)- szlaki turystyczne o łącznej długości 244 km. Na terenie powiatu znajdują liczne jeziora, takie jak: Brodzkie, Suchodolskie, Głębokie i Proszowickie oraz przepływa rzeka Nysa Łużycka.

Z ciekawszych zabytków i miejsc należy wymienić między innymi:

- a) Żary – gotycko-renesansowy zamek Dewinów, Bibersteinów, dwa barakowe pałace Promnitzów, fragmenty murów obronnych z wieżą Damy Dolnej i basztą, ratusz z XVI w.
- b) Wicina (gm. Jasień) – grodzisko kultury łużyckiej z V w.
- c) Jasień – barokowy kościół z 1734 r., pałac z 1780 r.
- d) Zasieki (gm. Brody) – pozostałości dawnej podziemnej fabryki amunicji z 400 bunkrami.
- e) Gotyckie kościoły kamienne z XIII w.: Bieniowie, Drożkowie, Lubanicach, Olbrachtowie, Miostowicach i Sieniawie Żarskiej.
- f) Żarki Wielkie (gm. Trzebiel) – ruiny zamku rycerskiego.
- g) Kamienica (gm. Trzebiel) – wielki Kamień Diabelski.
- h) Przewóz – 22-metrowa Wieża Głodowa.
- i) Lubsko – średniowieczny układ przestrzenny z renesansowym ratuszem, gotyckim kościołem z XIII w., zamkiem z XIV w. i Basztą Żarską.
- j) Park Krajobrazowy „Łuk Mużakowa”
- k) Rezerwat kulturowy „Park Mużakowski”

W odwiedziny zapraszają gospodarstwa agroturystyczne znajdujące się m.in. w miejscowościach: Gręzawa, Brzostowa, Brody, Żarki Wielkie, Bogumilów, Suchodół.

9. Powiat żagański

Położony na południu województwa, obejmuje swym zasięgiem 9 gmin: Żagań, Brzeźnice, Gozdnica, Iłowa, Małomice, Niegosławice, Szprotawa, Wymiarki.

Do najokazalszych zabytków powiatu należą:

- a) Żagański Pałac Książęcy wraz z malowniczym parkiem pałacowym.
- b) Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP z sarkofagiem księcia glogowsko-żagańskiego Henryka IV.
- c) Zespół poaugustyński z klasztorem, konwiktem i spichlerzem.
- d) Pałac w Iłowej z 1666 r. wraz z parkiem krajobrazowym, na terenie którego można podziwiać różne odmiany rododendronów.
- e) Szprotawski ratusz (rzadko spotykany dwuwieżowy, wewnątrz zabytkowa sala posiedzeń i sala rycerska).
- f) Kościół romański z XIII w.

We wsi Piotrowice znajduje się fenomen przyrodniczy – dąb „Chrobry”, który liczy sobie 730 lat, ma 992 cm w obwodzie, a wysokość wynosi 22 metry. Jest to 3 pod względem wymiarów dąb w Europie Środkowej.

W powiecie żagańskim odbywa się wiele cyklicznych imprez kulturalnych, między innymi: w sierpniu – letnia Akademia Muzyczna i Międzynarodowe Forum Perkusyjne w Żaganiu.

Odbywa się też Letni Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej w Iłowej.

Ogólnopolskie Spotkanie z Piosenką Turystyczną i Żeglarską w Żaganiu oraz co roku we wrześniu 3 dniowy Jarmark Michała.

Zapraszają z bogatą ofertą pobytową gospodarstwa agroturystyczne m.in. w miejscowościach: Chichy i Sucha Dolna.

10. Gorzów Wielkopolski

Dużym atutem Gorzowa Wlkp. jest szeroki zakres oferty kierowanej do miłośników przyrody, sportu, turystyki i aktywnego wypoczynku. Gorzów jest znakomitą bazą wypadową na rajdy turystyczne. Jego okolice pokrywają lasy, jeziora, rzeki, wzgórza i mokradła. Okoliczne wody i lasy tworzą znakomite miejsca do polowań, łowienia ryb oraz zbierania grzybów i jagód. Amatorzy wędrówek pieszych znajdują

w okolicach miasta szereg szlaków marszowych. Na turystów ogarniętych czarem dwóch kółek czekają ścieżki rowerowe, zaś wielbicieli jazdy konnej usatysfakcjonuje bogata oferta podgorzowskich ośrodków jeździeckich. Bogata sieć rzek i rzeczek umożliwia szaleństwa turystyki wodnej. Wokół jezior i w lasach wciąż powstają nowe ośrodki wypoczynkowe, nie brak także miejsc, w których chętnie zatrzymają się zwolennicy karawaniingu lub turystyki namiotowej.

Największą atrakcją rekreacyjną Gorzowa Wlkp. jest Centrum Sportowo-Rehabilitacyjne „Słowianka”.

11. Powiat gorzowski

Położony w północnej części województwa lubuskiego. Atrakcje turystyczne występujące na terenie powiatu to lasy wzgórz morenowych w okolicach Bogdańca, Zoo Safari w Świerkocinie, Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy.

W skład powiatu wchodzi miasto Kostrzyn n/O, miasto i gmina Witnica oraz pięć gmin wiejskich: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn i Santok. Te ostatnie tworzą otulinę miasta Gorzowa Wlkp. – administracyjnej stolicy województwa.

Powiat gorzowski, to region bardzo interesujący pod względem walorów przyrodniczych i krajobrazowych. Stanowi o tym zarówno urozmaicona rzeźba terenu, jak i lasy, jeziora oraz rzeki.

Na terenie powiatu zlokalizowanych jest 6 rezerwatów przyrody. W gminie Witnica znajduje się Park Krajobrazowy „Ujście Warty” oraz Zespół Przyrodniczo - Krajobrazowy Jezioro Wielkie. Jego południowo-zachodnia część to z kolei fragment parku narodowego Ujście Warty. W gminie Kłodawa (oraz na terenie sąsiadujących od północy gmin wchodzących w skład innych powiatów) został utworzony Barlinecko - Gorzowski Park Krajobrazowy.

12. Powiat strzelecko-drezdenecki

Położony w północno-wschodniej części województwa lubuskiego, nad rzekami: Notecią i Drawą. Przez powiat przebiega kilkanaście szlaków rowerowych, pieszych oraz wodnych. Wzdłuż rzek Drawy i Noteci organizowane są spływy kajakowe. Liczne przemyśki łączące jeziora umożliwiają sprawne przemieszczanie się pomiędzy kolejnymi akwenami. W obrębie jezior usytuowane są ośrodki wypoczynkowe spełniające funkcje rekreacyjno-sportowe. Turyści mogą korzystać z wypożyczalni sprzętu: wodnego, rowerów i kajaków. W sezonie letnim czynna jest również baza hotelarsko-gastronomiczna. Najatrakcyjniejsze ośrodki usytuowane są w miejscowościach: Długie, Gościm, Zdroisk, Lubiewo, Goszczanowo. Miłośników jazdy konnej zapraszamy do ośrodków w: Kosinie, Krzyńkach, Śródlesiu, Mierzęcinie i Przeborowie, gdzie można wziąć lekcje jazdy konnej lub przejechać się bryczką. W powiecie strzelecko – drezdeneckim wytyczono szlak wodny w ramach „Lubuskich Mazur”. Jest to obecnie najdłuższy po Mazurskim szlak wodny w Polsce. Szlak wodny Lubuskie Mazury, w 2008 roku został zaliczony do produktów markowych województwa lubuskiego.

Od 1997 roku w miejscowości Długie, nad jeziorem Lipie, odbywa się Festiwal Piosenki Żeglarskiej „Keja”. Jest to wiodąca impreza regionu, odbywająca się corocznie na początku sierpnia w najważniejszym punkcie Lubuskich Mazur. W Długiem znajdują się ośrodki turystyczne, żeglarskie i odpowiednia baza noclegowa.

13. Powiat sulęciński

Powiat położony jest w następujących regionach fizycznogeograficznych: Kotlina Gorzowska, Pojezierze Łagowskie (patrz Łagowski Park Krajobrazowy) i Równina Torzyska. W gminie Stońsk znajdują się: Park Narodowy Ujście Warty i Park Krajobrazowy Ujście Warty. Różnorodność krajobrazowa powiatu sprzyja rozwojowi turystyki pieszej, rowerowej, konnej i wodnej. Do dyspozycji rzeszy turystów „Rowerowa Stolica Ziemi Lubuskiej” – za jaką uznawany jest Powiat Sulęciński, oddaje ponad 300 kilometrów wytyczonych i oznakowanych tras rowerowych. Magnesem przyciągającym turystów z kraju i z zagranicy jest Park Narodowy „Ujście Warty” stanowiącym unikat na skalę europejską. Drugim niezwykle cennym pod względem przyrodniczym i krajobrazowym jest „Uroczysko

Lubniewsko”. To liczne jary i wąwozy porośnięte lasem bukowym. Niezwykłość krajobrazu, cenne okazy przyrodnicze zainteresują każdego, nawet najbardziej wybrednego turystę.

14. Powiat słubicki

Położony w północno-zachodniej części województwa lubuskiego, na wschód od Odry. W skład powiatu wchodzi 5 gmin: Cybinka, Górzycza, Ośno Lubuskie, Rzepin i Słubice.

Atrakcje turystyczne to wspaniałe zabytki Ośna Lubuskiego oraz duża liczba jezior w jego okolicy, przejścia graniczne: drogowe w Świecku i kolejowe w Kunowicach.

Naturalne walory przyrodnicze powiatu – jeziora, lasy, zróżnicowany krajobraz oraz bogactwo fauny i flory stwarzają dobre warunki do wypoczynku, uprawiania sportu oraz turystyki pieszej i rowerowej.

W województwie lubuskim komunikacyjna dostępność terenów jest coraz większa, poprzez stałą modernizację powiązań drogowych, kolejowych oraz możliwość wykorzystywania połączeń lotniczych.

Największa koncentracja bazy noclegowej występuje na obszarach powiatów: wschowskiego oraz świebodzińskiego, czyli na terenach pojeziernych – Pojezierze Sławskie oraz Lubuskie. Wysoką pozycję zajmują także powiaty: sulęciński oraz międzyrzecki (tereny leśne i pojezierne).

W ogólnej strukturze miejsc noclegowych oferowanych przez ośrodki wczasowe województwa lubuskiego, tylko niespełna, bo ok. 10% z nich, to miejsca całoroczne. Wskazuje to na ogromny potencjał, możliwy do wykorzystania i przeznaczenia w przyszłości tych obiektów na cele turystyczne (procesy modernizacji, rewaloryzacji).

Największy potencjał bazy hotelowej (obiekty kategoryzowane) występuje na obszarach powiatu zielonogórskiego (powiaty: grodzki i ziemski) oraz gorzowskiego.

Słubice, to z kolei największe centrum turystyki transgranicznej oraz ważny ośrodek biznesowy i obsługi ruchu tranzytowego województwa.

Najmniejsze nasycenie miejscami noclegowymi (zbiorowego zakwaterowania) mają powiaty: żagański i nowosolski.

Campingi i pola namiotowe, ze względu na braki i niskie standardy wyposażenia sanitarnego, sportowego i handlowo – gastronomicznego, jako forma rozwoju turystyki, nie cieszy się współcześnie dużym zainteresowaniem.

Turyści, zarówno cudzoziemcy jak i Polacy, mają możliwość korzystania z różnych form wypoczynku, a w tym m.in.: z uroków i bogactw terenów leśnych, terenów kąpieliskowych, wędkarstwa, polowań oraz jazdy konnej i rowerowej.

Mają też możliwość poznania bogatej przeszłości historycznej regionu lubuskiego zwiedzając liczne zabytki architektury, zabytkowe układy urbanistyczne i ruralistyczne oraz tereny wykopalisk archeologicznych.

Istniejące kluby i stowarzyszenia sportowe prowadzą szereg sekcji sportowych takich dyscyplin, jak: szachy, pływanie, tenis stołowy, żeglarstwo, akrobatyka sportowa, lekkoatletyka, różnego rodzaju dyscypliny związane z grą w piłkę, karate, kick-boxing, kolarstwo szosowe i wiele innych. Liczba zarejestrowanych, stale ćwiczących osób w tych klubach z roku na rok rośnie. Ćwiczenia sportowe to jedna z form wypoczynku, często o charakterze bardzo specjalistycznym, a nawet wyczynowym.

Przestrzeniami stanowiącymi dla lokalnej społeczności, podstawowe obszary wypoczynku i spacerów, kontaktu z przyrodą są parki, skwery, zieleńce, ogródki działkowe i aleje.

Należy się liczyć, że atrakcyjność turystyczno-wypoczynkowa województwa, ulegnie radykalnemu zwiększeniu w przypadku realizacji autostrady A-2, drogi krajowej S-3, powiązań kolejowych (w tym realizacji strategii powiązań komunikacyjnych z Republiką Federalną Niemiec), podniesienie standardu

podróży, zagospodarowania turystycznych szlaków pieszych, kajakowych, realizacji programu „Odra 2006”.

Do głównych atrakcji turystycznych regionu lubuskiego zaliczyć można:

- a) Szlak cystersów (Bledzew, Gościkowo, Paradyż),
- b) Międzyrzecki Rejon Umocniony (Kaława),
- c) Skansen – Ochla,
- d) Park Krajobrazowy i miasto Łagów,
- e) Park Mużakowski,
- f) Park Narodowy Ujście Warty,
- g) KOTURED (Kompleks Gospodarki Turystycznej i Edukacyjnej: Odra – Warta – Noteć – Drawa),
- h) Rokitno - miejsce kultu religijnego,
- i) zabytkowe układy przestrzenne w miastach i gminach (w tym fortyfikacje, rozplanowanie),
- j) zabytkowe obiekty architektoniczne reprezentujące różne style (w tym obiekty sakralne, rezydencjonalne, kamieniczki, obiekty publiczne),
- k) ośrodki pamięci narodowej Żagań – Zasięki, Dobiegniew, Słońsk,
- l) muzeum techniki wiejskiej w Bogdańcu,
- m) ośrodki koncentracji instytucji kultury (teatry, filharmonie, muzea, galerie sztuki, plenery, festiwale – Zielona Góra, Gorzów Wlkp., Żary, Żagań, Łagów, Lubniewice, Międzyrzecz, Wschowa).

Przez teren województwa przebiega 40 znakowanych turystycznych szlaków pieszych o łącznej długości 1456 km.

Do najważniejszych zaliczyć można:

a)	Żagań - Żary 23 km – szlak czarny
b)	Gościkowo - Świebodzin 58 km – szlak zielony
c)	Krosno Odrzańskie –Szprotawa 97,6 km- szlak zielony
d)	Zielony - Żary-Gubin –szlak zielony, szlak turystyczny
e)	Szlak turystyczny "niebieski" Jasień - Trzebiel 25,2 km.
f)	Czerwony – Żary - Łęknica
g)	Doliną Szyszyny - ścieżka dydaktyczna
h)	Szlak "Rezerwatów Przyrody" - duża pętla zielonogórska - odc. 1
i)	Szlak "Rezerwatów Przyrody" - duża pętla zielonogórska - odc. 2
j)	Szlak "Rezerwatów Przyrody" - duża pętla zielonogórska - odc. 3
k)	Szlak "Rezerwatów Przyrody" - duża pętla zielonogórska - odc. miejski
l)	Bytom Odrzański - Miedzichowo - odc. 1
m)	Bytom Odrzański - Miedzichowo - odc. 2
n)	Od Bobru do Odry - odc. 1
o)	Od Bobru do Odry - odc. 2
p)	Krosno Odrzańskie - Bytom Odrzański
q)	Mała pętla zielonogórska

(Dane lubuskiego Oddziału PTTK w Zielonej Górze)

Szlaki turystyczne na terenie województwa lubuskiego pod względem skali oddziaływania można podzielić na szlaki turystyczne o znaczeniu krajowym i regionalnym.

Szlaki turystyki krajoznawczej o znaczeniu krajowym

1. Szlak Cysterski
2. Szlak Templariuszy i Joanitów
3. Szlak Gotyckich Kościołów Farnych
4. Szlak Kamiennych Kościołów Wiejskich z XII – XIII wieku
5. Szlak Średniowiecznych Fortyfikacji Miejskich
6. Szlak Zamków Obronnych
7. Szlak Zabytkowych Kościołów Drewnianych
8. Szlak Winiarski
9. Szlak Fortyfikacji Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego
10. Szlak Umocnień zwanych Pozycją Środkowej Odry
11. Szlak Wałów Chrobrego zwanych też Wałami Śląskimi
12. Szlak Św. Jakuba.

Szlaki turystyki krajoznawczej o znaczeniu regionalnym

1. Szlak Dziedzictwa Kulturowego Augustianów Żagańskich
2. Szlak Zabytkowych Ratuszy
3. Szlak Architektury Związanej z Rodami Bironów i Talleyrandów
4. Szlak Zabytków Konstrukcji Szkieletowej – część środkowa województwa
5. Północny Szlak Zabytków Konstrukcji Szkieletowej
6. Szlak Zabytkowych Organów
7. Szlak Renesansowych i Barokowych Zabytków Sztuki Sepulkralnej
8. Szlak Architektury Barokowej
9. Szlak Najcenniejszych Zespołów Urbanistycznych o Średniowiecznym Rozplanowaniu i Zachowanym Układzie Urbanistycznym
10. Szlak Dziedzictwa Kulturowego Żagania
11. Szlak Elektrowni Wodnych
12. Szlak Parków projektowanych przez Eduarda Petzolda.

Zaplecze instytucjonalno-organizacyjne turystyki i wypoczynku

Niezależnie od regionu, jego walorów i stanu zagospodarowania turystycznego, elementem w znacznym stopniu warunkującym właściwy rozwój turystyki są właściwie działające instytucje turystyczne. Zadaniem tych instytucji jest kreowanie turystycznego wizerunku regionu, tworzenie i zarządzanie ofertami, promocją walorów i atrakcji turystycznych, zarówno w kraju, jak i zagranicą oraz zapewnienie odpowiedniego standardu świadczonych usług.

Kultywowanie tych walorów przejawia się w sferze działań społecznych, takich jak:

- zachowanie obyczajów, świąt oraz tradycji społeczności lokalnych, w tym mniejszości etnicznych (legendsy i przekazy),
- działalność zespołów artystycznych (teatry, zespoły muzyczne, kabarety),
- patronat nad zachowaniem sztuki ludowej, w tym tradycyjnego rzemiosła i wspieraniu twórców lokalnych (malarze, rzeźbiarze i pozostali twórcy),

- organizacja spektakli teatralnych, koncertów, imprez i wydarzeń kulturalnych, sportowych, itp.,
- utrwalanie pamięci o znanych postaciach historycznych.

Ponadto na terenie województwa lubuskiego, działa szereg organizatorów turystyki i pośredników turystycznych (między innymi w Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp., Żaganiu).

Wszelkich informacji turystycznych i kulturalnych udzielają znajdujące się na terenie województwa lubuskiego Centra Informacji Turystycznej:

1. Gorzowski Ośrodek Informacji Turystycznej, Gorzów Wlkp., ul. Wełniany Rynek 3;
2. Lubuski Ośrodek Informacji Turystycznej, Międzyrzecz, ul. Podzamcze 2;
3. Centrum Informacji i Promocji Turystyki, Zielona Góra, ul. Kupiecka 15;
4. Informacja Turystyczna „LUBTOUR”, Zielona Góra, Pod Filarami 1;
5. Miejskie Centrum Informacji „Bimba” ul. Wełniany Rynek (mieszczące się w replice zabytkowego tramwaju).

2.5. Strefa ekonomiczno - gospodarcza

Przemysł

1. Na terenie województwa lubuskiego w obowiązujących studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, określono wiele obszarów korzystnych dla lokalizacji działalności gospodarczej, w tym typu przemysłowego i logistycznego.

Organizowane i udostępnione obszary przemysłowe to w pierwszej kolejności tereny wchodzące w skład Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (KSSSE).

Strefa ta ustanowiona została rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 9 września 1997 r. (Dz. U. Nr 135, poz. 904). Podkreślono jej atrakcyjne położenie w strefie oddziaływania aglomeracji Berlina. Powierzchnia w chwili powołania to 457 ha gruntów. Zakładano, że zostanie stworzony ośrodek przemysłowy o dominacji wysokiej techniki, że radykalnie obniży się bezrobocie. W Kostrzynie na Odrę powstać miało 6 tys. miejsc pracy, w Słubicach 3 tys. W kolejnych latach rozszerzono powierzchnię Strefy do około 1.171 ha o tereny położone w miastach: Gorzów Wielkopolski, Gubin, Nowa Sól, Poznań, Zielona Góra oraz o gminy Barlinek, Bytom Odrzański, Chodzież, Czerwieńsk, Goleniów, Gubin, Gryfino, Karlino, Lubsko, Międzyrzecz, Police, Rzepin, Słubice, Strzelce Krajeńskie, Sulęcín, Swarzędz, Zielona Góra. W Strefie obowiązują ułatwienia administracyjne, gospodarcze i podatkowe.

Wytwarzają się tzw. klastry – Kostrzyn nad Odrą - papiernictwo, Gorzów Wielkopolski – branża metalowa, a w Żarach – szkło i ceramika, wyroby drewnopochodne.

Ponadto w Szprotawie zlokalizowana jest również podstrefa Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Invest Park, a w Witnicy (powiat gorzowski) Witnicka Strefa Przemysłowa.

Działają inkubatory przedsiębiorczości wspierające mały i średni biznes.

Jako pierwszy w kraju powstał Lubuski Sejmik Gospodarczy – stowarzyszenie organizacji okołobiznesowych.

Istotną rolę w rozwoju gospodarczym spełniają lubuskie euroregiony: „Sprewa – Nysa – Bóbr” i „Pro-Europa Viadrina”.

Pozytywną rolę odgrywają także takie jednostki i organizacje jak:

- Agencja Rozwoju Regionalnego wspierająca lokalne inicjatywy gospodarcze i współpracę międzynarodową,
 - Uniwersytet Zielonogórski - współdziała przy tworzeniu Parku Przemysłowego, Parku Naukowo-Technologicznego (związanego z wytwarzaniem energii z biogazu). Wytwarzanie energii ze wszystkich podsektorów OZE, m.in. poprzez planowane utworzenie na terenie ww. Parku – Centrum Budownictwa Zrównoważonego i Energii oraz Ekologicznego Zakładu Energetycznego,
 - Zachodnia Izba Przemysłowo – Handlowa, która jest istotnym partnerem w budowaniu instytucji wspierających rozwój gospodarki rynkowej oraz przedsiębiorczości m.in. poprzez propagowanie idei wolności gospodarczej, konkurencji, prywatyzacji oraz swobody zrzeszania się firm i przedsiębiorców.
2. Województwo lubuskie dysponuje w każdym mieście i powiecie szeregiem możliwości lokalizacyjnych dla różnych branż przemysłu i różnych form aktywności gospodarczej. Większość przygotowanych lub przygotowywanych miejscowości została wymieniona powyżej i dotyczy kolejnego rozszerzenia obszaru KSSSE.

3. Region lubuski jest średnio uprzemysłowiony. Największymi ośrodkami przemysłowymi są: Gorzów Wlkp., Zielona Góra, Żary. W wymienionej strefie KSSSE działa kilkanaście zakładów, w tym chorwacka „Podravka”. Inne zakłady o różnej wielkości i zakresie branż to m.in.: Fabryka mebli Swedwood (szwedzka) w Zbąszynku i Babimoście, w Gorzowie Wlkp.: TPV, SEBN, Faurecia. W międzyrzeckiej podstrefie KSSSE – zakład przemysłowy Essel Propack Polska. Wg Rocznika Statystycznego Województwa Lubuskiego z 2008 r. w województwie dominuje wytwórczość produktów spożywczych i napojów 18,2%, drewna i wyrobów z drewna 18,3 %. Udział produkcji lubuskiego w krajowej produkcji materiałów podłogowych z drewna wynosi aż 30%, obuwia 19%, mebli 10 %.
- Reprezentowane są branże: chemiczna, celulozowo-papiernicza, meblarska, materiałów budowlanych, w tym ceramicznych materiałów budowlanych, elektroniczna, tekstylna, wydawnicza.
4. Według opublikowanych danych:
- a) w lubuskiem działa ponad 100 tys. podmiotów gospodarczych,
 - b) województwo posiada zasoby gazu ziemnego, ropy naftowej, glin, żwiru, ilów.

Rolnictwo

1. Województwo lubuskie, podobnie jak i ościennie województwa, przez okres powojenny charakteryzowało się dominacją gospodarki wielkoobszarowej (Państwowe Gospodarstwa Rolne). Proces ich przekształceń i restrukturyzacji trwa nadal, stanowiąc głównie problem społeczny i gospodarczy. Jest też przyczyną strukturalnego bezrobocia, szczególnie na terenach wiejskich.
2. Na Ziemi Lubuskiej uprawiane są przede wszystkim zboża, rośliny przemysłowe (rzepak, buraki cukrowe, w mniejszym stopniu chmiel i tytoń), ziemniaki oraz wiklina. W ostatnich latach rozwinęła się uprawa szparagów, przy czym większość tych warzyw trafia na rynek niemiecki i francuski.
3. W hodowli dominuje drób, który stanowi ponad połowę produkcji zwierzęcej, podczas gdy trzoda chlewna – około 38%, a bydło – 11%.

W hodowli indyków i gęsi, województwo lubuskie plasuje się w krajowej czołówce. W regionie działa też wiele zakładów przetwórczych. Niektóre zakłady mięsne mają uprawnienia eksportowe na rynki Unii Europejskiej.

Pogłowie zwierząt i plony podstawowych zbóż z 1 ha

	2006 rok	2008 rok	2009 rok
- zbóż podstawowych	21,0	25,3	36,9
w tym gospodarstwa indywidualne	19,8	23	35,00
- ziemniaków	108	177	191
w tym gospodarstwa indywidualne	108	177	190
- rzepaku i rzepiku	24,3	26,1	35,3
w tym gospodarstwa indywidualne	23,3	24,8	35
udział krów w pogłowie bydła w %	43,2	41,5	41,5
w tym gospodarstwa indywidualne	41,8	40	39,7
udział loch w pogłowie trzody chlewniej w %	9,9	9,4	10,2
w tym gospodarstwa indywidualne	9,8	9	9,9
produkcja mleka w l. na 1 ha użytków rolnych	264,6	268,1	237,8
w tym gospodarstwa indywidualne	215,9	237,6	

Dane z Rocznika Statystycznego woj. lubuskiego, 2010.

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.5. Strefa ekonomiczno-gospodarcza

W latach 2005 – 2009 następował proces obniżania się pogłowia bydła, w tym krów, trzody chlewnej, owiec oraz wzrost ilości koni. Obniżył się także stan w przeliczeniowych sztukach dużych (bydło, trzoda chlewna, owce, konie).

Pogłowie bydła

l.p.	lata	Pogłowie bydła (w tys. sztuk)
1.	rok 2005	69 539
2.	rok 2006	67 500
3.	rok 2007	71 686
4.	rok 2010	69 500

Dane z Rocznika Statystycznego woj. lubuskiego, 2008 r. oraz Raport z wyników województwa lubuskiego. Powszechny spis rolny 2010 – Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2011r.

Pogłowie trzody chlewnej

l.p.	lata	Pogłowie trzody chlewnej (w tys. sztuk)
1.	rok 2005	257.049
2.	rok 2006	228 444
3.	rok 2007	203 020
4.	rok 2010	164 900

Dane z Rocznika Statystycznego woj. lubuskiego, 2008 r. oraz Raport z wyników województwa lubuskiego. Powszechny spis rolny 2010 – Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2011r.

Pogłowie owiec

l.p.	lata	Pogłowie owiec (w tys. sztuk)
1.	rok 2005	3 610
2.	rok 2006	3 781
3.	rok 2007	4 647
4.	rok 2010	4 200

Dane z Rocznika Statystycznego woj. lubuskiego, 2008.r. oraz Raport z wyników województwa lubuskiego. Powszechny spis rolny 2010 – Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2011r.

Pogłowie koni

l.p.	lata	Pogłowie koni (w tys. sztuk)
1.	rok 2005	5.982
2.	rok 2006	5.556
3.	rok 2007	5 607
4.	rok 2010	6 100

Dane z Rocznika Statystycznego woj. lubuskiego, 2008 r. oraz Raport z wyników województwa lubuskiego. Powszechny spis rolny 2010 – Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2011r.

Z powyższych informacji wynika, że rolnictwo przeżywa obecnie lekki kryzys i jego wyniki w połowie pierwszej dekady XXI wieku nie są imponujące.

Stąd programy ekspansji na rynki zachodnie, tzw. zdrowej żywności. W tym celu powinny następować zmiany w organizacji tego sektora gospodarczego, głównie poprzez powstanie grup producenckich zajmujących się produkcją, przechowywaniem, transportem produktów rolnych, a także ich przetwarzaniem.

Gospodarka leśna

Lasy pełnią różne funkcje: gospodarcze (pozyskiwanie drewna, grzybów, owoców leśnych, łowiectwo), wypoczynkowo - turystyczne, a głównie ekologiczne (retencja wody, produkcja tlenu), krajobrazowe.

W drzewostanie przeważa sosna i modrzew (ok. 88,1%).

Struktura wiekowa (w latach) drzewostanu jest następująca:

I klasa wieku (1-20)	-	14,0%,
II klasa wieku (21 - 40)	-	25,9%,
III klasa wieku (41 - 60)	-	22,9%,
IV klasa wieku (61 - 80)	-	18,4%,
V klasa wieku i wyższe (ponad 81)	-	18,8%.

W województwie lubuskim około 32 % powierzchni drzewostanów jest uszkodzona w wyniku oddziaływania gazów i pyłów, co stanowi ok. 5,0 % ogółu uszkodzonych drzewostanów w Polsce. Przeważającą część uszkodzeń (ok. 94%) to uszkodzenia I strefy (uszkodzenia słabe).

W celu wprowadzenia do praktyki zasad kierowania gospodarką leśną w warunkach pełnego rozpoznania wymogów ochrony przyrody oraz propagowania proekologicznego modelu gospodarki leśnej i edukacji ekologicznej społeczeństwa, w 1994 roku powołano Leśny Kompleks Promocyjny "Bory Lubuskie".

Na terenie województwa pozyskuje się ok. 3 mln m³ drewna rocznie, a wartość sprzedanych produktów drewnopochodnych znacznie przekracza 3 mln zł.

Obszar województwa lubuskiego ze względu na dużą różnorodność krajobrazową cechuje się bogactwem ekosystemów. Dla licznie występujących na terenie województwa lasów charakterystyczna jest dominacja sosny, będąca wynikiem dawniejszej gospodarki leśnej. Występują także buczyny (zwłaszcza w Puszczy Drawskiej i Barlineckiej oraz w okolicach Łagowa i Żar), a także dąbrowy (Puszcza Gorzowska i Barlinecka, okolice Gubina). Niewielką powierzchnię zajmują lasy dębowo-grabowe tzw. grądy. W dolinach dużych rzek występują lasy łęgowe, zaliczane do ginących ekosystemów Europy, dobrze zachowane ich płyty zachowały się zwłaszcza koło Nowej Soli i Zielonej Góry. W pobliżu zbiorników i cieków wodnych zarówno w większych kompleksach leśnych, jak i wśród pól występują łągi olszowe, olsy i zarośla wierzbowe.

Bogactwem regionu lubuskiego są lasy obfitujące w grzyby i jagody (borówki czarne i brusznice) oraz zioła, a obfitość zwierzyny sprawia, że znaczącym źródłem dochodów jest łowiectwo.

Zasoby surowcowe

Gaz ziemny

W granicach województwa lubuskiego znajduje się tak zwany przedsudecko - wielkopolski obszar gazo- i roponośny, w którym złoża gazu ziemnego rozpoznane zostały w utworach permskich. Występują one najczęściej w stropowej części utworów czerwonego spągowca i w poziomie tzw. wapienia podstawowego cechsztynu. Skalami zbiornikowymi są tu drobnoziarniste piaskowce kwarcowe oraz dolomity i wapień dolomityczny. Miąższość tych skał w rejonach występowania złóż gazu ziemnego omawianego obszaru dochodzi do kilkudziesięciu metrów, a ich własności kolektorskie zależą od zróżnicowania litologicznego i związanych z tym zmian porowatości i przepuszczalności. Występowanie złóż gazu ziemnego związane jest z występowaniem struktur pułpkowych o charakterze antykinalnym lub pułpkami typu tektonicznego, ekranowanymi uskokami.

Ropa naftowa

Występowanie złóż ropy naftowej w woj. lubuskim posiada takie same uwarunkowania geologiczne jak złoża gazu ziemnego, gdzie formacją roponośną są utwory permu. W przypadku złóż ropy naftowej poziomem roponośnym jest cechsztyński dolomit główny, a skałami zbiornikowymi są spękane, wykształcone w różnych facjach, biogeniczne utwory dolomityczne barwy szarej, o miąższości do kilkunastu metrów. Złoża te są często ekranowane tektonicznie.

Węgiel brunatny

Węgiel brunatny, będący efektem uwęglania materii organicznej występuje na obszarze Niżu Polskiego w utworach paleogenu i neogenu. Największe znaczenie gospodarcze mają utwory miocenu, których występowanie rozpoznano powszechnie w środkowo-zachodniej części Polski, w tym w granicach województwa lubuskiego. Według rejonizacji złóż węgla brunatnego (Piwocki i Kasiński i inni, 2004), obszar województwa lubuskiego należy do tak zwanego zachodniego rejonu występowania węgla brunatnych w Polsce.

Złoża węgla brunatnego województwa lubuskiego położone są w jego części środkowej oraz w części południowej. Węgłe brunatne występują najczęściej w grupie dwóch blisko siebie położonych pokładów, lub grupy pokładów, w obrębie serii skał osadowych o miąższości od 40 do 50 m, zbudowanej z mułków, mułowców, miejscami ilów i piasków pylastych.

Kopaliny skalne

Według Bilansu, kopaliny skalne dzieli się na szereg rodzajów. W odniesieniu do złóż województwa lubuskiego w grupie tej znajdują się: kopaliny ilaste (gliny ceramiczne, gliny ogniotrwałe, surowce ceramiki budowlanej), kruszywo naturalne (piaski i żwiry), piaski szklarskie i inne surowce okruchowe oraz ujęte jako pozostałe kopaliny skalne - torfy i kreda jeziorna.

Kopaliny ilaste

Kopaliniami ilastymi są skały o różnym wieku, genezie i wykształceniu litologicznym, zawierające w swoim składzie minerały ilaste (kaolinit, halozyt, smektyty, illit, chloryt) decydujące o ich przydatności surowcowej. Możliwość wykorzystania kopalini ilastych zależy głównie od stosunku ilościowego zawartości poszczególnych grup minerałów ilastych w skale. W ogólności, według stosowanej w Bilansie klasyfikacji kopalini, do grupy kopalini ilastych zalicza się: bentonity i ily bentonitowe, kopaliny kaolinitowe (kaoliny, gliny ceramiczne biało wypalające się i kamionkowe, gliny ogniotrwałe), surowce ceramiki budowlanej, a także surowce ilaste do produkcji cementu i kruszywa lekkiego. Na obszarze województwa lubuskiego występują jedynie złoża: glin ceramicznych kamionkowych, glin ogniotrwałych i surowców ceramiki budowlanej.

Gliny (ily) ceramiczne kamionkowe

Na terenie województwa lubuskiego występuje jedno złożo tej kopalini, którego eksploatacja datuje się od lat 50-tych. Miąższość ilastej serii złożowej wynosi maksymalnie 11,6 m. Miejscami jest ona znacznie zredukowana, co związane jest z występowaniem w jej obrębie głębokich struktur erozyjnych wypełnionych utworami żwirowo-piaszczystymi. Miąższość serii złożowej waha się od 1,3 m do 18,0 m i wynosi średnio 8,0 m. Zložo ma charakter pokładowy i przy niewielkiej grubości nadkładu, maksymalnie do 5,5 m, charakteryzuje się korzystnymi warunkami geologiczno-górnictwymi.

Występowanie w złożu kilku poziomów ilów serii poznańskiej o zróżnicowanych parametrach powoduje, że surowiec jest przydatny do produkcji wyrobów kamionkowych, wyrobów klinkierowych oraz wyrobów ceramiki budowlanej drażonych, grubo- i cienkościennych, do produkcji materiałów hydroizolacyjnych i materiałów do wzbogacania gleb.

Gliny (iły) ogniotrwałe

W przemyśle materiałów ogniotrwałych podstawowym surowcem są iły zawierające dużą ilość kaolinitu. Im większa jest jego zawartość w skale tym wyższa ogniotrwałość surowca. O jakości iłów ogniotrwałych decyduje także zawartość tlenków glinu i żelaza. W omawianym regionie złoża glin (iłów) ogniotrwałych występują w południowej części województwa, w rejonie Łęknicy (Łuk Mużakowa) oraz w okolicy Małomic.

Gliny ogniotrwałe w złożach rejonu mużakowskiego występują w formie pokładowej w obrębie silnie zaburzonych glacitektonicznie, mioceńskich iłów serii poznańskiej. Kopalina ta nadaje się do produkcji materiałów ogniotrwałych (cegły szamotowej i wyrobów kwasoodpornych). Występujący w złożach pokład posiada miąższość od kilkudziesięciu centymetrów do kilku metrów.

Surowce ceramiki budowlanej

Surowce ceramiki budowlanej należą do grupy kopalin pospolitych, powszechnie występujących. W obszarze województwa lubuskiego, występowanie surowców tego typu, związane jest głównie z położonymi na południu obszaru utworami trzeciorzędowymi (neogeńskie iły serii poznańskiej) i w mniejszym stopniu ze znajdującymi się na północy obszaru, utworami czwartorzędowymi (mułki zastoiskowe, gliny zwałowe). Najlepsze jakościowo (o najszerszym zakresie zastosowania) są trzeciorzędowe iły serii poznańskiej. Czwartorzędowe iły, mułki zastoiskowe i gliny zwałowe, o zmiennym udziale frakcji ilastych i piaszczystych, najczęściej stanowią surowiec do produkcji drażonych wyrobów ceramicznych (cegła kratówka, pustaki szczelinowe) oraz cegły pełnej.

Kruszywa naturalne

Kruszywa naturalne należą do kopalin powszechnie występujących w kraju. Tworzą one złoża o olbrzymich często zasobach. W regionie lubuskim, podobnie jak w innych regionach Polski, związane są one z osadami czwartorzędowymi; w starszych formacjach geologicznych występują sporadycznie. Genetycznie kruszywa czwartorzędowe wiążą się z utworami akumulacji lodowcowej, wodnolodowcowej i rzecznej. Szczególnie zasobne i o bardzo dobrej jakości kopaliny są to złoża żwirowe, zlokalizowane w dolinach dużych rzek oraz piaszczysto-żwirowe, związane z utworami wodnolodowcowymi. Złoża o bardzo dużych zasobach geologicznych położone w dolinach rzecznych, często dokumentowane były w związku z projektowaną budową zbiorników retencyjnych. Pod tym względem za wyróżniającą się w obszarze lubuskim należy wymienić dolinę Bobru, jako bazę zaopatrzeniową w kruszywa żwirowo-piaszczyste. Jest to rejon o znaczeniu strategicznym, najbardziej zasobnym w kruszywa żwirowe.

W granicach województwa znajdują się złoża piasków i żwirów, o bardzo zróżnicowanej wielkości zasobów. Rozkład ten odpowiada obserwowanym w skali kraju tendencjom zmian ilości i wielkości dokumentowanych złóż, gdzie zaznacza się przyrost mniejszych obszarów eksploatacji, często ograniczających się do granic własności nieruchomości gruntowej. Jednocześnie złoża duże ulegały podziałowi na mniejsze lub ich zasoby w efekcie przedokumentowania zostały uszczuplone, często z uwagi na przyrodnicze ograniczenia zagospodarowania terenu.

Piaski szklarskie

Pośród różnorodnych złóż piasków przemysłowych duże znaczenie surowcowe mają piaski kwarcowe dla przemysłu szklarskiego. Podstawowym surowcem wykorzystywanym w tym przemyśle są piaski i słabo związane piaskowce, o których jakości decydują przede wszystkim: wysoka zawartość SiO₂, minimalny udział tlenków barwiących (żelaza i tytanu) oraz jednorodność uziarnienia.

Krajowe zasoby bilansowe piasków szklarskich wynoszą ponad 599 mln ton, z czego na województwo lubuskie przypada jedynie 337 tys. ton (0,056% zasobów krajowych).

Obszar występowania piasków szklarskich znajduje się w południowo-zachodniej części województwa w rejonie Żar oraz Żagania, w okolicy Lutynki i Stawnika. Złoża te wykształcone są w formie nieregularnych wydłużonych soczewek w obrębie łusek galcitektonicznie zaburzonych osadów mioceńskich. Piaski zalegają w obrębie kompleksu osadów mułkowo-ilastych i węgla brunatnego. Ich miąższość jest bardzo zmienna i waha się od jednego do kilkunastu metrów. Piaski te charakteryzują się wysoką zawartością SiO₂, od 96,5% do 99,7% oraz nieznacznym udziałem związków barwiących, do których należą obok tlenków tytanu, przede wszystkim substancje lignitowe pochodzące z sąsiadujących w złożu węgla brunatnych. Z uwagi na nieregularne wykształcenie serii złożowej oraz stosunkowo niewielkie zasoby, złoża te mimo dobrych parametrów jakościowych kopaliny nie są eksploatowane.

Pozostałe surowce okrucowe

Do tej grupy należą: piaski do produkcji betonów komórkowych i produkcji cegły wapienno-piaskowej. Charakter samej kopaliny sprawia, że jest ona wykorzystywana na lokalne potrzeby, a zasoby złóż są niewielkie. Spośród pięciu złóż piasków kwarcowych, w granicach omawianego obszaru eksploatowane jest jedno złożo piasku do produkcji cegły wapienno-piaskowej.

Torfy

Torf, który stanowi czwartorzędowy, holoceni utwór organiczny powstały w procesie odkładania się i rozkładu szczątków roślinnych, na mocy ustawy Prawo geologiczne i górnicze od 1994 r. został zaliczony do kopaliny. Stąd w Bilansie ujęte są jedynie te złoża, które spełniają minimalne kryteria bilansowości, to znaczy: minimalna miąższość złoża wynosi 1 m, maksymalny stosunek grubości nadkładu do miąższości złoża 0,5 oraz maksymalna popielność 30%.

Torf jako kopalina jest stosowany najczęściej jako środek poprawiający własności gleby w rolnictwie i ogrodnictwie oraz jako nawóz organiczny. Niektóre ze złóż torfów w Polsce, występujących poza regionem lubuskim, wykorzystywane są w lecznictwie jako środek do okładów i kąpieli borowinowych.

W regionie lubuskim znajduje się wiele miejsc lokalnej eksploatacji torfów, szczególnie w jego północnej części, lecz według obowiązujących kryteriów geologicznych nie są one zaliczane do złóż kopaliny.

Kreda jeziorna

Występowanie kredy jeziornej w regionie lubuskim ograniczone jest do jego północnej części, co związane jest z zasięgiem najmłodszych osadów glacialnych zlodowacenia północnopolskiego. W regionie tym dominuje krajobraz bogaty w jeziora rynnowe i liczne niewielkie zagłębienia oraz formy dolinne rozcinające wysoczyzny morenowe. Sąsiedztwo obszarów dolinnych i jezior z miejscami występowania glin zwałowych, piasków i żwirów fluwioglacjalnych, będących źródłem węglanu wapnia i innych składników mineralnych, stwarza dogodne warunki do tworzenia się kredy jeziornej. Na podstawie dotychczasowych analiz petrograficznych stwierdzono, że kopalina ta składa się z węglanu wapnia, substancji organicznych, nieorganicznego materiału biogenicznego oraz domieszek mineralnych.

Węglan wapnia jest dominującym składnikiem, który decyduje o własnościach kredy jeziornej wykorzystywanej w rolnictwie jako nawóz wapniowy. We wszystkich złożach kredy jeziornej omawianego obszaru, sumaryczna zawartość związków węglanowych (CaCO₃ + MgCO₃) jest najczęściej wyrównana i waha się w przedziale 84-91%, przy czym zawartość krzemionki jest bardziej zróżnicowana od 0,6 do 6%, a pozostałe składniki występują podrzędnie.

Zasoby złóż kopaliny na terenie województwa lubuskiego są pochodną budowy geologicznej tego obszaru. Wieloletnie prace geologiczne pozwoliły na udokumentowanie, a następnie na

gospodarcze wykorzystanie kopalin podstawowych i pospolitych (według podziału wprowadzonego przez ustawę z 4 lutego 1994 roku – Prawo geologiczne i górnicze Dz. U. nr 27, poz. 96).

W woj. lubuskim występują wody lecznicze i termalne w miejscowości Łagów w powiecie świebodzińskim. Zasoby geologiczne bilansowe, eksploatacyjne wynoszą 5,00(m³ /h). Złoże to nie jest obecnie eksploatowane.

2.6. KOMUNIKACJA I TRANSPORT

Wprowadzenie

Województwo lubuskie położone w zachodniej części Polski, na granicy z Niemcami, pomiędzy województwami: dolnośląskim na południu, zachodniopomorskim na północy i wielkopolskim na wschodzie, jest „bramą” prowadzącą z zachodniej Europy, przez województwo wielkopolskie do centrum kraju i dalej na wschód.

Przez region przebiegają ważne korytarze transportowe:

- przez środek województwa - Paneuropejski Korytarz Transportowy nr II: Berlin – Poznań – Warszawa – Moskwa, złożony z realizowanej autostrady A-2 i drogi krajowej nr 92 oraz linii kolejowej E-20 – CE-20,
- w części południowo-zachodniej - nr III: Berlin / Drezno – Olszyna / Jędrzychowice – Wrocław – Górny Śląsk – Kraków – Lwów – Kijów, który tworzą: A-18/nr 18 i A-4 oraz linia kolejowa Forst – Żagań – Legnica i dalej C-E-30 przez Wrocław na Górny Śląsk i Małopolskę.

Istotne znaczenia dla województwa, ale także dla zachodniej Polski, ma planowany korytarz komunikacyjny na kierunku północ – południe: Świnoujście – Szczecin – Gorzów Wlkp. – Zielona Góra – Legnica – Lubawka – Czechy, stanowiący „kręgosłup” województwa, tym istotniejszy, że łączy dwie stolice województwa: rządową – Gorzów Wlkp. i samorządową – Zieloną Górę; tworzą go droga E-65 (nr 3, odcinkowo S-3) oraz biegnąca na tym kierunku linia kolejowa AGTC - CE-59: Szczecin – Rzepin – Zielona Góra – Głogów – Wrocław – Międzyzlesie.

Transport mający istotny wpływ na funkcjonowanie gospodarki i organizację życia gospodarczego, zapewnia w województwie lubuskim, prócz wyżej wymienionych tras, sieć dróg krajowych i wojewódzkich oraz uzupełniających je dróg powiatowych i gminnych, a także sieć linii kolejowych. Należy stwierdzić, że wskaźnik gęstości (dostępności) liczony na 100 km² dla obu komunikacji jest jednak niższy niż średnie krajowe, a stan techniczny wielu odcinków zarówno dróg jak i kolei jest daleki od zadawalającego. Także osiągalność komunikacyjna, wyrażona średnim czasem dojazdu do obu stolic województwa, wynikająca z funkcji odległości, przy wydłużonym (na kierunku północ – południe) kształcie województwa oraz możliwości przepustowych dróg jest słabsza niż w innych regionach kraju. (por.: Strategia Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego).

Istotnym problemem, nie tylko komunikacyjnym, jest rozdzielenie funkcji administracyjnych pomiędzy Zieloną Górę a Gorzów Wlkp. (odległość między tymi miastami - 105 km).

Duże znaczenia transportowe w minionych latach miała Odra (aktualnie nie wykorzystana należycie), wiążąca się z polskim systemem hydrologicznym poprzez Wartę – Noteć - Kanał Bydgoski i Wisłę oraz europejskim poprzez kanały: Odra – Szprewa i Odra – Hawela.

Powiązania lotnicze województwa zapewniają: lotnisko w Babimoście oraz lotnisko o trawiastej nawierzchni w Przylepie (na płn. zach. od Zielonej Góry).

Odległości drogowe Zielonej Góry i Gorzowa od większych miast Polski, Niemiec i Czech:

Zielona Góra < 105 km > Gorzów Wlkp.

Poznań	130 km	135 km
Szczecin	210 „	105 „
Wrocław	160 „	265 „
Legnica	95 „	200 „
Łódź	300 „	355 „

Warszawa	415 „	440 „
Bydgoszcz	260 „	220 „
Gdańsk	415 „	315 „
Frankfurt n.O.	90 „	80 „
Berlin	180 „	155 „
Cottbus	110 „	210 „
Drezno	210 „	310 „
Liberec	225 „	330 „
Praga	315 „	420 „

Komunikacja drogowa

Podstawowy układ sieci drogowej województwa tworzą drogi krajowe i wojewódzkie, uzupełnieniem są drogi powiatowe – ich łączna długość przekracza 6.600 km; znaczenie lokalne mają drogi gminne. Drogi krajowe o długości 817 km stanowią 12 % układu podstawowego województwa, drogi wojewódzkie o długości ok. 1560 km – 23 %, a najwięcej, bo 65% - drogi powiatowe o łącznej długości ok. 4.260 km.

Wskaźnik dostępności wyrażony gęstością dróg jest niższy niż średnia krajowa i wynosi 62,5 km na 100 km² (kraj: ok. 80 km na 100 km²); 57,1 km dróg o nawierzchni twardej na 100 km².

Najwyższy wskaźnik gęstości dróg o nawierzchni twardej występuje w powiatach: gorzowskim, zielonogórskim, nowosolskim i żarskim (a więc w pobliżu większych miast), najniższy w powiatach międzyrzeckim i sulęcińskim.

Na publicznych drogach województwa znajduje się około 950 mostów i wiaduktów trwałych oraz 4 przeprawy promowe na Odrze .

Największe utrudnienia występują przy przejeździe przez miejscowości (tam gdzie nie ma obejść), a także przy nakładaniu się ruchu z dwóch dróg, np. w Świebodzinie (droga nr 92 i 3 na wspólnym odcinku), podobnie w Skwierzynie (drogi nr 3 i 24).

Drogi krajowe:

Zasadniczy szkielet drogowy tworzą dwie drogi o znaczeniu międzynarodowym:

- **Nr 2 (E-30)** na kierunku zachód - wschód: **granica Państwa – Świecko –Rzepin** – Poznań – Konin – Warszawa – Siedlce – Terespol – granica Państwa.

- **Nr 3 (E-65)** na kierunku północ - południe: Świnoujście – Szczecin – Myślibórz - **Gorzów Wlk. – Skwierzyna – Międzyrzecz – Świebodzin – Zielona Góra – Nowa Sól – Nowe Miasteczko – Wilczyce** - Lubin – Legnica – Bolków – Jelenia Góra – Jakuszyce – granica Państwa; natężenie ruchu na terenie województwa: 6.400 – 17.800 poj./d.; W 2009 r. zostało zrealizowane obejście Nowej Soli na trasie drogi S-3; 15,2 km., a w 2010 r. odcinek S-3: Myślibórz – Gorzów Wlkp. (odcinki dotychczasowe drogi nr 3 przeszły w gestię samorządów); w trakcie budowy drogi ekspresowej są odcinki: Gorzów Wlkp.- Międzyrzecz i Międzyrzecz – Sulechów.

W części południowo-zachodniej województwa:

- **Nr 18 / A-18 (E-36): granica Państwa – Olszyna – granica województwa** – Golnice – Krzywa (i dalej trasa A-4: Legnica – Wrocław – Górny Śląsk – Kraków – Medyka – granica Państwa); natężenie ruchu na terenie województwa: 6.500 – 8.100 poj./d. (droga nie posiada pełnych parametrów autostrady – brak mop, nie są w pełni zrealizowane węzły).

Istotne znaczenie mają także drogi:

- **Nr 12: granica Państwa – Łęknica – Lipinki Łużyckie – Żary – Żagań – Szprotawa** – Przemków – Głogów – Szlichtyngowa – **Wschowa** – Leszno – Jarocin – Kalisz – Sieradz – Piotrków Tryb. – Opoczno – Radom – Puławy – Lublin – Chełm – Dorohusk – granica Państwa, o przebiegu równoleżnikowym, obsługująca pld. część województwa lubuskiego, a także ptn. część dolnośląskiego i

płd. część wielkopolskiego oraz centralną i wschodnią Polskę; natężenie ruchu w granicach województwa lubuskiego: 3.000 – 8.770 poj./d., przy przejeździe przez Wschowę: 12.360 poj./d.

W części północnej:

- **Nr 22: granica Państwa – Kostrzyn nad Odrą – Wałdowice – Gorzów Wlkp. – Strzelce Kraj. – Dobiegniew – St.Osieczno** - Wałcz – Chojnice – Starogard Gdański – Tczew – Malbork – Elbląg – Grzechotki – granica Państwa, zwana „drogą Królewiecką”, (bo w przeszłości prowadząca z Berlina do Królewca); natężenie przy dojeździe do Gorzowa Wlkp. od Różanek – 8.500 poj./d., na pozostałych odcinkach w granicach województwa: 2.800 – 7.460 poj./d.

- **nr 24: Pniewy – Wierzbo – Przytoczna – Skwierzyna – Wałdowice (skrzyżowanie z drogą nr 22)** o przebiegu równoleżnikowym; stanowi najkorzystniejsze połączenie drogowe Szczecina i Gorzowa Wlkp. z Poznaniem a wraz z drogą nr 22 obsługuje ruchem północną część województwa; natężenie : 2.050 – 9.500 poj./d. (na odcinku ok. 6 km na zachód od Skwierzyny nakłada się ruch na drodze nr 3 i nr 24 i wynosi ok. 15.000 poj./d.).

Pozostałe drogi krajowe:

- **Nr 27: granica Państwa – Przewóz – Żary – Nowogród Bobrzański – Zielona Góra (skrzyżowanie z drogą Nr 32);** natężenie: 1.600 poj./d. (odcinek w pobliżu granicy) do 9.350 poj./d. (w pobliżu Zielonej Góry).

- **Nr 29: granica Państwa – Słubice – Cybinka – Krosno Odrzańskie** (skrzyżowanie z drogą nr 32 do Zielonej Góry); natężenie: 3.870 – 7.100 poj./d., przy przejściu przez Słubice i Krosno Odrzańskie: 10.200 – 13.600 poj./d).

- **Nr 31: Szczecin – Gryfino – Chojna – Kostrzyn nad Odrą – Górzycza – Słubice;** natężenie 3.300 – 5.100 poj./d.

- **Nr 32: granica Państwa – Gubinek – Połupin – Zielona Góra – (wspólny przebieg z drogą nr 3) – Sulechów – Kargowa** - Wolsztyn – Stęszew (droga nr 5 do Poznania); natężenie: 1.800 – 8.950 poj./d.; przy przejściu przez Zieloną Górę ok. 16.500 poj./d.

- **Nr 92: droga 2 (węzeł „Rzepin) – Świebodzin** – Pniewy – Poznań – Września – Słupca – Golina – Konin – Kutno – Łowicz o natężeniu ruchu na terenie województwa: 15.300 – 18.500 poj./d., ok. 21.500 poj./d. przy przejeździe przez Świebodzin przy połączeniu tras dróg nr 2 i nr 3 (pomiar generalny z 2010 r.).

(Wielkości natężenia ruchu samochodowego – wg pomiarów generalnych z 2010 r. **miejsowości pogrubione** – na obszarze województwa lubuskiego).

Wg pomiaru z 2010 r. średni ruch samochodowy wzrósł w porównaniu z 2005 r. na drogach krajowych województwa lubuskiego o 1,15, przy średniej krajowej 1,22.

Wszystkie drogi krajowe posiadają nawierzchnię twardą, niemniej podstawowymi wadami dróg zamiejskich są nienormatywne parametry (odbiegające od klasy GP a często i G), zwłaszcza za mała szerokość, brak lub za wąskie pobocza, nie wystarczająca nośność odbiegająca od wymaganych 115 kN/oś, przy znacznym ruchu ciężkim, powodująca tworzenie się kolein, liczne miejsca niebezpieczne, powodujące zagrożenie bezpieczeństwa i zmniejszające sprawności ruchu.

Brak na wielu trasach obwodnic miejscowości zmusza do przejazdu ulicami, niedostosowanymi do intensywnego ruchu ze znacznym udziałem pojazdów ciężkich i prowadzącymi również ruch lokalny; stwarza to uciążliwości i zagrożenia dla mieszkańców.

Wg danych GDDKiA – Oddział w Zielonej Górze, wynikających z Systemu Oceny Stanu Nawierzchni, 50 % długości dróg krajowych jest w stanie dobrym, około 30 % - niezadawalającym, a w stanie złym prawie 20 %.

Przyczyną złego stanu nawierzchni dróg krajowych jest przede wszystkim:

- niedoinwestowanie dróg przy stale zwiększającym się ruchu samochodowym,

- zwiększające się przewozy towarowe transportem samochodowym (w miejsce transportu kolejowego), przy rosnącym udziale samochodów bardzo ciężkich i braku skutecznego systemu eliminacji pojazdów przeciążonych,
- nieprzystosowanie konstrukcji dróg (za słaba warstwa podbudowy, brak lub zbyt mała grubość warstwy filtracyjnej) do zwiększonych nacisków na oś pojazdów ciężarowych,
- wydłużenie tras przewozów i wynikające stąd dodatkowe obciążenie odcinków dróg, spowodowane niewystarczającą liczbą połączeń mostowych na Odrze i na jej dopływach,
- brak obwodnic i konieczność przejazdu przez miejscowości trasami nieprzystosowanymi do znacznego ruchu.

Drogi wojewódzkie

Rozrząd ruchu na obszarze województwa, połączenie pomiędzy siedzibami powiatów i gmin zapewniają w większości przypadków drogi wojewódzkie.

Na ogólną liczbę 63 dróg wojewódzkich, o długości łącznej około 1560 km, w tym ok. 40 km dróg w miastach na prawach powiatu, w gestii prezydentów Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry; długość poszczególnych dróg jest w przedziale od kilku km do 101 km (droga nr 137); stan na 31.12.2010 r. wg danych Zarządu Dróg Wojewódzkich w Zielonej Górze. Nie wszystkie jednak posiadają konstrukcję jezdni przystosowaną do przenoszenia nacisków 115 kN/oś; niektóre nawet 80 kN/oś.

Stan techniczny dróg wojewódzkich jest znacznie gorszy niż dróg krajowych, niewiele z nich posiada parametry odpowiadające klasie G, dotyczy to zwłaszcza niewystarczającej szerokości jezdni, małych łuków poziomych, ograniczonej widoczności, zbyt wąskich poboczy i braku chodników na terenie wsi. Przebudowy i poszerzenia wymaga około 450 km dróg (ok.22 %). Około 1/3 długości dróg jest w stanie złym a tylko 1/4 dobrym. Ograniczenie przepustowości występuje zwłaszcza na odcinkach przebiegających przez miejscowości. Podstawową przyczyną złego ich stanu jest brak należytych środków na przebudowę i utrzymanie (zaledwie 20 – 25 % potrzeb) i wieloletnie zaniedbania.

Wykaz dróg wojewódzkich (stan na 31.12 2010 r.)

- **129** : gran.wojew./ Sarbinowo – dw 132 / Dąbroszyn; 2,3 km,
- **130** : gran.wojew./ Baranówko – Tarnów – Baczyna – dk 3/Gorzów Wlkp; 21,2 km,
- **131** : dw 132 / Nowiny Wlk. – dk 22 / Krzeszyce; 11,4 km,
- **132** : dk 31/Kostrzyn nad Odrą – Witnica – Gorzów Wlkp. ; 37,8 km **134** :dk 22/Muszkowo – Ośno Lub.– Rzepin – dk 2 – Urad / gran .państwa; 43,2 km,
- **136** : dk 22 – Lubniewice – dw 137 / Wędrzyn; 18,1 km,
- **137** : dk 22 / Słubice – Kowalów – Ośno Lub. – Sulęcín – Międzyrzecz – dk 2 / Trzciel; 101,3 km,
- **138** : dk 22 – Muszkowo - Długoszyn – Sulęcín – dk 2 /Torzym – dk 26/ Korczyców – Połęczko (prom) – Gubin; 85,4km,
- **139** : dk 31/Górzycza – Kowalów – Rzepin – Debrznica; 45,7km,
- **151** : (z Świdwina, przez Recz, Barlinek w woj. zachodniopomorskim) – gran.woj./Łubianka – Kłodawa - Gorzów Wlkp.; 11,1 km,
- **154** : dw 156 / Łęgowo – Przynotecko – dw 158/Trzebic; 7,1 km,
- **155** : dw 156 / Stare Kurowo – Pławin; 6,0 km,
- **156** : (Lipiany - Barlinek) – gran.woj. – Danków) – dw 22/Strzelce Kraj. – dw 137/ Zwierzyn – Stare Kurowo – dw 160/Kleśno; 40,8 km,
- **157** : dw 156 / Zwierzyn – dw 158/Goszczanowo; 12,8 km,
- **158** : Gorzów Wlkp.– Santok - dw 159 / Nowe Polichno –Trzebic – Drezdenko; 47,1 km,
- **159** : dw 158 / Nowe Polichno – dk 24 / Skwierzyna; 14,0 km,

- **160** : (dk10 / Suchań - Choszczno) gran.wojew. – dk 22 / Dobiegniew – Drezdenko – gran. woj. (Międzychód - dk 24 / Gorzyń - Miedzichowo); 32,7 km,
- **161** : dk 22/Dobiegniew – Podlesiec – dw170 / Przeborowo;17,7 km,
- **164** : dw 161 / Podlesiec – dw 160 / Drezdenko; 16,5 km,
- **170** : dw 161 / Przeborowo – dw 174 / Nowe Bielice; 7,6 km,
- **174** : dw 160 / Drezdenko – Nowe Bielice / gran. wojew. – Krzyż – Huta Szklana - Kuźnica Czarnkowska - dw 178; 11,1 km,
- **176** : dw 181/ Niegosław –Karwin/gran. woj.; 5,9 km,
- **181** : Drezdenko – Niegosław – gran. woj.; 5,9 km,
- **192** : Nowiny – dk 24 / Goraj; 6,2 km,
- **199** : dw159 / Skwierzyna – Świniary – gran. woj.- (Międzychód); 21,5 km,
- **276** : dk 29 Krosno Odrz.– dk 3 / Świebodzin; 41,0 km,
- **277** : dw 276 / Skape – dk 3 / Sulechów; 13,1 km,
- **278** : dw 276 / Szklarka Radn. – Brody –Sulechów – Klenica – Bojadła – Konotop –Sława – dk 12 / Wschowa; 92,2 km,
- **279** : S3 / Zawada – Stary Kisielin – dk 3 – Racula – Kiełpin – dk 27 / Świdnica – dk 32 / Leśniów Wlk.– Czerwieńsk – dw 281/ Wysokie; 58,2 km,
- **280** : dk 32 (Zielona Góra) – Czerwieńsk – dw 278 / Brody; 14,7 km,
- **281** : Zielona Góra – Wysokie – dw 278 / Pomorsko; 9,6 km,
- **282** : Zielona Góra – Zabór – Miłsko – dw 278 / Bojadła; 22,9 km,
- **283** : Zielona Góra – Zatonie – Mirocin Dolny – Kożuchów – dk 3 / Lasocin – dw 292 / Rejów; 33,3 km,
- **285** : Gubin – Grabice – dw 286 / Starosiedle; 21,9 km,
- **286** : Gubin – Starosiedle – Biecz / dw 289; 20,9 km,
- **287** : dk 32 – Bobrowice – Lubsko – Jasień – Żary; 47,9 km,
- **288** : dk 32 / Dąbie – Lubiatów – dk 27 / Nowogród Bobrzański; 27,8 km,
- **289** : gran. państwa – Zasieki – Brody – Lubsko – dk 27 / Nowogród Bobrzański; 46,7 km,
- **290** : dk 27 – Niwiska – dw 283 / Mirocin Dolny; 18,4 km,
- **292** : dw 3 / Nowa Sól – Nowe Żabno – Bytom Odrz. – gran. wojew./ Drogomil – (Głogów – Rudna – Lubin); 18,4 km,
- **293** : 297 / Borów –Nowe Miasteczko – Bytom Odrz.; 18,6 km,
- **294** : dk 12 – Trzebiel – Tuplice – dw 287 / Jasień; 22,6 km,
- **295** : dk 27 / Nowogród Bobrzański – dk 12 / Żagań; 21,0 km,
- **296** : Kożuchów – dk 12 / Żagań – A-18 / Czerna –Iłowa – gran. wojew. – (Ruszków - Lubań); 46,9 km,
- **297** : dk 3 / Nowa Sól – Kożuchów – dk 12 / Szprotawa – dk 12 - gran. wojew. (Bolesławiec - dk 30); 42,4 km,
- **300** : dw 296 / Iłowa – dw 350 / Gozdnicza; 10,8 km,
- **302** : dw 303 / Brudzewo – Kosieczyn – gran. wojew. - (Zbąszyń - Nowy Tomyśl w wojew. wielkopolskim); 12,6 km,
- **303** : dk 2 / Świebodzin – Smardzewo – Babimost – gran. wojew. (do dk 32 w Powodowie); 26,6 km,
- **304** : dk 32 / Okunin – Nowe Kramsko - Babimost – dw 302 / Kosieczyn; 17,5 km,
- **305** : (w woj. wielkopolskim z Bolewic przez Nowy Tomyśl, Wolsztyn) – gran. woj. /Lgiń – Wschowa – gran. woj. (do Wronca); 17,7 km,
- **313** :Babimost – Kargowa – dw 278/Klenica; 20,5 km,
- **314** : dk 32 / Kargowa – gran. wojew./ Wilcza – (dw 315 / Świętno); 9,0 km,
- **315** : (Wolsztyn) - gran. woj. – Kolsko – Konotop – Przyborów – Nowa Sól; 32,8 km,

- **316** : dw 315 / Sławocin – Ciosaniec – gran. wojew. - (Kaszczor); 12,4 km,
- **318** : dw 315 / Lubięcín – dw 278 / Sława; 17,4 km,
- **319** : dw 278 / St.Strącze – Krzepielów – gran. wojew. – (Głógów); 9,1 km,
- **321** : Przyborów – Siedlisko – Różanówka – gran. wojew. – (Głógów); 19,4 km,
- **324** : dk 12 / Szlichtyngowa – gran. wojew. - (Góra - dk 36 / Załęczce); 6,1 km,
- **325** : dw 318 / Tarnów Jez. – Siedlisko – Bytom Odrzański – Dębionka – dw 321/ Różanówka; 26,0 km,
- **326** : droga nr 292 – rzeka Odra – droga nr 325; 1,6 km,
- **328** : dw 293 / Nowe Miasteczko – gran. wojew. – (Przemków – Chojnów, Świerzawa – Marciszów w woj. dolnośląskim); 16,6 km,
- **350** : dk 12 / Łęknica – Przewóz – gran. wojew. – (Gozdnica - Ruszów – Bolesławiec); 34, 3 km,
- **456** : dw 304 – Port Lotniczy „Zielona Góra – Babimost”; 0.6 km.

Natężenia ruchu.

W oparciu o pomiary generalne (opracowania: RUCH DROGOWY – lata: 2000, 2005; 2010; Transprojekt – Warszawa), dokonano analizy natężenia ruchu na drogach województwa lubuskiego w okresie 10-letnim: 2000 – 2010.

Drogi krajowe - rok 2000

Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na drogach w Polsce:

- drogi krajowe ogółem - 7.009 poj.(pojazdów), w tym:
- drogi międzynarodowe E - 11.450 poj.,
- drogi krajowe pozostałe - 5.110 poj.

Wskaźnik wzrostu ruchu w latach: 1995 > 2000 - 1,31, w tym:

na drogach międzynarodowych - 1,34, na pozostałych drogach – 1,28.

Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na drogach w woj. lubuskim:

- drogi krajowe ogółem - 5.800 poj., w tym:
- drogi międzynarodowe E-30, E-36 i E-65 - 8.500 poj.,
- drogi krajowe pozostałe - 4.140 poj.

Wskaźnik wzrostu ruchu w latach: 1995 > 2000 - 1,14, w tym:

na drogach międzynarodowych - 1,23, na pozostałych drogach - 1,06.

Drogi krajowe - rok 2005

Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na drogach w Polsce:

- drogi krajowe ogółem - 8.300 poj., w tym:
- drogi międzynarodowe E – 13561 poj.,
- drogi krajowe pozostałe - 5.960 poj.

Wskaźnik wzrostu ruchu w latach: 2000 > 2005 - 1,18, w tym:

na drogach międzynarodowych - 1,20, na pozostałych drogach - 1,17

Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na drogach w woj. lubuskim:

- drogi krajowe ogółem - 7.300 poj., w tym:
- drogi międzynarodowe E-30, E-36 i E-65 - 11.450 poj.,
- drogi krajowe pozostałe - 4.620 poj.

Wskaźnik wzrostu ruchu w latach: 1995 > 2000 - 1,26, w tym:

na drogach międzynarodowych - 1,35, na pozostałych drogach - 1,11.

Drogi krajowe - rok 2010

Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na drogach w Polsce:

- drogi krajowe ogółem - 9.890 poj., w tym:
- drogi międzynarodowe E - 16.670 poj.,

- drogi krajowe pozostałe – 7100 poj.

Wskaźnik wzrostu ruchu w latach: 2005 > 2010 - 1,22, w tym:

na drogach międzynarodowych - 1,21, na pozostałych drogach - 1,23

Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na drogach w woj. lubuskim:

- drogi krajowe ogółem – 8.280 poj., w tym

- drogi międzynarodowe E-30, E-36 i E-65 - 12.730 poj.,

- drogi krajowe pozostałe - 5.330 poj.

Wskaźnik wzrostu ruchu w latach: 2000 - 2010 - 1,26, w tym:

na drogach międzynarodowych - 1,35, na pozostałych drogach – 1,11.

Największy wzrost natężenia ruchu w okresie 2005 > 2010 zaobserwowano na odcinku drogi nr 92: Świebodzin – granica województwa oraz na drodze nr 18 (poprawa parametrów), lokalnie na drodze nr 3 w rejonie Zielonej Góry i Skwierzyny oraz na drodze nr 22 w kierunku Kostrzyna nad Odrą, także na drogach dochodzących do Krosna Odrzańskiego.

Nieznaczny spadek natężenia ruchu wystąpił na drodze nr 27.

Stosunkowo duży wzrost natężenia ruchu na drogach międzynarodowych w województwie lubuskim wynika głównie z ułatwień w ruchu granicznym (przejścia graniczne na trasie dróg E-30 i E-36), natomiast ruch na większości pozostałych dróg i wskaźniki wzrostu ruchu są niższe niż średnia dla kraju, a także województw sąsiednich – dolnośląskiego i wielkopolskiego. Świadczy to o słabszym rozwoju gospodarczym województwa, a także o niższym standardzie dróg na jego obszarze.

Należy spodziewać się w okresie najbliższego 10-lecia podobnego wzrostu natężenia ruchu na drogach międzynarodowych w wielkości ok. 1,25 (znacząca poprawa warunków ruchu już obecnie po przebudowie drogi numer 18 / E-36) i spodziewana, po budowie odcinków dróg A-2 i S-3. Natomiast umiarkowany wzrost natężenia ruchu zapewne wystąpi na pozostałych drogach krajowych; przewidywany wskaźnik około 1,10.

Ruch ciężki wyrażony liczbą osi obliczeniowych przypadającą na 100 kN na dobę na pas obliczeniowy, odpowiadająca kategorii ruchu KR 6, występuje na całej trasie drogi nr 2 i wynosi ok. 4.000, stosunkowo znaczne także na drogach: nr 18/A-18 i nr 3.

Mimo że nastąpił wzrost natężenia ruchu na drogach wojewódzkich w porównaniu z 2005r. o ok. 20%, to jednak średnia wielkość natężenia ruchu wynosząca 2.120 poj./d. i jest nadal jedną z najniższych w kraju.

Bardzo duża jest różnica w wielkości natężenia ruchu na poszczególnych odcinkach dróg – od wartości poniżej 200 poj./d. na drogach prowadzących do granicy województwa i kraju, bez możliwości kontynuacji jazdy poza granicę, (drogi nr: 129, 161, 321) do nawet 7.000 przy przejściu drogi przez miejscowości (drogi nr: 132, 137, 151, 160, 287, 289, 296, 305). Największe natężenie na drogach wojewódzkich występuje w pobliżu większych ośrodków miejskich i na drogach przechodzących przez nie.

Drogi powiatowe

Drogi powiatowe stanowią uzupełnienie połączeń drogowych. Łączna ich długość wynosi około 4.260 km, przy czym około 3480 km posiada nawierzchnię twardą, tj. ok. 80 %, a około 3.230 nawierzchnię ulepszoną, niemniej zdecydowana większość nie posiada właściwych parametrów technicznych, a 18 % długości dróg powiatowych posiada nawierzchnie gruntowe nie przystosowane do ruchu samochodów.

Przejścia graniczne

Przy łącznej długości zachodniej granicy Polski wynoszącej 436 km, długość granicy na terenie województwa lubuskiego to 190 km, co stanowi około 44 % długości granicy zachodniej.

Mimo braku kontroli na przejściach granicznych, z uwagi na wejście Polski do strefy Schengen, naturalnymi przejściami umożliwiającymi przekroczenie granicy są mosty na Nysie Łużyckiej i Odrze (dawne przejścia graniczne).

Najbardziej obciążone ruchem samochodowym przejścia graniczne na drogach krajowych (w oparciu o dane z pomiarów generalnych w 2010 r.):

- nr 2 - Świecko/ Frankfurt : ok. 15.300 poj./d. (pojazdów na dobę),
- nr 29 – Słubice / Frankfurt: ok. 15.300 poj./d.,
- nr 18 – Olszyna / Forst: ok. 7.500 poj./d.,
- nr 22 - Kostrzyn nad Odrą / Kietz: ok. 7.100 poj./d.,

pozostałe to:

- nr 32 - Gubinek / Guben: ok. 1.800 poj./d,
- nr 12 - Łęknica / Bad Muskau: ok. 2.900 poj./d,
- nr 27 - Przewóz / Podrosche: ok. 1.600 poj./d.

Na wymienionych drogach, w rejonie przejść nastąpił nieznaczny (5-10 %) spadek natężenia ruchu w porównaniu z pomiarem w 2005 r.

Przejścia na drogach wojewódzkich: nr 289 – Zasieki / Forst i nr 138 – Gubin / Guben.

Motoryzacja i bezpieczeństwo na drogach

Wg danych Rocznika statystycznego województwa lubuskiego z 2009 r. na koniec 2008 r. zarejestrowanych było 567,5 tys. pojazdów samochodowych ogółem, w tym:

- 440,5 tys. samochodów osobowych; wskaźnik - 436 sam.os./1000 mieszkańców; (wzrost o ok.1,08 w porównaniu z rokiem poprzednim).

Nieco niższy wskaźnik motoryzacji występuje w części północnej (region gorzowski), wyższy w części południowej (region zielonogórski) .

- 67,4 tys. samochodów ciężarowych i ciągników,
- 2,2 tys. autobusów.
- 29,8 motocykli.

Można przyjąć, że w okresie docelowym wskaźniki motoryzacji województwa będą kształtować się następująco:

- dla samochodów osobowych: 500 / 1000 mieszkańców,
- dla samochodów ciężarowych: 70 / 1000 mieszkańców,
- dla motocykli i skuterów: 35 / 1000 mieszkańców.

W 2009 r. na drogach województwa wydarzyły się ponad 992 wypadki, 137 osób poniosło śmierć, ponad 1323 było rannych (statystyka zbliżona niestety do lat poprzednich), ofiary wypadków to ponad 1460 osób.

Wskaźnik wypadkowości liczony na 10 tys. zarejestrowanych pojazdów samochodowych wyniósł ponad 17,1. Dwukrotnie wyższy był w powiecie w świebodzińskim (zapewne wiąże się to z przebiegiem przez ten powiat dróg nr 92 i 3), wysoki jest też w powiecie sulęcińskim (droga nr 92).

Komunikacja autobusowa

Na terenie województwa lubuskiego, przy regresie kolei, komunikacja autobusowa przejęła znaczącą część przewozów pasażerskich.

Przewozy komunikacją autobusową odbywają się prawie na 1180 liniach o łącznej długości około 46 tys. km; w tym 27 połączeń krajowych, około 220 – regionalnych, około 850 – podmiejskich i ponad 80 miejskich.

Sieć kolejowa

Przez województwo lubuskie przebiega 36 linii kolejowych o łącznej długości przekraczającej 1200 km, jednak tylko nieco więcej niż połowa, bo 680 km jest czynnych, przy ok. 90% tych linii wykorzystywana jest w ruchu pasażerskim i towarowym, a ok. 10 % tylko w ruchu towarowym. Z ogólnej długości linii eksploatowanych prawie 500 km stanowią linie znaczenia państwowego, w tym 402 km linie dwutorowe a 324 km stanowią linie zelektryfikowane (jedno i dwutorowe). Wskaźnik linii eksploatowanych na 100 km² wynosi 6,5 km i jest niższy niż średnia krajowa (7,3 km/100 km²), niższy jest także niż w województwach ościennych: dolnośląskim i wielkopolskim.

Mimo, że na niektórych liniach przywrócono ruch (szynobusy), to generalnie obserwuje się zmniejszanie długości linii kolejowych na terenie województwa (podobnie jak w kraju).

Do najważniejszych linii kolejowych przechodzących przez województwo lubuskie należą włączone w system europejskiej sieci kolejowej (AGC i AGTC):

- na kierunku zachód – wschód: **nr 3 (E-20 – CE-20)** Bruksela – Berlin – **Słubice – Świebodzin** – Poznań – Warszawa – Brześć – Moskwa, położona w Paneuropejskim Korytarzu Transportowym nr II; długość na terenie województwa – 96 km; dwutorowa, zelektryfikowana, spełnia (z nielicznymi wyjątkami) standard prędkości 160 km/h,
- na kierunku północ – południe: **nr 273 (CE-59)** Świnoujście – Szczecin - **Rzepin - Zielona Góra** – Głogów – Wrocław – Międzyzlesie; długość -147,3km; dwutorowa, zelektryfikowana,
- przez północno-zachodni skraj województwa przebiega linia **nr 351 (E-59):** Szczecin – **Dobiegniew** – Krzyż – Poznań – Wrocław; długość na terenie województwa 21,9 km; dwutorowa, zelektryfikowana,

oraz linie pozostałe o niższym standardzie:

- w południowej części województwa: **nr 371 - 282 (C59/1)** **Nowa Sól – Żagań – Jankowa Żagańska** – Węglińiec - Praga; jednotorowa o ruchu pociągów pasażerskich zawieszonym, a na odcinku Nowa Sól – Żagań - nieczynna (przewidywana likwidacja linii jako C59/1),
- **nr 389: Żagań – Jankowa Żagańska;** jednotorowa, o ruchu pociągów osobowych zawieszonym, w północnej części województwa:
- **nr 203** Tczew – Piła – Krzyż – **Gorzów Wlkp. – Kostrzyn nad Odrą** - (Berlin); długość – 101 km; dwutorowa, niezelektryfikowana,
- w środkowej części województwa: **nr 358 Zbąszynek – Czerwieńsk – Krosno Odrzańskie – Gubin;** długość 74,3 km jednotorowa, na odcinku Zbąszynek – Czerwieńsk zelektryfikowana,
- **nr 367 - Zbąszynek – Międzyrzecz – Gorzów Wlkp.;** długość - 73,9 km (jednotorowa, niezelektryfikowana),
- **nr 370 - Zielona Góra – Nowogród Bobrzański – Żary;** długość - 53,9 km;
- w południowej części województwa: **nr 14:** Leszno – **Wschowa** – Głogów – **Szprotawa – Żagań – Żary – Tuplice** – Forst – (Berlin); długość -18,0 + 48,6 km, jednotorowa (odcinek Żary – Żagań - dwutorowa), niezelektryfikowana i łącząca się z nią w Żaganiu linia **nr 275: Żagań – Małomice** - (Legnica – Wrocław); długość – 24 km; jednotorowa, niezelektryfikowana oraz **Żagań – Bieniów – Lubsko,**
- **363: Skwierzyna – Międzychód,**
- **364: Rzepin – Ośno Lub. - Sulęcín – Trzemeszno Lub. – Międzyrzecz – Wierzbnó,**
- **430: Kostrzyn nad Odrą – granica województwa.**

Na części linii kolejowych został zawieszony ruch pociągów, względnie sporadycznie odbywa się ruch pociągów towarowych; są to linie:

- 14: Głogów – Niegostawice,
- 283 : Żagań – Świętoszów – Ławszowa,
- 358: Czerwieńsk – Krosno Odrzańskie – Gubin – Guben,

- 379: Sulechów – Cigacice,
- 380: Jankowa Żagańska – Mirostowice, Mirostowice – Sanice,
- 386: Kunowice – Cybinka,
- 389: Żagań – Jankowa Żagańska,
- 410: Kostrzyn nad Odrą – Barnówko,
- 415: Gorzów Wlkp. – Lubiszyn – Świątki,
- 426: Strzelce Krajeńskie – Strzelce Krajeńskie Wsch.,
- 819: Chlastawa – Kosieczyn – jednotorowa, zelektryfikowana,
- 820: Chlastawa – Dąbrówka Zbąska – jednotorowa, zelektryfikowana.

Pozostałe odcinki są wyłączone z eksploatacji (odcinkowo tory rozebrane):

- 282: Sieniawa Żarska - Jasień (zlikwidowana fizycznie),
- 303: Koźuchów – Niegosławice – Przemków,
- 305: Kolsko – Sława - Głogów (zlikwidowana fizycznie),
- 357: Sulechów – Wolsztyn,
- 365: Stary Raduszc – Lubsko – Tuplice – (zlikwidowana fizycznie),
- 371: Wolsztyn – Nowa Sól – Żagań,
- 375: Sieniawa Lubuska – Nietoperek,
- 379: Cigacice – Konotop (zlikwidowana fizycznie),
- 383: Żagań – Świętoszów – Ławszowa – (Nowogrodziec),
- 384: Świebodzin – Sulechów,
- 387: Lipinka Głog. – Wschowa,
- 430: Barnówko – Kostrzyn nad Odrą,
- 414: Gorzów Wlkp. – Krzeszyce – Kostrzyn nad Odrą (zlikwidowana fizycznie),
- 415: Świątki – Myślibórz.

Charakteryzując przewozy transportem kolejowym, można stwierdzić sukcesywny spadek liczby pasażerów i masy towarowej (podobnie jak na sieci kolejowej kraju). Do głównych przyczyn należy zaliczyć:

- zmiany w strukturze asortymentowej produkowanych w kraju wyrobów, zmniejszenie produkcji wyrobów transportochłonnych,
- zmiana źródła zaopatrzenia w surowce i zmniejszenie zapotrzebowania na nie,
- rosnące znaczenie transportu samochodowego (osobowego i ciężarowego), zapewniającego przewóz od drzwi nadawcy do drzwi odbiorcy,
- załamanie się tradycyjnych kierunków eksportu, importu i tranzytu,
- mała konkurencyjność transportu kolejowego – zły stan torowisk powodujący małą prędkość podróży, niski standard wagonów, zaniedbane stacje, ogólne niedoinwestowanie.

Stan techniczny eksploatowanych linii kolejowych na terenie województwa jest niezadawalający. Jedynie na linii nr 3, zmodernizowanej, na której odbywają się przewozy międzynarodowe, stan ten można określić jako dobry, a na mocno eksploatowanej linii 273 Szczecin – Wrocław, uwzględniając znaczenie gospodarcze i obciążenie – jako niezadawalający.

Wśród 20 większych miast województwa o liczbie ludności 10 tys. lub więcej mieszkańców, wiele nie posiada połączeń kolejowych (likwidacja linii bądź zawieszenie przewozów pasażerskich w okresie ostatnich 10 lat).

Stopniowo realizowane jest jednak reaktywowanie niektórych linii kolejowych oraz poprawa standardu podróży na liniach czynnych poprzez wprowadzanie efektywnego i oszczędnego taboru. W latach 2002 – 2008 wprowadzono łącznie 9 nowych autobusów szynowych, są to linie:

- Zbąszynek – Międzyrzecz – Skwierzyna – Gorzów Wlkp.; linia 367,
- Krzyż – Gorzów Wlkp. – Kostrzyn nad Odrą; linia 203,
- Zielona Góra – Żary; linia 370,
- Żary – Iłowa – Węgliniec; linia 282,
- Forst – Żary – Żagań – Szprotawa – Niegosławice; linia 14,
- Legnica – Żagań; linia 275,
- Międzyrzecz – Rzepin; linia 364.

Te słuszne działania kontynuowane są nadal – co winno poprawić atrakcyjność i dostępność regionu.

W dalszej kolejności planowane jest reaktywowanie odcinka linii 358 Czerwieńsk – Krosno Odrzańskie – Gubin – Guben i uruchomienie na nim bezpośrednich połączeń transgranicznych Zielona Góra – Cottbus. Ponadto w ramach połączeń transgranicznych z Brandenburgią planowane jest uruchamianie następnych bezpośrednich kursów komunikacji kolejowej.

Na liniach o torach rozebranych, względnie na których zdecydowanie nie przewiduje się przywrócenia ruchu, po rozebraniu torów i utwardzeniu torowiska, można wprowadzić ścieżki rowerowe.

Główne stacje kolejowe na terenie województwa to: Zielona Góra, Gorzów Wlkp. Zbąszynek, Rzepin, Kostrzyn nad Odrą, Żagań, Żary, Czerwieńsk, Sulechów.

Konieczna i pilna jest rewitalizacja dworców kolejowych, przede wszystkim na wymienionych wyżej stacjach oraz na linii E-20, ale także na większości pozostałych.

W niektórych z nich można wprowadzić dodatkową funkcję np. schroniska młodzieżowe, hostele itp. obiekty – przykład dworca w Gorzowie Wlkp.

Przejścia graniczne w ruchu kolejowym:

- Rzepin (Kunowice) – Frankfurt / Oder na linii E-20, (przystosowana do przeladunków, dysponuje 20 torami przebiegowymi),
- Gubin – Guben na linii 358 (odprawy przesyłek),
- Tuplice (Zasieki) – Forst - znaczenie lokalne, chociaż na ważnej linii Wrocław – Berlin,
- Kostrzyn nad Odrą – Kustritz Kietz – znaczenie lokalne.

Komunikacja lotnicza

Głównym międzynarodowym portem lotniczym województwa jest Regionalne cywilne lotnisko użytku publicznego w Babimoście o kodzie referencyjnym 4D (usytuowane ok. 5 km na południe od tego miasta), blisko węzła kolejowego w Zbąszynku, oddalone o 12 km od drogi nr 32 Poznań – Zielona Góra i ok. 20 km od drogi nr 3, ok. 35 km od Zielonej Góry i 95 km od Gorzowa Wlkp.

Ranga lotniska – lotnisko regionalne o korzystnym układzie względem głównych korytarzy powietrznych (Róża Wiatrów: W – SWE – NE).

Stan infrastruktury umożliwi przyloty i starty samolotów obecnie operujących w Polsce oraz spełnia wymogi ICAO. Pas startowy o nawierzchni betonowej (grub.19-20cm) posiada długość 2500 m i szerokość 60 m (modernizacja pod koniec lat 80-tych); główna droga kołowania ma podobną długość (2500 m) a szerokość 12 m, pięć dróg zejściowych z drogi startowej. Główna płyta postojowa (569 x 94 m) posiada 10 stanowisk postojowych dla samolotów.

Lotnisko posiada system oświetlenia nawigacyjnego na drodze startowej i drodze kołowania przewidziane dla lotnisk o standardach międzynarodowych. Dysponuje dwoma radiolatarniami odległymi o jeden kilometr i cztery kilometry od drogi startowej. Wyposażone jest też w automatyczny system podawania danych meteorologicznych.

Terminal pasażerski (zbudowany w 1977 r. i zmodernizowany w 2001 r.) jest przystosowany do odprawy 100 tys. pasażerów w ciągu roku. Istniejące parametry lotniska oraz wielkość terminalu nie

wymagają znaczącej przebudowy. Należy poprawić standard terminalu oraz zapewnić dogodne połączenie drogowe i szynowe z Zieloną Górą.

Przy rozbudowie połączeń pasażerskich z lotniska w Babimoście niezbędne stanie się jego rozbudowa i zwiększenie przepustowości do wielkości założonej w Strategii Rozwoju Portu Lotniczego do 2040 roku. Międzynarodowy Port Lotniczy Zielona Góra w Babimocie jest jedynym w województwie lubuskim czynnym międzynarodowym przejściem granicznym.

Lotnisko w Babimocie może być też traktowane jako lotnisko zapasowe dla lotniska Poznań – Ławica. Znajdujące się w bliskim sąsiedztwie Zielonej Góry (ok. 5 km na północny zachód od centrum) lotnisko w Przylepie (własność Aeroklubu Ziemi Lubuskie) o funkcji lotniska lokalnego (loty ratownicze, agrotechniczne, sportowe), winno być także wykorzystywane dla powietrznego połączenia z lotniskiem w Babimocie (taksówki powietrzne).

W województwie lubuskim istnieje lądowisko Lipki Wielkie.

Rezerwowany jest teren pod lotnisko w rejonie Gorzowa Wlkp. o nawierzchni trawiastej. Istnieją możliwości (a także potrzeba) przystosowania dawnego wojskowego lotniska w południowej części województwa, w rejonie Szprotawy do potrzeb cywilnych.

Drogi wodne i żegluga śródlądowa

Odra stanowi drogę wodną łączącą Górny i Dolny Śląsk z zespołem portów Szczecin / Świnoujście a poprzez kanał Odra – Szprewa z Berlinem, jako projektowana międzynarodowa droga wodna E30. Na terenie województwa lubuskiego znajduje się odcinek Odry Środkowej; na długości około 70 km jako rzeka graniczna. Na całym odcinku była uregulowana, jednak obecnie wymaga działań przywracających w pełni jej funkcję transportową oraz modernizacji portów rzecznych i ich gospodarcze wykorzystanie.

W północnej części regionu dolna Warta i dolna Noteć jako krajowa droga wodna E70 (postulowana w przyszłości do zmiany rangi na międzynarodową), stanowi połączenie Odry poprzez Bydgoszcz z portem w Gdańsku, a także już bardziej turystycznie samą Wartą z Poznaniem.

Klasy dróg wodnych na obszarze województwa lubuskiego:

- rzeka Odra od granicy województwa lubuskiego do ujścia Warty – II klasa,
- rzeka Odra od ujścia Warty do granicy województwa zachodniopomorskiego – III klasa,
- rzeka Warta od ujścia Noteci do ujścia do Odry – II klasa,
- rzeka Nysa Łużycka od miejscowości Gubin do ujścia do Odry – klasa Ia.

Na obszarze województwa znajdują się następujące porty rzeczne:

- Bytom Odrzański (km 416 Odry) – przystań pasażerska dla małych jednostek,
- Nowa Sól (km 430 Odry) – nadbrzeże przeładunkowo-składowe i postojowe oraz przystań pasażerska,
- Cigacice (km 471 Odry) – ładunki masowe, przystań pasażerska i kajakowa,
- Krosno Odrzańskie (km 514 Odry) – port przeładunkowy (używany sporadycznie), przystań pasażerska,
- Słubice – (km 584 Odry) – przystań turystyczna,
- Kostrzyn nad Odrą (km 614 Odry) – port przeładunkowy i przystań turystyczna,
- Gorzów Wlkp. - przystań pasażerska na Warcie.

Wyjątkowo korzystne usytuowanie ma port w Kostrzynie nad Odrą poprzez swoją lokalizację na styku szlaków żeglownych wschód – zachód i północ – południe, który w przypadku rozwoju żeglugi śródlądowej mógłby stać się znaczącym zapleczem dla portu morskiego w Szczecinie. Ponadto miasto jest dużym węzłem komunikacyjnym: drogi krajowe: nr 22 i nr 31 oraz nr 1 po stronie niemieckiej, linie kolejowe nr 273 (CE 59) i nr 203.

Mniejsze znaczenie, głównie dla rozwoju turystyki, mają pozostałe przystanie na Odrze i na Nysie Łużyckiej (Gubin, Zasieki, Łęknica).

Zasadnicze znaczenie dla rozwoju transportu wodnego śródlądowego ma projektowana międzynarodowa droga wodna Odry. Jednak transport nią uzależniony jest od stanu toru wodnego i portów, jak również od poziomu wody w rzece w zależności od pory roku.

Konieczne jest stworzenie polskim armatorom śródlądowym takich warunków funkcjonowania, aby byli w stanie konkurować, a jednocześnie współpracować z innymi przewoźnikami, zwłaszcza drogowymi i kolejowymi.

Niezbędne jest podwyższenie parametrów technicznych Odry (E-30) do klasy IV; miałyby to radykalny wpływ na wzrost przewozów ładunków. Konieczna jest także poprawa infrastruktury portów, w pierwszej kolejności portów na Odrze w Nowej Soli i Cigacicach, gdyż w powiązaniu z planowaną budową mostu na Odrze w Milsku poprawi to dostępność komunikacyjną Lubuskiego Trójmiasta.

Stan techniczny projektowanej drogi wodnej E70 Warta – Noteć jest niezadawalający. Konieczne jest podjęcie działań mających na celu przywrócenie żeglowności i podniesienie parametrów do klasy III. Rewitalizacji wymaga szlak nie tylko szlak wodny na Noteci, ale przede wszystkim zabytkowe urządzenia hydrotechniczne stanowiące niezwykle cenne obiekty dziedzictwa kulturowego z zakresu techniki.

Na wartościowych przyrodniczo obszarach dolin rzecznych, przy realizacji zamierzeń inwestycyjnych, muszą być brane pod uwagę pewne ograniczenia, wynikające np. z obszarów zaliczonych do sieci Natura 2000.

Węzły (centra) komunikacyjne

Spśród terenów i miejscowości województwa można wyróżnić takie, gdzie występuje kilka znaczących dla regionu sieci komunikacyjnych, tworzących węzły lub centra komunikacyjne; są to:

- **Węzeł Zielonogórski** - drogi krajowe: 3 (E65), 27 i 32, wojewódzkie: 280, 281, 282, 283, linie kolejowe: 273 (CE59), 370, lotnisko lokalne w Przylepie i o randze regionalnej w Babimoście w odległości około 35 km. Ranga węzła wzrośnie po realizacji S-3 na całym przebiegu.
- **Węzeł Gorzowski** – drogi krajowe: 3 (E65), 22, wojewódzkie: 130, 132, 151, 158, linie kolejowe: 203, 367, 414 i 415 (ruch zawieszony). Ranga węzła wzrośnie także po realizacji S-3 na całym przebiegu oraz lokalnego lotniska.
- **Węzeł Świebodziński** – drogi krajowe: 2 (E30), 3 (E65) i 92, wojewódzkie: 276, 303, linia kolejowa 2 (E20 – CE20) i 384 (ruch zawieszony), lotnisko regionalne w Babimoście odległe o około 15 km. Ranga węzła znacznie wzrośnie po realizacji drogi S-3 z węzłem na północ od miasta w Jordanowie.
- **Węzeł Skwierzyński** – drogi krajowe: 3 i 24, wojewódzkie: 159 i 199, linie kolejowe: 367 i 363 (ruch zawieszony).
- **Węzeł Żary / Żagań** – drogi krajowe: 12 i 27, wojewódzkie: 287, 295 i 296, bliskość (ok.10 km) A-18, linie kolejowe: 14, 275, 282, 370 oraz 371, 389 (ruch zawieszony).
- **Węzeł Słubicki** – drogi krajowe: 2 (E30), 29, 31, wojewódzkie: 137, linia kolejowa 2 (E30), przystań. Ranga węzła znacznie wzrośnie po realizacji A-2 z węzłem w Świecku.
- **Węzeł Kostrzyński** – drogi krajowe: 22, 31, wojewódzkie: 129, 132, linie kolejowe: 273 (CE59), 203, 414 (ruch zawieszony), port rzeczny.
- **Węzeł Rzepiński** – droga krajowa: 2 (E30), wojewódzkie: 134, 139, linie kolejowe: 2 (E30 – CE20), 273 (CE59), 364 (ruch zawieszony). Ranga węzła znacznie wzrośnie po realizacji A-2 z węzłem.
- **Węzeł Nowosolski** – drogi: krajowa 3, wojewódzkie: 292, 297, 315, 321 linie kolejowe: 273 (CE59), 371 (ruch zawieszony), nadbrzeże przeladunkowe i przystań pasażerska.
- **Węzeł Międzyrzecki** – droga krajowa nr 3, droga wojewódzka 137, linie kolejowe 364, 367.

Wymienione węzły komunikacyjne winny stać się znaczącymi centrami aktywności gospodarczej województwa, a niektóre z nich (Rzepin, Świebodzin, Kostrzyn nad Odrą) stacjami transportu multimodalnego (droga > kolej > droga wodna).

2.7. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

2.7.1. Elektroenergetyka

Diagnoza stanu systemu powiązań zewnętrznych

Polski system elektroenergetyczny składa się z sieci elektroenergetycznych (linie i stacje):

- o napięciu 750 kV – linia nie będąca pod napięciem na pld – wsch. kraju,
- o napięciu 220kV i 400kV w zakresie przesyłu energii elektrycznej (krajowa sieć przesyłowa - KSP);
- o napięciu 110kV w zakresie dystrybucji energii elektrycznej.

Lubuskie zalicza się do województw przeciętnie uzbrojonych w elementy krajowej sieci przesyłowej, lecz rozmieszczenie istniejących systemowych stacji elektroenergetycznych, zaopatrujących region w energię elektryczną, należy uznać za korzystne, ponieważ są one zlokalizowane przy głównych ośrodkach województwa: Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze.

Województwo lubuskie jest powiązane transgranicznie z terenami ościennych województw i pozostałym obszarem Polski siecią elektroenergetyczną przesyłową o napięciu 220kV oraz liniami elektroenergetycznymi o napięciu 110 kV, a w skali lokalnej (przygranicznej) jest powiązane z ościennymi regionami siecią rozdzielczą średniego i niskiego napięcia.

Linia przesyłowa 400 kV przebiega przez teren województwa tranzytowo, bowiem obecnie brak stacji elektroenergetycznych 400 kV zlokalizowanych na terenie lubuskiego i zasilających region z tego poziomu napięcia.

Aktualnie brak także systemowych elektroenergetycznych transgranicznych powiązań liniami najwyższych napięć województwa lubuskiego z terenem Niemiec.

Brak jest ustaleń dla województwa lubuskiego wynikających z polityki przestrzennej państwa, a dotyczących energii elektrycznej¹⁹.

Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych

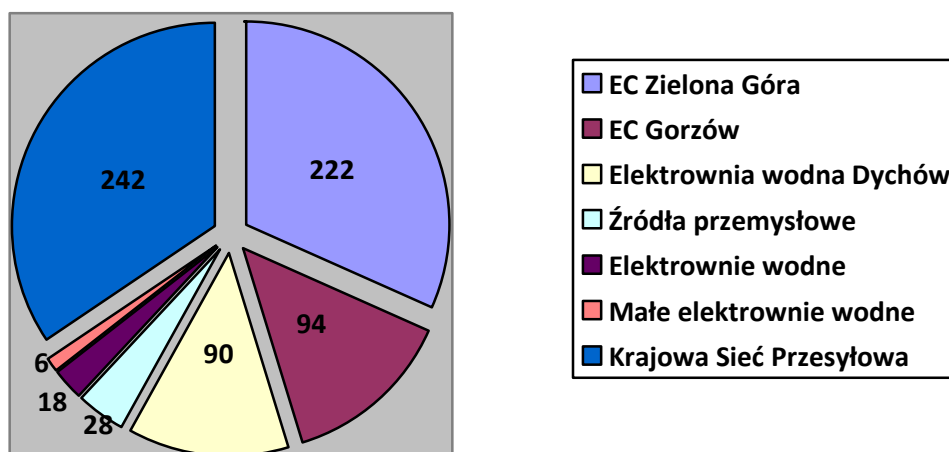
Zapotrzebowanie na energię elektryczną województwa lubuskiego szacowane jest na 700 MW mocy. Zapotrzebowanie na energię elektryczną odbiorców z terenu województwa jest w 2/3 z pokrywane ze źródeł znajdujących się na jego terenie, a w 1/3 pochodzi z krajowej sieci przesyłowej o napięciu 220 kV i z transgranicznych linii 110 kV i niższych napięć.

Własne zawodowe źródła energii elektrycznej to elektrociepłownie: Gorzów Wlkp.(94 MW) i Zielona Góra (222MW) produkujące energię elektryczną w skojarzeniu z produkcją ciepła w nowoczesnych wysokosprawnych gazowo-parowych technologiach oraz elektrownie wodne z elektrownią szczytowo-pompową Dychów (18 + 90 MW), a własne przemysłowe źródła energii elektrycznej to Arctic Paper Kostrzyn S.A. (28 MW), także o nowoczesnej technologii.

¹⁹ Studium rozwoju systemów energetycznych w województwie lubuskim do roku 2025, ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw rozwoju energetyki odnawialnej – wersja wstępna – Zielona Góra - 16 czerwca 2008

Poza powyższymi źródłami na obszarze województwa lubuskiego eksploatowanych jest około 45 małych elektrowni wodnych, jednak moc zainstalowana wielu z nich nie przekracza 100kW, a ich łączna moc szacowana jest na 6MW, co stanowi niecały 1% lokalnego zapotrzebowania na moc elektryczną oraz nieliczne elektrownie wiatrowe.

Udział poszczególnych źródeł w zaopatrzeniu województwa lubuskiego w energię elektryczną (MW)

(dane do powyższego wykresu zaczerpnięto ze „Studium rozwoju systemów energetycznych w województwie lubuskim do roku 2025, ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw rozwoju energetyki odnawialnej – wersja wstępna – Zielona Góra - 16 czerwca 2008”)

Istniejącą sieć elektroenergetyczną, poprzez którą realizowane jest zasilanie województwa lubuskiego w energię elektryczną, ocenia się w dwóch aspektach: układu sieci i możliwości przesyłowych.

Oceniając układ sieci elektroenergetycznej należy stwierdzić, że istniejące struktury połączeń to: elektroenergetyczne stacje przesyłowe (220/110 kV) i dystrybucyjne (110 kV/SN) zasilane liniami przesyłowymi (220 kV) i dystrybucyjnymi (110 kV), połączone z co najmniej dwiema sąsiednimi stacjami; wyjątkiem na terenie lubuskiego są stacje elektroenergetyczne Bronowice i Nowogród Bobrzański, zasilane po stronie 110 kV promieniowo (jednostronnie).

Rozmieszczenie ww. stacji elektroenergetycznych jest odpowiednie i biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, że elektroenergetyczne połączenia wewnętrzne są rozwijane poprawnie, wymagają natomiast uzupełnienia o drugostronne zasilanie w miejscach gdzie istnieją stacje zasilane jednostronnie, z uwagi na brak w tych punktach pewności zasilania odbiorców w razie awarii linii zasilającej.

Na terenie województwa lubuskiego znajdują się:

- zespoły miast:
 - a) zespół Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól zwane Lubuskim Trójmiastem,
 - b) zespół Gorzów Wlkp.- Skwierzyna,
 - c) zespół Żary – Żagań- Szprotawa;
- ośrodki o znaczeniu regionalnym – Nowa Sól, Żary, Żagań, Gubin, Słubice, Kostrzyn nad Odrą, Świebodzin, Międzyrzecz;
- ośrodki o znaczeniu ponadlokalnym – Szprotawa, Sulechów, Skwierzyna, Krosno Odrzańskie, Strzelce Krajeńskie, Drezdenko, Sulęcín, Wschowa.

Wszystkie te miasta (oraz szereg mniejszych ośrodków) są zasilane w energię elektryczną bezpośrednio z sieci elektroenergetycznej o napięciu 110 kV poprzez znajdujące się na ich terenach stacje elektroenergetyczne 110 kV/SN.

Możliwości przesyłowe sieci ocenia się jako zadowalające gdyż realizacja ustawowego obowiązku obligującego operatora sieci dystrybucyjnej do dostarczania odbiorcom energii elektrycznej spełniającej ustawowe wymogi jakościowe, przebiega w sposób płynny i zgodny z zawartymi przez operatorów sieci elektroenergetycznej umowami o dostarczanie energii elektrycznej, gwarantującymi dotrzymanie tych wymogów ustawowych.

Diagnostując istniejącą w regionie sieć elektroenergetyczną 110 kV, 220 kV i 400 kV należy zauważyć, że w zasadniczej części została ona wybudowana w latach 60, 70 i 80-tych ubiegłego wieku, a składa się ona nawet z nielicznych fragmentów istniejących jeszcze przed 1945 r., a stan techniczny i możliwości przesyłu energii elektrycznej są odpowiednie do wieku poszczególnych elementów sieci.

Sieć elektroenergetyczna w Polsce (i na terenie województwa lubuskiego) jest podzielona na przesyłową (obiekty o napięciu 400 kV i 220 kV) oraz dystrybucyjną (obiekty o napięciu 110 kV i niższym).

Sieć elektroenergetyczna przesyłowa

Operatorem elektroenergetycznej sieci przesyłowej (Krajowego Systemu Przesyłowego – KSP) na terenie całej Polski są Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.

Obecnie na terenie województwa lubuskiego znajdują się następujące obiekty elektroenergetycznej sieci przesyłowej:

- stacja elektroenergetyczna 220/110 kV Gorzów (GOR) ;
- stacja elektroenergetyczna 220/110 kV Leśniów Wielki (LSN);
- fragment elektroenergetycznej linii jednotorowej o napięciu 400 kV relacji Plewiska-Krajnik;
- fragment elektroenergetycznej linii jednotorowej o napięciu 220 kV Gorzów Wlkp. - Krajnik;
- elektroenergetyczna linia jednotorowa o napięciu 220 kV relacji Gorzów Wlkp. - Leśniów;
- fragment elektroenergetycznej linii jednotorowej o napięciu 220 kV relacji Leśniów – Mikułowa;
- fragment elektroenergetyczna linii jednotorowej o napięciu 220 kV relacji Leśniów-Żukowice.

Obiekty te są ważnymi elementami sieci przesyłowej w krajowym systemie elektroenergetycznym, a województwu lubuskiemu umożliwiają dostarczenie mocy z elektrowni systemowych Dolna Odra i Turów do ww. stacji elektroenergetycznych. Ze stacji 220/110 kV poprzez sieć dystrybucyjną (110 kV)

stacje i linie niższych napięć energia elektryczna jest przesyłana do odbiorców województwa lubuskiego.

Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A. wnoszą, że realizując planowanie przestrzenne nadal należy uwzględniać pas technologiczny, wzdłuż istniejących linii przesyłowych, o szerokości:

- 80 metrów (po 40 metrów od osi linii w obie strony) dla linii 400 kV;
- 70 metrów (po 35 metrów od osi linii w obie strony) dla linii 220 kV.

Dla terenów znajdujących się w ww. pasie technologicznym obowiązują następujące ustalenia:

- nie należy lokalizować budynków mieszkalnych i innych przeznaczonych na stały pobyt ludzi. W indywidualnych przypadkach, odstępstwa od tej zasady może udzielić właściciel linii, na warunkach przez siebie określonych;
- należy uzgadniać warunki lokalizacji wszelkich obiektów z właścicielem linii;
- nie należy sadzić roślinności wysokiej pod linią i w odległości od osi linii po 16.5 metra w obu kierunkach dla linii 220 kV oraz po 20 metrów w obu kierunkach dla linii 400 kV;
- teren w pasie technologicznym linii nie może być kwalifikowany jako teren przeznaczony pod zabudowę mieszkaniową lub zagrodową ani jako teren związany z działalnością gospodarczą (przesyłową) właściciela linii;
- wszelkie zmiany w kwalifikacji terenu w obrębie pasa technologicznego linii i w jego bezpośrednim sąsiedztwie powinny być zaopiniowane przez właściciela linii;
- zalesienia terenów rolnych w pasie technologicznym mogą być przeprowadzone w uzgodnieniu z właścicielem linii;

Lokalizacja budowli zawierających materiały niebezpieczne pożarowo, stacji i stref zagrożonych wybuchem oraz konstrukcji wysokich w bezpośrednim sąsiedztwie pasów technologicznych wymaga uzgodnienia właścicielem linii.

Elektroenergetyczna sieć dystrybucyjna

Zaopatrzenie województwa lubuskiego w energię elektryczną realizowane jest poprzez sieć elektroenergetyczną dystrybucyjną (110kV) i średnich napięć (20kV i 15kV) łączącą elektroenergetyczne stacje przesyłowe i lokalne źródła energii elektrycznej z odbiorcami.

Operatorem elektroenergetycznej sieci dystrybucyjnej (linii i stacji) na terenie województwa lubuskiego jest Enea Operator Sp. z o. o. Oprócz tego operatorem o zasięgu regionalnym jest także PKP Energetyka Sp. z o.o. Jako spółki dystrybucyjne funkcjonują także operatorzy lokalni (w sąsiedztwie zakładów przemysłowych): ENERGO-STIL Sp. z o.o. oraz Arctic Paper Kostrzyn S.A.

Obiekty te są ważnymi elementami sieci elektroenergetycznej i umożliwiają przesył energii elektrycznej ze stacji 220/110kV poprzez linie dystrybucyjne 110kV i stacje elektroenergetyczne 110kV/SN, i dalej przez linie rozdzielcze 20kV i 15kV oraz stacje i linie niskich napięć, do odbiorców na terenie województwa lubuskiego.

ENEA S.A. wnosi, że przy sporządzaniu Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego należy uwzględnić następujące wytyczne:

1. W celu zabudowy terenów znajdujących się pod lub w bezpośrednim sąsiedztwie elektroenergetycznych linii napowietrznych z przewodami gołymi, należy uwzględnić lokalizację

obiektu względem takich linii, spełniająca wymogi normy PN-E-05100-1:1998 „Elektroenergetyczne linie napowietrzne. Projektowane i budowa”, a w szczególności:

- a) Odległość pionowa przewodu linii przy największym zwisie normalnym od powierzchni drogi powinna wynosić, co najmniej:
 - 7,75 m – dla linii WN 110kV,
 - 7,10 m – dla linii SN 15kV,
 - 6,0 m – dla linii nN;
 - b) Odległość pomiędzy częścią przyziemną słupa, a granicą pasa drogowego powinna wynosić co najmniej 5,0 m;
 - c) Kąt skrzyżowania linii z drogą powinien być nie mniejszy niż 30°;
 - d) Na skrzyżowaniu z autostradą, drogą szybkiego ruchu lub drogą ekspresową linia WN i SN powinna posiadać 3° obostrzenia;
 - e) Na skrzyżowaniu z drogą krajową i miejską linia WN i SN powinna posiadać 2° obostrzenia, a linia nN 1° obostrzenia (lub 0° dla przewodów w izolacji i naprężeniem zmniejszonym);
 - f) Odległość pionowa przewodów w największym zwisie normalnym od łatwo dostępnych części budynku powinna wynosić co najmniej:
 - 5,75 m – dla linii WN 110kV,
 - 5,10 m – dla linii SN 15kV,
 - 2,5 m w kierunku pionowym w górę i 1,5 m w kierunku pionowym w dół – dla linii nN;
 - g) Odległość pionowa przewodów w największym od trudno dostępnych części budynku powinna wynosić co najmniej:
 - 4,25 m – dla linii WN 110kV,
 - 3,60 m – dla linii SN 15kV,
 - 1,0 – dla linii nN;
 - h) Odległość pozioma przewodów od każdej łatwo dostępnej części budynku (w przypadku zbliżenia budynku do linii, a nie skrzyżowania) powinna wynosić co najmniej:
 - 4,5 m – dla linii WN 110kV,
 - 3,6 m – dla linii SN 15kV,
 - 1,5 – dla linii nN;
 - i) Nie należy sytuować budynków w strefie zbliżeń ze słupami linii o napięciu wyższym niż 1 kV;
 - j) Na skrzyżowaniu z budynkiem linia WN i SN powinna posiadać 2° obostrzenia, a linia nN 1° obostrzenia (lub 0° dla przewodów w izolacji i naprężeniem zmniejszonym);
 - k) Nie zaleca się krzyżowania parkingu z linią napowietrzną WN 110 kV; na skrzyżowaniu z parkingiem linia SN powinna posiadać 2° obostrzenia, a linia nN 1° obostrzenia (lub 0° dla przewodów w izolacji i naprężeniem zmniejszonym).
2. Wymogi podane w punkcie 1 od f) do j) nie mają zastosowania w odniesieniu do stacji paliw płynnych oraz budynków, urządzeń technologicznych i magazynów zawierających materiały wybuchowe lub ze strefami zagrożonymi wybuchem. Budowa takich obiektów w pobliżu linii podlega odrębnym ustaleniom.
3. Postanowienia ogólne:

- a) pod linią nie mogą być umieszczane kominy,
 - b) pokrycie dachowe budynków w strefie skrzyżowania z linią powinno być niepalne,
 - c) ewentualna roślinność przewidywana na terenie pod linią nie może przekroczyć wysokości 2 m po osiągnięciu swojego maksymalnego wzrostu.
4. Natężenie pola elektrycznego i magnetycznego dla terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową, nie powinno przekraczać odpowiednio: 1 kV/m na wysokości 2 m i 60 A/m na wysokościach od 0,3 m do 2 m nad powierzchnią ziemi lub nad innymi powierzchniami, na których mogą przebywać ludzie, zwłaszcza dachami spełniającymi rolę tarasów, tarasami, balkonami, podestami. Zakłada się, że przy odległości poziomej co najmniej 14,5 m od najbliższego przewodu roboczego linii do projektowanego budynku, powyższe warunki zostaną spełnione. Odległość mniejsza niż 14,5 m nie daje takiej gwarancji. Gdy odległość 14,5 m (dla terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową) od skrajnego najbliższego przewodu linii 110kV do projektowanego budynku nie zostanie zachowana, wówczas po wybudowaniu obiektu należy wykonać na koszt Inwestora pomiary rzeczywistego natężenia pola elektromagnetycznego. Po ewentualnym stwierdzeniu przekroczenia dopuszczalnych wartości natężenia pola należy zastosować w konstrukcji budynku odpowiednie środki zapobiegawcze (siatki Faradaya, osłony metalowe o rozwiązaniach indywidualnych itp.). Ww. środki zapobiegawcze można przewidzieć także na etapie projektowania budynku. Jeżeli jest to możliwe, pomiary rzeczywistego natężenia pola elektromagnetycznego w miejscach, o których mowa wyżej można wykonać przed rozpoczęciem budowy.
5. Wszystkie obiekty przewidywane do budowy lub modernizacji w zbliżeniu lub na skrzyżowaniu z liniami elektroenergetycznymi podlegają pisemnemu uzgodnieniu z ENEA Operator.
6. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 6 lutego 2003 r. (Dz. U. 03.47.401) w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy podczas wykonywania robót budowlanych - § 55, nie jest dopuszczalne sytuowanie stanowisk pracy, składowisk wyrobów i materiałów lub maszyn i urządzeń budowlanych bezpośrednio pod napowietrznymi liniami elektroenergetycznymi lub w odległości liczonej w poziomie od skrajnych przewodów mniejszej niż:
- a) 15,0 m – dla linii WN 110 kV,
 - b) 5,0 m – dla linii SN 15 KV,
 - c) 3,0 m – dla linii nN.
- W czasie wykonywania robót budowlanych z zastosowaniem żurawi lub innych urządzeń załadunkowo – wyładunkowych zachować należy odległość, o której mowa powyżej, mierzoną od najdalej wysuniętego punktu urządzenia wraz z załadunkiem.
- Jeżeli zachodzi potrzeba wykonania w pobliżu linii napowietrznych (w odległościach mniejszych od wyżej podanych) robót budowlanych przy użyciu maszyn lub innych urządzeń technicznych, należy uzgodnić bezpieczne warunki pracy z użytkownikiem linii. Praca powinna odbywać się pod nadzorem ENEA Operator lub podmiotu wskazanego przez ENEA Operator.
7. Plan zagospodarowania przestrzennego powinien przewidywać zapewnienie dostępu do urządzeń energetycznych w celu prowadzenia konserwacji i usuwania awarii.
8. W planie należy wyznaczać niezbędne tereny dla lokalizowania stacji transformatorowych oraz należy rezerwować: odpowiednie pasy terenów wolne od zabudowy i przeszkód terenowych na obszarze istniejących lub projektowanych dróg publicznych dla pobudowania linii energetycznych średniego napięcia (SN) i niskiego napięcia (nn), miejsca w liniach rozgraniczających ulic na cele prowadzenia sieci elektroenergetycznych. Dla nowych obszarów

wymagających dostaw energii elektrycznej (w szczególności osiedli mieszkaniowych) należy wyznaczyć działki pod budowę stacji transformatorowych z uwzględnieniem zasady lokalizacji stacji w miejscach pozwalających na równomierny rozkład obciążenia wokół stacji. Ze względów technicznych i ekonomicznych nie zaleca się lokalizacji stacji na obrzeżach osiedli. Grunty, na których będzie przewidziana lokalizacja stacji transformatorowych kubaturowych mających pozostać na majątku ENEA Operator, powinny być wydzielone w postaci samodzielnych działek o powierzchni 50-60 m² przygotowanych do notarialnego przejęcia przez gestora sieci.

Realizacja i finansowanie inwestycji elektroenergetycznych oraz usuwanie kolizji projektowych obiektów z istniejącymi sieciami energetycznymi będącymi własnością ENEA Operator i pozostałych operatorów, na przedmiotowym terenie, odbywać się będzie zgodnie z przepisami odrębnymi, odpowiednio na podstawie: warunków przyłączenia albo usunięcia kolizji, które określi ENEA Operator i pozostali operatorzy, na wniosek zainteresowanych podmiotów oraz umów podpisanych z klientami.

Podsumowanie

Analizując istniejący układ elektroenergetycznej sieci przesyłowej należy stwierdzić, że województwo lubuskie jest zasilane w energię elektryczną z własnych źródeł na poziomie sieci SN, 110kV i 220kV oraz z krajowej sieci przesyłowej liniami o napięciu 220kV poprzez:

1. dwie stacje elektroenergetyczne 220/110kV zlokalizowane przy głównych ośrodkach regionu tj. w Gorzowie Wlkp. i w sąsiedztwie Zielonej Góry (Leśniów Wielki), obydwie zasilane z przebiegającej południkowo linii 220 kV, będącej jedyną linią łączącą sieć elektroenergetyczną województwa z krajową siecią przesyłową na tym poziomie napięcia;
2. dwie stacje elektroenergetyczne 220/110kV zlokalizowane poza granicami województwa (Żukowice i Leszno Gronowo).

Taki układ należy ocenić jako dostateczny, ponieważ brak jest powiązania sieci przesyłowej z przebiegającą tranzytowo przez teren północny województwa siecią najwyższych napięć 400 kV, co uniemożliwia zasilanie dużych odbiorców energii elektrycznej bezpośrednio z tego poziomu napięcia, a także wpływa na niższy poziom bezpieczeństwa dostaw energii w regionie.

Każdy z głównych ośrodków regionu (Gorzów Wlkp. i Zielona Góra) zasilany jest z wielu stacji 110kV/SN połączonych w zamknięty pierścień, powiązany z pozostałą siecią elektroenergetyczną.

Odbiorcy w pozostałej części województwa zasilani są poprzez sieć rozdzielczą wysokiego napięcia (110kV), średniego napięcia (SN) i niskiego napięcia (nn). Sieć 110kV charakteryzuje się tym, że rozprządza energię elektryczną do poziomu powiatów, skąd poprzez sieci i stacje niższych napięć energia elektryczna dostarczana jest do odbiorców.

Rozmieszczenie stacji elektroenergetycznych 110kV/SN należy ocenić jako dostateczne, ponieważ sieć linii dystrybucyjnych (110kV) jest tak skonfigurowana, że nadal istnieją powiązania promieniowe, układy pierścieniowe zamykają się poza terenem województwa, a wiele układów pozostaje nie powiązanych wzajemnie.

Pełna ocena stanu przesyłowej sieci elektroenergetycznej wykonywana jest w trakcie opracowywania Planu Rozwoju Sieci Przesyłowej przez PSE Operator S.A. poprzez dokonywanie profesjonalnych symulacji i obliczeń, w wyniku których mogą być zlecane do wybudowania takie powiązania sieciowe, i zaplanowane stacje elektroenergetyczne, których zaistnienie wpłynie korzystnie na pracę całej sieci, również w stanach awaryjnych. Uwzględnione zostanie także prognozowane, przez analityków

systemów, zwiększenie zapotrzebowania na energię elektryczną, plany połączeń nowych odbiorców i przyłączenia nowych wytwórców energii elektrycznej w celu wyprowadzenia mocy do systemu przesyłowego (w tym odnawialnych). Plany zaopatrzenia w energię odbiorców oraz dotyczące rozbudowy sieci wykonują także spółki dystrybucyjne. Informacji na temat podjętych decyzji inwestycyjnych należy oczekiwać od operatorów sieci elektroenergetycznej: przesyłowej i dystrybucyjnej po ukończeniu prac planistycznych i zatwierdzeniu decyzji inwestycyjnych.

2.7.2 Gazownictwo

Paliwa płynne

Przez teren województwa lubuskiego, w północnej jego części przebiega rurociąg ropy naftowej Rosja – Niemcy, należący do PERN „Przyjaźń” S.A. Zaopatruje on w ropę naftową, oprócz Polski, inne kraje Europy Środkowowschodniej: Białoruś, Ukrainę, Węgry, Słowację, Czechy oraz Niemcy. Polski odcinek rurociągu odgrywa znaczącą rolę w eksporcie rosyjskiej ropy naftowej. Obecnie płynie nim około 30 proc. eksportowanego przez Rosję surowca. Tylko część ropy pozostaje na potrzeby polskich rafinerii. Pozostała ilość przepływającego przez system surowca trafia do niemieckich odbiorców oraz do gdańskiego Naftoportu, skąd tankowcami transportowana jest do finalnych odbiorców.

Odcinek Zachodni rurociągu „Przyjaźń” łączy Bazę Surowcową w Płocku z bazą ropy naftowej zlokalizowaną w Schwedt (Niemcy). Tą częścią magistrali płynie surowiec dla dwóch niemieckich rafinerii: PCK Raffinerie GmbH Schwedt oraz Mitteldeutsche Erdoel-Raffinerie GmbH w Spergau. Odcinek Zachodni rurociągu „Przyjaźń” osiąga wydajność 27 mln ton ropy naftowej rocznie.

W rejonie miejscowości Wędrzyn znajduje się składnica materiałów pędnych i smarów. Operatorem zaś złóż i magazynów jest spółka Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A., której działalność to eksploatacja i poszukiwania złóż gazu ziemnego i ropy naftowej oraz import, magazynowanie, obrót i dystrybucja paliw gazowych i płynnych. W województwie lubuskim - w Zielonej Górze istnieje oddział PGNiG S.A. – jeden z głównych w kraju.

Sieć gazociągów przesyłowych

Przez teren województwa lubuskiego (gminy: Górzycza, Osno Lubuskie, Sulęcín, Lubniewice, Bledzew, Międzyrzecz i Pszczew) przebiega czynny gazociąg tranzytowy Jamał – Europa (kraje: Rosja, Białoruś, Polska i Niemcy) o średnicy DN 1400, OP 8,4 MPa (rok budowy 1996) wraz z kablem światłowodowym, za którego budowę i eksploatację odpowiada firma System Gazociągów Tranzytowych EuRoPol GAZ S.A. (właścicielem polskiego odcinka). Zgodnie z pierwotnymi założeniami system mają tworzyć dwie nitki gazociągów DN 1400, ułożone współbieżnie w odległości 15 metrów na terenach rolniczych i 8 metrów na terenach leśnych. Dotychczas wybudowana została nitka północna. Aktualnie odbiór gazu ziemnego z gazociągu tranzytowego, na terenie Polski, odbywa się w dwóch lokalizacjach: Włocławku oraz Lwówku (Zębowie). W dniu 17 listopada 2010 r. Prezes Urzędu Regulacji Energetyki wydał decyzję w sprawie wyznaczenia spółki GAZ-SYSTEM S.A. na niezależnego operatora polskiego odcinka gazociągu jamalskiego na okres do 31 grudnia 2025 r.

Przez północno – wschodnią część województwa lubuskiego przebiega systemowy gazociąg magistralny DN 500 relacji Odolanów – Lwówek – Police (rok budowy 1981) ułożony na terenie gmin: Pszczew, Międzyrzecz, Bledzew, Sulęcín, Lubniewice, Osno Lubuskie, Górzycza) wraz z odgałęzieniami wysokiego ciśnienia i stacjami I stopnia: Przytoczna (DN150/DN80), Międzyrzecz (DN150), Skwierzyna (DN80), Janczewo (DN100), Gorzów Wlkp. (DN250), którego operatorem jest państwowy Operator

Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. Gazociąg ten stanowi przedłużenie krajowej magistrali relacji Drozdowicze – Kraków – Odolanów, będący odgałęzieniem od rozwiniętego południowego systemu przesyłowego: Rosja i Turkmenistan – Ukraina – Słowacja – Czechy – Niemcy. Zarówno w istniejącej sieci gazu wysokometanowego (pn. województwa) jak i w sieci gazu zaazotowanego (pd. województwa) są odcinki, których przepustowość jest niewystarczająca dla zapewnienia ciągłości i wymaganych parametrów gazu ziemnego, co w przyszłości uniemożliwiłoby rozwój gazyfikacji tych obszarów. Wiąże się to z planami budowy nowych gazociągów przesyłowych przez teren zachodniej Polski, w tym przez województwo lubuskie (o średnicy 700 mm relacji Szczecin-Gorzów Wlkp.- Lwówek i innych), co spowodowałoby radykalną poprawę.

Na terenie województwa rozprowadzane są cztery rodzaje gazu ziemnego:

- gaz ziemny wysokometanowy E (GZ-50) pochodzący z importu rosyjskiego,
 - gaz ziemny zaazotowany Lw (GZ-41,5) ze złóż w rejonie wielkopolskim,
 - gaz ziemny E(GZ-50) po procesie regazyfikacji gazu skroplonego LNG.
 - gaz ziemny zaazotowany Lm (Gz-25) pochodzący ze złóż w rejonie Dębna Lubuskiego oraz Zielina
- Operatorem gazociągów przesyłowych na terenie województwa lubuskiego jest GAZ-SYSTEM S.A. - oddziały w Poznaniu i we Wrocławiu, który realizuje transport gazu ziemnego i równoważenie bilansu pracy sieci .

Na terenie zachodniej i północnej części województwa rozprowadzany jest importowany gaz wysokometanowy E (min. wartość opałowa 31,0 MJ/m³), natomiast na terenie południowo-wschodniej części województwa dostarczany jest gaz ziemny zaazotowany Lw (min. wartość opałowa 27,0 MJ/m³) z krajowych kopalni, podobnie jak do największych elektrociepłowni w województwie lubuskim: Zielona Góra (gaz podgrupy Lw) i Gorzów Wlkp. (gaz podgrupy Lm) - odrębnymi, specjalnie wybudowanymi przez PGNiG gazociągami - zapewniając ekologiczne oraz stosunkowo tanie i opłacalne wytwarzanie energii prądu i ciepła, w znacznym stopniu zaspokajające potrzeby mieszkańców w Gorzowie Wlkp. i w Zielonej Górze. Skład gazu ziemnego wprowadzony do systemu powinien być zgodny z parametrami jakościowymi określonymi w Polskich Normach: PN-C-04750 oraz PN-C-04753. Z krajowych złóż gazowych w Zielinie doprowadzony jest także gaz ziemny zaazotowany o niskiej wartości opałowej bezpośrednio do EC ARCTIC PAPER S.A. w Kostrzynie nad Odrą.

Pozostałe gazociągi wysokiego ciśnienia na terenie województwa lubuskiego

w układzie powiązań zewnętrznych:

- województwo wielkopolskie:

- gazociąg DN 150, MOP 6,3 MPa relacji Kotowo (Grodzisk Wlkp.) – Nowe Tłoki – Babimost – Sulechów – Świebodzin, z odgałęzieniami Babimost (DN80), Nowe Kramsko (DN100), Radoszyn (DN50), Skąpe (DN100/50), Świebodzin (DN150/100), Kargowa (DN80), Sulechów (DN 150/80),
- gazociąg DN 300, MOP 6,3 MPa relacji KGZ Kościan/Brońsko - Nowe Tłoki – EC Zielona Góra (rok budowy 2004),
- gazociąg DN 350, MOP 6,3 MPa relacji KGZ Kościan/Brońsko – Wschowa – Szlichtyngowa - KGHM Żukowice/Polkowice

- województwo zachodniopomorskie:

- gazociąg DN 200, MOP 6,3 MPa, relacji Gorzów Wlkp. – Recz (rok budowy 1976),
- gazociąg DN 150/100, MOP 6,3 MPa, relacji Gorzów Wlkp. – Bogdaniec – Witnica – Kostrzyn nad Odrą – Dębno,

- gazociąg DN 150/100, MOP 6,3 MPa, relacji Pełczyce – Strzelce Krajeńskie – Drezdenko,
 - gazociąg DN 250, MOP 6,3 MPa, relacji OC Barnówko – EC Gorzów (rok budowy 1998),
 - gazociąg DN 200, MOP 7,0 MPa, relacji KRNiGZ Zielin – EC ARCTIC PAPER S.A. Kostrzyn (rok budowy 2005),
 - gazociąg DN 150, MOP 10 MPa relacji OG Górzycza – KRNiGZ Zielin (rok budowy 2005)
- województwo dolnośląskie:
- gazociąg DN 80, OP 5,5 MPa relacji Góra Śl. – Wschowa ,
 - gazociąg w/c relacji Żukowice – Żary (DN 250/200, PN 6,3MPa) - Jasień z odgałęzieniami: Przemków (DN80), Szprotawa 2 Wiechlice (DN80), Szprotawa 1 Kolejowa (DN100), Szprotawa 3 Żagańska (DN100/50), Małomice (DN50), Tomaszowo/St. Kopalnia (DN50), Żagań (DN100), Kronopol (DN100), Jasień (DN150) oraz do węzła Olszyniec (DN100), od węzła Olszyniec – do łowy i Wymiarek (DN 250/150), OP 1,3 MPa wraz z odgałęzieniami: Kunice (DN150) – Jankowa Żagańska (DN150) – Mirostowice (DN100), łowa (DN150) i Wymiarki (DN150),
 - gazociąg w/c relacji Kotowice – Zielona Góra (DN 200/250, PN 6,3 MPa) z odgałęzieniami: Bytom Odrzański (DN100), Jędrzychów (DN150) OP 1,3 MPa, Otyń/Nowa Sól (DN100) OP 1,3 MPa,
 - gazociąg DN 250, MOP 7,0 MPa, relacji KGZ Wilków – KGZ Żuchłów (rok budowy 1984) wraz z DN 250, MOP 7,0 MPa, KGZ Grochowice – KGZ Wilków (rok budowy 1996/97),
- Brandenburgia
- gazociąg DN 400 relacji Feikenhard – Rybocice, następnie rozwidlenie w kierunku północno-wschodnim relacji Słubice – Rzepin – Sulęcín oraz w kierunku południowo – wschodnim relacji Cybinka – Osiecznica (Krosno Odrzańskie) – Czerwieńsk – Sulechów – Świdnica – Nowogród Bobrzański i dalej sieciami średniego ciśnienia
 - połączenie i miejsce wejścia w Gubinie – import lokalny na granicy polsko/niemieckiej gazociągiem DN 300 , OP 2,5 MPa.

Ponadto na terenie województwa lubuskiego zlokalizowano następujące stacje gazowe:

- stacja gazowa wysokiego ciśnienia w m. Wschowa o przepustowości $Q = 3150 \text{ nm}^3/\text{h}$,
- stacja gazowa wysokiego ciśnienia w m. Przytoczna o przepustowości $Q = 1500 \text{ nm}^3/\text{h}$,
- stacja gazowa wysokiego ciśnienia w m. Skwierzyna o przepustowości $Q = 6000 \text{ nm}^3/\text{h}$,
- stacja gazowa wysokiego ciśnienia w m. Międzyrzecz o przepustowości $Q = 6000 \text{ nm}^3/\text{h}$,
- stacja gazowa wysokiego ciśnienia w m. Gorzów Wlkp. - Kłodawa o przepustowości $Q = 20000 \text{ nm}^3/\text{h}$,
- stacja gazowa wysokiego ciśnienia w m. Janczewo o przepustowości $Q = 1500 \text{ nm}^3/\text{h}$

W Gubinie import lokalny na granicy polsko/niemieckiej gazociągiem DN 300 2,5 MPa relacji granica Państwa – Gubin.

W Słubicach ze stacji EWE zasilanej z sieci wysokiego ciśnienia od strony Niemiec (Finkenherd) dystrybuowany jest gaz ziemny przez WSG Sp. z o.o.

Ponadto w odległości 15 km od południowo-zachodniej części województwa lubuskiego w Lasowie k. Zgorzelca znajduje się największy obecnie punkt wejścia do systemu krajowego od strony zachodniej.

Na terenie województwa lubuskiego dostęp do gazu ziemnego sieciowego ma 189,3 tys. odbiorców posiadających umowy z dystrybutorami (2009 r.- dane GUS) co stanowi ok. 56 % populacji.

Brak dostępu do sieci gazowniczej występuje w gminach: Lubiszyn, Dobiegniew, Trzciel, Szczaniec, Bytnica, Trzebiechów, Bojadła, Kolsko, Gubin(w.), Bobrowice, Brody, Tuplice, Trzebiel, Łęknica, Lipinki Łużyckie, Przewóz, Żary(w.), Niegosławice, Brzeźnica.

Operatorzy dystrybucyjnych sieci gazowych na terenie województwa lubuskiego, odpowiadają za techniczną dystrybucję gazu, eksploatację i rozbudowę gazociągów oraz gazyfikację nowych terenów i planowanie wraz z określaniem warunków przyłączeń odbiorców:

- Wielkopolska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. (wcześniej Wielkopolski Operator Systemu Dystrybucyjnego Sp. z o.o.),
- Dolnośląska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. (wcześniej Dolnośląski Operator Systemu Dystrybucyjnego Sp. z o.o.),
- EWE Energia Sp. z o.o. (dawniej MOW), jako firma dystrybucji i obrotu gazem ziemnym. Firma ta sprowadza gaz ziemny poprzez rozbudowaną sieć gazociągów wysokiego ciśnienia o charakterze lokalnym, z Niemiec, na wysokości Feikenhard – Rybocice i dalej na terenie gmin w południowo-zachodniej części województwa lubuskiego,
- firma KRI - lokalnie miasto i gminę Sława z instalacji gazu skroplonego LNG,
- Linia K&K – lokalnie gminę Gozdnicza z sieci dystrybucyjnej.

Zasięg działania operatorów dystrybucyjnych gazu pokazano na rysunku.

Na terenie województwa lubuskiego położone są:

- udokumentowane złoża ropy naftowej:

- Kije, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Kije”,
- Czerwieńsk, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Czerwieńsk”,
- Mozów S, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Mozów S”,
- Radoszyn, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Radoszyn”,
- Retno, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Retno”,
- Kosarzyn N, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Kosarzyn N”,
- * Breslack – Kosarzyn i Kosarzyn, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Kosarzyn”,
- Rybaki – Blok Połęcko, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Rybaki”,
- Lubiszyn, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Lubiszyn”,
- Dzieduszyce, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Dzieduszyce”,
- Jeniniec, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Jeniniec”,
- Grotów, dla którego utworzony jest obszar i teren górniczy „Grotów”,
- Lubiatów, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Lubiatów I”,
- Ołobok, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Ołobok”,
- Międzychód, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Międzychód”,

- udokumentowane złoża ropy naftowej i gazu ziemnego:
 - Barnówko –Mostno –Buszewo, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Baranówko – Mostno –Buszewo”,
 - Górzycza, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Górzycza”,
 - Kije NE (złoże nieeksploatowane),
 - Gryżyna (złoże niezagospodarowane),
- udokumentowane złoża gazu ziemnego:
 - Szlichtyngowa, dla którego utworzony jest obszar i teren górniczy „Szlichtyngowa I”,
 - Grochowice, dla którego utworzony jest obszar i teren górniczy,
 - Wilków, dla którego utworzony jest obszar i teren górniczy „Wilków”,
 - Międzychód, dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Międzychód”,
 - Wilcze,
 - Kargowa,
 - Babimost (leży częściowo w granicach województwa).

Minister Ochrony Środowiska wydał decyzję stwierdzającą wygaśnięcie koncesji na wydobywanie gazu ziemnego ze złoża „Nowa Sól”, położonego na terenie gminy Kożuchów. W związku z powyższym został zniesiony obszar i teren górniczy „Nowa Sól”.

W związku z istnieniem na obszarze województwa obszarów i terenów górniczych znajdują się na ich terenie i w ich sąsiedztwie gazociągi i ropociągi służące do obsługi wykonywanych prac, posiadające wymagane strefy ochronne, wyznaczone dla zachowania warunków bezpieczeństwa, wymaganych przepisami.

Dla istniejącej infrastruktury związanej z wydobywaniem ropy naftowej i gazu ziemnego (odwierty, gazociągi, ropociągi i inne urządzenia) określa się strefy ochronne (odległości podstawowe), które wynoszą:

- a) 50m od istniejących czynnych odwiertów, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2002r. "w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w zakładach górniczych wydobywających kopaliny otworami wiertniczymi" (Dz. U. Nr 109, poz. 961 z 2002r.), w strefie tej zabrania się wznoszenia jakichkolwiek obiektów niezwiązanych z ruchem zakładu górniczego. Odwierty do zatłaczania wody złożowej oraz odwierty zastawione należy traktować jak odwierty czynne.
- b) 5m lub 10m od zlikwidowanych odwiertów, w zależności od sposobu likwidacji odwiertu, w strefie tej oraz na zlikwidowanych odwiertach zabrania się wznoszenia jakichkolwiek obiektów,
- c) od istniejących czynnych gazociągów oraz stacji gazowych odległości te wyznacza się w zależności od rodzaju obiektów terenowych, średnicy i ciśnienia gazociągów, ciśnienia i przepustowości stacji gazowych oraz roku budowy gazociągu i stacji gazowych, na podstawie przepisów wg których gazociągi te oraz stacje gazowe zostały zaprojektowane i wybudowane tj. zgodnie z:
 - Rozporządzeniem Ministra Górnictwa z dnia 18 sierpnia 1978r. "w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe" (Dz. U. Nr 21, poz. 94 z 1978r.) oraz normą branżową: BN-80/8976-31

- Rozporządzeniem Ministra Przemysłu z dnia 24 czerwca 1989r "w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe" (Dz. U. Nr 45, poz. 243 z 1989r.),
 - Rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 listopada 1995r. "w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe" (Dz. U. Nr 139, poz. 686 z 1995r.),
 - Zarządzeniem nr 4 Dyrektora Oddziału Górnictwo Naftowe PGNiG S.A. w Warszawie z dnia 22 kwietnia 2002 r. w sprawie tymczasowych wytycznych do określania stref kontrolowanych i odległości gazociągów oddziałów wydobywczych grupy oddziałów Górnictwo Naftowe od obiektów terenowych,
 - Zarządzeniem Nr 25/2004 Prezesa Zarządu Spółki Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. z dnia 23 sierpnia 2004r. w sprawie: określania stref kontrolowanych i odległości gazociągów oddziałów górnictwa ropy naftowej i gazu od obiektów terenowych,
- d) od istniejących czynnych ropociągów odległości te ustala się w zależności od średnicy ropociągu na podstawie:
- Rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 30 sierpnia 1996r. "w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać bazy i stacje paliw płynnych, rurociągi dalekosiężne do transportu ropy naftowej i produktów naftowych i ich usytuowanie" (Dz. U. Nr 122, poz. 576 z 1996r.),
 - Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 20 września 2000r. "w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać bazy i stacje paliw płynnych, rurociągi dalekosiężne do transportu ropy naftowej i produktów naftowych i ich usytuowanie" (Dz. U. Nr 98, poz. 1067 z 2000r.),
- e) dla istniejących czynnych ropociągów o zawartości siarkowodoru powyżej 2% objętości w płynie złożowym odległości te ustala się na podstawie:
- Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2002r. "w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w zakładach górniczych wydobywających kopaliny otworami wiertniczymi" (Dz. U. Nr 109, poz. 961 z 2002r.), wynoszą one:
 - 200 m od granicy terenów zwartej zabudowy,
 - 50 m od wolno stojących domów mieszkalnych.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 30 lipca 2001 r. "w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe" (Dz. U nr 97 poz. 1055 z 2001 r.) dla gazociągów wykonanych na podstawie przedmiotowego Rozporządzenia obowiązuje strefa kontrolowana, która wynosi:

- dla gazociągów o średnicy do DN 150 włącznie - 4m tj. 2m w każdą stronę od osi gazociągu,
- dla gazociągów o średnicy powyżej DN 150 do DN 300 - 6m tj. 3m

w każdą stronę od osi gazociągu.

W strefie kontrolowanej zabrania się wznoszenia budynków, urządzania stałych składów i magazynów, sadzenia drzew oraz podejmowania jakiegokolwiek działalności mogącej zagrozić trwałości gazociągów podczas ich eksploatacji.

Dla nowoprojektowanych gazociągów należy wyznaczać odległości podstawowe i strefy kontrolowane,

zgodnie z obowiązującymi przepisami.

2.7.3 Ciepłownictwo

Zaopatrzenie mieszkańców województwa lubuskiego w ciepło jest realizowane obecnie poprzez:

- przyłączenie do systemów ciepłowniczych (centralnych – w m. Zielona Góra i Gorzów Wlkp. i wyspowych – w m. Nowa Sól, Międzyrzecz, Słubice, Kostrzyn nad Odrą, Sulęcín, Skwierzyna, Strzelce Krajeńskie, Świebodzin, Lubsko, Gubin, Żary, Żagań, Kożuchów, Szprotawa, Sulechów,) głównie w większych miastach regionu, na cele ogrzewania mieszkań i wody użytkowej
- ogrzewanie przy wykorzystaniu węgla kamiennego i brunatnego spalanego w kotłowniach lokalnych i indywidualnych do ogrzewania mieszkań i wody użytkowej,
- wykorzystanie gazu ziemnego głównie sieciowego, do ogrzewania mieszkań i wody użytkowej, systemowe lub indywidualne,
- przy wykorzystaniu energii elektrycznej, głównie na cele ogrzewania wody użytkowej ale także w mniejszym stopniu mieszkań,
- przy wykorzystaniu innych paliw, w tym odnawialnych, w kotłowniach lokalnych lub indywidualnych.

Źródła wytwarzania ciepła

Znaczące źródła ciepła w województwie obejmują źródła systemowe o łącznej mocy dyspozycyjnej 1 079 MW: w tym EC Zielona Góra (322 MW), EC Gorzów Wlkp. (300 MW), EC Arctic Paper Kostrzyn nad Odrą (128 MW), K. Spomasz w Żarach (28 MW), ECO Żagań (29 MW), K.Zatorze w Nowej Soli (29 MW); źródła (kotłownie) lokalne: PEC Gorzów Wlkp., SM Trzynastka w Kłodawie i Lubiszynie, RZI w Zielonej Górze oraz źródła przemysłowe: ITC Poland Kostrzyn nad Odrą, Hardex w Krośnie Odrzańskim, Kronopol Żary, Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wlkp. i SPZOZ w gminie Skąpe. Elektrociepłownie prowadzą działalność w zakresie skojarzonego wytwarzania energii cieplnej i elektrycznej na bazie gazu ziemnego ze źródeł lokalnych i miału węgla kamiennego.

Łączna moc zinwentaryzowanych kotłowni na terenie woj. lubuskiego - bez elektrociepłowni - wynosi obecnie 1 253 MW, z tego:

1. w kotłowniach w przedziale od 0,1 do 5 MW - 551 MW (1019 kotłowni, w tym z gazu sieciowego – 480 kotłowni)
2. w kotłowniach w przedziale od 5 do 20 MW - 246 MW (25 kotłowni, w tym z gazu sieciowego – 6 kotłowni)
3. powyżej 20 MW - 456 MW (9 kotłowni, w tym z gazu sieciowego – 1 kotłownia).

Sieci i węzły ciepłownicze

Istotnym elementem systemów ciepłowniczych (występujących głównie w większych miastach) jest sieć cieplna z węzłami cieplnymi. Sieci ciepłownicze realizowane są obecnie w technologii preizolowanej, bezkanałowej – o dużej niezawodności i małych stratach ciepła oraz czynnika grzewczego. Jednak obecnie w województwie tylko ok. 1/3 długości to sieci nowoczesne, pozostałe (kanałowe) są jeszcze planowane do modernizacji i wymiany. Stan techniczny sieci ciepłowniczej (łącznie ok. 300 km w województwie) i węzłów cieplnych (ok. 1500 szt. w województwie) w bezpośredni sposób wpływa na jakość i opłacalność procesów ogrzewania mieszkań i wody użytkowej.

Długość sieci ciepłej wynosiła 432,1 km w roku 2009 (wzrosła w stosunku do poprzedniego roku o 12,3 km), w tym:

- miasta – 405,8 km,
- wieś – 26,3 km.

Sieć przesyłowa miała długość 315,0 km w roku 2009, w tym:

- miasta – 298,8 km,
- wieś – 16,2 km.

Ilość wytworzonej i sprzedanej energii wynosiła w 2009 roku 2 757 398 GJ, w tym:

- miasta – 2 490 826 GJ,
- wieś – 266 572 GJ.

Warto zaznaczyć, że ilość sprzedanej energii zmalała w stosunku do roku 2008 (z 3 110 353 GJ do 2 757 398 GJ). Sytuacja ta spowodowana była głównie wprowadzaniem opomiarowaniem poszczególnych mieszkań, modernizacją kotłowni i ocieplaniem istniejących budynków oraz wznoszeniem budynków bardziej energooszczędnych, zgodnie z wymaganiami obowiązujących przepisów prawa budowlanego.

Według danych na koniec 2009 r. ciepło wytwarzane było w 720 kotłowniach, w tym:

- miasta – 595 kotłownie,
- wieś – 125 kotłowni.

Kubatura budynków ogrzewanych centralnie wzrosła od 2008 roku z 35 377 dam³ do 36 870 dam³ na koniec 2009 roku, w tym:

- miasta 36 464 dam³,
- wieś 406 dam³.

Z ogólnej kubatury budynków ogrzewanych centralnie w roku 2009 budynki mieszkalne stanowiły 27 248 dam³, w tym:

- miasta 26 998 dam³,
- wieś 250 dam³.

Należy zauważyć, że na wsi budynki mieszkalne ogrzewane centralnie z sieci ciepłej stanowią tylko 0,7% ogółu budynków mieszkalnych w województwie lubuskim. Poprawę tego wskaźnika można uzyskać przez oszczędne gospodarowanie terenami pod mieszkalnictwo jednorodzinne zorganizowane na osiedlach, dla których sporządza się miejscowe plany zagospodarowania. Tereny zabudowy zwartej (nierozproszonej) łatwiej wyposażyć w sieci ciepłe, zasilane energią ciepłą, uzyskiwaną ze źródeł ko generacyjnych.

Przebieg i lokalizację istniejącej infrastruktury technicznej przedstawiono na mapie nr 7: „Zmiana Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego. Uwarunkowania rozwoju przestrzennego. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych – strefa infrastruktury. Infrastruktura techniczna”.

Poniżej przedstawiono podstawowe dane o infrastrukturze gazowej i ciepłej oraz zużyciu energii gazowej i ciepłej na terenie województwa lubuskiego oraz w ramach poszczególnych podregionów i powiatów.

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.7. Infrastruktura techniczna

Infrastruktura ciepła i gazowa w województwie lubuskim

TABL. 4 (101). **OGRZEWNICTWO**
Stan w dniu 31 XII
HOUSE-HEATING
As of 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2008	2009		SPECIFICATION	
	ogółem <i>total</i>		miasta <i>urban areas</i>	wieś <i>rural areas</i>		
Sieć ciepła w km	413,4	419,8	432,1	405,8	26,3	Heating network in km:
w tym przesyłowa	304,3	303,9	315,0	298,8	16,2	of which transmission
Kotłownie	640	655	720	595	125	Boiler rooms
Sprzedaż energii cieplnej (w ciągu roku) w GJ	3253869	3110353	2757398	2490826	266572	Sale of heating energy (during the year) in GJ
Kubatura budynków ogrze- wanych centralnie w dm ³	36559	35377	36870	36464	406	Cubature of buildings with central heating in dm ³
w tym budynków miesz- kalnych	26377	26717	27248	26998	250	of which residential buildings

TABL. 3 (100). **SIEĆ GAZOWA ORAZ ODBIORCY I ZUŻYCIE GAZU Z SIECI W GOSPODARSTWACH
DOMOWYCH**
Stan w dniu 31 XII
*GAS-LINE SYSTEM AS WELL AS CONSUMERS AND CONSUMPTION OF GAS FROM
GAS-LINE SYSTEM IN HOUSEHOLDS*
As of 31 XII

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2008	2009		SPECIFICATION	
	ogółem <i>total</i>		miasta <i>urban areas</i>	wieś <i>rural areas</i>		
Sieć gazowa w km	2956,5	3469,2	3541,4	1660,1	1881,4	Gas-line network in km
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	38820	45769	47676	37490	10186	Connections leading to residential and non-residential buildings
Odbiorcy gazu z sieci w tys.	180,6	187,9	189,3	177,1	12,2	Consumers of gas from gas-line system in thous.
Zużycie gazu z sieci ^a (w ciągu roku) w hm ³	118,9	126,7	128,1	112,1	16,0	Consumption of gas from gas-line system ^a (during the year) in hm ³
na 1 mieszkańca ^b w m ³	117,8	125,6	126,9	174,4	43,7	per capita ^b in m ³

^a W jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami. ^b Do przeliczeń przyjęto ludność ogółem bez wyodrębnienia jej w tych miastach i wsiach, w których ta sieć istniała.

Źródło: Rocznik statystyczny - województwo lubuskie 2010

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.7. Infrastruktura techniczna

Sieć gazowa oraz odbiorcy gazu w regionach i powiatach województwa lubuskiego

TABL. 2 (28). SIEĆ GAZOWA ORAZ ODBIORCY I ZUŻYCIE GAZU Z SIECI W GOSPODARSTWACH DOMOWYCH W 2009 R.
GAS-LINE SYSTEM AS WELL AS CONSUMERS AND CONSUMPTION OF GAS FROM GAS-LINE SYSTEM IN HOUSEHOLDS IN 2009

WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	Sieć gazowa w km <i>Gas-line network in km</i>	Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych <i>Connections leading to residential and non-residential buildings</i>	Odbiorcy gazu z sieci ^a w tys. <i>Consumers of gas from gas-line system^a in thous.</i>	Zużycie gazu z sieci ^b <i>Consumption of gas from gas-line system^b</i>	
				stan w dniu 31 XII <i>as of 31 XII</i>	w hm ³ <i>in hm³</i>
WOJEWÓDZTWO <i>VOIVODSHIP</i>	3541,4	47676	189,3	128,1	126,9
Podregion gorzowski <i>Subregion</i>	1625,5	19270	63,1	37,6	98,4
Powiaty: <i>Powiats:</i>					
Gorzowski	491,3	4440	9,8	6,8	101,5
Międzyrzeczki	325,7	2380	2,4	6,0	102,3
Słubicki	285,7	2676	6,7	5,2	111,7
Strzelecko-drezdenecki	126,2	1772	4,0	3,1	62,0
Sulęciński	142,9	988	0,8	1,3	37,0
Miasto na prawach powiatu <i>City with powiat status</i>					
Gorzów Wlkp.	253,6	7014	39,5	15,3	121,9
Podregion zielonogórski <i>Subregion</i>	1915,9	28406	126,2	90,5	144,3
Powiaty: <i>Powiats:</i>					
Krośnieński	173,6	3133	6,2	4,3	76,4
Nowosolski	244,2	3051	15,2	10,2	117,9
Świebodziński	195,2	2205	10,2	8,1	145,0
Wschowski	77,0	1627	4,8	5,9	152,2
Zielonogórski	545,2	6773	13,3	13,9	152,2
Żagański	270,9	3302	16,6	11,0	134,3
Żarski	196,7	3706	18,5	12,2	123,9
Miasto na prawach powiatu <i>City with powiat status</i>					
Zielona Góra	213,2	4609	41,3	24,8	211,1

^a Bez korzystających z gazomierzy zbiorczych. ^b W jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami.

Źródło: Województwo lubuskie 2010– podregiony, powiaty, gminy, Zielona Góra 2010

Dostępność do sieci gazowej jest zróżnicowana w zależności od dostępności do systemu przesyłowego i dystrybucyjnego oraz znacznego zróżnicowania pomiędzy miastami (75% ludności korzystającej z gazu sieciowego) a wsiami (7,7% ludności korzystającej z gazu sieciowego) wobec np. sieci wodociągowej (ponad 99% ludności miast i wsi).

Według oceny Ekspertskiego Projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2033 zużycie gazu w Polsce należy do najniższych w Europie. Ponadto brak jest spójnej polityki energetycznej Unii Europejskiej oraz brak integracji krajowych systemów energetycznych, brak wystarczającej dywersyfikacji źródeł zaopatrzenia w paliwa płynne i gazowe w Polsce, ograniczony potencjał odnawialnych źródeł energii oraz ich niedostateczne wykorzystanie, nieadekwatne do popytu rozmieszczenie elektrowni oraz nieprawidłowo rozwinięte wewnętrzne sieci przesyłowe energii i gazu.

Istotną informacją związaną z rozwojem sektora energetycznego województwa lubuskiego jest fakt, iż na obszarze północno-zachodniej i środkowo-zachodniej Polski występują ograniczone zdolności przesyłowe gazociągów, co oznacza możliwość ograniczenia dostaw w okresach jesienno-zimowych, w szczególności dla odbiorców kluczowych. Przepustowość systemu przesyłowego i dystrybucyjnego, szczególnie w północnej części województwa lubuskiego nie wystarcza dla zaspokojenia przyszłego zapotrzebowania na paliwo gazowe.

Dodatkowym ograniczeniem możliwości rozwoju gazyfikacji jest brak pojemności magazynowych gazu ziemnego (operatorem magazynów gazu jest PGNiG S.A.).

W związku z wejściem Polski do Unii Europejskiej i dostosowywaniem norm i standardów do obowiązujących jej członków, nastąpiło wydzielenie działalności obrotu gazem ziemnym od operatorstwa systemami gazowymi (z wyjątkiem podmiotów zajmujących się obrotem gazem poniżej 50 mln m³/rok). Zgodnie z art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o zapasach ropy naftowej, produktów naftowych i gazu ziemnego oraz zasadach postępowania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa paliwowego państwa i zakłóceń na rynku naftowym (Dz.U, Nr 52, poz. 343 z 2007 roku) przedsiębiorstwa energetyczne zajmujące się obrotem gazem ziemnym z zagranicą zobowiązane są do utrzymywania obowiązkowych zapasów gazu ziemnego. Z powyższego obowiązku zwolnione mogą być przedsiębiorstwa, które importują nie więcej niż 50 mln m³ gazu rocznie i które posiadają nie więcej niż 100 tys. odbiorców. Obecnie nie ma odpowiednich mocy magazynowych w istniejących magazynach – stąd występuje ograniczenie możliwości rozwoju firm dystrybucyjnych nie posiadających stosownych rezerw paliwa gazowego na terenie woj. lubuskiego.

2.7.4. Gospodarka wodna

Stan aktualny

Wody podziemne

Wody podziemne województwa lubuskiego zaliczają się głównie do regionu Środkowopolskiego, tylko obszar południowo – wschodni należy do regionu Przedśudeckiego. Na terenie województwa znajduje się 16 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP). Trzy z nich znajdują się w całości w granicach województwa, zasięg pozostałych waha się od 3% do 79% w granicach województwa lubuskiego. Zasoby wód podziemnych w 2007 roku wynosiły 802,9 hm³ i wykazywały wzrost o 6,5 hm³ w stosunku do roku poprzedniego. Na wielkość zasobów składają się głównie wody czwartorzędowe (prawie 92,9%) oraz w niewielkiej części wody trzeciorzędowe (około

7,1%). Wody kredowe występują w śladowych ilościach (mniej niż 0,1% ogólnych zasobów). Zasobność w wody podziemne województwa lubuskiego jest dobra w części północnej i średnia w części południowej. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych województwa stanowią ok. 4,8 % zasobów całego kraju. Większość zasobów wód podziemnych znajduje się w obrębie pradolin, współczesnych dolin rzecznych i utworów sandrowych. Wody podziemne dla potrzeb zaopatrzenia ludności w wodę ujmowane są głównie z czwartorzędowych warstw wodonośnych, rzadziej – z trzeciorzędowych. Wody czwartorzędowe, ze względu na powszechnie występujące piaszczyste utwory powierzchniowe, są bardziej narażone za zanieczyszczenia poprzez infiltrację, zwłaszcza w rejonach zurbanizowanych oraz na obszarach intensywnej produkcji rolniczej.

Wody powierzchniowe płynące

Obszar województwa lubuskiego podzielony jest pod względem hydrograficznym zarówno na zlewnie, których powierzchnie zajmują dziesiątki tysięcy kilometrów kwadratowych jak i takie, których powierzchnie są stosunkowo nieduże (setki kilometrów kwadratowych).

Największą rzeką na omawianym obszarze jest Odra przepływająca przez południową część województwa, a w jego części północnej stanowiąca zachodnią granicę. Największymi lewymi dopływami Odry na terenie województwa lubuskiego są: Bóbr i Nysa Łużycka. Drugą co do wielkości zlewni rzeką jest Warta, prawy dopływ Odry, kolejną Noteć (prawy dopływ Warty).

Wielkość powierzchni zlewni zamkniętych profilami wodowskazowymi na terenie województwa lubuskiego waha się od ok. 53.520 km² (Słubice na Odrze) i ok. 52.360 km² (Gorzów Wielkopolski na Warcie) do ok. 206 km² (Lubiatów na Obrzycy) i ok. 220 km² (Przewoźniki na Skrodzie). Jednakże wszystkie duże rzeki na terenie województwa (Odra, Warta, Noteć, Bóbr) mają swoje źródła poza obszarem województwa i często znaczna część ich zlewni leży poza jego terenem. Największy obszar zajmuje zlewnia Warty, która na obszarze województwa lubuskiego ma ponad 3.750 km².

W związku z dużą rozpiętością wielkości zlewni poszczególnych rzek (powierzchnia najmniejszych zlewni stanowi tylko około 0,40% powierzchni zlewni największych), wykazują one również ogromne różnice w zasobności w wodę. Przepływy średnie roczne są od 0,64 m³/s (Lubiatów – Obrzyca) do 306 m³/s (Słubice - Odra). Najwyższe wartości średnich rocznych przepływów występują na Odrze, Warcie i Noteci. W odpływie średnim wyraźny jest większy udział półrocza zimowego niż letniego. W dużych zlewniach w półroczu zimowym odpływa średnio od około 55% (Odra, Bóbr) do około 60% (Warta, Noteć, Nysa Łużycka) średniego rocznego odpływu. Natomiast w mniejszych zlewniach udział półrocza zimowego w odpływie w stosunku do letniego jest nieco większy i wynosi około 65 %.

Przepływy minimalne, które występują w okresach ograniczonego zasilania rzek zwłaszcza wodami pochodzącymi z opadów atmosferycznych, na terenie województwa lubuskiego występują w miesiącach od lipca do września. Na Odrze niskie najniższe przepływy notuje się głównie we wrześniu i sierpniu, na Warcie i Noteci w lipcu, na Bobrze - w lipcu i sierpniu. Udział półrocza zimowego w średnim niskim odpływie jest większy niż półrocza letniego.

Na wielkość i termin wystąpienia minimalnego przepływu często ma wpływ działalność człowieka - poprzez urządzenia hydrotechniczne, pobory wody itp. Jednakże w przypadku województwa lubuskiego zagrożenie wystąpieniem długotrwałych okresów niskich przepływów jest wyjątkowo wysokie, gdyż większość obszaru województwa leży na terenach zagrożonych częstym występowaniem susz atmosferycznych i hydrologicznych. Na tle wartości średnich dla Polski, brakami wody wywołanymi suszami hydrologicznymi szczególnie zagrożony jest pas pomiędzy Zieloną Górą a Gorzowem Wlkp. W latach 1971 – 2005 ilość susz na skutek niedoborów opadów atmosferycznych wahała się od

27 wystąpień (Odra) do 41 (zlewnie Pliszki i Ilanki). Średni czas trwania suszy hydrologicznej waha się od 38 (Pliszka) do 90 dni (Gorzów Wlkp.), choć najdłuższa susza (w 1990r.) trwała aż 259 dni. Okres, w którym najczęściej rozpoczynają się najdłużej trwające niżówki na obszarze województwa lubuskiego to głównie miesiące od maja do sierpnia. Koniec przepływów niżówkowych przypada najczęściej na wrzesień lub październik, choć w przypadku wyjątkowo długo trwających okresów suchych, zjawisko to przeciąga się jeszcze na miesiące zimowe.

Z kolei najwyższe wartości przepływów średnich wysokich w rzekach województwa lubuskiego występują w marcu, choć często zarówno luty jak i kwiecień charakteryzują się przepływami niewiele niższymi. Przepływy maksymalne powstają głównie w wyniku zasilania rzek wodami powierzchniowymi, pochodzącymi z roztopów lub intensywnych opadów atmosferycznych. Ich wielkość zależy zatem głównie od czynników klimatycznych, niemniej wpływ na ich kształtowanie ma również kształt zlewni, rzeźba terenu, budowa geologiczna, wielkość dopływów itp. Analiza rozkładu średniego wysokiego w półroczach wskazuje, że w większości przypadków udział półrocza zimowego jest większy niż letniego (od 51 % do 64 %). Z punktu widzenia osadnictwa istotna jest charakterystyka przepływów najwyższych, które – zwłaszcza na części rzek – powodują zagrożenie powodziowe i mogą być przyczyną zagrożenia dla życia ludzkiego oraz poważnych strat w środowisku i gospodarce.

Natomiast w świetle dużego zagrożenia suszami hydrologicznymi, istotne znaczenie dla poprawy warunków mikroklimatycznych i hydrologicznych mają obiekty małej retencji. Program małej retencji dla województwa lubuskiego powstał jako synteza dwóch opracowań źródłowych: „Mała retencja wodna w woj. lubuskim – komponent rolny” oraz „Program małej retencji wodnej terenów zarządzanych przez Lasy Państwowe w województwie lubuskim”. Opracowania te były wykonane w celu podjęcia wspólnych działań przez Lubuski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Zielonej Górze oraz Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Zielonej Górze, na rzecz poprawy istniejącego stanu, zwiększenia zasobów wodnych, powstrzymania degradacji istniejących urządzeń, odbudowy obiektów zniszczonych, a także w trosce o konserwację i eksploatację tych urządzeń, w związku ze znacznym deficytem wodnym w regionie lubuskim. W opracowaniach tych zinwentaryzowano w sumie 3.530 obiektów retencji zbiornikowej istniejącej, każdy o powierzchni powyżej 1 ha i o łącznej powierzchni zalewu 53 132 ha. Planowane jest wybudowanie 247 obiektów retencji zbiornikowej, o zróżnicowanej powierzchni (w części będą to zbiorniki o powierzchni poniżej 1 ha). Program małej retencji województwa uwzględnia również ochronę - licznych na tym obszarze - siedlisk hydrogenicznych. Zidentyfikowane obszary hydrogeniczne są rozmieszczone nierównomiernie na terenie województwa, częściej na jego południu, a szczególnie w Borach Dolnośląskich, co rekompensuje mniejszą ilość jezior położonych na południu województwa. Na obiektach tych w sposób naturalny realizowana jest retencja poprzez zatrzymywanie wody opadowej w warstwie przypowierzchniowej i zasilanie wód podziemnych w rejonie tych kompleksów. Zwraca się uwagę na konieczność ich uwzględniania na etapie tworzenia planów zagospodarowania przestrzennego aby zapobiec ich niszczeniu poprzez przeznaczenie powierzchni na inne cele lub poprzez jednostronne odwodnienia. Do siedlisk tych zalicza się m.in. duże, płaskie doliny rzeczne, użytkowane w większości jako użytki zielone, o płytkim zwierciadle wody gruntowej, często trwale lub okresowo podmokłe. Według zawartych w Programie małej retencji informacji, na terenach tych, posiadających wykonane w latach ubiegłych systemy melioracyjne przystosowane do nawodnień lub regulacji odpływu, może być retencjonowane 50÷70mm wody. Do siedlisk hydrogenicznych zalicza się również pojedyncze złoża torfowe lub kompleksy złóż torfowych. Ogółem w województwie lubuskim zinwentaryzowano 27 większych kompleksów siedlisk hydrogenicznych, mających wpływ na retencyjność zlewni, o łącznej powierzchni 80 452 ha.

Zgodnie z inwentaryzacją przeprowadzoną dla celów opracowania programu małej retencji, na terenie województwa lubuskiego istnieją 44 małe elektrownie wodne (MEW). Ich produkcja stanowi niewielki ułamek zużywanej energii elektrycznej. Zamieszczone poniżej zestawienie tabelaryczne tych obiektów zawiera również podstawowe informacje o ich lokalizacji.

Rozmieszczenie przestrzenne MEW na obszarze województwa wykazuje znaczne dysproporcje pomiędzy poszczególnymi zlewniami. Najwięcej obiektów zlokalizowanych jest na południu (głównie rzeki: Czarna Mała, Czarna Wielka, Szprotawa oraz Lubsza) oraz w zachodniej części Pojezierza Lubuskiego (głównie na Ilance, Postomi i Paklicy). Na niektórych pozostałych ciekach znajdują się jedynie pojedyncze obiekty. Biorąc pod uwagę warunki naturalne, możliwości lokalizacji następnych obiektów w części północno-wschodniej i centralnej województwa są niewielkie. Ze względu na dużą ilość jezior, które powodują znaczne wyrównanie przepływów w ciągu roku oraz ze względu na niewielkie często spadki dna koryta, lokalizacja taka wydaje się być mało opłacalna. W tej części województwa należałoby jednak rozważyć możliwości inwestycji w nowe małe elektrownie wodne w środkowym i dolnym biegu Kłodawki oraz na rzece Pelcz. Obie rzeki, spływając z wysoczyzny, zapewniają duże spadki niezbędne do takiej inwestycji, a równocześnie są bardziej zasobne w wodę. Należy również zwrócić uwagę na rzeki w południowej części województwa lubuskiego, których spadki mogą gwarantować większą wysokość piętrzenia.

CZĘŚĆ I:
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO.
KONCEPCJA ROZWOJU REGIONU

2. Diagnoza systemu powiązań wewnętrznych. 2.7. Infrastruktura techniczna

Zestawienie małych elektrowni wodnych w województwie lubuskim

LP	NAZWA	RZEKA	MOC [MW]	GMINA	LOKALI ZACZAJA [km]	PRZEPŁYW	SPIĘT RZENIE	FUNKCJA	INSPEKTORAT WZUWIM	UWAGI	STAN
1	Bledzew	Obra	1500	Bledzew	21+800	10.4	9.50	MEW retencja	Międzyrzecz	betonowy jaz	istnieje
2	Bobrowice	Bobrownik	3	Bobrowice	1+420	0.2	2.50	MEW	Krosno Odrz.		nieczynna
3	Bródki	Otobek	bd	Czerwińsk	2+050	bd	3.20	MEW regulacja poziomu wody	Zielona Góra	jaz z mostem	nieczynna
4	Brzeźnica	Zimna Woda	8	Dąbie	0+680	0.3	2.50	MEW	Krosno Odrz.		istnieje
5	Brzostowa	Lubsza	bd	Lipinki Łużyckie	52+220	bd	1.80	redukcja spadku	Lubsko	potencjalna lokalizacja pod budowę elektrowni wodnej	planowane
6	Czarnowice	Lubsza	48	Gubin	9+675	4.0	1.50	MEW	Krosno Odrz.	jaz żelbetonowy	istnieje
7	Czarna	Czarna Wielka	bd	Łłowa	20+992	4.2	1.00	MEW	Żagań	jaz zniszczony	przebudowa
8	Czarna Wielka	Czarna Wielka	bd	Żagań	5+334	4.5	bd	MEW	Żagań	jaz zniszczony	nieczynna
9	Czarna Wielka	Czarna Wielka	30	Łłowa	14+150	4.5	1.84	MEW			przebudowa
10	Czarna Wielka kanał Młynówka	Czarna Wielka	80	Żagań	2+100	4.6	1.40	MEW	Żagań		istnieje
11	Gębice	Lubsza	bd	Gubin	12+125	4.0	2.00	MEW, nawodnienia	Krosno Odrz.		planowane
12	Henryków	Szprotawa	20	Szprotawa	4+554	3.2	2.25	MEW	Żagań		istnieje
13	Łłowa	Czarna Mała	bd	Łłowa	3+601	1.2	1.60	MEW	Żagań		przebudowa
14	Łłowa - Skarbiec	Czarna Mała	bd	Łłowa	2+000	1.2	1.00	MEW	Żagań		przebudowa
15	Kęszycza Leśna	Struga Jeziorna	10	Międzyrzecz	16+300	0.4	4.70	MEW retencja	Międzyrzecz	sztolnia	istnieje
16	Klików	Czarna Mała	bd	Łłowa	9+940	1.0	2.80	MEW, spiętrzenie wody w zb. wodnym	Żagań		istnieje
17	Kowalice	Czarna Wielka	bd	Łłowa	29+000	1.9	1.00	MEW	Żagań		przebudowa
18	Koziczyn	Pliszka	50	Cybinka	8+770	6.0	2.20	MEW	Krosno Odrz.		istnieje
19	Krzyszczyc I	Postomia	bd	Krzyszczyc	0+923	1.6	2.00	MEW	Sulęcín		istnieje
20	Krzyszczyc II	Postomia	bd	Krzyszczyc	1+765	1.6	2.30	MEW	Sulęcín		istnieje
21	Kunice	Ilanka	bd	Ślubice	4+550	bd	bd	MEW	Sulęcín		planowane
22	Kuźnik	Paklica	10	Międzyrzecz	5+010	1.1	1.20	MEW	Międzyrzecz	próg betonowy z jazem	istnieje
23	Lubrza	Rakownik	bd	Lubrza	5+350	0.3	3.20	MEW, piętrzenie jez. Goszcz	Sulechów	jaz bramowo-kłapowy	nieczynna
24	Maczków	Ilanka	bd	Cybinka	15+700	5.1	1.70	MEW	Krosno Odrz.		istnieje
25	Międzyrzecz	Paklica	10	Międzyrzecz	0+230	1.2	1.20	MEW	Międzyrzecz	próg betonowy z jazem	istnieje
26	Nowa Sól	Czarna Struga	20	Nowa Sól	3+995	1.1	1.20	MEW	Nowa Sól		istnieje
27	Nowy Młyn	Ilanka	30	Rzepin	25+500	1.5	2.70	MEW	Krosno Odrz.		istnieje
28	Nowy Młyn	Mierzęcka Struga	51	Dobiegniew	20+600	1.9	3.40	MEW	Strzelce Kraj.		istnieje
29	Ostrów	Postomia	bd	Sulęcín	36+416	0.3	0.93	MEW	Sulęcín		istnieje
30	Ośno Lubuskie	Łęcza	bd	Ośno Lubuskie	19+188	0.9	0.81	MEW	Sulęcín		istnieje
31	Radnica Szklarka	Gryżynka	10	Krosno Odrzańskie	4+800	1.4	1.80	MEW	Krosno Odrz.		istnieje
32	Radziszyn	Otobek	bd	Czerwińsk	4+000	bd	1.80	MEW, regulacja poziomu wody	Zielona Góra	jaz pietrający	istnieje
33	Rzepin	Ilanka	bd	Rzepin	25+754	bd	bd	MEW	Sulęcín		przebudowa
34	Rzepin II	Ilanka	bd	Rzepin	29+687	bd	bd	MEW	Sulęcín		przebudowa
35	Rzepin III	Ilanka	bd	Rzepin	32+100	1.2	bd	MEW	Sulęcín		istnieje
36	Sądów	Pliszka	40	Cybinka	15+355	6.1	2.00	MEW			istnieje
37	Skoki	Paklica	10	Międzyrzecz	6+325	1.1	1.50	MEW	Międzyrzecz	próg betonowy z jazem	istnieje
38	Słońsk	Łęcza	bd	Słońsk	2+340	0.9	0.70	MEW, młyn	Sulęcín		istnieje
39	Starosiedle	Lubsza	54	Gubin	15+625	4.0	1.90	MEW, nawodnienia	Krosno Odrz.		istnieje
40	Sulęcín	Postomia	bd	Sulęcín	29+430	0.3	0.70	MEW	Sulęcín		istnieje
41	Szprotawa	Szprotawa	bd	Szprotawa	0+200	3.5	2.15	MEW	Żagań		przebudowa
42	Szumiąca	Paklica	10	Międzyrzecz	12+250	0.8	1.30	MEW	Międzyrzecz	próg betonowy z jazem	istnieje
43	Świbna	Lubsza	bd	Jasień	43+680	0.8	1.00	MEW	Lubsko		planowane
44	Trzebów	Postomia	bd	Sulęcín	16+630	1.3	0.85	MEW	Sulęcín		istnieje
45	Wiechlice	Szprotawa	bd	Szprotawa	8+758	3.0	2.70	MEW	Żagań		przebudowa
46	Żagań	Czarna Wielka	30	Żagań	10+265	4.5	1.84	MEW	Żagań		istnieje

Studium rozwoju systemów energetycznych w województwie lubuskim do roku 2025 ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw rozwoju energetyki odnawialnej, Katowice, listopad 2008, Energoekspert sp. z o.o.

Wody powierzchniowe stojące

Obszar województwa lubuskiego jest jednym z bardziej zasobnych w wodę zmagazynowaną w dużej ilości jezior Pojezierza Lubuskiego i (częściowo) Pojezierza Leszczyńskiego. Obecność licznych jezior jest wynikiem działalności lądolodu zlodowacenia północnopolskiego. Najczęściej są to jeziora rynnowe i wytopiskowe. Mogą być one bezodpływowe, odpływowe i przepływowe. Jeziora bezodpływowe są najczęściej małymi zbiornikami występującymi głównie na obszarach moreny dennej i czołowej. Obieg wody odbywa się w nich przez wymianę pionową: opad, parowanie i wsiąkanie, którego wielkość zależy od przepuszczalności podłoża. Jeziora odpływowe stanowią obszar źródliskowy rzek i zasilane są wodami podziemnymi dzięki czemu rzeki z nich wypływające charakteryzują się wyrównanymi odpływami. Największe zazwyczaj są jeziora przepływowe. Wymiana wody następuje w nich zarówno w kierunku pionowym jak i poziomym (dopływ i odpływ), który jest składową dominującą. Z ogólnej masy jezior najwięcej wody magazynują duże jeziora, o powierzchni powyżej 50 ha. Na terenie województwa takich jezior jest ponad sześćdziesiąt.

Największym jeziorem regionu jest Jezioro Sławskie. Wśród jezior Polski pod względem powierzchni znajduje się ono na 39 miejscu. Ze względu na łagodny klimat tego regionu, z pewnymi cechami suchości, zjawiska lodowe należą tu do najkrócej trwających w porównaniu do innych jezior Polski (przeciętnie 76 dni, trwała pokrywa lodowa - średnio 61 dni). Przeciętnym terminem stabilizacji pokrywy lodowej jest 25 grudnia.

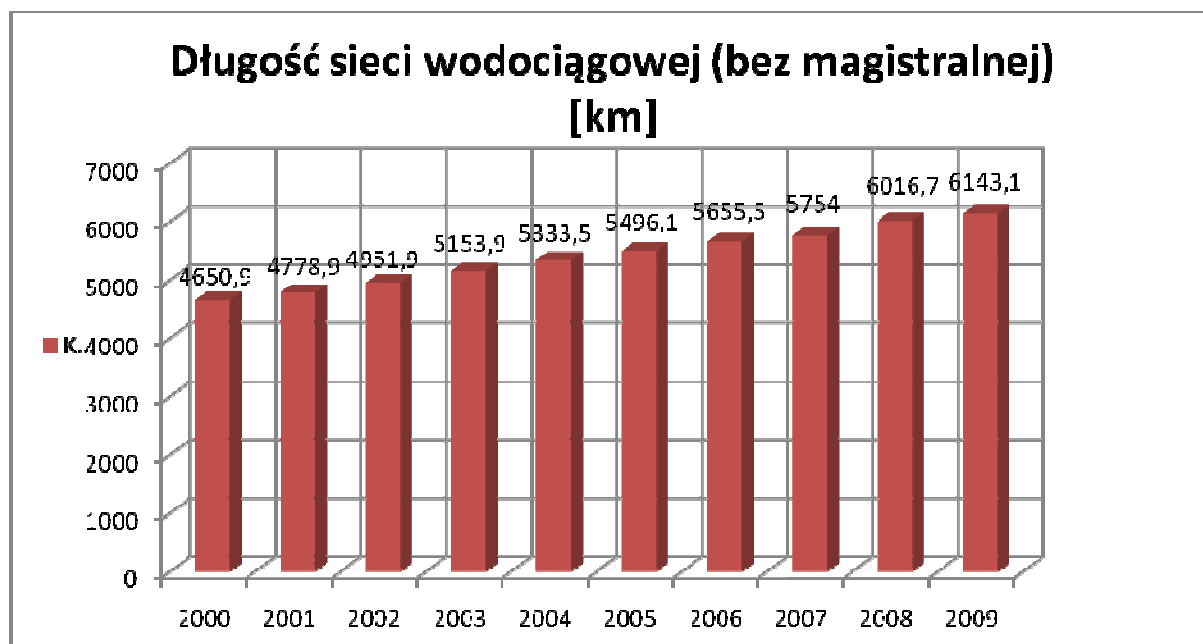
W zlewni Jeziora Sławskiego nie ma żadnych zakładów przemysłowych, jednakże nad brzegami jeziora położone jest jedno miasteczko, dwie wsie i liczne ośrodki wypoczynkowe. Jezioro w związku z tym poddane jest dość sporej presji człowieka. Podstawową całoroczną funkcją Jeziora Sławskiego jest gospodarka rybna. Równorzędnie jezioro jest wykorzystywane turystycznie, szczególnie intensywnie w okresie letnim.

Poziom wody we wszystkich jeziorach województwa jest regulowany na wypływie przez urządzenia hydrotechniczne (zastawki). Praca tych urządzeń jest zależna od prowadzonej na danym jeziorze gospodarki. Powoduje to określone zakłócenia w naturalnym rytmie stanów wody.

Gospodarka wodociągowa

Główne źródło zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia na terenie województwa lubuskiego stanowią zasoby wód podziemnych. Jedynie miasto Zielona Góra zaopatrywane jest częściowo w wodę pochodzącą z ujęcia powierzchniowego „Sadowa” na rzece Obrzycy. Dostarcza ono około 45% wody, natomiast pozostałe ilości ujmowane są ze studni głębinowych (9%) oraz ujęcia lewarowego w Janach (46%).

Długość czynnej sieci wodociągowej w województwie w 2009 roku wynosiła 6143,1km (wzrost o 126,4 km w porównaniu z rokiem 2008), a liczba przyłączy wodociągowych do budynków mieszkalnych i zamieszkania zbiorowego wzrosła z 118.738 do 120.060. Długość sieci wodociągowej od wielu lat systematycznie rośnie z roku na rok.

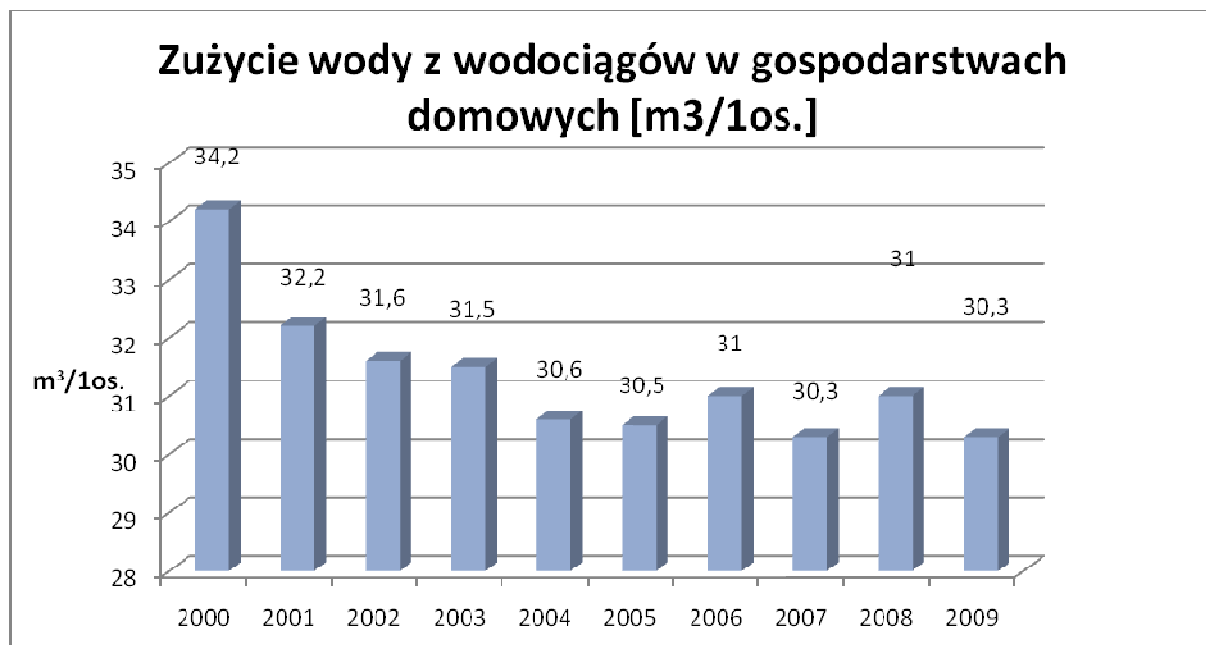
Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województwa lubuskiego, 2010

Równocześnie maleje ilość i długość wodociągów lokalnych. W 2007r. wyłączono z eksploatacji 10 wodociągów lokalnych, które produkowały poniżej 100 m³/d. Jest to wynikiem podłączania kolejnych odbiorców do istniejących i rozbudowujących się sieci wodociągów publicznych. Przyczyną likwidacji lokalnych wodociągów jest głównie jakość produkowanej przez nie wody, która nie odpowiada wymaganiom określonym dla wody przeznaczonej do spożycia oraz brak uzasadnienia ekonomicznego zastosowania technologii uzdatniania wody dostarczanej przez te wodociągi.

Zużycie wody w gospodarstwach domowych wykazywało wyraźny trend malejący w latach 2000 – 2009. Wielkość tego zużycia wynosiła 34,2 hm³ w roku 2000, 31,0 hm³ w roku 2006 oraz 30,3 hm³ w roku 2007 a 30,3 hm³ w 2009 roku.

Analizując zużycie wody oddzielnie w miastach oraz na wsi zauważa się następujące zmiany:

- w miastach zużycie zmalało z 26,0 hm³ (2000 rok) do 22,0 hm³ (2006 rok) i do 21,0 hm³ w 2009 roku.
- na wsiach zużycie wzrosło z 8,2 hm³ (2000 rok) do 9,3 hm³ (2006 rok); natomiast w roku 2009 zużycie utrzymało się na tym samym poziomie.

Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województwa lubuskiego, 2010

Wzrost zużycia wody na wsiach spowodowany był budową wodociągów i kanalizacji oraz podniesieniem standardów wyposażenia gospodarstw domowych w urządzenia wodochłonne. Spadek zużycia wody w gospodarstwach domowych w miastach w latach 2004 – 2009 był z kolei spowodowany ograniczeniem jej zużycia przez ludność po zamontowaniu w mieszkaniach liczników na wodę.

Liczba ludności korzystającej z wodociągu w 2008 roku wyniosła 899,0 tys. osób, natomiast w roku następnym wzrosła nieznacznie do 901,3 tys. W 2009 roku 95,7% mieszkań w miastach było wyposażonych w wodociąg, natomiast na wsi – 78,3%.

Woda trafiająca do sieci wodociągowej w 2007 roku była uzdatniana w 355 stacjach uzdatniania wody. Ogólna długość sieci wodociągowej, długość połączeń wodociagowych prowadzących do budynków mieszkalnych oraz wielkość zużycia wody z wodociągów w gospodarstwach domowych jest największa w powiatach najsilniej zurbanizowanych. W miastach istnieją także źródła uliczne – 173 (2009 rok).

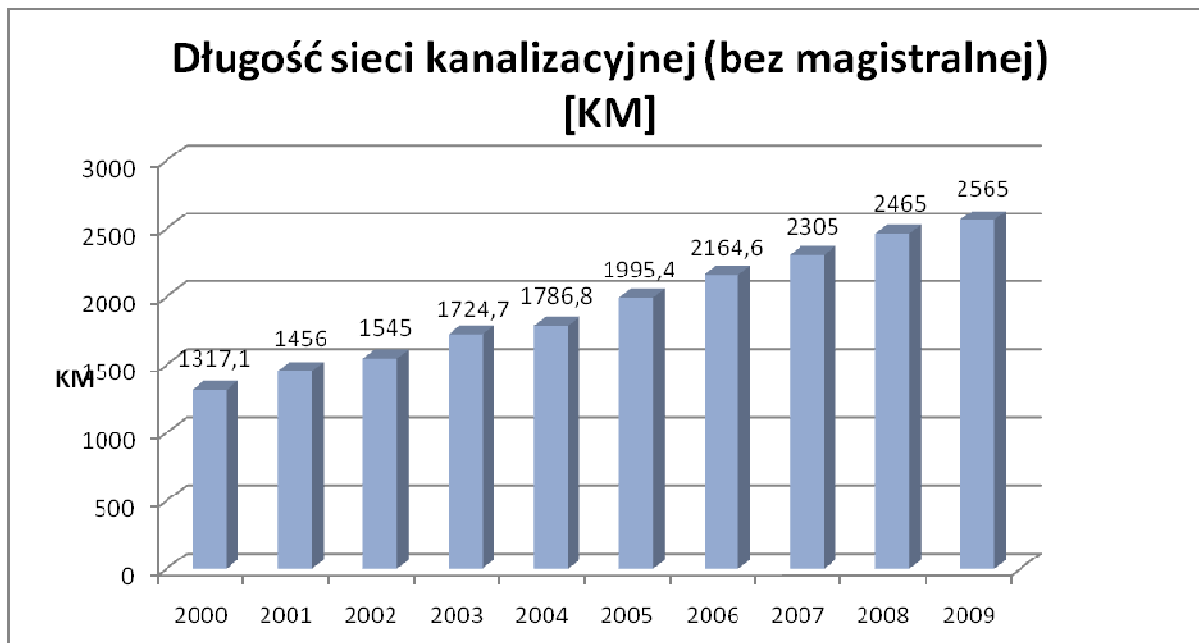
Awaryjnym źródłem zaopatrzenia w wodę ludności są studnie publiczne, jednak ich ilość w województwie lubuskim systematycznie spada i w 2007 roku zewidencjonowano ich tylko 37. Jednocześnie w większości z tych studni stwierdzono złą jakość wody. Ze względu na niewielką ilość studni publicznych oraz na stwierdzoną w nich nieodpowiednią jakość wody, awaryjne zaopatrzenie ludności w wodę w województwie lubuskim ocenia się jako niewystarczające.

2.7.5. Gospodarka ściekowa

Długość czynnych sieci kanalizacyjnych wynosiła w 2008 roku 2 465,6 km i 2 565,1 w roku 2009 (w stosunku do 1 317,1 km w roku 2000). W ostatnich latach długość tej sieci systematycznie rosła z roku na rok.

Ilość przyłączy kanalizacyjnych do budynków mieszkalnych i zamieszkania zbiorowego ciągle rośnie: z 29.961 w roku 2000, do 50.812 w 2008 r. i do 52.745 w 2009 r., w tym:

- miasta: 26.221 w roku 2000, 36.665 sztuk w roku 2008 i w roku 37.087 2009,
- wieś: 3.740 w roku 2000, 14.157 sztuk w roku 2008 i 15.658 w roku 2009.

Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województwa lubuskiego, 2010

Całkowita ilość osób korzystających z sieci kanalizacyjnej wynosiła w roku 2008 - 629,7 tys., natomiast w roku 2009 - 634,0 tys., w tym korzystająca w:

- miastach – w roku 2006 - 556,3 tys., a w roku 2009 - 558,2 tys. osób,
- na wsi – w roku 2006 - 66,5 tys., a w roku 2009 - 75,8 tys. osób.

W roku 2008 z kanalizacji korzystało 62,4 % ogółu mieszkańców województwa lubuskiego. W roku 2009 procent ten zwiększył się do 62,8 , w tym z kanalizacji korzystało:

- 86,9 % mieszkańców miast (w roku 2006 - 86,2 %),
- 20,6 % mieszkańców wsi (w roku 2006 - 18,3.%).

Wyposażenie w kanalizację jest niezadowalające w miastach, oraz pomimo znacznego przyrostu, relatywnie bardzo niskie na wsi. W przypadku powiatów największy odsetek mieszkańców korzysta z kanalizacji w powiatach międzyrzeckim (76,6%), słubickim (68,8%), sulęcińskim (67,1%) i świebodzińskim (66,9%).

Ilość odprowadzonych ścieków wynosiła w 2006 roku 38.687,0 dam³, natomiast w 2009 roku 34.815,0 dam³. Jeżeli chodzi o jednostki administracyjne to największą ilość ścieków odprowadzano z miast: Gorzowa Wielkopolskiego (5821 dam³), Zielonej Góry (5420 dam³) oraz powiatów gorzowskiego (4571 dam³) i żarskiego (2870 dam³).

Ilość nieczystości ciekłych wywożonych wzrosła z 1.246,8 dam³ w 2008 r. do 1317.1 dam³ w ciągu roku 2009 roku. W roku następnym ilość wywożonych nieczystości ciekłych wzrosła do 1014,0 dam³ (dane dotyczą nieczystości gromadzonych przejściowo w zbiornikach bezodpływowych).

Z ogólnej ilości ścieków, które wymagały oczyszczania, oczyszczaniu poddawanych było 88,6% w roku 2000, 90,1% w roku 2004 i 95,7% w roku 2009.

Największa ilość ścieków nieoczyszczonych pozostawała w tym roku w powiatach żagańskim (629 dam³), świebodzińskim (234 dam³) oraz nowosolskim (228 dam³).

Zmniejszenie presji przemysłowych źródeł zanieczyszczeń nastąpiło nie tylko wskutek restrukturyzacji przemysłu, ale przede wszystkim w wyniku budowy efektywnych oczyszczalni (zamknięty system obiegu wody w wielu zakładach przemysłowych).

Jednocześnie zwiększono racjonalność zużycia wody przez odbiorców indywidualnych, w wyniku powszechnego opomiarowania mieszkań.

Z 42 miast województwa lubuskiego 42 obsługiwanych było przez oczyszczalnie ścieków, w tym:

- 23 miasta – oczyszczalnie biologiczne,
- 19 miast – oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów.

Liczba mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków systematycznie rośnie.

Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województwa lubuskiego, 2010

W latach 2000 – 2009 odsetek takiej ludności wzrósł z 59,0 do 67,4%. Niestety wiele miejscowości, zwłaszcza na wsi, nie ma jeszcze rozwiązanej gospodarki ściekowej. Konieczne jest podejmowanie działań, mających na celu zmniejszanie dysproporcji pomiędzy wyposażeniem miejscowości w

wodociągi i kanalizację, gdyż skutkiem takiej sytuacji jest obciążenie środowiska ściekami, które nie są odprowadzane siecią kanalizacyjną do oczyszczalni ścieków. W roku 2007 na terenie województwa działało 87 komunalnych oczyszczalni ścieków (co stanowiło 2,9% ich ogólnej liczby w Polsce), w tym 59 oczyszczalni biologicznych (2,7%), w 2010 r. na terenie województwa działało już 137 komunalnych oczyszczalni ścieków (wg Projektu Programu Ochrony Środowiska na lata 2012 - 2019 dla województwa lubuskiego).

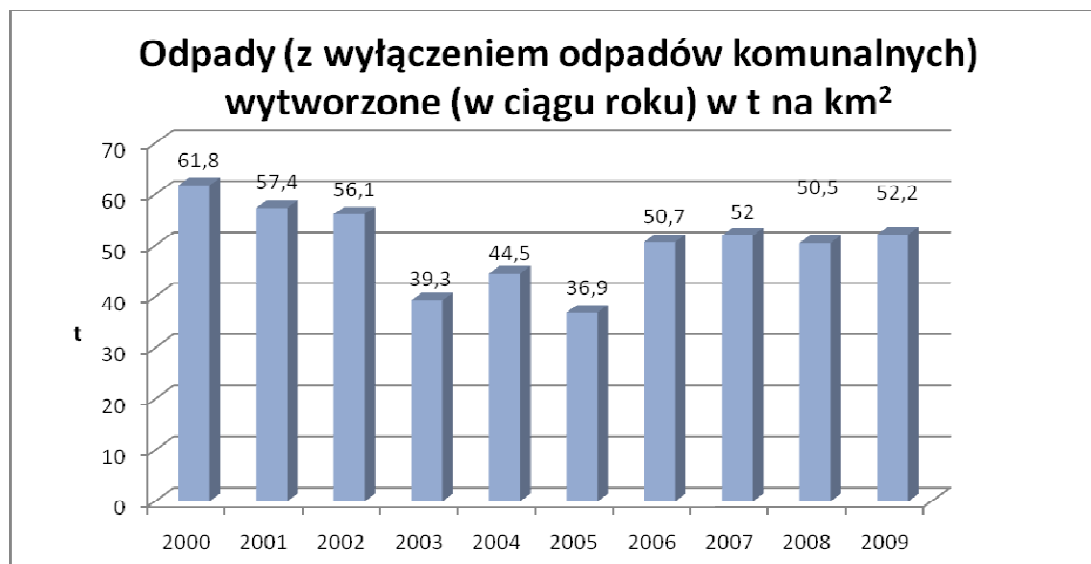
2.7.6. Gospodarka odpadami

Przez gospodarkę odpadami należy rozumieć zbieranie, transport, odzysk i unieszkodliwianie odpadów, a także nadzór nad takimi działaniami oraz miejscami unieszkodliwiania odpadów.

W ostatnich latach w państwach najwyżej rozwiniętych ochrona przed odpadami stała się jednym z najważniejszych kierunków ochrony środowiska. Zmiany, które nastąpiły w Polsce w ostatnich latach obrazują zmiany świadomości społeczeństwa polskiego, jak również wprowadzenie przez państwo szereg regulacji prawnych, dostosowujących gospodarkę odpadami do nowych warunków i przepisów Dyrektyw Unii Europejskiej.

Wielkość i rodzaj wytwarzanych odpadów

Na terenie województwa lubuskiego w 2008 roku wytworzono ogółem 706,4 tys. ton odpadów, w tym z sektora przemysłowego (z wyłączeniem odpadów komunalnych). Odpady przemysłowe stanowią w województwie lubuskim około 70% ogólnej masy wytworzonych odpadów. W latach 2000 – 2003 obserwowano spadek ilości wytwarzanych odpadów. Wpływ na taką sytuację miał wolniejszy rozwój gospodarczy oraz zmiana klasyfikacji odpadów, wprowadzona z dniem 1 stycznia 2002 roku. Wzrost ilości powstających odpadów nastąpił po roku 2005 i był spowodowany ożywieniem gospodarczym. Do wykresu 2008-50,5, 2009-52,2

Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województwa lubuskiego, 2010

Obszarami, na których w 2009 roku wytworzono ogółem największą ilość odpadów był powiat żarski – 122,2 tys. t, miasto Gorzów Wlkp. - 106,4 tys. t oraz powiat zielonogórski 113,4 tys. t, natomiast najmniej na obszarze powiatów wschowskiego - 6,3 tys. t oraz słubickiego - 11,9 tys. t.

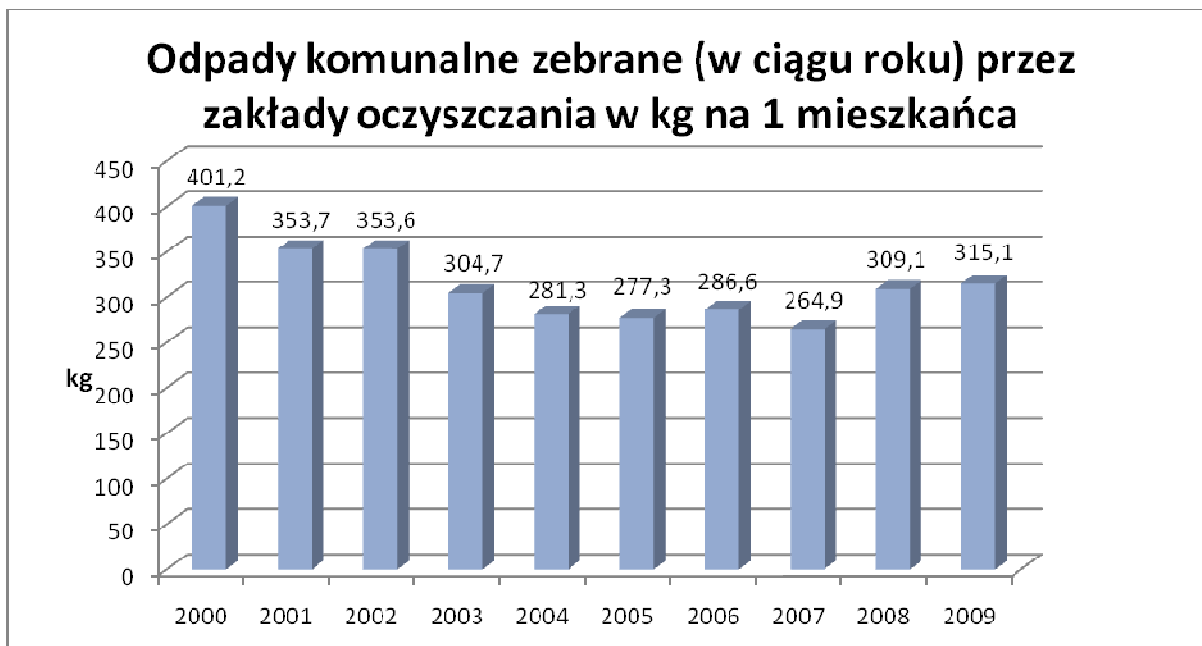
Odpady komunalne

Przez odpady komunalne w myśl ustawy o odpadach z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. Nr 185, poz.1243 z późn. zm.) rozumie się odpady powstające w gospodarstwach domowych, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych. Źródłem wytwarzania odpadów komunalnych są gospodarstwa domowe oraz obiekty infrastruktury, takie jak: handel, usługi i rzemiosło, targowiska oraz obiekty turystyczne i tereny zielone. Do tej grupy odpadów zalicza się także odpady uliczne. Ilość powstających odpadów zależy od poziomu i modelu konsumpcji indywidualnej oraz od świadomości ekologicznej społeczeństwa. Ponadto istotnie zmienia się skład odpadów komunalnych. Wraz z rosnącą konsumpcją oraz stosowaniem przez producentów opakowań jednorazowego użytku (często nie podlegających biodegradacji), coraz większy udział w ogólnej masie odpadów mają tworzywa sztuczne.

W 2009 roku zebrano 318,3 tys. t odpadów komunalnych. W ich składzie dominowały odpady kuchenne ulegające biodegradacji, które stanowiły ok. 25 % masy odpadów zmieszanych. Odpady mające wartość materiałów, takie jak papier, tektura, tworzywa sztuczne, szkło i metale stanowiły łącznie 49 % masy, a odpady niebezpieczne – 0,5%. Odpady wytwarzane na terenach miejskich i wiejskich różniły się właściwościami. W masie wytwarzanych odpadów komunalnych zmieszanych na terenach miejskich największy udział mają odpady kuchenne ulegające biodegradacji (27 %), a na terenach wiejskich – odpady mineralne, w tym popioły (28 %) Zebrano ok. 44 % masy odpadów wytworzonych, co było konsekwencją tego, że nie wszyscy mieszkańcy województwa objęci byli zorganizowanym zbieraniem odpadów komunalnych. Najgorsza sytuacja w tej dziedzinie była na terenach wiejskich, gdzie tylko w większych miejscowościach mieszkańcy objęci byli zorganizowanym odbiorem odpadów.

W roku 2008 odebrano od mieszkańców województwa lubuskiego 309,4 tys. t odpadów komunalnych

Od roku 2000 obserwuje się systematyczny spadek ilości odpadów komunalnych zbieranych w ciągu roku z ilości 401,2 tys. t (ok. 401 kg/mieszkańca) do ilości 309,5 ,9 tys. t (ok. 309,1 kg/mieszkańca) w roku 2008. Wpływ na taką sytuację miał wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa (co wpłynęło na ograniczenie wytwarzania odpadów) oraz pozbywanie się odpadów w niewłaściwy sposób (porzucanie w lasach, na „dzikich” wysypiskach, spalanie w domowych piecach).

Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województwa lubuskiego, 2010

Wytwarzane przez mieszkańców odpady komunalne były zbierane przede wszystkim w formie zmieszanej. Jednak systematycznie spada ilość odpadów zbieranych w tej formie (w % ilości zebranych):

- 2005 rok: 274,2 tys. ton - 98,0 %,
- 2009 rok: 300,1 tys. ton - 94,2%.

Odpady przemysłowe

W odróżnieniu od odpadów komunalnych, które związane są z bytowaniem człowieka, odpady przemysłowe powstają w wyniku różnych procesów technologicznych. W 2010 roku na terenie województwa lubuskiego wytworzono 2824,5 tys. ton odpadów przemysłowych. Procesom odzysku poddano 1917,8 tys. ton, natomiast procesom unieszkodliwiania poddano 159,5 tys. ton. (dane-Wojewódzki System Odpadowy).

Wśród nich dominowały odpady z przetwórstwa drewna oraz z produkcji płyt i mebli, masy celulozowej, papieru i tektury (36,6 %) oraz opakowania (32 %). W masie wytworzonych odpadów, odpady niebezpieczne stanowiły ok. 1 % wszystkich odpadów z sektora przemysłowego. Najwięcej wśród nich było odpadów z następujących grup:

1. Grupa 16 (Odpady nieujęte w innych grupach) – 41,8 %,
2. Grupa 13 (Oleje odpadowe i odpady paliw ciekłych - z wył. olejów jadalnych)-16,3%,
3. Grupa 17 (Odpady z budów, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz infrastruktury drogowej, włączając ziemię z terenów zanieczyszczonych) – 14%.

Odpady niebezpieczne

Przez odpady niebezpieczne rozumie się te odpady, które ze względu na swoje pochodzenie, skład chemiczny, czy biologiczny oraz inne właściwości stanowią zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi

albo dla środowiska. Odpady niebezpieczne powstają zarówno w sektorze gospodarczym, jak i komunalnym. Jako podstawowe źródło powstawania odpadów niebezpiecznych należy wyróżnić działalność przemysłową i usługową. Odpady te powstają w gospodarstwach domowych, służbie zdrowia, szkolnictwie oraz Resorcie Obrony Narodowej. Monitoring gospodarki odpadami niebezpiecznymi obejmuje zbieranie danych o odpadach niebezpiecznych wytworzonych, poddanych odzyskowi, unieszkodliwionych i składowanych. Informacje te gromadzone są w komputerowej bazie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze (WSO).

W 2010 roku wytworzone na terenie województwa lubuskiego odpady niebezpieczne stanowiły 0,5% ogółu odpadów przemysłowych. W procesach odzysku i unieszkodliwiania zagospodarowano łącznie 16,3 tys. ton. (dane WSO).

Największą część odpadów niebezpiecznych stanowią:

- baterie i akumulatory ołowiowe, odpady zawierające azbest, przeterminowane środki ochrony roślin,
- gleba i ziemia, w tym kamienie, zawierające substancje niebezpieczne (np. PCB),
- odpady medyczne i weterynaryjne,
- oleje silnikowe, przekładniowe i smarowe, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, pojazdy wycofane z eksploatacji,
- sorbenty, materiały filtracyjne (w tym filtry olejowe nie ujęte w innych grupach), tkaniny do wycierania i ubrania ochronne zanieczyszczone substancjami niebezpiecznymi.

Organizacja gospodarki odpadami

Na terenie województwa lubuskiego funkcjonują aktualnie trzy zakłady zagospodarowania odpadów w Długoszynie, Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze posiadające linie sortownicze (sortownie odpadów z selektywnej zbiórki i odpadów zmieszanych) oraz instalacje do zagospodarowania odpadów ulegających biodegradacji. Poza powyższymi zakładami, linie sortownicze funkcjonują w Kunowicach gm. Słubice (z selektywnej zbiórki), Dąbrówce Wielkopolskiej gm. Zbąszynek (z selektywnej zbiórki, w tym odpadów z przemysłu do produkcji paliwa) i w Żarach (odpadów zmieszanych), a kompostownia odpadów w Nowej Soli. Także tutaj uruchamiana jest sortownia odpadów.

W systemie WSO zarejestrowano 52 instalacje do odzysku odpadów o łącznej mocy przerobowej 590 tys. t/rok i 3 instalacje do unieszkodliwiania odpadów w sposób inny niż metody termiczne (łączna moc przerobowa 43 tys. t/rok). Ponadto na terenie województwa funkcjonują 3 instalacje do termicznego przekształcania odpadów.

Zagospodarowanie odpadów

Istotnym procesem stosowanych na etapie zagospodarowania odpadów jest ich unieszkodliwianie. Unieszkodliwianie polega na poddaniu odpadów procesom przekształceń biologicznych, fizycznych lub chemicznych w celu doprowadzenia ich do stanu, który nie stwarza zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska. Do procesów unieszkodliwiania odpadów zalicza się m. in. składowanie na składowiskach, odróbkę w glebie i ziemi, retencję powierzchniową np. na poletkach osadowych itp.

W 2009 roku na terenie województwa lubuskiego unieszkodliwiono 232 tys. ton odpadów komunalnych (75% ilości zebranych odpadów komunalnych); poprzez składowanie.

Odpady składowano, oprócz składowisk znajdujących się na terenie województwa lubuskiego, również poza jego granicami.

Większość odpadów komunalnych składowana jest na składowiskach komunalnych i gminnych. Na terenach wiejskich odpady bytowo – gospodarcze składowane są w wiejskich punktach gromadzenia odpadów oraz na wysypiskach wiejskich. Często jednak na skutek niedyscyplinowania mieszkańców, na terenach nie objętych obsługą komunalną, odpady bytowo–gospodarcze wyrzucane są w miejscach nielegalnych, co powoduje tworzenie się tzw. „dzikich” wysypisk. Trafiają tam głównie odpady komunalne i komunalnopodobne. Są to głównie gruz, stłuczka szklana, opony, tworzywa sztuczne, folia i odpady wielkogabarytowe. Miejsca takie zmniejszają walory estetyczne krajobrazu, ale mogą także stanowić potencjalne źródło zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych oraz stanowią zagrożenie epidemiologiczne. Według danych urzędów gminnych w dniu 31.12.2007 na terenie województwa funkcjonowało 87 dzikich wysypisk odpadów komunalnych, z tego 25 w miastach i 62 na obszarach wiejskich. Nielegalne miejsca składowania takich odpadów są sukcesywnie porządkowane i zamykane przez gminy w zależności od posiadania środków finansowych. W roku 2007 zlikwidowano ogółem 111 dzikich wysypisk, z tego 43 w miastach i 68 na obszarach wiejskich.

Obok ewidencjonowanych źródeł wytwarzania odpadów na terenie województwa lubuskiego istnieje część odpadów wytwarzanych i deponowanych na jego obszarze znajdujących się poza systemem raportowania monitoringu środowiska. Wielkości te oceniane są szacunkowo. Nie wszystkie też odpady są odbierane od ich wytwórców. Część ich jest zagospodarowywana w miejscach ich powstawania, niekiedy niezgodnie z obowiązującymi przepisami. Ma to miejsce zwłaszcza na obszarach wiejskich. Tutaj też należy wspomnieć o odpadach wwożonych na teren województwa, także spoza naszej zachodniej granicy. Część tych przewozów ma charakter nielegalny i jest deponowana na dzikich wysypiskach śmieci. W celu przeciwdziałania temu procederowi prowadzone są systematyczne kontrole mające na celu przeciwdziałanie nielegalnemu transgranicznemu przemieszczaniu odpadów. Ze strony polskiej w tego typu kontrolach uczestniczą inspektorzy Inspekcji Ochrony Środowiska oraz Inspekcji Transportu Drogowego, Służby Celne, Straż Graniczna oraz Policja, natomiast ze strony niemieckiej służby ochrony środowiska, celnicy oraz Urzędu ds. Przewozów Towarowych.

Najkorzystniejszą formą zagospodarowania odpadów umożliwiającą ich dalsze unieszkodliwianie jest segregacja „u źródła”. Wprowadzone regulacje prawne i ekonomiczne sprzyjają segregacji odpadów i ich wykorzystaniu. Odzysk wyselekcjonowanych surowców wtórnych, ich kompostowanie i spalanie obejmuje w chwili obecnej tylko niewielką część powstających odpadów.

Udział odpadów zebranych w sposób selektywny w ogólnej masie wytworzonych odpadów w województwie lubuskim waha się od 0,5 % w 2001 roku do ok. 4,5 % w roku 2007 i 2,5 % w roku 2009 (6% zebranych) – dane GUS. Nadal najczęstszą formą postępowania z odpadami komunalnymi jest ich składowanie na składowiskach, zwłaszcza lokalnych.

Czynne składowiska odpadów - na składowiskach tych o powierzchni kwater 50,2 ha zostało dotychczas złożonych 2943,6 tys. ton odpadów komunalnych.

W roku 2010 na terenie województwa lubuskiego funkcjonowało 28 składowisk odpadów, w tym: 21 składowisk innych niż niebezpieczne i obojętne, na których są składowane odpady komunalne; 4 składowiska jw. na których są składowane odpady inne niż komunalne (odpady z zakładów przemysłowych: EC Gorzów Wlkp., Janczewo, Dozamet, Zaset); 3 składowiska odpadów niebezpiecznych.

Na składowiskach odpadów komunalnych stopniowo montuje się instalacje do ich odgazowywania. W 2007 roku instalacje takie działały na 13 składowiskach, przy czym w 11 przypadkach zbierany gaz

uchodził bezpośrednio do atmosfery. Tylko w dwóch działają instalacje pozwalające na unieszkodliwianie uchodzącego gazu poprzez jego spalanie. W jednym wypadku zbierany gaz był spalany w palnikach indywidualnych, natomiast w drugim wykorzystywany do produkcji energii elektrycznej. Udział odpadów zebranych w sposób selektywny na terenie województwa lubuskiego w ogólnej masie wytworzonych odpadów komunalnych z każdym rokiem rośnie. Na terenie województwa lubuskiego w przeciągu kilku ostatnich lat notuje się systematyczny wzrost ilości odpadów poddawanych recyklingowi. W okresie od 2001 do końca 2009 roku zostały oddane do eksploatacji linie sortownicze zlokalizowane na terenie składowisk odpadów komunalnych w: Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp., Sulęcinie, Słubicach, Żarach oraz Kielczu. Instalacja, która w sposób istotny zmniejsza strumień odpadów komunalnych trafiających na składowisko to kompostownia (uruchomiona w 1993 roku) dla potrzeb miasta Zielonej Góry. Jej zdolność przetwórcza wynosi około 19.000 t/rok.

Składowiska odpadów, na których są składowane odpady komunalne

(innych niż niebezpieczne i obojętne):

1. Składowisko odpadów PEKOM – Żary,
2. Składowisko odpadów komunalnych – Bledzew,
3. Składowisko odpadów komunalnych w Kleśnie,
4. Celowy Związek Gmin CZG-12, Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Komunalnych-Długoszyn,
5. Składowisko Odpadów Komunalnych w m. Kielcz,
6. Międzygminne Składowisko Odpadów Komunalnych w Jasieńcu „Mrówka” (zamknięte przeznaczone do rekultywacji),
7. Składowisko Odpadów Komunalnych w Czyżówku,
8. Zakład Utylizacji Odpadów Nowy Świat „Agmarex”,
9. Składowisko Odpadów Komunalnych w m. Chrobrów,
10. Gminne Składowisko Odpadów Komunalnych w Kunowicach,
11. Zakład Gospodarki Odpadami „RE-KOM”,
12. Składowisko Odpadów dla m. Zielona Góra „Racula”,
13. Składowisko Odpadów Komunalnych „USKOM”,
14. Międzyregionalne Składowisko Odpadów w Kłępinie,
15. Międzygminne Składowisko Odpadów Komunalnych w m. Jezioro (zamknięte przeznaczone do rekultywacji),
16. Składowisko Odpadów Komunalnych w Gozdniczy,
17. Składowisko Odpadów Komunalnych we wsi Buczynny,
18. Zakład Utylizacji Odpadów, Składowisko Odpadów Komunalnych „Chróścik” w Gorzowie Wlkp.,
19. Wysypisko Miejskie Łęknica (zamknięte przeznaczone do rekultywacji),
20. Składowisko Odpadów Lubsko,
21. Składowisko Odpadów Komunalnych w m. Drzeńsk Mały.

Zagospodarowanie odpadów niebezpiecznych

Zasadniczym sposobem gospodarowania odpadami niebezpiecznymi było ich unieszkodliwianie poza składowaniem (ok. 70%), zaś w dalszej kolejności odzysk (24%) i składowanie, stanowiące blisko 4%. Na obszarze województwa lubuskiego funkcjonują dwa składowiska odpadów niebezpiecznych w Gorzowie Wlkp. oraz Nowym Kurowie.

Następujące rodzaje odpadów niebezpiecznych z terenu województwa lubuskiego poddawane są w prawie 100 % zagospodarowaniu (odzyskowi):

- syntetyczne oleje hydrauliczne, silnikowe, przekładniowe i smarowe,
- zaolejone wody z separatorów,
- baterie i akumulatory ołowiowe,
- zużyte lub nie nadające się do użytkowania pojazdy.

Unieszkodliwienie praktycznie w całości odpadów niebezpiecznych obejmuje m. in.

- odpady szpitalne,
- odpady z diagnozowania, leczenia i profilaktyki weterynaryjnej,
- zużyte kwasy nieorganiczne, sole i roztwory zawierające metale ciężkie,
- rozpuszczalniki organiczne, odpady z produkcji, przygotowania, obrotu i stosowania tworzyw sztucznych oraz kauczuków i włókien syntetycznych,
- wodne roztwory wywoływaczy i aktywatorów,
- odpady z odtłuszczania zawierające substancje niebezpieczne,
- świetlówki,
- gazy w pojemnikach ciśnieniowych i zużyte chemikalia,
- uwodnione odpady ciekłe zawierające substancje niebezpieczne.

Odpady niebezpieczne, które w największej ilości trafiają na składowiska to:

- popioły lotne i inne odpady z oczyszczania gazów odlotowych,
- odpady poneutralizacyjne z oczyszczalni ścieków,
- osady z zakładowych oczyszczalni ścieków zawierające substancje niebezpieczne.

Do odpadów niebezpiecznych zaliczane są m. in. odpady zawierające azbest. Województwo lubuskie jest jednym z dwóch województw, obok opolskiego, w których szacunkowa ilość azbestu jest najmniejsza w kraju i nie przekracza 0,5 mln ton. Odpady zawierające azbest nie mogą być utylizowane i z tego względu jedynym sposobem ich unieszkodliwiania jest składowanie. Na terenie województwa lubuskiego, na terenie składowiska w Gorzowie Wlkp. znajduje się wydzielona kwatera do składowania odpadów azbestowych. Podobnie jak na terenie całego kraju także na analizowanym obszarze realizowany jest wojewódzki program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest.

Działania dotyczące usuwania azbestu i wyrobów je zawierających obejmują m. in.:

- bilans odpadów azbestowych oraz zawierających azbest znajdujących się na terenie województwa lubuskiego,
- opracowanie planu sytuacyjnego rozmieszczenia na terytorium województwa wyrobów zawierających azbest (ich skupisk) na podstawie danych posiadanych przez Lubuski Urząd Wojewódzki i Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego oraz przekazanych przez samorządy powiatowe,
- zlokalizowanie rejonów szczególnego zagrożenia dla mieszkańców przez emisję pyłu azbestu, na podstawie informacji posiadanych przez Lubuski Urząd Wojewódzki i Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, samorządy powiatowe, inspektorat ochrony środowiska oraz naukowe ośrodki referencyjne,
- wskazanie optymalnych lokalizacji składowisk dla odpadów zawierających azbest,

- budowanie platformy wymiany informacji oraz danych pomiędzy instytucjami i organami, które zgodnie z rządowym programem są zobowiązane do działań na rzecz usuwania azbestu,
- usprawnienie pomocy właścicielom lub zarządcom obiektów budowlanych ze strony Banku Ochrony Środowiska w postaci preferencyjnych kredytów tak by procedury związane z pracami dotyczącymi czynności przygotowawczych do usuwania wyrobów zawierających azbest przebiegały sprawniej.

2.8. Strefa obronności i bezpieczeństwa

1. Podstawa prawna uwzględnienia w Zmianie PZPWL potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa:
 - 1) art. 16 ust.3 oraz art.39 ust.3 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz.717 ze zm.);
 - 2) rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 maja 2004 r. w sprawie sposobu uwzględnienia w zagospodarowaniu przestrzennym potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. U. Nr 25, poz.1309).
2. W obowiązującym PZPWL nie uwzględniono potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa. Zagadnienia te w Zmianie PZPWL opracowywane są więc jako nowe.
3. Określenie potrzeb i warunków obronności i bezpieczeństwa państwa w Zmianie PZPWL.
 - 3.1. Potrzeby i warunki obronności i bezpieczeństwa państwa zostały określone, zgodnie z obowiązującymi przepisami, na podstawie:
 - 1) § 1 i 2, w związku z § 5 rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 maja 2004 r. w sprawie sposobu uwzględnienia w zagospodarowaniu przestrzennym potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. U. Nr 25, poz.1309);
 - 2) wniosków wniesionych do Zmiany PZPWL przez właściwe organy wojskowe, ochrony granic i bezpieczeństwa państwa. Organy te są właściwe do uzgodnienia Zmiany PZPWL.
 - 3.2. Do Zmiany PZPWL wpłynęły następujące wnioski, złożone przez organy wojskowe, ochrony granic i bezpieczeństwa państwa:
 - 1) Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego w Warszawie;
 - 2) Ministerstwo Infrastruktury Departament Lotnictwa;
 - 3) Ministerstwo Infrastruktury;
 - 4) Ministra Gospodarki;
 - 5) Wojewódzki Sztab Wojskowy w Zielonej Górze oraz Rejonowy Zarząd Infrastruktury w Zielonej Górze.Wszystkie wnioski wymienione wyżej zostały uwzględnione w Zmianie PZPWL.
 - 3.3. Organy właściwe do uzgodnień Zmiany PZPWL na terenie województwa lubuskiego:
 - 1) Szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Zielonej Górze (w tym Rejonowy Zarząd Infrastruktury w Zielonej Górze);
 - 2) Komendant Oddziału Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim;
 - 3) Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego.

Organy takie jak: Komendant Oddziału Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim i Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego nie złożyły wniosków do Zmiany PZPWL.

Na terenie Polski zachodniej, w tym na obszarze województwa lubuskiego działa Nadodrzański Oddział Straży Granicznej.

Właściwe organy nie wniosły w zakresie istniejącego zainwestowania i oceny zapewnienia bezpieczeństwa województwa bardziej szczegółowych danych, poza wykazem terenów zamkniętych.

Województwo lubuskie miało szczególne znaczenie w zakresie obronności państwa i obrony ludności cywilnej, ze względu na położenie przy granicy państwa – przejścia graniczne, przebieg głównych dróg tranzytowych z zachodu Europy na wschód (przewóz materiałów niebezpiecznych).

Na zapewnienie warunków bezpieczeństwa na terenie województwa decydujący wpływ ma Wojewoda Lubuski oraz w współdziałające z Wojewodą administracje wojewódzkie zespolone i niezespolone, w tym przede wszystkim:

- Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Gorzowie Wlkp.;
- Komenda Wojewódzka Policji;
- Wojewódzki Inspektor Weterynarii itd.

Wojewoda Lubuski wykonuje zadania z zakresu zarządzania kryzysowego, ochrony ludności oraz spraw obronnych przede wszystkim poprzez Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego.

Wydział dzieli się na m.in.:

- Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego;
- Oddział Obrony Cywilnej;
- Oddział Spraw Obronnych;
- Centrum Powiadamiania Ratunkowego.

Na terenie województwa lubuskiego znajdują się tereny zamknięte, pełniące szczególne funkcje z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa państwa, w tym obiekty o funkcjach specjalnych.

Na terenie województwa do najistotniejszych terenów zamkniętych należą:

- 2 poligony (w rejonie: Sulęcín - Wędrzyn i Żary – Żagań);
- 2 lotniska (Zielona Góra – Babimost, Przylep);
- 7 lądowisk (w tym: Lipki Wielkie, Siedlisko, Grabowiec).

Ponadto Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych na terenie województwa lubuskiego posiada i eksploatuje inne miejsca przystosowane do startów i lądowań statków powietrznych, o których mowa w art. 93 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2002 roku Prawo lotnicze (Dz. U. z 2006 r. Nr 100, poz. 696 z późn. zm.), funkcjonujące jako lądowiska operacyjne wykorzystywane do celów ratowniczych – w ochronie przeciwpożarowej lasów, a także przy wykonywaniu zabiegów agrolotniczych w ochronie lasów (m.in. ograniczeniu występowania szkodliwych owadów). Są to:

- Dobrosułów – Nadleśnictwo Krosno, Gmina Bytnica,
- Marianka – Nadleśnictwo Lubsko, Gmina Brody,
- Gozdnica – Nadleśnictwo Wymiarki, Gmina Gozdnica,
- Wałowice – Nadleśnictwo Gubin, Gmina Gubin,
- Przyborów – Nadleśnictwo Nowa Sól, Gmina Nowa Sól,
- Cybinka – Nadleśnictwo Cybinka, Gmina Cybinka,
- Zagórze – Nadleśnictwo Świebodzin, Gmina Lubrza.

Na terenie województwa funkcjonuje 58 (dane 2007 r.) zakładów produkcyjnych, które w procesach technologicznych stosują materiały toksyczne.

3. SYNTEZA UWARUNKOWAŃ WRAZ Z OCENĄ MOŻLIWOŚCI ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Uwarunkowania rozwoju przestrzennego zagospodarowania województwa, które w istotny sposób wpływają na możliwości i koncepcję rozwoju województwa zostały zidentyfikowane zarówno w zakresie powiązań i związków z obszarami zewnętrznymi, jak również w układzie wewnętrznym województwa.

W ujęciu rodzajowym zostały one ujęte w odniesieniu do:

- środowiska przyrodniczego,
- stanu zainwestowania,
- strefy społecznej,
- strefy kulturowej,
- strefy ekonomiczno-gospodarczej,
- komunikacji i transportu,
- infrastruktury technicznej,
- strefy obronności i bezpieczeństwa.

Położone w środkowo-zachodniej Polsce województwo lubuskie graniczy z Republiką Federalną Niemiec i leży w bezpośrednim sąsiedztwie metropolii berlińskiej. To sąsiedztwo oraz położenie regionu na skrzyżowaniu ważnych, transeuropejskich szlaków komunikacyjnych paneuropejskich korytarzy: Nr II Berlin – Słubice – Poznań – Łódź – Warszawa – Moskwa i Nr III Berlin – Olszyna – Wrocław – Kraków – Lwów – Kijów oraz promowanego Środkoeuropejskiego Korytarza Transportowego w relacji: Skania – Szczecin – Praga – Bratysława – Wiedeń – Budapeszt – Lubljana – Triest, stanowią podstawowe uwarunkowania rozwojowe dla województwa.

Województwo lubuskie ma walory przyrodnicze, krajobrazowe, korzystne powiązania komunikacyjne z Niemcami (w tym z pobliskim Berlinem) i resztą kraju (stale rozbudowywane i modernizowane), projektowany międzynarodowy szlak wodny rzeki Odry oraz Warty i Noteci, stanowiący europejski korytarz ekologiczny, złoża surowców (w tym energetycznych, częściowo trudno dostępnych), znaczne obszary lasów i obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej stanowią o bogactwie regionu. Rozbudowywana baza naukowo-dydaktyczna może przyczynić się do rozwoju całego województwa. Lubuskie charakteryzuje się dobrymi relacjami transgranicznymi z sąsiednimi landami Republiki Federalnej Niemiec: Brandenburgią i Saksonią. Powiązania komunikacyjne, współpraca naukowa w rozwiązywaniu trudnych problemów z zakresu ochrony środowiska stwarza dogodne warunki dla realizacji polityki przestrzennej, zagospodarowania obszarów pogranicza, wymiany osób, towarów i usług.

Województwo lubuskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem lesistości. Grunty leśne zajmują powierzchnię 693,6 tys. ha, w tym lasy 673,7 tys. ha, co daje lesistość 48,2 %. Największą lesistością (powyżej 50 %) charakteryzują się powiaty: krośnieński, żarski, sulęciński, międzyrzecki i zielonogórski, natomiast najniższą powiat nowosolski i miasto na prawach powiatu - Gorzów Wlkp.

Lasy województwa lubuskiego niemal wszystkie zarządzane są przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. Na terenie województwa wyróżnić można 4 Regionalne Dyrekcje Lasów

Państwowych: zielonogórska (20 nadleśnictw), szczecińska (18 nadleśnictw), wrocławska (2 nadleśnictwa) i poznańska (1 nadleśnictwo).

Są to głównie lasy publiczne, stanowiące własność Skarbu Państwa i będące w Zarządzie Lasów Państwowych – RDLP w Zielonej Górze i RDLP w Szczecinie. Lasy prywatne w województwie lubuskim stanowią znikomą część powierzchni ogólnej lasów (ok. 1%).

Zachodnią część Niziny Śląsko-Łużyckiej zajmują Bory Dolnośląskie, należące do największych w Europie Środkowej zwartych kompleksów leśnych. Bory rozciągają się na terenie dwóch województw dolnośląskiego i lubuskiego, w granicach RDLP w Zielonej Górze i Wrocławiu.

Województwo lubuskie wyróżnia się bogactwem i różnorodnością form świata roślin i zwierząt. Jest to uwarunkowane, między innymi: największą lesistością w Polsce wynoszącą blisko 50%, urozmaiconą budową geologiczną oraz obecnością dwóch wielkich rzek – Odry i Warty. Dzięki tak złożonym warunkom środowiskowym, na terenie województwa występują różnorodne siedliska o zmiennych skalach troficznych i wilgotnościowych. Walorem Ziemi Lubuskiej jest występowanie gatunków flory o atlantyckim typie zasięgu, które wkraczają na teren Polski od zachodu. Południowa część województwa charakteryzuje się dużym udziałem we florze i faunie gatunków górskich i podgórskich.

Powierzchnia i obiekty o szczególnych walorach przyrodniczych występujące na terenie województwa lubuskiego (Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2011) przedstawia poniższe zestawienie:

- Obszary prawnie chronione – ogółem – 543 885,3 ha (38,9 % powierzchni województwa)
w tym:

- parki narodowe – 13 642,8 ha,
- rezerваты przyrody – 3 674,1 ha,
- parki krajobrazowe – 76 933,4 ha,
- obszary chronionego krajobrazu – 436 441,8 ha,
- stanowiska dokumentacyjne – 5,6 ha,
- użytki ekologiczne – 3 135,1 ha,
- zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – 10 052,5 ha
- pomniki przyrody – 1 236 szt.

Struktura powierzchni województwa lubuskiego według kierunków wykorzystania przedstawia się następująco (stan na 2011 r.):

- powierzchnia województwa – 1398788 ha,
w tym:
- użytki rolne – 568949 ha,
- grunty leśne oraz zadrzewione i zalesione – 716161 ha,
- grunty pod wodami powierzchniowymi – 24964 ha,
w tym:
- płynącymi – 21825 ha,
- stojącymi – 3139 ha
- grunty zabudowane i zurbanizowane:
w tym:
- tereny mieszkaniowe – 8392 ha,
- tereny przemysłowe – 3021 ha,
- tereny komunikacyjne – 39156 ha,

- użytki kopalne – 729 ha,
- nieużytki – 17545 ha.

Procesy demograficzne zachodzące w województwie lubuskim na przestrzeni ostatnich lat odbiegają nieco od obserwowanych w większości regionów kraju. Wielkość zaludnienia utrzymuje się bowiem na poziomie stabilnym, a przyrost naturalny jest stosunkowo wysoki.

Zmiany w procesach demograficznych to głównie:

- a) obserwowany powolny trend obniżania się zaludnienia województwa,
- b) znaczne, stałe obniżanie się udziału grupy w wieku przedprodukcyjnym,
- c) zmniejszanie się liczebności grupy osób w wieku produkcyjnym,
- d) bardzo znaczny wzrost udziału i liczebności grupy w wieku poprodukcyjnym (wyraźny proces starzenia się społeczeństwa),

Długoterminowe zmiany mogą mieć istotny wpływ na funkcjonowanie województwa. Obniżanie się udziału dzieci i młodzieży w ogólnym bilansie, przy jednoczesnym drastycznym wzroście społeczeństwa w podeszłym wieku, to ograniczenie rozwoju województwa, brak aktywnego rozwoju działalności produkcyjnej, usługowej, i naukowej.

Prognozy przewidują też szybkie obniżanie się wielkości grup w wieku produkcyjnym, szczególnie od 2020 roku.

Bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe województwa lubuskiego ma istotny wpływ na możliwości rozwojowe i zagospodarowanie przestrzenne. Ochrona i wykorzystanie tych wartości jest istotną przesłanką dla rozwoju turystyki.

Relatywnie do obszaru, Lubuskie, w skali kraju, należy do najzasobniejszych w zabytki województw. Rozmieszczenie tych dóbr kultury, zarówno w sensie liczbowym, jak i pod względem wartości artystycznych, nie jest równomierne. Korzystniej w tym względzie sytuuje się część południowa obszaru związana w przeszłości ze Śląskiem. Różna przeszłość historyczna zdecydowała też o odmienności form architektonicznych między południem i północą województwa.

Odnosi się to szczególnie do spuścizny kulturowej z okresu średniowiecza, a także do epoki baroku. Zabytki wschodniego pasma terenu, ze strefy wielkopolskiej, mają cechy zbliżone do sztuki śląskiej, a architektura części północnej wykazuje pokrewieństwo z Pomorzem Zachodnim, Nową Marchią i Brandenburgią.

W województwie lubuskim ewidencją objętych jest 44468 obiektów architektury i budownictwa, 1277 parków, ogrodów, cmentarzy i alei, a także 15300 stanowisk archeologicznych.

Na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO został wpisany Park Mużakowski położony po obu stronach granicznej rzeki Nysy Łużyckiej, w miejscowościach Łęknica i Bad Muskau. Jest jednym z najrozleglejszych parków w Europie, założonym na obszarze ponad 700 hektarów, z których 522 hektary, znajdują się na terenie Polski, a który został założony w XIX wieku.

Na terenie województwa lubuskiego zachowało się 55 zabytkowych założeń urbanistycznych. Od strony prawnej 16 z nich nie utrzymało statusu miasta, są one jednak w większości ośrodkami samorządowymi gmin.

Największą grupę (33 założenia) stanowią miasta ukształtowane planistycznie w XIII wieku, w trakcie lokacji przestrzennej na prawie polskim lub częściej magdeburskim. Ich geneza sięga zazwyczaj czasów wcześniejszych i wiąże się z takimi formami osadnictwa, jak gród, podgrodzie i osada targowa.

Charakterystyczną cechą tych ośrodków są ich regularne plany z położonym centralnie czworobocznym placem rynkowym powiązanych z siecią wychodzących pod kątem prostym ulic oraz czytelną granicą pierwotnego założenia, nierzadko akcentowaną pozostałościami średniowiecznych obwarowań. Miasta te, mimo iż wytyczone były według wypracowanego modułu, odbiegają zdecydowanie od kompozycyjnego schematu w układzie planu. O indywidualnym charakterze każdego z nich zdecydowały takie czynniki, jak topografia terenu, hydrografia i wielkość założenia. W dalszym etapie o odmiennym ukształtowaniu każdego ośrodka zdecydowała wypełniająca go zabudowa podlegająca na przestrzeni wieków najróżniejszym przeobrażeniom.

Województwo lubuskie charakteryzuje się dobrymi walorami dla rozwoju turystyki i wypoczynku.

Istnieje tu zróżnicowana szata roślinna z przewagą lasów, bogactwo wód płynących i jezior, pięknych krajobrazów, mozaika terenów rolnych, zabytków o charakterze monumentalnym, budowli świadczących o zmiennych dziejach tych ziem.

Walory te, cenne w skali kraju, niestety tylko w części przekładają się na intensyfikację turystycznych kontaktów międzynarodowych, w tym z rejonem Berlina.

Atrakcyjność turystyczna regionu określana jest przede wszystkim na podstawie walorów przyrodniczych i kulturowych analizowanego obszaru. Walory przyrodnicze Ziemi Lubuskiej to bez wątpienia silna strona możliwości rozwoju turystyki wypoczynku i rekreacji.

Wyróżnikiem województwa jest m.in. bogactwo awifauny, unikalne pomniki przyrody oraz stan ochrony środowiska.

Podstawowym kryterium podziału turystyki, jest główny motyw podróży osoby wyjeżdżającej.

Przy tym kryterium wyróżnia się następujące rodzaje turystyki:

- turystyka poznawcza,
- turystyka wypoczynkowa,
- turystyka zdrowotna,
- turystyka biznesowa,
- turystyka kultu religijnego.

Poza głównym motywem wyjazdu, stosowanych jest wiele innych kryteriów podziału turystyki np.:

- liczba uczestników (turystyka indywidualna, turystyka zbiorowa),
- wiek uczestników (turystyka szkolna, turystyka studencka, turystyka seniorów),
- środek transportu (turystyka samochodowa, turystyka rowerowa, turystyka autokarowa, turystyka kolejowa, turystyka lotnicza),
- czas pobytu (turystyka krótkoterminowa, turystyka długoterminowa),
- miejsce zakwaterowania (turystyka hotelowa, turystyka parahotelowa),
- pora wyjazdu (turystyka zimowa, turystyka letnia),
- sposób organizacji wyjazdu (turystyka zorganizowana, turystyka niezorganizowana),
- używany sprzęt turystyczny (turystyka narciarska, turystyka kajakowa, turystyka wspinaczkowa).

Grupę elementów determinujących właściwy rozwój turystyki stanowi infrastruktura turystyczna i okoloturystyczna.

W uwarunkowaniach dla rozwoju turystyki wyróżnić można główne rejony turystyczne, do których zalicza się:

- Pojezierze Lubuskie

Makroregion położony w środkowej części województwa, na obszarze pomiędzy Odrą, Obrą i Wartą, w jego skład wchodzi dwa mezoregiony – Pojezierze Łagowskie zw. Wzgórzami Ośnieńsko – Sulechowskimi oraz Obniżenie Obrzańskie zw. Bramą Zbąszyńską;

– Pojezierze Sławskie

Zajmuje wschodnią część woj. lubuskiego (powiat wschowski). Pojezierze wyróżnia się urozmaiconym rynnowym krajobrazem pochodzenia polodowcowego. Największe jezioro to Jezioro Sławskie (826 ha);

– Pojezierze Dobiegniewskie tzw. Mazury Lubuskie (Długie, Dobiegniew, Lubniewice);

– Jezioro Ciecz (Trzeźniowskie)

Główny zbiornik Łagowskiego Parku Krajobrazowego, o pow. 183 ha. jest najgłębszym akwenem w woj. lubuskim - głębokość maksymalna to 58,8 m. (w skali kraju zajmuje 10 miejsce);

– Jezioro Łagowskie

Jezioro to jest ogólnodostępnym łowiskiem z dobrze rozwiniętą i przygotowaną infrastrukturą turystyczną;

– Jezioro Paklicko Wielkie

Położone jest w pobliżu miejscowości Nowy Dworek i Jordanowo; jest jednym z największych jezior woj. lubuskiego, zajmuje powierzchnię 209 ha, jest jeziorem rynnowym o bardzo urozmaiconej linii brzegowej, tworzącej liczne zatoki.

W województwie dominuje wytwórczość produktów spożywczych i napojów 18,2%, drewna i wyrobów z drewna 18,3 %. Udział produkcji lubuskiego w krajowej produkcji materiałów podłogowych z drewna wynosi aż 30 %, obuwia 19%, mebli 10 %.

Reprezentowane są branże: chemiczna, celulozowo-papiernicza, meblarska, materiałów budowlanych; w tym ceramicznych materiałów budowlanych, elektroniczna, tekstylna, wydawnicza.

Według publikowanych danych:

- a) w lubuskim działa ponad 100 tys. podmiotów gospodarczych,
- b) województwo posiada zasoby gazu ziemnego, ropy naftowej, glin, żwiru, ilów.

W zakresie zasobów surowcowych, w granicach województwa lubuskiego znajduje się tak zwany przedsudecko-wielkopolski obszar gazo- i roponośny, w którym złoża gazu ziemnego rozpoznane zostały w utworach permskich. Występują one najczęściej w stropowej części utworów czerwonego spągowca i w poziomie tzw. wapienia podstawowego cechsztynu. Skałami zbiornikowymi są tu drobnoziarniste piaskowce kwarcowe oraz dolomity i wapienie dolomityczne. Miąższość tych skał w rejonach występowania złóż gazu ziemnego omawianego obszaru dochodzi do kilkudziesięciu metrów, a ich własności kolektorskie zależą od zróżnicowania litologicznego i związanych z tym zmian porowatości i przepuszczalności. Występowanie złóż gazu ziemnego związane jest z występowaniem struktur pułapkowych o charakterze antykinalnym lub pułapkami typu tektonicznego, ekranowanymi uskokami.

Występowanie złóż ropy naftowej w woj. lubuskim posiada takie same uwarunkowania geologiczne jak złoża gazu ziemnego, gdzie formacją roponośną są utwory permu. W przypadku złóż ropy naftowej poziomem roponośnym jest cechsztyński dolomit główny, a skałami zbiornikowymi są spękane, wykształcone w różnych facjach, biogeniczne utwory dolomityczne barwy szarej, o miąższości do kilkunastu metrów. Złoża te są często ekranowane tektonicznie.

Węgiel brunatny, będący efektem uwęglania materii organicznej występuje na obszarze Niżu Polskiego w utworach paleogenu i neogenu. Największe znaczenie gospodarcze mają utwory miocenu, których występowanie rozpoznano powszechnie w środkowo-zachodniej części Polski, w tym w granicach województwa lubuskiego. Według rejonizacji złóż węgla brunatnego (Piwocki, Kasiński i inni,

2004), obszar województwa lubuskiego należy do tak zwanego zachodniego rejonu występowania węgla brunatnych w Polsce.

Złoże węgla brunatnego, województwa lubuskiego położone są w jego części środkowej oraz w części południowej. Węgla brunatne występują najczęściej w grupie dwóch blisko siebie położonych pokładów, lub grupy pokładów, w obrębie serii skał osadowych o miąższości od 40 do 50 m, zbudowanej z mułków, mułowców, miejscami ilów i piasków pylastych.

Województwo lubuskie położone w zachodniej części Polski, na granicy z Niemcami, pomiędzy województwami: dolnośląskim na południu, zachodniopomorskim na północy i wielkopolskim na wschodzie, jest „bramą” prowadzącą z zachodniej Europy, przez województwo wielkopolskie do centrum kraju i dalej na wschód.

Przez region przebiegają ważne korytarze transportowe, zwłaszcza przez środek województwa Paneuropejski Korytarz Transportowy nr II: Berlin – Poznań – Warszawa – Moskwa, złożony z trasy drogowej - realizowanej A-2 i drogi krajowej nr 2 oraz linii kolejowej E-20 – CE-20 a także, w części południowo-zachodniej - nr III: Berlin – Olszyna – Wrocław – Górny Śląsk – Kraków – Lwów, który tworzą: A-18 (i w przedłużeniu A-4) oraz linia kolejowa Forst – Żagań – Legnica i dalej C-E 30 przez Wrocław na Górny Śląsk i Małopolskę.

Istotne znaczenia dla województwa, ale także dla zachodniej Polski, ma korytarz komunikacyjny na kierunku północ – południe: Świnoujście – Szczecin – Gorzów Wlkp. – Zielona Góra – Legnica – Lubawka – Czechy, stanowiący „kręgosłup” województwa, tym istotniejszy, że łączy dwie stolice województwa: rządową – Gorzów Wlkp. i samorządową – Zieloną Górę; tworzą go droga E-65 (nr 3 i częściowo S-3) oraz biegnąca na tym kierunku linia kolejowa AGTC - CE-59: Szczecin – Rzepin – Zielona Góra – Głogów – Wrocław – Międzyzlesie.

Transport mający istotny wpływ na funkcjonowanie gospodarki i organizację życia gospodarczego, zapewnia w województwie lubuskim, prócz wyżej wymienionych tras, sieć dróg krajowych i wojewódzkich oraz uzupełniające je drogi powiatowe i gminne, a także sieć linii kolejowych. Należy stwierdzić, że wskaźnik gęstości (dostępności) liczony na 100 km² dla obu komunikacji jest jednak niższy niż średnie krajowe, a stan techniczny wielu odcinków zarówno dróg jak i kolei jest daleki od zadawalającego. Także osiągalność komunikacyjna, wyrażona średnim czasem dojazdu do obu stolic województwa, wynikająca z funkcji odległości, przy wydłużonym (na kierunku północ – południe) kształcie województwa oraz możliwości przepustowych dróg jest słabsza niż w innych regionach kraju.

Duże znaczenie transportowe w minionych latach miała Odra (aktualnie nie wykorzystana należycie), wiążąca się z polskim systemem hydrologicznym poprzez Wartę – Noteć - Kanał Bydgoski i Wisłę oraz europejskim poprzez kanały: Odra – Szprewa i Odra – Hawela.

Powiązania lotnicze województwa zapewniają: lotnisko w Babimoście oraz lotnisko o trawiastej nawierzchni w Przylepie (na płn. zach. od Zielonej Góry).

Uwarunkowania rozwoju przestrzennego województwa lubuskiego oparte o materiały źródłowe, w tym o możliwie najaktualniejsze dane statystyczne, opracowania związane ze studiami i charakterze monograficznym, między innymi z zakresu środowiska przyrodniczego, strefy kulturowej, określają między innymi następujące główne uwarunkowania rozwoju:

- województwo zaliczane jest do „małych regionów” charakteryzujących się aktualnie przeciętnym poziomem rozwoju i słabym poziomem konkurencyjności,
- lubuskie posiada rozbudowany system powiązań transgranicznych z Niemcami, zarówno komunikacyjnych, jak i naukowych. Dobrze przebiega współpraca związana z rozwiązywaniem problemów w zakresie ochrony środowiska, polityki przestrzennej, w tym zagospodarowania obszarów pogranicza, wymiany osób, towarów i usług,

- z prognoz demograficznych wynika, że do 2030 roku, stan liczby ludności województwa obniży się o rząd 5 % (tj. do poziomu około 950 tys. osób) z tym, że istotne zmiany mają mieć miejsce w poszczególnych grupach wieku (głównie na rzecz wzrostu grupy poprodukcyjnej, a obniżeniu grupy przedprodukcyjnej),
- w opracowaniach o skali krajowej i regionalnej podkreśla się wartości przyrodnicze województwa, w tym wzdłuż Odry (i to po obu stronach granicy), najwyższą lesistość województwa w kraju, znaczną ilość jezior, rzek. Uwypukła się także stany zagrożenia bezpieczeństwa, w tym poprzez stany powodziowe, związane z wylewaniem rzek,
- województwo charakteryzuje się rozbudowywaną bazą szkolnictwa wyższego, wzrastającą liczbą studentów,
- uwypukła się wartości kulturowe województwa, wynikające z dużej ilości zabytkowych układów urbanistycznych, obiektów, w tym o szczególnej atrakcyjności turystycznej, jak założenia obronne, obiekty stanowiące relikty różnych stylów architektonicznych, założenia będące spuścizną historyczną, a także z funkcjonowania instytucji kultury, jak: teatry, filharmonie, galerie,
- zakłada się dążenie do:
 - dalszego wykorzystania atutów województwa i jego specyfiki, określanych mianem endogenicznego potencjału. Wykorzystanie szansy, że lubuskie jest niejako bramą wjazdową do Polski i krajów wschodniej Europy, poprzez Paneuropejskie Korytarze Transportowe,
 - prowadzenia racjonalnej gospodarki przestrzeni i zasobami,
 - rozwoju gospodarki opartej na wiedzy,
 - rozwoju infrastruktury transportowej, energetycznej, komunalnej,
 - wzrostu konkurencyjności poprzez popieranie innowacyjności i dostosowywanie profilu działania małych przedsiębiorstw (dominujących na tym terenie) do aktualnych potrzeb.

Do obszarów problemowych zidentyfikowanych w analizie uwarunkowań rozwoju, zalicza się głównie te tereny, które związane są z występowaniem złóż, przewidywanym wzmożonym rozwojem i zagrożone powodzią:

- tereny występowania złóż, a w tym tzw. złóż energetycznych (węgiel brunatny, ropa, gaz),
- tereny narażone na niebezpieczeństwo powodzi,
- tereny przewidywane pod znaczne inwestycje przemysłowe, drogowe, kolejowe, energetyczne,
- obszary o wzmożonym rozwoju społeczno-ekonomicznym, w tym obszar Lubuskiego Trójmiasta, Aglomeracja Gorzowska,
- obszar Nadodrza związany z zaniedbaną międzynarodową drogą wodną, ograniczoną dostępnością poprzez brak przepraw mostowych,
- obrzeża Gorzowa Wlkp. i Zielonej Góry, na których występuje suburbanizacja,
- tereny w rejonie potencjalnych węzłów intermodalnych: Świebodzin, Rzepin, Kostrzyn nad Odrą,
- tereny zdegradowane byłych baz wojskowych.

4. IDENTYFIKACJA MOŻLIWOŚCI ROZWOJU REGIONU LUBUSKIEGO. ANALIZA MOCNYCH I SŁABYCH STRON WOJEWÓDZTWA

Diagnoza możliwości rozwoju województwa została przedstawiona w ujęciu problemowym w „Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego – Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 r.”, przyjętej Uchwałą Nr XXXVII/260/2005 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2005 r. Oparta ona została o kryterium trwałego rozwoju, którego warunkiem jest harmonijne kształtowanie czterech kapitałów: gospodarczego, naturalnego, ludzkiego, społecznego.

Przedstawienie mocnych i słabych stron województwa ujawnionych w ww. Strategii, kształtuje się następująco:

KAPITAŁ GOSPODARCZY

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">▪ Napływ kapitału zagranicznego.▪ Powiązania eksportowe lubuskich firm oraz korzystny w długim horyzoncie czasowym bilans handlowy województwa.▪ Względnie wysoki udział sektora usług w strukturze gospodarczej regionu.▪ Wysoka umiejętność i duża skuteczność w pozyskiwaniu i wykorzystaniu zewnętrznych źródeł finansowego wsparcia rozwoju regionu.▪ Gęsta sieć dróg.▪ Lotnisko w Babimoście o parametrach umożliwiających rozwój wszystkich form transportu lotniczego.▪ Duży potencjał turystyczny w postaci zasobów naturalnych i bogatego dziedzictwa kulturowego.▪ Efektywny potencjał produkcji i przetwórstwa mięsa.▪ Sprzyjające warunki dla rozwoju działalności gospodarczej w specjalnych strefach ekonomicznych.	<ul style="list-style-type: none">▪ Niski udział B&R w gospodarce oraz skrajnie niskie wydatki przedsiębiorstw na ten sektor.▪ Niski poziom innowacyjności firm.▪ Niewykorzystany potencjał rozwoju turystyki w województwie.▪ Niski standard usług turystycznych.▪ Brak systemu przepływu informacji o możliwości pozyskiwania inwestorów.▪ Zbyt mało terenów „gotowych” – „uzbrojonych” pod nowe inwestycje.▪ Niska jakość przestrzeni miast, dekapitalizacja zabudowy.▪ Niska jakość połączeń drogowych, kolejowych i lotniczych z innymi regionami kraju oraz z krajami UE.▪ Dekapitalizacja sieci kolejowej oraz jej zły stan techniczny.▪ Relatywnie słabo rozbudowana sieć gazownicza.▪ Mało nowoczesna sieć telekomunikacyjna utrudniająca powszechny rozwój połączeń teleinformatycznych poza miastami.▪ Niski poziom dostępności do Internetu, zwłaszcza na obszarach wiejskich.▪ Dekapitalizacja urządzeń melioracji, w tym systemu ochrony przeciwpowodziowej.

KAPITAŁ NATURALNY

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">▪ Mało przekształcone, w stosunku do innych regionów w Polsce i w UE, środowisko naturalne (przewaga tzw. krajobrazu naturalnego).▪ Najwyższy w skali kraju udział lasów w powierzchni województwa.▪ Niski stopień zanieczyszczenia powietrza.▪ Rozwiązana gospodarka ściekowa w większości miast regionu.▪ Racjonalna gospodarka odpadami.	<ul style="list-style-type: none">▪ Liczne zdegradowane obszary przemysłowe, powojenne i popegeerowskie.▪ Niekorzystna struktura lasów (monokultura sosnowa).▪ Przestarzałe sieci i urządzenia ochrony środowiska.▪ Niedostateczna rozbudowa sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich.▪ Zła jakość gleb i deficyt wód gruntowych dla produkcji rolnej.

KAPITAŁ LUDZKI

<ul style="list-style-type: none">▪ Względnie korzystna struktura demograficzna regionu – duży udział młodych osób.▪ Dobrze rozwinięta sieć instytucji szkolnictwa wyższego, duża liczba studentów i relatywnie wysoki wskaźnik uczestnictwa w edukacji szczebla wyższego.▪ Uniwersytet Zielonogórski podnoszący jakość kapitału ludzkiego.	<ul style="list-style-type: none">▪ Niski wskaźnik wykształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym (m.in. w zakresie gospodarki wodnej).▪ Niewystarczający poziom oraz wadliwa struktura kwalifikacji zawodowych, nie odpowiadająca potrzebom gospodarki województwa.▪ Niski poziom uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu ustawicznym zawodowym, w szczególności na obszarach wiejskich.▪ Wysokie bezrobocie strukturalne.▪ Słabo rozwinięta infrastruktura społeczna.▪ Niska jakość ochrony zdrowia szczególnie na obszarach wiejskich i w małych miastach.
---	--

KAPITAŁ SPOŁECZNY

<ul style="list-style-type: none">▪ Dobrze rozwinięta sieć współpracy przedsiębiorców.	<ul style="list-style-type: none">▪ Brak zaufania społecznego.▪ Niski poziom uczestnictwa w organizacjach pozarządowych.▪ Brak współdziałania i niski poziom uczestnictwa społecznego.
--	--

5. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Aktualizacja Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego ujmuje zarówno cele strategiczne, jak i cele operacyjne.

Do celów strategicznych zaliczono:

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu.
2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa.
3. Rozwój przedsiębiorczości oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką.
4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Poszczególnym celom strategicznym przypisano cele operacyjne, które zostały sformułowane w oparciu o przeprowadzone konsultacje społeczne oraz dokonane oceny realizacji dotychczasowej strategii rozwoju.

Cel strategiczny 1. – określono następujące cele operacyjne:

- modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu,
- udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej,
- udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej – w szczególności w sferach edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i pomocy społecznej,
- usprawnianie systemu transportu publicznego z wykorzystaniem partnerstwa publiczno-prywatnego,
- wspomaganie procesów rewitalizacji miast i obszarów wiejskich,
- podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich,
- uzyskiwanie trwałych efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej,
- wspieranie działań na rzecz zwiększenia tożsamości regionalnej.

Cel strategiczny 2. – określono następujące cele operacyjne:

- podniesienie jakości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym,
- wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo- badawczej lubuskich uczelni oraz stymulowanie ich współpracy,
- dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE,
- wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży,
- wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego,
- ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży.

Cel strategiczny 3. – określono następujące cele operacyjne:

- usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy strefy gospodarki i instytucji naukowych,
- rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu.

Cel strategiczny 4. – określono następujące cele operacyjne:

- wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki,
- promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej,
- podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek województwa.

Cele rozwoju województwa zgodne są z głównym celem przestrzennego zagospodarowania kraju, który określono w aktualizowanych koncepcjach i Raportach, określanym jako wykorzystanie policentrycznej struktury funkcjonalno-przestrzennej kraju do dynamizacji rozwoju kraju i przełamania w ten sposób występującego zapóźnienia cywilizacyjnego.

Z opracowań dotyczących koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju wynika, że należy dążyć do osiągnięcia trwałego, wysokiego tempa wzrostu polskiej gospodarki, przy zapewnieniu poprawy stanu środowiska przyrodniczego i umożliwieniu obecnym i przyszłym mieszkańcom kraju równoprawnego dostępu do zasobów przyrody i dóbr kultury oraz tworzyć gospodarkę opartą na wiedzy i budowie nowoczesnego, obywatelskiego społeczeństwa informacyjnego.

Zagospodarowanie przestrzenne powinno zwiększać integrację funkcjonalną najważniejszych ogniw układu osadniczego i produkcyjnego kraju, ich relacje z układem regionalnym oraz powiązania Polski z otoczeniem międzynarodowym.

Jednym z celów zagospodarowania przestrzennego jest zwiększanie dyfuzji rozwoju z miejsc i ośrodków już obecnie najwyżej rozwiniętych i mających szanse na uzyskanie wysokiej dynamiki wzrostu do obszarów rozwiniętych niżej, które z ośrodkami tymi mogą być lepiej powiązane.

W Aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego i jej aktualizacji w zakresie kształtowania koncepcji struktury przestrzennej zapisano między innymi, że:

„Kierunki zagospodarowania przestrzennego regionu lubuskiego stanowią wskazanie dla polityki przestrzennej województwa. Zawierają one aspekty planistyczne, lokalizacyjne i inwestycyjne. Jako instrumenty polityki przestrzennej województwa są oparte na celach głównych i operacyjnych strategii rozwoju województwa. Stanowią ich przełożenie na przestrzeń regionu w wymiarach obszaru powiatów i gmin o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym. Rozwój regionu lubuskiego jest planowany według umiarkowanej i zrównoważonej koncentracji rozwoju na obszarach uznanych za najbardziej korzystne”.

W myśl powyższej tezy, preferencje inwestycyjne związane z elementami krystalizującymi (ośrodki w strukturze funkcjonalno – przestrzennej) w infrastrukturze technicznej i społecznej powinny być realizowane w etapach do 2020 roku, korzystając z rządowych i samorządowych zadań publicznych i kontraktów regionalnych. Po roku 2020 dotyczyć to będzie wyróżnionych pasm i obszarów koncentracji z ośrodkami rozwoju.

„Kierunki zagospodarowania powinny prowadzić do osiągnięcia następujących stanów w umownie przyjętym horyzoncie czasowym do 2025 roku:

- Realizowanie zasady policentrycznej koncentracji i dyfuzji sieci osadniczej na obszarze województwa z zachowaniem sekwencji priorytetów elementów krystalizujących strukturę przestrzenną i zasady kontrolowanej polaryzacji rozwoju sieci osadniczej.
- Rozwój osadnictwa regionu w preferowanych kierunkach może następować w kolejnych etapach realizacji i stymulujących publicznych inwestycji rządowych i samorządowych w systemie infrastruktury technicznej. Bez tych kluczowych inwestycji osadnictwo skieruje się na rozwój chaotyczny, bez ładu przestrzennego i uporządkowanej przestrzeni osadniczej.
- W sferze transportu jako osnowy osadnictwa - zrealizowanie etapowej modernizacji układu drogowego i kolejowego województwa, ze sprawnymi połączeniami z otoczeniem oraz uzyskanie europejskich standardów dostępności transportowej absolutnej większości miejscowości województwa i sprawnego tranzytu europejskiego.
- Polityka przestrzenna województwa powinna obejmować cały obszar województwa oraz jego powiązania i związki z przestrzenią otoczenia oraz wytyczne dla polityki przestrzennej powiatów i gmin o znaczeniu ponadregionalnym, regionalnym i tylko w uzasadnionych przypadkach o znaczeniu lokalnym”.

- oś o kierunku wschód – zachód, to II Paneuropejski Korytarz Transportowy, w którego ciągu znajduje się autostrada A2 i magistrala kolejowa E20 Berlin – Warszawa,
- oś północ – południe, to dwubiegunowe powiązanie ośrodków krajowych Gorzów Wlkp. (Aglomeracja Gorzowska) – Zielona Góra (Lubuskie Trójmiasto), z pasmem przyspieszonego rozwoju, usytuowanym wzdłuż drogi ekspresowej S3,
- oś o kierunku wschód – zachód, to III Paneuropejski Korytarz Transportowy, w którego ciągu znajduje się autostrada A18 i linia kolejowa Berlin – Cottbus Zasięki – Żary – Żagań – Wrocław.

Realizacja powyższego wariantu wymaga głównie:

- a) zdecydowanego rozszerzenia formy i zakresu reklamy i oferty turystycznej, wypoczynkowej, walorów leczniczych, z podkreśleniem zarówno wartości przyrodniczych województwa jak i różnorodności oraz atrakcyjności obiektów i źródeł zabytkowych pochodzących z różnych epok, reprezentujących odmienne style architektoniczne oraz różnorodne funkcje. Oferty adresowane głównie do odbiorców z Niemiec i Skandynawii powinny uwypuklać szeroki wachlarz atrakcji turystycznych. Oferowane mogą być zróżnicowane formy wypoczynku indywidualnego, m.in.: (myślistwo, łowiectwo, rejsy żeglarskie, spływy kajakowe, wypoczynek nawodny i przywodny, sporty motorowe i motorowodne, szybownictwo, gry zespołowe). Istnieją też możliwości korzystania z ośrodków rehabilitacyjnych, odnowy m.in. dla emerytów, a także dla ludzi samotnych i chorych, wymagających opieki (w otoczeniu pięknych krajobrazów, lasów, wód, mozaiki pól i łąk, w dobrym klimacie). Dodatkową atrakcją stanowiłaby turystyka wodna, poprzez wykorzystanie Odry nie tylko jako szlaku transportowego E-30, przebudowanego do IV klasy drogi wodnej, ale także porty rzeczne i przystanie pasażerskie w miejscowościach takich jak: Nowa Sól, Cigacice, Krosno Odrzańskie, Słubice, Kostrzyn nad Odrą. Proponuje się również, ze względu na unikatowe wartości krajobrazowe i kulturowe Doliny Noteci (aż do Bydgoszczy), przebudowę drogi wodnej Warta/Notec E-70 do klasy II i wykorzystanie jej dla rozwoju turystyki wodnej;
- b) zdecydowanej, większej promocji walorów przyrodniczych i zabytkowych województwa na terenie różnych regionów Polski, a szczególnie Polski centralnej;
- c) rozszerzenia bazy okółoturystycznej dla różnych form turystyki, wypoczynku i lecznictwa, poprzez zapewnienie wysokich standardów użytkowych, architektonicznych, dostępności komunikacyjnej, infrastrukturalnej oraz zagwarantowania możliwości korzystania z szerokiej oferty usługowej w pobliżu ośrodków;
- d) zapewnienia warunków dla lokalizacji działalności gospodarczej wymagającej czystej wody, czystego powietrza, utylizacji odpadów w formie niezagrażającej środowisku;
- e) zapewnienia warunków dla lokalizacji ośrodków wypoczynkowych, w tym: rehabilitacyjnych, rekreacyjnych oraz w formie pensjonatów, w sąsiedztwie atrakcji przyrodniczych i zabytkowych, ale nie w kolizji z walorami przyrodniczymi i kulturowymi;
- f) rozszerzenia form promocji regionu lubuskiego poprzez: wzbogacenie oferty handlowej w Berlinie i innych większych miastach Niemiec, w państwach skandynawskich, a także w kraju (przede wszystkim w: Warszawie, Łodzi, pobliskim Poznaniu, Szczecinie, Wrocławiu) m.in. poprzez uruchamianie sklepów z produktami turystycznymi regionu lubuskiego, sprzedających tzw. „zdrową żywność”, tj. produkty żywnościowe wyprodukowane w województwie, a w tym wina zielonogórskie i alkohole tu wytwarzane. Byłaby to swoista i nośna forma promocji województwa;
- g) podniesienia sprawności układów transportowych, w tym poprawy powiązań komunikacyjnych z pozostałą częścią kraju oraz z Niemcami;
- h) intensyfikacji gospodarczego wykorzystania Nadodrza, poprzez:
 - przywrócenie na rzece transportu wodnego,

6. Kierunki rozwoju i zagospodarowania przestrzennego według Zmiany PZPW

- rozwój usług w portach: handlowych i marinach oraz portach zimowych,
- rozwój usług spedycyjnych w rejonie nadbrzeży portowych,
- wydobywanie kamienia, żwiru, piasku oraz innych materiałów, a także wycinanie roślin z wody,
- pozyskiwaniu energii elektrycznej wykorzystującej siłę wiatru, fali i różnicy poziomów wody,
- budowę i remonty statków i innych jednostek pływających,
- wykonywanie usług w zakresie infrastruktury: transportowej, przeciwpowodziowej, przemysłowej, komunalnej, rolnej, telekomunikacyjnej,
- intensyfikację działalności turystycznej, służącej uprawianiu, rekreacji, turystyki, sportów wodnych oraz amatorskiego połowu ryb.

Do najważniejszych portów odcinka Odry i Nysy Łużyckiej w województwie lubuskim zaliczono (pod warunkiem ich gruntownej modernizacji):

- Krosno Odrzańskie, Cigacice, Nowa Sól,
- Słubice i Kostrzyn nad Odrą (na odcinku granicznym)
- oraz mające znaczenie głównie dla rozwoju turystyki przystanie na Nysie Łużyckiej (Gubin, Zasięki, Łęknica – Bytom Odrzański).

Planowana jest budowa drogi turystycznej tzw. drogi rokadowej, wzdłuż granicznego odcinka Odry i Nysy Łużyckiej, w celu usprawnienia ruchu turystycznego po stronie polskiej. Droga ta miałaby również znaczenie gospodarcze dla obsługi terenów nadodrzańskich, narażonych na niebezpieczeństwo powodzi oraz dla aktywnego, gospodarczego rozwoju terenów przygranicznych regionu lubuskiego. Planowana droga prowadziłaby od Kostrzyna nad Odrą w kierunku południowym, aż do Parku Mużakowskiego. Park ten przewidywany jest do przekształcenia w GeoPark.

Będzie to pierwszy w Europie tego rodzaju obiekt, w którym wspólnej ochronie podlegać będą relikty geologiczne, położone na obszarze dwóch państw unijnych.

Wariant koncepcji rozwoju województwa lubuskiego oparty o dominację wykorzystania zasobów złóż energetycznych i wzrost konkurencyjności działalności gospodarczej

WARIANT 2 – związany głównie z tworzeniem warunków dla podnoszenia konkurencyjności gospodarczej regionu, akcentując jego walory surowcowe, innowacyjność, potencjał naukowy.

wzrost konkurencyjności – przetwórstwo – logistyka – innowacyjność – konkurencja

to wykorzystanie na znacznie większą skalę, niż ma to miejsce obecnie, możliwości związanych z lokalnymi warunkami rozwoju, wynikającymi z występowania na terenie województwa złóż surowców energetycznych, rozwijającego się potencjału naukowego, podnoszenia poziomu innowacyjności w dominującym sektorze małych i średnich przedsiębiorstw.

Struktura przestrzenna tego wariantu opiera się na osiach konstrukcyjnych:

Osie antropogeniczne

- oś o kierunku wschód – zachód, to II Paneuropejski Korytarz Transportowy, w którego ciągu znajduje się autostrada A2 i magistrała kolejowa E20 Berlin – Warszawa,
- oś o kierunku wschód – zachód, to III Paneuropejski Korytarz Transportowy, w którego ciągu znajduje się autostrada A18 i linia kolejowa Berlin – Cottbus – Zasięki – Żary – Żagań – Wrocław,
- oś o kierunku północ – południe, to dwubiegunowe powiązanie ośrodków krajowych Gorzów Wlkp. – Zielona Góra (Lubuskie Trójmiasto), z pasmem przyspieszonego rozwoju, usytuowanym wzdłuż drogi ekspresowej S3.

Osie przyrodnicze

- oś o kierunku wschód – zachód, w środkowej części regionu, to oś doliny Odry (międzynarodowa droga wodna E30), przechodząca w oś o kierunku południowo-północnym (wzdłuż granicy państwa) i łącząca się z osią jak niżej,
- oś o kierunku wschód – zachód, w północnej części regionu, to oś doliny Noteci i dolnej Warty (krajowa droga wodna E70).

Realizacja powyższego wariantu wymaga głównie:

- a) stymulowania (np. poprzez giełdy, szkolenia, dotacje itp.) pożądaných kierunków działalności i wzrostu poziomu innowacyjności w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw;
- b) unowocześnienia sieci transportowej zapewniającej wysoką jakość usług transportowych towarów oraz osób, pomiędzy sąsiadującymi województwami, a resztą kraju i sąsiadującymi państwami;
- c) budowy centrum intermodalnego w rejonie skrzyżowania autostrady A2 i drogi S3, w bliskim sąsiedztwie lotniska ponadregionalnego w Babimoście;
- d) kontynuacji programu podnoszenia standardów infrastruktury technicznej.
- e) dla obsługi zachodniej części województwa i pobudzenia aktywności gospodarczej tych terenów, za istotne uznano stworzenie korytarza drogi wojewódzkiej o parametrach klasy G (położonego na zachód od S-3), łączącego takie ośrodki jak: Żary i Żagań – Lubsko – Krosno Odrzańskie – Sulęcín – Gorzów Wlkp. Należy prognozować, że inwestycja ta poprawi również w sposób zdecydowany skomunikowanie terenów potencjalnej możliwości eksploatacji i wykorzystania węgla brunatnego (w rejonie zagłębia węgla brunatnego „Gubin – Brody” położonego w okolicach: Gubin, Lubsko i Brody) z regionem;
- f) kontynuacji i wzbogacania zakresu współpracy, w tym dotyczącej handlu z zachodnim partnerem, w szczególności z Berlinem. Wzbogacenie współpracy to między innymi realizacja strategicznych kierunków polityki transportowej województwa (w tym wykorzystania Odry jako szlaku transportowego – przebudowa do IV klasy drogi wodnej z portami rzecznyymi i przystaniami pasażerskimi: Nowa Sól, Cigacice, Krosno Odrzańskie, Słubice, Kostrzyn nad Odrą);
- g) zabezpieczenia odpowiednich środków na prowadzenie dalszych badań nad możliwościami wydobycia, przetwarzania, transportu i wykorzystania zasobów węgla brunatnego, ropy naftowej, gazu ziemnego i innych zasobów surowcowych (rud miedzi, glin, kruszyw, wód mineralnych i solanek).
Województwo lubuskie stoi przed szansą stania się liczącym regionem wydobywczym w Polsce, pod warunkiem, że eksploatacja kopalń nie wpłynie na zniszczenie walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego. Szczególniej uwagi wymaga określenie perspektywy wykorzystania zasobów energetycznych, a w szczególności węgla brunatnego tak, by ewentualne jego wydobycie miało miejsce przy zastosowaniu nowoczesnych technologii. Proponuje się równoległy rozwój technik pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych, a w szczególności z energii wodnej, wiatrowej, geotermalnej oraz biomasy. Według Państwowego Instytutu Geologicznego, węgiel brunatny tworzy pokłady o miąższościach od kilku do kilkudziesięciu metrów, bądź występuje w formie soczew. Mała miąższość pokładu stwarza możliwość eksploatacji węgla metodami odkrywcowymi. Złoże Gubin – na podstawie danych ww. Instytutu, posiada miąższość pokładu wynoszącą 10,2 m, co predysponuje je do eksploatacji powyższymi metodami;
- h) zapewnienia korzystnych warunków lokalizacyjnych (podatkowych, uzbrojenia w infrastrukturę komunikacyjną i komunalną) oraz wysokokwalifikowanych zasobów ludzkich dla przedsiębiorstw, będących nośnikami nowoczesności i konkurencyjności. Szczególnym motorem rozwoju powinny stać się obszary Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, wyznaczone w szeregu jednostkach osadniczych (Gorzów Wlkp., Zielona

Góra, Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Nowa Sól, Sulęcín, Rzepin, Bytom Odrzański, Międzyrzecz, Gubin, Lubsko, Strzelce Krajeńskie, Czerwieńsk) oraz Wałbrzyską Specjalną Strefę Ekonomiczną znajdującą się w Szprotawie;

- i) zapewnienia warunków lokalizacyjnych umożliwiającą realizację zespołów mieszkaniowych o różnicowanej formie, wraz z usługami towarzyszącymi;
- j) zabezpieczenia środków dla realizacji polityki rozwoju nauki, a w tym szkolnictwa wyższego i ośrodków badawczych, jako nośników postępu i zabezpieczania kadr kierowniczych przy zakładanym wzroście innowacyjności;
- k) zabezpieczenia środków na realizację polityki rozwoju szkolnictwa średniego i zawodowego dla potrzeb funkcjonowania gospodarki regionu, co jest warunkiem niezbędnym, przy zakładanym wzroście potencjału gospodarczego regionu i wzrostu jego konkurencyjności;
- l) biorąc pod uwagę kompleksowe podejście, stwarzające dogodne warunki dla zrównoważonego rozwoju regionu stwierdzono, że rozwój województwa lubuskiego powinien obejmować zarówno aspekt gospodarczy, jak i turystyczny, w powiązaniu z bardzo korzystnymi walorami przyrodniczymi.

Dlatego przyjęto **kierunek rozwoju województwa lubuskiego wynikający z połączenia obu podstawowych wariantów (wariant 1 i wariant 2)** – przyrodniczo – gospodarczy.

Wymaga to głównie:

- przyjęcia tezy, że rozwój województwa będzie następował w sposób ciągły i harmonijny w oparciu o:
 - intensyfikację wykorzystania walorów położenia województwa, polegających na wzajemnych relacjach z Niemcami i Skandynawią, na wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych. Stąd propozycje rozszerzenia powiązań infrastrukturalnych z Europą Zachodnią i Północną, budowy zaplecza logistycznego dla handlu, wytwórczości i turystyki,
 - eksploatację złóż: węgla brunatnego, gazu, ropy naftowej i innych bogactw, zgodnie z koncesjami i programami rekultywacji terenów, eksploatacja możliwa przy zachowaniu maksymalnej ochrony środowiska,
 - zdecydowane zwiększenie roli pozawęglowych, ekologicznych źródeł energii (farmy wiatrowe, biomasa, elektrownie wodne, geotermia) w oparciu o uwarunkowania lokalne,
 - wyraźne poparcie ze strony władz rządowych, samorządowych, prywatnego biznesu w kształtowaniu innowacyjności i konkurencyjności w działalności gospodarczej, szczególnie lokalizowanej w ramach Specjalnej Strefy Ekonomicznej oraz związanej z eksploatacją i wykorzystaniem surowców występujących w regionie,
 - istotny postęp w wykorzystaniu dróg wodnych regionu w kierunku Berlina, Szczecina, Śląska, Gdańska, Bydgoszczy dla potrzeb transportu towarów i turystyki. Istnieją preferencje lokalizacyjne dla działalności gospodarczej w rejonach portów rzecznych (możliwość utworzenia lub wykorzystania przy nakładach inwestycyjnych portów śródlądowych w ciągu szlaku wodnego Odra - Warta – Noteć – Kanał Bydgoski - Wisła, takich jak Gorzów Wlkp. i Drezdenko w województwie lubuskim) w tym związanej z transportem masowym i skutnerstwem, „odciążaniem” portów w Szczecinie i Świnoujściu,
 - pełną realizację programu „Odra 2006”, a w tym zdecydowany postęp w zabezpieczeniu przeciwpowodziowym gmin i obszarów systematycznie zalewanych wodami powodziowymi,
 - rozbudowę systemu transportowego: drogowego, kolejowego, lotniczego dla dalszej poprawy powiązań regionalnych, krajowych i międzynarodowych,
 - powiększenie i wzbogacenie bazy mieszkaniowej, naukowej, usługowej i turystycznej,

- rozwinięcie form marketingu walorów regionu i dotarcie z ofertami zarówno do województw Polski centralnej, jak i krajów ościennych, a w tym Niemiec i Skandynawii,
- inicjatywę utworzenia Środkoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC).

W celu wykorzystania walorów położenia regionu i jego spistości przestrzennej przyjmuje się następujące główne elementy integrujące:

- zewnętrzne:
 - współpraca transgraniczna w ramach euroregionów: Pro Europa Viadrina i Sprewa – Nysa – Bóbr,oraz
 - rozwój Środkoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC), relacji Malmö – Ystad – Szczecin – Wrocław – Brno – Bratysława – Szombathely – Zalaegerszeg – Varazdin – Zagrzeb - Rijeka.
- wewnętrzne:
 - powiązanie dwubiegunowe ośrodków krajowych Gorzów Wlkp. – Zielona Góra,
 - budowa korytarza transportowego drogi S3, łączącego północną część regionu z południową.

Dodatkowo integrację przestrzenną wzmacniają następujące działania, polegające na zaproponowaniu dróg o przebiegu południkowym w postaci:

- drogi przygranicznej wzdłuż Nysy Łużyckiej i Odry;
- drogi łączącej: Żary i Żagań – Lubsko – Krosno Odrzańskie – Sulęcín – Gorzów Wlkp.:
- obwodnicy Regionu Kozła.

Czynniki wpływające na strukturę funkcjonalno-przestrzenną województwa

Województwo lubuskie posiada obszar wyraźnie zarysowany geograficznie rzekami Nysą Łużycką i Odrą, ciągiem Jezior Zbąszyńskich, północną krawędzią Borów Dolnośląskich i południową granicą Pomorza Zachodniego.

Jest to region o względnej jednorodności ekonomicznej, z rozwiniętymi strukturami oraz instytucjami nauki i kultury, zamieszkały przez ludność mającą wysokie poczucie wspólnoty.

Przez województwo przebiegają dwie ważne osie tranzytowe:

- pierwsza z nich to: najważniejsza dla Polski część transeuropejskiego połączenia wschód – zachód, biegnącego z zachodu Europy przez Berlin i Poznań do Warszawy i dalej na wschód;
- druga to ważna droga północ – południe ze Skandynawii przez Szczecin, Gorzów Wielkopolski, Zieloną Górę do Pragi (z rozgałęzieniem na Wrocław) i dalej na południe.

Przez południową część województwa przebiega także inna, ważna droga: Berlin – Wrocław – Kraków – Ukraina. Przez długi okres historii, granica województwa była czynnikiem mającym niekorzystny wpływ na jego rozwój. Jej nieprzenikalność oraz ograniczenia w osiedlaniu się w strefie nadgranicznej uniemożliwiały ekonomiczne wykorzystanie korzyści wynikających z położenia regionu.

Zjednoczenie Niemiec oraz czas polskiej transformacji ustrojowej, stworzyły dogodne warunki dla wymiany handlowej i współpracy transgranicznej w miastach podzielonych i na obszarach sąsiednich.

Obszary graniczne przestały być już barierą, a województwo lubuskie zyskało szansę szybkiej i skutecznej integracji z przestrzenią europejską. Powstały instytucje międzynarodowe, w tym Euroregiony – organizujące polsko-niemiecką współpracę miast i gmin, a także instytucje ekonomiczne: Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie n/Odrą i Collegium Polonicum w Słubicach.

Wejście Polski do Unii Europejskiej przyczyniło się do większej integracji regionu lubuskiego z zachodnim sąsiadem i do powstania międzyregionalnego rynku pracy, wymiany i usług. Sytuacja ta w przyszłości powinna stanowić jedną z ważniejszych przesłanek rozwoju województwa lubuskiego.

Dla rozwoju województwa lubuskiego istotne znaczenie ma też bliskość Berlina, który jest dużą metropolią o znaczeniu europejskim. Stwarza to wielką szansę dla rozwoju regionu i pełniejszego wykorzystaniu jego szans rozwojowych.

Województwo lubuskie, ze względu na walory krajobrazowe, lasy, jeziora i stosunkowo czyste środowisko, może stać się częścią zaplecza turystycznego, a także mieszkaniowego dla zjednoczonej Europy.

Dla północnej części województwa lubuskiego istotne jest również oddziaływanie Szczecina, miasta, które jest portem, dużym ośrodkiem miejskim, posiadającym liczne powiązania, np. w sferze gospodarczej i w zakresie szkolnictwa wyższego.

Mimo jeszcze istniejących wielu problemów, województwo lubuskie jest aktywnym regionem działającym na rzecz integracji europejskiej, przodującym w budowaniu europejskiej świadomości, zacieśnianiu kontaktów gospodarczych, edukacyjnych i kulturalnych. W lubuskim funkcjonują ośrodki edukacji i informacji europejskiej, w których szkolą się w praktycznych zagadnieniach współpracy transgranicznej przedstawiciele innych polskich oraz środkowo - i wschodnioeuropejskich regionów .

Podstawowe elementy sieci osadniczej

Region Lubuski zaliczany do małych regionów w Krajowej Sieci Osadniczej i nie wytworzył, jak dotąd jednego ośrodka centralnego. Istnieje więc dosyć specyficzna sytuacja rozdziału funkcji wojewódzkich pomiędzy dwa ośrodki – Gorzów Wielkopolski i Zieloną Górę.

W Gorzowie Wielkopolskim reprezentowany jest zespół instytucji skupiających organy administracji rządowej - z Wojewodą jako przedstawicielem rządu.

Zielona Góra to z kolei zespół instytucji skupiających zadania samorządu wojewódzkiego z Marszałkiem Województwa na czele.

W obu miastach ma miejsce istotna koncentracja funkcji publicznych o charakterze ponadlokalnym, co znacznie przewyższa zespoły usługowe i obsługi zlokalizowane w innych ośrodkach miejskich województwa.

W celu ułatwienia wzajemnych kontaktów i współpracy społeczno - gospodarczej powinny jak najszybciej zostać wytworzone sprawne powiązania komunikacyjno - drogowe i kolejowe, lotnicze, stwarzające szanse szybkiego pokonania przeszło stu kilometrów dzielących oba ośrodki.

Za szczególnie istotne dla rozwoju regionu, jego integralności funkcjonalnej i przestrzennej uznano Kształtowanie Pasma Przyspieszonego Rozwoju Gorzów Wielkopolski – Zielona Góra (Nowa Sól) – jako głównej osi osadniczej rozwoju, generującej rozwój społeczno-gospodarczy. Pasma to wymaga wzmocnienia komunikacyjnego poprzez budowę szybkiego połączenia kolejowego najpóźniej do roku 2020, w tym budowę powiązania z lotniskiem w Babimoście.

Za ważny czynnik intensyfikacji rozwoju regionu, w jego południowo - zachodniej części, będzie można uznać rozwój pasma Gubin – Brody (rejon zagłębia węgla brunatnego Gubin, Gubin 1 i uzyskaniu koncesji na wydobycie węgla brunatnego), najprawdopodobniej po roku 2013. Wówczas postulowana budowa nowej drogi równoleżnikowej relacji Żagań i Żary – Lubsko – Krosno Odrzańskie – Sulęcín – Gorzów Wlkp. (klasy G) dla potrzeb związanych z budową kopalni i elektrowni, wydaje się w pełni uzasadniona.

Jako główne zespoły miast proponuje się:

- Zespół Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól, zwany Lubuskim Trójmiastem,
- Zespół Gorzów Wlkp. – Skwierzyna,
- Zespół Żary – Żagań – Szprotawa.

Jako główne miejskie ośrodki rozwoju przyjęto:

- dwubiegunowo połączone ośrodki miejskie Zielona Góra – Gorzów Wlkp. o znaczeniu krajowym – I rzędu , generujące rozwój województwa lubuskiego,

- ośrodki o znaczeniu regionalnym - II rzędu – Nowa Sól miasto, Żary miasto, Żagań miasto, Gubin miasto, Słubice, Kostrzyn nad Odrą, Świebodzin, Międzyrzecz,
- ośrodki o znaczeniu ponadlokalnym III rzędu – Szprotawa, Sulechów, Skwierzyna, Krosno Odrzańskie, Strzelce Krajeńskie, Drezdenko, Sulęcín, Wschowa.

Rejon zagłębia węgla brunatnego Gubin – Gubin 1 położonego w okolicach Gubin, Lubsko, Brody jest w pracach planistycznych określany jako obszar problemowy, który wymaga odrębnych badań i decyzji.

Zagrożenia rozwoju

Do zagrożeń przy realizacji przedstawionych wyżej kierunków rozwoju zalicza się między innymi:

- potrzebę godzenia intensywnego rozwoju gospodarczego z zachowaniem konstytucyjnej zasady „zrównoważonego rozwoju”, co może pociągać za sobą dokonywanie niełatwych wyborów: stan środowiska a przemysł; eksploatacja i przetwórstwo bogactw naturalnych a środowisko przyrodnicze;
- sytuacje konfliktowe w trakcie realizacji programów komunikacyjnych i infrastrukturalnych. Często są one związane ze sprzeciwem społeczności lokalnych, ponieważ naruszają stan jej posiadania lub dotychczasowe warunki egzystencji. W celu uzyskania zadowalających rozstrzygnięć niezbędne są długotrwałe procesy negocjacyjne;
- ograniczone środki finansowe rządu i samorządów: województwa, powiatowych i zainteresowanych gmin oraz inwestorów prywatnych na realizację rozwiązań komunikacyjnych, infrastrukturalnych, mieszkaniowych, usługowych, środowiskowych, przeciwpowodziowych itp., pomimo przyjęcia różnego typu strategii regionalnych;
- „inercja” obecnego stanu zainwestowania i funkcjonowania województwa oraz jego składowych elementów, wymagających modernizacji, przebudowy, rozbudowy, które w znacznym stopniu odbiegają jeszcze od standardów uznawanych za obowiązujące i mogą stanowić trudne do przekroczenia bariery;
- odpływ wykształconych i wysoko wyspecjalizowanych kadr (zasobów ludzkich), wiążący się z ewentualnym brakiem atrakcyjnych ofert pracy oraz niewystarczającymi standardami zamieszkania, dostępu do usług, itp.;
- długotrwałe utrzymujące się bezrobocie, powodujące marazm i wykluczenie społeczne części mieszkańców województwa,
- brak kształcenia młodej kadry na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym specjalistów z zakresu gospodarki wodnej, w tym budownictwa melioracyjnego, jak również stworzenia możliwości młodej kadrze technicznej praktycznej nauki zawodu dla późniejszego uzyskania uprawnień zawodowych.

7. ZASADY ROZWOJU PRZESTRZENNEGO W WYZNACZONYCH OBSZARACH PROBLEMOWYCH

Obszar problemowy, zgodnie z definicją art. 2 pkt 7 obowiązującej ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 ze zm.), określono jako „obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych”.

W Zmianie PZPWL wskazuje się obszary problemowe wraz z zasadami ich zagospodarowania, zgodnie z art. 39 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zm.).

W Zmianie PZPWL: wskazuje się następujące podstawowe obszary problemowe, które wymagają prowadzenia odrębnej polityki gospodarczej i polityki przestrzennej:

- a) tereny potencjalnej eksploatacji złóż węgla brunatnego Gubin i Gubin 1, oraz lokalizacja elektrowni o mocy do 3 000 MW w rejonie zagłębia węgla brunatnego położonego w okolicach Gubin, Lubsko i Brody,
- b) obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi,
- c) obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin,
- d) tereny przemysłowe oraz tereny powojkowe i popegeerowskie,
- e) miejsca w otoczeniu lokalizacji zakładów dużego ryzyka wystąpienia poważnych awarii przemysłowych (ZDR), oraz miejsca w otoczeniu zakładów zwiększonego ryzyka wystąpienia poważnej awarii przemysłowej (ZZR).

A. Tereny potencjalnej eksploatacji złóż węgla brunatnego Gubin i Gubin 1 oraz lokalizacja elektrowni o mocy do 3 000 MW w rejonie zagłębia węgla brunatnego położonego w okolicach Gubin, Lubsko i Brody,

Obszar określony jako „zespół zagłębia węgla brunatnego na terenie gmin Gubin i Brody” jest obszarem problemowym, który wymaga szczegółowych, odrębnych badań i decyzji, prowadzonych poza niniejszymi działaniami planistycznymi.

Szczególnie wymóg ten dotyczy wpływu odkrywki na stosunki wodne całego regionu, uwzględniając rzekę Odrę i aspekty transgraniczne z terenem Niemiec.

W „Polityce Energetycznej Polski do roku 2030” złożę węgla brunatnego Gubin - Gubin 1, uznane zostało za jedno ze strategicznych złóż, które ma zostać w przyszłości objęte ochroną zapewniającą możliwość jego eksploatacji. Zapisy te, uwzględnione są w opracowaniach: „Program działań wykonawczych na lata 2009 – 2012” – załącznik do w/w Projektu Polityki. Działanie 2.3. Identyfikacja krajowych zasobów strategicznych węgla kamiennego i brunatnego oraz ich ochrona poprzez ujęcie w planach zagospodarowania przestrzennego.

Zastosowano zabezpieczenie dostępu do zasobów strategicznych poprzez realizację przedsięwzięć inwestycyjnych, jako inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Pożądanym kierunkiem, jest wzmocnienie wykorzystania potencjału endogenicznego regionu, w szczególności w oparciu o zasoby węgla brunatnego, poprzez wpisanie do koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju strategicznych zasobów zalegania złóż węgla brunatnego Gubin i Gubin 1,

oraz uwzględnienie lokalizacji elektrowni o mocy do 3 000 MW w rejonie zagłębia węgla brunatnego położonego w okolicach Gubin, Lubska i Brody.

B. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi

Przez obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi rozumie się określone we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego obszary, na których istnieje znaczące ryzyko powodzi lub jest prawdopodobne wystąpienie znaczącego ryzyka powodzi.

Natomiast przez obszary szczególnego zagrożenia powodzią rozumie się:

- a) obszary, na których prawdopodobieństwo występowania powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat,
- b) obszary, na których prawdopodobieństwo występowania powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat,
- c) obszary, między linią brzegu a wałem przeciwpowodziowym lub naturalnym wysokim brzegiem, w który wbudowano trasę wału przeciwpowodziowego, a także wyspy i przymuliska, o których mowa w art. 18 ustawy Prawo wodne (Dz. U. z 2001 r. Nr 115, poz. 1229 z późn. zm.), stanowiące działki ewidencyjne.

Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują ograniczenia i zakazy wynikające z przepisów odrębnych.

W Zmianie PZPWL uwzględnia się następujące obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi poprzez wprowadzenie odpowiednich zapisów i ustaleń.

Dla obszarów nieobwałowanych dyrektorzy regionalnych zarządów gospodarki wodnej sporządzają odpowiednio studium, określające w szczególności granice obszarów szczególnego zagrożenia powodzią, uwzględniając częstotliwość występowania powodzi, ukształtowanie dolin rzecznych i tarasów zalewowych.

Zgodnie z art. 17 pkt 2 ustawy Prawo wodne z dnia 05.01.2011 r. – o zmianie ustawy Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw – obszary wyznaczone w Studium bezpośrednio zagrożone powodzią stają się obszarami szczególnego zagrożenia powodzią, na których obowiązują ograniczenia i zakazy wynikające z przepisów odrębnych (art. 40 ust. 1 pkt 3 oraz art. 89.1 ustawy Prawo wodne – tekst jednolity).

Zgodnie z ustawą Prawo wodne, obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi, których granice określa się według przepisów tej ustawy, uwzględniono przy sporządzeniu Zmiany PZPWL, a mianowicie:

- 1) część rzeki Warty i Noteci terenu województwa lubuskiego, na podstawie materiałów z opracowanych studiów granic bezpośredniego zagrożenia powodzią sporządzonych dla zlewni Warty (2003 r.) i dla Noteci (2005 r.) a obecnie traktowanych jako pierwszy etap studium ochrony przeciwpowodziowej, wskazujący obszary służące przepuszczaniu wód powodziowych (obszar bezpośredniego zagrożenia powodzią dla przepływów o prawdopodobieństwie $p = 1\%$).
- 2) dla pozostałego odcinka Warty oraz innych rzek Regionu Wodnego Warty, płynących przez obszar województwa lubuskiego, studium ochrony przeciwpowodziowej nie zostało opracowane. W chwili obecnej, brak ww. oficjalnego opracowania nie może stanowić przeszkody w wyznaczeniu i przygotowywaniu planu obszarów zalewowych (przy wykorzystaniu innych dostępnych materiałów: np. danych historycznych, operatów przeciwpowodziowych czy publikacji - "Program prewencyjnego zapobiegania powodzi w dorzeczu Odry ze szczególnym uwzględnieniem dorzecza Warty i Zalewu Szczecińskiego – Odra Region"), a następnie respektowaniu ograniczeń w zagospodarowaniu przestrzennym, ustalonych odpowiednio do

- istniejących zagrożeń powodziowych,
- 3) dla doliny rzeki Kwisy zostało sporządzone przez Dyrektora RZGW we Wrocławiu „Studium ochrony przed powodzią zlewni rzeki Kwisy”, w którym zostały określone:
 - obszary wymagające ochrony przed zalaniem z uwagi na ich zagospodarowanie, wartość gospodarczą lub kulturową,
 - obszary służące przepuszczeniu wód powodziowych, zwane dalej „obszarami bezpośredniego zagrożenia powodzią”,
 - obszary potencjalnego zagrożenia powodzią.
 - 4) dla pozosałych cieków, m.in. Odry, Bobru, Nysy Łużyckiej w obszarze działania RZGW we Wrocławiu, w granicach administracyjnych województwa lubuskiego Dyrektor RZGW nie sporządził studium ochrony przeciwpowodziowej. Dla tych celów obszarami bezpośredniego (szczególnego) zagrożenia powodzią są tereny międzywali, wysp i przymulisk.
 - 5) Dla Regionu Wodnego Dolnej Odry i Przymorza Zachodniego Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Szczecinie sporządził „Studium bezpośredniego zagrożenia powodziowego na obszarze RZGW Szczecin”.

W ramach przebudowy rzeki Odry, należy przewidzieć maksymalne odsunięcie wałów powodziowych od koryta rzeki.

Na obszarach zalewowych nie należy przyjmować rozwiązań przestrzennych, które mogą powodować straty powodziowe m.in. poprzez zalanie lub podtopienie wodami wielkimi. W strefie służącej przepuszczaniu wód powodziowych, przy planowaniu zagospodarowania przestrzennego, należy przyjmować rozwiązania projektowe zapewniające utrzymanie swobodnego przepływu wód oraz bezpieczeństwo mieszkańcom i ochronę ich mienia. Zabudowa nieobwałowanych stref przepływu wód powodziowych może być dopuszczona i uzgodniona pozytywnie tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach, pod warunkiem jednoczesnego zapewnienia zabezpieczenia obiektów przed powodzią i uwzględnieniu kosztów ich wykonania, a także wykazania, że projektowane rozwiązania przestrzenne nie będą utrudniały przepływu wód powodziowych.

Planowane inwestycje na obszarze bezpośredniego (szczególnego) zagrożenia powodzią podlegają przepisom ustawy Prawo wodne.

W oparciu o ustawę o zmianie ustawy Prawo wodne z dnia 05.01. 2011 Dz. U. 32 poz. 159 do 22.12. 2013 r., dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi zostaną przygotowane mapy zagrożenia i ryzyka powodziowego z określonym prawdopodobieństwem wystąpienia wód – temat koordynuje Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej.

Załączniki graficzne stanowiące integralną część przedmiotowego dokumentu przedstawiają zagrożenie powodziowe dla głównych rzek województwa lubuskiego.

C. Obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin

Obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin określa dokumentacja geologiczna złoża kopaliny, sporządzona na podstawie art.40 i następnych ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku - Prawo geologiczne i górnicze (tekst jedn. z 2005 r. Dz. U. nr 228, poz.1947 ze zm.).

W Zmianie PZPWL uwzględnia się obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin:

- 1) zgodnie z art. 39 ust. 3 pkt 8 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zm.).
- 2) w związku z art.48 Prawa geologicznego i górniczego (jedn. tekst Dz. U. z 2005 r. Nr 228, poz.1947):
 - a) złoża kopalin;
 - b) udokumentowane wody podziemne w granicach:
 - projektowanych stref ochronnych ujęć,

- obszarów ochronnych zbiorników wód podziemnych.

Zgodnie z wnioskiem Ministra Gospodarki, uwzględnia się w Zmianie PZPWL udokumentowane obszary złóż węgla brunatnego, zgodnie z wykazem złóż węgla brunatnego sporządzonego przez Państwowy Instytut Geologiczny oraz obejmuje się te obszary ochroną przed zabudową infrastrukturą niezwiązaną z przemysłem wydobywczym.

D. Tereny poprzemysłowe oraz tereny powojaskowe i popegeerowskie

Z uwagi na zmieniający się charakter zagospodarowania oraz stan własności, do obszarów problemowych zaliczone zostały również:

- tereny poprzemysłowe, w większości występujące w miastach w lokalizacjach rozproszonych. Stanowią one potencjalne rezerwy pod zabudowę przemysłową dla nowych funkcji, ale również mogą zmienić swoje przeznaczenie w szczególności dla funkcji usługowych. Rozstrzygnięcia w stosunku do poszczególnych terenów dokonywać się będą w lokalnej polityce przestrzennej,
- tereny powojaskowe, które utraciły swoje funkcje, jak również i takie, które w przyszłości nie będą niezbędne dla potrzeb obronności Państwa, zagospodarowane będą dla różnorodnych funkcji w zależności od ich położenia i wielkości,
- tereny popegeerowskie występujące jako pozostałość Państwowych Gospodarstw Rolnych stanowią zasób wspierający modernizację polskiego rolnictwa, przy utrzymaniu ich dotychczasowej funkcji podstawowej.

E. Miejsca w otoczeniu lokalizacji zakładów dużego ryzyka wystąpienia poważnych awarii przemysłowych (ZDR), oraz miejsca w otoczeniu zakładów zwiększonego ryzyka wystąpienia poważnej awarii przemysłowej (ZZR).

Zgodnie z art. 73 ust. 3 ustawy Prawo Ochrony Środowiska w granicach administracyjnych miast oraz w obrębie zwartej zabudowy wsi zabroniona jest budowa zakładów stwarzających zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, a w szczególności zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii. Rozbudowa takich zakładów jest dopuszczalna pod warunkiem, że doprowadzi ona do ograniczenia zagrożenia dla zdrowia ludzi oraz wystąpienia poważnych awarii. Przepis ust. 3 nie dotyczy budowy i rozbudowy zakładów na obszarach określanych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego jako tereny przeznaczone do działalności produkcyjnej, składowania i magazynowania, jeżeli plany te nie zawierają ograniczeń dotyczących zakładów stwarzających zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi.

Ponadto w myśl art. 73 ust. 4 cytowanej wyżej ustawy zakłady stwarzające zagrożenie wystąpienia poważnych awarii powinny być lokalizowane w bezpiecznej odległości od siebie, od osiedli mieszkaniowych, od obiektów użyteczności publicznej, od budynków zamieszkania zbiorowego, od obszarów objętych ochroną przyrody, od obszarów stref ochronnych ujęć wody, od upraw wieloletnich, od dróg krajowych oraz od linii kolejowych o znaczeniu państwowym. Osiedla mieszkaniowe, obiekty użyteczności publicznej, budynki zamieszkania zbiorowego, obszary ochrony przyrody, obszary stref ochronnych ujęć wody, drogi krajowe oraz linie kolejowe o znaczeniu państwowym powinny być lokalizowane w bezpiecznej odległości od istniejących zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnych awarii.

W województwie lubuskim zlokalizowanych jest siedem zakładów zakwalifikowanych do grupy zakładów stwarzających ryzyko wystąpienia poważnej awarii przemysłowej, w tym pięć Zakładów Dużego Ryzyka (ZDR) oraz dwa Zakłady Zwiększonego Ryzyka (ZZR) poważnej awarii przemysłowej.

CZĘŚĆ II

PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ

8. PRIORYTETY POLITYKI PRZESTRZENNEJ WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Główne cele strategiczne i operacyjne województwa lubuskiego bezpośrednio łączą się z punktem 4. Uwarunkowania. Identyfikacja możliwości rozwoju regionu lubuskiego. Analiza mocnych i słabych stron województwa określona jest Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego - Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku z 2005 r.

W Zmianie PZPWL uwzględnia się ustalenia Strategii rozwoju województwa lubuskiego, szczególnie w zakresie określania celów strategicznych i operacyjnych oraz ustalenia wynikowych kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Na rysunku Planu przedstawiono plan struktury funkcjonalno-przestrzennej wyrażający kierunki polityki przestrzennej, które stanowią ustalenia Zmiany PZPWL.

Do głównych celów strategicznych zalicza się w Zmianie PZPWL:

- zabezpieczenie przestrzennych możliwości realizacji założeń:
 - rozbudowy i modernizacji systemów transportowych w regionie i ich powiązań zewnętrznych,
 - zasady zrównoważonego rozwoju poprzez ochronę i wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz tradycji historycznej regionu,
 - rozwijanie infrastruktury turystycznej w postaci szlaków pieszych i rowerowych, różnego typu wiat oraz przystanków, a także kompleksowego oznakowania turystycznego, zgodnego ze standardami europejskimi, który łączyłby poszczególne regiony województwa lubuskiego,
 - rozwoju aktywności gospodarczej,
 - rozbudowy infrastruktury technicznej,
 - rozszerzenia bazy szkolnictwa wyższego;
 - rozwój i równomierne rozmieszczenie sieci infrastruktury społecznej.
- celami operacyjnymi zabezpieczającymi cele strategiczne są przede wszystkim:
 - przygotowanie i działanie władz gminnych dotyczących opracowania i przyjęcia studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, stanowiących formę zapisu polityki przestrzennej gmin,
 - działanie władz samorządowych, w zakresie zagospodarowania przestrzeni w oparciu o plany miejscowe określające zasady zagospodarowania przestrzeni, uwzględniające zarówno przyjętą politykę przestrzenną gmin, jak i warunki kształtowania infrastruktury technicznej przy respektowaniu zasady „rozwoju zrównoważonego”,
 - priorytetowe ukierunkowanie na rozwój turystyki oraz wspólna koncepcja zagospodarowania turystycznego w planach przestrzennych powiatów i gmin, spowoduje, iż rozwój turystyki stanowić będzie ważny element życia gospodarczego województwa lubuskiego,
 - prowadzenie monitoringu zmian w zakresie zagospodarowania przestrzennego,

- prowadzenie monitoringu, co do zgodności opracowań z zakresu planowania przestrzennego i programów rozwoju na różnych szczeblach administracji samorządowej.

W Zmianie PZPWL określa się podstawowe elementy sieci osadniczej województwa lubuskiego, ich powiązania komunikacyjne oraz infrastrukturalne oraz kierunki powiązań transgranicznych.

Rozwój województwa lubuskiego powinien obejmować zarówno aspekt gospodarczy, jak i turystyczny w powiązaniu z walorami przyrodniczymi. Takie kompleksowe podejście stwarza dogodne warunki dla zrównoważonego rozwoju regionu.

Struktura przestrzenna województwa lubuskiego opiera się na dwóch podstawowych osiach:

1. **antropogenicznych** (oś Wschód - Zachód: II Paneuropejski Korytarz Transportowy i III Paneuropejski Korytarz Transportowy oraz oś północ – południe: dwubiegunowe powiązanie ośrodków krajowych – Gorzów Wlkp. i Zielona Góra)
2. **przyrodniczych** (oś wschód – zachód w środkowej części regionu: dolina Odry przechodząca w oś północ – południe wzdłuż granicy państwa oraz oś wschód - zachód: dolina Noteci i Warty).

Jako główne elementy krystalizujące strukturę przestrzenną Województwa Lubuskiego przyjęto:

- pasma rozwoju,
- obszary węzłowe,
- zespoły miast,
- miejskie ośrodki rozwoju.

Główne pasma rozwoju:

- Pasma rozwoju Gorzów Wlkp. – Zielona Góra – Nowa Sól o znaczeniu europejskim z krajowymi ośrodkami rozwoju: Zielona Góra, Gorzów Wlkp. i lotniskiem w Babimocie jako główną osią rozwoju województwa lubuskiego,
- Pasma rozwoju wzdłuż rzeki Odry i Nisy Łużyckiej (do projektowanej autostrady A-18 na południu) z ośrodkami o znaczeniu regionalnym: Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Gubin,
- Kostrzyn nad Odrą – Gorzów Wlkp. – Strzelce Krajeńskie – Drezdenko.

Obszar węzłowy:

- Obszar obejmujący skrzyżowanie autostrady A-2 i drogi ekspresowej S-3 w rejonie miejscowości Świebodzin i Międzyrzecz.

Zespoły miast:

- Zespół Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól zwane Lubuskim Trójmiastem,
- Zespół Gorzów Wlkp. – Skwierzyna,
- Zespół Żary – Żagań – Szprotawa.

Miejskie ośrodki rozwoju:

- Dwubiegunowo połączone ośrodki miejskie: Zielona Góra – Gorzów Wlkp., o znaczeniu krajowym I rzędu, generujące rozwój województwa lubuskiego,
- Ośrodki o znaczeniu regionalnym II rzędu – Nowa Sól, Żary, Żagań, Gubin, Słubice, Kostrzyn nad Odrą, Świebodzin, Międzyrzecz,
- Ośrodki o znaczeniu ponadlokalnym – Szprotawa, Sulechów, Skwierzyna, Krosno Odrzańskie, Strzelce Krajeńskie, Drezdenko, Sulęcín, Wschowa.

Ponadto w zapisie Zmiany PZPWL określa się **strefy przyspieszonej urbanizacji:**

- Zielona Góra – Nowa Sól – Sulechów (Lubuskie Trójmiasto),
- Gorzów Wielkopolski – Skwierzyna,
- Żary – Żagań – Szprotawa,

- Dwumiasta polsko-niemieckie (Guben – Gubin, Słubice – Frankfurt /O, Kostrzyn nad Odrą – Kietz),
- obszar funkcjonalny (aglomeracyjny) miasta Gorzowa Wlkp.,
- Kostrzyn n/Odrą – Gorzów Wlkp. – Strzelce Krajeńskie – Drezdenko.

W części graficznej Zmiany PZPWL przedstawiono orientacyjne przebiegi:

- ropociągu surowcowego o znaczeniu międzynarodowym (Rosja – Niemcy),
- gazociągu tranzytowego o znaczeniu międzynarodowym z kablem światłowodowym (JAMAŁ–EUROPA),
- linii elektroenergetycznych 400 kV i 220 kV, GPZ,
- dróg wodnych E-70, E-30 przewidując ich modernizację, zgodnie z tekstem Zmiany PZPWL,

W Zmianie PZPWL określono podstawowe obszary:

- o systemu obszarów chronionych, w tym obszary ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, a w tym:
 - parki narodowe, rezerваты przyrody, Park Łuk Mużakowa (projektowany jako Europejski Park Kultury),
 - dolina Noteci, planowana ochrona UNESCO jako światowe dziedzictwo kultury,
 - obszary Natura 2000,
 - korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym;
- o systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, a w tym:
 - miasta historyczne rangi europejskiej,
 - rezydencje rangi europejskiej,
 - zabytki techniki przemysłu rangi europejskiej,
 - stanowiska archeologiczne rangi europejskiej.

Istotnymi elementami określonymi w Zmianie PZPWL są:

- obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi, a w tym:
 - obszary szczególnego zagrożenia powodzią,
 - obszary narażone na zalanie w przypadku przelania się wód przez koronę wału bądź zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego ;
- strefy równoważenia struktury funkcjonalno-przestrzennej:
 - strefa gospodarki leśnej,
 - strefa wielofunkcyjnego rozwoju terenów otwartych,
 - obszary wodne ważniejszych rzek i jezior;
- obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin i strefy związane z przemysłem wydobywczym (a w tym szczególności z zasobami węgla brunatnego);
- tereny realizacji zadań rządowych (baza materiałów pędnych).

9. STREFA PRZYRODNICZA

9.1. OBSZARY I ZASADY OCHRONY PRZYRODY

W Zmianie PZPWL określa się obszary ochrony przyrody wchodzące w system przyrodniczych obszarów chronionych województwa lubuskiego.

Na obszarze Województwa Lubuskiego formami ochrony przyrody są:

- 1) parki narodowe; (Drawieński Park Narodowy, Park Narodowy „Ujście Warty”)
- 2) rezerwaty przyrody;
- 3) parki krajobrazowe;
- 4) obszary chronionego krajobrazu;
- 5) obszary Natura 2000;
- 6) pomniki przyrody;
- 7) stanowiska dokumentacyjne;
- 8) użytki ekologiczne;
- 9) zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- 10) ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

W drodze porozumienia z sąsiednimi państwami wyznaczano przygraniczne obszary cenne pod względem przyrodniczym w celu ich wspólnej ochrony.

9.2. PARKI NARODOWE I REZERWATY PRZYRODY

1. W parkach narodowych oraz w rezerwach przyrody zabrania się:

- 1) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego albo rezerwatu przyrody;
- 2) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- 3) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
- 4) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów;
- 5) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczenia i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
- 6) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
- 7) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
- 8) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
- 9) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
- 10) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;

- 11) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
 - 12) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
 - 13) połowu ryb i innych organizmów wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
 - 14) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
 - 15) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas;
 - 16) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
 - 17) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach będących w trwałym zarządzie parku narodowego, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
 - 18) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
 - 19) zakłócania ciszy;
 - 20) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
 - 21) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
 - 22) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody – przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
 - 23) prowadzenia badań naukowych – w parku narodowym bez zgody dyrektora parku, a w rezerwacie przyrody – bez zgody regionalnego dyrektora ochrony środowiska;
 - 24) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;
 - 25) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;
 - 26) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych – w parku narodowym bez zgody dyrektora parku narodowego, a w rezerwacie przyrody bez zgody regionalnego dyrektora ochrony środowiska.
2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:
- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
 - 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
 - 3) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
 - 4) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.
3. Minister właściwy do spraw środowiska, po zasięgnięciu opinii dyrektora parku narodowego, może zezwolić na obszarze parku narodowego na odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, jeżeli jest to uzasadnione:
-

- 1) potrzebą ochrony przyrody, wykonywaniem badań naukowych, celami edukacyjnymi, kulturowymi, turystycznymi, rekreacyjnymi lub sportowymi lub celami kultu religijnego i nie spowoduje to negatywnego oddziaływania na przyrodę parku narodowego lub
 - 2) potrzebą realizacji inwestycji liniowych celu publicznego, w przypadku braku rozwiązań alternatywnych i po zagwarantowaniu kompensacji przyrodniczej w rozumieniu art. 3 pkt 8 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, z późn. zm.5)).
4. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska, po zasięgnięciu opinii regionalnego dyrektora ochrony środowiska, może zezwolić na obszarze rezerwatu przyrody na odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, jeżeli jest to uzasadnione potrzebą:
- 1) ochrony przyrody lub
 - 2) realizacji inwestycji liniowych celu publicznego, w przypadku braku rozwiązań alternatywnych i po zagwarantowaniu kompensacji przyrodniczej w rozumieniu art. 3 pkt 8 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.
5. Regionalny dyrektor ochrony środowiska może zezwolić na obszarze rezerwatu przyrody na odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, jeżeli jest to uzasadnione wykonywaniem badań naukowych lub celami edukacyjnymi, kulturowymi, turystycznymi, rekreacyjnymi lub sportowymi lub celami kultu religijnego i nie spowoduje to negatywnego oddziaływania na cele ochrony przyrody rezerwatu przyrody.

9.3. PARKI KRAJOBRAZOWE

1. W parku krajobrazowym mogą być wprowadzone następujące zakazy:
 - 1) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 i Nr 227, poz. 1505 oraz z 2009 r. Nr 42, poz. 340 i Nr 84, poz. 700);
 - 2) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarłisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej, rybackiej i łowieckiej;
 - 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej lub zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
 - 4) pozyskiwania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
 - 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwoświszkowym lub budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
 - 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody lub racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
 - 7) budowania nowych obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem obiektów służących turystyce wodnej, gospodarce wodnej lub rybackiej;
 - 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od krawędzi brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego;
 - 9) likwidowania, zasypywania i przekształcania zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
 - 10) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia własnych gruntów rolnych;

- 11) prowadzenia chowu i hodowli zwierząt metodą bezściółkową;
 - 12) utrzymywania otwartych rowów ściekowych i zbiorników ściekowych;
 - 13) organizowania rajdów motorowych i samochodowych;
 - 14) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego na otwartych zbiornikach wodnych.
2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:
- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony;
 - 2) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
 - 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
 - 4) realizacji inwestycji celu publicznego w rozumieniu art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.6)), zwanej dalej „inwestycją celu publicznego”.
3. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, nie dotyczy realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których sporządzenie raportu o oddziaływaniu na środowisko nie jest obowiązkowe i przeprowadzona procedura oceny oddziaływania na środowisko wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę parku krajobrazowego.
4. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 14, nie dotyczy statków jednostek ratowniczych, jednostek organizacyjnych właściciela wód lub urzędów wodnych zlokalizowanych na wodach, inspektorów żeglugi śródlądowej, Państwowej i Społecznej Straży Rybackiej, promów w ciągu dróg publicznych, prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej oraz wykonywania zadań z zakresu ochrony przyrody przez Służbę Parku Krajobrazowego.

9.4. OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

1. Na obszarze chronionego krajobrazu mogą być wprowadzone następujące zakazy:
- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
 - 2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
 - 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
 - 4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
 - 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym, przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
 - 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalna gospodarka wodna lub rybacka;
 - 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodno-błotnych;
 - 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej;

- 9) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 200 m od linii brzegów klifowych oraz w pasie technicznym brzegu morskiego.
2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:
- 1) wykonywania zadań na rzecz obronności kraju i bezpieczeństwa państwa;
 - 2) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
 - 3) realizacji inwestycji celu publicznego.
3. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, nie dotyczy realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona ocena oddziaływania na środowisko wykazała brak znacząco negatywnego wpływu na ochronę przyrody obszaru chronionego krajobrazu.

9.5. OBSZARY NATURA 2000

1. Wyznaczenie obszaru Natura 2000, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw rolnictwa, ministrem właściwym do spraw rozwoju wsi i z ministrem właściwym do spraw gospodarki wodnej, w drodze rozporządzenia ministra właściwego do spraw środowiska, które określa nazwę, położenie administracyjne, obszar i mapę obszaru, cel i przedmiot ochrony oraz sprawującego nadzór nad obszarem. Minister właściwy do spraw środowiska, wydając rozporządzenie, kieruje się rzeczywistym stanem siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt.
2. Po wyznaczeniu obszarów specjalnej ochrony ptaków minister właściwy do spraw środowiska przekazuje listę tych obszarów Komisji Europejskiej.
3. Specjalne obszary ochrony siedlisk minister właściwy do spraw środowiska wyznacza po uzgodnieniu z Komisją Europejską.
4. Dla obszaru Natura 2000 minister właściwy do spraw środowiska ustanawia, w drodze rozporządzenia, plan ochrony na okres 10 lat, uwzględniający ekologiczne właściwości siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony obszar ten został wyznaczony, wykorzystując, obejmujące obszar Natura 2000, plany ochrony ustanowione dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego oraz plany urządzenia lasu. Plan ochrony może być zmieniony, jeżeli wynika to z potrzeb ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt.
5. Projekt planu ochrony obszaru Natura 2000 sporządza sprawujący nadzór nad obszarem w terminie 5 lat od dnia wyznaczenia tego obszaru, w uzgodnieniu z właściwymi miejscowo radami gmin.
6. Plan ochrony obszaru Natura 2000 zawiera:
 - 1) opis i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków;
 - 2) opis warunków zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków, o których mowa w ust. 1;
 - 3) wykaz zadań ochronnych, z określeniem sposobu ich wykonywania, rodzaju, zakresu i lokalizacji, na okres stosowny do potrzeb;
 - 4) określenie zakresu monitoringu przyrodniczego;
 - 5) opis przebiegu granic obszaru Natura 2000.

9.6. POMNIKI PRZYRODY, STANOWISKA DOKUMENTACYJNE, UŻYTKI EKOLOGICZNE, ZESPOŁY PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE

1. W stosunku do pomnika przyrody, stanowiska dokumentacyjnego, użytku ekologicznego lub zespołu przyrodniczo-krajobrazowego mogą być wprowadzone następujące zakazy:
 - 1) niszczenia, uszkodzenia lub przekształcania obiektu lub obszaru;

- 2) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwsztorowym lub przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymywaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;
 - 3) uszkodzenia i zanieczyszczenia gleby;
 - 4) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
 - 5) likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
 - 6) wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
 - 7) zmiany sposobu użytkowania ziemi;
 - 8) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
 - 9) umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
 - 10) zbioru, niszczenia, uszkodzenia roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych, utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych;
 - 11) umieszczania tablic reklamowych.
2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:
- 1) prac wykonywanych na potrzeby ochrony przyrody po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;
 - 2) realizacji inwestycji celu publicznego po uzgodnieniu z organem ustanawiającym daną formę ochrony przyrody;
 - 3) zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
 - 4) likwidowania nagłych zagrożeń bezpieczeństwa powszechnego i prowadzenia akcji ratowniczych.

9.7. OCHRONA GATUNKOWA ROŚLIN, ZWIERZĄT I GRZYBÓW

1. W stosunku do gatunków dziko występujących roślin i grzybów objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone następujące zakazy:

- 1) zrywania, niszczenia, uszkodzenia, przemieszczania i hodowli;
- 2) niszczenia ich siedlisk i ostoi;
- 3) dokonywania zmian stosunków wodnych, stosowania środków chemicznych, niszczenia ściółki leśnej i gleby w ostojach;
- 4) pozyskiwania, zbioru, przetrzymywania, posiadania, preparowania i przetwarzania okazów gatunków;
- 5) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny okazów gatunków;
- 6) wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków.

2. W stosunku do gatunków dziko występujących roślin i grzybów, objętych ochroną gatunkową, mogą być wprowadzone, w przypadku braku rozwiązań alternatywnych i jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występujących populacji objętych ochroną gatunkową roślin lub grzybów, odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, dotyczące:

- 1) wykonywania czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej, jeżeli technologia prac uniemożliwia przestrzeganie zakazów;
- 2) usuwania roślin oraz grzybów niszczących materiały lub obiekty budowlane;
- 3) pozyskiwania gatunków roślin, o których mowa w art. 48 pkt 1 lit. c, oraz grzybów, o których mowa w art. 50 pkt 1 lit. c, lub ich części i produktów pochodnych przez podmioty, które uzyskały zezwolenie

- regionalnego dyrektora ochrony środowiska lub Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska na ich pozyskiwanie;
- 4) przetrzymywania, zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków, o których mowa w pkt 3.
3. W stosunku do gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone, następujące zakazy:
- 1) umyślnego zabijania, okaleczania i chwywania;
 - 1a) transportu, pozyskiwania, przetrzymywania, chowu i hodowli, a także posiadania żywych zwierząt;
 - 2) zbierania, przetrzymywania i posiadania okazów gatunków;
 - 3) umyślnego niszczenia ich jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych;
 - 4) niszczenia ich siedlisk i ostoi;
 - 5) niszczenia ich gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk i innych schronień;
 - 6) wybierania, posiadania i przechowywania ich jaj;
 - 7) wyrabiania, posiadania i przechowywania wydmuszek;
 - 8) preparowania okazów gatunków;
 - 9) zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany i darowizny okazów gatunków;
 - 10) wwożenia z zagranicy i wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków;
 - 11) umyślnego płoszenia i niepokojenia;
 - 12) fotografowania, filmowania i obserwacji, mogących powodować ich płoszenie lub niepokojenie;
 - 13) przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca;
 - 14) przemieszczania urodzonych i hodowanych w niewoli do stanowisk naturalnych.
4. W stosunku do gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową mogą być wprowadzone, w przypadku braku rozwiązań alternatywnych i jeżeli nie spowoduje to zagrożenia dla dziko występującej populacji zwierząt objętych ochroną gatunkową, odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, dotyczące:
- 1) usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd z budek dla ptaków i ssaków;
 - 2) usuwania od dnia 16 października do końca lutego gniazd ptasich z obiektów budowlanych i terenów zieleni, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne;
 - 3) chwywania na terenach zabudowanych przez podmioty upoważnione przez regionalnego dyrektora ochrony środowiska zabłąkanych zwierząt i przemieszczania ich do miejsc regularnego przebywania;
 - 4) chwywania zwierząt rannych i osłabionych w celu udzielenia im pomocy weterynaryjnej i przemieszczania do ośrodków rehabilitacji zwierząt;
 - 5) zapobiegania poważnym szkodom, w szczególności w gospodarstwach rolnych, leśnych lub rybackich;
 - 6) pozyskiwania okazów gatunków, o których mowa w art. 49 pkt 1 lit. c, przez podmioty, które uzyskały zezwolenie Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska lub regionalnego dyrektora ochrony środowiska na to pozyskiwanie;
 - 7) przetrzymywania, zbywania, nabywania, oferowania do sprzedaży, wymiany, darowizny, a także wywożenia poza granicę państwa okazów gatunków, o których mowa w pkt 6; 8) zbierania i przechowywania piór ptaków.
5. Odstępstwo od zakazu, o którym mowa w ust. 2 pkt 5, nie dotyczy gatunków ptaków.

9.8. STREFY WYMAGAJĄCE UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO-ŚCIEKOWEJ

System zaopatrzenia w wodę oparty jest głównie o zasoby wód podziemnych (jedynie Zielona Góra zaopatrywana jest w znacznej części, z ujęcia powierzchniowego „Sadowa” na rzece Obrzycy).

Odbiorcy zaopatrywani są z wodociągowych sieci rozdzielczych. Następują stałe wyłączenia z eksploatacji wodociągów lokalnych produkujących poniżej 100 m³/d i włączenia odbiorców do sieci wodociągów publicznych zapewniających jakość wody odpowiadającą wymaganiom określonym dla wody przeznaczonej do spożycia.

9.9. STREFY ZMNIEJSZENIA EMISJI ZANIECZYSZCZEŃ RÓŻNYCH TYPÓW

Emisję zanieczyszczeń do powietrza określa się jako wprowadzanie do atmosfery substancji stałych, ciekłych lub gazowych. Miarą wielkości emisji zanieczyszczeń jest ilość substancji wyemitowanej w jednostce czasu.

Ze względu na pochodzenie wyróżnia się emisję antropogeniczną, wynikającą z działalności człowieka oraz emisję naturalną związaną z naturalnymi procesami zachodzącymi w powietrzu.

Antropogenicznymi źródłami emisji zanieczyszczeń są: elektrownie, elektrociepłownie, lokalne kotłownie, indywidualne systemy grzewcze budynków mieszkalnych i użyteczności publicznej, zakłady przemysłowe, wydobywanie i transport surowców, składowiska surowców i odpadów, motoryzacja.

Naturalne źródła zanieczyszczeń powietrza to: wybuchy wulkanów, erozja wietrzna skał, pył kosmiczny, niektóre procesy biologiczne oraz pożary lasów i łąk.

Źródła emisji antropogenicznej, ze względu na ich charakter, dzieli się na:

- a) źródła punktowe- głównie duże zakłady przemysłowe, energetyczne, spalarnie odpadów;
- b) źródła powierzchniowe (rozproszone) – obszary charakteryzujące się występowaniem dużej liczby małych jednorodnych źródeł emisji, czyli paleniska domowe, lokalne kotłownie, niewielkie zakłady;
- c) źródła liniowe – głównie arterie, węzły i skrzyżowania komunikacyjne.

Ilość emitowanych do powietrza pyłów z roku na rok maleje. Wiąże się to przede wszystkim z modernizacją procesów technologicznych wynikających głównie ze zmiany nośnika energii z węgla na gaz ziemny.

Wzrasta natomiast emisja gazów do powietrza. Przyczyną tego zjawiska jest przede wszystkim wzrost wielkości produkcji w dużych zakładach przemysłowych i energetycznych.

Rozkład przestrzennej emisji zanieczyszczeń do powietrza przez zakłady szczególnie uciążliwe na terenie województwa jest nierównomierny. Największa ilość zanieczyszczeń emitowana jest na obszarach powiatów gęsto zaludnionych i uprzemysłowionych (powiaty grodzkie – Gorzów Wlkp., Zielona Góra, powiaty ziemskie – gorzowski, zielonogórski, żarski, żagański i międzyrzecki).

Duży wpływ na jakość powietrza, ma emisja ze źródeł powierzchniowych (rozproszonych), czyli tzw. emisja niska, ze źródeł takich jak: paleniska domowe, małe kotłownie, warsztaty rzemieślnicze, obiekty rolnicze. Wielkość tej emisji jest trudna do oszacowania; wynosi od kilku do kilkunastu % ogółu emisji na terenach o rozwiniętej sieci ciepłowniczej oraz do kilkudziesięciu % na obszarach, których nie obejmują centralne systemy ciepłownicze, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Jej oddziaływanie odzwierciedla się wzrostem stężeń dwutlenku siarki i pyłu zawieszanego w sezonie grzewczym, co potwierdzają badania emisji prowadzone na terenie woj. lubuskiego.

W miastach i w rejonach tras komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu coraz większy problem ze względu na emisję zanieczyszczeń do powietrza i hałasu, stanowi komunikacja – zaliczana do źródeł liniowych. W wyniku spalania paliw w silnikach samochodowych do atmosfery przedostają się zanieczyszczenia gazowe, tlenki azotu, tlenek węgla i węglowodory (szczególnie benzen) oraz pyły zawierające m.in. tlenki: ołowiu, kadmu, niklu i miedzi.

Oddziaływanie komunikacji na środowisko ma tendencje rosnące. W ostatnich latach nastąpił dynamiczny wzrost liczby pojazdów poruszających się po drogach.

Na drogach obserwuje się również znaczny ruch tranzytowy. Województwo lubuskie ze względu na swoje położenie stanowi obszar tranzytowy dla samochodów przekraczających granicę polsko-niemiecką, stanowi również połączenie północnej części Polski z południową.

Poziom stężenie zanieczyszczeń występujących w powietrzu zależy od ilości zanieczyszczeń odprowadzanych do środowiska, jak również od warunków meteorologicznych mających wpływ na procesy fizyko-chemiczne zachodzące w atmosferze oraz wielkość emisji. Są to m.in.:

- a) pionowy rozkład temperatury, który decyduje o możliwościach rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń w powietrzu; w wyniku wystąpienia zjawiska inwersji temperatury. Gdy temperatura powietrza rośnie wraz z wysokością utrudnione jest przemieszczanie zanieczyszczeń do góry. Zanieczyszczenia gromadzą się wówczas w przy powierzchniowej warstwie atmosfery;
- b) temperatura przy powierzchniowej warstwy powietrza, warunkująca w dużym stopniu ilość emitowanych zanieczyszczeń ze źródeł grzewczych w okresie zimowym;
- c) promieniowanie słoneczne, które katalizuje reakcje fotochemiczne prowadzące do przemiany związków obecnych w powietrzu, w efekcie powstają tzw. zanieczyszczenia wtórne, np. ozon;
- d) prędkość wiatru decydująca o prędkości przemieszczania się zanieczyszczeń, ogólnie przyjmuje się, że wielkość stężenia zanieczyszczeń w powietrzu jest odwrotnie proporcjonalna do prędkości wiejącego wiatru;
- e) opad atmosferyczny, który na skutek wymywania wpływa na poprawę jakości powietrza atmosferycznego.

Oceny poziomu stężeń zanieczyszczeń, a następnie klasyfikacji dokonuje się w strefach.

Strefy zostały wyznaczone w drodze rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 6 marca 2008 roku, w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza (Dz. U. Nr 52, poz. 310). W województwie lubuskim strefa najczęściej obejmuje dwa powiaty, tylko dla miasta Zielona Góra i Gorzów Wlkp. strefa pokrywa się z obszarem miasta na prawach powiatu.

Na podstawie wyników oceny jakości powietrza dokonuje się klasyfikacji stref.

Ocena poziomu stężeń oraz klasyfikacja stref na podstawie oceny, wykonywane są oddzielnie dla dwóch grup kryteriów:

- a) ustanowionych w celu ochrony zdrowia (dla terenu kraju i uzdrowisk);
- b) ustanowionych w celu ochrony roślin (dla kraju i parków narodowych).

Klasyfikacji stref dokonuje się na podstawie oceny jakości powietrza, biorąc pod uwagę, czy poziom:

- a) choćby jednej substancji przekracza poziom dopuszczalny powiększony o poziom tolerancji;
- b) choćby jednej substancji mieści się pomiędzy poziomem dopuszczalnym, a poziomem dopuszczalnym powiększonym o margines tolerancji;
- c) substancji nie przekracza poziomu dopuszczalnego.

9.10. WAŻNIEJSZE INWESTYCJE ZWIĄZANE Z GOSPODARKĄ WODNĄ I OCHRONĄ PRZECIWPOWODZIOWĄ

Ogromną szansą dla Ziemi Lubuskiej może być rządowy „Program dla Odry 2006”. Uczestniczy w nim 8 województw z dorzecza Odry.

Celem Programu jest stworzenie efektywnego systemu przeciwpowodziowego, ochrona czystości wód i środowiska przyrodniczego, rozwój współpracy kulturalnej oraz transportu wodnego.

„Program dla Odry 2006” zakłada m.in.:

- a) zbudowanie systemu biernego i czynnego zabezpieczenia przeciwpowodziowego,
- b) ochronę środowiska przyrodniczego i czystości wód,

- c) usunięcie szkód powodziowych,
- d) prewencyjne zagospodarowanie przestrzenne oraz renaturyzacja ekosystemów,
- e) zwiększenie lesistości,
- f) utrzymanie i rozwój żeglugi śródlądowej,
- g) energetyczne wykorzystanie rzek.

Program przedstawia wizję Odry, jako rzeki bezpiecznej, czystej, żeglownej i przyjaznej mieszkańcom całego dorzecza.

Cele nadrzędne Programu Modernizacji Odrzańskiego Systemu Wodnego wg „Programu dla Odry 2006”:

- a) Usunięcie szkód powodziowych.
- b) Zbudowanie systemu zabezpieczenia przeciwpowodziowego.
Wały przeciwpowodziowe są elementami całego systemu Odry, na który składają się poza nimi zbiorniki suche, zbiorniki o stałym piętrzeniu z rezerwą powodziową oraz poldery.
- c) Dostosowanie Odrzańskiej Drogi Wodnej do parametrów III klasy.

Celem „Programu dla Odry 2006” jest zbudowanie systemu zintegrowanej gospodarki wodnej dorzecza Odry, uwzględniającej potrzeby zabezpieczenia przeciwpowodziowego, sporządzanie prewencyjnych planów zagospodarowania przestrzennego, ochrony czystości wody, środowiska przyrodniczego, kulturowego, transportowe, ogólnie – gospodarcze oraz konsumpcyjne, czyli modernizacja Odrzańskiego Systemu Wodnego oraz zrównoważony rozwój społeczny i gospodarczy obszaru Nadodrza, z uwzględnieniem bezpieczeństwa ludzi i realistycznie ocenionych możliwości finansowania przedsięwzięć.

W kierunkach zagospodarowania obszaru Pasma Odry, przyjmuje się, że rozwiązania hydrotechniczne będą prowadzone na dużą skalę na obszarze województwa do 2015 r. wg „Programu dla Odry 2006” i mogą one w sposób zdecydowany, ograniczyć skutki kolejnych powodzi, których zaistnienia w przyszłości wykluczyć się nie da.

10. STREFA SPOŁECZNA

10.1. DEMOGRAFIA

W prognozie demograficznej (pomigracyjnej) dla województwa lubuskiego, opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny, przewidywany jest niewielki wzrost ludnościowy. Istotne jest, że poza przyrostem naturalnym, wynikającym z młodej na tle kraju struktury demograficznej województwa, przewidywany jest wzrost migracyjny (typ rozwoju: dominacja dodatniego przyrostu naturalnego nad dodatnim przyrostem migracyjnym).

Do roku 2020 przewidywany jest wzrost liczby mieszkańców województwa, a następnie spadek, głównie na wsi (o około 8 tys. osób w stosunku do roku 2000), który wyniknie z przewidywanego ujemnego przyrostu naturalnego – znacznej przewagi zgonów nad urodzeniami od 2020 r. Migracje wewnętrzne w Polsce nie będą rekompensować naturalnych ubytków, ponieważ w całym kraju przewidywane jest obniżenie się dynamiki demograficznej.

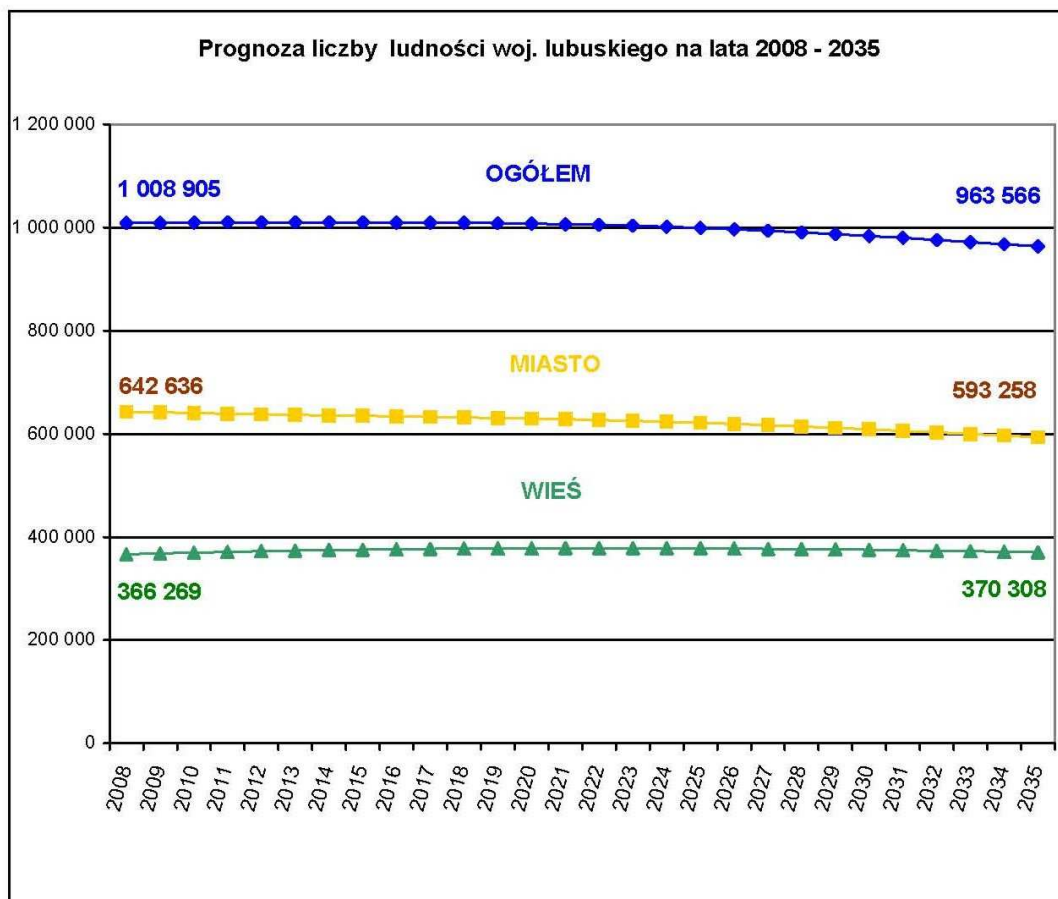
Prognoza demograficzna dla województwa lubuskiego

Prognozę ludności do 2030 r. ogółem (stan na 31.12.2007 r.) przedstawia poniższe zestawienie:

Prognoza ilości mieszkańców województwa lubuskiego

Wyszczególnienie	2015	2020	2025	2030
	w tys.			
OGÓŁEM				
WOJEWÓDZTWO	998,9	989,2	973,6	950,3
Podregion gorzowski	378,6	375,3	369,3	360,3
Powiaty:				
Gorzowski	66,4	67,3	67,9	67,7
Międzyrzecki	57,6	57,3	56,6	55,5
Słubicki	47,2	47,3	47,1	46,7
Strzelecko-drezdenecki	49,4	49,0	48,3	47,3
Sulęciński	35,7	35,9	35,9	35,8
miasto na prawach powiatu Gorzów Wielkopolski	122,3	118,6	113,5	107,2
Podregion zielonogórski	620,3	613,9	604,3	590,0
Powiaty:				
Krośnieński	54,1	52,9	51,7	50,2
Nowosolski	85,0	83,7	82,3	80,2
Świebodziński	55,8	55,7	55,3	54,5
Wschowski	39,6	39,9	40,0	39,7
Zielonogórski	92,1	93,5	94,3	94,0
Żagański	81,3	80,7	79,7	78,3
Żarski	97,6	96,5	94,8	92,7
Miasto na prawach powiatu Zielona Góra	114,7	111,1	106,3	100,5

Źródło: Prognoza demograficzna na lata 2003 – 2030, GUS, Warszawa, 2004r.

Opracowano na podstawie danych GUS.

Według prognozy nastąpią znaczne zmiany w strukturze wieku do roku 2030 systematycznie zmniejszać się będzie liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym, natomiast znacznie wzrośnie liczba osób w wieku produkcyjnym oraz w wieku poprodukcyjnym. Jednocześnie następować będzie spadek liczby osób w wieku produkcyjnym oraz nastąpi niewielki wzrost liczby dzieci i młodzieży oraz stały bardzo wysoki wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

10.2. HIERARCHIA I SPECJALIZACJA OŚRODKÓW USŁUGOWYCH

Podstawowe elementy sieci osadniczej

Jednym z ważniejszych zagadnień analizy struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu jest zidentyfikowanie i ustalenie przyszłej hierarchii ośrodków usługowych.

Dla określenia hierarchii ośrodków usługowych przyjęto porównanie zakładanej funkcji usługowej w stosunku do prognozowanego wzrostu ludności w poszczególnych jednostkach osadniczych.

Wyznaczono ośrodki usługowe:

- I rzędu,
- II rzędu,

- III rzędu,
 - IV rzędu.
1. Sieć osadniczą pod względem zasięgu ich oddziaływania można podzielić na:
- 1) Ośrodki rozwoju I rzędu o znaczeniu krajowym: Gorzów Wlkp., Zielona Góra;
 - 2) Ośrodki rozwoju II rzędu o znaczeniu regionalnym: Gubin miasto, Kostrzyn nad Odrą, Międzyrzecz, Nowa Sól miasto, Słubice, Świebodzin, Żagań miasto, Żary miasto;
 - 3) Ośrodki rozwoju III rzędu o znaczeniu ponadlokalnym: Babimost, Deszczno, Drezdenko, Kargowa, Krosno Odrzańskie, Lubsko, Łagów, Łęknica, Nowa Sól gmina, Otyń, Pszczew, Rzepin, Skwierzyna, Sława, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Sulęcín, Szprotawa, Torzym, Wschowa, Zielona Góra gmina, Żagań gmina, Żary gmina;
 - 4) Ośrodki rozwoju IV rzędu o znaczeniu lokalnym: Bledzew, Bobrowice, Bogdaniec, Bojadła, Brody, Brzeźnica, Bytnica, Bytom Odrzański, Cybinka, Czerwieńsk, Dąbie, Dobiegniew, Gozdnicza, Górzycza, Gubin gmina, Iłowa, Jasień, Kłodawa, Kolsko, Kożuchów, Krzeszyce, Lipinki Łużyckie, Lubiszyn, Lubniewice, Lubrza, Małomice, Maszewo, Niegosławice, Nowe Miasteczko, Nowogród Bobrzański, Osno Lubuskie, Przewóz, Przytoczna, Santok, Siedlisko, Skąpe, Słońsk, Stare Kurowo, Szczaniec, Szlichtyngowa, Świdnica, Trzciel, Trzebiechów, Trzebiel, Tuplica, Witnica, Wymiarki, Zabór, Zbąszynek, Zwierzyn.
2. Strefy rozwoju osadnictwa
- 1) Pasma rozwojowe
 - Pasma rozwoju Gorzów Wlkp. – Zielona Góra – Nowa Sól o znaczeniu europejskim z krajowymi ośrodkami rozwoju: Zielona Góra, Gorzów Wlkp. i lotniskiem w Babimoście jako główną osią rozwoju województwa lubuskiego,
 - Pasma rozwoju wzdłuż rzeki Odry i Nysy Łużyckiej (do projektowanej autostrady A – 18 na południu) z ośrodkami o znaczeniu regionalnym: Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Gubin,
 - Pasma Kostrzyn nad Odrą – Gorzów Wlkp. – Drezdenko.
 - 2) Obszar węzłowy:
 - Obszar obejmujący skrzyżowanie autostrady A-2 i drogi ekspresowej S-3 w rejonie miejscowości Świebodzin i Międzyrzecz.
 - 3) Zespoły miejskie:
 - Zespół Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól (Lubuskie Trójmiasto),
 - Zespół Kostrzyn nad Odrą – Witnica – Gorzów Wlkp. - Drezdenko,
 - Zespół Gubin - Żary – Żagań – Szprotawa.
 - 4) Ośrodki o znaczeniu turystycznym:
 - Łęknica,
 - Sława,
 - Łagów,
 - Pszczew,
 - Dobiegniew,
 - Lubniewice,
 - Międzyrzecz.

System jednostek opieki zdrowotnej

Lubuska Strategia Ochrony Zdrowia na lata 2010 – 2013 wyznacza następujące priorytetowe cele

i działania w zakresie ochrony zdrowia w województwie lubuskim:

1. Poprawa efektywności funkcjonowania systemu ochrony zdrowia

Jednostki opieki zdrowotnej szczebla wojewódzkiego, powiatowego, gminnego i podstawowej opieki zdrowotnej powinny dążyć do poprawienia jakości świadczeń zdrowotnych. W podejmowanych działaniach jednostki powinny dążyć do wdrażania mechanizmów zarządzania jakością proponowanych przez standardy akredytacyjne opracowywane przez Centrum Monitorowania Jakości w Ochronie Zdrowia lub System Zarządzania Jakością zgodnie z normami ISO. Dążenia te powinny być oparte na budowaniu zespołów jakości, wspartych zaangażowaniem specjalistów z tej dziedziny.

Priorytety inwestycyjne wynikają również z zapotrzebowania epidemiologicznego oraz poprawy dostępu do wybranych obszarów opieki zdrowotnej i znajdują one także odzwierciedlenie w Wieloletnich Programach Inwestycyjnych, Lubuskim Regionalnym Programie Operacyjnym, Wieloletnich Specjalistycznych Programach Zdrowotnych.

W celu zapewnienia kompleksowości i ciągłości udzielanych świadczeń zdrowotnych należy dążyć do wypracowania systemu dostarczania pełnych danych o zdrowiu każdego pacjenta. Świadczeniodawcy we współpracy z Narodowym Funduszem Zdrowia, powinni zmierzać do stworzenia sieci powiązań pomiędzy jednostkami o różnych profilach leczniczych, różnych stopniach referencyjnych, w szczególności poprzez wypracowanie procedur czy umów dotyczących przekazywania pacjenta wraz z kompleksową informacją o jego zdrowiu do specjalistycznych ośrodków.

2. Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa

Sprawność i skuteczność regionalnego systemu ratownictwa medycznego w znacznej mierze warunkuje poziom bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców województwa. Podstawowym parametrem charakteryzującym działanie każdego systemu ratownictwa medycznego jest jego zdolność do reakcji w przypadku jednostkowego i/lub masowego zagrożenia życia i zdrowia. Dlatego w perspektywie kolejnych lat niezbędne jest podjęcie działań zmierzających do dalszego rozwoju oraz integracji regionalnego systemu ratownictwa medycznego. Dla osiągnięcia zwiększenia skuteczności regionalnego systemu ratownictwa medycznego założono realizację zadań, głównie ze sfery organizacyjnej, w mniejszym zakresie ze sfery inwestycyjnej. Konieczne jest stworzenia bazy Lotniczego Pogotowia Ratunkowego dla północnej części województwa.

3. Dostosowanie opieki zdrowotnej do dynamiki długookresowych trendów demograficznych

Umieralność niemowląt i małych dzieci w województwie lubuskim systematycznie spada. Dalszy spadek poziomu umieralności dzieci, przede wszystkim noworodków, będzie wynikał z poprawy poziomu życia oraz rozwoju zachowań prozdrowotnych kobiet w ciąży, jak i rozwoju medycyny perinatalnej.

Wczesne zdiagnozowanie deficytów rozwojowych i wynikających z nich problemów zdrowotnych u dzieci i młodzieży oraz zaplanowanie interwencji w tym zakresie, zapobiega poważnym patologiom zdrowotnym w późniejszym wieku i daje większe szanse na pełne zdrowie. Zmniejsza tym samym nakłady na świadczenia zdrowotne w późniejszym okresie życia. W tej fazie życia kształtują się również zachowania zdrowotne i postawy wobec zdrowia, które wpływają na styl życia w wieku dorosłym.

W województwie lubuskim, podobnie jak w kraju, występuje coraz wyraźniejsze i przybierające na sile starzenie się społeczeństwa. Sytuacja demograficzna i zdrowotna społeczeństwa województwa skłania do podejmowania działań mających na celu zapewnienie właściwej opieki medycznej dla osób starszych, a w konsekwencji wydłużenie okresu sprawności psychofizycznej ludzi w podeszłym wieku. Zjawisku starzenia się społeczeństwa towarzyszy zanikanie więzi rodziny wielopokoleniowej, wynikająca stąd samotność osób w wieku podeszłym, niesprawność fizyczna, uzależnienie od opieki otoczenia. Zróżnicowane zapotrzebowanie tej populacji wymaga podejmowania skoordynowanych działań. Muszą one

dotyczyć rozbudowy form pomocy lepiej dostosowanych do różnorodnych potrzeb medycznych, opiekuńczych, socjalnych oraz sytuacji chorych w stanie terminalnym.

4. Promocja zdrowia i kształtowanie prozdrowotnych postaw mieszkańców województwa lubuskiego

Ważnym dla utrzymania zdrowia człowieka jest styl życia. Definiowany przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) jako sposób bycia, będący wynikiem wzajemnego oddziaływania człowieka, warunków życiowych i indywidualnych wzorców zachowania, wynikających z czynników społeczno-kulturowych i osobistych cech charakteru. Wśród przyczyn chorób o znaczeniu społecznym (choroby układu krążenia, choroby nowotworowe, choroby układu oddechowego itp.) można wyróżnić szereg czynników, związanych ze stylem życia, prowadzących do powstania destrukcyjnych zmian w organizmie człowieka (złe odżywianie, brak aktywności fizycznej, nałogi itp.), a więc modyfikowalnych czynników ryzyka. Modyfikowanie czynników ryzyka jest sprawą niezwykle trudną i kosztowną, a pozytywne wyniki możliwe są do uzyskania w dłuższej perspektywie czasowej. Warto jednak podejmować takie działania, gdyż prowadzą do poprawy wskaźników epidemiologicznych, a tym samym zmniejszają koszty absencji chorobowej i nakłady na leczenie.

Podstawowymi czynnikami wpływającymi na zdrowie człowieka są:

- styl życia, na który przypada około 50% wszystkich wpływów,
- środowisko – około 20%,
- cechy genetyczne – około 20%,
- opieka zdrowotna – około 10%.

Koncentrując się na upowszechnianiu zasad zdrowego stylu życia należy zauważyć, że równolegle z realizacją programów profilaktycznych i programów promocji zdrowia powinny ulegać poprawie warunki służące ich wdrażaniu.

W ramach wyżej wymienionych priorytetów zdefiniowano następujące cele operacyjne:

Cel strategiczny: Poprawa efektywności funkcjonowania systemu ochrony zdrowia.

Cele operacyjne:

- Poprawa jakości usług medycznych.
- Poprawa organizacji świadczenia usług zdrowotnych – optymalne wykorzystanie zasobów.
- Optymalizacja wykorzystania środków finansowych przeznaczonych na ochronę zdrowia.
- Poprawa funkcjonowania systemu informacji i wiedzy o ochronie zdrowia.

Cel strategiczny: Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa.

Cele operacyjne:

- Rozwój systemu ratownictwa medycznego.
- Zapobieganie negatywnym skutkom zdrowotnym narażenia na szkodliwe czynniki fizyczne, chemiczne i biologiczne środowiska.
- Zapobieganie zagrożeniom wynikającym z zanieczyszczenia żywności.
- Zapobieganie skutkom zanieczyszczeń znajdujących się w wodzie przeznaczonej do spożycia przez ludzi.

Cel strategiczny: Dostosowanie opieki zdrowotnej do dynamiki długookresowych trendów demograficznych.

Cele operacyjne:

- Poprawa zdrowia kobiet w wieku rozrodczym oraz noworodków i niemowląt.
- Poprawa zdrowia dzieci i młodzieży.
- Poprawa stanu zdrowia populacji dorosłej.
- Poprawa jakości i skuteczności opieki geriatrycznej.

- Zapewnienie właściwej opieki osobom niepełnosprawnym.
- Zapewnienie właściwej opieki osobom chorym psychicznie.
- Zapewnienie właściwej opieki osobom uzależnionym.

Cel strategiczny: Promocja zdrowia i kształtowanie prozdrowotnych postaw mieszkańców województwa lubuskiego.

Cel operacyjny:

- Profilaktyka zdrowotna i propagowanie zdrowego stylu życia.

Do głównych problemów ochrony zdrowia w województwie lubuskim zalicza się:

1. „Braki kadrowe – największe w dziedzinie medycyny ratunkowej, anestezjologii i intensywnej terapii, ortopedii i traumatologii narządu ruchu, neurologii, chirurgii ogólnej, pediatrii, chorób wewnętrznych, diagnostyki laboratoryjnej.
2. Brak chętnych do specjalizowania się, a także brak jednostek akredytacyjnych na terenie woj. lubuskiego (luka pokoleniowa).
3. Niedobory kadrowe wśród kadry pielęgniarek i położnych, ratowników medycznych oraz instrumentariuszek.
4. Atrakcyjniejsza oferta finansowa dla kadry medycznej za granicą.
5. Pogorszenie dostępności do świadczeń zdrowotnych (np. chirurgia stomatologiczna, kardiologia dziecięca, dermatologia, wenerologia, pediatria).
6. Nierównomierna dostępność do niektórych rodzajów i zakresów świadczeń (szczególnie w zakresie ambulatoryjnej opieki specjalistycznej).
7. Ograniczona dostępność do świadczeń z zakresu: chirurgii klatki piersiowej, pediatrii i specjalizacji dziecięcych (głównie neurologii, kardiologii, urologii, psychiatrii), rehabilitacji, diabetologii, hematologii, okulistyki, geriatrici, endokrynologii, chirurgii stomatologicznej, chirurgii szczękowo-twarzowej, pielęgniarstwa i usług opiekuńczych, a także badań w neonatologii, ortopedii i traumatologii narządu ruchu.
8. Niski poziom finansowania ochrony zdrowia.
9. Zbyt niskie kontrakty z NFZ w odniesieniu do zapotrzebowania – zarówno pod względem liczby świadczeń jak i wyceny punktowej.
10. Zmniejszenie wpływu składek do NFZ może skutkować: niższymi kontraktami, odpływem specjalistów, ograniczeniem dostępności i wydłużeniem kolejek oczekujących na świadczenia, zwiększeniem migracji pacjentów, zagrożeniem akcjami strajkowymi.
11. Wzrost zobowiązań niektórych szpitali.
12. Pozostałe problemy związane z kontraktowaniem świadczeń: brak szeregu schorzeń w grupach JPG, nieuwzględnienie specyfiki usług świadczonych dzieciom, konieczność weryfikacji finansowania SOR, brak możliwości sumowania procedur, brak zróżnicowania kontraktów w zależności od poziomu referencyjnego szpitala.
13. Konieczność zapewnienia prawidłowego funkcjonowania systemu ratownictwa medycznego. Brak środków na dostosowanie struktur SOR-ów do wymogów. Problem prawidłowego zabezpieczenia kadry medycznej.
14. Potrzeba wprowadzenia zmian organizacyjnych – głównie w SP Szpitalu Wojewódzkim w Gorzowie Wielkopolskim.
15. Konieczność przeprowadzenia remontów w obiektach szpitalnych (głównie Cibórz, Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski, Nowa Sól).
16. Konieczność doposażenia w aparaturę i sprzęt medyczny lub wymiany na sprzęt nowszej generacji.

17. Brak ośrodków klinicznych.

Za mocne strony ochrony zdrowia w województwie lubuskim uznać należy:

1. Pozycję lidera w procesie przekształceń szpitali i lecznictwa ambulatoryjnego.
2. Dostosowywanie profilu działania oddziałów szpitalnych do potrzeb (m.in. rozwój form opieki długoterminowej).
3. Długotrwałe i sprawnie działający Rejestr Usług Medycznych - RUM.
4. Poprawa zaopatrzenia w sprzęt i aparaturę medyczną oraz remonty i modernizację infrastruktury z wykorzystaniem m.in. środków unijnych.
5. Nowatorskie terapie i zabiegi operacyjne.
6. Migracja pacjentów z innych województw do szpitali lubuskich, głównie w opiece psychiatrycznej i leczeniu uzależnień oraz w neurochirurgii, ortopedii ostrej, kardiologii i in.
7. Względnie stabilna sytuacja w szpitalach (codzienne monitorowanie) – zmiany w zatrudnieniu dotyczą głównie zmian formy zatrudnienia.
8. Zwiększająca się liczba podmiotów posiadających akredytację oraz certyfikat jakości”.

10.3. OŚRODKI, NA TERENIE KTÓRYCH REALIZOWANE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO

Zgodnie z art. 2 pkt 5 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz.717, z późn. zm.) przez „inwestycje celu publicznego” należy rozumieć działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim i krajowym) stanowiące realizację celów, o których mowa w art.6 Ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2000 r. Nr 46, poz. 543 z późn. zm.)

Inwestycje celu publicznego powinny być lokalizowane zgodnie z ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub na podstawie decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

Inwestycje celu publicznego, dotyczą głównie:

- 1) wydzielenia gruntów pod drogi publiczne, budowy, utrzymania oraz wykonywania robót budowlanych na potrzeby tych dróg, obiektów i urządzeń transportu publicznego, a także łączności publicznej i infrastruktury informatycznej,
- 2) realizacji infrastruktury technicznej,
- 3) budowy i utrzymania obiektów i urządzeń niezbędnych dla zapewnienia bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa publicznego,
- 4) szkół publicznych, obiektów ochrony zdrowia, placówek kulturalnych i sportowych, a także obiektów administracyjnych,
- 5) realizacja zadań wynikających z konieczności ochrony obiektów zabytkowych i cennych przyrodniczo.

W celu umożliwienia dalszej aktywności gospodarczej regionu lubuskiego niezbędna jest realizacja zadań o charakterze inwestycji celu publicznego. Celami takimi są między innymi:

- 1) realizacja nowej trasy kolejowej dużej prędkości Berlin – Poznań – Łódź – Warszawa, ze stacją w Zielonej Górze lub Świebodzinie,
- 2) budowa mostu w miejscu przeprawy promowej – Połęcko w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 138,
- 3) budowa mostu w miejscu przeprawy promowej – Pomorsko w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 281,
- 4) budowa mostu na Odrze w Kostrzynie nad Odrą,

- 5) budowa mostu w miejscowości Urad,
- 6) budowa obwodnic w ciągach dróg wojewódzkich:
 - a) droga województwa Nr 132 – obwodnica na Kostrzyn wraz z mostami,
 - b) droga województwa Nr 137 – obwodnica Ośno Lubuskie,
 - c) droga województwa Nr 137 – obwodnica Kunowice,
 - d) droga województwa Nr 158 – obwodnica Drezdenko,
 - e) droga województwa Nr 278 – obwodnica Konotop,
 - f) droga województwa Nr 279 – obwodnica Drzonków,
 - g) droga województwa Nr 282 – obwodnica Zabór – Drożków – Stary Kisielin,
 - h) droga województwa Nr 287 - obwodnica Bobrowice – Kukadło – Kosierz,
 - i) droga województwa Nr 288 – obwodnica Bogaczów,
 - j) droga województwa Nr 289 – obwodnica Nowogród Bobrzański,
 - k) droga województwa Nr 287/289 – obwodnica Lubsko II etap,
 - l) droga województwa Nr 289 – obwodnica Zasięki,
 - m) droga województwa Nr 296 – obwodnica Żagań,
 - n) droga województwa Nr 296 – obwodnica Iłowa,
 - o) droga województwa Nr 297/283/296 – obwodnica Kozuchów,
 - p) droga województwa Nr 303 – obwodnica Lubinicko i Jezioro,
 - q) droga województwa Nr 304 – obwodnica Nowe Kramsko,
 - r) droga województwa Nr 303/304 – Babimost,
 - s) droga województwa Nr 278 – obwodnica Sława II etap,
 - t) droga województwa Nr 315, 297 – obwodnica Nowa Sól.

10.4. TERENY OGRANICZONEGO UŻYTKOWANIA I WYŁĄCZONE SPOD ZABUDOWY

W Zmianie PZPWL wyznacza się obszary ograniczonego użytkowania i obszary wyłączone spod zabudowy (stosownie do skali szczegółowości planowania na szczeblu wojewódzkim).

Obszarami tym są m.in.:

- system przyrodniczych obszarów chronionych,
- obszary i obiekty dziedzictwa kulturowego oraz zabytki,
- obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin,
- strefy ochronne terenów zamkniętych,
- obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych,
- tereny bezpośrednich i pośrednich stref ochronnych ujęć wodnych,
- tereny o ograniczonym użytkowaniu zgodnie z wydanymi decyzjami administracyjnymi uwzględniającymi zasady ustalone w ustawach lub branżowych przepisach (np. odległości od urządzeń energetycznych, dróg, lotnisk, wysokości obiektów w strefie przelotów samolotów itp.).

11. STRUKTURA OSADNICZA REGIONU

Województwo lubuskie, podobnie jak inne regiony w Polsce posiada policentryczną strukturę osadniczą. Wynika to m.in. z braku dominacji jednego miasta i względnie równomiernego rozmieszczenia miast na obszarze całego województwa i ich niezłej w wymiarze ilościowym dostępności komunikacyjnej i transportowej.

Policentryczny system miast stwarza dla działalności gospodarczej dobre warunki uzyskiwania wysokich korzyści ekonomicznych przy umiarkowanych kosztach transportu. Umożliwia komplementarność funkcjonalną miast zajmujących różne poziomy w hierarchii osadniczej.

W systemie osadniczym o policentrycznej strukturze można zapewnić wysoki stopień zagregowanej przestrzennej dostępności do rynków pracy i usług wyższego rzędu (kulturalnych, edukacyjnych, ochrony zdrowia). System policentryczny uznaje się za bardziej efektywny pod względem zużycia energii i gospodarki odpadami, aniżeli układ silnie skoncentrowany lub rozproszony.

11.1. ELEMENTY UKŁADU OSADNICZEGO WOJEWÓDZTWA

Miasta pełnią podstawową rolę w procesach rozwoju gospodarczego, zapewniają także zaspokojenie wielu potrzeb życiowych ludności, szczególnie związanych z usługami, w tym usługami wyższego rzędu.

Ich rozwój, a szczególnie największych - Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski, oraz tych najlepiej powiązanych z układem międzynarodowym, będzie w znacznym stopniu determinował procesy rozwoju województwa.

Duże miasta tworzą organizmy silnie zróżnicowane wewnątrz. Są siedzibami władz województwa (Zielona Góra – siedziba władz samorządowych i Gorzów Wielkopolski - siedziba władz rządowych) i fakt ten wyraźnie określa ich wysoką pozycję hierarchiczną w krajowym i wojewódzkim systemie osadniczym.

Miasta i ich otoczenie są miejscem koncentracji problemów transportowych. Maleje udział transportu publicznego w przewozach i rośnie zatłoczenie dróg, które staje się problemem nie tylko w dużych, ale także w średnich i małych miastach, w których szczególną uciążliwość stwarza ruch tranzytowy.

Obszary wiejskie są to tereny zaspokajające podstawowe potrzeby mieszkańców województwa oraz tereny o wysokich walorach i zasobach przyrodniczych.

Rozwój obszarów wiejskich będzie w dużej mierze decydował o jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń Regionu Lubuskiego.

Przyjmując, jako kryterium liczbę ludności w miastach (dane na 2008r.), można wyróżnić następujące grupy miast:

1) Miasta duże, o liczbie ludności powyżej 100 tys. mieszkańców, pełnią istotne funkcje międzynarodowe i krajowe.

Funkcje krajowe w województwie lubuskim pełnią Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski.

2) Miasta średniej wielkości

Do kategorii miast średniej wielkości należy zaliczyć miasta o liczbie od 10 do 100 tysięcy mieszkańców.

W województwie lubuskim należą do tej kategorii miasta: Drezdenko, Gubin, Kostrzyn nad Odrą, Krosno Odrzańskie, Lubsko, Nowa Sól, Międzyrzecz, Skwierzyna, Słubice, Strzelce Krajeńskie, Sulechów, Sulęcín, Szprotawa, Świebodzin, Wschowa, Żagań, Żary.

Ośrodki powiatowe, to w zdecydowanej większości miasta o liczbie od 15 do 20 tys. mieszkańców.

Bardzo ważną rolę w stabilizowaniu się sieci miast średniej wielkości odgrywają funkcje powiatowe. Są one

podstawą utrzymania zespołów wykształconych i wyspecjalizowanych pracowników, tworzących ważny składnik lokalnych społeczności; przyciągają także bardziej wyspecjalizowane usługi i inne funkcje gospodarcze. Ważne są także funkcje edukacyjne i w zakresie opieki zdrowotnej.

3) Małe miasta – miejscowości liczące poniżej 10 tys. mieszkańców.

Jest to zbiór bardzo silnie zróżnicowany, zarówno pod względem stanu budownictwa i infrastruktury, jak i pełnionych funkcji. Część małych miast, w tym wiele miejscowości wypoczynkowych, położonych w zasięgu bezpośredniego oddziaływania dużych miast ma dobre perspektywy rozwoju.

Niektóre miasta województwa lubuskiego mogą stać się punktami docelowymi nowych inwestycji związanych z kapitałem zagranicznym.

4) Osadnictwo wiejskie

Na obszarach wiejskich wyodrębnionych wg kryterium administracyjnego, gęstość zaludnienia wynosi średnio 50 osób/km² i jest silnie zróżnicowana regionalnie. Duża ilość gmin wiejskich to obszary kumulacji barier rozwojowych, gdzie jednocześnie występuje wiele negatywnych czynników: niekorzystna struktura demograficzna, rozproszone osadnictwo, niski poziom infrastruktury itd.

Przejawem „zapóźnienia” cywilizacyjnego niektórych obszarów wiejskich jest znacznie niższe niż w miastach wyposażenie gospodarstw domowych w urządzenia sanitarne i nowoczesne instalacje grzewcze, a także w infrastrukturę chroniącą środowisko naturalne.

12. STREFA KULTUROWA

12.1. DZIAŁANIA ZMIERZAJĄCE DO UTRZYMANIA I WYKORZYSTANIA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU LUBUSKIEGO

Dla podniesienia atrakcyjności turystycznej i historycznej Województwa Lubuskiego i rozwoju turystyki w bardzo szerokim zakresie (zaakceptowano) i wykorzystano proponowane kierunki działań zawarte w opracowaniu „Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego”.

Rangę dziedzictwa kulturowego w województwie lubuskim podnosi fakt, że spleta się ono z bogactwem krajobrazu, jaki tworzą lasy, jeziora, rzeki i rzeźba terenu. Dlatego dla ochrony wartości krajobrazu ważną sprawą jest zachowanie walorów przyrodniczych i podnoszenie ich znaczenia. Najskuteczniejszą formą w realizacji takiego celu jest nadanie określonym obszarom statusu parku narodowego, parku krajobrazowego bądź rezerwatu.

Na terenie województwa lubuskiego znajdują się obszary o najwyższym stopniu ochrony: Narodowy Park Ujście Warty i Drawieński Park Narodowy, a także osiem parków krajobrazowych: Barlinecko - Gorzowski Park Krajobrazowy, Krzesiński Park Krajobrazowy, Gryżyński Park Krajobrazowy, Łagowski Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa (którego nazwę planuje się zmienić na Park Krajobrazowy „Geopark Łuk Mużakowa), Pszczewski Park Krajobrazowy, Przemęcki Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Ujście Warty, Rezerwat Kulturowy „Park Mużakowski” mający rangę Pomnika Historii. Zabytki architektury, urbanistyki i ruralistyki położone w obrębie parków krajobrazowych lub na obszarach ich otuliny zyskują na wartości, stając się atrakcyjniejszymi turystycznie. W kontekście ochrony dziedzictwa przeszłości, kulturowego i przyrodniczego, ważna jest dbałość o przyrodnicze otoczenie zespołów urbanistycznych, założeń wiejskich lub pojedynczych zabytków.

12.2. WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Program opieki nad zabytkami w województwie lubuskim ma służyć ochronie, rewaloryzacji i włączeniu zasobów dziedzictwa kulturowego w nurt szeroko pojętej sfery gospodarczej, edukacji i turystyki. Istotnym warunkiem skutecznej realizacji zapisanych w programie zadań jest zespolenie i koordynacja działań samorządu województwa, jednostek samorządowych szczebla powiatowego i gminnego, służby konserwatorskiej oraz organizacji społecznych.

Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego wymaga szeregu różnych działań, m.in.:

1. Systematyczne aktualizowanie informacji o zabytkach regionu przez uzupełnianie portalu internetowego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Włączenie systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w procesy gospodarcze i rynkowe w drodze kompromisu między zasadami ochrony a wymogami i prawami ekonomii.
3. Aktywne przyciąganie inwestorów dla zagospodarowania zabytków poprzez stosowanie zachęt inwestycyjnych, skuteczną pomoc publiczną i kreowanie partnerstwa publiczno-prywatnego.
4. Poszerzanie ofert turystycznych na bazie dziedzictwa kulturowego poprzez szerokie udostępnianie zabytków (szlaki kulturowe), łączenie różnych imprez z miejscowymi obiektami zabytkowymi.
5. Wspieranie turystyki wiejskiej opartej m.in. o gospodarstwa agroturystyczne, imprezy typu „Święto chleba” (Bogdaniec), „Dzień pieroga” (Budachów) itp.

6. Kreowanie symbolicznego wizerunku miejscowości przez określony, charakterystyczny zabytek, czy element dziedzictwa niematerialnego.
7. Kontynuowanie owocnego współdziałania wojewódzkiego urzędu konserwatorskiego i władz samorządowych w organizowaniu Dni Ochrony Zabytków i Europejskich Dni Dziedzictwa.
8. Poszerzanie zakresu społecznej edukacji przez wspieranie lokalnych inicjatyw związanych z popularyzowaniem dziedzictwa kulturowego.
9. Poszerzanie edukacji dzieci i młodzieży ukierunkowanej na kształcenie patriotyzmu lokalnego w formie „małej ojczyzny” z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa kulturowego.
10. Promowanie i wspieranie wszelkich inicjatyw zmierzających do wykorzystania dziedzictwa kulturowego (turystyka, zagospodarowanie zabytków), a przez to aktywizacja lokalnych społeczności, tworzenia nowych miejsc pracy i rozwoju alternatywnych źródeł dochodu, szczególnie na wsi.
11. Wspieranie działań popularyzatorskich w atrakcyjny sposób – lokalne wydarzenia z przeszłości (muzea) oraz wiedzę o dawnych rzemiosłach, zajęciach, obyczajach, kuchni wiejskiej itp. (skanseny w Ochli i Bogdańcu).
12. Wspieranie muzeów w działaniach popularyzujących, poprzez wystawy i imprezy, walory dziedzictwa kulturowego, lokalną tradycję i historię.

12.3. OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO WOJEWÓDZTWA

Obecny stan krajobrazu kulturowego w województwie lubuskim odzwierciedla niekorzystne zaszłości spowodowane zniszczeniami wojennymi 1945 roku, przeobrażeniami etnicznymi i społeczno-politycznymi po II wojnie światowej oraz długoletnimi zaniedbaniami w sferze ochrony zabytków i planowania przestrzennego. Złej gospodarce z przeszłości wtórują zachodzące obecnie negatywne procesy ekonomiczne powodujące degradację przestrzeni kulturowej – wynikające z modernizacji produkcji i nowych inwestycji. Towarzyszy temu porzucanie obiektów przemysłowych, często o wartościach zabytkowych oraz budowanie nowych obiektów produkcyjnych i handlowych, nierzadko dysharmonizujących otoczenie zabytkowych układów czy obiektów.

Wyeliminowanie w dalszej przyszłości, a zminimalizowanie w okresie lat 2009-2012, zaszłości w przeszłości deformacji krajobrazu kulturowego, a także zapobieganie nowym zagrożeniom, ma istotne, wielorakie znaczenie, w tym gospodarcze, zwłaszcza w obszarze gospodarki turystycznej i kulturowej. W płaszczyźnie tej działalności plasują się także placówki muzealne.

Kwestia rewaloryzacji i rewitalizacji krajobrazu kulturowego, jako elementu gospodarki województwa, winna się splotać z polityką proekologiczną (w tym ochroną przyrody), przestrzenną i architektoniczną.

Włączenie zabytków w procesy gospodarcze województwa wymaga pogłębienia wiedzy o zasobach wszystkich grup i typów obiektów dziedzictwa kulturowego. Generuje to potrzebę pogłębionych badań i opracowań studyjnych, analitycznych i syntetycznych na temat zasobów, systemu informacji, monitoringu i zarządzania zabytkami.

Niezbędna potrzeba aktualnej wiedzy o zabytkach ujętych w rejestrze i ewidencji, jak też obiektach kwalifikujących się do takiego miana w kontekście zmiany definicji pojęcia zabytek, wymaga uzupełnienia braków w dokumentacji. Dotyczy to materiałów ewidencyjnych, studiów historyczno-urbanistycznych oraz opracowań analitycznych i syntetycznych. Opracowania te zaktualizują i wzbogacą bazę informacyjną o zabytkach, umożliwią również racjonalną opiekę nad nimi i właściwe zarządzanie.

Istniejące aktualnie rozpoznanie zasobów kulturowych województwa lubuskiego zawiera wiele luk i charakteryzuje się różnym stanem wiedzy w odniesieniu do poszczególnych grup zabytków. Najpilniejszą sprawą jest poszerzenie wiedzy o wartościach i stanie zachowania krajobrazu kulturowego wsi. W celu

wykorzystania zabytków w procesach gospodarczych niezbędne jest rozpoznanie zasobu zabytków przemysłowych, sklasyfikowanie ich walorów oraz uwarunkowań konserwatorskich w przypadku adaptacji. Materiały ewidencyjne, stanowiące podstawowe źródło wiedzy o zabytkach, wymagają aktualizacji i poszerzenia. Odnosi się to do zbierania informacji o aktualnym stanie zachowania zabytków, aktualizacji zapisów, wynikających z rezultatów badań i odkryć. Dotyczy także objęcia ewidencją określonych obiektów przemysłowych i technicznych po ich rozpoznaniu.

Skuteczne i kompetentne zarządzanie zabytkami, ukierunkowane na włączenie ich w procesy działań gospodarczych bez utraty walorów kulturowych, wymaga solidnej wiedzy czerpanej z nowoczesnej bazy informacji. Bazy danych o wojewódzkich zasobach kulturowych winny działać na wszystkich szczeblach administracji, a zawarte w nich informacje powinny być skomasowane na portalu internetowym Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Rzetelna wiedza o zasobach i stanie zachowania dziedzictwa kulturowego daje podstawę do sprawnego zarządzania zabytkami, m.in. przez stosowanie narzędzi prawnych i ekonomicznych w kwestiach związanych z adaptacją i należyтым utrzymaniem obiektów zabytkowych. Ułatwia również prowadzenie profesjonalnych działań marketingowych.

Platforma internetowa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków winna stanowić główną bazę informacji o dziedzictwie kulturowym województwa zawierającą, aktualizowane na bieżąco, wszelkie dane o zabytkach. Pełne informacje o zabytkach określonych obszarów administracyjnych winny być zamieszczane na portalach internetowych samorządowych jednostek terytorialnych.

Skuteczna realizacja zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami rodzi konieczność podejmowania profesjonalnych działań marketingowych, odpowiadających wymogom współczesnego rynku. Powinny one obejmować takie zagadnienia, jak: organizacja systemu informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego, oferta turystyczno-kulturowa, oferta gospodarcza w sferze zabytków itp.

Wykorzystanie zabytków w rozwoju gospodarczym województwa lubuskiego ma podwójne znaczenie – rewitalizuje cenne kulturowo obiekty i podnosi atrakcyjność regionu na płaszczyźnie turystycznej. Tak w przypadku przestrzeni zurbanizowanej, jak i wiejskiej, wykorzystanie obiektów zabytkowych do współczesnych celów gospodarczych związane jest z ich odbudową lub konserwacją, a to działa korzystnie na wizerunek regionu. Działania podejmowane w tym zakresie mają wymiar wielowarstwowy – od planowania i programowania, poprzez procedury inwestycyjne, do efektu finalnego i zagospodarowania zabytków nieużytkowanych.

Do znacznej liczby nieużytkowanych zabytków rezydencjonalnych dołączyły w ostatnim czasie zespoły budowli przemysłowych nieprzydatnych do celów produkcyjnych ze względów technologicznych. Zagospodarowanie opuszczonych pałaców i dworów wymaga skoordynowanych działań samorządów terytorialnych i służby konserwatorskiej. Poszukiwanie inwestorów za pośrednictwem mediów i nośników elektronicznych powinny, obok informacji o obiekcie, podawać też możliwości przyznawania ulg, kredytów itp. W odniesieniu do obiektów przemysłowych powinny być stosowane pewne odstępstwa od rygorów konserwatorskich.

Ustawowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków polegają głównie na utrzymywaniu obiektów w należyтым stanie, remontowaniu ich, konserwacji elementów plastycznych, estetycznym utrzymaniu otoczenia itp., w wypadku obiektu nieużytkowanego – jego zabezpieczania bądź odbudowy.

12.4. PROPONOWANE PARKI KULTUROWE

Lp.	Miejscowość	Obiekt lub zespół obiektów
1.	Biedrzychowice Dolne	Romański kościół z poł. XIII wieku, brama w murze otaczającym plac kościelny (XVI-XVIII w.), kaplica nagrobna (XIX w.) i sąsiadujący z kościołem dom mieszkalny z XVIII wieku.
2.	Bojadła	Zespół pałacowo-parkowy (XVIII w.) i kościół parafialny
3.	Bytom Odrzański	Zabytkowa zabudowa wokół rynku z sąsiadującym obszarem kościoła parafialnego, dawnej szkoły ewangelickiej i cmentarza z nagrobkami z XVII w.
4.	Chlastawa	Kościół drewniany (XVII w.) z dzwonnica.
5.	Dąbroszyn	Zespół architektoniczno-parkowy: pałac, kościół, pawilon ogrodowy, park (XVII-XIX w.).
6.	Drezdenko	Zespół urbanistyczny: rozplanowanie, pałac, zbrojownia, zabudowa mieszkalna.
7.	Glisno	Zespół klasycystyczny pałacu i kościoła.
8.	Gorzów Wlkp.	Willa fabrykancka (obecnie muzeum), secesyjna z otoczeniem ogrodowym oraz tzw. Nowe Miasto.
9.	Gościkowo	Zespół pocysterski: gotycko barokowy kościół i klasztor z otoczeniem ogrodowym i korytem Paklicy.
10.	Iłowa Żagańska	Zespół rezydencjonalny: pałac (XVII-XIX w.), park (XVIII-XIX), zabudowanie folwarczne (ok. 1900).
11.	Klępsk	Kościół drewniany z XIV-XVIII w.
12.	Kosieczyn	Kościół drewniany z XIV w.
13.	Kożuchów	Zespół urbanistyczny i lapidarium rzeźby nagrobnej XVI-XVII w.
14.	Lubięcín	Wzgórze trzech wiatraków, wzgórze kościelne z cmentarzem, kościół parafialny.
15.	Lubniewice	Układ przestrzenny miasteczka z przyrodniczym otoczeniem oraz starym i nowym zamkiem.
16.	Lubsko	Zespół urbanistyczny z trzynastowiecznym centrum i przedmieściami.
17.	Łagów	Centrum miasteczka między bramami, zamek, park i grodzisko.
18.	Mierzęcín	Założenie pałacowe z otoczeniem parkowym z drugiej połowy XIX wieku.
19.	Międzyrzecz	Kompleks zamkowo-muzealny z przyrodniczym otoczeniem.
20.	Nowe Miasteczko	Założenie urbanistyczne: średniowieczne rozplanowanie miasta, z kościołem farnym (XIV-XVI w.), kościołem poewangelickim z 1785 (wieża z 1888), ratuszem z XVII-XIX wieku i zabudową mieszkalną z XVIII-XIX wieku.
21.	Ośno Lubuskie	Zespół architektoniczny kościoła farnego (XIII-XV w.), ratusza (1884 r.) i murów obronnych z basztami (XIV-XV w.).
22.	Przewóz	Grodzisko z murowaną wieżą obronną z XIII wieku, teren podgrodzia otoczony wałem ziemnym.
23.	Pszczew	Układ przestrzenny miasteczka z kościołem, muzeum (Domem Szewca)

		i gródkiem stożkowym, w otoczeniu jezior.
24.	Rokitno	Barokowy kościół – Sanktuarium Maryjne z 1756 i kaplica z 1758 roku.
25.	Santok	Grodzisko wczesnośredniowieczne w widłach Warty i Noteci.
26.	Sława	Założenie urbanistyczne: średniowieczne rozplanowanie z małomiasteczkową zabudową mieszkalną z XVIII-XIX wieku, kościołem parafialnym z 1604 roku, kościołem poewangelickim z 1836 roku, pałacem z 1735 roku i parkiem z XVIII-XIX wieku. Całość położona w otoczeniu jeziora i lasów.
27.	Słońsk	Układ przestrzenny miasteczka, kościół, ruiny pałacu joannitów, w powiązaniu z Parkiem Narodowym Ujście Dolnej Warty.
28.	Szprotawa	Zespół urbanistyczny z ratuszem, kościołem farnym, szkołami, ruiną zamku, kościołem św. Andrzeja.
29.	Świebodzin	Zespół urbanistyczny miasta w układzie przestrzennym ukształtowanym w okresie XIII - pocz. XX w.
30.	Tarnów Jezierny	Zespół złożony z pałacyku myśliwskiego na grodzisku i podgrodzia, w przyrodniczym otoczeniu (jezioro, lasy).
31.	Trzebiechów	Układ przestrzenny miasteczka z zabytkami: kościół, pałac, szpital i park krajobrazowy.
32.	Wicina	Grodzisko z okresu kultury łużyckiej, układ wiejski.
33.	Wschowa	Zespół urbanistyczny starego miasta (XIII-XIV w.) z przedmieściami i lapidarium rzeźby nagrobnej z XVII-XIX w.
34.	Zabór	Zespół pałacowo-parkowy z XVII-XVIII w.
35.	Zatonie	Kompleks: ruiny kościoła(XIII w.), pałac (XVII-XIX), park: rezerwat przyrody.
36.	Zielona Góra	Zespół budynków przemysłowych poddanych rewitalizacji i adaptacji do nowych funkcji.
37.	Zielona Góra	Zespół urbanistyczny starego miasta z kościołami św. Jadwigi (XVI-XVII w.), Matki Boskiej Częstochowskiej (poł. XVIII w.), ratuszem (XV-XVIII w.), wieżą głodową (XV w.) i zabudową mieszkalną (XVIII-XX w.).
38.	Żagań	Zespół zabytków sakralnych miasta: kościół i dawny klasztor augustianów (XIII-XVIII), kościół pofranciszkański (XIV-XVI w.), kościół Nawiedzenia NMP (XV-XVIII w.), kaplica Bożego Grobu (1598), kościół św. Ducha (1702), kościół Świętego Krzyża (XIV w. - 1849).
39.	Żary	Zespół zamkowo-pałacowy z grodziskiem, terenem podgrodzia, kościołem św. Piotra, terenem parku.
40.	Żary	Teren dziewiętnastowiecznego parku „Zielony Las”.

Źródło: Wojewódzki Konserwator Zabytków, Zielona Góra

12.5. PROPONOWANE SZLAKI TURYSTYCZNE I KRAJOBRAZOWE

Szlaki turystyczne, a także szlaki krajobrazowe stanowią formę ochrony krajobrazu kulturowego zapisaną w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Bogactwo zasobów kulturowych, w dużej mierze nieprzekształconych układów przestrzenno-krajobrazowych, stwarza możliwości łączenia całego regionu, kraju, a nawet obszarów leżących poza granicą. Szlaki turystyczne tworzone w oparciu o zasoby kulturowe mogą łączyć się ze szlakami czy obszarami przyrodniczymi takimi, jak rezerваты, parki, a także pokrywać się, łączyć lub przecinać ze szlakami o różnej tematyce.

Osiągnięcie tego celu będzie możliwe wówczas, gdy powstaną długofalowe programy interdyscyplinarne uwzględniające aktywny udział lokalnego społeczeństwa i przy wykorzystaniu środków finansowych z różnych źródeł. Dlatego priorytetem w osiągnięciu tego celu jest:

- a) opracowanie interdyscyplinarnych, merytorycznych i finansowych długofalowych programów z uwzględnieniem aktywności społeczności lokalnej; w celu zdiagnozowania środowiska kulturowego i przyrodniczego, stanu zachowania, pełniących funkcji i wskazania ich walorów i konfliktów, a także określenia optymalnych sposobów ich ochrony i możliwości adaptacji do nowych funkcji;
- b) wspomaganie społeczności lokalnej w tworzeniu nowych miejsc pracy np. w agroturystyce, wytwarzaniu produktów regionalnych, zajazdów z kuchnią regionalną, szczególnie w obiektach zabytkowych;
- c) tworzenie zespołów gospodarczych związanych z obsługą turystyczną;
- d) współpraca międzyregionalna wynikająca z historycznych uwarunkowań (przynależności do krain historycznych) i transgraniczna Łęknica-Bad Muskau, Brody-Forst, Gubin-Guben, Słubice - Frankfurt nad Odrą;
- e) wypracowanie metod zwiększenia zaangażowania sektora prywatnego w rewaloryzację obiektów zabytkowych znajdujących się na szlakach turystycznych z możliwością ich adaptacji na cele turystyczne, takie jak: małe muzea, małe hotele, restauracje itp.;
- f) aktywny udział w integralnych programach mających na celu kształtowanie regionalnej przestrzeni z przestrzenią europejską związaną z tworzeniem wspólnych szlaków turystycznych i krajoznawczych;
- g) ścisła współpraca samorządów każdego szczebla, a szczególnie gmin zainteresowanych tworzeniem tras łączących regiony (m.in.: pieszych i rowerowych np.: poprzez rozważenie możliwości wykorzystania śladów linii kolejowych).

1. Szlak cysterski

Szlak wiąże się z zabytkami powstałymi z fundacji klasztorów w Trzebnicy, Gościkowie, Zemsku i Bledzewie. Prowadzi z Ołoboku założonego w pierwszej poł. XIII wieku przez cysterki trzebnickie (miasteczko, kościół klasycystyczny [1795 r.]) do Radoszyna (kościół późnogotycki z XV wieku) i dalej do Świebodzina (zamek w użytkowaniu cysterek w latach 1699-1810). Na północ od Świebodzina leżą miejscowości należące w przeszłości do klasztoru cystersów w Gościkowie. Ze Świebodzina szlak wiedzie do Lubrzy, miasteczka cystersów w latach 1322-1810, i Gościkowa, gdzie można zwiedzić klasztor ufundowany w 1235 r. przez komesa Bronisza. W skład zespołu poklasztorowego wchodzi kościół z około połowy XIII wieku, przebudowany w XVII-XVIII w., oraz gotycko-barokowe założenie klasztorne z dwoma dziedzińcami. Fundacją cystersów paradyskich są też barokowe kościoły znajdujące się w należących do nich wsiach – Kaławie (po połowie XVIII w.) i Wysokiej (1792 r.). Trzecia część szlaku wiąże się z zabytkami fundacji klasztoru w Bledzewie. Miasteczko z piętnastowiecznym rozplanowaniem posiada gotycki kościół z XV w. i młyn poklasztorowy z XIX wieku. Z Bledzewa szlak wiedzie do Rokitna (kościół barokowy z 1742 r.) przez należące do klasztoru wsie: Nową Wieś (kościół z 1757 r.), Osiecko (kościół z końca XIV w. przebudowany w XIX w.), Stary Dworek (kościół i dwór opacki z lat siedemdziesiątych XVIII w.), Kalsko (kościół drewniany z XVII w.).

2. Szlak templariuszy i joannitów

Szlak ma początek w Chwarszczanach (zachodniopomorskie), gdzie templariusze mieli w XIII w. komandorię i gdzie stoi kościół romańsko-gotycki albo w Słońsku, który od 1426 r. był siedzibą brandenburskiego baliwatu joannitów. Dalsza trasa wiedzie do Sulęcina (dwór joannitów łagowskich przy ul.

Młynarskiej, XVIII w.), Templewa (kościół z 1714 r.), Ostrowa (kościół z XIV w.), Boryszyna (kościół drewniany z 1648 r.), Długoszyna (kościół z 1736 r.), Dragowiny (kościół z XV-XVIII w.) i Łagowa, gdzie w latach 1347-1810 istniała komandoria joannitów. Został po nich zamek z XIV w., podzámcze w formie uliczki zamkniętej bramami z XV wieku oraz kościół z 1726 roku.

3. Szlak dziedzictwa kulturowego augustianów żagańskich

Szlak zaczyna się w Żaganiu, gdzie się znajdują: zespół poklasztorny z kościołem, klasztorem, konwiktem (obecnie hotel) i spichlerzem (XIII-XVIII w.), kaplica Bożego Grobu (1598), kościół św. Ducha (1705), i wiedzie do Nowogrodu Bobrzańskiego (kościół z XIII-XIX w.), plebania (koniec XVII w.) przez Jabłonów (kościół z XIV w., dwór opatów z końca XVII w.), Brzeźnicę (kościół z 1705 r., plebania z 1676 r.), Stanów (kościół z 1743 r.), Przybymierz (kościół z XIV w.) i Dragowinę (kościół z XIII-XVII w., plebania z 1736 r.).

4. Szlak gotyckich kościołów farnych

Szlak dzieli się na część południową i północną. Część południowa obejmuje kościoły na trasie Zielona Góra – Gubin – Żary – Żagań – Szprotawa – Kożuchów – Nowe Miasteczko. Odcinek północny prowadzi z Sulechowa do Świebodzina, Ośna Lubuskiego, Międzyrzecza, Skwierzyny, Gorzowa Wlkp., Strzelec Krajeńskich i Dobiegniewa.

5. Szlak kamiennych kościołów wiejskich z XII-XIII wieku

Na szlaku znajdują się kościoły w Studzieńcu, Mirocinie Dolnym, Solnikach, Stypułowie (gm. Kożuchów), Popęszycach (gm. Nowe Miasteczko), Niegosławicach (gm. loco), Gościszowicach, Mycielinie, Przeclawiu (gm. Niegosławice), Dzikowicach (gm. Szprotawa), Borowinie, Długiem, Siecieborzycach, Witkowie (gm. Szprotawa), Chichach (gm. Małomice), Bukowinie Bobrzańskiej, Chrobowie, Bożnowie, Dietrzychowicach, Gorzupi Dolnej, Jeleninie, Miodnicy, Starej Koperni, Starym Żaganiu (gm. Żagań), Chotkowie, Wichowie, Wrzesinach (gm. Brzeźnica), Dragowinie, Niwiskach, Przybymierzu (gm. Nowogród Bobrz.), Drożkowie, Biedrzychowicach Dolnych, Bieniowie (gm. Żary).

6. Szlak zabytkowych ratuszy

Szlak wiedzie z Zielonej Góry do Lubuska, Gubina, Żar, Żagania, Szprotawy, Kożuchowa, Bytomia Odrz., Wschowy, Sulechowa, Świebodzina, Międzyrzecza, Ośna Lubuskiego i Skwierzyny.

7. Szlak średniowiecznych fortyfikacji miejskich

Trasa prowadzi z Zielonej Góry (wieża bramy Nowej) do Lubuska (baszta bramy Żarskiej), Gubina (baszty – bramy Ostrowskiej i Dziewicy), Żar (wieża bramy Dolnej i odcinki murów obronnych), Żagania (duże odcinki murów obronnych), Szprotawy (część bramy Żagańskiej, fragmenty murów obronnych z trzema basztami), Kożuchowa (mury obronne na niemal całym obwodzie, z basztami, baszta-prochownia przy dawnej bramie Krośnieńskiej, znaczne odcinki drugiego pasma murów, fosa). Drugi odcinek szlaku wiedzie z Sulechowa (znaczące fragmenty murów obronnych) do Świebodzina (duże fragmenty murów z basztami, fosa), Łagowa (bramy miejskie – Polska i Marchijska), Ośna Lubuskiego (mury z basztami na niemal całym obwodzie), Gorzowa Wlkp. (fragment murów obronnych), Strzelec Krajeńskich (zachowany niemal cały okrąg murów z basztami i bramą Młyńską) i Dobiegniewa (fragmenty murów obronnych i baszta).

8. Szlak zamków i dworów obronnych

Trasa szlaku zaczyna się w Krośnie Odrzańskim, bo tam znajduje się najstarszy w Lubuskiem zamek, wzniesiony w pierwszej ćwierci XIII wieku (wprawdzie mocno przebudowany) i prowadzi przez Lubsko (zamek z XV w., przebudowany w końcu XVI i w XIX w.), Żary (zamek z XIII, rozbudowany w XVI w.), Dietrzychowice (wieża rycerska z XIV-XV w.), Szprotawę (ruiny zamku z XIII-XIV w.), Witków (wieża rycerska z XIV, XVI w.), Broniszów (dwór obronny z XVI w.), Kożuchów (zamek z XIV w. rozbudowany w XV i XVII w.), Borów Polski (ruiny zamku rycerskiego z XIV-XVI w.) do Siedliska (zamek z XV-XVI, XVII w.). Szlak może być przedłużony do Sulechowa (resztki zamku z XV w.), Świebodzina (ruiny zamku z XV w.) i Łagowa (zamek joannitów z XIV w.) oraz do Międzyrzecza (XIV-wieczny zamek w Międzyrzeczu).

9. Szlak architektury związanej z rodami Bironów i Talleyrandów

Na szlaku znajdują się zabytki Żagania – pałac (wnętrza, mosty, oranżeria), park, budynki urzędu miejskiego (pierwotnie siedziba wdowa Doroty Biron) i Sądu Rejonowego (pierwotnie książęcy Urząd Ziemski), kościół św. Krzyża, budynek dawnego szpitala, wieża kościoła poewangelickiego, pałac w Zatoniu oraz pałac w Klenicy.

10. Szlak zabytkowych kościołów drewnianych

Szlak prowadzi z Trzebul, gdzie znajduje się kościół na planie ośmioboku z 1670 r., do Kłępska (XIV-XVI w.), Kosieczyna (druga poł. XIV w.), Chlastawy (1637 r., dzwonnica z 1690), Boryszyna (1648), Nowej Wioski (1670) i Kalska (1693).

11. Szlak zabytków konstrukcji szkieletowej – część środkowa województwa

Szlak prowadzi z Zielonej Góry (kościół MB Częstochowskiej, 1748 r.) do Bojadł (1758 r.), Rokitnicy (1833 r.), Pożrzadła (1766 r.) Żelechowa (1648 r.), Pniowa (1755 r.), Lubiechni Małej (1669 r.), Lisowa (dom Świętego Wojciecha, 1768 r.) i Kalska k. Międzyrzecz (zewewnętrzne ściany, XVIII w.) oraz na terenie gminy Międzyrzecz – w Świętym Wojciechu i Gorzycy.

12. Północny szlak zabytków konstrukcji szkieletowej

Szlak zaczyna się w Mosinie, gdzie znajduje się kościół (1780 r.) i wiedzie przez Bogdaniec (młyn, 1826 r.), Chwałowice (ok. 1790 r.), Górzyce, Gorzów Wlkp. (spichlerz, po 1772 r.), Gralewo (1709 r.), Santok (dom z 1825 r., dzwonnica z 1769 r.), Stare Polichno (1826 r.), Gościmiec (XVIII w.), Drezdenko (zbrojownia XVII w.), liczne domy m.in. przy ulicach Kościuszki 16 i Żeromskiego 11 z XVIII-XIX w.), Karwin (1711 r.), do Lubiatowa (XVIII w.) i Międzyrzecz (kościół św. Wojciecha).

13. Szlak zabytkowych organów

Szlak łączy miejscowości, w których istnieją zabytkowe organy i odbywają się cykliczne koncerty: Iłowa Żagańska, Żary, Lubsko, Zielona Góra, Gościkowo, Międzyrzecz, Drezdenko.

14. Szlak renesansowych i barokowych zabytków sztuki sepulkralnej

Szlak wiedzie z Kożuchowa (lapidarium rzeźby nagrobnej z XVI-XVIII w., renesansowe płyty epitafijne na elewacjach kościoła) przez Borów Wielki i Popęszyce, gdzie w kościołach znajdują się renesansowe pomniki, do Bytomia Odrzańskiego (lapidarium na dawnym cmentarzu ewangelickim, pomnik renesansowy w kościele parafialnym), Sławy (epitafia barokowe w kościele parafialnym) i Wschowy (lapidarium na dawnym cmentarzu ewangelickim, portrety trumienne w kościele św. Józefa i w Muzeum Ziemi Wschowskiej).

15. Szlak architektury barokowej

Na szlaku uwzględnione zostały tylko najwybitniejsze dzieła architektury barokowej, kościoły i pałace w: Brodach, Żarach, Żaganiu, Brzeźnicy, Szprotawie (ratusz), Długiem, Lasocinie, Zaborze, Wschowie, Bojadłach, Gościkowie, Rokitnie.

16. Szlak najcenniejszych zespołów urbanistycznych o średniowiecznym rozplanowaniu i zachowanym układzie przestrzennym

Na szlaku znajdują się następujące miasta: Lubsko, Zielona Góra, Kożuchów, Nowe Miasteczko, Bytom Odrzański, Sława, Wschowa, Sulechów, Świebodzin, Międzyrzecz, Bledzew, Pszczew, Drezdenko.

17. Szlaki dziedzictwa kulturowego Żagania

Szlakiem objęte są: zespół klasztorny augustianów (z wyposażeniem artystycznym kościoła, biblioteką klasztorną, budynkami klasztorными i gotyckim spichlerzem), kościół Św. Ducha (z barokowym wyposażeniem wnętrza), kościół Św. Krzyża (z neogotyckim wyposażeniem), dawny szpital św. Doroty (fundacja Doroty Talleyrand), pałac z parkiem krajobrazowym, wieża ratuszowa, kamienice renesansowe i barokowe przy Starym Rynku, kościół p.w. Nawiedzenia NMP i kaplica Bożego Grobu.

18. Szlak winiarski

Rozpoczyna się w Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze (dział winiarski), a kończy w Muzeum Etnograficznym w Ochli, gdzie znajduje się osiemnastowieczny pawilon winiarski (przy nim winnica). Na trasie spotkamy szereg zielonogórskich domów winiarskich z XIX wieku – przy ul. Zakręt 2, Pięknej 20, Wrocławskiej 12a (palmiarnia), Krasickiego 25 i dawne sanatorium przy ul. Botanicznej 38, w którym leczono metodą ampeloterapii. Trasa szlaku może być poszerzana o budowle związane z produkcją wina i koniaków – ul. Chrobrego 35, Zamkowa 16, Jedności 59 i Moniuszki oraz o domy zdobione winiarskimi akcentami: pl. Pocztowy 3, ul. Drzewna 29, Wrocławska 12, Kupiecka 22, Niepodległości 26, Bankowa 6, Wyspiańskiego 10, Zyty 1, Fabryczna 23-25.

19. Szlak fortyfikacji Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego

Na szlaku prowadzącym od Odry wzdłuż cieków rzek, kanałów i jezior do Warty w Skwierzynie znajdują się liczne urządzenia wodne (mosty zwodzone, obrotowe, rolkowe, zapory, śluzy), przeszkody betonowe przeciwczołgowe („zęby smoka”), bunkry z pancernymi kopułami i wielokilometrowe korytarze podziemne. Trasa szlaku prowadzi z Przetoczniczy przez Skąpe, Ołobok, Mostki, Lubrzę, Boryszyn, Wysoką, Kęszycę, Kursko, Bledzew, Stary Dworek do Lisiej Góry koło Skwierzyny. W miejscowości Pniewo – siedziba Muzeum Fortyfikacji i Nietoperzy.

20. Szlak umocnień zwanych Pozycją Środkowej Odry

Szlak prowadzi wzdłuż lewego brzegu Odry od Bytomia Odrzańskiego do Krosna Odrzańskiego. Na trasie znajduje się kilkadziesiąt schronów bojowych, obserwacyjnych i biernych, zbudowanych w latach 20., 30., 40. XX wieku. Ich zagęszczenie występuje w miejscach przepraw przez rzekę – w Bytomiu, Nowej Soli, Cigacicach i Krośnie Odrzańskim.

21. Szlak elektrowni wodnych

Szlak prowadzi wzdłuż prawych brzegów Bobru i Nysy Łużyckiej. Trasa wiedzie z Gubina (elektrownia z 1905 r.) do Sobolic (1922); przez Zasięki (1905), Bucze (1905), Żarki Wielkie (1905), Przysiękę (1905), Bukowinę (1910). Dalszy odcinek zaczyna się w Małomicach (1920) i prowadzi przez Żagań (dwie elektrownie z 1898 i 1900 r.), Grajówkę (1922) i Gorzupię (1911) do Dychowa i Raduszca Starego (1935).

22. Szlak parków projektowanych przez Eduarda Petzolda

Na terenie województwa lubuskiego znajduje się 9 parków zaprojektowanych przez Eduarda Petzolda. Są to dzieła tym bardziej cenne, że przedstawiają wszystkie fazy rozwoju jego działalności projektowej. Od pierwszych samodzielnych prac wykonanych w Siedlisku (1834) pod okiem J. Rehdera, poprzez projekt w Mostkach gm. Lubrza (1838) i kolejne w miejscowościach: Sława (1853), Lubsko – park miejski (1859), Włostów, gm. Żary (1864), Brody – ogród willowy przy ul. Kilińskiego 11 (1864), Małomice (1872), Gębice (1873) oraz arboretum w Parku Mużakowskim w Łęknicy.

23. Szlak Wałów Chrobrego zwanych też Wałami Śląskimi

Szlak prowadzi z Krosna Odrzańskiego (grodzisko z czasów Chrobrego) lasami w okolicach Kosierza, Bogaczowa, Niwisk, Wichowa – do ławy koło Szprotawy, miejsca, gdzie w roku tysięcznym Chrobry witał pielgrzymującego do Gniezna cesarza Ottona III.

24. Szlak Świętego Jakuba

W odpowiedzi na apel Rady Europy również w Polsce zaczęto odnawiać tradycyjne trasy pielgrzymek do grobu Św. Jakuba. W 2004 r. powstało Stowarzyszenie Bractwa Świętego Jakuba, które za cel działania obrało odtwarzanie dawnych szlaków pielgrzymkowych i sprawowanie opieki nad nimi. Siedzibą Bractwa jest Jakubów pod Głogowem. Chcąc kultywować tradycję Jakubowa jako ośrodka pątniczego, Bractwo podjęło działania, aby włączyć miejscowość w sieć europejskich szlaków prowadzących do Santiago de Compostela. Do odtworzenia Drogi Św. Jakuba w Polsce przyłącza się Fundacja Wioski Franciszkańskiej

z Janic koło Jeleniej Góry. Efektem współpracy Bractwa Świętego Jakuba i Fundacji Wioski Franciszkańskiej jest odtworzenie historycznych szlaków biegnących niegdyś przez terytorium Polski. Jako pierwsza powstała Dolnośląska Droga Świętego Jakuba. Prowadzi ona z Głogowa do Zgorzelca, gdzie łączy się z ekumeniczną Droga Pątniczą. Trasa szlaku przebiegająca przez malownicze i bogate w zabytki ziemie Dolnego Śląska, została otwarta 24 lipca 2005 r. Przedłużeniem Drogi Dolnośląskiej jest Droga Świętego Jakuba Gniezno – Poznań – Zgorzelec – Praga. Została otwarta w 2006 r. Dolnośląska Droga Świętego Jakuba, o długości około 160 km, bierze swój początek od Sanktuarium w Jakubowie koło Głogowa w diecezji zielonogórsko – gorzowskiej. Jakubów przez długie wieki był regionalnym ośrodkiem kultu Apostoła. Dalej Droga prowadzi przez Grodowiec (regionalne Sanktuarium Maryjne), Polkowice, Chocianów, Bolesławiec, Nowogrodziec, Lubań do granicy polsko-niemieckiej w Zgorzelcu – Görlitz, gdzie przez Most Staromiejski łączy się z Ekumeniczną Droga Pątniczą przez Saksonię i Turynię.

Ponadto realizowany jest również projekt Szlak Świętego Jakuba przebiegający z Frankfurtu nad Odrą przez gminy w województwie lubuskim: Słubice, Rzepin, Ośno Lubuskie, Sulęcín i Lubniewice oraz proponuje się także utworzenie szlaku turystycznego wzdłuż linii kolejowej „Ostbahn” w północnej części województwa.

12.6. Najcenniejsze zabytki Województwa Lubuskiego i ich ranga

Jako najcenniejsze obiekty według opracowań wojewódzkiej służby konserwatorskiej z zasobów materialnych województwa wyodrębnić należy:

założenia urbanistyczne i ruralistyczne, wpisane do rejestru zabytków, obejmujące 27 miast i 2 wsie, w tym:

Zabytki o znaczeniu:

- **europejskim**: Łagów, Ośno Lubuskie, Brody, Kożuchów;
- **ponadregionalnym**: Bytom Odrzański, Lubusko, Żary, Żagań, Świebodzin, Międzyrzecz, Strzelce Krajeńskie;
- Rezerwat Kulturowy „Park Mużakowski”, mający rangę Pomnika Historii.

Obiekty sakralne:

- **o znaczeniu europejskim**: Żagań - zespół poaugustiański, kaplica Grobu Chrystusa Króla, Gościkowo - Paradyż - zespół pocysterski, Katedra w Gorzowie Wlkp., kościoły w Kłępsku gmina Sulechów i Chlastawie gmina Zbąszynek, zespół pocysterski Rokitno gmina Przytoczna, , kościół w Dąbroszynie gmina Witnica, zespół kościelny w Nowej Wsi gmina Bledzew, kościół parafialny w Dobiegniewie, Strzelcach Krajeńskich, Ośnie Lubuskim, Słońsku, kościół p.w. św. Krzyża i p.w. Chrystusa Króla w Gorzowie Wlkp.; kościół w Marwicach, Gralewie, Lubiechni Wielkiej, Lubieniu w gminie Ośno Lubuskie,
- **o znaczeniu ponadregionalnym**: Żagań - kościół p.w. św. Krzyża, zespół pofranciszkański, wieża kościoła „Łaski”, kościoły farne Lubsko, Żary, Gubin (ruina), kościoły parafialne w Kożuchowie, Szprotawie, Sulechowie, Świebodzinie, Brzeźnicy, Iłowej, kościoły w Nowogrodzie Bobrzańskim, Starym Żaganiu, zbór kalwiński w Sulechowie, wieża kościoła pw. NMP w Kożuchowie, kościół parafialny w Skwierzynie, Sulęcínie, kościół parafialny i kościół poewangelicki w Międzyrzeczu Lubniewicach;

Zespoły i obiekty rezydencjonalne:

- **o znaczeniu europejskim**: Brody pałac Brühla, Żagań - pałac Wallensteinów, Żary - pałac Dewinów - Bibersteinów, pałac Promnitzów, Iłowa - założenie pałacowe, zespół pałacowy w Dąbroszynie gmina Witnica, zespół pałacowy w Drezdenku, zespół pałacowy w Żubrowie gmina Lubniewice, zamek

- joannitów w Słońsku; zespół pałacowy w Mierzęcinie,
- **o znaczeniu ponadregionalnym:** Koźuchów, Witków gmina Szprotawa, Świdnica, Siedlisko, Zatonie gmina Zielona Góra, Zabór, Chotków gmina Brzeźnica, Lasocin gmina Koźuchów, Trzebiechów, Bojadła, Trzebiel, Lipinki Łużyckie, Lubniewice, pałace w Rogach, Jarnatowie i Gliśnie w gminie Lubniewice, w Dietrzychowicach gmina Żagań, Kargowej, Sosny w gminie Witnica;

Zabytki techniki i przemysłu:

- **o znaczeniu europejskim:** Nowa Sól - most zwodzony, magazyny solne, gm. Dobiegniew – okolice Głuska - elektrownia wodna Kamienna na rzece Drawie, Bogdaniec - zespół młynów wodnych, Wymiarki - huta szkła; elektrownia wodna w Bledzewie, most kolejowy na Noteci koło Drezdenka,
- **o znaczeniu ponadregionalnym:** Sieniawa gmina Łagów - kopalnia węgla brunatnego, Szprotawa - odlewnia, Koźuchów - tramwaj konny, Zielona Góra - domki winiarzy, Gorzów Wielkopolski - spichlerz, browar w Witnicy, Krępa - fabryka tektury;

Stanowiska archeologiczne:

- **o znaczeniu europejskim:** Wicina gmina Lubusko - grodzisko łużyckie VI w p.n.e., "Wały Śląskie", Pszczew - 4 grodziska wczesnośredniowieczne, Santok - grodzisko i gródek obronny, Tarnawa Rzepińska gmina Torzym - grodzisko, Połocko gmina Ośno Lubuskie - gródek średniowieczny;
- **o znaczeniu ponadregionalnym:** Polanowice gmina Gubin - grodzisko łużyckie, „Wały Śląskie”, Klenica gmin Bojadła - grodzisko, Wały Śląskie, Marcinów gmina Brzeźnica - cmentarzysko kurhanowe, Witków gmina Szprotawa - wieża rycerska;

Skanseny:

- **o znaczeniu regionalnym** - Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli, muzeum techniki wiejskiej w Bogdańcu.

Miejsca pamięci: Żagań - Stalag III, Zasieki - fabryka amunicji, Kaława - Międzyrzecki Rejon Umocniony, Dobiegniew - obóz Woldenberg, Słońsk - obóz koncentracyjny Sonnenburg; Samodzielny Publiczny Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Międzyrzeczu-Obrzykach, w którym w okresie II wojny światowej wymordowano około 10000 osób różnej narodowości w ramach akcji eutanazji realizowanej przez niemiecką służbę medyczną.

Zbiory muzealne

- **o znaczeniu krajowym i międzynarodowym:** Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp., Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, Muzeum Wojskowe w Drzonowie, Muzeum w Międzyrzeczu, wyposażenie pałacu w Iłowej, wystrój i wyposażenie kościołów w Kłępsku i Chlastawie oraz zespół szpitalny z kaplicą w Żaganii.

Zabytki architektury militarnej

- **o znaczeniu europejskim:** Twierdza Kostrzyn, Twierdza Drezdenko, Międzyrzecki Rejon Umocniony i fragment Wału Pomorskiego.
- **o znaczeniu ponadregionalnym:** średniowieczne mury: Strzelce Krajeńskie, Ośno Lubuskie, Koźuchów.

13. SIEĆ OŚRODKÓW INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

13.1. ZAPLECZE INSTYTUCJONALNO - ORGANIZACYJNE

Niezależnie od regionu, jego walorów i stanu zagospodarowania turystycznego, elementem w znacznym stopniu warunkującym właściwy rozwój turystyki są rozbudowane i właściwie działające struktury instytucjonalno-organizacyjne. Takie zaplecze tworzą samorzady branży turystycznej, przedsiębiorstwa turystyczne i skupiające je stowarzyszenia, systemy informacji turystycznej, a także jednostki kształcące i przygotowujące kadry dla turystyki. Zadaniem tych instytucji jest kreowanie turystycznego wizerunku Regionu, tworzenie i zarządzanie ofertami, promocją walorów i atrakcji turystycznych, zarówno w kraju, jak i zagranicą oraz zapewnienie odpowiedniego standardu świadczonych usług. Jednakże gwarancją efektywności działań podejmowanych przez każdą jednostkę musi być ścisła współpraca z pozostałymi instytucjami i wspólna polityka zmierzająca do osiągnięcia wyznaczonych celów.

13.2. SAMORZĄDY BRANŻY TURYSTYCZNEJ, ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Pod względem decyzyjności i samodzielności w realizowaniu programów rozwoju społeczno – gospodarczego w Regionie, podstawową rolę pełnią samorzady terytorialne. Znaczenie turystyki i miejsce, jakie zajmuje w realizacji tej polityki zależą od zaangażowania jednostek zajmujących się tą dziedziną (wydziały, departamenty i biura promocji). Kierunki rozwoju turystyki oraz zasięg promocji kształtowane są także przez funkcjonujące na danym obszarze organizacje i stowarzyszenia. Mogą to być jednostki stricte turystyczne, jak również stowarzyszenia kulturalne, jednostki gospodarcze jak i osoby zaangażowane w rozwój turystyki.

13.3. NAJWAŻNIEJSZE ELEMENTY WIZERUNKU WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO JAKO OBSZARU ATRAKCYJNEGO TURYSTYCZNIE

Gospodarka turystyczna należy obecnie do jednych z najbardziej znaczących sektorów gospodarki. Potencjał rozwoju gospodarki turystycznej i jej konkurencyjność w przestrzeni europejskiej, krajowej i wojewódzkiej w najbliższym czasie zależą od układu trzech podstawowych zasobów: infrastruktury turystycznej, zasobów kulturowych i walorów przyrodniczych oraz umiejętności ich wykorzystania dla rozwoju konkurencyjności regionu.

Potencjał turystyczny regionu lubuskiego jest w skali kraju znaczący i może stać się ważnym czynnikiem jego rozwoju, jest to sektor gospodarki posiadający ogromny potencjał i możliwości działania.

Potencjał ten jest jednak – z jednej strony – niewykorzystany, głównie w wyniku niedostatecznej promocji i słabości działań organizacyjnych, a także z powodów niedostatku bazy turystycznej odpowiedniej jakości, czy też ograniczonej dostępności komunikacyjnej (co też istotnie pomniejsza zainteresowanie inwestorów).

Region Lubuski można wyróżnić jako obszar mający znaczący potencjał turystyczny, przyrodniczy i kulturowo – historyczny, przy jednoczesnym niewystarczającym wyposażeniu w infrastrukturę turystyczną. W regionie lubuskim, podobnie jak w całym kraju, należy dążyć do szerszego i skuteczniejszego korzystania z funduszy europejskich.

Fundusze strukturalne UE mają olbrzymi wpływ na zmiany zachodzące we wszystkich polskich regionach. Zważywszy na zwiększenie możliwości wsparcia turystyki w latach 2007-2013 w związku ze

zwiększeniem liczby środków w nowej perspektywie finansowej oraz regionalizacji wsparcia – można przewidywać, że fundusze strukturalne w obecnej perspektywie finansowej przyczynią się w znaczący sposób do zwiększenia atrakcyjności polskiego produktu turystycznego oraz bardziej intensywnej i efektywnej promocji Polski na arenie międzynarodowej.

Pomimo niewątpliwych walorów zabytków woj. lubuskiego, na dzień dzisiejszy, nie są to atrakcje należycie eksponowane i doceniane.

Aktywizacja turystyczna małych zabytkowych miasteczek Ziemi Lubuskiej, powinna następować poprzez: integrowanie posiadanego potencjału kulturowego, programów, form wypoczynku i turystyki – np. poprzez tworzenie tematycznych szlaków kulturowych.

Rozwój szlaku w oparciu o walory kilku lub kilkunastu miejscowości, spowoduje skumulowanie wartości historyczno – poznawczych, a tym samym podniesie atrakcyjność dla turystów.

Tworzenie wzajemnych powiązań małych miejscowości dla realizacji „produktu turystycznego” sprzyjać będzie rozwojowi poprzez efektywne i racjonalne pozyskiwanie środków zewnętrznych.

W celu wypromowania konkurencyjnego „produktu turystycznego” należy opracować szczegółową koncepcję, uwzględniającą m.in. strategię i plan operacyjny rozwoju, analizę ekonomiczną, plan marketingowy, w tym pomysł na markę, pamiątki, system identyfikacji wizualnej.

Przykładem realizacji powyższych założeń jest opracowanie „Studium walorów przyrodniczych i kulturowych kompleksu gospodarki turystycznej i edukacyjnej: Odra – Warta – Noteć – Drawa (KOTURED). Przedmiotowe studium ukazuje niepowtarzalne piękno regionu skupionego wokół Odry, Warty, Noteci i Drawy, który nazywany jest również Krainą Zórz Wieczornych. Kraina ta obejmuje w całości powiat strzelecko – drezdenecki i gorzowski oraz częściowo powiat międzyrzecki (gmina Skwierzyna), sulęciński (gmina Słońsk i Krzeszyce) i słubicki (gmina Górzycy).

Atrakcyjność turystyczna regionu określana jest przede wszystkim na podstawie walorów naturalnych i kulturowych analizowanego obszaru. Są to jedne z głównych elementów określających pozycję regionu na turystycznej mapie Polski i determinujących ruch turystyczny.

Walory przyrodniczo - krajobrazowe to bez wątpienia silna strona możliwości rozwoju turystyki Ziemi Lubuskiej. Dla atrakcyjności turystycznej ważne jest m.in. wysokie zalesienie województwa, setki jezior i cieków wodnych, bogactwo awifauny oraz unikalne pomniki przyrody, liczne parki, stanowiące doskonałe warunki dla aktywnego wypoczynku i turystyki.

Istotną rolę w rozwoju turystyki odgrywają: dostępność komunikacyjna, powiązania z innymi atrakcyjnymi turystycznie miejscami, dobrze rozwinięta baza żywieniowa i noclegowa o różnorodnym standardzie, infrastruktura okolicy turystycznej, usługi organizacyjno-turystyczne – ich poziom i cena, bogaty repertuar ofert, także kulturalnych, oryginalnych w pomysłach imprez plenerowych, dostępność i rzetelność informacji oraz stan środowiska.

Pamiętać jednak należy, że ocena atrakcyjności turystycznej jest ściśle związana z oferowanym produktem turystycznym oraz segmentem turystów, którzy mają być odbiorcami oferty.

Oceny takiej dokonać można analizując poniższe kryteria:

- stan środowiska naturalnego, jego czystość oraz działania z zakresu ochrony środowiska naturalnego,
- walory kulturowe (czasem nazywane też historyczno-kulturowymi);
- ważniejsze zabytki,
- niematerialne wartości kulturowe (tradycje, obrzędy),
- obiekty kulturalne,
- dostępność komunikacyjna,
- transport kołowy,

- połączenia kolejowe,
- inne możliwości transportu w województwie (np. transport morski, samolotowy),
- ośrodki informacji turystycznej w regionie.

Do elementów determinujących właściwy rozwój turystyki zaliczyć należy infrastrukturę turystyczną i okołoturystyczną.

Podstawę analizy potencjału turystycznego województwa lubuskiego stanowi ocena możliwości rozwoju i skali programów turystycznych, uwzględniająca konieczność ochrony obszarów parków narodowych i rezerwatów przyrody. Zakres ochrony i wykorzystanie dla funkcji wypoczynku i turystyki terenów wynika z planów ochrony parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych. Określone tam wielkości chłonności turystycznej terenów oraz dopuszczalnych form zagospodarowania pozwolą na identyfikację ilościową ruchu turystycznego.

Na obszarach zurbanizowanych możliwe będzie rozwijanie odmiennych form turystyki niż na terenach słabo rozwiniętych, a jeszcze inne możliwości dają tereny o dużej powierzchni lasów, możliwych dla rozwoju aktywnych form turystyki i wypoczynku.

Lasy i tereny leśne, które zajmują dużą część łącznej powierzchni oraz duże ilości terenów o unikatowych walorach przyrodniczych podlegającej ochronie – to niewątpliwie ogromny atut woj. lubuskiego

Bogactwo obszarów leśnych daje szerokie możliwości tworzenia ofert dla wyselekcjonowanych grup odbiorców – miłośników przyrody (turystyka specjalistyczna), aktywnego, a jednocześnie ekologicznego wypoczynku, młodzieży szkolnej (turystyka edukacyjno-dydaktyczna, ścieżki tematyczne), a także osób poszukujących odpoczynku i spokoju.

Duży wpływ na poziom atrakcyjności turystycznej mają wody powierzchniowe, których poziom czystości z roku na rok wzrasta. Jest to efekt coraz liczniejszych oczyszczalni ścieków na terenie województwa.

Jeśli zatem realizowana będzie właściwa polityka związana z poprawą czystości wód, możliwe będzie ich większe niż dotychczas wykorzystanie do celów turystycznych.

Baza noclegowa i gastronomiczna powinna stać się docelowo silną stroną oferty turystycznej województwa. Decydować o tym powinny liczne, czekające na zagospodarowanie turystyczne, zabytki oraz bogaty potencjał regionalnych potraw i specjalistów.

Atrakcyjność terenów dla rozwoju rekreacji zwiększa się wraz ze wzrostem stopnia intensywności rzeźby, gęstości sieci rzecznej, stopnia jeziorności, wielkości terenów pokrytych lasami, możliwymi do turystycznego wykorzystania.

Przy wyznaczaniu obszarów atrakcyjnych turystycznie należy zabezpieczyć przed zniszczeniem i degradacją obszary i siedliska cenne przyrodniczo.

W obrębie województwa lubuskiego wyznaczono („Ekofizjografia województwa lubuskiego. Kompleksowa ocena stanu i kierunków przydatności środowiska. Część II. Kompleksowa Ocena Przydatności Środowiska”, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Oddział w Poznaniu, Zielona Góra 2009) strefy predysponowane do rozwoju turystyki.

Ustala się, że rozwój turystyki i wypoczynku koncentrować będzie się na następujących terenach, o określonych zasadach zagospodarowania:

1. Obszary kategorii A – możliwość planowanej zabudowy w wyznaczonych do tego celu miejscach i z ograniczeniami dla terenów szczególnie narażonych na degradację.
Obszarami tymi są: Pojezierze Dobiegniewskie, Jeziora Pszczewskie, Pojezierze Sławskie, Międzyrzecki Rejon Umocniony, Jeziora Lubniewickie, Jeziora Łagowskie, Rejon Środkowodrzański.
2. Obszary kategorii B – ograniczenie możliwości rozbudowy infrastruktury i kubatury, chyba że będzie ona oparta na już istniejącej zabudowie.

Obszarami tymi są: Puszcza Notecka, Dolina Noteci, Puszcza Drawska, Dolina Pliszki, Puszcza Rzepińska (Lubuska) część północna, Bory Lubuskie część północna, Bory Dolnośląskie, Wał Mużakowski, Puszcza Gorzowska, Puszcza Rzepińska (Lubuska) część południowa.

3. Obszary kategorii C – obszary szczególne o znaczeniu międzynarodowym.

Obszary te obejmują: Międzyrzecki Region Umocniony i Dolinę Noteci.

Na terenie województwa lubuskiego istnieje 335 obiektów zbiorowego zakwaterowania (stan na dzień 31.12.2008 r.), w tym m.in.:

- hotele – 64,
- motele – 9,
- pensjonaty – 9,
- schroniska (z młodzieżowymi) – 14,
- ośrodki wczasowe – 52,
- ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe – 38.

Miejsca noclegowe (stan w dniu 31.VII.2008r.) - 24,6 tys., w tym całoroczne – 11,5 tys.

Korzystający z noclegów – 703,6 tys., w tym w tys.:

- hotelach – 344,7,
- motelach – 38,7,
- pensjonatach – 11,2,
- schroniskach (z młodzieżowymi) – 12,0,
- ośrodkach wczasowych – 47,4,
- ośrodkach szkoleniowo – wypoczynkowych – 61,0.

Ogółem udzielonych noclegów. – 1524,7 tys. osób.

Stopień wykorzystania miejsc noclegowych – 27,9 %.

Turyści zagraniczni korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania (2008 r.)

- hotele – 69,4 %,
- motele i pensjonaty – 7,4%,
- schroniska (z młodzieżowymi) – 1,7%,
- ośrodki wczasowe i szkoleniowo – wypoczynkowe – 2,1%,
- pozostałe – 29,3%.

Turyści zagraniczni korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, według kraju pochodzenia (2008r.) to głównie Niemcy, Niderlandczycy, Duńczycy, Francuzi, Anglicy i Włosi.

14. STREFA EKONOMICZNO - GOSPODARCZA

14.1. STREFY ROZWOJU GOSPODARCZEGO

Do podstawowych koncentracji przestrzennych rozwoju gospodarczego zaliczono:

1. Węzeł Intermodalny Świebodzin, wytworzony w rejonie węzła autostradowego na A-2 łączącego się z drogą ruchu szybkiego S-3 i z obsługą kolejową. Strefa powyższa jako główna koncentracja centrów logistycznych i usługowo - gospodarczych odgrywać będzie zasadniczą rolę w przekształceniach gospodarczych regionu.
2. Zagłębie węgla brunatnego położone w okolicach Gubina, Lubska i Brodów, utworzone w oparciu o złożę węgla brunatnego Gubin i Gubin 1, wraz z elektrownią o mocy 3000 MW.
3. Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna (KSSSE) obejmująca podstrefy:
 - Kostrzyn, Kompleks nr 1 (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar: 65,36 ha),
 - Kostrzyn, Kompleks nr 2 (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar: 70,36 ha),
 - Kostrzyn, Kompleks nr 3 (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar: 55,92 ha),
 - Nowa Sól, Kompleks nr 1 (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar: 94,79 ha),
 - Bytom Odrzański (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar: 13,27 ha),
 - Słubice, Kompleks nr 2 (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar: 96,90 ha),
 - Gorzów Wielkopolski: teren przemysłowy, obszar: 78,36 ha),
 - Gubin, Kompleks nr 1 i 2 (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar: 13,22 ha),
 - Sulęcín, Kompleks nr 1 (obszar: 10,3 ha),
 - Lubsko (obszar: 39,99 ha),
 - Zielona Góra (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar: 57,19 ha),
 - Skwierzyna, Kompleks nr 1 i 2 (obszar: 12,20 ha),
 - podstrefa w Międzyrzeczu (przeznaczenie terenu: teren przemysłowy, obszar ok. 11 ha).
4. Lubuski Park Przemysłowy (LPP).

LPP zlokalizowany będzie w Nowym Kisielinie na obszarze Gminy Zielona Góra, 6 kilometrów od campusu A (nauki ścisłe i techniczne) Uniwersytetu Zielonogórskiego obok projektowanego Parku Naukowo - Technologicznego UZ i Strefy Aktywności Gospodarczej Lubuskiego Trójmiasta, w samym jego centrum, z dogodnym dojazdem, 4 km do drogi ekspresowej S3 i ok. 50 km do autostrady A2 i drogi A18, przy drodze wojewódzkiej biegnącej w kierunku planowanego mostu na Odrze w Miłsku. Kompleks terenów inwestycyjnych oraz transferu innowacji i technologii obejmie:

 1. Lubuski Park Przemysłowy SSE (LPP),
 2. Park Naukowo-Technologiczny Uniwersytetu Zielonogórskiego (PN-T UZ),
 3. Strefę Aktywności Gospodarczej Lubuskiego Trójmiasta (SAG LT).

Powiązanie tych przedsięwzięć umożliwi przyciągnięcie dużych inwestorów z przemysłów wysokich technologii (LPP), rozwój kooperujących firm dostawczych, produkcyjnych i usługowych – głównie MŚP (SAG LT), rozpowszechni transfer innowacji i technologii z nauki do przemysłu (PN T UZ), umożliwi tworzenie klastrów.

Efekty utworzenia Lubuskiego Parku Przemysłowego to: szybki rozwój przedsiębiorczości w zaawansowanych technologiach, przyciągnięcie poważnych inwestorów polskich i zagranicznych

w branżach high – tech, rozwój infrastruktury biznesu, wykreowanie klastrów, istotne zwiększenie wydatków na B&R, utworzenie atrakcyjnych miejsc pracy dla absolwentów UZ i innych szkół regionu.

5. Międzyrzecki Park Przemysłowy I i II, tj.:
 - Międzyrzecki Park Przemysłowy I o pow. ok. 62 ha (stan zainwestowania na początek 2011 r. – na terenie o pow. ok. 30 ha działalność prowadzi 5 firm produkcyjno-usługowych),
 - Międzyrzecki Park Przemysłowy II o pow. 112 ha (w tym ok. 85 ha z przeznaczeniem pod funkcję przemysłowo-usługową).
6. Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna – Podstrefa Szprotawa
Proponowany teren o powierzchni 2,57 ha w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego przeznaczony jest pod zabudowę przemysłową, magazynowo-składową, przemysłowo-składową.
7. Witnicka Strefa Przemysłowa - teren o powierzchni ok. 22 ha strefa zlokalizowana jest w Witnicy, 20 km od Kostrzyna nad Odrą przeznaczony w planie zagospodarowania przestrzennego pod przemysł, składy, magazyny.
8. Inkubatory przedsiębiorczości związane są aktualnie z ośrodkami przemysłowymi w Żarach, Dobiegniewie i Zielonej Górze oraz dwa znajdujące się w Gorzowie Wlkp.
9. Wyższą formą organizacji przedsiębiorczości są klastry łączące zakłady o podobnym profilu. Obecnie tego typu formy umacniają się w Kostrzynie nad Odrą (branża papiernicza), w Gorzowie Wlkp. (branża metalowa), w Żarach (branża szkło, ceramika, wyroby drewnopodobne).
10. Potencjalnymi elementami KSSE mogą stać się lokalne Obszary Wytwórczości Gospodarczej, a w pierwszej kolejności już je wyznaczono w Żarach, Żaganiu, Krośnie Odrzańskim, Wschowie, Sulechowie.
11. Kampus technologiczny tworzony wokół TPV na terenie KSSSE
 - działalność Zakładu Utylizacji Odpadów w zakresie ekoinnowacji.

14.2. MODERNIZACJA I ROZWÓJ GOSPODARKI ROLNEJ

Rolnictwo stanowi jedno z wyzwań rozwojowych terenów wiejskich województwa lubuskiego. Na tle kraju rolnictwo lubuskie wyróżnia się w produkcji drobiarskiej. Tu zlokalizowane są również jedne z największych stad bydła mlecznego. Uzyskany przez lubuskich hodowców najlepszy w Polsce wynik oceny użyteczności pod względem wydajności, postrzegany jest jako jeden z największych postępów w rolnictwie. W województwie lubuskim w szybkim tempie rośnie liczba gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych oraz coraz bardziej popularna staje się uprawa winorośli. Wsparciem rolnictwa w województwie jest technologicznie zaawansowany przemysł przetwórczy i paszowy.

Dalszy rozwój wielofunkcyjnego rolnictwa w woj. lubuskim powinien zmierzać w następującym kierunku:

- a) poszukiwania dodatkowego dochodu w gospodarstwie przez zwiększanie różnorodności produkcji w gospodarstwie rolnym (działalność pozarolnicza):
 - uszlachetniania i przetwarzania własnych surowców (wstępne przetwórstwo i przechowywanie);
 - wytwarzania tradycyjnych wyrobów regionalnych (pieczywo, wyroby wędliniarskie);
 - zbieractwa runa leśnego (grzyby, jagody);
 - produkcji ziół leczniczych (zbieranie, suszenie);
 - chowu zwierząt futerkowych;

- pszczelarstwa (produkcja, przerób i uszlachetnianie wyrobów pszczelich);
- b) pozarolniczej aktywności rodzin rolniczych:
 - dodatkowej działalności handlowej (detaliczna i hurtowa);
 - przetwórstwa rolno-spożywczego i przemysłowego;
 - budownictwa;
 - transportu i magazynowania.

Większość gospodarstw lubuskich prowadzi działalność pozarolniczą, w ramach jednej sekcji – ponad 95%; pozostałe – w ramach dwóch lub trzech sekcji.

c) rolnictwa ekologicznego

Rozwój rolnictwa ekologicznego bardzo mocno może wspierać wielofunkcyjny rozwój wsi z uwagi na:

- zwiększoną pracochłonność przy produkcji żywności ekologicznej, powodując przyrost miejsc pracy;
 - zapotrzebowanie na produkty ekologiczne wymuszające stworzenie przetwórci produktów ekologicznych i sieci handlowej w celu oddzielenia tych produktów od wyrobów produkcji masowej;
 - potrzebę zorganizowania całego otoczenia dla produkcji żywności ekologicznej (ekologiczne środki produkcji, ośrodki produkcji i dystrybucji materiału siewnego i sadzeniakowego, ośrodki edukacji ekologicznej);
 - zwiększoną atrakcyjność agroturystyki poprzez walory zdrowotne żywności, bezpośredni kontakt z uprawianymi roślinami i zwierzętami gospodarskimi oraz nieskażone środowisko.
- d) Rozwoju turystyki wiejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem agroturystyki i ekoturystyki.

W woj. lubuskim obserwuje się wzrastające zainteresowanie rolników prowadzeniem działalności agroturystycznej, a wśród coraz liczniejszej grupy właścicieli winnic prowadzenie działalności enoturystycznej.

Ciągle rośnie poziom usług turystycznych świadczonych przez gospodarstwa rolne.

Województwo lubuskie posiada bardzo dobre warunki dla szerszego prowadzenia tej działalności. Na jego terenie, można wymienić szereg walorów specjalistycznych (dyscyplin turystycznych mających szanse dalszego rozwoju):

- turystyka myśliwska – Ostroćnica, Wymiarki, Torzym;
- turystyka specjalistyczna – okolice Złoty Potok;
- turystyka uzdrowska (sanatoria) leżące w okolicach: Torzym, Radzyń, Świebodzin;
- turystyka konna (jazda wierzchem, zaprzęgi): Bronków, Lubniewice, Droszków, Gryżyna, Przylep;
- turystyka rowerowa (ścieżki rowerowe): Sulęcín, Lubniewice, Łagów;
- turystyka wodna (spływy wodne, nurkowanie): miejscowości położone nad jeziorami i rzekami;
- turystyka lotnicza (lotniarstwo, baloniarstwo): Żary, Szprotawa, Babimost, Przylep;
- turystyka zdrowotna – obszar Rzepin – Osno Lubuskie – Torzym – Sulęcín – Krosno Odrzańskie.

W odniesieniu do obszarów wiejskich, pojęcie wielofunkcyjnego modelu rolnictwa wiąże się ze zrównoważonym rozwojem wsi.

Zrównoważony rozwój wsi łączy cele produkcyjne gospodarstw z wymogami ochrony środowiska naturalnego.

Należy wspierać i dokonywać modernizacji gospodarstw rolnych, w celu zwiększenia ich efektywności poprzez lepsze wykorzystanie czynników produkcji, w tym wprowadzenie nowych technologii produkcji oraz poprawę jej jakości i warunków sanitarnych.

Działania te powinny przyczynić się do poprawy ogólnych warunków gospodarowania.

Należy dokonywać:

- a) racjonalizacji technologii produkcji,

- b) wprowadzanie innowacji i nowinek technologicznych,
- c) zmiany profilu lub skali produkcji,
- d) poprawy jakości produkcji, efektywności ekonomicznej,
- e) poprawy sytuacji w gospodarstwie w zakresie ochrony środowiska,
- f) poprawy warunków utrzymania zwierząt,
- g) poprawy higieny i bezpieczeństwa produkcji.

Należy rozwijać ten rodzaj działalności, dla której jest rynek zbytu, czyli racjonalny rozkład stref rolniczych wokół miast.

Rolnictwo zrównoważone to takie, w którym:

- zasoby materialne powinny być wykorzystywane w taki sposób, aby nie została zakłócona ich zdolność do regeneracji i odtwarzania;
- przyrost produkcji żywności może następować tylko drogą wzrostu produktywności zasobów, a więc poprzez wprowadzanie technologii, które jednocześnie chronią jakość środowiska dla przyszłych pokoleń – rolnictwo ekologiczne;
- rolnictwo zrównoważone wykazuje małą podatność na wahania i wstrząsy ogólne w gospodarce;
- zrównoważone systemy rolnicze zakładają pełną symbiozę celów produkcyjnych i ekologicznych;
- zarządzanie zasobami naturalnymi umożliwia zaspokajanie zmieniających się potrzeb, zachowując jednocześnie wysoką jakość środowiska naturalnego i ochronę jego zasobów.

Zasady zrównoważonego rozwoju zależą od decyzji podejmowanych w gospodarstwie (w skali mikro), a Państwo musi stwarzać warunki społeczno – ekonomiczne do wdrażania tej koncepcji.

Na szczeblu gospodarstwa rolnego (przedsiębiorstwa) podstawą realizacji zasad zrównoważonego rozwoju rolnictwa są relacje ekonomiczne (zewnętrzne) oraz sposób organizacji produkcji. Zakłada się, że aby zapewnić zrównoważony rozwój gospodarstwa, powinno ono posiadać przynajmniej dwa podstawowe działy: produkcję roślinną i zwierzęcą, natomiast właściwe zarządzanie gospodarstwem dotyczy głównie gospodarki składnikami mineralnymi, racjonalnej ochrony roślin i systemu płodozmianowo – uprawowego.

Gospodarstwo w systemie zrównoważonym, ma za zadanie chronić wodę, glebę, powietrze i bioróżnorodność oraz zachowywać walory krajobrazowe.

W koncepcji zrównoważonego rolnictwa, gospodarstwo rolne jest nie tylko warsztatem produkcyjnym, ale również częścią ekosystemu, dlatego też konieczne jest zachowanie równowagi nie tylko wewnątrz gospodarstwa, ale również w układzie gospodarstwo – otoczenie. W tym układzie najważniejsze jest pogodzenie interesów rolnika (zysk, dochód) z interesem społecznym (ochrona środowiska).

Wnioski:

1. Rolnictwo woj. lubuskiego zmienia swoją funkcję, przemiany te zostały postulowane zarówno przez zmiany ustrojowe, jak również skłania do nich sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych. Kierunki tych zmian zostały już wyznaczone, lecz tempo ich wprowadzenia zależy głównie od wielkości finansowego wsparcia krajowego i unijnego.
2. Znaczna część gospodarstw rolnych woj. lubuskiego (mniejszych i słabszych ekonomicznie) powinna zyskać na wdrażanym obecnie systemie rolnictwa zrównoważonego, konieczne jest jednak szybkie opracowanie rozwiązań systemowych (głównie w ich części ekonomicznej).
3. Dla gospodarstw rolnych prowadzących działalność pozarolniczą należy stwarzać w dalszym ciągu sprzyjające warunki dla dalszego ich rozwoju (inwestycje techniczne i infrastrukturalne w środowisku wiejskim).

Waloryzacja jednostek przestrzennych województwa lubuskiego korzystnych dla rozwoju rolnictwa i leśnictwa

Waloryzację jednostek przestrzennych¹ korzystnych dla rolnictwa i leśnictwa województwa lubuskiego oparto przede wszystkim o wskazania żyzności gleb, typu rzeźby, deniwelacji terenu, możliwości wystąpienia podtopień oraz bliskości obszarów chronionych i zwartych, dużych kompleksów leśnych.

Ze względu na specyfikę poszczególnych gałęzi rolnictwa przy określaniu granic sugerowanych obszarów kierowano się nieco innymi kategoriami dla terenów pól i użytków zielonych. Dla funkcji rolniczej z nastawieniem na uprawy zbóż i roślin okopowych najlepsze tereny sklasyfikowano w pasach wysoczyzn i równin morenowych oraz w obniżeniach dolinnych o małym ryzyku zalania, z dominującymi glebami brunatnymi i czarnymi ziemiami, które dotychczas były już użytkowane i znajdują się w pewnym oddaleniu od stref chronionych.

Do obszarów takich należą: Wzniesienia Żarskie, Wzgórza Dalkowskie, Równina Wschowska, zlewnia rzeki Śląskiej Ochli, Równina Rzepińska, Pagórki Świebodzińsko-Sulęcińskie, Pagórki Międzyrzeckie, Bruzda Zbąszyńska i Kotlina Kargowska.

Dla użytków zielonych w postaci łąk i pastwisk preferencyjne strefy znajdują się w obrębie szerokich i płaskich pradolin, rozcinających równoleżnikowo województwo lubuskie, przede wszystkim pradolin: warszawsko-berlińskiej i toruńsko-eberswaldzkiej oraz południowych dolin: Bobru, Nisy Łużyckiej i dolnej Obry. Łąki i pastwiska poza funkcjami gospodarczymi mogłyby pełnić w tych obszarach rolę biofiltrów, wspomagających oczyszczanie wód, spływających z terenów rolniczych i miejskich, a także uszczelniałyby korytarze ekologiczne, biegnące wzdłuż rzek.

Jako potencjalne obszary sadów sugeruje się przeznaczyć dotychczasowe tereny rolnicze o najsłabszych glebach, graniczące z kompleksami leśnymi, uwarunkowanymi do funkcji przyrodniczych. Dzięki temu powstałyby tereny przejściowe pomiędzy obszarami leśnymi, które zmniejszałyby areal otwartych przestrzeni, ułatwiając wędrówki zwierząt, zmniejszając erozję wiatrową i poprawiając mikroklimat. Podać tu można chociażby okolice: Skwierzyny, Słońska, Gubina, Lubogoszycy k/Krosna Odrzańskiego, Świebodzina, Strzelec Krajeńskich, Ośna Lubuskiego, Górzycy, Sulechowa i innych.

Te same obszary można by zamiennie obsadzić lasami, przeznaczonymi do celów gospodarczych, przy czym do potencjalnych obszarów wyznaczonych nominalnie pod tereny leśne należałoby dodać jeszcze cały odcinek Lubuskiego Przełomu Odry, Dolinę Bobru i Nisy Łużyckiej oraz tereny na wschód od Ośna Lubuskiego.

14.3. WYZNACZENIE OBSZARÓW PLANOWANYCH DO ZALESIENIA

Na terenie województwa występują następujące typy zalesień:

- a) zalesianie gruntów rolnych, zakładanie upraw leśnych na gruntach użytkowanych rolniczo;
- b) zalesianie gruntów innych niż rolne: zalesienia obejmują dwa rodzaje gruntów odlogowanych:
 - z sukcesją naturalną drzew gatunków rodzimych,
 - wymagających ochrony z uwagi na funkcje wodochronne albo glebochronne.

Lasy i grunty leśne zajmują prawie połowę obszaru woj. lubuskiego. Duża lesistość regionu wpływa łagodząco na klimat i poprawę jakości powietrza. Wyróżnia się 4 główne skupiska leśne: Puszcza Notecka, Puszcza Gorzowska, Puszcza Drawska i Lubuska oraz bory: Zielonogórskie, Skwierzyńsko – Sulęcińskie

¹ Waloryzacji dokonano w opracowaniu „Ekofizjografia województwa lubuskiego” Kompleksowa ocena stanu i kierunków przydatności środowiska, część II, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej w Poznaniu, Zielona Góra, czerwiec 2009.

i Dolnośląskie. W większości są to młode, suche bory sosnowe (drzewostan liczy ok. 60 lat), wokół jezior występują także lasy bukowe i olsy.

„Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, na lata 2007 – 2013”

Złożone wnioski w woj. lubuskim – powierzchniowo planowane do zalesienia wg stanu na 30.09.2008r. *Dane Ministerstwa Ochrony Środowiska*

Zalesianie gruntów rolnych

Liczba złożonych wniosków – 26.

Powierzchnia wnioskowana w (ha) - 83,49.

Zalesianie gruntów innych niż rolne

Liczba złożonych wniosków – 9.

Powierzchnia wnioskowana w (ha) – 32,22.

Następuje proces przyspieszonego wyłączenia gruntów z produkcji rolnej. Wzrasta powierzchnia odlogów i ugorów na gruntach ornym oraz zainteresowanie rolników ich zalesianiem.

Powstają nowe możliwości finansowania zalesień, wynikające z Ustawy „Zalesieniowej” z 2001 r, przewidującej wypłacenie tzw. ekwiwalentów za wyłączenie gruntu z uprawy rolnej i prowadzenie uprawy leśnej.

W planowaniu i realizacji prac zalesieniowych wzrasta znaczenie aspektów środowiskowych, rosną oczekiwania społeczne w odniesieniu do uwzględniania ochrony przyrody i kształtowania krajobrazu oraz zwiększania różnorodności biologicznej w pracach zalesieniowych.

Zwiększanie lesistości kraju jest jednym z ważniejszych elementów polityki leśnej państwa. Konsekwentna realizacja celów tej polityki powinna zapewnić zwiększenie lesistości kraju do 30 % w roku 2020 i 33 % po roku 2050.

Na terenach, na których nie byłoby wskazane zalesianie (o intensywnej produkcji rolnej i najwyższej jakości bonitacyjnej gleb), należy upowszechniać zadrzewienia. Wprowadzanie zadrzewień należy traktować jako równorzędny z zalesieniem czynnik ochrony i użytkowanie przestrzeni produkcyjnej.

Z tego względu udział i rozmieszczenie zadrzewień, powinno stanowić integralny element koncepcji i programów przestrzennego zagospodarowania województw i gmin w zakresie ochrony środowiska i gospodarki rolnej.

Gospodarka leśna jest terytorialnie i funkcjonalnie związana z gospodarką wiejską, dla której często stanowi uzupełniającą lub alternatywną w stosunku do rolnictwa formę aktywności ekonomicznej i społecznej.

Zalesienia są główną formą zagospodarowania gruntów niskiej jakości, których rolnicze użytkowanie jest ekonomicznie nieuzasadnione, zwiększając tym samym rentowność całej gospodarki wiejskiej.

Tworzenie gospodarstw rolno – leśnych, sprzyjać powinno nowej, w warunkach Polski, dwuzawodowości ich właścicieli i zmniejszaniu ryzyka upadku tych gospodarstw. Zalesianie, korzystnie wpływające na strukturę użytkowania ziemi i warunki produkcji biologicznej w otaczającej przestrzeni, powinno być integrowane z wdrażaniem rolnictwa ekologicznego.

14.4. WYZNACZENIE OBSZARÓW ZDEGRADOWANYCH I ZAGROŻONYCH ZNISZCZENIEM WRAZ Z PROPONOWANYMI PROGRAMAMI ICH REWITALIZACJI LUB REWALORYZACJI

Województwo lubuskie, mimo że jest jednym z najmniejszych województw w kraju, o stosunkowo niskim uprzemysłowieniu i największym zalesieniu, nie jest pozbawione różnorodnych problemów

ekologicznych. Najważniejsze z nich to: konieczność kompleksowego rozwiązania gospodarki wodno – ściekowej, szczególnie na terenach wiejskich, zminimalizowanie uciążliwości związanych z komunikacją samochodową (nadmierny hałas, emisja spalin, zanieczyszczenie powietrza, występowanie poważnych awarii, niedostateczna ilość obwodnic), konieczność uporządkowania gospodarki odpadami, szczególnie komunalnymi oraz zamknięcie i rekultywacja starych składowisk i likwidacja licznych tzw. dzikich wysypisk śmieci. Składowiska odpadów komunalnych, będące w trakcie eksploatacji lub nieprawidłowo zrehabilitowane zasilane są wodą pochodzącą z opadów atmosferycznych, które mogą przedostawać się do wód powierzchniowych i podziemnych. Część wód opadowych paruje, część spływa po powierzchni, a część wraz z wodą dostarczaną z opadami i pochodzącą z rozkładu substancji organicznych migruje przez składowisko, wzbogacając się w związki rozpuszczalne, tworzą ścieki zwane odciekami. W przypadku braku właściwych zabezpieczeń oraz przy niekorzystnym układzie warunków hydrogeologicznych, odcieki te mogą być przenoszone w warstwach wodonośnych na znaczne odległości.

15. KOMUNIKACJA I TRANSPORT

5.1. KOMUNIKACJA KOŁOWA - planowana przebudowa i budowa dróg

Gospodarka województwa, organizacja życia społecznego i warunki egzystencji ludności w zasadniczej mierze są uzależnione od właściwie funkcjonującego transportu. Bardzo istotną rolę odgrywa transport drogowy – a zwłaszcza sieć dróg krajowych obsługujących nie tylko transport na terenie województwa, ale także tranzyt. Stąd konieczność przebudowy sieci dróg krajowych do parametrów klasy GP wzgl. G, uzyskanie nośności konstrukcji jezdni 115 kN/oś oraz budowa obejść miejscowości, poprawa bezpieczeństwa i standardu podróży. Jedną z barier komunikacyjnych województwa jest także brak dostatecznej liczby mostów na Odrze.

Województwo Lubuskie położone jest na trasie tranzytu: kierunek zachód – wschód: Brandenburgia (Berlin) – Wielkopolska (Poznań) – centrum Polski (Łódź, Warszawa); oraz kierunek północ – południe: Pomorze Zachodnie (Szczecin) – Dolny Śląsk (Legnica, Wrocław) – Czechy (Praga); stąd istotna jest budowa i przebudowa głównych tras na tych kierunkach, tj. A-2 i S-3, z uwzględnieniem niezbędnych węzłów oraz skomunikowanie ich z drogami niższych kategorii.

Zakłada się, że **wskaźniki motoryzacji** na obszarze województwa będą wzrastały, przy czym z racji położenia województwa istotne znaczenie ma i będzie miał w przyszłości samochodowy ruch tranzytowy, ze znacznym udziałem ruchu ciężarowego.

Zgodnie z: Założeńmi Polityki Transportowej Państwa do roku 2025, Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 października 2009 r. zmieniającym Rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych z dnia 15 maja 2004 r. oraz Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjętą przez Rząd RP 13.12.2011 r., na terenie województwa lubuskiego planowana jest:

- **Rozbudowa drogi nr 18 / A-18** (Olszyna – połączenie z A-4) do uzyskania pełnych wymogów stawianych autostradom (m.in. przebudowa jezdni południowej, budowa mop, dostosowanie do wymogów autostrady płatnej); długość na terenie województwa - 51 km. Węzły zapewniające powiązanie z otoczeniem:
- Olszyna / Forst,
- Królów na drodze krajowej nr 12,
- Żary (Drozdów) na drodze krajowej 27,
- Iłowa na drodze wojewódzkiej 296 (połączenie z Żaganiem i zachodnią częścią województwa dolnośląskiego),
- Luboszków (w wojew. dolnośląskim) na drodze powiatowej stanowiącej przedłużenie drogi,
- wojewódzkiej nr 357; połączenie Żagania z Osiecznicą i Nowogrodzkiem,
- Golnice (w woj. dolnośląskim), połączenie drogą nr 297 Szprotawy z Bolesławcem.

Na odcinku A-18 w województwie lubuskim projektowane są 3 obustronne miejsca obsługi podróżnych (mop): Trzebiel – Jagłowice, Rościce płn. – Rościce pld., Wymiarki pld. – Wymiarki płn. (Lubieszów), Świętoszów pld. – Świętoszów płn.

Budowa autostrady A-2 od połączenia z autostradą na terenie Niemiec (kierunek - Berlin) w Świecku do granic województwa z województwem wielkopolskim i połączenia z istniejącym odcinkiem Autostrady Wielkopolskiej w rejonie Nowego Tomyśla. Na odcinku Świecko – Rzepin trasa została poprowadzona przebudowaną drogą krajową nr 2, na pozostałym przebiegu autostrada prowadzona jest trasą niezależną od drogi nr 2, która stanie się drogą alternatywną dla płatnej autostrady. Długość autostrady na odcinku: Świecko – Nowy Tomyśl: 90 km; (przewidywane zakończenie realizacji: maj 2012).

Wybudowane są następujące węzły:

- „Świecko” na drodze krajowej nr 29,
- „Rzepin” na połączeniu z drogą nr 2,
- „Torzym” na skrzyżowaniu z drogą wojewódzką nr 138,
- „Jordanowo” na skrzyżowaniu z projektowaną S-3,
- „Trzciel” na skrzyżowaniu z drogą powiatową Trzciel – Zbąszyń.

Planowane na lata następne jest wybudowanie węzłów:

- „Myszęcín” na skrzyżowaniu z drogą nr 2,
- „Łagów” na skrzyżowaniu z drogą nr 2.

Na odcinku lubuskim A-2 buduje się 3 obustronne miejsca obsługi podróżnych:

- Gnilec – Sosna,
- Walewice – Koryta,
- Rogoziniec – Chociszewo,

a w rejonie węzłów – miejsca poboru opłat i punkty poboru opłat.

Planowane jest na lata następne wybudowanie miejsc obsługi podróżnych:

- Długie – Zapadłe,
- Zagaje – Romanówek.

Budowa drogi ekspresowej S-3, poprzez przebudowę drogi krajowej nr 3, względnie budowę nowych odcinków, o łącznej długości na terenie województwa 184 km. Odcinek obejście Nowej Soli jest zrealizowany, Gorzów Wlkp. – Międzyrzecz i Międzyrzecz – Sulechów są w trakcie realizacji, pozostałe mają ustalony przebieg.

Powiązanie drogi ekspresowej S-3 z siecią dróg krajowych i wojewódzkich oraz zarazem obsługę przyległego terenu zapewnią planowane węzły:

- W rejonie Gorzowa Wlkp na zachodzie miasta „Gorzów Północ” na drodze wojewódzkiej nr 130 i „Gorzów Zachód” na drodze wojewódzkiej nr 132 oraz na południu „Gorzów Południe” na południowym odcinku drogi krajowej nr 22 (południowy wylot z miasta).
- W rejonie Skwierzyny: na zachodzie na drodze krajowej nr 24 „Skwierzyna Zachód” i na południu „Skwierzyna Południe” na projektowanym łączniku z drogą nr 24, po wschodniej stronie miasta.
- W rejonie Międzyrzecza: po północnej i południowej stronie miasta - na drodze nr 3 – odpowiednio węzeł „Międzyrzecz Północ” i węzeł „Międzyrzecz Południe” oraz pomiędzy nimi na drodze nr 137 „Międzyrzecz Zachód”.
- W rejonie Świebodzina, na północ od miasta węzeł „Jordanowo” z projektowaną A-2 oraz „Świebodzin Północ” z istniejącą drogą nr 3 i na południe od miasta – węzeł „Świebodzin Południe” na skrzyżowaniu z drogą nr 303.
- Na południe od Sulechowa węzeł „Sulechów”.

- W rejonie Zielonej Góry – węzeł „Zielona Góra Północ” na drodze krajowej nr 32 (północne obejście miasta) i węzeł „Zielona Góra Południe” na dojeździe do miasta od południa (na skrzyżowaniu z drogą nr 279).
- Pomiędzy Zieloną Górą a Nową Solą na drodze nr 3 węzeł „Niedoradz”.
- W rejonie Nowej Soli, na drodze wojewódzkiej nr 297 węzeł „Nowa Sól Zachód”.
- Pomiędzy Nową Solą a Nowym Miasteczkiem, na połączeniu z istniejącą drogą nr 3 węzeł „Nowa Sól Południe” (dojazd do Nowej Soli od południa)
- Pomiędzy Nowym Miasteczkiem a Miłakowem na połączeniu z drogą nr 3 węzeł „Nowe Miasteczko”.
- Już poza granicami, w województwie dolnośląskim węzeł „Gaworzycy” na drodze powiatowej do Gaworzyc.

Odcinek pomiędzy Nową Solą a granicą województwa (realizowany będzie przez GDDKiA Oddział Wrocław).

Planowane miejsca obsługi podróżnych na drodze ekspresowej S-3:

Marwice (mop III i II), Trzebieszewo (mop I), Popowo (mop III i II), Sosnówka (mop I), Kępsko (mop III i II), Racula (mop III i II), Stożne (mop I), Lisiny (mop I).

Planowana przebudowa i budowa dróg krajowych

Wg danych Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA) Oddział w Zielonej Górze przewiduje się do roku 2020 realizację obwodnic następujących miejscowości:

- Budowa obwodnicy Kargowej na drodze nr 32 – 7,5 km *
- Budowa obwodnicy Nowogrodu Bobrzańskiego na drodze nr 27 – 5,6 km*,
- Wzmocnienie drogi nr 12 na odcinku Łęknica – Trzebiel *

Wyżej wymienione inwestycje zaznaczone * są ujęte w Programie budowy dróg krajowych na lata 2011 – 2015 (Załącznik do Uchwały nr 10/2011 RM z dn. 25.01.2011).

Ponadto postuluje się:

- Budowa obwodnicy Słubic na drodze nr 29 – 7,9 km,
- Budowa obwodnicy Wschowy na drodze nr 12 – 8,3 km,
- Budowa obwodnicy Szprotawy na drodze nr 12 – 6,5 km,
- Budowa obwodnicy Krosna Odrzańskiego w ciągu drogi nr 29 wraz z budową mostu na Odrze (rozwiązanie alternatywne, po południowej i północnej stronie miejscowości),
- W ciągu drogi krajowej nr 22 budowę obwodnic: Strzelec Krajeńskich, Dobiegniewa, Krzeszyc, Słońska,
- Budowa nowego odcinka drogi nr 22 po północnej stronie Gorzowa Wlkp. („droga 22 bis”) o parametrach G / GP – 27km z przedłużeniem do Kostrzyna nad Odrą (realizacja po 2020 r.).

Należy dążyć do poprawy dostępności lotniska w Babimoście z Zielonej Góry i z Gorzowa Wlkp. a także połączeń z A-2 i S-3.

Wskazana jest przebudowa do pełnych parametrów klasy GP drogi nr 27 prowadzącej do Żar i A-18 oraz drogi nr 32 prowadzącej przez Krosno Odrzańskie do Gubina i granicy państwowej (docelowo o 2 jezdniach; droga nr 27 do Nowogrodu Bobrzańskiego, droga nr 32 do Krosna Odrzańskiego z racji znacznego ruchu samochodowego dochodzącego do 9-10 tys. pojazdów/dobę). Wskazane jest uzyskanie na drogach krajowych pełnych parametrów klasy GP (wyjątkowo na drogach mniej obciążonych ruchem klasy G) oraz konstrukcji jezdni zapewniającej nośność 115 kN/oś.

PRZEBUDOWA I BUDOWA DRÓG WOJEWÓDZKICH

Do planowanych, ważniejszych zadań w zakresie przebudowy i budowy dróg wojewódzkich, należą:

- Przebudowa drogi nr 137 na odcinku Międzyrzecz – Trzciel,
- Przebudowa drogi nr 130,
- Budowa mostu granicznego na Odrze na połączeniu Rzepin - Urad – Eisenhüttenstadt, na przedłużeniu drogi nr 134,
- Budowa obwodnicy Rzepina na trasie drogi 139, przebudowa dróg 134 i 139 w rejonie Rzepina, przebudowa drogi nr 134,
- Przebudowa drogi nr 137 na odcinku Międzyrzecz – Słubice, budowa obejścia Ośna Lubuskiego po południowej i wschodniej stronie miejscowości, na połączeniu dróg 137 i 134, budowa obwodnicy Siercza oraz Kunowic,
- Przebudowa drogi 138 z budową mostu na Odrze w rejonie Połęcka (Maszewa) wraz z dojazdami, budowa obwodnicy Torzymia,
- Przebudowa drogi nr 151 Gorzów Wlkp. – Kłodawa – (Barlinek),
- Budowa nowego odcinka drogi nr 158 od miejscowości Różanki do Santoka, przebudowa wiaduktu w Santoku (z ewent. połączeniem z nową trasą omijającą po północnej stronie Gorzów Wlkp. - „drogą 22 bis”),
- Przebudowa dróg 158 – 174 w rejonie Drezdenka oraz budowa (po południowej stronie miejscowości) obwodnicy, łączącej drogi 160, 156, 158, 181 i 174,
- Przebudowa drogi nr 276 Krosno Odrzańskie – Świebodzin,
- Przebudowa drogi nr 278 na odcinku Konotop – Sława – Wschowa, budowa obwodnicy Konotopu oraz Wschowy na połączeniu dróg 305 – 278 – 12, budowa obwodnicy Sławy (II etap),
- Przebudowa drogi nr 278 na odcinku Szklarka Radnicka – Sulechów,
- Przebudowa drogi nr 279 na odcinku Czerwieńsk – Ochla oraz budowa obwodnicy Drzonkowa.
- Budowa mostu na Odrze w Pomorsku na trasie drogi 281, połączenie z drogą 280, przebudowa drogi 281 na odcinku Pomorsko - Zielona Góra,
- Budowa mostu przez Odrę na trasie drogi 282, przebudowa ciągu dróg 282 – 278 na odcinku Bojadła – Konotop, budowa obwodnic miejscowości: Przytok, Milsko, Bojadła, Zabór, Łaz, Droszków,
- Budowa obwodnicy Lubska (II etap) na połączeniu dróg nr 287 i 289, po południowo-wschodniej stronie miejscowości, oraz budowa obwodnic Bobrowic i Kukadła w ciągu drogi 287,
- Wzmocnienie odcinka drogi 288 Lubiatów - Bogaczów oraz budowa obwodnicy Bogaczowa,
- Przebudowa drogi nr 295 na odcinku Nowogród Bobrzański – Żagań (II etap),
- Budowa obejścia Żagania po zachodniej stronie miejscowości w ciągu drogi nr 296 (połączenie z drogą krajową nr 12), Iłowy, przebudowa drogi 296 na odcinku Żagań –Kožuchów, wzmocnienie odcinka: Żagań – A-18 – Iłowa,
- Przebudowa drogi 297 na odcinku Kożuchów – Nowa Sól, budowa obwodnicy Kożuchowa po południowej stronie miejscowości oraz Nowej Soli po południowej stronie miejscowości, na połączeniu dróg 297 i 315,
- Budowa połączenia drogi 289 z drogą krajową 27 po południowej stronie Nowogrodu Bobrzańskiego, wraz z budową nowego mostu na rzece Bóbr w ciągu drogi nr 27 (w gestii GDDKiA),
- Budowa obejścia Iłowy na trasie drogi nr 296 (alternatywnie po wschodniej lub zachodniej stronie miejscowości),
- Przebudowa drogi 302,

- Przebudowa drogi 303 na odcinku Świebodzin – Smardzewo, – przebudowa dróg wojewódzkich w tzw. „Rejonie Kozła”,
- Korekta przebiegu drogi nr 303 - budowa obwodnicy Lubnicka i Jezior wraz z odcinkiem włączenia do węzła na S-3,
- Budowa obejścia Nowego Kramaska na trasie drogi 304.
- Przebudowa drogi nr 315 wraz z obwodnicą Przyborowa (istotne także z racji zabezpieczeń przeciwpowodziowych).

Ponadto postuluje się budowę względnie przebudowę dróg w porozumieniu lub partycypacji z samorządami i innymi zarządcami dróg:

- Budowa mostu granicznego na Odrze w rejonie Kostrzyna nad Odrą, budowa nowej trasy na połączeniu obejścia Gorzowa Wlkp. na trasie nowego przebiegu drogi krajowej nr 22 od węzła z S-3, poprzez odcinki przebudowanych dróg powiatowych do drogi nr 132 w rejonie Witnicy, celem odciążenia przejazdu przez Gorzów Wlkp. ruchu tranzytowego na drodze 22.
- Budowa mostu w Bytomiu Odrzańskim w ciągu drogi nr 293.
- Dla obsługi zachodniej części województw, pobudzenia aktywności gospodarczej a także poprawy dostępności dla potrzeb turystyki i rekreacji oraz dodatkowego połączenia A-2 i A-18, postuluje się stworzenie korytarza (położonego na zachód od S-3), złożonego w przewodzie z istniejących dróg wojewódzkich o parametrach klasy G, łączących takie ośrodki jak Iłowa (węzeł na A-18) – Żagań – Nowogród Bobrzański – Krosno Odrzańskie - Torzym (węzeł na A-2) – Sulęcín – Gorzów Wlkp. z przedłużeniem do Barlinka („Droga Lubuska”), a także trasy przygranicznej (równoległej w przybliżeniu do Nysy i Odry) o parametrach klasy G - Z („Droga Przygraniczna” lub „Rokadowa” - wyposażonych w odpowiednie oznaczenia i drogowskazy, a także urządzenia służące ruchowi turystycznemu (parkingi, motele, stacje paliw).

Należy dążyć do uzyskania docelowo parametrów klasy G (zwłaszcza na planowanych obejściach miejscowości, wzgl. Z (na mniej obciążonych ruchem trasach) oraz nośności konstrukcji jezdni na nowych odcinkach i przebudowanych 115 kN/oś, a na istniejących wzmocnienie do 100 kN/oś.

Postuluje się dokonanie analizy dróg pod kątem właściwej kategorii (przeklasyfikowania dróg wojewódzkich o znaczeniu lokalnym, niskich parametrach i obciążonych małym ruchem do kategorii dróg powiatowych, a także odwrotnie – znaczących dróg powiatowych do kategorii dróg wojewódzkich).

Dla poprawy bezpieczeństwa należy wyposażyć drogi w zatoki autobusowe i parkingi, na odcinkach znacznego ruchu rowerowego i pieszego budować ścieżki rowerowe i chodniki,

- Należy dążyć do poprawy dostępności lotniska w Babimoście komunikacją drogową (także kolejową) z Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. a także połączeń z A-2 i S-3.
- Drogi powiatowe należy przebudować do uzyskania przynajmniej parametrów klasy L; wskazane – do klasy Z a gminne do klasy D (wskazane – klasa L).

Odcinkami wzdłuż Odry a także Bobru, Noteci i Warty, w miejscach atrakcyjnych krajoznawczo i widokowo, planuje się ciągi dróg rokadowych, z wykorzystaniem istniejących dróg powiatowych, gminnych i polnych, z ich przebudową do klasy L, dla samochodowego ruchu turystycznego (możliwość także ruchu skuterów i rowerów), z wyposażeniem ich w parkingi i przystanie wodne oraz pola namiotowe.

Należy utrzymać istniejące drogi międzypolygonowe (ponadnormatywne) w gestii Wojsk Lądowych, w tym także drogi czołgowe w rejonie Żagania, Świętoszowa, Drawska.

W przypadku podjęcia decyzji o budowie kopalni węgla brunatnego i elektrowni w rejonie Gubina – Brody konieczna będzie realizacja sieci drogowej zapewniającej obsługę komunikacyjną tego rejonu w powiązaniu z A-18 (węzły Olszyna, Królów).

Proponuje się przy rozbudowie sieci komunikacyjnej zapewnić możliwość prowadzenia w obrębie linii rozgraniczających ulic i ciągów komunikacji sieci uzbrojenia technicznego.

15.2. KOMUNIKACJA KOLEJOWA

Reaktywowanie ruchu pasażerskiego z wykorzystaniem autobusów szynowych na zawieszonych liniach (i na krótkich odcinkach także linii o słabszym ruchu), po przejęciu ich przez samorządy, pozwoliłoby zintegrować wiele miejscowości, gmin i powiatów województwa z ważnymi szlakami systemu europejskiej sieci kolejowej (*TEN-T AGC* i *AGTC*), a przede wszystkim zapewnić korzystne połączenia pomiędzy miejscowościami, poprawić warunki podróżowania mieszkańców województwa. Rozwój transportu kolejowego zwiększy także atrakcyjność i dostępność regionu.

Należy podkreślić, że transport szynowy jest znacznie bardziej ekologiczny, ekonomiczny i bezpieczny od transportu drogowego.

Planowane jest reaktywowanie ruchu pasażerskiego na niektórych liniach oraz poprawę standardu podróży na liniach czynnych poprzez wprowadzenie efektywnego i oszczędnego taboru jakimi są autobusy szynowe (vide: Strategia Rozwoju Transportu w Województwie Lubuskim). Są to linie:

- Planuje korektę trasy w rejonie Czerwieńska: **łącnica Pomorsko – Przylep** oraz modernizację i poprawę parametrów na liniach: **358** Zielona Góra – Zbąszynek z uzyskaniem na odcinku Czerwieńsk – Zbąszynek prędkości 120 km/h oraz na linii **367** Zbąszynek – Skwierzyna – Gorzów Wlkp. z uzyskaniem prędkości 100 km/h (poprawa dostępności i obsługa lotniska w Babimoście), a także w pierwszym etapie skrócenie czasu podróży między Gorzowem Wlkp. a Zieloną Górą.

Planowana jest modernizacja linii kolejowych, rewitalizacja dworców i przystanków, poprawa stanu infrastruktury kolejowej na liniach:

- **273 / CE 59:** (Wrocław) - Głogów – **Zielona Góra – Rzepin – Kostrzyn n.Odrą** - (Szczecin) do uzyskania prędkości 120 – 140 km/h.*
- **351 / E 59**, w północnej części województwa: (Wrocław - Poznań – Krzyż) - **Dobiegniew** – (Szczecin)*
- **275:** Legnica – Żagań i **14:** Żagań – Forst do uzyskania prędkości 120 km/h.
- **203:** Krzyż - Gorzów Wlkp. – Witnica – Kostrzyn nad Odrą do uzyskania prędkości 120 km/h dla autobusów szynowych, 100 km/h dla pociągów pasażerskich.
- **358:** Zbąszynek – Czerwieńsk i Czerwieńsk – Krosno Odrzańskie – Gubin (umożliwienie połączenia Zielona Góra – Cottbus przez Czerwieńsk, Guben).
- **3, E-20/CE-20:** Słubice – Świebodzin – Zbąszynek do prędkości 200 km/h.
- **370 i 282:** Zielona Góra – Nowogród Bobrzańskiej – Bieniów – Żary i dalej: Jenkowa Żagańska– Iłowa Węgliniec, jako CE59/1, do uzyskania prędkości 80 km/h.
- Wymienione inwestycje zaznaczone * są priorytetowe, ujęte w Programie operacyjnym Infrastruktura i Środowisko na lata 2007 – 2013.

Także poprawę warunków podróży należy zapewnić na liniach:

- Żary – Żagań – Szprotawa – Głogów (nr 14).
- Świebodzin – Sulechów (nr 384, obecnie wyłączonej z eksploatacji).
- łączących Gorzów Wlkp. z Zieloną Górą (w I etapie przez Zbąszynek).
- Rzepin – Sulęcín – Trzemeszno Lub. – Międzyrzecz jako linia rezerwowa dla połączenia Berlin – Rzepin - Poznań a także o znaczeniu turystycznym (Pojezierze Lubuskie).

Przewiduje się modernizację połączeń kolejowych na obszarze Lubuskiego Parku Przemysłowo – Technologicznego z budową przystanku na jego obszarze.

W ramach połączeń transgranicznych planowane jest uruchomienie bezpośrednich połączeń, jako koleje o podwyższonej prędkości, w relacjach:

- Gorzów Wlkp. – Berlin,
- Poznań – Zbąszynek – Rzepin – Berlin (E-20),
- Zielona Góra – Rzepin – Frankfurt nad Odrą – Berlin,
- Legnica – Żagań – Żary – Forst – Cottbus,
- Zielona Góra – Czerwieńsk – Cottbus,

a także linii: Poznań – Krzyż – Szczecin (E 59).

Istotnym problemem komunikacyjnym w województwie lubuskim o dwóch stolicach będzie sprawne połączenie Zielonej Góry z Gorzowem Wlkp. Planuje się połączenie Gorzowa Wlkp. przez Skwierzynę Międzyrzecz – Zbąszynek – Sulechów do Zielonej Góry z wykorzystaniem istniejących linii kolejowych po ich modernizacji oraz budowy łącznicy Pomorsko – Przylep. Niezależnie postuluje się stworzenie Szybkiej Kolei Regionalnej, bezpośrednio łączącej obie stolice województwa, dla której należy zarezerwować odpowiedni korytarz i dlatego postuluje się (po 2020 r.) realizację trasy prowadzącej z Gorzowa Wlkp. przez Skwierzynę, Międzyrzecz, Świebodzin, Sulechów do Zielonej Góry. Przewiduje się częściowe wykorzystanie istniejących torowisk, po ich przebudowie oraz budową nowych (korekta trasy Zielona Góra – Sulechów, budowa nowych odcinków: Sulechów – Świebodzin, Świebodzin – Gościkowo) i wprowadzenie taboru typu trójczłony (w przypadku zelektryfikowania linii) lub autobusy szynowe (korzystniej). Należy zapewnić prędkość techniczną ok. 120 km/h i komunikacyjną ok. 90 km/h, tak aby przejazd z Gorzowa Wlkp. do Zielonej Góry nie trwał dłużej niż 75-80 min. Przewidywane przystanki na SKR: Skwierzyna, Międzyrzecz, Świebodzin, Sulechów (w odległości 20 - 25 km), możliwość przedłużenia linii z Zielonej Góry do Nowej Soli, a także w oparciu o podobnej trakcji połączenia Sulechowa z Babimostem.

Oprócz połączeń wojewódzkich należy rozwijać również bezpośrednie połączenia międzywojewódzkie, łączące Gorzów Wlkp. i Zieloną Górę z sąsiednimi aglomeracjami: szczecińską, poznańską i wrocławską. Planowana jest trasa kolejowa dużej prędkości – ponad 200 km/h dla pociągów pasażerskich: Berlin – Poznań – Warszawa, przebiegająca nowym korytarzem. Stacją obsługującą województwo winien stać się pas pomiędzy Zieloną Górą a Świebodzinem w skomunikowaniu z planowanym regionalnym połączeniem kolejowym: Gorzów Wlkp. – Zielona Góra (SKR), względnie Zielona Góra (odgięcie linii na południe).

Postuluje się wykorzystanie niektórych rozebranych, bądź nieczynnych linii kolejowych (np. Gorzów Wlkp. – Krzeszyce – Kostrzyn nad Odrą, bądź Drezdenko – Skwierzyna, a także położonych skrajem terenów leśnych (np. skrajem Puszczy Noteckiej) dla ruchu turystycznego - rowerowego, z wykorzystaniem budynków stacyjnych, po ich adaptacji, na schroniska lub hostele.

Zagospodarowanie terenów sąsiadujących z terenami kolejowymi musi uwzględniać postanowienia ustaw i rozporządzeń szczególnych w zakresie kolei.

Ewentualne kolizje przyszłościowych inwestycji realizowanych w sąsiedztwie lub na obszarze terenów kolejowych winny uzyskać uzgodnienie właściwych władz PKP.

15.3. KOMUNIKACJA WODNA

W Zmianie PZPWL podtrzymuje się programy przywracania żeglowności na całej długości projektowanej międzynarodowej odrzańskiej drogi wodnej E30 (w tym także dla ruchu turystycznego w powiązaniu z drogami wodnymi Niemiec), z uzyskaniem docelowo klasy IV. Istotna jest rola portu w Kostrzynie nad Odrą, jako mogącego pełnić funkcje pomocnicze w stosunku do Szczecina oraz portu rzecznego w Cigacicach i w Nowej Soli (strefa ekonomiczna). Konieczna jest poprawa infrastruktury w pozostałych portach.

Podtrzymuje się programy zabezpieczenia żeglowności, szczególnie turystycznej, dolnej Warty i Noteci jako krajowej drogi wodnej E70 (postulowanej w przyszłości do zmiany rangi na międzynarodową), z zachowaniem w ich dolinach obszarów przyrodniczych podlegających szczególnej ochronie (Natura 2000). Konieczne jest podjęcie działań w kierunku podniesienia parametrów do klasy III oraz ochrona zabytkowych urządzeń hydrotechnicznych na Noteci.

Szlaki wodne Nysy Łużyckiej i Bobru oraz Kwisy powinny być wykorzystane turystycznie jak również gospodarczo (przykład elektrowni szczytowo-pompowej Dychów).

Przy modernizacji szlaków wodnych i portów rzecznych należy uwzględnić:

- możliwości remontu i przechowywania sprzętu pływającego,
- możliwości lokalizacji działalności gospodarczej związanej z transportem i magazynowaniem towarów,
- budowę marin, obsługę ruchu turystyczno-wypoczynkowego, w tym spływów kajaków, żaglówek, wypożyczania sprzętu pływającego, uruchamianie tras wędrówek na wodzie i obok,
- wymogi dotyczące ochrony środowiska i bezpieczeństwa na wodzie,
- uwzględnienie projektu „Łączą nas rzeki”.

15.4. KOMUNIKACJA LOTNICZA

Głównym portem lotniczym województwa jest lotnisko w Babimoście (usytuowane około 5 km na południe od tego miasta) i oddalone o: około 10 km od drogi nr 32 Poznań – Zielona Góra, około 20 km od autostrady A-2, około 35 km od Zielonej Góry i około 100 km od Gorzowa Wlkp.

Ranga lotniska – lotnisko regionalne o korzystnym układzie względem głównych korytarzy powietrznych (Róża Wiatrów: W – SWE – NE). Stan infrastruktury umożliwi przyłoty i starty samolotów obecnie operujących w Polsce.

Terminal pasażerski jest przystosowany do odprawy 100 tys. pasażerów w ciągu roku; w 2015 r. przewiduje się (wg Strategii Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego), że liczba pasażerów może osiągnąć 50 tys. Istniejące parametry lotniska oraz wielkość terminalu nie wymagają znaczącej przebudowy.

Charakterystykę portu lotniczego przedstawiono w części I, pkt. 2.6.4.

Istotnym problemem jest poprawa dostępności, skrócenie czasów dojazdów z Zielonej Góry i Gorzowa Wlkp. zarówno komunikacją drogową jak i kolejową do lotniska, a także standardów podróży oraz dalsza poprawa obsługi w porcie lotniczym.

Lotnisko w Babimoście z racji położenia na trasie Berlin – Poznań może stać się lotniskiem zapasowym dla lotnisk Schönefeld i Ławica a także lotniska umożliwiającego szybkie dotarcie samolotów krótkiego zasięgu, taksówek powietrznych do europejskiego portu lotniczego Berlin - Schönefeld.

W bliskim sąsiedztwie Zielonej Góry (około 5 km na północny zachód od centrum), w Przylepie znajduje się lotnisko o funkcji lotniska lokalnego (loty ratownicze, agrotechniczne, sportowe). Lotnisko to może być wykorzystane dla powietrznego połączenia z lotniskiem w Babimoście (taksówki powietrzne).

Planuje się budowę lotniska w rejonie Gorzowa Wlkp. (o nawierzchni trawiastej).

Istnieje możliwość i potrzeba wykorzystania dawnego wojskowego lotniska w południowej części województwa, usytuowanego a południowy zachód od Szprotawy.

Należy zarezerwować tereny pod budowę lądowisk dla helikopterów przy dużych obiektach szpitalnych i stacjach pogotowia ratunkowego.

Rozbudowa lotnisk, budowa urządzeń i budowli na obszarze portu lotniczego bądź w jego sąsiedztwie winna uwzględniać wymogi szczegółowe dotyczące lotnictwa.

W rejonie lotnisk i lądowisk należy przestrzegać nieprzekraczalnych ograniczeń zabudowy określonych w dokumentach rejestracyjnych tych lotnisk i lądowisk.

W rejonie miejscowości Słubice i Drezdenko zainstalowane są pomoce radionawigacyjne. Planując zabudowę w pobliżu ww. lotniczych urządzeń naziemnych należy brać pod uwagę strefy, w których dla prawidłowej pracy pomocy radionawigacyjnej nie wskazana jest zabudowa. (zgodnie z dokumentem EUR Doc.015).

Obiekty trudno dostrzegalne z powietrza powinny spełniać wymogi Rozporządzenia Min. Infr. z dn. 25 czerwca 2003 (Dz.U. Nr 130, poz.1192).

Wszystkie obiekty o wysokości równej i większej niż 100 m nad poziom terenu, stanowią przeszkody lotnicze i ze względu na zapewnienie warunków bezpieczeństwa ruchu cywilnych statków powietrznych muszą być zgłaszane Prezesowi Urzędu Lotnictwa Cywilnego.

Przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę należy zgłosić Szefowi Służby Ruchu Lotniczego Sił Zbrojnych RP obiekty budowlane o wysokości równej i większej niż 50 m nad poziomem terenu.

15.5. TRANSPORT INTERMODALNY, STREFY OBSŁUGI TRANSPORTOWEJ

W rejonie ważnych węzłów (centrów) komunikacyjnych (wymienionych w rozdz. 2.6.9) planuje się zorganizowanie stacji transportu kombinowanego (intermodalnego) droga > kolej > droga, zwłaszcza predysponowane są: Węzeł Rzepiński (planowana autostrada, duży węzeł kolejowy, bliskość granicy), Węzeł Kostrzyński (połączenie Warty i Odry, węzeł drogowy i kolejowy, przejścia graniczne) i Węzeł Świebodziński (planowana autostrada nr 2, droga ekspresowa, blisko węzeł kolejowy w Zbąszynku) także centrów logistycznych i stacji przeładunkowych Cargo.

Rejon Świebodzina z racji krzyżowania się istniejących i planowanych arterii komunikacyjnych:

- dróg krajowych nr 92 i nr 3,
- A-2 i S-3 z węzłem w rejonie Jordanowa,
- istniejącej magistrali kolejowej E-20 – CE-20,
- planowanej Szybkiej Kolei Regionalnej na trasie Gorzów Wlkp. – Zielona Góra,
- bliskości lotniska w Babimoście,
- korzystnego połączenia kolejowego z węzłem kolejowym w Zbąszynku

w przyszłości winien stać się strefą aktywności gospodarczej, znaczącym centrum gospodarczym, a jednocześnie centralnym węzłem komunikacyjnym województwa.

SYNTEZA KONCEPCJI ROZWIĄZAŃ UKŁADU KOMUNIKACYJNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Województwo lubuskie położone w zachodniej części Polski, na granicy z Niemcami, pomiędzy województwami dolnośląskim na południu i zachodnio-pomorskim na północy, jest „bramą” prowadzącą z zachodniej Europy, przez województwo wielkopolskie do centrum kraju i dalej na wschód.

Przebiegają przez nie ważne korytarze transportowe, przez środek województwa Paneuropejski Korytarz Transportowy nr II: Berlin – Poznań – Warszawa – Moskwa, złożony z trasy drogowej - A-2 i drogi krajowej nr 2 oraz linii kolejowej E-20 – CE-20 a także, w części południowo-zachodniej - nr III: Berlin – Olszyna – Wrocław – Górny Śląsk – Kraków – Lwów, który tworzą: A-18 (i w przedłużeniu A-4) oraz linia kolejowa Forst – Żagań – Legnica i dalej C-E 30 przez Wrocław na Górny Śląsk i Małopolskę.

Istotne znaczenia dla województwa, ale także dla zachodniej Polski, ma korytarz komunikacyjny na kierunku północ – południe: Świnoujście – Szczecin – Gorzów Wlkp.– Zielona Góra – Legnica – Lubawka – Czechy, stanowiący „kręgosłup” województwa, tym istotniejszy, że łączy dwie stolice województwa: rządową – Gorzów Wlkp. i samorządową – Zieloną Górę; tworzą go droga E-65 (nr 3) oraz biegnąca na

tym kierunku linia kolejowa AGTC - CE-59: Szczecin – Rzepin – Zielona Góra – Głogów – Wrocław – Międzyzlesie.

W koncepcji układu komunikacyjnego województwa uznano za najważniejsze inwestycje na terenie województwa budowę autostrady A-2 i drogi ekspresowej S-3 oraz przebudowę linii kolejowej E-20 – do uzyskania prędkości technicznej 200 km/h (docelowo 300 km/h), a na linii E-65 – 160 km/h.

W zakresie komunikacji drogowej projektuje się budowę obwodnic miejscowości na drogach krajowych, a zwłaszcza: Wschowy, Szprotawy, Nowogrodu Bobrzańskiego (droga nr 27), Słubic i Krosna Odrzańskiego (droga nr 29), Kostrzyna nad Odrą (droga nr 31), Kargowej (droga nr 32) oraz budowę nowego przebiegu drogi nr 22 przez teren gminy Kłodawa (jako północne obejście aglomeracji Gorzowa Wlkp.) z przedłużeniem jej do Kostrzyna nad Odrą.

Dla obsługi zachodniej części województwa, pobudzenia aktywności gospodarczej a także poprawy dostępności dla potrzeb turystyki i rekreacji istotne jest stworzenie korytarza (położonego na zachód od S-3), złożonego z dróg wojewódzkich o parametrach klasy G, łączących takie ośrodki jak: Iłowa – Żagań – Krosno Odrzańskie - Sulęcín – Gorzów Wlkp., a także trasy przygranicznej (równoległej w przybliżeniu do Nysy i Odry) o parametrach klasy Z-G.

Docelowo drogi krajowe powinny uzyskać parametry klasy GP a wojewódzkie - klasy G.

W przyszłości proponuje się także rozważyć ewentualną możliwość odbudowy mostów granicznych zniszczonych podczas wojny oraz nowych połączeń na szczeblu samorządowym.

W zakresie komunikacji kolejowej należy poprawić stan szlaków i infrastruktury kolejowej, zwłaszcza na liniach znaczenia międzynarodowego: nr 3 (E-20 – CE-20; Berlin – Poznań - Warszawa), nr 273 (CE-59; Szczecin - Wrocław – Międzyzlesie), nr 14 (Wrocław / Leszno – Żary - Forst - Berlin). Zaprojektowano budowę sprawnego połączenia kolejowego Gorzów Wlkp. – Zielona Góra, przez Skwierzynę, Międzyrzecz, Świebodzin, Sulechów (o trakcji trójczłonów lub zespolonych autobusów na szynach) z możliwością przedłużenia do Nowej Soli oraz połączenia Zielonej Góry z Babimostem (lotnisko) i Zbąszynkiem (ważny węzeł kolejowy).

W zakresie komunikacji lotniczej: Budowa lotniska (trawiastego w I etapie) w rejonie Gorzowa Wlkp., przebudowę lotniska w Przylepie koło Zielonej Góry i usprawnienie połączeń lotniczych (taksówki powietrzne) pomiędzy tym lotniskiem a lotniskiem regionalnym w Babimostcie, oraz usprawnienie połączeń drogowych i kolejowych pomiędzy lotniskiem w Babimostcie a Zieloną Górą i Gorzowem Wlkp.

W zakresie transportu intermodalnego: w rejonie ważnych węzłów (centrów) komunikacyjnych planuje się zorganizowanie stacji transportu kombinowanego (intermodalnego); droga – kolej oraz centrów logistycznych. Proponowane lokalizacje: Rzepin, Świebodzin, Nowa Sól, Skwierzyna, Zbąszynek, Kostrzyn nad Odrą.

16. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

16.1. ELEKTROENERGETYKA

Właściwy i zrównoważony rozwój infrastruktury elektroenergetycznej w województwie jest niezbędny przede wszystkim dla rozwoju i aktywizacji gospodarczej poszczególnych jego rejonów, w tym gospodarki, mieszkalnictwa, turystyki itd. Operator sieci dystrybucyjnej na terenie województwa lubuskiego ENEA Operator S.A. oraz Operator Krajowego Systemu Przesyłowego Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A. planują jej rozwój dla zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną gmin i przedsiębiorstw, w szczególności inwestycje budowy i modernizacji linii i stacji elektroenergetycznych niezbędnych dla zrealizowania planowanych dostaw energii, zgodnych z planami jej odbiorców.

Wyznaczenie stref poprawy warunków zaopatrzenia w energię elektryczną – w tym podanie propozycji działań.

W zakresie sieci WN (110 kV) jej operator, ENEA Operator S.A., przewiduje realizację w kolejnych latach następujących inwestycji w sieci dystrybucyjnej 110 kV:

- Wykonanie powiązania linią 110 kV pomiędzy istniejącą stacją transformatorową 110/20/15 kV Nowogród Bobrzański a planowaną stacją transformatorową 110/20 kV Żary II;
- Budowa nowej stacji transformatorowej 110/15 kV na planowanych terenach inwestycyjnych w m. Nowy Kisielin, gm. Zielona Góra wraz z linią zasilającą 110 kV, wyprowadzoną z istniejącej stacji 110/15 kV Braniborska, dodatkowo wykonanie powiązania planowanej stacji transformatorowej 110/15 kV w m. Nowy Kisielin z istniejącą stacją 110/20 kV Graniczna – w wyniku dokonania powiązania powstanie nowy ciąg liniowy relacji stacja 220/110 kV Leśniów Wielki – stacja 220/110 kV Żukowice poprzez zielonogórski pierścień liniowy 110 kV, zasilany dwustronnie ze stacji 220/110 kV Leśniów;
- Budowa nowej stacji transformatorowej 110/15 kV w obrębie m. Kargowa, pod istniejącą linią 110 kV Sulechów – Wolsztyn. Dodatkowo wykonanie powiązania linią 110 kV planowanej stacji 110/15 kV w m. Kargowa z istniejącą stacją 110/15 kV Zbąszynek – w wyniku czego powstanie dodatkowe połączenie ciągów liniowych 110 kV Leśniów Wielki – Żukowice oraz Leśniów Wielki – Plewiska;
- Stacja 110/15 kV / 110/30 kV Lutol – budowa rozdzielni, 110/15 kV oraz z trzypolowej rozdzielni 110/30 kV dla przelotu linii WN-110 kV Międzyrzeczka-Zbąszynek z dwoma polami liniowymi i polem sprzęgła;
- Stacja 110/15 kV Międzyrzecz II budowa stacji 110 kV z rozdzielnią trzypolową WN-110 kV wraz z zasilaniem jako wcięcie w drugi tor linii relacji Gorzów Wlkp. – Skwierzyna – Międzyrzecz - (kier. Pniewy);
- Linia 110 kV Gorzów Wlkp.– Sulęcín, Witnica – budowa nowej dwutorowej linii 240 mm² o długości 9,3 km, częściowo po trasie linii istniejącej;

- Linia WN-110 kV relacji Gorzów Wlkp. – Skwierzyna - Międzyrzecz – Zielomyśl (kier. Pniewy) budowa linii napowietrznej do gabarytów linii dwutorowej w zakresie wymiany słupów i przewodów;
- Linia WN-110 kV relacji Drawski Młyn –Dobiegiew (kier. Morzyczyn) – budowa linii napowietrznej do gabarytów linii dwutorowej w zakresie wymiany słupów i przewodów;
- Linia 110 kV relacji Lubiechnia Wielka – Sulęcín – budowa nowej linii 240 mm² o długości ca 31 km;
- Stacja Wawrów – modernizacja stacji do układu H4 z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 16 MVA;
- Stacja 110/15 kV Górzycza – modernizacja stacji: pół transformatorowych 110/15 kV, pola łącznika szyn;
- Stacja 110/15 kV Strzelce Krajeńskie- modernizacja stacji , rozbudowa stacji o pełne liniowe 110 kV oraz przebudowa układu przełączników;
- Stacja Zielomyśl – modernizacja stacji do układu H4 z transformatorami o mocy 16 MVA;
- Budowa GPZ Baczyna – Strefa – budowa stacji 110/15 kV z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 16 MVA lub 25 MVA, rozdzielnią napowietrzną 110 kV w układzie H4 oraz wewnętrzną rozdzielnią 15 kV;
- Rozbudowa GPZ Witnica – ustawienie drugiego transformatora 110/15 kV oraz dobudowa pola transformatorowego 110 kV i drugiej sekcji rozdzielni 15 kV;
- Modernizacja GPZ Drezdenko – wymiana transformatorów WN/SN 16 MVA na 25 MVA;
- Budowa GPZ Kunowice – Strefa – budowa stacji 110/15 kV z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 16MVA, rozdzielnią napowietrzną 110 kV w układzie H4 oraz wewnętrzną rozdzielnią 15 kV;
- Budowa rozdzielni 110 kV Lubiechnia Wielka – budowa dwusystemowej rozdzielni 110 kV z 3 polami liniowymi 110kV, polem sprzęgła 110 kV oraz urządzeniami towarzyszącymi;
- Rozbudowa GPZ Sulęcín – dobudowa pola liniowego dla wprowadzenia linii 110 kV Lubiechnia Wielka – Sulęcín;
- Budowa GPZ Skwierzyna II – budowa stacji 110/15 kV z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 10 MVA, z rozdzielnią napowietrzną 110 kV w układzie H4 oraz wewnętrzną rozdzielnią 15 kV w nowym miejscu;
- GPZ Kostrzyn – kontynuacja modernizacji, i rozbudowa rozdzielni 110 kV do układu z podwójnym systemem szyn 110 kV;
- GPZ Rzepin – zabudowa dwóch wyłączników w polach liniowych 110 kV, celem zastąpienia układu H3 rozdzielni 110 kV układem H4;
- Budowa GPZ Ośno – budowa stacji 110/15 kV z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 10 MVA, z rozdzielnią napowietrzną 110kV w układzie H4 oraz wewnętrzną rozdzielnią 15 kV w nowym miejscu;
- GPZ Kostrzyn II – Strefa III kompleks – budowa stacji 110/15 kV dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 16 MVA lub 25 MVA, rozdzielnią napowietrzną 110 kV w układzie H4 oraz wewnętrzną rozdzielnią 15 kV;
- Rozdzielnia 110 kV Kostrzyn (II kompleks Strefy) wraz z zasilaniem jak wcięcie w linię 110 kV relacji SE Gorzów Wlkp. – Witnica;
- Stacja 110/15/6 kV Krosno Odrzańskie – modernizacja stacji przebudowa rozdzielni WN-110 kV;
- Stacja 110/15 kV Braniborska – modernizacja stacji : przebudowa rozdzielni 110 kV, rozdzielni SN-15 kV . Budowa w miejsce istniejącego budynku nowego rozdzielni SN-15 kV, rozbudowa stacji o pełne pole liniowe WN-110 kV, wymiana transformatorów WN/SN 16 MVA na 25 MVA;
- Stacja Leśniów Wielki. Modernizacja stacji: obwodów wtórnych, budowa nowej nastawni, wykonanie zdalnego i lokalnego systemu nadzoru;

- Modernizacja linii WN-110 kV relacji od stacji do stacji: Górzycza - Słubice, Górzycza, Kostrzyn nad Odrą, Rzepin - Słubice, Rzepin - Cybinka, Cybinka - Dychów, Dychów - Krosno Odrzańskie, Leśniów Wielki - Krosno Odrzańskie, Gorzów Wlkp. - Witnica, Witnica - Dębno, Kostrzyn nad Odrą - Witnica, Gorzów Wlkp. - Strzelce Krajeńskie, Strzelce Krajeńskie - Drezdenko, Drezdenko - Drawski Młyn, Budziechów - Żary, Dychów - Gubin, Żary - Jankowa Żagańska, Jedwabie - Myślibórz, Jedwabie - Gorzów Wlkp., Leśniów Wielki - Świebodzin, Leśniów Wielki - Łużycka Świebodzin M. - Świebodzin S., Łużycka - Braniborska, Braniborska - Energetyków, Energetyków - Krośnieńska, Wschowa - Leszno G., Wschowa - Huta Głogów, Nowa Sól G.- Nowa Sól P. - Bytom Odrzański - Żukowice.

Plan inwestycji jest sukcesywnie dostosowywany do zmieniających się potrzeb odbiorców.

W zakresie sieci najwyższych napięć (NN) jej operator, Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A., wnosi, co następuje.

Mając na względzie potrzebę zwiększania bezpieczeństwa energetycznego na terenie kraju, konieczność poprawy efektywności energetycznej i unowocześnienia sektora energetycznego, przewidywany rozwój mocy wytwórczych w obszarze przedmiotowego województwa oraz konieczność tworzenia korzystnych warunków dla międzysystemowej wymiany energii elektrycznej, w obszarze województwa lubuskiego, w dalszej perspektywie czasowej, wykraczającej poza horyzont 2010 r., Spółka przewiduje realizację następujących zamierzeń inwestycyjnych:

- Budowa stacji 400/110 kV Baczyna, która zlokalizowana będzie na terenie uzgodnionym z Urzędem Gminy Lubiszyn,
- Budowa dwóch linii 400 kV na odcinku od istniejącej linii 400 kV relacji Plewiska – Krajnik do ww. stacji po trasach, które wynikać będą ze studium wykonalności dla tego zamierzenia inwestycyjnego,
- Budowa linii 400 kV Baczyna – Piła Krzewina po trasie wypracowanej w 1997 r. lub innej możliwej, która wynikać będzie ze studium wykonalności dla tego zamierzenia inwestycyjnego,
- Budowa linii 400 kV relacji Baczyna – zachodnia granica Polski po trasie, która wynikać będzie ze studium wykonalności dla tego zamierzenia inwestycyjnego,
- Budowa linii 400 kV w relacji Plewiska – zachodnia granica Polski po trasie, która wynikać będzie ze studium wykonalności dla tego zamierzenia inwestycyjnego,
- Przebudowa istniejącej linii 220 kV w relacji Gorzów Wlkp. – Krajnik na linię dwunapięciową 400 i 220 kV z możliwością wprowadzenia toru 400 kV do stacji 400/110 kV Baczyna.

Niezależnie od powyższego rozważana jest zasadność przyszłej realizacji kolejnych zamierzeń inwestycyjnych, w tym budowy stacji 400/110 kV Zielona Góra (ew. rozbudowy stacji 220/110 kV Leśniów Wielki o rozdzielnię 400 kV) i wprowadzenia do niej jednego toru linii 400 kV Plewiska – Eisenhüttenstadt oraz budowy dwutorowego ciągu linii 400 kV w relacji Baczyna – Zielona Góra – Polkowice. Aktualnie prowadzone są wielokryterialne analizy systemowe, których ostateczne wyniki zdecydują o podjęciu tych inwestycji. Jednocześnie PSE Operator S.A. planuje inwestycje, których realizacja uzależniona będzie od decyzji lokalizacji elektrowni jądrowych oraz potencjalnej budowy elektrowni węglowej na obszarze powiatu krośnieńskiego i gminy Gubin, tj.:

- Budowa 2-torowej linii 400 kV Plewiska Bis – Pasikowice,
- Budowa stacji 400 kV Gubin,
- Budowa linii 400 kV Baczyna – Gubin.

Wyznaczanie stref, w których możliwy jest rozwój źródeł energii elektrycznej, w tym odnawialnych źródeł energii elektrycznej (OZE)

Uwarunkowania rozwoju źródeł energii elektrycznej.

Źródła wytwórcze energii elektrycznej w województwie lubuskim należą do najnowszych i najnowocześniejszych w kraju. Zapotrzebowanie na moc i energię elektryczną pokryte jest w 2/3 ze źródeł zlokalizowanych na obszarze województwa. Dynamiczna rozbudowa źródeł i rozwój energetyki odnawialnej wymagają jednak adekwatnego rozwoju sieci 110 kV, a w przyszłości również sieci przesyłowej 220 kV i 400 kV.

Modernizacja wyeksploatowanych elementów infrastruktury sieciowej oraz dostosowanie przepustowości sieci do wymagań przyłączanych źródeł i odbiorów jest niezbędnym warunkiem zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego województwa.

Kierunki działania w zakresie modernizacji wyeksploatowanych elementów infrastruktury sieciowej oraz dostosowania przepustowości sieci do wymagań przyłączanych źródeł i odbiorów.

Poniższe uwarunkowania zaczerpnięto ze „Studium rozwoju systemów energetycznych w województwie lubuskim do roku 2025, ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw rozwoju energetyki odnawialnej”.

W zakresie elektroenergetycznej sieci dystrybucyjnej (110 kV) należy (mając na uwadze uwarunkowania omówione wcześniej):

- Zapewnić sukcesywną budowę nowych stacji 110 kV/SN w miarę zwiększania się potrzeb przyłączeniowych;
- Wykonać dodatkowe powiązania ciągami liniowymi niezbędnymi do zasilania nowych stacji oraz dla zwiększenia bezpieczeństwa zasilania;
- W przypadku trudności w budowie nowych ciągów związanych z uwarunkowaniami prawnowłasnościowymi zwiększyć przepustowość istniejących linii, np. poprzez zastosowanie przewodów o większym przekroju lub o wyższej dopuszczalnej temperaturze roboczej.

W zakresie systemu dystrybucyjnego SN należy:

- Budować nowe ciągi liniowe zapewniające zasilanie drugostronne;
- Zastępować linie kablowe w izolacji z polietylenu nieusieciowanego kablami w izolacji z polietylenu usieciowanego;
- Zwiększać przepustowość istniejących linii SN poprzez wymianę przewodów na nowe, o większym przekroju lub o wyższej dopuszczalnej temperaturze roboczej.

Wymagana jest również modernizacja wyeksploatowanych sieci nn na obszarach miejskich i wiejskich.

Ministerstwo Gospodarki opracowało dokument pn. „Polityka energetyczna Polski do 2030 roku”, który został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 10 listopada 2009 roku.

Dokument ten odnosi się do planów działań w zakresie energetyki, a w szczególności do kierunków polityki przestrzennej w zakresie infrastruktury technicznej, w tym m.in. do:

- wyznaczania stref, w których możliwe jest podjęcie kompleksowych działań w zakresie poprawy warunków zaopatrzenia w energię elektryczną, paliwa gazowe, ciepło, systemy wodno-kanalizacyjne, łącza telekomunikacyjne – w tym podania propozycji działań,
- wyznaczania stref, w których możliwy jest rozwój odnawialnych źródeł energii – przede wszystkim wyznaczania obszarów kwalifikowanych, na których można lokalizować farmy wiatrowe,
- wyznaczania planowanych przebiegów przesyłowych sieci infrastruktury technicznej.

Dokument pn. „Polityka energetyczna Polski do 2030 roku” odnosi się do omawianej tu branży elektroenergetycznej w nw. punktach.

W części „Działania na rzecz poprawy efektywności energetycznej” podano, że: „głównym celem polityki energetycznej jest zapewnienie bezpieczeństwa dostaw przy jednoczesnym zachowaniu konkurencyjności oraz zrównoważonego rozwoju”.

Szczegółowymi celami w tym obszarze są:

- Budowa nowych mocy wytwórczych w celu zrównoważenia krajowego popytu i utrzymania niezbędnych rezerw mocy na poziomie minimum 15% maksymalnego zapotrzebowania na energię elektryczną,
- Rozważenie opcji wprowadzenia energetyki jądrowej w Polsce oraz podjęcie ostatecznej decyzji w tym zakresie,
- Budowa szczytowych źródeł wytwarzania energii elektrycznej,
- Rozwój systemu przesyłowego, a w szczególności zamknięcie pierścienia 400 kV oraz pierścieni wokół głównych miast Polski,
- Rozwój połączeń transgranicznych skoordynowany z rozbudową krajowego systemu przesyłowego pozwalający na wymianę co najmniej 15% energii elektrycznej zużywanej w kraju do roku 2015, 20% do roku 2020 oraz 25% do roku 2030,
- Rozbudowa sieci dystrybucyjnej pozwalającej na rozwój energetyki rozproszonej wykorzystującej lokalne źródła energii,
- Modernizacja sieci przesyłowych i sieci rozdzielczych pozwalająca obniżyć poziom awaryjności o 50%,
- Rozwój lokalnej mini i mikro kogeneracji pozwalający na dostarczenie do roku 2020 z tych źródeł co najmniej 10% energii elektrycznej zużywanej w kraju.

Dla realizacji powyższych celów zostaną podjęte działania obejmujące:

- Nałożenie na operatorów sieciowych obowiązku opracowania planów rozwoju sieci przesyłowej i dystrybucyjnej, ze szczególnym wskazaniem preferowanych lokalizacji nowych mocy wytwórczych oraz kosztów ich przyłączenia. Plany rozwoju sieci i lokalizacji mocy wytwórczych będą publikowane i uaktualniane nie rzadziej niż raz na rok,
- Wprowadzenie systemu wydawania warunków przyłączenia na okres nie dłuższy niż dwa lata, z koniecznością uiszczenia kaucji w wysokości nie mniejszej od 10% kosztów przyłączenia i rozbudowy sieci niezbędnej do przyłączenia nowej mocy,
- Działania legislacyjne mające na celu likwidację barier inwestycyjnych, w szczególności w zakresie inwestycji liniowych,

Uchwalenie ww. dokumentu spowoduje konieczność ciągłej, bieżącej zmiany w planach zagospodarowania przestrzennego. Wynika to z nałożenia na operatorów sieciowych obowiązku:

- opracowania planów rozwoju sieci przesyłowej i dystrybucyjnej, ze szczególnym wskazaniem preferowanych lokalizacji nowych mocy wytwórczych oraz kosztów ich przyłączenia;
- uaktualniania tych planów nie rzadziej niż raz na rok.

Zagadnienie wyznaczenia stref, w których możliwy jest rozwój odnawialnych źródeł energii – przede wszystkim wyznaczenie obszarów kwalifikowanych, na których można lokalizować farmy wiatrowe uwzględniając m.in. punkty osadnictwa, punkty krajobrazowe, obszary chronione, miejsca lęgowe zwierząt, strefy przelotu ptaków/nietoperzy, lasy, akweny wodne omówiono w dalszej części niniejszego punktu.

Dla potrzeb ww. zagadnienia przedstawiono potencjalne źródła energii elektrycznej, w tym odnawialne źródła energii, zlokalizowane na terenie województwa lubuskiego.

Potencjalne źródła energii elektrycznej występujące na terenie województwa lubuskiego

Węgiel brunatny

Województwo lubuskie posiada złoża węgla brunatnego umożliwiające produkcję energii elektrycznej na wielką skalę.

Złoża węgla brunatnego najkorzystniejsze do zagospodarowania					
Nazwa złoża	Rejon	Powierzchnia km ²	Zasoby bilansowe mln Mg	Średnia miąższość węgla m	Nadkład: węgiel
Gubin	Zachodni	73,00	1050,8	20,0	5,3
Rogóżno	Łódzki	18,79	772,8	35,6	6,5
Radomierzycy	Zachodni	22,32	503,7	18,0	4,3
Gubin-Brody	Zachodni	109,74	1934,3	18,8	7,2
Legnica Zachód	Legnicki	37,33	863,6	21,0	6,6
Złoczew	Bełchatowski	8,75	485,6	46,2	4,5
Rzepin	Zachodni	20,36	249,5	12,2	7,9
Nakło	Północno-Zachodni	11,70	254,1	19,5	6,6
Trzcianka	Północno-Zachodni	91,61	610,2	4,6	9,0
Legnica Wschód	Legnicki	38,14	839,3	18,1	7,6
Piaski	Koniński	22,57	103,6	6,1	7,3
Szamotuły	Wielkopolski	32,00	829,4	21,6	7,2
Głowaczów	Radomski	12,87	76,3	4,8	6,5

Źródło: J.R. Kasiński, S. Mazurek, M. Piwocki „Waloryzacja i ranking złóż węgla brunatnego w Polsce”,
Prace Państwowego Instytutu Geologicznego no. 187, Warszawa 2006.

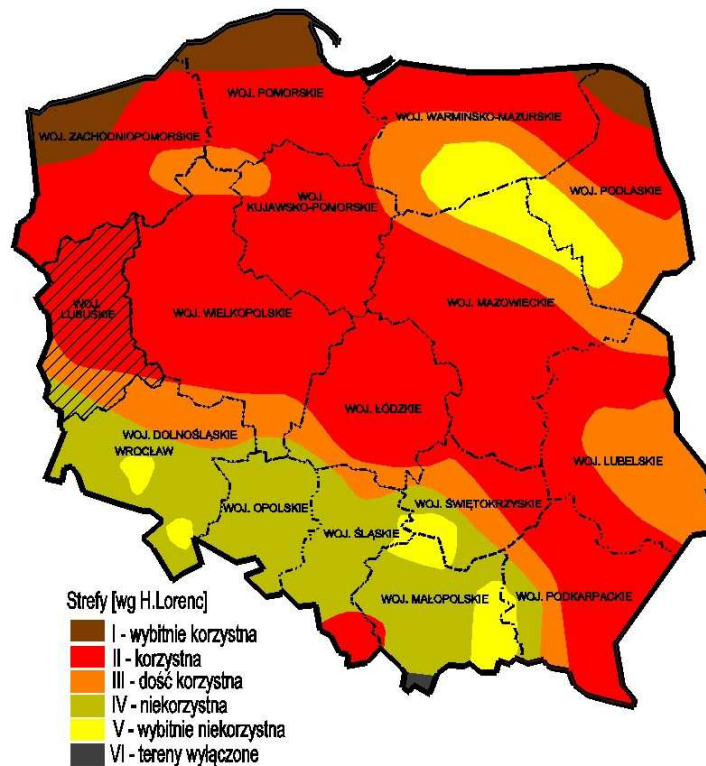
Źródło: http://www.geoland.pl/dodatki/energia_lix/pig2.html

Jednakże spodziewane oddziaływanie na środowisko może w sposób kryterialny uniemożliwić wykorzystanie tego źródła energii elektrycznej na terenie województwa lubuskiego. Rozstrzygnięcie problemu może nastąpić w trakcie szczegółowych, odrębnych badań i decyzji, poza działaniami planistycznymi. Istotne są tu również postępowania środowiskowe, obejmujące wszystkie elementy niezbędne do zaistnienia takich inwestycji, a więc rozpatrujące jednocześnie możliwości realizacyjne dla elektroenergetycznej sieci przesyłowej, niezbędnej dla wyprowadzenia mocy. Obecnie trwają prace analityczne i dokumentacyjne dotyczące badanych złóż węgla brunatnego. Na dzień dzisiejszy brak decyzji, co do podjęcia inwestycji budowy elektrowni dużej mocy opalanej węglem brunatnym. Będą one zależne od wyników trwających analiz i uzgodnień.

Wiatr

Warunki do wykorzystania energii wiatru do produkcji energii elektrycznej na terenie województwa lubuskiego są korzystne i dość korzystne.

Warunki wiatrowe na terenie Polski:

Źródło: „Studium rozwoju systemów energetycznych...” – na podstawie opracowania prof. Haliny Lorenc pn. „Struktura i zasoby energetyczne wiatru w Polsce” – IMIGW 1998 r.

Zakłada się, że wykorzystanie energii wiatru w gminach województwa lubuskiego będzie realizowane głównie przez inwestorów indywidualnych przy wsparciu informacyjnym i mecenacie ze strony samorządów. Istotne znaczenie dla zwiększenia wykorzystania energii wiatrowej na terenie województwa mieć będzie wspólne z inwestorami przezwyciężanie barier rozwoju energetyki wiatrowej, takich jak:

- problemy z przyłączeniem do sieci;
- ograniczenia przestrzenne i środowiskowe;
- bariery społeczne i administracyjne.

Narzędziem dla realizacji zadania jw. będą:

- wskazanie odnośnie uwzględnienia zadań w Założeniach i Planach zaopatrzenia poszczególnych gmin;
- administracyjne i finansowe wsparcie realizacji zadań stwarzających warunki dla realizacji obiektów (głównie linie 110kV);
- edukacja społeczeństwa.

Woda

Na terenie województwa lubuskiego występują bardzo korzystne warunki do zamiany energii potencjalnej wód na energię elektryczną, lecz jednostkowo na małą skalę. Zakłada się, że wykorzystanie energii spadku wód do produkcji energii elektrycznej w gminach województwa lubuskiego będzie realizowane głównie

przez inwestorów indywidualnych przy wsparciu ze strony samorządów.

Narzędziem dla realizacji zadania jw. będą:

- wskazania odnośnie uwzględnienia zadań w Założeńiach i Planach zaopatrzenia poszczególnych gmin;
- administracyjne i finansowe wsparcie realizacji zadań stwarzających warunki dla realizacji obiektów energetyki wodnej.

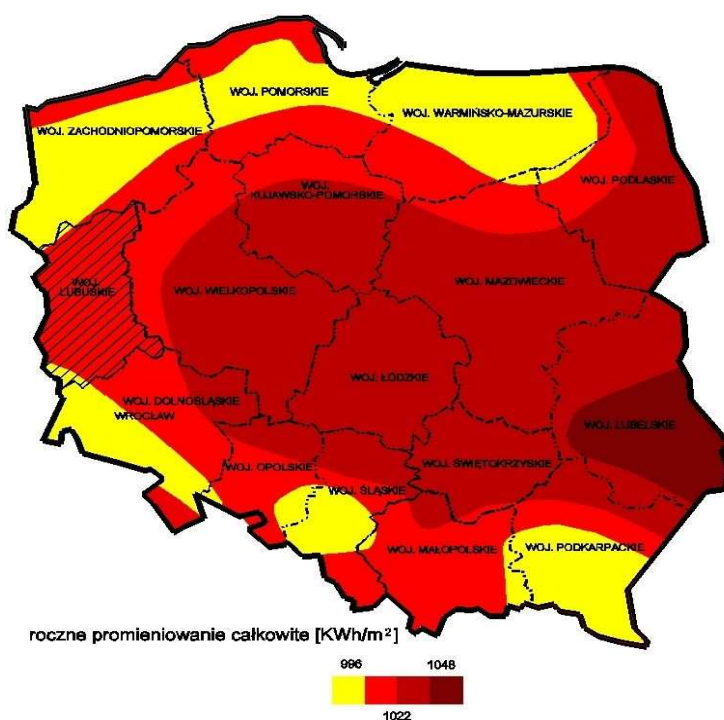
Słońce

Można wyróżnić następujące podstawowe sposoby wykorzystania energii słonecznej:

- wykorzystanie promieniowania bezpośredniego i rozproszonego w procesach niskotemperaturowych (pasywne i aktywne systemy ogrzewania – kolektory słoneczne);
- wykorzystanie promieniowania bezpośrednio w procesach wysokotemperaturowych (piece i elektrownie słoneczne);
- bezpośrednie przetwarzanie energii promieniowania słonecznego na energię elektryczną w ogniwach fotowoltaicznych;
- wykorzystanie produktów fotosyntezy (biopaliwa);
- wykorzystanie procesów obiegu wody w atmosferze (energia cieków wodnych).

Praktyczną możliwość wykorzystania energii słonecznej ograniczają warunki klimatyczne oraz wciąż jeszcze wysokie nakłady inwestycyjne związane z zainstalowaniem odbiorników.

Mapa nasłonecznienia Polski:

Źródło: „Studium rozwoju systemów energetycznych...” – na podstawie opracowania Podlaskiej Agencji Zarządzania Energią.

Ze względu na potencjalną energię użyteczną całe województwo lubuskie znajduje się w rejonie III, gdzie roczny potencjał energii użytkowej kształtuje się na poziomie 900 – 950 kWh/m². Część województwa znajduje się w rejonie IIIa, w którym obserwuje się nieznacznie wyższe zasoby w półroczu zimowym.

Tak więc warunki wykorzystania energii słonecznej na terenie województwa lubuskiego są tylko nieznacznie zróżnicowane w poszczególnych jego częściach.

Z badań wynika, że przy obecnym poziomie techniki w naszych warunkach klimatycznych energię słoneczną, bez skojarzenia z innymi źródłami energii, warto pozyskiwać tylko w okresie letnim. W tym okresie może być ona wykorzystana między innymi do ogrzewania wody użytkowej lub do suszenia płodów rolnych.

W związku z powyższym zakłada się, że wykorzystanie energii słonecznej do produkcji energii elektrycznej w gminach województwa lubuskiego będzie realizowane na bardzo małą skalę, jedynie przez inwestorów indywidualnych, przy wsparciu edukacyjnym i mecenacie ze strony samorządów.

Istotne znaczenie dla zwiększenia wykorzystania energii słonecznej na terenie województwa powinna mieć funkcja edukacyjna pełniona przez samorządy, która powinna polegać na:

- inwestowaniu przez samorządy w kolektory słoneczne celem pokazania korzyści i możliwości takich rozwiązań;
- informowaniu społeczeństwa o możliwościach wykorzystania energii słońca poprzez organizowanie konferencji, rozdawanie ulotek itp.

Narzędziem dla realizacji zadania jw. będą:

- wskazania odnośnie uwzględnienia zadań w Założeniach i Planach zaopatrzenia poszczególnych gmin;
- finansowe wsparcie realizacji zadań;
- realizacja funkcji edukacyjnej jw.

Geotermia

Zasoby energii geotermalnej w Polsce związane są z wodami podziemnymi występującymi na różnych głębokościach oraz mają różny poziom temperatur.

Z uwagi na zróżnicowany poziom energetyczny płynów geotermalnych (w porównaniu do klasycznych kotłowni) można je wykorzystywać:

- do ciepłownictwa (m.in.: ogrzewanie niskotemperaturowe i wentylacja pomieszczeń, przygotowanie ciepłej wody użytkowej);
- do celów rolniczo - hodowlanych (m.in.: ogrzewanie upraw pod osłonami, suszenie płodów rolnych, ogrzewanie pomieszczeń inwentarskich, przygotowanie ciepłej wody technologicznej, hodowla ryb w wodzie o podwyższonej temperaturze);
- w rekreacji (m.in.: podgrzewanie wody w basenie);
- przy wyższych temperaturach do produkcji energii elektrycznej.

Na obszarze woj. lubuskiego występują bogate złoża wód geotermalnych, a ich temperatura, szczególnie na północy województwa, wskazuje na możliwość ich wykorzystania do celów energetycznych (grzewczych). Skomplikowane procedury uzyskania pozwolenia na eksploatację wód termalnych, liczne ograniczenia zarówno prawne jak i organizacyjno - techniczne, wysokie koszty budowy instalacji nie stwarzają dogodnych uwarunkowań dla rozwoju i budowy nowych instalacji wykorzystujących energię wód termalnych. Wykorzystanie wód termalnych w przyszłości z uwagi na ww. uwarunkowania, będzie możliwe jedynie przy współpracy podmiotów prywatnych, które stworzą prawidłowe warunki realizacji

przedsięwzięcia w części finansowo-organizacyjnej z podmiotami publicznymi, które stworzą dogodne warunki formalno-prawne oraz zapewnią ewentualną dotację (ze względu na fakt, że tego typu inwestycje są zgodne z celami polityki).

Narzędziem dla realizacji zadania jw. będą:

- wskazania odnośnie uwzględnienia zadań w Założeniach i Planach zaopatrzenia poszczególnych gmin;
- finansowe wsparcie realizacji zadań stwarzających warunki dla realizacji obiektów energetyki geotermalnej.

Aktualnie brak danych o możliwości wykorzystania wód geotermalnych z zasobów województwa lubuskiego do produkcji energii elektrycznej.

Decyzje o budowie Odnawialnych Źródeł Energii każdorazowo powinny być wynikiem analiz techniczno-ekonomicznych inwestycji oraz uwzględniać sytuację energetyczną danego terenu (warunki techniczne przyłączenia) . Możliwość wyprowadzenia mocy generowanej przez OZE jest znaczącym problemem w regionie i powinno być uwzględnione w planie rozbudowy sieci elektroenergetycznej, a nawet warunkować decyzję o budowie źródła.

Podsumowanie przeglądu potencjalnych źródeł energii elektrycznej, w tym odnawialnych źródeł energii, w odniesieniu do zagadnienia wyznaczenia stref, w których możliwy jest rozwój odnawialnych źródeł energii

Potencjalnym źródłem energii elektrycznej występującym na terenie województwa lubuskiego jest węgiel brunatny, co omówiono szczegółowo w części dotyczącej obszarów problemowych.

Pozostałe źródła energii elektrycznej (w tym odnawialne) zlokalizowane na terenie województwa lubuskiego, poza wiatrem, nie nadają się na produkcję energii elektrycznej na większą skalę.

Narzędziem do wyznaczenia stref, w których możliwy jest rozwój odnawialnych źródeł energii, są wskazania odnośnie uwzględnienia tych stref w Założeniach i Planach Zaopatrzenia poszczególnych gmin. Wskazania te przeniesione zostały do przesłanych przez gminy wniosków do Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego.

Zamierzenia planistyczne wniesione przez jednostki administracyjne we wnioskach do „Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego”.

W zakresie generacji energii elektrycznej gminy na swoich terenach, przewidują lokalizację siłowni elektroenergetycznych wiatrowych i wodnych oraz opalanych węglem brunatnym. W korespondencji wskazują strefy, w których przewidują rozwój odnawialnych źródeł energii.

W zakresie infrastruktury elektroenergetycznej gminy województwa lubuskiego i Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego podnoszą kwestię połączeń transgranicznych.

Propozycje gmin w zakresie możliwej lokalizacji lub rozbudowy urządzeń energetycznych na terenach tych gmin.

Jednostka administracyjna	Zamierzenia w zakresie generacji i przesyłu energii elektrycznej
Urząd Miasta Żagań	– rozbudowa istniejącego GPZ przy ulicy Konopnickiej; – remont i przebudowa przebiegających przez miasto elektroenergetycznych linii napowietrznych 110kV i 20kV - wymiana istniejących słupów drewnianych; – budowa małych elektrowni wodnych na istniejących ciekach wodnych.
Gmina Sulechów	możliwość lokalizacji elektrowni wiatrowej w rejonie Kalska, Bukowa, Klępska.
Gmina Szczaniec	budowa farm wiatrowych na terenie gminy Szczaniec.
Urząd Miasta Strzelce Krajeńskie	Park siłowni wiatrowych" Strzelce Kraj." obejmującego części obrębów: Bobrówko, Bronowice, Lipie Góry, Lubicz i Sokólsko jednostki ewidencyjnej gm. Strzelce Krajeńskie - lokalizacja w zmienionym Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Strzelce Kraj.
Urząd Miasta i Gminy Trzciel	Informacja o opracowaniu zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego pod farmy elektrowni wiatrowych dla obszarów w obrębie Lutol Suchy, Chociszewo, Panowice, Stary Dwór, Łagowiec od drogi krajowej nr 2 oraz w rejonie kolei w Lutolu Suchym oraz Chociszewie zainwestowanie związane z turbinami z dopuszczeniem funkcji przemysłowych i usługowych oraz wariantowo rolniczych.
Miasto i Gmina Człopa	Rozbudowa sieci energetycznej (ogólnie), powiązanie planowanego GPZ 110/15kV Człopa z innymi GPZ istniejącymi i projektowanymi w województwie lubuskim.
Urząd Gminy w Bytnicy	Uwzględnienie możliwości lokalizacji na terenie gminy Bytnica elektrowni wiatrowych oraz obiektów tzw. małej retencji na zbiornikach i ciekach wodnych.
Urząd Miasta i Gminy Witnica	Lokalizacja farm wiatrowych w miejscowościach: Mościce, Mościczki, Kamień Wielki, Kamień Mały, Krześniczka.
Burmistrz Miasta Żary	Uwzględnienie dalszych badań geologicznych w obszarze złoża węgla brunatnego Mosty koło Przewozu. Plan powinien także zawierać ochronę tego złoża. W dalszej perspektywie należy przewidzieć ewentualną budowę kopalni węgla brunatnego na tym obszarze oraz ewentualną budowę elektrowni o mocy ok. 300 – 500 MW. Alternatywą jest budowa w pobliżu Żar elektrowni na węgiel brunatny o mocy energetycznej ok. 150 MW.

CZĘŚĆ II:
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
16. Infrastruktura techniczna. 16.1. Elektroenergetyka

Urząd Gminy Lubiszyn	Pismo z prośbą o ujęcie w PZPWL przeznaczenia oznaczonych we wniosku terenów w gminie Lubiszyn pod lokalizację elektrowni wiatrowych.
Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego	Powiązania istniejących sieci infrastruktury technicznej na styku obu województw oraz sieci planowanych, a w szczególności: <ul style="list-style-type: none">· budowa rozdzielni 400 kV w stacji 400/110 kV Baczyna na terenie gm. Lubiszyn;· wprowadzenie linii 400 kV Krajnik - Plewiska do stacji Baczyna;· budowa dwutorowej linii 400 kV Krajnik – Baczyna.

Załącznik nr 1
do uchwały XXII/191/12
Sejmiku Województwa Lubuskiego
z dnia 21 marca 2012 r.

16.2. GAZOWNICTWO

Rozwój sieci gazowej wysokiego ciśnienia w województwie lubuskim wynika z położenia udokumentowanych złóż surowców, tranzytowego położenia województwa (relacja wschód – zachód), a także z przyrodniczych uwarunkowań (duża lesistość, rozległe doliny rzek, obszary Natura 2000) oraz z rozmieszczenia większych ośrodków, skupiających potencjalnych odbiorców. Warto podkreślić, że planowane inwestycje w tym sektorze gospodarki spowodują zapotrzebowanie na wysoko wyspecjalizowaną kadrę fachowców.

Dalsze polepszenie wykorzystania istniejących i nowych złóż gazu ziemnego nastąpi dzięki budowie kolejnych połączeń w obszarach i terenach górniczych oraz gazociągów przesyłających lokalny gaz ziemny do mieszalni w Kłodawie oraz do planowanej odazotowni w Grodzisku Wlkp.

Planuje się rozbudowę infrastruktury gazowej w celu polepszenia warunków bezpieczeństwa przesyłu i dystrybucji gazu ziemnego oraz przejęcia niezbędnej infrastruktury w ramach grupy kapitałowej PGNiG S.A. oraz Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. (OGP), uwzględniającego nowoczesne rozwiązania techniczne, a pozwalające na lepsze wyodrębnienie sieci przesyłowych i dystrybucyjnych, w tym na lepsze rozliczenia pomiędzy podmiotami zajmującymi się wydobyciem, magazynowaniem, przesyłaniem i dystrybucją gazu ziemnego.

Operator Gazociągów Przesyłowych dysponuje przesyłowymi sieciami gazowymi (wysokiego ciśnienia), w tym na terenie województwa lubuskiego obsługiwanymi przez Oddziały: w Poznaniu i we Wrocławiu. Przewiduje się, że obecnie występujące ograniczenia techniczne możliwości przesyłu gazu ziemnego w części północnej województwa, w krótkim czasie ulegną znaczącej poprawie, m.in. poprzez planowaną przez OGP budowę głównych gazociągów przesyłowych, w tym gazociągu DN 700 relacji Szczecin – Gorzów Wlkp. – Lwówek.

Dokonuje się także dywersyfikacja kierunków i zakresu dostaw gazu. Na terenie województwa działa od 1999 r. prywatny operator z udziałem kapitału niemieckiego, firma EWE Energia zajmująca się budową i eksploatacją gazociągów wysokiego i średniego ciśnienia oraz stacjami gazowymi I i II stopnia, która także planuje rozbudowę sieci i dalszą gazyfikację miejscowości.

W związku z wejściem Polski do Unii Europejskiej i dostosowywaniem norm i standardów do obowiązujących jej członków, nastąpiło wydzielenie działalności obrotu gazem ziemnym od operatorstwa systemami gazowymi (z wyjątkiem podmiotów zajmujących się obrotem gazem poniżej 50 mln m³/rok).

Obecnie nie ma odpowiednich mocy magazynowych w istniejących magazynach, jednakże planuje się budowę na terenie kraju magazynu komercyjnego z udziałem zainteresowanych podmiotów, w celu umożliwienia dalszego rozwoju i zwiększenia sprzedaży gazu ziemnego.

W przypadku pojawienia się zapotrzebowania na gaz ziemny z przesyłowej lub dystrybucyjnej sieci gazowej przez potencjalnego klienta, warunki odbioru gazu ziemnego będą uzgadniane między stroną a operatorem w zakresie szczegółowych warunków technicznych i ekonomicznych, uzasadniających rozbudowę sieci gazowej. Dla nowoprojektowanych gazociągów i innych urządzeń związanych z przesyłem gazu ziemnego stosuje się przepisy obowiązujące na dzień uzyskiwania stosownych decyzji administracyjnych (w tym obecnie obowiązujące Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 lipca 2001 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe - Dz. U. z 11 września 2001 r. Nr 97 poz. 1055. Na

terenie województwa lubuskiego planuje się rezerwowanie w pasach drogowych przestrzeni na układanie sieci dystrybucyjnej średniego i podwyższonego średniego ciśnienia.

Należy mieć na uwadze, że odprowadzane do gmin podatki, w tym gruntowe od nieruchomości, eksploatacji kopalni (objętych eksploatacją górniczą, przebiegiem urządzeń i sieci: rurociągów i gazociągów), przy właściwym wykorzystaniu tych funduszy przez samorządy na zadania: własne i podejmowane za zasadzie partnerstwa publiczno – prywatnego, mogą wpłynąć w sposób istotny na poprawę warunków bytu mieszkańców gmin, na których terenie prowadzone są i będą inwestycje. Pozwolić to powinno na dalsze zwiększanie dostępności do sieci gazowej i jej rozbudowę, szczególnie dla mieszkańców wsi. Operatorzy sieci dystrybucyjnych będący na końcu systemu przesyłania gazu, budujący znaczne długości sieci gazowej, przy niewielkiej podaży gazu ziemnego płacąc podatki od wartości wybudowanych gazociągów, a nie od ilości przesyłanego gazu ziemnego, mogą zostać zmuszeni do ograniczania inwestycji ze względu na brak ich opłacalności.

W planowaniu rozwoju dystrybucyjnej infrastruktury gazowej, uwzględnić należy ograniczenie możliwości dublowania sieci gazowej przez różnych operatorów w przypadku dysponowania mocami przesyłowymi w celu minimalizowania wydatków inwestycyjnych, w konsekwencji przekładających się na koszty końcowe odbierających paliwo gazowe mieszkańców (teoretycznie większe zyski z podatku od nieruchomości dla gmin - ale także wyższe koszty przesyłania gazu ziemnego).

Uwarunkowania w zakresie pokrycia siecią gazociągów terenu województwa lubuskiego są zróżnicowane, część odbiorców z południowo-wschodnich obszarów województwa może skorzystać z przyłączenia do systemu gazu zaazotowanego Lw.

W przypadku znacznego oddalenia od sieci gazowych, niektóre gminy mogą korzystać z gazu ziemnego (wysokometanowego) skroplonego LNG (obecnie gmina Sława i Gozdnicza), który na stacji regazyfikacji zamieniany jest z fazy ciekłej w gazową. Stanowi to szansę i jeden ze sposobów tzw. pregazyfikacji niezgazyfikowanych obszarów gmin.

16.3. CIEPŁOWNICTWO

Programy zaopatrzenia mieszkańców w ciepło z natury rzeczy rozwiązywane są na poziomie lokalnym. W województwie lubuskim obecnie występuje wystarczająca podaż energii na cele ogrzewania lokali i ciepłej wody użytkowej. Plany działań w tym zakresie dotyczą poprawy sprawności energetycznej i opłacalności ekonomicznej źródeł wytwarzania ciepła, sieci i węzłów ciepłowniczych oraz instalacji ciepłowniczych oraz zmniejszenia do minimum uciążliwości w terenie ich oddziaływania. Są one podejmowane przez właścicieli źródeł wytwarzania ciepła i systemów ciepłowniczych, tj.: gminy i przedsiębiorstwa energetyczne oraz właścicieli obiektów ogrzewanych, którzy samodzielnie eksploatują swoje źródła ciepła i dokonują inwestycji (indywidualni właściciele domów, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, podmioty gospodarcze).

Decyzje o zastosowaniu danego w konkretnym miejscu sposobu pokrycia zapotrzebowania na energię cieplną do celów grzewczych i ogrzewania ciepłej wody użytkowej wynikają z:

- uwarunkowań lokalnych (kształtowania się zapotrzebowania na ciepło będącego wynikiem planów rozwoju mieszkalnictwa, rozwoju gospodarczego oraz uwarunkowań środowiskowych – spełnienie norm dotyczących emisji zanieczyszczeń i innych niekorzystnych oddziaływań),
- zasadności ekonomicznej działań inwestycyjnych w kwestii zwrotu nakładów (zarówno odbiorców indywidualnych, jednostek gminnych jak i przedsiębiorstw energetycznych),
- zasadności eksploatacyjnej (poprawa technicznych warunków dostawy ciepła za cenę atrakcyjną rynkowo (bezpieczeństwo energetyczne zastosowanych rozwiązań).

Ze względu na powyższe oraz na przeprowadzone analizy preferowane rozwiązania to:

- przyłączenia do systemów ciepłowniczych, które charakteryzują się: sprawnością energetyczną (warunek działania to znaczny rozwój techniczny), niezawodnością (system jest eksploatowany przez zaawansowane technologicznie służby), zminimalizowanym oddziaływaniem na środowisko (wymuszony rozwój skutecznych systemów oczyszczania spalin i jakości paliwa), a także dużym zapasem mocy w systemach ciepłowniczych co jest szczególnie istotne w przypadku przyłączeń obiektów zabudowy wielorodzinnej i innej o dużej intensywności. W województwie lubuskim istnieje znaczny potencjał zastosowania w istniejących systemach ciepłowniczych osiedlowych, wysokosprawnych źródeł produkujących ciepło w kogeneracji z produkcją energii elektrycznej,
- instalacje oparte o wykorzystanie gazu ziemnego sieciowego ze źródeł lokalnych, jako łatwego w eksploatacji i umożliwiającego osiągnięcie dużych sprawności energetycznych oraz czystych środowiskowo i dostępnego na znacznej części obszaru województwa (atrakcyjność tych rozwiązań w ostatnim okresie maleje ze względu na zwwyżki cen gazu ziemnego),
- spalanie olejów opałowych (obecnie niekorzystne ekonomicznie),
- wykorzystanie do spalania w indywidualnych i lokalnych źródłach ciepła węgla kamiennego i brunatnego w nowoczesnych, wysokosprawnych kotłach (instalacje takie także charakteryzują się dużą sprawnością energetyczną, niską emisją zanieczyszczeń i opłacalnością ekonomiczną oraz dużą dostępnością paliwa krajowego),
- najkorzystniejsze środowiskowo są instalacje oparte o wykorzystanie paliw odnawialnych, takie jak: pompy ciepła, spalanie odpadów z drewna, paliw agroenergetycznych, geotermia i inne. Problemem

obecnie są wyższe niż w innych systemach koszty takich instalacji. Koszty te maleją wraz z rozwojem technicznym stosowanych rozwiązań.

Do najważniejszych źródeł ciepła w regionie należą elektrociepłownie w Zielonej Górze i Gorzowie Wielkopolskim, które ogrzewają większość odbiorców w tych miastach (około 70 %) i dysponują rezerwami mocy. Należy je wykorzystać do dalszych przyłączy.

W programach rozwojowych uwzględnić należy:

- wybudowanie magistrali zamykającej pierścień miejskiej sieci ciepłowniczej wokół centrum Zielonej Góry,
- optymalizację systemu ciepłowniczego w Gorzowie Wlkp.,
- modernizację kotłów węglowych i sieci ciepłowniczej w miastach,
- likwidację niskiej emisji zanieczyszczeń w miejscowościach, głównie w obszarach zasięgu sieci ciepłowniczej,
- wykorzystanie dla ogrzewania i podgrzewania ciepłej wody użytkowej lokalnych kotłowni, w tym możliwość wykorzystania lokalnych zasobów gazu ziemnego,
- wymianę węzłów cieplnych grupowych na indywidualne,
- zmniejszenie strat ciepła w sieci, które wynoszą około 14 % w skali roku (należy sieć wymienić na preizolowaną o mniejszych stratach ciepła i większej szczelności),
- w kotłowniach lokalnych w miejscowościach takich jak: Kostrzyn nad Odrą, Świebodzin, Lubsko, Kożuchów, Krosno Odrzańskie, Biedrusko, Szprotawa, Słubice, Skwierzyna, Nowa Sól, Żagań wykorzystywać lokalne zasoby gazu ziemnego, przeprowadzać prace izolacyjne sieci. Należy także rozważyć możliwość zastosowania po modernizacji źródeł produkcji ciepła w kogeneracji z produkcją energii elektrycznej).

Kierunkiem, który będzie rozwijał się w następnych latach będzie budowa przez nowe przedsiębiorstwa energetyczne oraz dużych odbiorców (głównie użyteczności publicznej) małych elektrociepłowni produkujących ciepło i energię elektryczną w kogeneracji, na potrzeby własne i sprzedaż nadwyżek do sieci elektroenergetycznej (w oparciu o gaz ziemny i paliwa odnawialne).

Istotnym będzie także realizacja przedsięwzięć w celu poprawy efektywności energetycznej, zarówno w procesach produkcyjnych jak i u odbiorców energii, tj.: w mieszkalnictwie, zarządzaniu obiektami przemysłowymi i użyteczności publicznej i innych, w tym budowa i modernizacja budynków pasywnych i zero energetycznych.

16.4. GOSPODARKA WODNA

Osiągnięcie standardów jakości wody obowiązujących w krajach UE będzie wymagać, oprócz szeregu działań organizacyjnych i programowych w sferze zarządzania zasobami, realizacji wielu kosztownych inwestycji w zakresie budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków oraz budowy systemów kanalizacyjnych. Ramowa Dyrektywa Wodna nakłada na Polskę obowiązek uzyskania dobrego stanu wód do 2015 r. Ocena stanu wód dotyczy tzw. jednolitych części wód i ich stanu ekologicznego ocenianego na podstawie składu chemicznego. Oceny są dokonywane przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska i jednostki krajowe, które okresowo przeprowadzają ocenę stanu rzek i innych zbiorników wód. W oparciu o badania monitoringowe dokonano oceny – stan wód na terenie województwa był zróżnicowany i kształtował się pomiędzy stanem słabym a dobrym, gdyż ilość niektórych zanieczyszczeń przekraczała wartości graniczne określone przepisami. Zły stan ekologiczny posiada ok. 54 % wód, wg oceny z 2008 r.

Konieczna jest realizacja zadań mających na celu poprawę stanu wód do dobrego:

- poprawa stanu wód zagrożonych zrzutem ścieków (rozbudowa kanalizacji i oczyszczalni ścieków),
- poprawa jakości wód podziemnych(ochrona przed zanieczyszczeniami od wód powierzchniowych, rolnictwa, przemysłu, składowisk),
- poprawa przydatności wód do bytowania ryb.

Zarządzanie zasobami wodnymi

Prawo wodne (art. 2 ust. 2) określa instrumenty zarządzania zasobami wodnymi. Są to: plany gospodarki wodnej, pozwolenia wodno - prawne, opłaty i należności w gospodarce wodnej, kontrola gospodarowania wodą. Wszystkie te instrumenty muszą być powiązane między sobą poprzez Kataster Wodny i system wymiany informacji.

Zadania, jakie na Dyrektora RZGW nałożyła ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. Nr 115, poz. 1229 z późn. zmianami), obejmą również województwo lubuskie.

Kierunki działań:

1. Opracowanie warunków korzystania z wód regionu wodnego oraz w miarę potrzeby korzystania z wód zlewni (RZGW),
2. Opracowanie całościowego bilansu wodno-gospodarczego województwa,
3. Wprowadzenie Wojewódzkiego Systemu Informacyjnego Gospodarki Wodnej (we współpracy z RZGW),
4. Współpraca z województwami położonymi w dorzeczu Odry (wdrażanie Programu Odra 2006), Nysy Łużyckiej, itd. w celu zintensyfikowania działań dotyczących ochrony zasobów wodnych w tych dorzeczach.

Zaopatrzenie w wodę

Zabezpieczenie możliwości zaopatrzenia ludności i podmiotów gospodarczych w wodę o wymaganych parametrach jest jednym z obowiązków samorządów lokalnych, także samorządu województwa jako organu koordynującego działania na swoim terenie. Wszelkie działania prowadzące do tego celu powinny być

przedmiotem ich działań wynikających z przepisów prawa, m.in. z zakresu planowania przestrzennego i ochrony środowiska.

Zasady zbiorowego zaopatrzenia w wodę i zbiorowego odprowadzania ścieków określa ustawa z dnia 7 czerwca 2001 (Dz. U. Nr 72, poz. 747 z późn. zmianami). Na mocy tej ustawy, wymagania dotyczące jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi określa Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 19 listopada 2002r. (Dz. U. 02.203.1718).

W krajach Unii Europejskiej wymagania odnośnie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi ustalone są w Dyrektywie 98/83/EC z 1998 roku. Zalecenia zawarte w ustawodawstwie UE są oparte o wytyczne WHO i obejmują wskaźniki zebrane w następujących grupach:

- parametry organoleptyczne,
- parametry fizyko - chemiczne (dotyczące substancji niepożądanych w nadmiernych ilościach),
- parametry mikrobiologiczne oraz dotyczące substancji toksycznych.

Obecnie obowiązujące Rozporządzenie Ministra Zdrowia określa warunki dla wody pobieranej z wodociągów sieciowych, lokalnych i studni publicznych oraz studni prywatnych, jeżeli:

- urządzenie wodne zaopatruje ponad 50 osób lub dostarcza przeciętnie na dobę ponad 10 m³ wody,
- woda jest wykorzystywana do celów komercyjnych, w tym również do obsługi turystów.

Wskaźniki jakości wody wyszczególnione w nowym rozporządzeniu są podzielone na:

- wskaźniki bakteriologiczne,
- substancje nieorganiczne,
- substancje organiczne,
- wskaźniki organoleptyczne.

W rozporządzeniu tym uwzględniono bardzo szczegółowo takie substancje niebezpieczne dla zdrowia i życia ludzi jak:

- PCB (polichlorowane bifenylo), THM (trihalometany), WWA (wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne), pestycydy;
- substancje organiczne - akryloamid, akrylonitryl, bromodichlorometan, bromoform, dibromochlorometan, dichlorobenzen, dichlorometan, epichlorhydrina, etylobenzen, tlenek etylu, ftalan dibytylu, ksyleny, styren, tetrachloroetan, tetrachloroeten, toluen, trichlorobenzen, trichloroetan, chlorek winylu;
- substancje nieorganiczne - antymon, azotyny, bar, bor, bromiany, magnez.

Jednym z potencjalnych źródeł zanieczyszczenia wód są wyłączone z eksploatacji ujęcia wód podziemnych (i do tej pory nie zlikwidowane lub zlikwidowane niewłaściwie).

Istotne znaczenie dla ochrony ilościowej zasobów wodnych mają działania związane z optymalizacją zużycia wody do celów gospodarczych.

Kierunki działań:

1. Wdrażanie programów zaopatrzenia miast i gmin województwa lubuskiego w wodę.
2. Budowa i modernizacja sieci wodociagowych.
3. Modernizacja ujęć wody i stacji uzdatniania.
4. Likwidacja nieczynnych ujęć wody.

16.5. GOSPODARKA ŚCIEKOWA

Nieprawidłowa gospodarka ściekowa jest głównym źródłem zanieczyszczeń wód w województwie. Ocena stanu wód jest prowadzona przez ośrodki wojewódzkie (Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska) i krajowe. Wynika z niej, że stan wód w województwie pozostawia wiele do życzenia. W celu poprawy tej sytuacji i możliwości sprostania wymogom Dyrektyw UE konieczna jest realizacja zadań mających na celu poprawę.

Zadania do przeprowadzenia to:

- realizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków (dalsza kanalizacja województwa),
- budowa oczyszczalni przydomowych w sytuacji nieopłacalności budowy sieci kanalizacyjnej,
- zmniejszenie ilości zanieczyszczeń będących wynikiem gospodarki rolnej,
- budowa biogazowni m.in. w celu zagospodarowania ścieków z hodowli,
- minimalizacja wpływu przemysłu na jakość wód.

W ostatnich latach następuje systematyczne zmniejszenie wielkości ładunków zanieczyszczeń oprowadzanych do rzek. Jest to z jednej strony następstwem przeprowadzonych restrukturyzacji i likwidacji niektórych zakładów produkcyjnych, których wynikiem jest zmniejszenie ilości ścieków przemysłowych, z drugiej strony ograniczona została także ilość ścieków komunalnych: przez rozbudowę sieci kanalizacyjnych i budowę nowych wysokosprawnych oczyszczalni ścieków i modernizację istniejących. Jednak występuje jeszcze zbyt duża dysproporcja pomiędzy wyposażeniem w sieci wodociągowe i sieci kanalizacyjne, co skutkuje zagrożeniem niekontrolowanym odprowadzaniem ścieków do wód i ziemi. Rzuca to na jakość wód.

Niezbędne jest wdrażanie programów, które doprowadzą w efekcie do równoległości sieci wodociągowych i kanalizacyjnych oraz do poprawy stanu technicznego oczyszczalni ścieków.

Mieszkalnictwo

Kolejność realizacji zadań w gospodarce ściekowej w województwie lubuskim wynika ze zobowiązań międzynarodowych Polski (stanowisko negocjacyjne w negocjacjach z UE w sprawie wdrażania Dyrektywy 91/271/EWG) i zapisów Prawa Wodnego oraz aktualnego stanu gospodarki ściekowej w województwie. W perspektywie do 2010 roku, wszystkie aglomeracje o RLM $\geq 15\ 000$ powinny zostać wyposażone w mechaniczno – biologiczne oczyszczalnie ścieków z usuwaniem biogenów wraz z systemami kanalizacji.

W związku ze standardami narzucanymi przez Dyrektywę 75/440/EWG z dnia 16 czerwca 1975 roku w sprawie wymaganej jakości wód powierzchniowych przeznaczonych do poboru wody pitnej w państwach członkowskich (brak okresów przejściowych) szczególnie istotne jest zapewnienie właściwej jakości wód w rzece Obrzycy – gdzie znajduje się ujęcie wody powierzchniowej dla m. Zielona Góra.

Realizacja tego celu wymaga kontynuacji kompleksowego porządkowania gospodarki ściekowej w tej zlewni szczególnie poprzez rozbudowę sieci kanalizacji i poprawę efektywności pracy istniejących oczyszczalni.

Wobec powyższego hierarchia ważności przedsięwzięć z zakresu budowy kanalizacji i oczyszczalni ścieków powinna być następująca:

I kolejność:

- uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM ponad 100 000,
- porządkowanie gospodarki ściekowej w zlewni rzeki Obrzycy, nadal stanowiącej istotne źródło wody do picia dla mieszkańców Zielonej Góry.

II kolejność:

- porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM od 15 000 do 100 000.

III kolejność:

- porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM od 2000 do 15 000,
- porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM poniżej 2 000 (ze względu na specyfikę obszaru województwa lubuskiego).

Pochodną krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych będą lokalne programy modernizacji, rozbudowy i budowy systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w aglomeracjach, które zostały objęte krajowym programem i zobowiązaniami wynikającymi z Prawa wodnego.

Programy te leżą w gestii samorządów lokalnych (zadanie własne gminy). Ważnym kryterium przy ustalaniu hierarchii aglomeracji o tej samej RLM będzie fakt, czy zadanie to jest częścią większego programu (np. w ramach zlewni, powiatu, związku gmin itp.).

Porządkowanie gospodarki ściekowej będzie obejmowało zarówno budowę nowych systemów kanalizacji i oczyszczalni ścieków, jak również modernizację istniejących oczyszczalni ścieków w kierunku spełnienia wymagań obowiązującego prawa i dyrektyw UE, optymalizację wykorzystania istniejących oczyszczalni ścieków (w tym dociążenie oczyszczalni), budowę oczyszczalni przydomowych w tych miejscach, gdzie jak wynika z planów zagospodarowania przestrzennego brak będzie kanalizacji w okresie perspektywicznym do 2010 roku oraz sukcesywną modernizację istniejącej i realizację nowej sieci kanalizacji deszczowej wraz z urządzeniami podczyszczającymi.

Kierunki działań:

1. Uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM ponad 100 tys.
2. Porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM ponad 15 tys. (w tym tereny zlewni rzek, Komunalnych Związków).
3. Porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM ponad 2 tys.
4. Porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracjach o RLM poniżej 2 tys.

Rolnictwo

Wzrost intensywności produkcji rolnej, a także jej koncentracja, spowoduje wzrost zanieczyszczeń środowiska z działalności rolniczej. Z powierzchni uprawnych do rzek i jezior, a także do wód gruntowych przenikają związki azotu i fosforu (powodujące eutrofizację wód powierzchniowych) i pozostałości po chemicznych środkach ochrony roślin.

Znaczna część ogólnej ilości azotu i fosforu odprowadzanych z terenu Polski do Morza Bałtyckiego pochodzi właśnie z zanieczyszczeń obszarowych i punktowych z terenów użytkowanych rolniczo i osadniczo na obszarach wiejskich.

Do podstawowych źródeł zanieczyszczeń punktowych i obszarowych na wsi należą niewłaściwie przechowywane nawozy mineralne i organiczne (obornik, gnojówka i gnojowica), pestycydy, ścieki bytowe z gospodarstw domowych oraz błędy agrotechniczne. Stąd istotne znaczenie ma budowa i modernizacja urządzeń ograniczająca zagrożenia środowiska z tytułu produkcji rolniczej.

Ważnym elementem ochrony zasobów wodnych z tytułu działalności rolniczej jest Dyrektywa azotanowa (91/676/EEC z 12 grudnia 1991 r.), której przepisy zostały transponowane do przepisów prawa krajowego, tj.:

- ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo Wodne /art.47 (Dz. U. nr 115, poz. 1229 z późn. zm.)
- rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 roku w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych (Dz. U. nr 241, poz. 2039),
- rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 grudnia 2002 roku w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych (Dz. U. z 2003 roku, nr 4),
- ustawa z dnia 26 lipca 2000 roku o nawozach i nawożeniu (Dz. U. nr 89, poz. 991).

Programy działań, mające na celu ograniczenie wprowadzanych do środowiska wodnego zanieczyszczeń azotowych ze źródeł rolniczych (głównie azotanów) będą wdrażane sukcesywnie, przy wsparciu finansowym funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

Zmniejszenie negatywnego wpływu rolnictwa na jakość zasobów wodnych (a także innych elementów środowiska) można uzyskać poprzez upowszechnienie ekologizacji rolnictwa i realizację programów rolno - środowiskowych

Obecność Polski w UE stwarza pilną potrzebę zintensyfikowania edukacji rolników, grup producenckich, przedstawicieli samorządów, administracji rządowej, nauczycieli i młodzieży szkół rolniczych. Istotne znaczenie ma tutaj wdrażanie zasad dobrej praktyki rolniczej.

Potrzebą jest zwiększenie tempa odbudowy i modernizacji zdekapitalizowanych urządzeń melioracyjnych.

Kierunki działań:

Sukcesywne ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko zanieczyszczeń obszarowych i punktowych, pochodzących z działalności rolniczej.

Przemysł i energetyka

Kierunki działań:

Wspieranie i egzekwowanie programów racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej w zakładach przemysłowych, w szczególności z wojewódzkiej listy przedsiębiorstw uciążliwych dla środowiska z punktu widzenia gospodarki ściekowej.

Załącznik nr 1
do uchwały XXII/191/12
Sejmiku Województwa Lubuskiego
z dnia 21 marca 2012 r.

16.6. GOSPODARKA ODPADAMI

Uporządkowanie gospodarki odpadami, przeciwdziałanie składowaniu zbyt dużej ich ilości, szczególnie w kontekście odnotowywanego corocznie wzrostu ilości odpadów wytworzonych – jest jednym z najważniejszych kierunków ochrony środowiska gdyż powoduje zagrożenie wszystkich elementów środowiska: gleby, biosfery, wód powierzchniowych i podziemnych oraz powietrza. Zagrożenia dla środowiska występują praktycznie we wszystkich fazach gospodarki odpadami, począwszy od ich powstawania i gromadzenia, przez transport, ponowne wykorzystanie i unieszkodliwienie, a skończywszy na ich składowaniu. Samorządy, przede wszystkim gminy, w myśl obowiązujących przepisów prawa są zobowiązane do gospodarowania odpadami.

Cele szczegółowe określone w ustawie z 13 września 1996 r. z późn. zm. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach to osiągnięcie przez gminy, m.in. :

1. do 16 lipca 2013 r. masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania - nie więcej niż 50 % wagowo całkowitej masy,
2. do 16 lipca 2020 r. do nie więcej niż 35% jw. - w stosunku do masy tych odpadów wytworzonych w 1995 r.
3. także do 31 grudnia 2020 r. osiągnięcie poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła w wysokości co najmniej 50% wagowo oraz innych niż niebezpieczne odpadów budowlanych i rozbiórkowych w wysokości co najmniej 70% wagowo.

Obowiązkiem gminy jest także prowadzenie we wskazanym zakresie selektywnego zbierania i odbierania odpadów komunalnych, w tym powstających w gospodarstwach domowych przeterminowanych leków i chemikaliów, zużytych baterii i akumulatorów, zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, mebli i innych odpadów wielkogabarytowych, odpadów budowlanych i rozbiórkowych oraz zużytych opon, a także odpadów zielonych.

W ramach „Programu ochrony środowiska województwa lubuskiego” na zlecenie samorządu wojewódzkiego opracowano „Plan gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego”.

Plan ten określa główne cele i zadania dotyczące gospodarki odpadami m.in. dla sektora komunalnego. Prognozuje się także wzrost wytwarzanych osadów ściekowych.

Jako ogólny cel średniookresowy przyjęto zminimalizowanie ilości wytwarzanych odpadów oraz wdrożenie nowoczesnego systemu ich odzysku i unieszkodliwiania.

Osady ściekowe

1. Zwiększenie stopnia kontroli obrotu komunalnymi osadami ściekowymi celem zapewnienia maksymalnego bezpieczeństwa zdrowotnego i środowiskowego.
2. Zwiększenie stopnia przetworzenia komunalnych osadów ściekowych.
3. Maksymalizacja stopnia wykorzystania substancji biogenych zawartych w osadach przy jednoczesnym spełnieniu wszystkich wymogów dotyczących bezpieczeństwa sanitarnego i chemicznego.

Dla osiągnięcia założonych celów, konieczne jest podjęcie następujących kierunków działań w zakresie gospodarki odpadami komunalnymi na obszarze woj. lubuskiego:

Dla odpadów sektora komunalnego:

1. Podnoszenie świadomości społecznej obywateli, w szczególności w zakresie minimalizacji wytwarzania.
2. Wprowadzanie systemowej gospodarki odpadami komunalnymi w układzie ponadlokalnym, w tym budowa zakładów utylizacji odpadów (sortownie, kompostownie, obiekty termicznego unieszkodliwiania odpadów, składowiska o funkcji ponadlokalnej).
3. Utrzymanie przez gminy lub powiaty kontroli nad zakładami przetwarzania odpadów komunalnych, co jest istotne z punktu widzenia rozwoju racjonalnej gospodarki odpadami.
4. Wdrażanie nowoczesnych technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów
5. Podniesienie skuteczności selektywnej zbiórki odpadów ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju selektywnej zbiórki odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.
6. Wdrażanie selektywnej zbiórki odpadów wielkogabarytowych, budowlanych i niebezpiecznych.
7. Redukcja w odpadach kierowanych na składowiska zawartości składników biodegradowalnych.
8. Modernizacja składowisk odpadów komunalnych, które nie spełniają wymogów ochrony środowiska, a będą użytkowane do czasu wprowadzenia rozwiązań ponadlokalnych.
9. Intensyfikacja działań w zakresie zamykania, rekultywacji lub modernizacji nieefektywnych lokalnych składowisk odpadów komunalnych.

Osady ściekowe:

1. Unieszkodliwianie osadów ściekowych w zależności od uwarunkowań lokalnych.
2. Likwidacja tymczasowego składowania osadów przy oczyszczalniach ścieków.
3. Zwiększenie kontroli nad osadami wykorzystywanymi dla celów przyrodniczych.

Dla odpadów sektora gospodarczego:

1. Systematyczne wprowadzanie bezodpadowych i mało odpadowych technologii produkcji.
2. Wprowadzanie metod i technologii „czystej produkcji” powodującej zmniejszenie ilości i uciążliwości wytwarzanych odpadów.
3. Stymulowanie podmiotów gospodarczych wytwarzających odpady przemysłowe do zintensyfikowania działań zmierzających do maksymalizacji gospodarczego wykorzystania odpadów.
4. Dostosowanie gospodarki odpadami do wymagań europejskich zawartych w znowelizowanych krajowych aktach prawnych oraz do wytycznych zawartych w II Polityce Ekologicznej Państwa.
5. Wylimitowanie nieprawidłowego unieszkodliwiania w tym także nielegalnego lub nieprawidłowego składowania.
6. Opracowanie „Kompleksowego Programu Gospodarki Odpadami Niebezpiecznymi w regionie Polski zachodniej” (dla województwa lubuskiego, zachodnio-pomorskiego i dolnośląskiego).
7. Budowa i modernizacja oraz rekultywacja składowisk odpadów przemysłowych wyłączonych z eksploatacji.
8. Budowa składowisk odpadów azbestowych lub przystosowanie do tego celu kwater na składowiskach odpadów komunalnych.
9. Dekontaminacja i unieszkodliwienie urządzeń zawierających PCB oraz likwidacja PCB.
10. Organizacja nadzoru weterynaryjnego nad procesem powstawania i niszczenia odpadów pochodzenia zwierzęcego szczególnego ryzyka (SRM) oraz padłych zwierząt (HRM).

Wojewódzkie priorytety programu ochrony środowiska

W oparciu o diagnozę stanu środowiska, uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne polityki ochrony środowiska oraz wymagania w zakresie jakości środowiska i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych (określone stosownymi ustawami, aktami wykonawczymi i rozporządzeniami, planami implementacyjnymi dyrektyw UE) - poniżej przedstawiono priorytetowe komponenty środowiska bądź uciążliwości wraz z głównymi kierunkami działań zmierzających do systematycznej poprawy jakości środowiska i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody. Są to:

1. Ochrona wód. Pomimo zauważalnej poprawy jakości wód powierzchniowych, ich stan jest wciąż niezadawalający. Ochrona wód przed zanieczyszczeniami i nadmierną eksploatacją oraz zabezpieczenie środowiska przed zagrożeniami związanymi z wodą (powódź, susza), wymagają realizacji szeregu przedsięwzięć inwestycyjnych i pozainwestycyjnych, a w szczególności:
 - Ochrona zlewni Obrzycy i Obry,
 - Ochrona zlewni Drawy,
 - Ochrona zlewni jezior,
 - Poprawa gospodarki wodno-ściekowej, zwłaszcza na obszarach wiejskich,
 - Ograniczanie zanieczyszczeń obszarowych,
 - Poprawa zabezpieczeń przeciwpowodziowych z uwzględnieniem ochrony ekosystemów wodnych w tym lasów łęgowych.
2. Ochrona powierzchni ziemi przed odpadami. Dotyczy to przede wszystkim większego wykorzystania odpadów komunalnych, które obecnie są głównie składowane. Rozwiązanie tego problemu wymaga wsparcia ze strony samorządu województwa, szczególnie w zakresie: minimalizacji ilości wytwarzanych odpadów oraz wprowadzenia systemowej gospodarki odpadami komunalnymi, nowoczesnego systemu unieszkodliwiania i gospodarczego wykorzystania odpadów powstających w sektorze gospodarczym.

16.7. TELEKOMUNIKACJA

Dostępność infrastruktury szerokopasmowej oraz wykorzystywane technologie

W 2009 r. przeprowadzono działania inwentaryzacyjne wśród przedsiębiorców telekomunikacyjnych oraz jednostek samorządowych, które doprowadziły do uzyskania informacji na temat posiadanych zasobów infrastruktury w zakresie sieci szkieletowej i dystrybucyjnej. Podsumowaniem przeprowadzonych prac jest dokument pt. „Wykonanie inwentaryzacji stanu teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej na terenie Województwa Lubuskiego”, który jest dostępny na stronie internetowej www.lubuskie.pl w zakładce społeczeństwo informacyjne. Celem inwentaryzacji było zidentyfikowanie teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej znajdującej się na terenie województwa lubuskiego wraz z planami jej rozbudowy oraz określenie barier w rozwoju usług szerokopasmowych.

Dokonano podział infrastruktury na następujące kategorie: łącza światłowodowe, przewodowe i łącza radiowe. Przyjęcie takiej segmentacji pozwoliło na identyfikację tych obszarów, które ze względu na zasilanie węzła jedynie łączami radiowymi, a więc posiadającymi istotne ograniczenia w maksymalnej przepływności, mogą być zagrożone ograniczoną dostępnością usług dostępu do Internetu.

Analiza rozmieszczenia węzłów sieci pozwala wyróżnić 5 głównych obszarów, wokół których gęstość istniejących węzłów sieciowych jest większa niż w przypadku pozostałych części województwa lubuskiego: Zielona Góra, Gorzów Wielkopolski, Nowa Sól, Żary, Żagań oraz cztery skupiska z mniejszą gęstością istniejących węzłów sieciowych: Gubin, Lubsko, Świebodzin, Sulęcín.

Węzły znajdujące się na tych obszarach połączone są z innymi, zlokalizowanymi zarówno na terenie województwa lubuskiego jak i poza nim, tworzą gęstą siatkę połączeń międzywęzłowych głównie w technologii światłowodowej. Pozostałe węzły rozłożone są mniej więcej równomiernie na terenie województwa. Wyjątkami są: część północna województwa lubuskiego obejmująca praktycznie cały powiat strzelecko-drezdenecki oraz południowo - zachodnia część województwa – zachodnia część powiatu żarskiego (m.in. gminy Przewóz, Łęknica, Trzebiel, Lipinki Łużyckie), część powiatu słubickiego oraz sulęcińskiego. Na obszarach tych gęstość węzłów jest zdecydowanie niższa oraz zaobserwować można mniejszą liczbę relacji połączeń międzywęzłowych (zarówno światłowodowych jak i radiowych). Te ostatnie najczęściej wykorzystywane są do połączenia węzłów znajdujących się w niewielkiej odległości – na przykład do połączenia węzłów w obrębie jednej gminy lub zlokalizowanych w gminach sąsiednich. Dużo rzadziej występują łącza bezprzewodowe dalekosieżne łączące gminy nie leżące bezpośrednio obok siebie – przykładem takiego połączenia jest łącze radiowe relacji Kostrzyn nad Odrą – Gronów (gmina Dąbie).

Identyfikacja terenów zagrożonych wykluczeniem cyfrowym

Podstawowym celem, prowadzonej inwentaryzacji stanu teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej w województwie lubuskim jest budowa Lubuskiej Sieci Szerokopasmowej (LSS). Jednym z głównych założeń budowy LSS jest fakt, iż realizowany projekt nie będzie dotyczył budowy sieci dostępowej (tzw. „ostatniej mili”), ale skupiony będzie na realizacji odcinków szkieletowo-dystrybucyjnych. W związku z powyższym wyniki inwentaryzacji wskazały obszary, na których budowa Lubuskiej Sieci Szerokopasmowej jest możliwa i dopuszczalna biorąc pod uwagę możliwość finansowania ze środków UE budowy sieci szkieletowo-dystrybucyjnej. Dlatego też proces identyfikacji terenów zagrożonych wykluczeniem cyfrowym przeprowadzony został z punktu widzenia dwóch kryteriów:

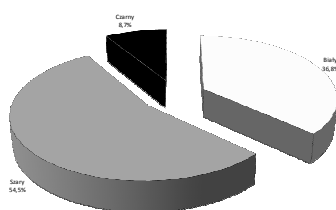
- infrastruktury szkieletowej i dystrybucyjnej,
- potencjalnej dostępności usług.

Kryterium infrastruktury szkieletowej i dystrybucyjnej

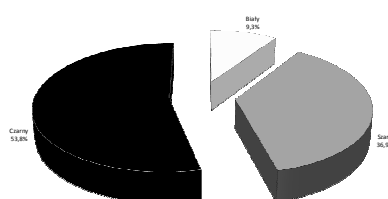
Jako podstawę klasyfikacji obszarów przyjęto zebrane w procesie inwentaryzacyjnym dane od przedsiębiorców telekomunikacyjnych. Diagramy przedstawiają identyfikację tych obszarów, gdzie:

- **Kolorem białym** zaznaczono obszary, w których występuje całkowity brak infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej (punktów dystrybucyjnych) niezbędnej do zapewnienia podaży usług szerokopasmowego dostępu do Internetu na założonym poziomie lub uzyskanie takiego przyłączenia jest ograniczone barierami, np. ekonomicznymi, które utrudniają dostęp potencjalnych operatorów sieci dostępowych.
- **Kolorem szarym** zaznaczono obszary, na których istnieje infrastruktura szkieletowo - dystrybucyjna tylko jednego operatora telekomunikacyjnego. Nie ma zatem konkurencji na poziomie infrastruktury szkieletowo - dystrybucyjnej, choć może działać kilku operatorów sieci dostępowych, którzy jednak korzystają z usług hurtowych jednego operatora infrastruktury szkieletowo - dystrybucyjnej.
- **Kolorem czarnym** zaznaczono obszary, w których istnieje infrastruktura szkieletowo-dystrybucyjna co najmniej dwóch operatorów telekomunikacyjnych umożliwiającą zapewnienie podaży usług szerokopasmowego dostępu do Internetu na założonym poziomie.

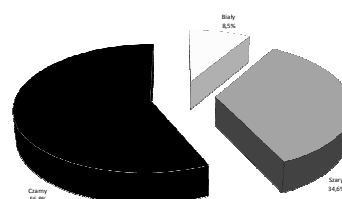
Dla zobrazowania sytuacji w województwie lubuskim, zaprezentowano diagramy w skali makro informujące o obszarach zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z punktu widzenia trzech kryteriów: odsetka liczby miejscowości, odsetka liczby mieszkańców, odsetka liczby gospodarstw.

Odsetek miejscowości

Odsetek liczby ludności
w miejscowościach

Odsetek liczby gospodarstw domowych
w miejscowościach

Odsetki zakwalifikowania do poszczególnych obszarów [źródło: Wykonanie inwentaryzacji stanu teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej na terenie Województwa Lubuskiego]

Kryterium potencjalnej dostępności usług

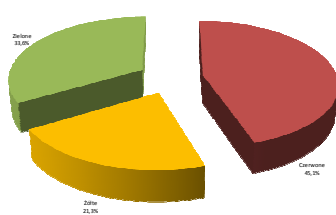
Drugie kryterium identyfikacji obszarów zagrożonych wykluczeniem cyfrowym związane jest z potencjalną dostępnością usług dostępu do Internetu. Można przyjąć, że to kryterium wyznaczania obszarów zagrożonych może być traktowane jako kryterium pomocnicze do oceny dostępności usług dostępu do Internetu na danym terenie.

Diagramy przedstawiają identyfikację tych obszarów, gdzie:

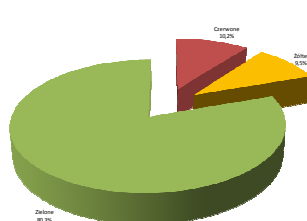
- **Kolorem czerwonym** zaznaczono obszary, w których brak dostępu do Internetu. Na obszarach takich nie działa żaden przedsiębiorca telekomunikacyjny świadczący usługi dostępu do Internetu.

- **Kolorem żółtym** zaznaczono obszary o ograniczonym dostępie do Internetu. Na obszarze istnieje przynajmniej jeden przedsiębiorca telekomunikacyjny świadczący usługi dostępu do Internetu, jednakże maksymalna dostępna przepływność na tym obszarze nie osiąga 2 Mbit/s. Obszar jest traktowany jako obszar o ograniczonym dostępie również wówczas, jeżeli usługi na nim świadczone są wyłącznie w technologiach radiowych (pomimo deklarowanych przepływności 2 Mbit/s i wyższych).
- **Kolorem zielonym** zaznaczono obszar z szerokopasmowym dostępem do Internetu. Na terenie tych obszarów istnieją przedsiębiorcy telekomunikacyjni świadczący usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu – przynajmniej jeden przedsiębiorca świadczy usługi dostępne w technologii nieradiowej (miedź, kabel koncentryczny, światłowód) o przepływności 2 Mbit/s i wyższej.

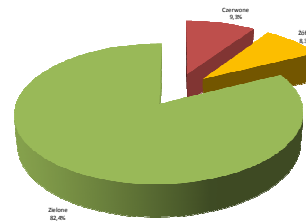
Dla zobrazowania sytuacji w województwie lubuskim, zaprezentowano diagramy w skali makro informujące o obszarach zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z punktu widzenia trzech kryteriów: odsetka liczby miejscowości, odsetka liczby mieszkańców, odsetka liczby gospodarstw. Miejscowości zaznaczone kolorem czerwonym oraz żółtym są obszarami (z punktu widzenia kryterium potencjalnej dostępności usług), na których występuje zagrożenie wykluczeniem cyfrowym.

Odsetek miejscowości

Odsetek liczby ludności
w miejscowościach

Odsetek liczby gospodarstw domowych
w miejscowościach

Odsetki zakwalifikowania do poszczególnych obszarów [źródło: Wykonanie inwentaryzacji stanu teleinformatycznej infrastruktury szerokopasmowej na terenie Województwa Lubuskiego]

Obszary, gdzie występują problemy z dostępem do Internetu, a więc tereny określone jako czerwone (brak usługodawców) lub żółte (ograniczony zakres usług) to przede wszystkim małe miejscowości. Prawie 58% populacji obszarów czerwonych i żółtych zamieszkuje we wsiach liczących poniżej 500 mieszkańców, a kolejne 42% zamieszkuje miejscowości liczące 500-5000 mieszkańców. Potwierdzeniem tej tezy jest również kolejne zestawienie, z którego wynika, że blisko 90% miejscowości zaliczonych do obszarów czerwonych i żółtych to miejscowości liczące nie więcej niż 500 mieszkańców. Warty podkreślenia jest fakt, że obszary żółte i czerwone nie występują w miejscowościach powyżej 5000 mieszkańców.

WNIOSEK: Problemy z dostępem do Internetu występują głównie w miejscowościach liczących nie więcej niż 500 mieszkańców.

Analiza planów i zamierzeń rozbudowy infrastruktury przez przedsiębiorców telekomunikacyjnych oraz jednostki samorządu terytorialnego

Ze względu na brak szczegółowych informacji o planach operatorów telekomunikacyjnych w kwestii inwestycji (brak konkretnych terminów oraz przybliżonych informacji co do lokalizacji węzłów oraz łączy międzywęzłowych) nie ma możliwości ich całościowej oceny.

Dostępne informacje o planach operatorów zobrazowane zostały na rysunku.

Należy zauważyć jednak, że wskazane plany w zasadzie nie zwiększą dostępności usług, a jedynie poprawią konkurencyjność rynku. Jest to spowodowane faktem, że relacje przedstawionych inwestycji pokrywają się z istniejącą już infrastrukturą.

Pierwotnie (2007 - 2008 r.) zakładano, iż budowa sieci będzie realizowana samodzielnie przez samorząd województwa. Wejście w życie Rozporządzenia MRR z 7.12.2009 r. dotyczącego pomocy publicznej dla budowy sieci szerokopasmowej spowodowało, iż przyjęto wariant budowy sieci, w którym bezpośrednim beneficjentem będzie Konsorcjum Publiczno-Prywatne utworzone przez Województwo Lubuskie z operatorem telekomunikacyjnym wyłonionym w otwartym postępowaniu konkursowym (przetargowym). Powstały podmiot gospodarczy (spółka prawa handlowego) będzie bezpośrednio aplikował do LRPO 1.3 o środki UE. Maksymalne dofinansowanie ze środków UE wyniesie max. 50% (ze względu na występowanie pomocy publicznej) wobec pierwotnie zakładanych 85% z UE. Wkład samorządu wyniesie max 11 mln zł., wkład własny operatora telekomunikacyjnego stanowić będzie ok. 50 mln zł.

31 grudnia 2010 roku została podpisana umowa o dofinansowanie projektu „Szerokopasmowe Lubuskie - budowa sieci szkieletowej i dystrybucyjnej na obszarach białych plam w województwie lubuskim”.

Projekt został wybrany w ramach otwartego konkursu z Priorytetu I - Rozwój infrastruktury wzmacniającej konkurencyjność regionu, Działanie 1.3 - Rozwój społeczeństwa informacyjnego, kategoria interwencji Funduszy Strukturalnych: 10 - Infrastruktura telekomunikacyjna (w tym sieci szerokopasmowe).

Na konkurs wpłynęły dwa wnioski. Do dofinansowania wybrany został projekt Telekomunikacji Polskiej S.A. "Szerokopasmowe Lubuskie - budowa sieci szkieletowo-dystrybucyjnej na terenie białych plam w województwie lubuskim".

Celem projektu "Szerokopasmowe Lubuskie" jest rozbudowa istniejącej infrastruktury teleinformatycznej w woj. lubuskim oraz likwidacja zjawiska wykluczenia cyfrowego na terenie bezpośredniego oddziaływania projektu.

Rezultatem projektu będzie stworzenie szerokopasmowej sieci teleinformatycznej na obszarze objętym projektem. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe poprzez realizację celów pośrednich na poziomie produktu, tj. budowę sieci światłowodowej oraz wyposażenie węzłów tej sieci.

Dodatkowym wynikiem projektu będzie poprawa konkurencyjności i atrakcyjności regionu oraz podniesienie jakości życia mieszkańców.

Wśród kolejnych celów pośrednich projektu na poziomie oddziaływania wymienić należy:

- Aktywizację gospodarczą osób na terenie objętym projektem w oparciu o nowoczesne technologie,
- Przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców,
- Podniesienie jakości życia mieszkańców,
- Wyrównywanie dysproporcji regionalnych w zakresie upowszechnienia dostępu do szerokopasmowego Internetu,
- Upowszechnienie wykorzystania nowoczesnych technologii ICT.
- Projekt „Szerokopasmowe Lubuskie” zlikwiduje tzw. białe plamy internetowe w województwie lubuskim. Zbudowane zostanie ponad 1300 km sieci światłowodowej. Dzięki temu 50 000

mieszkańców regionu zyska dostęp do Internetu w prędkości co najmniej 6Mbit/s. Pozwoli to na korzystanie m.in. z takich usług jak IPTV czy wideo na życzenie.

Sieć będzie neutralna technologicznie i gwarantuje "otwarty dostęp" dla operatorów. Oznacza to, że dowolna firma będzie mogła zbudować sieć dostępową i świadczyć usługi klientom.

17. STREFA OBRONNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA

Zgodnie z art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2007 r. Nr 89, poz. 590), przez infrastrukturę krytyczną należy rozumieć systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane ze sobą funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urządzenia, instalacje, usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców. Infrastruktura krytyczna obejmuje systemy:

- a) zaopatrzenia w energię, surowce energetyczne i paliwa,
- b) łączności,
- c) sieci teleinformatycznych,
- d) finansowe,
- e) zaopatrzenia w żywność,
- f) zaopatrzenia w wodę,
- g) ochrony zdrowia,
- h) transportowe,
- i) ratownicze,
- j) zapewniające ciągłość działania administracji publicznej,
- k) produkcji, składowania, przechowywania i stosowania substancji chemicznych i promieniotwórczych, w tym rurociągi substancji niebezpiecznych.

Przez ochronę infrastruktury krytycznej (art. 3 pkt 3 wyżej wymienionej ustawy) rozumie się wszelkie działania zmierzające do zapewnienia funkcjonalności, ciągłości działań i integralności infrastruktury krytycznej w celu zapobiegania zagrożeniom, ryzykom lub słabym punktom oraz ograniczenia i neutralizacji ich skutków oraz szybkiego odtworzenia tej infrastruktury na wypadek awarii, ataków oraz innych zdarzeń zakłócających jej prawidłowe funkcjonowanie.

Położenie i potencjał ludzki oraz charakter i bogactwo województwa lubuskiego stanowią o znaczącej jego roli w społeczno - gospodarczym funkcjonowaniu państwa.

Gęstość zalesienia oraz ilość, wielkość i charakter rzek płynących przez teren województwa obok dużego nasycenia ruchliwymi szlakami komunikacyjnymi, stanowią potencjalne źródła zagrożeń dla społeczeństwa, mienia publicznego i środowiska.

Do potencjalnych zagrożeń mogących doprowadzić do sytuacji kryzysowych należy zaliczyć:

- pożary przestrzenne kompleksów leśnych oraz zwartej zabudowy, (dotyczy to szczególnie miast otoczonych ciasnym pierścieniem lasów, takich jak: Zielona Góra, Rzepin, Nowogród Bobrzański, Czerwieńsk, Małomice, Cybinka, Gozdnicza),
- powódzie,
- zagrożenie chemiczne, biologiczne i radiacyjne,
- epidemie chorób ludzi i zwierząt oraz inwazje szkodników zwierząt i roślin,
- katastrofy budowlane i techniczne,
- awarie infrastruktury komunalnej,
- naruszenie porządku publicznego, akty terroru, odnalezienie niewypałów i materiałów wybuchowych,
- anomalia pogodowe: wichury, huragany, gwałtowne opady atmosferyczne, susze,
- demonstracje, zamieszki, niepokoje społeczne.

Zagrożenie pożarowe

Zagrożenie pożarowe województwa wynika z występowania na jego terenie wielu kompleksów leśnych, na terenie których lub w bezpośrednim ich sąsiedztwie zlokalizowane są siedliska ludzkie.

Najbardziej zagrożone kompleksy leśne to:

- Kłodawa – zach. Strzelce Krajeńskie,
- Dobiegniew – pñ. Drezdenko,
- Santok, Skwierzyna, pñd. Drezdenko (Puszcza Notecka),
- Bledzew, Lubniewice, Krzeszyce, Sulęcín,
- Witnica, Lubiszyn, Dębno,
- Słubice, Rzepin, Cybinka,
- Bytnica, Łągów, Torzym,
- Gubin, Bobrowice, Krosno Odrzańskie,
- Brody, Tuplice, Trzebiel,
- Przewóz, Wymianki, Gozdnicza,
- Małomice, Iłowa, Żagań,
- Sława, Nowa Sól, Kargowa.

Decydujący wpływ na palność lasów obok warunków atmosferycznych (co wiąże się z niską wilgotnością ściółki) ma typ siedliskowy lasów (bór), wiek drzewostanu (średnio około 50 lat) oraz najważniejszy czynnik – ludzki, tj. bardzo duża penetracja lasu przez człowieka (około 80 % pożarów powstaje wewnątrz kompleksu leśnego).

Czynnik ludzki związany jest z turystycznym charakterem rejonu oraz występującym w dużych ilościach runem leśnym. Zagrożenie w lasach występuje na ogół od marca do września.

Drugim działem pod względem ilości pożarów jest rolnictwo, gdzie wybucha około 23 – 30 % ogólnej ilości pożarów.

Trzecim działem o największej palności są obiekty mieszkalne. Pożary te z reguły kwalifikowane są jako małe, tzn. ograniczają się do powierzchni jednego lokalu, mieszkania lub sporadycznie do całej zabudowy budynku.

Czwartą grupę pożarów stanowią pożary środków transportu, głównie pojazdów samochodowych. Odnotowana statystyka pożarów w tej grupie jest prostym odzwierciedleniem natężenia ruchu na drogach województwa.

Szczególne zagrożenie stanowią obiekty zakwalifikowane do zagrożonych wybuchem oraz o obciążeniu ogniowym powyżej 100 MJ/m², takie jak:

- bazy paliw płynnych,
- stacje paliw,
- zakłady i obiekty poszukiwań ropy naftowej i gazu,
- młyny i spichlerze zbożowe,
- zakłady przemysłu odzieżowego, wełnianego i bawełnianego,
- zakłady produkcji meblarskiej i drzewnej.

Powodzie

Głównym elementem zagrożenia powodzią województwa lubuskiego są rzeki: Odra, Warta, Bóbr, Nysa Łużycka, Noteć, Kwisza oraz sieć kanałów łączących rzeki i ciek wodne.

Typowymi dla województwa są:

- powodzie opadowe, których przyczyną są silne opady nawalne, frontalne lub rozlewne. Powodzie opadowe występują najczęściej w miesiącach: maj, czerwiec, lipiec, sierpień i wrzesień;

- powódzie roztopowe, spowodowane gwałtownym topnieniem śniegu, często połączonym z wystąpieniem deszczu. Ten rodzaj powodzi występuje najczęściej w miesiącach: luty, marzec, kwiecień;
- powódzie zatorowe, spowodowane nasileniem zjawisk lodowych i występujące najczęściej w miesiącach: grudzień i styczeń.

Mogą one dotknąć miejscowości leżące przy rzekach:

- Odra – Bytom Odrzański, Nowa Sól, Cigacice, Nietków, Krosno Odrzańskie, Cybinka, Słubice, Górzycza, Kostrzyn nad Odrą,
- Warta – Gorzów Wlkp., Krobielewko, Świniary, Skwierzyna, Santok, Jeżyki, Kołczyn, Świerkocin, Witnica, Słońsk, Kostrzyn nad Odrą,
- Noteć – Drezdenko, Trzebiecz, Goszczanowice, Górecko, Stare Polichno, Przynotecko,
- Bóbr – Leszno Górne, Szprotawa, Żagań, Nowogród Bobrzański, Bobrowice, Dychów,
- Nysa Łużycka – Strzegów, Markosice, Żytowań.

Zagrożenie powodziowe może powstać także w wyniku awarii urządzeń hydrotechnicznych w Pilichowicach i Dychowie na rzece Bóbr, w Bledzewie na Obrze oraz spiętrzenia wody w m. Skoki na jeziorze Bukowieckim, 4 km od Międzyrzecza.

Dla zminimalizowania skutków powodzi urządzono budowle ochronne i hydrotechniczne:

- wały przeciwpowodziowe,
- obszary zalewowe,
- pompy polderowe i pompy o zwiększonej wydajności,
- inne budowle (jazы, przepusty, wały cofkowe, zbiorniki retencyjne).

Zagrożenie chemiczne, biologiczne i radiacyjne

Paliwa, gazy oraz produkty i materiały palne wytwarzane, wydobywane, przesyłane i magazynowane na terenie województwa, a także przewożone transportem drogowym i kolejowym, stwarzają potencjalne zagrożenie związane ze skażeniami toksycznymi.

Największe zagrożenie występuje:

- w bezpośrednim sąsiedztwie zakładów produkcyjnych stosujących lub przechowujących NSCh (uwolnienie się niebezpiecznych związków chemicznych), zlokalizowanych w: Gorzowie Wlkp., Krośnie Odrzańskim, Sulechowie, Zielonej Górze, Nowej Soli, Czerwieńsku, Żarach, Żaganiu, Wschowie, Świebodzinie, Wymiarkach,
- w pobliżu węzłów kolejowych: Zbąszynek, Czerwieńsk, Rzepin, Żagań,
- wzdłuż dróg i linii kolejowych, którymi przewożone są materiały niebezpieczne,
- w pobliżu odwiertów ropy i gazu,
- wzdłuż rurociągów i gazociągów przesyłowych.

Większość zakładów magazynujących i używających N, S, Cl w procesie produkcyjnym zlokalizowana jest w rejonach gęsto zaludnionych lub bezpośrednio do nich przyległych, co powoduje istotne zagrożenie dla zdrowia i życia ludności.

Bardzo groźne, a trudne do przewidzenia, może być uwolnienie się N, S, Cl w czasie transportu kolejowego lub drogowego w wyniku: katastrofy, wypadku lub samoistnego rozszczelnienia cystern lub zbiorników, w których są przewożone, zwłaszcza gdy dojdzie do katastrofy w rejonie gęsto zaludnionym wzdłuż tras drogowych lub kolejowych.

W województwie lubuskim mogą wystąpić zakażenia o charakterze epidemii, spowodowanej rozprzestrzenianiem się w atmosferze drobnoustrojów i bakterii, które znalazły się przypadkowo lub zostały dodane świadomie do produktów żywnościowych i wody pitnej, np. do wodociągów.

Miejsce i zasięg występowania wymienionych zagrożeń są trudne do przewidzenia. Najbardziej sprzyjające warunki rozprzestrzeniania zakażeń i występowania zbiorowych zatruc występują w miastach oraz dużych skupiskach ludzkich. W okresie letnim sprzyjające warunki występują podczas imprez masowych, zjazdów oraz w ośrodkach wypoczynkowych, zwłaszcza gdzie utrudniony jest dostęp do urządzeń sanitarnych i punktów wody pitnej. Szczególne zagrożenie występuje na obszarach zalanych w czasie powodzi, na których w wyniku procesów gnilnych powstają dogodne warunki rozwoju drobnoustrojów chorobotwórczych.

Teoretyczne zagrożenie skażeniem radioaktywnym może być spowodowane awariami technicznymi elektrowni atomowych, znajdujących się na terenie krajów sąsiadujących z Polską. Zależnie od miejsca awarii i warunków atmosferycznych powstały obłok promieniotwórczy może objąć swoim zasięgiem obszar całego lub części województwa. Duże zagrożenie stwarzają także środki promieniotwórcze (w tym np.: boksyty, rudy cynku, rudy glinu, potas itp.) transportowane przez teren województwa między innymi przez przejścia graniczne w Świecku i Olszynie, Istnieje duże prawdopodobieństwo, że drogi województwa stanowią szlak nielegalnego transportu tych substancji.

Pracownie izotopowe zlokalizowane w województwie i zakłady stosujące izotopowe źródła promieniowania jonizującego nie stwarzają istotnego zagrożenia, a ewentualne zdarzenia, w wyniku których nastąpi uwolnienie substancji promieniotwórczych, mogą mieć rozmiar tylko lokalny, możliwy do opanowania przez służby tych zakładów i pracowni.

Epidemie chorób ludzi i zwierząt oraz inwazje szkodników zwierząt i roślin

Na terenie województwa mogą wystąpić zakażenia ludzi i zwierząt o charakterze masowym, mające znamiona epidemii. Spowodowane one mogą być rozprzestrzenianiem się w atmosferze drobnoustrojów i bakterii, które załazły się tam przypadkowo lub w wyniku świadomego działania ludzi.

Powodem przypadkowego zakażenia jest nieświadome spożywanie przez ludzi nieświeżych lub przeterminowanych produktów pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego. Szczególnie narażone na zakażenia masowe są osoby korzystające z punktów żywienia zbiorowego, takich jak: stołówki, bary itp. Zakażenia zbiorowe mogą też wystąpić w wyniku nieprzestrzegania podstawowych zasad higieny i przepisów sanitarnych przez pracowników punktów żywienia zbiorowego.

Bardzo groźne w skutkach może okazać się celowe lub nieświadome zatrucie wody pitnej w wodociągach. Zatrucia te mogą objąć swym działaniem ludzi i zwierzęta – szczególnie hodowlane zwierzęta domowe.

Szczególnym zagrożeniem niosącym znamiona epidemii jest masowe występowanie niebezpiecznych dla zwierząt owadów.

Szkodniki roślin mogą dotknąć swoim działaniem bardzo duże obszary pól uprawnych i lasów.

Zwalczanie tych szkodników wiąże się z dużymi nakładami finansowymi oraz wyłączeniem tych terenów z użytkowania przez określony czas. Nieprzestrzeganie zasad wstępu na tereny objęte zwalczaniem szkodników może być powodem zatruc ludzi.

Bardzo szczególnym zagrożeniem są epidemie chorób zwierząt, szczególnie zwierząt dzikich. Choroby te mogą przenosić się na zwierzęta domowe i ludzi. Walka z tymi chorobami jest bardzo trudna, czasochłonna i pociąga za sobą duże nakłady finansowe, wymaga od ludzi bezwzględного przestrzegania ustaleń specjalistów.

Katastrofy budowlane i techniczne

Wielokondygnacyjna zabudowa powoduje zagrożenie katastrofami budowlanymi. Spowodowane jest to głównie przez:

- wyeksploatowanie techniczne obiektów,
- brak właściwej konserwacji,
- awarie instalacji technicznej,
- pożary,
- nieprawidłowości w wykonawstwie obiektów,
- przypadki losowe w tym między innymi: osunięcia podłoża, wady zastosowanych materiałów,
- brak zabezpieczenia obiektów przewidzianych do rozbiórki.

Potencjalnym zagrożeniem jest celowe podłożenie ładunków wybuchowych w obiektach użyteczności publicznej oraz zbiorowego zamieszkania.

Awarie systemów energetycznych, ciepłowniczych, wodociągowych, telekomunikacyjnych, itp. mogą spowodować pozabawienie ludności i zakłady pracy, szczególnie dużych aglomeracji miejskich, podstawowych mediów, niezbędnych do normalnego funkcjonowania.

Potencjalne zagrożenia katastrofą budowlaną na terenie województwa stwarzają między innymi:

- budynki wysokie powyżej 25 m wysokości,
- mosty i wiadukty o rozpiętości powyżej 15 m,
- zapory wodne,
- kominy wolnostojące o wysokości powyżej 15 m,
- maszt radiowo-telewizyjny w Jemiołowie o wysokości 324 m.

Powyższe zagrożenia wskazują na konieczność ciągłego nadzorowania sprawności wymienionych obiektów i sieci, zwłaszcza szczelności sieci gazowych oraz niezwłocznego reagowania na sygnalizowane nieprawidłowości, a na wypadek większej awarii zaplanowania środków zastępczych zapewniających minimum niezbędne do funkcjonowania najważniejszych obiektów użyteczności publicznej.

Awarie infrastruktury komunalnej

Ośrodki miejskie województwa lubuskiego oraz obszary zurbanizowane charakteryzują się dużym nasyceniem różnego rodzaju urządzeń, tj.:

- wodociągowych,
- energetycznych,
- kanalizacyjnych,
- ciepłowniczych,
- gazowniczych,
- dźwigowych.

Awarie wyżej wymienionych sieci, instalacji i urządzeń są uciążliwe dla mieszkańców, ale również wiążą się z bezpośrednim lub pośrednim zagrożeniem dla ich życia, zdrowia lub mienia.

Porażenia prądem elektrycznym, rozszczelnienia instalacji gazowej, wycieki czynnika grzewczego o temperaturze powyżej 100°C, zatopienia terenów i obiektów instalacji wodociągowej to przykłady zagrożeń tzw. bezpośrednich.

Zagrożeniami pośrednimi mogą być np. brak wody pitnej, brak ogrzewania, brak prądu, itp.

Głównym powodem wzrostu liczby katastrof i awarii infrastruktury komunalnej jest najczęściej zły stan techniczny oraz wzrost ilości przestarzałych urządzeń i instalacji.

Naruszenie porządku publicznego, akty terroru, odnalezienie niewypałów i materiałów wybuchowych

Na obszarze województwa lubuskiego mogą wystąpić blokady dróg, tras kolejowych, okupacje budynków administracji publicznej oraz demonstracje i strajki (organizowane na różnym tle i przez różne formacje polityczne czy też grupy społeczne), prowadzące do paraliżu komunikacji oraz ważnych dla regionu zakładów pracy lub innych obiektów i obszarów.

Możliwe są także zbiorowe zakłócenia porządku publicznego o charakterze chuligańskim, takie jak zamieszki i burdy uliczne w miejscach imprez masowych, prowadzące w skrajnych przypadkach do znacznej dewastacji i niszczenia mienia oraz stwarzających zagrożenie życia, zdrowia i mienia obywateli.

Usytuowanie geograficzne Polski oraz jej polityczno-gospodarcze powiązania z krajami wchodzącymi w skład NATO, a w jego ramach z koalicją antyterrorystyczną przyczyniło się do wzrostu narażenia naszego kraju (w tym także województwa) na działalność ugrupowań terrorystycznych. Nie można więc wykluczyć wystąpienia ataków terrorystycznych o podłożu politycznym, ideologicznym lub religijnym, zwłaszcza z wykorzystaniem materiałów wybuchowych.

Obserwowany w ostatnim okresie wzrost przestępczości oraz powstawanie grup przestępczych o charakterze zorganizowanym, jak i łatwiejszy dostęp do broni i materiałów wybuchowych, powoduje znaczny wzrost prawdopodobieństwa dokonania na obszarze województwa aktów terroru polegających na:

- dokonaniu lub groźbie dokonania zamachu bombowego na siedzibę administracji, placówkę zdrowia, placówkę oświatową, obiekt handlowy itp.,
- uprowadzeniu pojazdów lądowych, statków wodnych, powietrznych lub innych środków transportu,
- uprowadzeniu osób lub wzięciu zakładników (również groźby takich działań),
- bezprawnym zajęciu obiektów lub groźb ich zniszczenia,
- próbach uszkodzenia lub unieruchomienia ważnych ze względu na obronność i funkcjonowanie państwa instalacji przemysłowych, infrastruktury itp.,
- skażeniu ujęć wody oraz zatruciu wodociągów lub żywności wysokotoksycznymi substancjami chemicznymi zwłaszcza w większych miastach województwa,
- innych działaniach przestępczych godzących w porządek i bezpieczeństwo powszechne.

Zagrożeniem dla bezpieczeństwa obywateli oraz bezpieczeństwa i porządku publicznego, którego nie można nigdy bagatelizować, są przypadki ujawniania lub zgłaszania podłożenia ładunków wybuchowych lub innych przedmiotów niebezpiecznych. Policja zajmuje się lokalizowaniem, rozpoznaniem, neutralizacją, unieszkodliwianiem, usuwaniem transportem oraz niszczeniem materiałów i urządzeń wybuchowych (samodziałowych lub kombinacji z wyrobami przemysłowymi).

Oczyszczaniem terenów i obiektów z materiałów i urządzeń wybuchowych pochodzenia wojskowego (współczesnych oraz z okresu działań wojennych – odnalezionych w trakcie prowadzenia różnego rodzaju prac budowlanych, wykopów itp.) zajmują się oddziały i pododdziały inżynieryjne wojsk lądowych. W wyżej opisanych sytuacjach zachodzi konieczność zamknięcia określonego obiektu lub grupy obiektów oraz ewakuacji przebywających w nich ludzi. Ponadto wdraża się do natychmiastowej realizacji obowiązujące w tym zakresie procedury postępowania.

Anomalie pogodowe: wichury, huragany, gwałtowne opady atmosferyczne, susze

Anomalie pogodowe występujące lokalnie na terenie województwa lub mające większy zasięg terytorialny mogą występować oddzielnie lub łączyć się ze sobą np. wichury połączone z gwałtownymi opadami atmosferycznymi. Anomalie pogodowe mogą potęgować inne wymienione wcześniej zagrożenia np. pożar kompleksu leśnego w czasie suszy lub pożar kompleksu leśnego połączony z silną wichurą,

gwałtowne opady atmosferyczne zwłaszcza deszczu mogą potęgować klęskę powodzi występującą na danym terenie.

Gwałtowne wichury, huragany, opady śniegu mogą być przyczyną zerwania trójfazowej linii przesyłowej energii elektrycznej, linii telefonicznych i telekomunikacyjnych.

Anomalie pogodowe mogą mieć też niejako pozytywny wpływ na istniejące już zagrożenie np.: gwałtowne opady deszczu w czasie pożaru np. kompleksu leśnego.

Sposoby uwzględnienia potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa w Zmianie PZPWL.

Uwzględnienie potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa w zagospodarowaniu przestrzennym ma na celu zapewnienie warunków do obrony terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności przez:

- 1) utrzymanie potencjału obronnego państwa;
- 2) zapewnienie warunków do funkcjonowania sił zbrojnych w okresie pokoju oraz do działania w razie agresji militarnej;
- 3) zapewnienie warunków do przyjęcia, rozmieszczenia, zaopatrywania i funkcjonowania sojuszników sił zbrojnych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) zapewnienie funkcjonowania gospodarki państwa w razie agresji militarnej, w tym ewakuacji ludności i elementów materialnych gospodarki;
- 5) tworzenie warunków umożliwiających lokalizację, realizację i adaptację obiektów i urządzeń niezbędnych na potrzeby obronne.

Celem uwzględnienia potrzeb obronności państwa w zagospodarowaniu przestrzennym jest przygotowanie i przeciwdziałanie zagrożeniom wewnętrznym, w szczególności przez zapewnienie warunków do:

- 1) reagowania na:
 - a) zagrożenia zdrowia i życia ludzi,
 - b) katastrofy i klęski żywiołowe,
 - c) zagrożenia gospodarczego i ekonomicznego funkcjonowania państwa,
 - d) przestępczości i akty terroryzmu;
- 2) ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- 3) ochrony bezpieczeństwa powszechnego;
- 4) wykonywania zadań z zakresu ochrony: osób, obiektów, zabytków i urządzeń;
- 5) ochrony granicy państwa;
- 6) wykonywania zadań dotyczących uchodźców i azylantów.

Wymienione cele realizowane są przez administrację rządową i samorządową wojewódzką w Zmianie PZPWL oraz przez samorządy gminne w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z § 5 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 7 maja 2004 r. w sprawie sposobu uwzględnienia w zagospodarowaniu przestrzennym potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. U. z 2004 r. Nr 125, poz.1309) w Zmianie Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego zostały określone potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa, poprzez określenie w szczególności:

- a) powiązań komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych sieci osadniczej województwa lubuskiego, w tym kierunków powiązań transgranicznych;
- b) obszarów problemowych wraz z zasadami ich zagospodarowania;
- c) obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi;
- d) granic terenów zamkniętych i ich stref ochronnych;
- e) obszarów występowania udokumentowanych złóż kopaliny;

- f) obszarów, na których będą rozmieszczone inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Tereny zamknięte i ich strefy ochronne.

Definicję pojęcia „tereny zamknięte”, zgodnie z art.2 pkt 11 obowiązującej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, określa art.2 pkt 9 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2000 r. Nr 100, poz.1086 ze zm.). Są to tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych.

Z uwagi na potrzeby Sił Zbrojnych oraz wymagania systemu obronnego państwa, przy planowaniu wszelkich przedsięwzięć w zakresie zagospodarowania przestrzennego, problem zapewnienia wymagań obronnych winien być postrzegany w dwóch zasadniczych obszarach:

- artykułowania wymogów obronnych, które służyć będą odpowiedniemu przygotowaniu infrastruktury państwa,
- zapewnienia możliwości bezkolizyjnego funkcjonowania Sił Zbrojnych.

Rozmieszczenie infrastruktury, którą użytkuje wojsko na obszarze kraju i województwa, związane jest ze strukturą organizacyjną i dyslokacją Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz potrzebami Organizacji Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Ponieważ zmiany w infrastrukturze wynikają z procesu restrukturyzacji i modernizacji Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zachodzi konieczność ograniczenia możliwości ewentualnego negatywnego wzajemnego oddziaływania infrastruktury cywilnej i wojskowej na siebie.

Minister Obrony Narodowej, zgodnie z delegacją zawartą w art. 4 ust. 2a ustawy z dnia 17 maja 1989 roku Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2000 r. Nr 100, poz. 1086, z późn. zm.), Decyzją Nr 0-11/MON z dnia 23 grudnia 2000 r. (nie publikowane) określił, że wszystkie tereny jednostek organizacyjnych resortu obrony narodowej są terenami zamkniętymi.

Zgodnie z art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.), w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się tylko granice terenów zamkniętych oraz granice ich stref ochronnych, a w strefach ochronnych ustala się ograniczenia w zagospodarowaniu i korzystaniu z terenów, w tym zakaz zabudowy. Procedura ta ma zapewnić warunki bezkolizyjnego funkcjonowania obiektów i urządzeń związanych z obronnością kraju ze względu na specyficzny charakter nieruchomości wojskowych, wynikający między innymi z konieczności ich ochrony, uniemożliwienia penetracji, podsłuchu i zakłóceń pracy oraz wyeliminowania bądź ograniczenia możliwości szkodliwego wpływu na otoczenie.

Zapewnienie warunków bezpiecznego, niezakłóconego czy też bezkolizyjnego funkcjonowania obiektów wojskowych i cywilnych w aspekcie udziału Sił Zbrojnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym powinno być postrzegane w szczególności poprzez ustanowienie stref ochronnych obiektów wojskowych. Tereny zamknięte niezbędne dla potrzeb Sił Zbrojnych należy rozpatrywać w połączeniu z ich strefami ochronnymi.

Funkcjonowanie terenu zamkniętego należy rozpatrywać rozdzielając jego funkcje wewnętrzne (z samej definicji dostępności wyłączenia dla osób uprawnionych) od powiązań zewnętrznych. Teren zamknięty nie może funkcjonować w „konflikcie przestrzennym” z otoczeniem, utrudniając czy wręcz uniemożliwiając zarówno wykorzystanie samego kompleksu zgodnie z potrzebami sił zbrojnych, jak również wykorzystanie otoczenia zgodnie z jego stanem aktualnym i planowanym przeznaczeniem. Zatem postrzeganie w siłach

zbrojnych problematyki funkcjonowania terenów zamkniętych dotyczy głównie potrzeby zapewnienia zagadnienia bezkolizyjności ich funkcjonowania.

Problemy w relacjach między nieruchomościami wojskowymi, a ich otoczeniem, muszą być rozwiązywane z uwzględnieniem obowiązujących przepisów w zakresie wymagań ochrony informacji niejawnych. Na poziomie starostwa obejmuje to podanie przebiegu granic terenów zamkniętych i ich powierzchni oraz w trakcie opracowywania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, poinformowanie o ograniczeniach w zagospodarowaniu stref ochronnych.

W Zmianie PZPWL uwzględnia się granice terenów zamkniętych, zgodnie z art. 39 ust. 3 pkt 7 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 ze zm.).

Zgodnie z wnioskiem Ministerstwa Infrastruktury Departament Lotnictwa, Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego w Warszawie, w Zmianie PZPWL uwzględniono:

- 1) Lotniska: Zielona Góra - Babimost, Przylep,
- 2) Ładowiska: Lipki Wielkie, Siedlisko, Grabowiec,
- 3) Pomoce radionawigacyjne w rejonie miast: Słubice i Drezdenko,
- 4) Obiekty trudno dostrzegalne z powietrza, powinny spełniać wymogi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2003 r. w sprawie warunków, jakie powinny spełniać obiekty budowlane oraz naturalne w otoczeniu lotniska (Dz. U. Nr 130 z 2003 roku, poz. 1192 ze zm.);
- 5) Wszystkie obiekty o wysokości równej i większej niż 100 m nad poziom terenu, stanowią przeszkody lotnicze i ze względu na zapewnienie warunków bezpieczeństwa ruchu cywilnych statków powietrznych muszą być zgłoszone Prezesowi Urzędu Lotnictwa Cywilnego oraz szefostwu Służby Ruchu Lotniczego Sił Zbrojnych RP,
- 6) Przepisy, dotyczące projektowania, budowania i użytkowania lotnisk i ładowisk zawarte są w:
 - a) Ustawie z dnia 3 lipca 2002 roku Prawo lotnicze (Dz. U. Nr 100, poz. 696 ze zm.),
 - b) Rozporządzeniu Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 31 sierpnia 1998 r. w sprawie przepisów techniczno-budowlanych dla lotnisk (Dz. U. Nr 130, poz. 859 ze zm.),
 - c) Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2003 roku w sprawie warunków, jakie powinny spełniać obiekty budowlane oraz naturalne w otoczeniu lotniska (Dz. U. Nr 130, poz. 1192 ze zm.),
 - d) Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 20 lipca 2004 r. w sprawie wymagań dla ładowisk (Dz. U. Nr 170, poz. 1791).
 - e) Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 31 maja 2004 r. w sprawie klasyfikacji lotnisk i rejestru lotnisk cywilnych (Dz. U. Nr 122, poz. 1273),
 - f) Aneksie 14 ICAO (International Standards and Recommended Practices-Aerodromes Annex 14 to the Convention on International Civil Aviation).

Zgodnie z wnioskiem Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Zielonej Górze i Rejonowego Zarządu Infrastruktury w Zielonej Górze, który sprawuje trwały zarząd nad nieruchomościami Skarbu Państwa oraz jest stroną umowy o przekazaniu w użytkowanie terenów Lasów Państwowych na cele obronności i bezpieczeństwa państwa w granicach administracyjnych województwa lubuskiego, w zmianie PZPWL uwzględniono:

- 1) granice terenów zamkniętych, uznanych Decyzją nr 011/MON z dnia 28 grudnia 2000 r. Ministra Obrony Narodowej za tereny zamknięte, zgodnie z załączonym wykazem terenów;
- 2) dla zachowania dotychczasowej struktury szkoleniowej jednostek wojskowych stacjonujących na terenie województwa lubuskiego oraz wojsk ćwiczących na poligonach, że:

- a) na obszarach pól roboczych, poligonów i garnizonowych placów ćwiczeń nie planuje się odnowień terenów leśnych (również na terenach "Natura 2000");
 - b) uwzględnia się strefy ochronne - przy granicach terenów zamkniętych i przy granicach kompleksów wojskowych;
 - c) nie planuje się przebiegu dróg, szlaków kolejowych, ścieżek rowerowych przez tereny zamknięte.
- 3) przebieg dróg międzypoligonowych zwanych jako „Szlak Hanibala” na odcinku od Poligonu Żagań-Świętoszów do Poligonu w Drawsku (przebieg dróg na mapach topograficznych do wglądu w Wojewódzkim Sztabie Wojskowym w Zielonej Górze), służących przemieszczaniu się pojazdów (gąsienicowych, specjalnych, ponadnormatywnych) znajdujących się na wyposażeniu Wojsk Lądowych i Sił Powietrznych. Droga międzypoligonowa zwana jako „Szlak Hanibala” rozpoczyna się z poligonu Żagań-Świętoszów dwoma wyjazdami, jeden prowadzi przez m. Żaganiec i drugi drogą leśną po południowej stronie bazy paliwowej przy drodze z Żagania do łowej w kierunku północnym drogą zwaną „Drogą Mazura” do drogi Żagań-Żary gdzie łączą się w jedną drogę na terenie garnizonowego placu ćwiczeń Żagań. Następnie przez garnizonowy plac ćwiczeń Żagań od zachodniej strony m. Gryżyce drogami leśnymi w kierunku północno-zachodnim do m. Chocimek, Stróżka, Przychów, Czeklin, Brzózka, Nowy Raduszec, Sarbia, gdzie przecina rzekę Odrę na wysokości m. Osiecznica następnie przez m. Skórzyn do m. Dobrosułów, gdzie następuje rozwidlenie drogi. Rozwidlenie zachodnie przez m. Drzewce Kolonia, Koryta, wschodnią stroną m. Grabów skręcając na wschód wchodzi na teren Poligonu Wędrzyn. Rozwidlenie wschodnie w m. Dobrosułów biegnie drogą leśną pod wiaduktem kolejowym pomiędzy Toporowem i Drzewcami Kolonia do m. Pożrzadło, dalej drogą leśną do Kolonii Raków i po wschodniej stronie jeziora Malcz wchodzi na teren Poligonu Wędrzyn. Z Poligonu Wędrzyn wschodnią stroną osiedla mieszkalnego Wędrzyn biegnie przy zachodniej stronie stacji kolejowej Wędrzyn, gdzie przecina tory kolejowe w kierunku m. Żubrów, dalej w kierunku północno-zachodnim drogami leśnymi do m. Krasnołęg i dalej na północ do m. Krzeniów, Gostkowice, Chwałowice, Lubczyno, Jenin, Raclaw, zachodnią stroną Baczyny do skrzyżowania dróg przed m. Marwice. Tu droga skręca w kierunku południowo-wschodnim omijając m. Baczyna. Dalej biegnie drogą gruntową do m. Chwałęcice omijając Kłodawę od strony zachodniej do m. Mironica. Z m. Mironica drogami leśnymi w kierunku północno-wschodnim do m. Łośno następnie m. Santoczno, gdzie skręca na północ drogami leśnymi przecinając drogę lokalną pomiędzy m. Danków i Buszów, dalej na północ w kierunku m. Żabicko. Przed m. Żabicko droga biegnie na północ w kierunku m. Jarosławsko drogą gruntową przecina granicę województwa lubuskiego i zachodniopomorskiego.
- 4) ciągi komunikacyjne, które mogą być użyte do transportu materiałów niebezpiecznych i wybuchowych zapewniające możliwości w zakresie prowadzenia działań ratowniczych w przypadkach masowego rażenia oraz powiązanie ich z systemem transportowym kraju i Unii Europejskiej.

Ponadto na terenach zamkniętych Ministerstwa Obrony Narodowej obowiązuje zakaz wstępu.

Do kategorii I obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa zalicza się:

- 1) zakłady produkujące, remontujące i magazynujące uzbrojenie i sprzęt wojskowy oraz środki bojowe, a także zakłady, w których są prowadzone prace badawczo – rozwojowe lub konstruktorskie w zakresie produkcji na potrzeby bezpieczeństwa i obronności państwa;
- 2) magazyny rezerw państwowych, w tym bazy i składy paliw płynnych, żywności, leków i artykułów sanitarnych;

- 3) obiekty jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanych;
- 4) obiekty infrastruktury transportu samochodowego, kolejowego, lotniczego, morskiego i wodnego śródlądowego, drogownictwa, kolejnictwa i łączności oraz ośrodki dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej;
- 5) zapory wodne i inne urządzenia hydrotechniczne;
- 6) obiekty jednostek organizacyjnych Agencji Wywiadu;
- 7) obiekty:
 - a) Narodowego Banku Polskiego oraz Banku Gospodarstwa Krajowego,
 - b) Polskiej Wytwórni Papierów Wartościowych S.A. oraz Mennicy Państwowej S.A.;
- 8) obiekty, w których produkuje się, stosuje lub magazynuje materiały jądrowe oraz źródła i odpady promieniotwórcze;
- 9) obiekty telekomunikacyjne przeznaczone do nadawania programów radia publicznego i telewizji publicznej.

Obiektami kategorii II szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa są:

- 1) obiekty organów i jednostek organizacyjnych podległych ministrowi właściwemu do spraw administracji publicznej lub przez niego nadzorowanych;
- 2) obiekty organów i jednostek organizacyjnych podległych ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych lub przez niego nadzorowanych;
- 3) obiekty jednostek organizacyjnych Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- 4) obiekty Policji, Straży Granicznej i Państwowej Straży Pożarnej;
- 5) obiekty znajdujące się we właściwości Ministra Sprawiedliwości, Służby Więziennej oraz jednostek organizacyjnych podległych lub nadzorowanych przez Ministra Sprawiedliwości;
- 6) zakłady mające bezpośredni związek z wydobywaniem kopalin podstawowych;
- 7) obiekty, w których produkuje się, stosuje lub magazynuje materiały stwarzające szczególne zagrożenie wybuchowe lub pożarowe;
- 8) obiekty, w których prowadzi się działalność, z wykorzystaniem toksycznych związków chemicznych i ich prekursorów, a także środków biologicznych, mikrobiologicznych, mikroorganizmów, toksyn, i innych substancji wywołujących choroby u ludzi lub zwierząt;
- 9) elektrownie i inne obiekty elektroenergetyczne;
- 10) inne obiekty będące we właściwości organów administracji rządowej, organów jednostek samorządu terytorialnego, formacji, instytucji państwowych oraz przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych, których zniszczenie lub uszkodzenie może stanowić zagrożenie dla życia i zdrowia ludzi, dziedzictwa narodowego oraz środowiska w znacznych rozmiarach albo spowodować poważne straty materialne także zakłócić funkcjonowanie państwa.

Wykonywanie zadań w zakresie szczególnej ochrony obiektów odbywa się na podstawie harmonogramów opracowanych przez Ministra Obrony Narodowej, w zakresie obiektów kategorii I oraz ministra właściwego do spraw wewnętrznych – w zakresie obiektów kategorii II.

Proponuje się dla obiektów zamkniętych Ministerstwa Obrony Narodowej w gminach Nowogród Bobrzański, Przewóz, Bytnica i Sulęcín utworzenie stref ochronnych o szerokości min. 400 m od ogrodzenia zewnętrznego stanowiących składy 4 Regionalnej Bazy Logistycznej Wrocław oraz strefy ochronnej min. 800 m dla obiektu magazynowego Sił Powietrznych w gminie Bledzew i Skwierzyna.

Na terenach utworzonych stref ochronnych obowiązują:

- zakaz wznoszenia budownictwa mieszkalnego i wysokiego (w tym: wieżę i kominy),

- zakaz organizacji imprez masowych,
- konieczność zgłoszenia prac budowlanych i leśnych do właściwego zarządcy obiektu.

Obecnie wszczęto procedurę ustanowienia takich stref wokół przedmiotowych terenów zamkniętych Ministerstwa Obrony Narodowej.

CZĘŚĆ III

INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO. WYKAZ PROGRAMÓW RZĄDOWYCH I ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH

18. PROGRAMY I ZADANIA SŁUŻĄCE LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa zgodnie z art. 39 ust.3 pkt 3 oraz ust. 5 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.) umieszcza się te inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, które zostały ustalone w dokumentach przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa, zgodnie z ich właściwością.

Zadaniem niniejszej części Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego jest przedstawienie niżej wymienionych inwestycji (zespołu inwestycji), które przyczynią się do osiągnięcia założonych w przedmiotowym Planie celów i kierunków.

I. ZADANIA UMIESZCZONE W CENTRALNYM REJESTRZE PROGRAMÓW RZĄDOWYCH

Programy zawierające zadania rządowe sporządzają w zakresie swojej właściwości rzeczowej ministrowie i centralne organy administracji rządowej, przedkładając do zaopiniowania sejmikom właściwych województw. Istotą tych programów są zadania rządowe, które mają na celu realizację inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym.

Zgodnie z art. 49 ust. 1 rejestr programów prowadzi minister właściwy do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkalnictwa.

W Zmianie Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego uwzględniono zadanie rządowe, służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, wpisane w Centralnym Rejestrze Programów Rządowych.

Zadaniem przewidzianym do realizacji na obszarze województwa lubuskiego w ramach Programu Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP) jest:

Infrastruktura dla sił wzmocnienia NATO – modernizacja składnicy materiałów pędnych i smarów (MPS) w m. Wędrzyn.

II. INNE PROGRAMY

W Zmianie Planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego uwzględnia się ponadto zadania rządowe określone w programach uchwalonych przez Radę Ministrów, które nie zostały wpisane do centralnego rejestru programów, prowadzonego przez właściwego ministra do spraw budownictwa, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej. Są to:

1. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013.
2. Program budowy dróg krajowych na lata 2011-2015.
3. Master Plan dla Transportu Kolejowego w Polsce do 2030 roku.
4. Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych.
5. Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku.
6. Program dla Odry-2006 – aktualizacja.
7. Pozostałe zadania rządowe.
 - 7.1. Inwestycje w zakresie sieci elektroenergetycznych.

- 7.2. Inwestycje w zakresie sieci gazowej.
- 7.3. Proponowane inwestycje w zakresie dróg krajowych.
- 7.4. Proponowane inwestycje w zakresie gospodarki wodnej.

1) Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013¹

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko zgodnie z Narodowymi Strategicznymi ramami Odniesienia (NSRO), zatwierdzonymi w dniu 7 maja 2007 roku przez Komisję Europejską, stanowi jeden z programów operacyjnych będących podstawowym narzędziem do osiągnięcia założonych w nich celów przy wykorzystaniu Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W przedmiotowym programie ujmuje się infrastrukturę techniczną i zasadnicze elementy infrastruktury społecznej.

Działania w ramach PO Infrastruktura i Środowisko są komplementarne do działań realizowanych w ramach 16 regionalnych programów operacyjnych, a także innych programów, tj. Innowacyjna Gospodarka, Kapitał Ludzki, Rozwój Polski Wschodniej oraz Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

W ramach programu sporządzono indykatywny wykaz dużych projektów.

L.p.	Zakres Inwestycji	Lokalizacja
Oś priorytetowa I: Gospodarka wodno – ściekowa		
1.	Gospodarka wodno –ściekowa miasta Nowa Sól i gmin ościennych	m. Nowa Sól
Oś priorytetowa VI: Transeuropejskie sieci transportowe TEN-T		
2.	Budowa autostrady A18 odc. Olszyna – Golnice (przebudowa jezdni południowej)	woj. lubuskie
3.	Budowa drogi ekspresowej S3 odc. Szczecin – Gorzów Wlkp.	woj. lubuskie
4.	Budowa drogi ekspresowej S3 odc. Gorzów Wlkp. – Nowa Sól, odcinek Gorzów Wlkp. - Sulechów	woj. lubuskie
5.	Budowa drogi ekspresowej S3, odc. Nowa Sól – Legnica (A4)	woj. lubuskie
Oś priorytetowa VII: Transport przyjazny środowisku		
6.	Modernizacja linii CE59 Wrocław – Zielona Góra – Rzepin – Szczecin – I etap (linia dedykowana dla ruchu towarowego)	woj. lubuskie
7.	Modernizacja linii kolejowej E 59 na odcinku Krzyż -Szczecin	woj. lubuskie
8.	Odbudowa zabudowy regulacyjnej - przystosowanie do III kl. drogi wodnej	woj. lubuskie
9.	Odbudowa zabudowy regulacyjnej - przystosowanie do III kl. drogi wodnej – Etap II	woj. lubuskie
Oś priorytetowa IX: Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna		
10.	Gazociąg Szczecin -Lwówek	woj. lubuskie
11.	Gazociąg Polkowice-Żary	woj. lubuskie

2) Program budowy dróg krajowych na lata 2011-2015².

Program budowy dróg krajowych na lata 2011-2015 jest drugim średniookresowym dokumentem programowym w sektorze infrastruktury dróg krajowych. Pierwszy został uchwalony z perspektywą na

¹ Program operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, projekt zaakceptowany przez Komisję Europejską 5 grudnia 2007 r. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Aktualizacja z dnia 28 lutego 2011 r.

² Ministerstwo Infrastruktury, Program budowy dróg krajowych na lata 2011- 2015, załącznik do uchwały nr 10/2011 Rady Ministrów z dnia 25 stycznia 2011 r.

lata 2008-2012 (uchwała Rady Ministrów z 25 września 2007 r.). Niniejszy dokument określa cele i priorytety inwestycyjne realizowane w całym okresie programowania.

Podstawą tego programu są cele określone w takich dokumentach strategicznych jak:

- Polska 2030. Wyzwania rozwojowe,
- Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007 – 2015,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020,
- Polityka Transportowa Państwa na lata 2006-2025,
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013,

Inwestycje określone w Programie realizowane będą z uwzględnieniem nadrzędnego celu jakim jest poprawa warunków życia człowieka oraz minimalizowanie negatywnego wpływu na środowisko naturalne, w tym zachowanie ciągłości korytarzy ekologicznych i szlaków migracyjnych zwierząt, a także na obszary chronione poprzez zachowanie siedlisk roślin i zwierząt gatunków chronionych, siedlisk przyrodniczych na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.) oraz aktów prawa międzynarodowego, których Rzeczpospolita Polska jest stroną, m.in. Konwencji Berneńskiej, Konwencji Bońskiej oraz Konwencji Ramsarskiej.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja	Rok realizacji	Jednostka odpowiedzialna za realizację inwestycji
1.	Budowa drogi S3 Szczecin – Gorzów Wlkp.	woj. lubuskie	do 2013 r.	GDDKiA Oddz. Szczecin
2.	Budowa drogi S-3 Gorzów Wlkp. – Nowa Sól, Gorzów Wlkp.(dk. nr 3. w. Gorzów Południe) z węzłem – w. Sulechów (w. Kruszyna)	woj. lubuskie	do 2013	GDDKiA Oddz. Zielona Góra
3.	Budowa obwodnicy Łęknicy na drodze nr 12	woj. lubuskie	do 2013	GDDKiA Oddz. Zielona Góra
4.	Budowa autostrady A18 Olszyna – Gołnice (przebudowa jezdni południowej)	woj. lubuskie	do 2013	GDDKiA Oddz. Zielona Góra
5.	Budowa drogi S-3 Gorzów Wlkp. – Nowa Sól Na odcinku Sulechów (w. Kruszyna) – Nowa Sól, II jezdni obwodnicy Gorzowa Wlkp. oraz II jezdni obwodnicy Międzyrzecza	woj. lubuskie	do 2013	GDDKiA Oddz. Zielona Góra
6.	Obwodnica m. Kargowa na drodze nr 32	woj. lubuskie	do 2013	GDDKiA Oddz. Zielona Góra
7.	Budowa drogi ekspresowej S3 Nowa Sól – Legnica (A-4)	woj. lubuskie	po 2013	GDDKiA Oddz. Wrocław
8.	Obwodnica m. Nowogród Bobrzański na drodze nr 27	woj. lubuskie	po 2013	GDDKiA Oddz. Zielona Góra
9.	Wzmocnienie dk 12 na odc. Łęknica - Trzebiel	woj. lubuskie	po 2013	GDDKiA Oddz. Zielona Góra

3) Master Plan dla Transportu Kolejowego w Polsce do 2030 roku³

³ Uchwała Rady Ministrów Nr 277/2008 z dnia 19 grudnia 2008 r.

W najbliższych latach rozwój systemu transportowego będzie kluczowym zagadnieniem w Polsce. Celem Master Planu kolejowego jest przedstawienie koncepcji rozwoju transportu kolejowego w Polsce do 2030 roku. Cele strategiczne Master Planu to między innymi:

- zapewnienie konkurencyjności kolei w relacji do innych gałęzi transportu w najbardziej rozwojowych segmentach rynku;
- zrównoważenie gałęziowej struktury transportu i ograniczenia szkód w środowisku wynikających ze wzrostu zapotrzebowania na transport, w tym gwałtownego rozwoju transportu drogowego;
- zapewnienie warunków do podnoszenia jakości obsługi klientów przez przewoźników kolejowych;
- zapewnienie stabilnego finansowania infrastruktury kolejowej;
- efektywność operacyjna i alokacyjna zasobów transportu kolejowego;
- efektywne wykorzystanie zasobów ludzkich i optymalizacja zatrudnienia;

Zrealizowanie działań objętych Master Planem pozwoli na osiągnięcie stabilnej pozycji transportu kolejowego na rynku transportowym. Ponadto zakłada się osiągnięcie zrównoważonej gałęziowo struktury transportu, która przyczyni się do rozwoju społeczno – gospodarczego Polski.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Modernizacja linii kolejowej nr 273 do prędkości 120 km/h	woj. lubuskie
2.	Modernizacja linii kolejowej nr 358 na odcinku Czerwieńsk – Zbąszynek do prędkości 120 km/h	woj. lubuskie
3.	Modernizacja linii kolejowej nr 275 do Żagania i nr 14 do prędkości 120 km/h	woj. lubuskie
4.	Modernizacja linii kolejowej nr 203 na odcinku Kostrzyn nad Odrą – Krzyż do prędkości 120 km/h dla autobusów szynowych, 100 km/h dla pociągów pasażerskich	woj. lubuskie
5.	Modernizacja linii kolejowej nr 358 na odcinku Czerwieńsk – Gubin do prędkości 80 km/h	woj. lubuskie
6.	Modernizacja linii kolejowej nr 367 na odcinku Zbąszynek – Gorzów Wlkp. do prędkości 100 km/h	woj. lubuskie
7.	Modernizacja linii kolejowej E-20/ C-E 20 do prędkości 200 km/h	woj. lubuskie
8.	Modernizacja linii kolejowej nr 370, 282 do prędkości 80 km/h	woj. lubuskie

4) Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych⁴

Podstawowym instrumentem wdrożenia dyrektywy Rady 91/271/EWG z dnia 21 maja 1991 r. dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych jest Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych (KPOŚK).

KPOŚK określa zadania konieczne do realizacji zapisów Traktatu Akcesyjnego. Konieczność Aktualizacji KPOŚK 2009 wynika z zapisów ustawy Prawo wodne (art. 4c) jak również z konieczności weryfikacji zapisów Programu w oparciu o prace prowadzone w gminach i województwach w zakresie wyznaczania obszarów i granic aglomeracji.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Rozbudowa oczyszczalni ze względu na przepustowość wraz z modernizacją części obiektów	Łężyca (gm. Zielona Góra), Kargowa, Dychów (gm. Bobrowice), Sulęcín, Sława,

⁴ Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych - Aktualizacja, listopad 2009

		Rzepin, Pszczew, Ośno Lubuskie, Babimost, Dobiegniew, Przytoczna,
2.	Modernizacja oczyszczalni w zakresie części osadowej oczyszczalni	Żagań, Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Białczyk (gm. Witnica) (Drezdenko, Nowe Miasteczko (Gołaszyn), Bytnica
3.	Modernizacja oczyszczalni ze względu na jakość odprowadzanych ścieków	Nowa Sól, Świebodzin, Lubsko, Torzym, Cybinka, Przyborów (gm. Słońsk)
4.	Budowa nowej oczyszczalni	Szprotawa, Jasień,
5.	Rozbudowa oczyszczalni ze względu na przepustowość	Wężyska (gm. Krosno Odrz.), Trzebiechów, Siedlisko, Bledzew, Kolsko, Niegosławice, Lubiszyn, Cibórz (gm. Skąpe)

5) Polityka Energetyczna Polski do 2030 roku. ⁵

W grudniu 2008 r. został przyjęty przez Unię Europejską pakiet klimatyczno – energetyczny, w którym zawarte są konkretne narzędzia prawne realizacji celów określonych w tym pakiecie. Polityka energetyczna Polski wpisuje się w realizację celów polityki energetycznej określonych na poziomie Wspólnoty.

Polityka energetyczna Polski do 2030 roku została opracowana zgodnie z art. 13-15 ustawy Prawo energetyczne i określa strategię państwa w perspektywie krótkoterminowej jak i w perspektywie do 2030 r.

Kierunkami polskiej polityki energetycznej są:

- poprawa efektywności energetycznej,
- wzrost bezpieczeństwa dostaw paliw i energii,
- dywersyfikacja struktury wytwarzania energii elektrycznej poprzez wprowadzenie energetyki jądrowej,
- rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w tym biopaliw,
- rozwój konkurencyjnych rynków paliw i energii,
- ograniczenie oddziaływania energetyki na środowisko.

Polityka energetyczna wpisuje się w priorytety „Strategii rozwoju kraju 2007 – 2015” przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 29 listopada 2006 roku.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Złóża węgla brunatnego „Gubin”	gm. Gubin, gm. Brody

6) Program dla Odry 2006 - aktualizacja⁶

Program dla Odry 2006 jest średniookresową strategią modernizacji Odrzańskiego Systemu Wodnego. Celem strategicznym programu jest wzrost bezpieczeństwa przeciwpowodziowego

⁵ Uchwała Rady Ministrów Nr 202/2009 z dnia 10 listopada 2009 r.

⁶ Uchwała Komitetu Sterującego Nr II/2009 z dnia 21 lipca 2009 r. przyjmująca projekt Programu dla Odry - 2006 – aktualizacja,

z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju terenu całego dorzecza oraz poszanowanie bogatych na tym obszarze zasobów przyrody i stanu środowiska.

W ramach Programu podejmuje się zadania dotyczące⁷:

- zbudowania systemu biernego i czynnego zabezpieczenia przeciwpowodziowego,
- ochrony środowiska przyrodniczego i czystości wód,
- usunięcia szkód powodziowych,
 - prewencyjnego zagospodarowania przestrzennego oraz renaturyzacji ekosystemów,
 - zwiększenia lesistości,
 - utrzymania i rozwoju żeglugi śródlądowej,
 - energetycznego wykorzystania rzek.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
Wykaz planowanych prac związanych z przebudową i remontami na odcinku Odry granicznej		
1.	Odcinek Słubice (km 582,5-588,0)	m. i gm. Słubice
	Odcinek Słubice (km 582,5-588,0) – przebudowa 6,41 km; budowa nowego 5,85 km wału okrężnego	m. i gm. Słubice
2.	Odcinek Kostrzyn nad Odrą (km 613,5 – 614,7)	m. i gm. Kostrzyn nad Odrą
3.	Odcinek Krzesin (542,0-545,0)	gm. Cybinka
4.	Odcinek Górzycy – Kostrzyn nad Odrą – przebudowa (w km 604,3 – 614,2)	gm. Górzycy, m. i gm. Kostrzyn nad Odrą
5.	Ochrona przeciwpowodziowa miasta Nowa Sól, Kanał Ulgi w 428 km na rzece Odrze – miejscowość i gmina Nowa Sól	m. Nowa Sól gm. Nowa Sól
6.	Modernizacja szlaku żeglownego na Odrze swobodnie płynącej w celu zapewnienia zimowego lodołamania	woj. lubuskie

Ostateczne określenie możliwości i warunków realizacji poszczególnych przedsięwzięć, w kontekście przyjętych ostatecznie rozwiązań, będą zależę od wykazania w przygotowywanych dla nich indywidualnie raportów OŚ, że nie spowodują one pogorszenia stanu/potencjału ekologicznego jednolitych części wód i ekosystemów od wód zależnych w zasięgu ich oddziaływania i zagrożenia nieosiągnięcia celów środowiskowych określonych dla nich w Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry. Przy braku możliwości spełnienia ww. warunków realizacja poszczególnych przedsięwzięć uzależniona będzie od wykazania spełnienia, wg przyjętych procedur, określonych w prawie przesłanek umożliwiających wyłączenie wskazanych jednolitych części wód od obowiązku osiągnięcia dla nich celów środowiskowych i zapobiegania pogorszenia ich stanu/potencjału ekologicznego.

⁷ Art. 2 ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Program dla Odry – 2006” (Dz. U. z 2001 r. Nr 98, poz.1067 z późn. zm.).

7) Pozostałe zadania rządowe
7.1 Inwestycje w zakresie sieci elektroenergetycznych.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja	Jednostka odpowiedzialna za realizację inwestycji
1.	Budowa linii 400 kV Plewiska – granica RP kierunek Eisenhüttenstadt	gm. Cybinka, gm. Torzym, gm. Maszewo, gm. Łagów, gm. Lubrza, gm. Świebodzin, gm. Szczaniec, gm. Trzciel	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
2.	Budowa 2-torowej linii 400 kV w relacji Zielona Góra – Baczyna	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
3.	Budowa 2-torowej linii 400 kV Krajnik – Baczyna z jednym torem pracującym czasowo na napięciu 220 kV Krajnik – Gorzów Wlkp.	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
4.	Budowa 2 - torowej linii 400 kV Polkowice – Zielona Góra	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
5.	Budowa stacji 400/110 kV Zielona Góra z TR 400/110 kV, 400 MVA	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
6.	Budowa stacji 400/110 kV Baczyna z wprowadzeniem do tej stacji linii 400 kV Krajnik – Plewiska	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
7.	Wprowadzenie linii Krajnik – Gorzów Wlkp. do stacji Baczyna po przełączeniu odcinka Krajnik – Baczyna na napięciu 400 kV	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
8.	Budowa 2- torowej linii 400 kV Plewiska Bis – Pasikurowice	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
9.	Wprowadzenie linii 400 kV Plewiska Bis – Eisenhüttenstadt do stacji Zielona Góra	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
10.	Budowa stacji 400 kV Gubin	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
11.	Budowa linii 400 kV Baczyna – Gubin	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne

CZĘŚĆ III:
INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO. WYKAZ PROGRAMÓW RZĄDOWYCH I ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH
18. Programy i zadania służące lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

			Operator S.A.
12.	Budowa 2-torowej linii 400 kV Baczyzna – EA2	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
13.	Modernizacja linii 220 kV Polkowice – Leszno – Plewiska wraz z wymianą przewodów na wysokotemperaturowe	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
14.	Modernizacja linii 220 kV Leśniów – Gorzów Wlkp. wraz z wymianą przewodów na wysokotemperaturowe.	woj. lubuskie	Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.
15.	Stacja 110/15 kV II 110/30 kV Lutol - budowa rozdzielni 110/15 kV oraz trzypolowej rozdzielni 110/30 kV dla przelotu linii WN-110 kV Międzyrzeczka - Zbąszynek z dwoma polami liniowymi i polem sprzęgła	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A.
16	Stacja 110/15 kV Kunowice - budowa stacji z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 16 MVA, rozdzielnią napowietrzną WN-110 kV w układzie H4, wewnętrzną rozdzielnią SN-15 kV wraz z linią zasilającą 110 kV poprzez wykonanie przelotowego zasilania stacji z istniejącej linii WN-110 kV relacji Słubice – Rzepin	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
17	Stacja 110/15 kV Baczyzna - budowa stacji z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 25 MVA , rozdzielnią napowietrzną WN-110 kV w układzie H5 oraz wewnętrzną rozdzielnią SN-15 kV	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
18	Stacja 110/15 kV Skwierzyna II - budowa stacji z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy 10 MVA, rozdzielnią napowietrzną WN-110 kV w układzie H4 oraz wewnętrzną rozdzielnią SN-15 kV	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
19	Stacja 110/20 kV Lubiechnia Wielka - budowa rozdzielni jednosystemowej z łącznikiem systemowym i trzema polami liniowymi dla wprowadzenia linii WN-110 kV kierunek Słubice, linii WN-110 kV kierunek Rzepin poprzez rozcięcie linii relacji Słubice - Rzepin oraz wprowadzenie budowanej linii napowietrznej WN-110 kV relacji Lubiechnia Wielka - Sulęcín	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
20	Stacja 110/15 kV Ośno - budowa stacji z transformatorem 110/15 kV o mocy 10 MVA, rozdzielnią napowietrzną WN-110 kV w układzie H4, wewnętrzną rozdzielnią SN-15 kV wraz z linią zasilającą 110 kV poprzez wykonanie przelotowego zasilania stacji z budowanej linii WN-110 kV relacji Lubiechnia Wielka - Sulęcín	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
21	Stacja 110/15 kV Kostrzyn II (III kompleks strefy) - budowa stacji z transformatorem 110/15 kV o mocy 16 MVA lub 25 MVA, rozdzielnią napowietrzną WN-110 kV w układzie H4, wewnętrzną rozdzielnią SN-15 kV wraz z	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A

CZĘŚĆ III:
INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO. WYKAZ PROGRAMÓW RZĄDOWYCH I ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH
18. Programy i zadania służące lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

	linią zasilającą 110 kV poprzez wykonanie przelotowego zasilania stacji z istniejącej linii WN-110 kV relacji Kostrzyn nad Odrą – Dębno		
22	Stacja 110/15 kV Kostrzyn III (II kompleks strefy) - budowa rozdzielni WN-110 kV wraz z zasilaniem jako wcięcie w linię WN-110 kV relacji Gorzów Wlkp. – Witnica	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
23	Stacja 110/15 kV Babimost - budowa stacji 110/15 kV w m. Babimost wraz z dwutorową linią zasilającą 110 kV poprzez wykonanie przelotowego zasilania stacji z istniejącej linii WN-110 kV relacji Sulechów - Wolsztyn. Budowa linii napowietrznej WN-110 kV relacji Babimost - Zbąszynek - do przekroju 240mm ² i temperatury pracy 60 ⁰ C	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
24	Stacja 110/15 kV Nowy Kisielin - budowa stacji 110/15 kV w m. Nowy Kisielin wraz z linią zasilającą 110 kV wyprowadzoną ze stacji 110/15 kV Braniborska. Budowa linii napowietrznej WN-110 kV relacji Nowy Kisielin – Graniczna	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
25	Stacja 110/15 kV Międzyrzecz II - budowa stacji 110/15 kV z rozdzielnią trzypolową WN-110 kV wraz z zasilaniem jako wcięcie w drugi tor linii relacji Gorzów Wlkp. - Skwierzyna Międzyrzecz - Zielomyśl – Sieraków - kier. Pniewy na wysokości Międzyrzecz - Zielomyśl	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
26	Linia WN-110 kV relacji Lutol - Międzyrzecz II – budowa linii napowietrznej o przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
27	Linia WN-110 kV relacji Nowogród - Żary Zakładowa - budowa linii napowietrznej o przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
28	Linia WN-11 O kV relacji Lubiechnia Wielka - Sulęcín - budowa linii napowietrznej o przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
29	Linia WN-11 O kV relacji Gorzów Wlkp. - Skwierzyna - Międzyrzecz - Zielomyśl – Sieraków - kier. Pniewy - budowa linii napowietrznej do gabarytów linii dwutorowej w zakresie wymiany słupów, fundamentów i izolacji, przewodu roboczego po trasie linii istniejącej	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
30	Linia WN-11 O kV relacji Drawski Młyn - Dobięgniew – Krzęcin - kier. Morzyczyn - budowa linii napowietrznej do gabarytów linii dwutorowej w zakresie wymiany słupów, fundamentów i izolacji, przewodu roboczego po trasie linii istniejącej.	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
31	Stacja 110/15 kV Witnica - modernizacja stacji: rozbudowa stacji o drugie pole transformatorowe 110/15 kV oraz o drugą sekcję rozdzielni SN-15 kV	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
32	Stacja 110/15 kV Wawrów - modernizacja stacji do układu H4 z dwoma transformatorami 110/15 kV o mocy	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A

CZĘŚĆ III:
INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO. WYKAZ PROGRAMÓW RZĄDOWYCH I ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH
18. Programy i zadania służące lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

	modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²		
50	Linia WN-110 kV relacji Cybinka - Dychów - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
51	Linia WN-110 kV relacji Dychów - Krosno Odrzańskie - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
52	Linia WN-110 kV relacji Leśniów - Krosno Odrzańskie - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
53	Linia WN-110 kV relacji Gorzów Wlkp. (od słupa nr 63) - Witnica - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
54	Linia WN-110 kV relacji Witnica - Dębno - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
55	Linia WN-110 kV relacji Dębno - Kostrzyn nad Odrą - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
56	Linia WN-110 kV relacji Kostrzyn nad Odrą - Witnica - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240 mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
57	Linia WN-110 kV relacji Gorzów Wlkp. - Strzelce Krajeńskie - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
58	Linia WN-110 kV relacji Strzelce Krajeńskie - Drezdenko - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
59	Linia WN-110 kV relacji Drezdenko - Drawski Młyn - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
60	Linia WN-110 kV relacji Budziechów - Żary - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ² .	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
61	Linia WN-110 kV relacji Dychów - Gubin - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 120mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
62	Linia WN-110 kV relacji Żary - Jankowa Żagańska - modernizacja linii w zakresie podwyższenia słupów w celu zachowania normatywnych odległości od drogi	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
63	Linia WN-110 kV relacji Jedwabie - Myślibórz - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
64	Linia WN-110 kV relacji Jedwabie - Gorzów Wlkp. - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
65	Linia WN-110 kV relacji Leśniów Wielki - Świebodzin Sobieskiego - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
66	Linia WN-110 kV relacji Świebodzin Międzyrzecka-Świebodzin Sobieskiego modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
67	Linia WN-110 kV relacji Leśniów Wielki - Łużycka - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
68	Linia WN-110 kV relacji Łużycka - Braniborska -	m.	ENEA Operator S.A

	modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	Zielona Góra	
69	Linia WN-110 kV relacji Braniborska - Energetyków - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	m. Zielona Góra	ENEA Operator S.A
70	Linia WN-110 kV relacji Energetyków - Krośnieńska - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	m. Zielona Góra	ENEA Operator S.A
71	Linia WN-110 kV relacji Wschowa - Leszno Gronowo - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
72	Linia WN-110 kV relacji Wschowa - Huta Głogów - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A
73	Linia WN-110 kV relacji Nowa Sól Graniczna - Nowa Sól Południe - Bytom Odrzański - Żukowice - modernizacja linii napowietrznej do przekroju 240mm ²	woj. lubuskie	ENEA Operator S.A

7.2 Inwestycje w zakresie sieci gazowej.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Gazociąg DN 300 Polkowice – Olszyniec (Żary)	woj. lubuskie
2.	Modernizacja i remont gazociągu Żukowice – Olszyniec	woj. lubuskie
3.	Gazociąg DN 700 8,4 MPa Szczecin – Lwówek L= 186 km – etap I Szczecin – Gorzów (od granicy województwa do Gorzowa Wlkp.); etap II Gorzów – Lwówek (od Gorzowa Wlkp. do granicy województwa),	woj. lubuskie
4.	Gazociąg DN 300 relacji: KRNiGZ Lubiatów – MG Kłodawa	woj. lubuskie
5.	Gazociąg DN 300 relacji: TE Wierzbno – Odazotownia Grodzisk	
6.	Gazociąg DN 300 relacji: TE Wierzbno – KGZ Paproć	woj. lubuskie
7.	Gazociąg DN 300 relacji: KRNiGZ Lubiatów – TE Wierzbno	woj. lubuskie
8.	Budowa gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Mieszalnia Gazu Kłodawa – EC Gorzów	woj. lubuskie
9.	Rozbudowa sieci gazowej wysokiego ciśnienia na trasie Sulęcín - Brzozowiec	woj. lubuskie
10.	Budowa gazociągu w/c DN200 relacji Mościczki – Kostrzyn nad Odrą	woj. lubuskie
11.	Budowa gazociągu DN 200 „obwodnica Kostrzyna nad Odrą” (połączenie transgraniczne z niemieckim systemem dystrybucyjnym)	woj. lubuskie
12.	Budowa stacji gazowej redukcyjno – pomiarowej w/c w Kostrzynie nad Odrą	woj. lubuskie
13.	Budowa sieci dystrybucyjnej średniego ciśnienia na terenie gm. Dobiegniew	woj. lubuskie
14.	Budowa stacji gazowej redukcyjno – pomiarowej w/c w m. Gorzów Wlkp.	woj. lubuskie
15.	Budowa stacji gazowej redukcyjno – pomiarowej w/c we Wschowie	woj. lubuskie
16.	Budowa gazociągu w/c relacji KGZ Kościan – KGHM Żukowice/Polkowice	woj. lubuskie

7.5. Proponowane inwestycje w zakresie dróg krajowych.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Budowa obwodnicy w m. Strzelce Krajeńskie w ciągu drogi krajowej nr 22	m.i gm. Strzelce Krajeńskie
2.	Budowa obwodnicy w m. Dobiegniew w ciągu drogi krajowej nr 22	m.i gm. Dobiegniew
3.	Budowa obwodnicy w m. Krzeszyce w ciągu drogi krajowej nr 22	gm. Krzeszyce
4.	Budowa obwodnicy w m. Słońsk w ciągu drogi krajowej nr 22	gm. Słońsk

7.6. Proponowane inwestycje w zakresie gospodarki wodnej:

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Budowa nowego zbiornika wodnego „Brzeźnica”	gm. Brzeźnica
2.	Rozbudowa istniejącego zbiornika „Chrapów”	gm. Brzeźnica

III. Programy samorządu województwa lubuskiego

W Zmianie Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego umieszczono zadania samorządu województwa w zakresie rozmieszczenia inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym zawarte w programach przyjętych przez Sejmik Województwa Lubuskiego i Zarząd Województwa Lubuskiego. Należą do nich:

- 1) Ważniejsze inwestycje w zakresie przebudowy ciągów komunikacyjnych i budowy obwodnic w ciągu dróg wojewódzkich,
- 2) Indykatywny Plan Inwestycyjny Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013,
- 3) Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubuskiego na lata 2008 – 2011 z perspektywą na lata 2012-2019 – aktualizacja,
- 4) Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim.

1) Ważniejsze inwestycje w zakresie przebudowy ciągów komunikacyjnych i budowy obwodnic w ciągu dróg wojewódzkich.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1	droga woj. nr 137 (Słubice – S-3 – węzeł „Trzciel”A-2)	m. i gm. Słubice, gm. Rzepin, gm. Ośno Lubuskie, gm. Sulęcín, gm. Międzyrzecz, gm. Trzciel;
2	droga woj. nr 158 łącząca przyległy obszar S-3	m. i gm. Gorzów Wlkp., gm. Santok, gm. Drezdenko
3	droga woj. nr 276 (Krosno Odrzańskie – S-3 – A-2 – S-3 „Jordanowo”)	m i gm. Krosno Odrz., gm. Skąpe, gm. Świebodzin
4	droga woj. nr 278 – łącząca przyległy obszar S-3	gm. Krosno Odrz., m. i gm. Sulechów, gm. Bojadła, gm. Kolsko, m. i gm. Sława, m. i gm. Wschowa
5	droga woj. nr 282 (Zielona Góra – Wolsztyn – Poznań)	m. i gm. Zielona Góra, gm. Zabór, gm. Bojadła
6	droga woj. nr 134 – Gorzów Wlkp. do węzła „Rzepin” A-2 wraz z budową mostu na rzece Odrze Urad- Eisenhüttenstadt	m. i gm. Ośno Lubuskie, m. i gm. Rzepin, gm. Cybinka
7	droga woj. nr 138 – od przejścia granicznego do węzła „Torzym” A-2	m. i gm. Sulęcín, m. i gm. Torzym, gm. Maszewo, m. i gm. Gubin
8	droga woj. nr 151 – Gorzów Wlkp. – Barlinek – Szczecin	m. i gm. Gorzów Wlkp.

CZĘŚĆ III:
INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO. WYKAZ PROGRAMÓW RZĄDOWYCH I ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH
18. Programy i zadania służące lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

9	droga woj. nr 154 – stanowiąca drogę alternatywną dla obwodnicy Drezdenka (pomiędzy droga woj. nr 156 a 158)	gm. Stare Kurowo, gm. Drezdenko
10	droga woj. nr 287 Żary – gr. państwa	gm. Bobrowice, m. i gm. Lubsko, m. i gm. Jasień, m. i gm. Żary
11	droga woj. nr 297 – łącząca przyległy obszar z A-18	m. i gm. Nowa Sól, m. i gm. Kożuchów, m. i gm. Szprotawa
12	droga woj. nr 296 – łącząca przyległy obszar z A-18	m. i gm. Kożuchów, m. i gm. Żagań, m. i gm. Iłowa
13	Budowa obwodnicy w m. Łaz, Przytok, Zabór, Miłsko, Bojadła, Droszków w ciągu drogi woj. nr 282	gm. Zabór, gm. Bojadła
14	Budowa obwodnicy Lubsko – II etap – łącząca drogę woj. nr 287 i 289	gm. Lubsko
15	Budowa obwodnicy Przyborowa w ciągu drogi woj. nr 315	gm. Nowa Sól
16	Budowa obwodnicy w m. Torzym w ciągu drogi woj. nr 138	m. i gm. Torzym
17	Budowa obwodnicy w m. Siercz, Kunowice w ciągu drogi woj. nr 137	gm. Trzciel, gm. Słubice
18	Budowa nowego odcinka drogi woj. nr 158 na odcinku od wschodniego wlotu w m. Garlewo do m. Różanki łącznie z przebudową istniejącego wiaduktu kolejowego w m. Santok	gm. Santok, gm. Kłodawa
19	Budowa obwodnicy w m. Żagań, Iłowa, Kożuchów, Stypułów w ciągu drogi woj. nr 296	m. i gm. Żagań, m. i gm. Iłowa, m. i gm. Kożuchów
20	Budowa obwodnicy w m. Lubinicko i Jezioro w ciągu drogi woj. nr 303	gm. Świebodzin
21	Budowa obwodnicy Nowe Kramsko w ciągu drogi woj. nr 304	gm. Babimost
22	Budowa obwodnicy w m. Konotop w ciągu drogi woj. nr 278	gm. Kolsko
23	Budowa obwodnicy w m. Rzepin – łącząca drogę woj. nr 134 i 139	m. i gm. Rzepin
24	Budowa obwodnicy w m. Drzonków w ciągu drogi woj. nr 279	gm. Zielona Góra
25	Budowa obwodnicy w m. Sława – II etap w ciągu drogi woj. nr 278	m. i gm. Sława
26	Budowa obwodnicy w m. Bogaczów w ciągu drogi woj. nr 288	gm. Nowogród Bobrzański
27	Budowa obwodnicy w m. Nowogród Bobrzański – łącząca drogę woj. nr 289 z drogą krajową nr 27	m. i gm. Nowogród Bobrzański
28	Budowa obwodnicy w m. Wschowa – II etap – w ciągu drogi woj. nr 305	m. i gm. Wschowa
29	Budowa obwodnicy w m. Nowa Sól – II etap – łącząca drogę woj. nr 297 i 315	m. i gm. Nowa Sól
30	Budowa obwodnicy w m. Drezdenko – łącząca drogi woj. nr 160, 154, 160 i 181	m. i gm. Drezdenko
31	Budowa obwodnicy w m. Maszewo wraz z budową mostu na rzece Odrze w ciągu drogi woj. nr 138	m. i gm. Maszewo
32	Budowa obwodnicy w m. Bobrowice i Kukadło w ciągu drogi woj. nr 287	gm. Bobrowice,
34	Polsko – niemieckie połączenie drogowe z przejściem granicznym Eisenhüttenstadt w ciągu drogi woj. nr 134	gm. Cybinka

2) Indykatory Plan Inwestycyjny Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013⁸

L.p.	Tytuł inwestycji	Lokalizacja
	Priorytet I. Rozwój infrastruktury wzmocniającej konkurencyjność regionu	
	Działanie 1.1 Poprawa stanu infrastruktury transportowej w regionie	

⁸ Indykatory Plan Inwestycyjny Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007- 2013, Uchwała Zarządu Województwa Lubuskiego nr 13/130/11 z dnia 26 stycznia 2011 r.

CZĘŚĆ III:
INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO. WYKAZ PROGRAMÓW RZĄDOWYCH I ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH
18. Programy i zadania służące lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

1.	Modernizacja linii kolejowej nr 358 na odcinku Zbąszynek – Czerwieńsk wraz z budową łącznicy kolejowej Pomorsko – Przylep – etap I	m. i gm. Zbąszynek, m. i gm. Babimost, m. i gm. Sulechów, m. i gm. Czerwieńsk, gm. Zielona Góra
2.	Modernizacja linii kolejowej nr 203 Tczew – Kostrzyn nad Odrą na odcinku Krzyż – Kostrzyn nad Odrą	woj. lubuskie
3.	Modernizacja linii kolejowej nr 367 Zbąszynek – Gorzów Wlkp.	woj. lubuskie
4.	Rozbudowa i modernizacja Regionalnego Portu Lotniczego Zielona Góra w Babimoście wraz z infrastrukturą lotniskową	gm. Babimost
5.	Budowa obwodnicy m. Nowy Kisielin w ciągu drogi woj. nr 279/282 (Park Technologiczny)	gm. Zielona Góra
6.	Budowa obwodnicy m. Wschowy w ciągu drogi woj. nr 278 i 305 - Etap I	m. i gm. Wschowa
7.	Budowa obwodnicy Nowej Soli - Etap I	Powiat Nowosolski
	Budowa obwodnicy Ośna Lubuskiego w ciągu drogi woj. nr 137 i 134.	m. i gm. Ośno Lubuskie
Działanie 1.2. Tworzenie obszarów aktywności gospodarczej i promocja gospodarcza		
8.	Uzbrojenie Strefy Aktywności Gospodarczej przy autostradzie A-18 w gminie Iłowa	gm. Iłowa
9.	Uzbrojenie terenów od ulicy Drzewickiej do terenów popoligonowych – etap I ul. Drzewicka i Jana Pawła	Miasto Kostrzyn n/Odrą
Priorytet II. Stymulowanie wzrostu inwestycji w przedsiębiorstwach i wzmocnienie potencjału innowacyjnego		
Działanie 2.4 Transfer badań, nowoczesnych technologii i innowacji ze świata nauki do przedsiębiorstw		
10.	Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych w Kalsku	m. i gm. Sulechów
11.	Park Naukowo Technologiczny UZ. Centrum Budownictwa Zrównoważonego i Energii	gm. Zielona Góra
12.	Park Naukowo Technologiczny UZ. Centrum Innowacji – „Technologie dla zdrowia człowieka”	gm. Zielona Góra
13.	Park Naukowo Technologiczny UZ. Centrum Technologii Informatycznych	gm. Zielona Góra
14.	Budowa Parku Technologii i Logistyki Przemysłu „Interior”	gm. Zielona Góra
15.	Park Technologiczny „Człowiek i Środowisko”	gm. Zielona Góra
16.	Uzbrojenie Lubuskiego Parku Przemysłowego	gm. Zielona Góra
Priorytet III. Ochrona i zarządzanie zasobami środowiska przyrodniczego		
Działanie 3.1 Infrastruktura ochrony środowiska przyrodniczego		
17.	Zbiorniki małej retencji gm. Czerwieńsk – Zbiornik Strużyna, Zbiornik Czerwieńsk	m. i gm. Czerwieńsk
18.	Centrum ratownictwa medyczo – pożarowego – budowa budynku wielofunkcyjnego w Dobiegniewie	m. i gm. Dobiegniew
19.	Budowa oczyszczalni ścieków dla miasta Gozdnicy wraz z rozdziałem kanalizacji ogólnospławnej w śródmieściu	Gmina Gozdnica

CZĘŚĆ III:
INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO. WYKAZ PROGRAMÓW RZĄDOWYCH I ZADAŃ SAMORZĄDOWYCH
18. Programy i zadania służące lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

20.	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w m. Górzycy, gmina Górzycy wraz z rurociągami przesyłowymi i siecią kanalizacyjną dla miejscowości Górzycy, Owczary, Pamięcin, Golice	Gmina Górzycy (Górzycy - Lider projektu, Słubice -Partner Projektu)
21.	Skanalizowanie i zwodociągowanie północnej części gminy Lubrza	Gmina Lubrza
22.	Rozbudowa centralnego systemu unieszkodliwiania ścieków w gminie Łagów poprzez budowę kanalizacji sanitarnej w miejscowości Sieniawa i budowę oczyszczalni ścieków w miejscowości Gronów	Gmina Łagów
23.	Zabezpieczenie przed powodzią miasta Bytom Odrzański – etap II (w km 416,95-419,2)	m.i gm. Bytom Odrzański
24.	Uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji Czerwieńsk	m.i gm. Czerwieńsk
Działanie 3.2. Poprawa jakości powietrza, efektywności energetycznej oraz rozwój i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.		
25.	Termomodernizacja obiektów Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego dla Nerwowo i Psychicznie Chorych SP ZOZ w Ciborzu	gm. Skąpe
Działanie 4.2 Rozwój i modernizacja infrastruktury edukacyjnej		
26.	Modernizacja budynku dydaktycznego fizjoterapii przy ul. Orłąt Lwowskich 4-6 w Gorzów Wlkp.	Miasto Gorzów Wlkp.
27.	Przebudowa bud. dyd. nr 5 na potrzeby Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wlkp. przy ul. Chopina 52	Miasto Gorzów Wlkp.
28.	Budowa Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego - Etap I	Miasto Zielona Góra
29.	Przebudowa budynku dydaktycznego nr 3 na potrzeby Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wlkp. przy ul. Teatralnej 25.	Miasto Gorzów Wlkp.
Działanie 4.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich		
30.	Rewitalizacja Starego Miasta w Nowym Miasteczku	Gmina Nowe Miasteczko
31.	Rewitalizacja Starówki w Żarach	Gmina Żary o statusie miejskim
32.	Rewitalizacja Parku Miejskiego w Kostrzynie nad Odrą	Miasto Kostrzyn nad Odrą
33.	Rewitalizacja Starówki Miejskiej w Żaganu - etap I	Miasto Żagań
34.	Rewitalizacja Starego Miasta we Wschowie	m.i gm. Wschowa
Priorytet V. Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturowej		
Działanie 5.1 Rozwój i modernizacja regionalnej infrastruktury turystycznej i kulturowej		
35.	Modernizacja, remont i konserwacja budynków Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wlkp.	Miasto Gorzów Wlkp.
36.	Rozwój bazy hotelowej w północnej części	Miasto Gorzów Wlkp.

	województwa lubuskiego jako modelowy ośrodek kształcenia kadry dla kierunku turystyka. Remont Pałacu w Rogach, Adaptacja na ośrodek szkoleniowo-naukowy PWSZ w Gorzowie Wlkp.	
--	---	--

3) Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubuskiego na lata 2008 – 2011 z perspektywą na lata 2012-2019 - aktualizacja⁹

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Rozbudowa istniejących zakładów w Długoszynie, Gorzowie Wlkp. i Zielonej Górze	m. Długoszyn, m. Gorzów Wlkp., m. Zielona Góra
2.	Utworzenie wspólnego systemu gospodarowania odpadami dla zakładu zagospodarowania odpadów w Długoszynie (CZG – 12) i gminy miejsko – wiejskiej Słubice	m. Długoszyn, Gm. Słubice
3.	Budowa ZZO Marszów	m. Marszów
4.	Rozbudowa składowisk komunalnych w m. Chrobrowie i w m. Czyżówek	Gm. Żagań, Gm. Iłowa
5.	Budowa zakładu zagospodarowania odpadów dla Obszaru Wschodniego	ZZO Obszar Wschodni*
6.	Budowa instalacji termicznego zagospodarowania odpadów CZG – 12 w Długoszynie	m. Długoszyn

*Obszar Wschodni – m. i gm. Babimost, gm. Bojadła, gm. Bytnica, m. i gm. Bytom Odrzański, gm. Kolsko, m. i gm. Kożuchów, m. i gm. Małomice, gm. Niegosławice, m. Nowa Sól, gm. Nowa Sól, m. i gm. Nowe Miasteczko, gm. Otyń, gm. Siedlisko, gm. Skąpe, gm. Szczaniec, m. i gm. Szprotawa, m. i gm. Świebodzin, m. i gm. Zbąszynek.

4) Mała Retencja Wodna w Województwie Lubuskim¹⁰.

Celem powstania *Programu Małej Retencji Wodnej terenów zarządzanych przez Lasy Państwowe w województwie lubuskim* było usystematyzowanie wiedzy o stanie zasobów i urządzeń wodnych na terenach zarządzanych przez Lasy Państwowe, w obrębie województwa lubuskiego. Program przedstawia informacje o istniejących i projektowanych zbiornikach wodnych i urządzeniach hydrotechnicznych, a także o istniejących siedliskach hydrogenicznych. Opracowanie to jest jedną z części składowych *Programu Małej Retencji Wodnej w województwie lubuskim*, w którym Lasy Państwowe gospodarują na bez mała połowie obszaru. W *Programie* uwzględniono istniejące zbiorniki wodne oraz urządzenia wodne z określeniem ich stanu. Wytypowano także zbiorniki wodne oraz urządzenia wodne projektowane do wykonania w latach 2007 – 2013 i późniejszych.

Podstawowym celem opracowania jest przedstawienie w syntetycznej i poglądowej formie całości problemów związanych przede wszystkim z poprawą bilansu wodnego w zlewniach, poprzez odbudowę, utrzymanie i powiększenie zasobów wodnych na obszarze województwa lubuskiego. Realizacja programu małej retencji wodnej ma służyć zwiększeniu i odbudowie zasobów wodnych a tym samym przyczynić się do zniwelowania deficytu wody.

Opracowanie pn. „Mała retencja wodna w województwie lubuskim. Komponent Rolny”, ma na celu umożliwienie podjęcia działań programowych, przez zainteresowane jednostki, związanych z:

⁹ Uchwała Nr XLVIII/490/2010 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 30.03.2010 r. w sprawie aktualizacji Planu gospodarki odpadami dla Województwa Lubuskiego na lata 2009 – 2012 z perspektywą na lata 2013 – 2020.

¹⁰ Uchwała Sejmiku Województwa Lubuskiego Nr XXX/273/2008 z dnia 17 listopada 2008 r.

- planowaniem budowy urządzeń wodnych służących kształtowaniu zasobów wodnych oraz korzystania z nich,
- podjęciem przygotowań formalno-prawnych niezbędnych do realizacji inwestycji (występowanie o uwzględnienie w miejscowych planach zagospodarowania gmin) oraz pozyskiwaniem funduszy na realizację zaplanowanych zadań i utrzymanie ich.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Budowa zbiornika	gm. Kożuchów gm. Nowa Sól gm. Szprotawa
2.	Budowa nowego zbiornika z uszczelnieniem dna	gm. Zielona Góra
3.	Odbudowa zbiornika	gm. Świebodzin
4.	Budowa nowego zbiornika wodnego	gm. Sulechów gm. Czerwieńsk gm. Skąpe, gm. Łagów
5.	Utworzenie zbiornika wodnego	gm. Lubrza
6.	Budowa progu blokującego odpływ z wód jeziora Krzesińskiego	gm. Konotop
RETENCJA ZBIORNIKOWA		
7.	Budowa i rozbudowa istniejących zbiorników wodnych	gm. Brody gm. Lubsko gm. Gubin gm. Żary gm. Nowogród Bobrzański gm. Dąbie gm. Nowe Miasteczko, gm. Świdnica i Zielona Góra gm. Siedlisko, gm. Kolsko, gm. Skąpe gm. Sulechów gm. Świebodzin gm. Lubrza, gm. Bytnica, gm. Drezdenko, gm. Kolsko, gm. Sława, gm. Bojadła, gm. Brzeźnica, gm. Dobiegniew
8.	Zbiorniki retencyjne	gm. Zabór gm. Czerwieńsk, gm. Dąbie gm. Krosno Odrzańskie gm. Słubice gm. Krzeszyce

		gm. Sulęcín gm. Skwierzyna gm. Bledzew gm. Kłodawa gm. Rzepin gm. Lubiszyn
9.	Jeziro Głębokie, Jezero Kokno	gm. Bytnica,
10.	Jeziro Chycina, Jezero Długie	gm. Bledzew
11.	Jeziro Rapino, Jezero Lubowo, Jezero Grotowskie	gm. Drezdenko
RETENCJA KORYTOWA		
12.	Przepompownia Urad – przerzut wody	gm. Cybinka

Ostateczne określenie możliwości i warunków realizacji poszczególnych przedsięwzięć, w kontekście przyjętych ostatecznie rozwiązań, będą zależać od wykazania w przygotowywanych dla nich indywidualnie raportów OŚ, że nie spowodują one pogorszenia stanu/potencjału ekologicznego jednolitych części wód i ekosystemów od wód zależnych w zasięgu ich oddziaływania i zagrożenia nieosiągnięcia celów środowiskowych określonych dla nich w Planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry. Przy braku możliwości spełnienia ww. warunków realizacja poszczególnych przedsięwzięć uzależniona będzie od wykazania spełnienia, wg przyjętych procedur, określonych w prawie przesłanek umożliwiających wyłączenie wskazanych jednolitych części wód od obowiązku osiągnięcia dla nich celów środowiskowych i zapobiegania pogorszenia ich stanu/potencjału ekologicznego.

5) Pozostałe zadania samorządowe.

L.p.	Inwestycja	Lokalizacja
1.	Prowadzenie kompleksu szpitalnego w Gorzowie Wlkp. przy ul. Dekerta i ul. Walczaka – Samodzielny Publiczny Szpital Wojewódzki	m. Gorzów Wlkp.
2.	Ochrona złóż kopalin przed zabudową nie związaną z przemysłem wydobywczym, mająca na celu racjonalne gospodarowanie ich zasobami oraz kompleksowe wykorzystanie.	woj. lubuskie

CZĘŚĆ IV REKOMENDACJE

19. REKOMENDACJE DO „KONCEPCJI PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU”

„Zmiana Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego” pozwala na sformułowanie rekomendacji z pozycji polityki regionalnej do krajowej polityki przestrzennej, jaka powinna być zapisana w „Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju”. Niezależnie, rekomendacje niniejsze powinny być uwzględnione w dokumentach dotyczących strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, jak również długofalowych strategii rozwoju poszczególnych dziedzin i branż.

Przyjmuje się niżej wymienione rekomendacje:

- w zakresie kształtowania systemu ekologicznego należy dążyć do:
 - włączenia lubuskiej przestrzeni przyrodniczej do europejskiego i krajowego systemu ekologicznego – celem poszanowania integralności istniejących chronionych ekosystemów,
 - uznania za elementy o znaczeniu krajowym dwóch głównych osi przyrodniczych, a mianowicie: osi wschód – zachód w środkowej części regionu, tworzonej przez dolinę Odry i przechodzącą w oś na kierunku północ – południe, oraz oś na kierunkach wschód – zachód w północnej części regionu, tworzoną przez doliny Noteci i dolnej Warty,
 - wykorzystania dla zrównoważonego rozwoju województwa obszarów objętych ochroną, a w tym zaliczanych do obszarów „Natura 2000”;
- w zakresie kształtowania systemu osadniczego należy dążyć do:
 - rozwoju systemu osadniczego zapewniającego poprawę spójności terytorialnej województwa w wymiarze krajowym i europejskim, przy poszanowaniu zasad zrównoważonego rozwoju,
 - uznania w hierarchii systemu osadniczego Zielonej Góry (wraz z Nową Solą i Sulechowem) oraz Gorzowa Wielkopolskiego wraz z obszarem Aglomeracji Gorzowskiej za bipolarny ośrodek krajowy,
 - uznania za regionalne ośrodki wzrostu miasta Żagania i Żary, Świebodzin i Międzyrzecz, Słubice oraz Kostrzyn nad Odrą, Gubin;
- w zakresie aktywizacji rozwoju ekonomicznego należy dążyć do:
 - uwzględnienia transgranicznego projektu obszaru aktywizacji gospodarczej z dwóch regionów, tj. województwa lubuskiego i Brandenburgii jako regionu zrównoważonego rozwoju w dorzeczu Odry – tzw. Dolina Przyszłości,
 - uwzględnienia efektywnego, prorozwojowego wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego,
 - wzmocnienia wykorzystania potencjału endogenicznego regionu, w szczególności w oparciu o zasoby węgla brunatnego, co powinno spowodować wpisanie do koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju zagłębia węgla brunatnego, położonego w okolicach: Gubin, Lubsko i Brody wraz z elektrownią o mocy do 3000 MW,
 - zwiększenia wykorzystania gospodarczego energii odnawialnej, w tym w szczególności wodnej, wiatrowej i geotermalnej ze względu na szczególne uwarunkowania regionu,
 - uwzględnienia w ogólnokrajowym systemie gospodarczym warunków sprzyjających rozwojowi branż opartych na naturalnych predyspozycjach regionu, takich jak: przemysł drzewny, papierniczy i meblarski oraz gospodarka leśna;

4. w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków należy dążyć do:
 - uwzględnienia w Krajowym Programie Ochrony Zabytków, zabytkowych układów urbanistycznych wykazanych w planie województwa, ze szczególnym uwzględnieniem takich miast, jak: Bytom Odrzański, Drezdenko, Gorzów Wlkp. („Nowe Miasto”), Łagów Lubuski, Międzyrzecz, Kożuchów, Ośno Lubuskie, Strzelce Krajeńskie, Świebodzin i Zielona Góra,
 - uwzględnienia szlaków turystycznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, wyznaczonych w nawiązaniu do systemu przyrodniczego regionu i jego przestrzeni kulturowej;
5. w zakresie stymulowania rozwoju obszarów problemowych należy dążyć do:
 - uznania za obszar strategicznej interwencji pogranicze polsko-niemieckie, celem wzmocnienia spójności terytorialnej i współpracy społeczno-gospodarczej,
 - zaliczenia do obszarów problemowych o randze krajowej obszaru związanego z planowaną eksploatacją złóż węgla brunatnego Gubin i Gubin 1 położonych w okolicach Gubin – Lubsko – Brody,
 - przyjęcia programu aktywizacji obszarów wiejskich i obszarów bezrobocia strukturalnego;
 - opracowania Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020, stanowiącej podstawę do opracowania Programu Operacyjnego Rozwoju Polski Zachodniej 2014 – 2020;
6. w zakresie podnoszenia poziomu i jakości życia należy dążyć do:
 - zaliczenia do krajowych ośrodków nauki i innowacyjności takich ośrodków, jak: Uniwersytet Zielonogórski oraz Park Naukowo – Technologiczny,
 - ograniczenia negatywnych trendów demograficznych,
 - wspierania działań na rzecz budowy społeczeństwa informacyjnego;
7. w zakresie infrastruktury komunikacyjnej należy dążyć do:
 - uznania za strategiczny element układu drogowego kraju drogę szybkiego ruchu S-3, oraz brakujące odcinki autostrad A2 i A18,
 - nadania Środkowoeuropejskiemu Korytarzowi Transportowemu najwyższej rangi powiązań uwzględnionych w Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
 - uwzględnienia w KPZK dalszego rozwoju infrastruktury i komunikacji portu lotniczego Zielona Góra – Babimost,
 - uwzględnienia kolei dużych prędkości z proponowanym przebiegiem w obszarze województwa lubuskiego, zapewniającym relacje ze Środkowoeuropejskim Korytarzem Transportowym oraz z ośrodkami osadniczymi regionu o znaczeniu krajowym.
 - przyjęcia drogi wodnej wzdłuż Odry E-30 jako drogi międzynarodowej oraz drogi Warta – Noteć E-70 jako drogi znaczenia krajowego (postulowanej w przyszłości do zmiany rangi na międzynarodową);
 - uwzględnienia modernizacji linii kolejowej CE-59 jako priorytetowej inwestycji w obszarze województwa lubuskiego z zakresu infrastruktury kolejowej.
8. w zakresie infrastruktury technicznej należy dążyć do:
 - zabezpieczenia dostępu do zasobów strategicznych zalegania złoża węgla brunatnego „Gubin” i „Gubin 1” oraz uwzględnienie lokalizacji elektrowni o mocy do 3000 MW w rejonie zagłębia węgla brunatnego „Gubin – Brody”,
 - wyznaczenia przebiegu sieci energetycznych najwyższych napięć 200 i 400 kV,
 - wytyczenia kierunków rozwoju systemów przesyłowych i dystrybucyjnych gazu ziemnego i ropy naftowej wraz z połączeniami transgranicznymi.
9. w zakresie kształtowania transgranicznej polityki przestrzennej należy dążyć do:

- rozwoju współpracy polsko-niemieckiej poprzez wspieranie przedsiębiorczości, w szczególności w obszarach euroregionów Sprewa – Nysa – Bóbr i Pro Europa Viadrina,
 - zwiększenia transgranicznych połączeń wraz z budową mostów zarówno drogowych, kolejowych, jak i dla ruchu turystycznego i lokalnego.
10. w zakresie ochrony przeciwpowodziowej
- wspieranie rozwoju infrastruktury przeciwpowodziowej.

W konkluzji rekomendacji do „Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju” ze „Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego” należy stwierdzić, że szczególne położenie województwa w obszarze dwóch istniejących oraz proponowanego transeuropejskiego korytarza transportowego, upoważnia do takich zapisów w Koncepcji Krajowej, które jednoznacznie wpłyną na rozwój infrastruktury o znaczeniu strategicznym oraz pozwolą na pełne wykorzystanie potencjału środowiskowego, społecznego i gospodarczego w przyspieszonym rozwoju tego obszaru, przy uwzględnieniu strategii o charakterze wojewódzkim, określonych przez organy samorządowe.

20. REKOMENDACJE DO GMIN

Rekomendacje wynikające ze Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego w odniesieniu do poszczególnych Gmin ujęto w odrębnym Załączniku.

CZĘŚĆ V

SYNTEZA ZMIANY PZPWL

21. SYNTEZA

Kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego są zgodne ze strategicznymi celami województwa lubuskiego przedstawionymi w „Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego. Aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku”. Dokument przyjęto Uchwałą Nr XXXVII/260/2005 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 19 grudnia 2005 r.

Strategia ta stanowi podstawę przy opracowywaniu licznych programów, strategii sektorowych oraz innych dokumentów wytyczających kierunki i priorytety rozwoju województwa oraz określających hierarchię ważności realizowanych zadań i projektów. Spełnia ona ważną rolę w procesie podejmowania działań mogących wpłynąć na rozwój województwa lubuskiego, w tym wyboru przedsięwzięć i projektów mogących uzyskać wsparcie z unijnych środków pomocowych, stanowiąc podstawę przygotowania głównych kierunków wsparcia w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Oznacza to, że rozwój będący efektem wdrażania Strategii powinien być realizowany w płaszczyznach, zbieżnych z celami strategicznymi województwa.

21.1. STRATEGICZNE I OPERACYJNE CELE WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

1. Zapewnienie przestrzennej, gospodarczej i społecznej spójności regionu.

- 1) Modernizacja infrastruktury transportowej oraz zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu.
- 2) Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury technicznej i komunalnej poprawiającej warunki życia oraz podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów aktywności gospodarczej.
- 3) Udoskonalenie i rozbudowa infrastruktury społecznej - w szczególności w sferach edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i pomocy społecznej.
- 4) Usprawnianie systemu transportu publicznego z wykorzystaniem partnerstwa publiczno-prywatnego.
- 5) Wspomaganie procesów rewitalizacji miast i obszarów wiejskich.
- 6) Podejmowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.
- 7) Uzyskiwanie trwałych efektów płynących ze współpracy transgranicznej i międzyregionalnej.
- 8) Wspieranie działań na rzecz zwiększenia tożsamości regionalnej.

2. Podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa.

- 1) Podniesienie jakości kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym.
- 2) Wzmocnienie wyspecjalizowanej kadry naukowej oraz rozwój bazy naukowo-badawczej lubuskich uczelni oraz stymulowanie ich współpracy.
- 3) Dostosowanie kształcenia do potrzeb regionalnego rynku pracy i standardów UE.
- 4) Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży.
- 5) Wspieranie działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego.
- 6) Ograniczenie zakresu i skutków wykluczenia społecznego osób i rodzin, ich integracja ze społeczeństwem oraz wyrównanie szans rozwojowych dzieci i młodzieży.

3. Rozwój przedsiębiorczości, oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw i ich innowacyjności dzięki współpracy z nauką.

- 1) Usprawnienie mechanizmów transferu innowacji i technologii oraz wzrost efektywności współpracy strefy gospodarki i instytucji naukowych.
- 2) Rozwój instytucjonalnego i kapitałowego otoczenia biznesu.

4. Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

- 1) Wykorzystanie walorów środowiska i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki.
- 2) Promocja walorów turystycznych i stworzenie systemu informacji turystycznej.
- 3) Podejmowanie przedsięwzięć kulturalnych tworzących atrakcyjny wizerunek województwa.

Zapisy planu stwarzają możliwości realizacji wyznaczonych celów polityki przestrzennej województwa.

Główne cele polityki przestrzennej województwa:

1. Rozwijanie współpracy transgranicznej,
2. Wzrost konkurencyjności i efektywności gospodarowania przestrzenią,
3. Osiągnięcie warunków i jakości życia mieszkańców zbliżonych do średniej europejskiej,
4. Zahamowanie dewaloryzacji środowiska oraz ochrona jego struktur i wartości,
5. Podwyższenie walorów bezpieczeństwa i odporności na skutki awarii i klęsk żywiołowych,
6. Stworzenie lepszych warunków dla przedsiębiorczości i innowacji,
7. Uzyskanie wysokiego poziomu edukacji i nauki,
8. Rozwój gospodarki wykorzystującej specyficzne zasoby regionalne,
9. Wzrost zatrudnienia i mobilności zawodowej,
10. Silne, zdrowe i zintegrowane społeczeństwo,
11. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego,
12. Kształtowanie procesów społecznych i przestrzennych dla poprawy jakości życia,
13. Wzmacnianie sieci lokalnych ośrodków rozwojowych,
14. Efektywny i bezpieczny system transportowy,
15. Poprawa funkcjonowania systemów infrastruktury technicznej i teleinformatycznej,
16. Lepszy dostęp do infrastruktury społecznej, zwłaszcza na obszarach strukturalnie słabych,
17. Zachowanie i poprawa stanu środowiska przyrodniczego.

Zmiana Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego ma na celu dążenie do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju przestrzennego obszaru województwa lubuskiego poprzez:

1. Zapewnienie społecznej, gospodarczej i przestrzennej spójności regionu.
 - 1) Województwo lubuskie w swoim obecnym kształcie jest strukturą administracyjną, przestrzenną, gospodarczą i społeczną, utworzoną wokół dwóch równoważnych i komplementarnych ośrodków miejskich – Zielona Góra i Gorzów Wielkopolski.
 - 2) Jednym z najważniejszych wyzwań rozwojowych są działania zwiększające spójność województwa lubuskiego, a więc poprawa infrastruktury drogowej, intensyfikacja wewnętrznych więzi społecznych, gospodarczych i instytucjonalnych oraz umacnianie świadomości regionalnej.
 - 3) Rozwój województwa lubuskiego powinien obejmować nie tylko aspekt gospodarczy, ale i turystyczny w powiązaniu z walorami przyrodniczymi. Tylko kompleksowe podejście stwarza dogodne warunki dla zrównoważonego rozwoju regionu.
 - 4) W budowie i tworzeniu wizji regionu muszą współpracować ze sobą mieszkańcy regionu i władze lokalne: rządowe i samorządowe. Pozwoli to na optymalne wykorzystanie walorów środowiska i położenia w zjednoczonej Europie oraz na szybki rozwój gospodarki, przemysłu

zaawansowanych technologii, poprawę infrastruktury technicznej, tworzenie nowych atrakcyjnych miejsc pracy. Dzięki tym działaniom poprawi się znacznie jakość życia, poprzez większą dostępność szerokiej gamy usług publicznych – transportu, komunikacji, edukacji, ochrony zdrowia, kultury, wypoczynku i zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańcom.

- 5) Rolnictwo odgrywa już znikomą rolę w gospodarce regionu, a ludność rolnicza w dużej części przeszła do zajęć w sektorze usług, który znacznie się rozwinął. Pozostałe duże gospodarstwa rolne skutecznie konkurują na rynku krajowym i europejskim, oferując żywność wysokiej jakości.

2. Rozwój struktury przestrzennej województwa lubuskiego.

Zmiana PZPWL ustala rozwój przestrzenny, opierający się na dwóch osiach konstrukcyjnych:

- 1) **antropogenicznych** (oś Wschód - Zachód: II Paneuropejski Korytarz Transportowy i III Paneuropejski Korytarz Transportowy oraz oś północ – południe CETC: dwubiegunowe powiązanie ośrodków krajowych – Gorzów Wlkp. i Zielona Góra);
- 2) **przyrodniczych** (oś wschód – zachód w środkowej części regionu: dolina Odry przechodząca w oś północ – południe wzdłuż granicy państwa oraz oś wschód - zachód: dolina Noteci i Warty).

Jako główne elementy krystalizujące strukturę przestrzenną województwa lubuskiego przyjęto: pasma rozwoju, obszary węzłowe, zespoły miast i miejskie ośrodki rozwoju.

Za główne **pasma rozwoju** uznano:

- **Pasma rozwoju** Gorzów Wlkp. – Zielona Góra – Nowa Sól o znaczeniu europejskim z krajowymi ośrodkami rozwoju: Zielona Góra, Gorzów Wlkp. i lotniskiem w Babimoście jako główną oś rozwoju województwa lubuskiego;
- **Pasma rozwoju** wzdłuż rzeki Odry i Nysy Łużyckiej (do projektowanej autostrady A – 18 na południu) z ośrodkami o znaczeniu regionalnym: Kostrzyn nad Odrą, Słubice, Gubin.

Obszar węzłowy:

- Obszar obejmujący skrzyżowanie autostrady A-2 i drogi ekspresowej S-3 w rejonie miejscowości: Świebodzin i Międzyrzecz.

Zespoły miast:

- Zespół Sulechów – Zielona Góra – Nowa Sól zwane Lubuskim Trójmiastem,
- Zespół Gorzów Wlkp. – Skwierzyna,
- Zespół Żary – Żagań – Szprotawa,
- Obszar funkcjonalny Gorzowa Wlkp. na osi Kostrzyn nad Odrą – Witnica – Gorzów Wlkp. – Strzelce Krajeńskie – Drezdenko z odejściem do Skwierzyny i Międzyrzecza.

Miejskie ośrodki rozwoju:

- Dwubiegunowo połączone ośrodki miejskie: Zielona Góra – Gorzów Wlkp., o znaczeniu krajowym generujące rozwój województwa lubuskiego,
- Ośrodki o znaczeniu regionalnym – Nowa Sól, Żary, Żagań, Gubin, Słubice, Kostrzyn nad Odrą, Świebodzin, Międzyrzecz,
- Ośrodki o znaczeniu ponadlokalnym – Szprotawa, Sulechów, Skwierzyna, Krosno Odrzańskie, Strzelce Krajeńskie, Drezdenko, Sulęcín, Wschowa.

Obszar problemowy:

- Złóża węgla brunatnego Gubin i Gubin 1 w rejonie zagłębia węgla brunatnego Gubin - Brody położonego w okolicach Gubin, Lubsko i Brody. Obszar ten wymaga szczegółowych, odrębnych badań i decyzji prowadzonych poza niniejszymi działaniami planistycznymi.
- Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi.

- Obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin.
 - Tereny przemysłowe oraz tereny powojenne i popegeerowskie.
3. Program ożywienia gospodarczego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem pasma przygranicznego.
- 1) Województwo lubuskie jest aktywnym regionem działającym na rzecz integracji europejskiej, przodującym w budowaniu europejskiej świadomości, zacieśnianiu kontaktów gospodarczych, edukacyjnych i kulturalnych.
 - 2) W lubuskim funkcjonują ośrodki edukacji i informacji europejskiej, w których szkolą się w praktycznych zagadnieniach współpracy transgranicznej przedstawiciele innych polskich oraz środkowo – i wschodnioeuropejskich regionów.
 - 3) Zjednoczenie Niemiec oraz transformacja polskiej gospodarki stworzyły warunki dla szerokiej wymiany handlowej oraz współpracy transgranicznej w miastach podzielonych i na obszarach sąsiednich.
 - 4) Województwo lubuskie ma szansę integracji z przestrzenią europejską. Powstały instytucje międzynarodowe, w tym euroregiony, organizujące polsko – niemiecką współpracę miast i gmin, a także instytucje edukacyjne (Europejski Uniwersytet Viadrina we Frankfurcie nad Odrą i Collegium Polonicum w Słubicach).
 - 5) Wejście Polski do Unii przyczynia się do większej integracji regionu z zachodnim sąsiadem i do powstania międzyregionalnego rynku pracy i usług, na wzór wielu obszarów przygranicznych w Europie Zachodniej. Proces ten stanowi bardzo korzystne uwarunkowania rozwoju województwa lubuskiego.
 - 6) Dla rozwoju woj. lubuskiego istotne znaczenie ma bliskość Berlina, który staje się dużą metropolią o znaczeniu europejskim. Oddziaływanie tego miasta wzrosło wraz z rozszerzeniem UE na wschód, bliskość Berlina to wielka szansa regionu na wykorzystanie walorów środowiska dla rozwoju różnorodnych form turystyki i wypoczynku.
 - 7) Dla północnej części województwa lubuskiego istotne jest oddziaływanie Szczecina. Wynika ono z bliskości tego dużego ośrodka miejskiego i portu oraz jego powiązań np. w sferze gospodarczej i szkolnictwa wyższego.
 - 8) Jako przedmioty współpracy transgranicznej województwa lubuskiego z zachodnim sąsiadem należy wymienić:
 - modelowe rozwiązanie zrównoważonej i otwartej na przestrzeń europejską osnowy strukturalnej regionu z cenną rentą położenia w środkowej Europie;
 - europejską enklawę zdrowej przyrody z zasobami turystycznymi, reakcyjnymi i usługowymi;
 - atrakcyjne obszary lokalizacji inwestycji;
 - dynamiczne, młode i wykształcone społeczeństwo;
 - udział w sieci TEN (Trans – European - Networks, transport, telekomunikacja, energetyka).
4. Kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego powinny prowadzić do osiągnięcia następujących celów:
- 1) Realizowanie zasady policentrycznej koncentracji i dyfuzji sieci osadniczej na obszarze województwa z zachowaniem elementów krystalizujących strukturę przestrzenną i zasady kontrolowanej polaryzacji rozwoju sieci osadniczej.
 - 2) Rozwój osadnictwa regionu w preferowanych kierunkach może następować w kolejnych etapach realizacji, poprzez wprowadzanie stymulujących publicznych inwestycji rządowych i

- samorządowych w systemie infrastruktury technicznej. Bez tych kluczowych inwestycji zagospodarowanie realizuje się bez ładu przestrzennego i uporządkowanej przestrzeni osadniczej.
- 3) W sferze komunikacji i transportu - niezbędne jest zrealizowanie etapowej modernizacji układu drogowego i kolejowego województwa, ze sprawnymi połączeniami z otoczeniem oraz uzyskanie europejskich standardów dostępności transportowej większości miejscowości województwa.
 - 4) Polityka przestrzenna województwa obejmuje cały jego obszar oraz powiązania i związki z przestrzenią otoczenia oraz wytyczne dla polityki przestrzennej powiatów i gmin o znaczeniu ponadregionalnym, regionalnym (i tylko w uzasadnionych przypadkach o znaczeniu lokalnym).

21.2 KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ

1. Strefa przyrodnicza

Ochrona cennych przyrodniczo obszarów oraz sieci obszarów chronionych Natura 2000.

- 1) Polska w ramach procesu integracji z Unią Europejską, została zobowiązana do wyznaczenia na swoim terytorium sieci obszarów Natura 2000, na podstawie kryteriów określonych dla wszystkich krajów członkowskich w Dyrektywie Siedliskowej i Ptasiej.
- 2) Jednym z głównych zadań stojących przed polityką przestrzenną województwa lubuskiego jest osiągnięcie trwałego, wysokiego tempa wzrostu gospodarki regionu, przy zapewnieniu poprawy stanu środowiska przyrodniczego i umożliwieniu obecnym i przyszłym mieszkańcom województwa równoprawnego dostępu do jego zasobów i bogactw przyrody.

2. Strefa społeczna

Rozwój infrastruktury społecznej i edukacyjnej, promocja budowy nowych szkół różnych szczebli nauczania i placówek kulturalno – oświatowych.

- 1) Powstanie sieci szkół w ośrodkach regionalnych przyczyni się do zwiększenia udziału kształcącej się młodzieży z małych miast i terenów wiejskich, znacznie oddalonych od głównych ośrodków naukowych. Wraz z rozwojem szkolnictwa wzrośnie poziom wykształcenia społeczeństwa, wystąpi zwiększenie potencjału innowacyjnego nauki oraz informatyzacja społeczeństwa. Niezbędny stanie się też rozwój bazy sportowej i wzrost nakładów na te inwestycje.
- 2) Województwo lubuskie charakteryzuje się niewystarczającym - w porównaniu z regionami sąsiednimi - poziomem wykształcenia ludności oraz niewielką zdolnością do wytwarzania i rozprzestrzeniania innowacji. Aby sprostać konkurencji we współczesnym świecie i nie zostać zepchniętym do pozycji dostawcy jedynie prostych zasobów, region musi zintensyfikować kształcenie na poziomie średnim i wyższym oraz szybko rozwijać placówki naukowo - badawcze i instytucje transferu technologii. Niezbędna jest także szeroka informatyzacja gospodarki, instytucji i gospodarstw domowych.
- 3) Wysoki poziom kształcenia gwarantuje Uniwersytet Zielonogórski. Wciąż rośnie liczba zespołów naukowych mających silną pozycję w nauce krajowej i międzynarodowej; zacieśnia się współpraca ze sferą gospodarczą. Uniwersytet Zielonogórski jako jeden z pierwszych w Polsce zrealizował ideę uniwersytetu przedsiębiorczego Lubuskiego Parku Przemysłowego.
- 4) Zagospodarowanie przestrzenne powinno zwiększać integrację funkcjonalną najważniejszych ogniw układu osadniczego i produkcyjnego regionu, ich relacje z sąsiednimi regionami z kraju i za granicą.
- 5) Rozwój regionu lubuskiego jest planowany według umiarkowanej i zrównoważonej koncentracji rozwoju na obszarach uznanych za najbardziej korzystne. Preferencje inwestycyjne związane z elementami krystalizującymi (ośrodki w strukturze funkcjonalno - przestrzennej) w infrastrukturze technicznej i społecznej powinny być realizowane korzystając z rządowych i samorządowych zadań publicznych i kontraktów regionalnych. Dotyczyć to będzie głównie wyróżnionych pasm i obszarów koncentracji z ośrodkami rozwoju.

3. Strefa kulturowa i rozwój turystyczny

Aktywizacja turystyczna regionu i rozwój turystyki (obszary przeznaczone pod usługi turystyczne i obsługę ruchu turystycznego). Efektywne, prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

- 1) Województwo lubuskie ma stosunkowo mało zanieczyszczone środowisko i dysponuje atrakcyjnymi zasobami przyrodniczymi oraz historyczno – kulturowymi. W połączeniu z tranzytowym położeniem posiada więc dobre warunki dla rozwoju różnych form turystyki.
- 2) Utrzymanie wysokich standardów ekologicznych wymaga rozbudzania świadomości ekologicznej i upowszechniania zachowań chroniących i wzbogacających środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe.

Zasoby środowiska przyrodniczego i kulturowego mogą stać się jednym z ważnych czynników rozwoju społeczno – gospodarczego. Mimo osiągniętych już efektów, podkreślić należy wielki, wciąż nie w pełni wykorzystany, potencjał regionu dla rozwoju turystyki oraz innych dziedzin opartych na zasobach środowiska (rolnictwo ekologiczne, innowacyjne gałęzie przemysłu, usługi zdrowotne itp.).

- 3) Po wejściu Polski do Unii Europejskiej oraz przy znajomości istoty programów wspierających europejskie dziedzictwo kulturowe, jako szczególnie ważne i wyróżniające region jest istnienie w lubuskim, szerokiego spektrum walorów kulturowych, związanych z historią tych ziem oraz z dziedzictwem i obyczajami zamieszkałej tu ludności. Może ono stać się częścią zaplecza turystycznego, a także mieszkaniowego dla regionu Berlina, Poznania, Wrocławia i Szczecina.
- 4) Rozwój turystyki wodnej i infrastruktury turystycznej stanowi ważny element rozwoju. Środowisko przyrodnicze regionu uległo istotnej poprawie dzięki budowie kolejnych oczyszczalni ścieków i rozbudowie sieci kanalizacyjnej (szczególnie na obszarach wiejskich) oraz modernizacji zakładów przemysłowych.
- 5) Regulacja rzek i modernizacja systemu infrastruktury technicznej z tym związana, zdecydowanie poprawiła dostępność komunikacyjną i ułatwiła penetrację turystyczną regionu,
- 6) Do rozwoju turystyki przyczyniła się też budowa transgranicznych połączeń drogowych wraz z mostami na Odrze i Nysie Łużyckiej.
- 7) W celu wykorzystania sieci żeglownych dróg rzecznych do celów turystycznych, konieczne jest rozwinięcie infrastruktury turystycznej w portach i przystaniach oraz rozwój i poprawa infrastruktury towarzyszącej turystyce. Niezbędnym jest też opracowanie katalogu bazy noclegowej i gastronomicznej oraz bogatej oferty z zakresu turystyki kwalifikowanej.
- 8) Ożywienie gospodarcze i turystyczne miast położonych nad Odrą, Wartą i Notecią oraz intensyfikacja wykorzystania tych rzek poprzez system portów rzecznych i przystani pasażerskich.
- 9) W zakresie komunikacji wodnej należy podtrzymywać programy przywrócenia żeglowności na całej długości planowanej międzynarodowej drogi wodnej E30 Odry (także i dla ruchu turystycznego, a w tym powiązań z drogami wodnymi Niemiec), z podkreśleniem roli portu w Kostrzynie nad Odrą, jako mogącego pełnić funkcję pomocniczą w stosunku do Szczecina.

- 10) Podtrzymuje się program zabezpieczenia żeglowności (szczególnie turystycznej) rzek Noteci i dalej Warty (projektowana międzynarodowa droga wodna E70) z zachowaniem w ich dolinach obszarów przyrodniczych podlegających szczególnej ochronie. Szlaki wodne Nysy Łużyckiej i Bobru powinny być wykorzystane w celach gospodarczych (w tym turystycznych).
- 11) Przy modernizacji szlaków wodnych, w tym portów rzecznych, należy uwzględnić:
 - możliwość remontu i przechowywania sprzętu pływającego,
 - możliwość lokalizacji działalności gospodarczej związanej z transportem i magazynowaniem towarów,
 - obsługę ruchu turystyczno-wypoczynkowego, w tym spływów kajakowych, żaglówek, wypożyczania sprzętu pływającego, ewentualnie uruchamiania na dużych jeziorach tras wycieczkowych,
 - wymogi dotyczące ochrony środowiska.
- 12) W regionie lubuskim nastąpić powinno wzmocnienie powiązań międzyregionalnych, poprzez rozwój szlaków pieszych i rowerowych. Aktywizacja wszystkich powiatów poprzez rozbudowę sieci dróg komunikacji rowerowej o znaczeniu międzyregionalnym i znaczeniu międzynarodowym.
- 13) Poznawanie atrakcji regionu jest ułatwione dzięki oznakowaniu turystycznemu, zgodnemu z wzorcami europejskimi – dalsza kontynuacja programu kompleksowego oznakowania turystycznego.
- 14) Należy wspierać organizacje turystyczne w znakowaniu, wytyczaniu i rozbudowywaniu szlaków turystycznych (pieszych, wodnych, rowerowych) oraz podejmować działania i stwarzać systemy wspomagania rozwoju firm turystycznych z terenu województwa zajmujących się turystyką przyjazdową.

4. Strefa ekonomiczno-gospodarcza, współpraca przygraniczna

Udrożnienie ruchu granicznego pieszego i lokalnego.

- 1) Gruntowna modernizacja infrastruktury drogowej, zmodernizowane dojazdy do przejść granicznych. Uruchomienie nowych dróg i autostrad przyczyni się do aktywizacji usług (hotele, restauracje, stacje paliw itp.) w ich pasach, jak również do lokowania nowych przedsiębiorstw - w tym z kapitałem zagranicznym w ich pobliżu;
- 2) Dzięki otwarciu granic nastąpił i nadal będzie następował szybki rozwój i podniesienie poziomu technologicznego małych i średnich firm kooperujących z dużymi, nowoczesnymi przedsiębiorstwami w Polsce i w Niemczech. Nowe, szybkie połączenia drogowe usprawnią komunikację z sąsiednimi regionami kraju oraz niemieckim obszarem gospodarczym;
- 3) Rozwój i polepszenie stanu infrastruktury technicznej oraz zapewnienie preferencji inwestycyjnych dla inwestorów innowacyjnych (przemysł elektroniczny, informatyczny, chemiczny, biochemiczny, itd.);
- 4) Szansą dla rozwoju regionu lubuskiego jest rozwój przedsiębiorczości oraz działania mające na celu podniesienie poziomu technologicznego przedsiębiorstw wykorzystujących osiągnięcia nauki;
- 5) Naturalnym kierunkiem rozwoju województwa lubuskiego, położonego w bezpośrednim sąsiedztwie wielkiego europejskiego rynku, jest intensyfikowanie wielostronnych kontaktów z partnerami zagranicznymi. Należy dążyć do tego, by coraz więcej przedsiębiorstw w regionie, funkcjonujących w międzynarodowym otoczeniu, stało się równymi partnerami w wymianie handlowej, technologicznej

- i kapitałowej. W tym celu szczególnie ważne jest podjęcie działań wspomagających miejscową przedsiębiorczość, głównie małe i średnie przedsiębiorstwa, dominujące w strukturze gospodarczej województwa oraz podniesienie innowacyjności funkcjonujących podmiotów gospodarczych;
- 6) Dzięki postępowi w telekomunikacji i rozwojowi komplementarnych do niej usług, mieszkańcy lubuskiego weszli w zaawansowaną fazę społeczeństwa informacyjnego (kontakty z urzędami, sieciami handlowymi oraz inne formy uczestniczenia w wymianie i przetwarzaniu informacji);
 - 7) Za inicjatywą Uniwersytetu Zielonogórskiego utworzony został Park Naukowo - Technologiczny. Jednostka ta powołana została, m.in. do wspierania transferu technologii pomiędzy jednostkami naukowymi a przedsiębiorstwami oraz integracji środowiska naukowego wokół rozwoju i tworzenia nowych technologii dla potrzeb firm przede wszystkim województwa lubuskiego.
 - 8) Poprawił się znacznie poziom technologiczny małych i średnich przedsiębiorstw dzięki działalności lubuskiego centrum transferu technologii. Wieloletnia działalność tego centrum przyczyniła się do wzrostu nowoczesności i konkurencyjności lubuskiej gospodarki.
 - 9) Optymalne wykorzystanie możliwości Pasma Rozwoju Zespołu Gorzów Wlkp. - Zielona Góra - Nowa Sól. Utworzenie pasma związane jest z budową drogi ekspresowej S-3 i preferencyjnym zabezpieczeniem lokalizacji dla inwestorów i kapitału joint venture na inwestycje wytwórcze, usługowe, mieszkaniowe oraz turystyczne. W paśmie rozwoju wywołany zostanie efekt integracyjny dwóch siedzib władz województwa lubuskiego.

6. Komunikacja i transport

W koncepcji układu komunikacyjnego województwa zawartej w Zmianie PZPWL uznano za najważniejsze inwestycje na terenie województwa autostradę A-2 i budowę drogi ekspresowej S-3 oraz przebudowę linii kolejowej E-20 – do uzyskania prędkości technicznej 200 km/h (docelowo 300 km/h) a na linii E-65 – 160 km/h.

- **W zakresie komunikacji drogowej** projektuje się budowę obwodnic miejscowości na drogach krajowych, a zwłaszcza: Wschowy, Szprotawy i Łęknicy (droga nr 12), Nowogrodu Odrzańskiego (droga nr 27), Ślubic i Krosna Odrzańskiego (droga nr 29), Kostrzyna nad Odrą (droga nr 31), Kargowej (droga nr 32) oraz budowę nowego przebiegu drogi nr 22 przez teren gminy Kłodawa (jako północne obejście aglomeracji Gorzowa Wlkp.) z przedłużeniem jej do Kostrzyna nad Odrą. Dla obsługi zachodniej części województwa, pobudzenia aktywności gospodarczej a także poprawy dostępności dla potrzeb turystyki i rekreacji istotne jest stworzenie korytarza (położonego na zachód od S-3), złożonego z dróg wojewódzkich o parametrach klasy G, łączących takie ośrodki jak: Iława – Żagań – Krosno Odrzańskie - Sulęcín – Gorzów Wlkp., a także trasy przygranicznej (równoległej w przybliżeniu do Nysy i Odry) o parametrach klasy Z - G. Docelowo drogi krajowe powinny uzyskać parametry klasy GP, a wojewódzkie - klasy G.
- **W zakresie komunikacji kolejowej** należy poprawić stan szlaków i infrastruktury kolejowej, zwłaszcza na liniach znaczenia międzynarodowego: nr 3 (E-20 – CE-20; Berlin – Poznań - Warszawa), nr 273 (CE-59; Szczecin - Wrocław – Międzyzlesie), nr 14 (Wrocław / Leszno – Żary - Forst - Berlin). Zaprojektowano budowę sprawnego połączenia kolejowego Gorzów Wlkp. –

Zielona Góra, przez Skwierzynę, Międzyrzecz, Świebodzin, Sulechów (o trakcji trójczłonów lub zespolonych autobusów na szynach) z możliwością przedłużenia do Nowej Soli oraz połączenia Zielonej Góry z Babimostem (lotnisko) i Zbąszynkiem (ważny węzeł kolejowy).

- **W zakresie komunikacji lotniczej:** przebudowę lotniska w Przylepie k/Zielonej Góry i usprawnienie połączeń lotniczych (taksówki powietrzne) pomiędzy tym lotniskiem a lotniskiem regionalnym w Babimostcie, oraz usprawnienie połączeń drogowych i kolejowych pomiędzy lotniskiem w Babimostcie a Zieloną Górą i Gorzowem Wlkp.
- **W zakresie transportu intermodalnego:** w rejonie ważnych węzłów (centrów) komunikacyjnych planuje się zorganizowanie stacji transportu kombinowanego (intermodalnego); droga – kolej oraz centrów logistycznych. Proponowane lokalizacje: Rzepin, Świebodzin, Nowa Sól, Skwierzyna, Zbąszynek, Kostrzyn nad Odrą.

21.3. PROGRAMY RZĄDOWE I SAMORZĄDOWE WOJEWÓDZTWA

I. PROGRAMY RZĄDOWE.

1. Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Terytorialnej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia.
2. Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Terytorialnej Polska (Województwo Dolnośląskie, Lubuskie) – Saksonia.
3. Program dla Odry 2006.
4. Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka.
5. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.
6. Program Operacyjny Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007 -2013 (PO Ryby 2007-2013).
7. Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013.
8. Program budowy dróg krajowych na lata 2008 – 2012.
9. Master Plan dla Transportu Kolejowego w Polsce do 2030 roku.
10. Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych 2009 – AKPOŚK 2009.
11. Krajowy plan gospodarki odpadami 2010.
12. Program rozwoju sieci lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych.
13. Polityka ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016.
14. Polityka Leśna Państwa.
15. Polityka Transportowa Państwa na lata 2006 – 2025.
16. Polityka energetyczna Polski do 2030 r.
17. Program Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo Kulturowe”.
18. Strategia rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa na lata 2007-2013.
19. Strategia dla transportu kolejowego do 2013 r.
20. Plan działań w zakresie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, PSE Operator, wrzesień 2009.
21. Polityka Leśna Państwa, Ministerstwo Ochrony Środowiska 1997r.,
22. Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa. Wyd. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Zielonej Górze. Maciantowicz M., Miernik D., Niemiec A. (red.) 2004.
23. Krajowy Program Zwiększenia Lesistości. Aktualizacja 2003. Ministerstwo Środowiska 2003 r.

II. PROGRAMY SAMORZĄDOWE.

1. Strategia rozwoju województwa lubuskiego- aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku.
2. Lubuska Regionalna Strategia Innowacji.
3. Lubuska Strategia Zdrowia.
4. Strategia polityki społecznej województwa lubuskiego na lata 2005-2013.

5. Program Kształcenia i Szkolenia Zawodowego Kadr Pomocy Społecznej w Województwie Lubuskim na lata 2006-2013.
6. Wojewódzki program profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na lata 2007-2011.
7. Wojewódzki program przeciwdziałania narkomanii na lata 2011-2016.
8. Wojewódzki program rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych na lata 2000-2009.
9. Program wspierania działań pomocy społecznej na rzecz wyrównywania poziomu życia mieszkańców województwa lubuskiego.
10. Program współpracy województwa lubuskiego z organizacjami pozarządowymi w 2011 roku.
11. Wojewódzki program przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
12. Kierunki prorodzinnej polityki społecznej województwa lubuskiego.
13. Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013.
14. Strategia Rozwoju turystyki w Województwie Lubuskim na lata 2006-2013.
15. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.
16. Strategia Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego z horyzontem czasowym do 2015 r.
17. Studium rozwoju systemów energetycznych w Województwie Lubuskim do roku 2025.
18. Strategia Rozwoju Kultury Województwa Lubuskiego.
19. Program „Mała retencja wodna w województwie lubuskim”.
20. Program udrażniania wód płynących dla celów rybactwa w województwie lubuskim na lata 2005 – 2020.
21. Wojewódzki Program Integracji Społecznej Osób Niepełnosprawnych.
22. Program opieki nad zabytkami Województwa Lubuskiego na lata 2009-2012.

Inne:

1. Generalna Strategia przeciwpowodziowa dorzecza Górnej i Środkowej Odry po wielkiej powodzi lipcowej 1997r.

CZĘŚĆ V:
SYNTEZA ZMIANY PZPWL
21. Synteza. 21.4. Rekomendacje ze Zmiany PZWL dla gmin województwa lubuskiego
21.5. Rekomendacje ze Zmiany PZPWL do koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju

Załącznik nr 1
do uchwały nr XXI/188/12
Sejmiku Województwa Lubuskiego
z dnia 12 marca 2012 roku

21.4. REKOMENDACJE ZE ZMIANY PZPWL DLA GMIN WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO

Rekomendacje opracowano w formie kart dla poszczególnych gmin. Rekomendacje te dla każdej z 83 gmin zawierają:

1. nazwę gminy, typ jednostki samorządu terytorialnego, powierzchnię gminy, liczbę mieszkańców;
2. krótki opis lokalizacji gminy z mapką - gmina na tle województwa;
3. charakterystykę gminy (istniejące warunki położenia fizycznie - geograficznego, powiązania z infrastrukturą techniczną - drogową, kolejową itp., opis dominujących funkcji gminy, aktywność społeczno-gospodarczą, w tym transgraniczną);
4. wnioski sformułowane przez gminę do Zmiany PZPWL (instytucja, charakterystyka wniosku);
5. ważniejsze inwestycje zawarte w Indykatoryjnym Planie Inwestycyjnym Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013;
6. rekomendacje ze Zmiany PZPWL.

21.5. Rekomendacje ze Zmiany PZPWL do koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju

Zapisy Zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego (PZPWL) oparte są na zasadzie zrównoważonego, trwałego rozwoju. Jako główny, nadrzędny cel polityki przestrzennej województwa lubuskiego, przyjmuje się poprawę spójności terytorialnej województwa w wymiarze krajowym i europejskim.

Rekomendacje do koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju zostały sformułowane w części IV.

CZĘŚĆ VI

SŁOWNIK POJĘĆ PLANISTYCZNYCH

OBJAŚNIENIE POJĘĆ UŻYTYCH W TEKŚCIE ZMIANY PZPWL:

aglomeracja - w urbanistyce jest to obszar o intensywnej zabudowie, charakteryzujący się również dużym zagęszczeniem ludności przebywającej na danym terenie okresowo (np. w ciągu dnia) lub stale. Aglomeracje charakteryzują się dużym przepływem osób i towarów oraz znaczną wymianą usług. W brzmieniu bardziej potocznym aglomeracja jest skupiskiem sąsiadujących ze sobą miast i wsi, które stanowią wspólny organizm, poprzez zintegrowanie lub uzupełnianie się rozmaitych form infrastruktury tych miejscowości oraz wzajemne wykorzystywanie potencjałów, którymi te miejscowości dysponują;

badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

bioróżnorodność - zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów występujących na Ziemi w ekosystemach lądowych, morskich i słodkowodnych oraz w zespołach ekologicznych, których są częścią;

centra logistyczne - obiekty przestrzennie funkcjonalne wraz z infrastrukturą i organizacją, w których realizowane są usługi logistyczne związane z przyjmowaniem, magazynowaniem, rozdziałem i wydawaniem towarów oraz usługi towarzyszące, świadczone przez niezależne w stosunku do nadawcy lub odbiorcy podmioty gospodarcze;

chłonność rekreacyjna terenu - wielkość ruchu rekreacyjnego (liczba osób), jaką może przyjąć określony obszar niezagospodarowany infrastrukturą turystyczną, bez uruchomienia procesów degradacji elementów środowiska przyrodniczego;

cieki naturalne - rozumie się przez to rzeki, strugi, strumienie oraz inne wody płynące w sposób ciągły lub okresowy, naturalnymi korytami;

deglomeracja – należy przez to rozumieć proces rozpraszania skupisk ludności i zabudowy na stosunkowo wielkim obszarze;

deniwelacja terenu – rozumie się przez to różnicę między najwyższym a najniższym wzniesieniem na określonym terenie;

dobra kultury współczesnej - należy przez to rozumieć niebędące zabytkami dobra kultury, takie jak pomniki, miejsca pamięci, budynki, ich wnętrza i detale, zespoły budynków, założenia urbanistyczne i krajobrazowe, będące uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, jeżeli cechuje je wysoka wartość artystyczna lub historyczna;

dorzecze - rozumie się przez to obszar, z którego całkowity odpływ wód powierzchniowych następuje ciekami naturalnymi przez jedno ujście do morza;

dostęp do drogi publicznej - należy przez to rozumieć bezpośredni dostęp do tej drogi albo dostęp do niej przez drogę wewnętrzną lub przez ustanowienie odpowiedniej służebności drogowej;

drogi publiczne – pod pojęciem tym rozumieć należy drogi zaliczone na podstawie Ustawy o drogach publicznych do jednej z kategorii dróg, z których może korzystać każdy, zgodnie z ich przeznaczeniem;

działka budowlana - należy przez to rozumieć nieruchomości gruntową lub działkę gruntu, której wielkość, cechy geometryczne, dostęp do drogi publicznej oraz wyposażenie w urządzenia infrastruktury technicznej spełniają wymogi realizacji obiektów budowlanych wynikające z odrębnych przepisów i aktów prawa miejscowego;

emisja antropogeniczna – wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza wskutek działalności człowieka;

emisja naturalna - emisja związana z procesami zachodzącymi w środowisku naturalnym i kształtująca się na nieznacznym, stałym poziomie;

emisja zanieczyszczeń do powietrza - wprowadzanie zanieczyszczeń do powietrza wskutek spalania paliw, związana jest zarówno z naturalnymi procesami zachodzącymi w przyrodzie, jak i z działalnością człowieka;

euroregion – pod pojęciem tym rozumieć należy formalną strukturę współpracy transgranicznej, skupiającą przedstawicieli szczebla lokalnego i regionalnego, a także w uzasadnionych przypadkach partnerów społecznych;

eutrofizacja - rozumie się przez to wzbogacanie wody biogenami, w szczególności związkami azotu lub fosforu, powodującymi przyspieszony wzrost glonów oraz wyższych form życia roślinnego, w wyniku którego następują niepożądane zakłócenia biologicznych stosunków w środowisku wodnym oraz pogorszenie jakości tych wód;

farma wiatrowa – przez pojęcie to należy rozumieć instalację złożoną z pojedynczych turbin wiatrowych, której przeznaczeniem jest produkcja energii elektrycznej;

gatunek – należy przez to rozumieć zarówno gatunek w znaczeniu biologicznym, jak i każdą niższą od gatunku biologicznego jednostkę systematyczną, populację, a także mieszańce tego gatunku w pierwszym lub drugim pokoleniu, z wyjątkiem form, ras i odmian udomowionych, hodowlanych lub uprawnych;

gatunek o znaczeniu priorytetowym - gatunek zagrożony, w odniesieniu do którego Wspólnota ponosi szczególną odpowiedzialność z powodu wielkości jego naturalnego zasięgu mieszczącego się na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej;

gatunek obcy - gatunek występujący poza swoim naturalnym zasięgiem w postaci osobników lub zdolnych do przeżycia: gamet, zarodników, nasion, jaj lub części osobników, dzięki którym mogą one rozmnażać się;

gospodarka leśna - gałąź gospodarki narodowej obejmująca użytkowanie lasu (głównie produkcję drewna) oraz działania związane z utrzymaniem trwałości drzewostanów w warunkach ich eksploatacji: hodowlę, ochronę, utrzymanie i powiększanie zasobów leśnych, a także gospodarowanie zwierzyną leśną. Dodatkowymi elementami gospodarki leśnej są: pozyskiwanie płodów runa leśnego, choinek, roślin leczniczych oraz realizacja pozaprodukcyjnych funkcji lasu, związanych z ochroną powietrza, wód i gleby;

gospodarka odpadami – pod pojęciem tym rozumie się zbieranie, transport, odzysk i unieszkodliwianie odpadów, w tym również nadzór nad powyższymi działaniami oraz nad miejscami unieszkodliwiania odpadów;

gospodarka przestrzenna - to całokształt działań podmiotów i przedmiotów związanych z organizacją użytkowania przestrzeni, których celem jest zarówno ochrona określonych wartości przestrzeni, jak i racjonalne kształtowanie przestrzeni przez stymulowanie procesów gospodarczych;

grunty zdegradowane – rozumie się przez to grunty, których rolnicza lub leśna wartość użytkowa zmalała, w szczególności w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych albo wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej;

grunty zdewastowane – pod pojęciem tym rozumieć należy grunty, które utraciły całkowicie wartość użytkową w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych albo wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także wadliwej działalności rolniczej;

historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

inkubator przedsiębiorczości – pod pojęciem tym rozumieć należy miejsce, gdzie w powiązaniu z różnego rodzaju organizacjami wspierającymi oraz innymi firmami na specjalnie wydzielonym terenie rozwijają się nowopowstałe firmy;

integralność obszaru Natura 2000 - spójność czynników strukturalnych i funkcjonalnych warunkujących zrównoważone trwanie populacji gatunków i siedlisk przyrodniczych, dla ochrony których zaprojektowano lub wyznaczono obszar Natura 2000;

interes publiczny - należy przez to rozumieć uogólniony cel dążeń i działań, uwzględniających zobiektywizowane potrzeby ogółu społeczeństwa lub lokalnych społeczności, związanych z zagospodarowaniem przestrzennym;

jednostka osadnicza - wyodrębniony przestrzennie obszar zabudowy mieszkaniowej wraz z obiektami infrastruktury technicznej, zamieszkały przez ludzi;

kanały - rozumie się przez to sztuczne koryta prowadzące wodę w sposób ciągły lub okresowy, o szerokości dna co najmniej 1,5 m przy ich ujściu lub ujęciu;

klastry - klastry przemysłowe to geograficzna koncentracja konkurencyjnych firm w powiązanych sektorach, związanych ze sobą gospodarczo, dzielących te same umiejętności, technologie i infrastrukturę. W klastrze, wielkie i małe przedsiębiorstwa osiągają znacznie więcej niż gdyby miały pracować same, dzięki sieci związanych przedsiębiorstw, dostawców, usług, instytucji akademickich oraz producentów skoncentrowanych na tym samym obszarze. Koncentracja wspomaga tworzenie nowych przedsiębiorstw, produktów oraz nowych miejsc pracy dla wysoko wykwalifikowanych, dobrze opłacanych pracowników”;

korytarz ekologiczny - przestrzenie ciągly, nieprzerwany infrastrukturą techniczną fragment środowiska przyrodniczego z zachowanymi cechami naturalnymi i funkcjonalnymi, umożliwiającymi przemieszczanie się materii i energii w środowisku oraz migrację organizmów żywych (np. pas lasu, dolina rzeczna);

kogeneracja - proces technologiczny jednoczesnego wytwarzania energii elektrycznej i użytkowej energii cieplnej w elektrociepłowni;

konurbacja – należy przez to rozumieć typ policentryczny aglomeracji miejsko-przemysłowej, w której żadne miasto nie ma znaczenia dominującego;

krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

ład ekologiczny - działania na rzecz ochrony biosfery, a także takie posługiwanie się zasobami przyrody, materialnym i duchowym dorobkiem ludzkim oraz możliwościami człowieka i społeczeństw, aby tworzyć system dający jednostce i grupom szanse pełnego rozwoju;

ład przestrzenny - należy przez to rozumieć takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno - estetyczne;

magistrala – rozumieć przez to należy główną linię transportową lub łącznościową o dużym nasileniu przepływu masy, objętości, energii lub informacji;

metropolizacja - proces przekształcania się przestrzeni miejskich, polegający na zmianie relacji między miastem centralnym i jego bezpośrednim zapleczem oraz na nieciągłym sposobie użytkowania przestrzeni zurbanizowanych.

mezoregion - jednostka podziału fizyczno - geograficznego przestrzeni, obejmująca większy teren o zbliżonych cechach środowiskowo - krajobrazowych (np. Pojezierze Kaszubskie);

miejsce obsługi podróżnych (MOP) - to wydzielony w pasie drogowym – poza koroną drogi – teren, wyposażony w miejsca postojowe dla pojazdów oraz w urządzenia służące zaspokajaniu potrzeb podróżnych;

obszar dorzecza - rozumie się przez to obszar ładu i morza, składający się z jednego lub więcej dorzeczy razem ze związanymi z nimi wodami podziemnymi oraz morskimi wodami wewnętrznymi i wodami przybrzeżnymi;

obszar górniczy jest przestrzeń, w granicach której przedsiębiorca jest uprawniony do wydobywania kopaliny oraz prowadzenia robót górniczych związanych z wykonywaniem koncesji;

obszar metropolitalny - należy przez to rozumieć obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi – według ustawy Prawo Wodne pod pojęciem tym rozumieć należy obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią oraz obszary potencjalnego zagrożenia powodzią;

obszar Natura 2000 - obszar specjalnej ochrony ptaków, specjalny obszar ochrony siedlisk lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty;

obszar problemowy - należy przez to rozumieć obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych wskazany w planie zagospodarowania przestrzennego województwa lub określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;

obszar przestrzeni publicznej - należy przez to rozumieć obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy;

obszar wsparcia - należy przez to rozumieć obszar określony w ustawie z dnia 12 maja 2000 r. o zasadach wspierania rozwoju regionalnego (Dz. U. Nr 48, poz. 550, Nr 95, poz. 1041 i Nr 109, poz. 1158, z 2001 r. Nr 45, poz. 497, Nr 100, poz. 1085, Nr 111, poz. 1197 i Nr 154, poz. 1800 oraz z 2002r. Nr 25, poz. 253, Nr 66, poz. 596 i Nr 230, poz. 1921);

ochrona przyrody - oznacza zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie zasobów przyrody i jej składników;

ochrona zabytków – pod pojęciem tym rozumieć należy działania organów administracji publicznej podejmowane w celu:

- 1) zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska;

odnawialne źródła energii - źródła wykorzystujące w procesie przetwarzania energię wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalną, fal, prądów i pływów morskich, spadku rzek oraz energię pozyskiwaną z biomasy, biogazu wysypiskowego, a także z biogazu powstałego w procesach odprowadzania lub oczyszczania ścieków albo rozkładu składowanych szczątków roślinnych i zwierzęcych;

odpady niebezpieczne - są to odpady, które ze względu na swoje pochodzenie, skład chemiczny, biologiczny i okoliczności, stanowią zagrożenie dla życia, lub zdrowia ludzi albo dla środowiska;

odpływ potamiczny – odpływ wód mających kontakt hydrauliczny z wodami powierzchniowymi, formułujący się poprzez tworzenie jego elementów składowych: odpływu powierzchniowego, podpowierzchniowego i bazowego w różnych elementach hydrograficznych;

organizacja ekologiczna – rozumie się przez to organizację społeczną, której statutowym celem jest ochrona środowiska;

otulina - strefę ochronną graniczącą z formą ochrony przyrody i wyznaczoną indywidualnie dla formy ochrony przyrody w celu zabezpieczenia przed zagrożeniami zewnętrznymi wynikającymi z działalności człowieka;

parametry i wskaźniki urbanistyczne - należy przez to rozumieć parametry i wskaźniki ustanawiane w dokumentach planistycznych, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 10 ust. 4, art. 16 ust. 2 i art. 40;

park krajobrazowy - obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe, oraz walory krajobrazowe a celem jego utworzenia jest zachowanie, popularyzacja tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju;

park narodowy - obejmuje obszar chroniony, wyróżniający się szczególnymi wartościami naukowymi, przyrodniczymi, społecznymi, kulturowymi i wychowawczymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega całość przyrody oraz swoiste cechy krajobrazu;

park naukowy - organizacja zarządzana przez profesjonalistów/fachowców, której celem jest wzrost zasobności przedsiębiorstw i instytucji naukowo-badawczych w niej zrzeszonych poprzez promowanie/popieranie rozwoju innowacji i konkurencyjności;

park przemysłowy - wyodrębniony zespół nieruchomości, w skład którego wchodzi również nieruchomość, na której znajduje się infrastruktura techniczna pozostała po restrukturyzowanym lub likwidowanym przedsiębiorcy;

park technologiczny - to zespół wyodrębnionych nieruchomości wraz z infrastrukturą techniczną, utworzony w celu dokonywania przepływu wiedzy i technologii pomiędzy jednostkami naukowymi;

plan przestrzennego zagospodarowania województwa – akt planistyczny służący samorządowi województwa dla kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, powstającej w spójności ze strategią rozwoju województwa;

podregion – subregion – przez pojęcie to rozumieć należy teren mniejszy od regionu, wyróżniający się od obszarów go okalających;

pojęcie miasta – określa się za pomocą różnorodnych kryteriów - kryteria prawno – administracyjne – miastem jest osada, która została uznana za miasto przez właściwy organ prawny (uzyskała prawa miejskie);

powierzchnia ziemi – rozumie się przez to powierzchnię ziemi w rozumieniu ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150, Nr 111, poz. 708, Nr 138, poz. 865 i Nr 154, poz. 958);

powódź - rozumie się przez to takie wezbranie wody w ciekach naturalnych, zbiornikach wodnych, kanałach lub na morzu, podczas którego woda po przekroczeniu stanu brzegowego zalewa doliny rzeczne albo tereny depresyjne i powoduje zagrożenie dla ludności lub mienia;

prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;

prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;

prognoza skutków wpływu ustaleń planu na środowisko przyrodnicze – dokument opisujący skutki dla środowiska, które mogą wynikać z projektowanego planu, między innymi w związku z emisją zanieczyszczeń do powietrza, wytwarzaniem ścieków i odpadów, hałasem, wibracjami i polami elektromagnetycznymi oraz ryzykiem występowania nadzwyczajnych zagrożeń środowiska oraz skutki wpływu realizacji ustaleń planu na elementy środowiska: powietrze, powierzchnię ziemi łącznie z glebą, złoża kopalin, wody powierzchniowe i podziemne, klimat, świat zwierzęcy i roślinny - we wzajemnym ich powiązaniu oraz ekosystemy, krajobraz, a także na ludzi, dobra materialne i dobra kultury;

przerzuty wody - rozumie się przez to ujmowanie i przemieszczanie wód powierzchniowych oraz niezanieczyszczonych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych, w celu zwiększenia zasobów wodnych innych cieków naturalnych, kanałów, jezior oraz innych zbiorników wodnych;

region wodny - rozumie się przez to część obszaru dorzecza wyodrębnioną na podstawie kryterium hydrograficznego na potrzeby zarządzania zasobami wodnymi lub całość obszaru dorzecza;

rekultywacja środowiska - proces przywracania środowisku (lub jego wybranym elementom) charakteru zbliżonego do stanu sprzed zaistnienia procesów degradujących i zdolności do funkcjonowania zgodnie z procesami przyrodniczymi, w tym przede wszystkim zdolności do produkcji biomasy, także kształtowanie przydatności terenów dla zainwestowania;

restrukturyzacja regionu – pod pojęciem tym należy rozumieć zmianę struktury regionu, głównie gospodarczej, w celu optymalizacji wykorzystania zasobów w dostosowaniu do popytu wewnętrznego i zewnętrznego;

restytucja środowiska - proces przywracania środowiska lub jego elementów do stanu naturalnego lub zbliżonego do naturalnego po ich uprzednim zniszczeniu (zaniku);

reurbanizacja – w początkowej fazie to przemieszczanie się ludności z całych stref zurbanizowanych na tereny typowo rolnicze, przez co upowszechnia się miejski styl życia wśród ludności wiejskiej (urbanizacja w sensie społecznym i przestrzennym przy równoczesnym zahamowaniu urbanizacji demograficznej i ekonomicznej). W późniejszej fazie reurbanizacji następuje modernizacja i przebudowa centralnych części aglomeracji, do których napływa ludność, zwłaszcza ludzie starsi;

rewaloryzacja środowiska - proces podnoszenia (odnawiania) wartości przestrzeni i jej elementów poprzez przekształcanie dotychczasowego stanu do warunków i potrzeb oczekiwanych i planowanych funkcji;

rezerwat przyrody - obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym - ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska

grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi;

rolnictwo zrównoważone - polega na stosowaniu metod przyjaznych środowisku, które umożliwiają ograniczenie negatywnego wpływu rolnictwa na środowisko poprzez wprowadzenie integrowanej ochrony roślin oraz planu nawożenia, opartego na bilansie azotowym;

rowy - rozumie się przez to sztuczne koryta prowadzące wodę w sposób ciągły lub okresowy, o szerokości dna mniejszej niż 1,5 m przy ich ujściu;

rozwój regionalny – pod pojęciem tym rozumieć należy trwały wzrost poziomu życia mieszkańców oraz potencjału gospodarczego w skali dużej jednostki terytorialnej;

równowaga przyrodnicza - rozumie się przez to stan, w którym na określonym obszarze istnieje równowaga we wzajemnym oddziaływaniu: człowieka, składników przyrody żywej i układu warunków siedliskowych tworzonych przez składniki przyrody nieożywionej;

standardy - należy przez to rozumieć zbiory i zakresy wymagań dotyczących opracowań i dokumentów planistycznych oraz zasady stosowania w nich parametrów dotyczących zagospodarowania przestrzennego;

system płodozmienno-uprawowy – oparty o zasadzie płodozmianu, czyli rośliny które występują po sobie na danym polu stwarzają sobie nawzajem korzystne warunki do wzrostu i rozwoju, a ich uprawa jest uzasadniona przyrodniczo, agrotechnicznie i ekonomicznie;

ścieki - rozumie się przez to wprowadzane do wód lub do ziemi:

- a) wody zużyte na cele bytowe lub gospodarcze,
- b) ciekłe odchody zwierzęce, z wyjątkiem gnojówki i gnojowicy przeznaczonych do rolniczego wykorzystania w sposób i na zasadach określonych w przepisach o nawozach i nawożeniu,
- c) wody opadowe lub roztopowe, ujęte w systemy kanalizacyjne, pochodzące z powierzchni zanieczyszczonych, w tym z centrów miast, terenów przemysłowych i składowych, baz transportowych oraz dróg i parkingów o trwałej nawierzchni,
- d) wody odciekowe ze składowisk odpadów, wykorzystane solanki, wody lecznicze i termalne,
- e) wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, z wyjątkiem wód wprowadzanych do górotworu, jeżeli rodzaje i ilość substancji zawartych w wodzie wprowadzanej do górotworu są tożsame z rodzajami i ilością zawartymi w pobranej wodzie,
- f) wody wykorzystane, odprowadzane z obiektów gospodarki rybackiej, jeżeli występują w nich nowe substancje lub zwiększone zostaną ilości substancji w stosunku do zawartych w pobranej wodzie;

Specjalne Strefy Ekonomiczne (SSE) - wyodrębnione zgodnie z przepisami odrębnymi, niezamieszkałe części terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na których terenie może być prowadzona działalność gospodarcza na zasadach szczególnych;

środowisko przyrodnicze - krajobraz wraz z tworami przyrody nieożywionej oraz naturalnymi i przekształconymi siedliskami przyrodniczymi z występującymi na nich roślinami, zwierzętami i grzybami;

śródlądowe drogi wodne - rozumie się przez to śródlądowe wody powierzchniowe, na których, z uwagi na warunki hydrologiczne oraz istniejące urządzenia wodne, możliwy jest przewóz osób i towarów statkami żeglugi śródlądowej;

teren górniczy - jest to przestrzeń objęta przewidywanymi szkodliwymi wpływami robót górniczych zakładu górniczego;

teren zamknięty - rozumie się przez to tereny o charakterze zastrzeżonym ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, określone przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych;

transgraniczne planowanie - planowanie przestrzenne obszarów granicznych o różnym zasięgu terytorialnym, prowadzone przy współpracy organów planowania zainteresowanych krajów w skali ponadregionalnej, regionalnej i miejscowej;

transport łamany – przewóz tego samego ładunku na określonej trasie z zastosowaniem co najmniej dwóch środków transportowych tego samego rodzaju;

ujęcie wód podziemnych jest otwór wiertniczy, grupa otworów wiertniczych, obudowane źródło naturalne lub inne wyrobisko konstrukcyjnie przygotowane do korzystania z wód podziemnych;

układ metropolitalny – miejska jednostka administracyjna, którą tworzy rozległy obszar zurbanizowany, powstający w wyniku łączenia się aglomeracji. W geografii, używa się także pojęcia metropolia, którym określa się najważniejsze lub największe miasto w regionie, co nie oznacza, że tworzy ono układ metropolitalny;

urbanizacja - to proces zmian zachodzących w sieci osadniczej, polegający na zwiększaniu się roli miast w stosunku do innych osiedli. W wyniku procesu urbanizacji wzrasta udział ludności miejskiej w ogólnej liczbie ludności – wskaźnik urbanizacji. Urbanizacja to także zespół przemian ekonomicznych i kulturowych;

uzbrojenie terenu - należy przez to rozumieć urządzenia, o których mowa w art. 143 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;

walory ekonomiczne przestrzeni - należy przez to rozumieć te cechy przestrzeni, które można określić w kategoriach ekonomicznych;

walory krajobrazowe - wartości ekologiczne, estetyczne lub kulturowe obszaru oraz związane z nim rzeźba terenu, twory i składniki przyrody, ukształtowane przez siły przyrody lub działalność człowieka;

walory kulturowe - obiekty o wartościach kulturowych posiadające pierwotny lub prawie niezmienny charakter;

waloryzacja jednostek przestrzennych - należy przez to rozumieć ocenę jakości poszczególnych, wyodrębnionych obszarów dla potrzeb określenia sposobu ich zagospodarowania przestrzennego;

właściwy stan ochrony gatunku - stan, w którym dane o dynamice i liczebności populacji tego gatunku wskazują, że gatunek jest trwałym składnikiem właściwego dla niego siedliska, naturalny zasięg gatunku nie zmniejsza się ani nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości oraz odpowiednio duże siedlisko dla utrzymania się populacji tego gatunku istnieje i prawdopodobnie nadal będzie istniało;

właściwy stan ochrony siedliska przyrodniczego - stan, w którym naturalny zasięg siedliska przyrodniczego i obszary zajęte przez to siedlisko w obrębie jego zasięgu nie zmieniają się lub zwiększają się, struktura i funkcje, które są konieczne do długotrwałego utrzymania się siedliska istnieją

i prawdopodobnie nadal będą istniały oraz typowe dla tego siedliska gatunki znajdują się we właściwym stanie ochrony;

woda przeznaczona do spożycia - woda przeznaczona do picia, gotowania, przygotowywania pożywienia lub do innych celów w gospodarstwach domowych oraz każda woda używana do produkcji żywności, środków farmaceutycznych i kosmetycznych, a także na potrzeby basenów kąpielowych i pływalni;

woda w kąpieliskach - rozumie się przez to wody płynące lub stojące, albo ich części oraz wody morskie, w których kąpiel jest w wyraźny sposób dozwolona albo nie jest zakazana;

wody graniczne - rozumie się przez to wody, którymi przebiega granica państwa, lub wody w tych miejscach, w których są one przecięte granicą państwa;

wody podziemne - rozumie się przez to wody występujące pod powierzchnią ziemi w wolnych przestrzeniach skał skorupy ziemskiej, tworzące, w zależności od głębokości występowania wody, przypowierzchniowe oraz głębsze użytkowe poziomy wodonośne;

wody przybrzeżne - rozumie się przez to część obszaru morza terytorialnego w odległości jednej mili morskiej od linii podstawowej morza terytorialnego, określonej zgodnie z ustawą o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej;

zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1 ustawy o ochronie zabytków;

zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1 ustawy o ochronie zabytków;

zadrzewienie - drzewa i krzewy w granicach pasa drogowego, pojedyncze drzewa lub krzewy albo ich skupiska nie będące lasem w rozumieniu art. 3 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2000 r. Nr 56, poz. 679, z późn. zm.1)), wraz z terenem, na którym występują, i pozostałymi składnikami szaty roślinnej tego terenu, spełniające cele ochronne, produkcyjne lub społeczno-kulturowe;

zagrożenie wewnętrzne - czynnik mogący wywołać niekorzystne zmiany cech fizycznych, chemicznych lub biologicznych zasobów, tworów i składników chronionej przyrody, walorów krajobrazowych oraz przebiegu procesów przyrodniczych, wynikający z przyczyn naturalnych lub z działalności człowieka w granicach obszarów lub obiektów podlegających ochronie prawnej;

zagrożenie zewnętrzne - czynnik mogący wywołać niekorzystne zmiany cech fizycznych, chemicznych lub biologicznych zasobów, tworów i składników chronionej przyrody, walorów krajobrazowych oraz

przebiegu procesów przyrodniczych, wynikający z przyczyn naturalnych lub z działalności człowieka, mający swoje źródło poza granicami obszarów lub obiektów podlegających ochronie prawnej;

zasoby kulturowe - „ślady przeszłości” zamknięte w historii, w tradycji, w dokonaniach żyjących ludzi, w przydrożnych kapliczkach i krzyżach. Zasoby kulturowe to również obecna działalność mieszkańców w dziedzinie kultury;

zasoby wodne dorzecza - rozumie się przez to wody śródlądowe powierzchniowe i podziemne, morskie wody wewnętrzne oraz wody przybrzeżne znajdujące się na obszarze dorzecza;

złoża kopaliny - jest takie naturalne nagromadzenie minerałów i skał oraz innych substancji stałych, gazowych i ciekłych, których wydobywanie może przynieść korzyść gospodarczą;

zrównoważony rozwój - należy przez to rozumieć rozwój, o którym mowa w art. 3 pkt 50 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, czyli rozwój społeczno – gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych, społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli, zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń.

CZĘŚĆ VII SPISY I ANEKSY

1. SPIS MAP W SKALI 1 : 200 000

UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO

MAPA NR 1

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ ZEWNĘTRZNYCH

MAPA NR 2

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ WEWNĘTRZNYCH
STREFA PRZYRODNICZA

MAPA NR 3

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ WEWNĘTRZNYCH
STREFA SPOŁECZNA

MAPA NR 4

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ WEWNĘTRZNYCH
STREFA KULTUROWA

MAPA NR 5

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ WEWNĘTRZNYCH
STREFA EKONOMICZNO-GOSPODARCZA

MAPA NR 6

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ WEWNĘTRZNYCH
STREFA INFRASTRUKTURY, KOMUNIKACJA I TRANSPORT

MAPA NR 7

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
DIAGNOZA SYSTEMU POWIĄZAŃ WEWNĘTRZNYCH
STREFA INFRASTRUKTURY. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.

**SYNTEZA Z OCENĄ UWARUNKOWAŃ I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
LUBUSKIEGO**

MAPA NR 8

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
SYNTEZA – OCENA UWARUNKOWAŃ I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
OBSZARY PROBLEMOWE

MAPA NR 9

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
SYNTEZA – OCENA UWARUNKOWAŃ I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU WOJEWÓDZTWA
OBSZARY FUNKCJONALNE I STRATEGICZNE WOJEWÓDZTWA

**PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ.
KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ**

MAPA NR 10

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
STREFA PRZYRODNICZA

MAPA NR 11

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
STREFA SPOŁECZNA

MAPA NR 12

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
STREFA KULTUROWA

MAPA NR 13

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
STREFA EKONOMICZNO-GOSPODARCZA

MAPA NR 14

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
STREFA INFRASTRUKTURY. KOMUNIKACJA I TRANSPORT

MAPA NR 15

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

MAPA NR 16

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
STREFA OBRONNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA

MAPA NR 17

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ

MAPA NR 18

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PLAN STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ. KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ
INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO

MAPA NR 19

OBSZARY BEZPOŚREDNIEGO *SZCZEGÓLNEGO) I POŚREDNIEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ
ORAZ PRZEBIEG WAŁÓW PRZECIWPOWODZIOWYCH

ORAZ

ZMIANA PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA LUBUSKIEGO
PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

2. NAJWAŻNIEJSZE OBOWIĄZUJĄCE PRZEPISY PRAWA UWZGLĘDNIONE PRZY SPORZĄDZANIU ZMIANY PZPWL

Ustawy:

1. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. 2000, nr 100, poz. 1086 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. - Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. 2005, nr 228, poz. 1947, tekst jednolity);
3. Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz.U. 1995, nr 16, poz. 78 z późn. zm. – tekst jednolity Dz.U. 2004, nr 121, poz. 1266);
4. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2000 r. Nr 46, poz.543 ze zm.);
5. Ustawa z 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jednolity Dz.U. 1998, nr 91 poz. 576 z późn. zm.);
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2001, nr 62, poz. 627 z późn. zm. – tekst jednolity Dz.U. Nr 129, rok 2006, poz. 902);
7. Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2006 (Dz. U. z dnia 25 lipca 2001 r.);
8. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz.U. 2005, nr 239, poz. 2019 z późn. zm.);
9. Ustawa z dnia 3 lipca 2002 roku Prawo lotnicze (Dz. U. Nr 100, poz. 696 ze zm.);
10. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2003, nr 80, poz. 171, z późn. zm.);
11. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 nr 162, poz. 1564 z późn. zm.);
12. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004, nr 92, poz. 880);
13. Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o zapasach ropy naftowej, produktów naftowych i gazu ziemnego oraz zasadach postępowania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa paliwowego państwa i zakłóceń na rynku naftowym (Dz.U, Nr 52, poz. 343 z 2007 roku);
14. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. nr 199 z 2008r. poz. 1227);
15. Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz. U. z 2007r. Nr 89, poz. 590 z późn. zm.)

Rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 lipca 2001 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe – (Dz. U. z 11 września 2001 r. Nr 97 poz. 1055.);
2. Rozporządzenie Ministra Górnictwa w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. z 1978 r. Nr 21, poz.94) dla sieci wybudowanej przed dniem 10.08.1989 r.;
3. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2003 roku w sprawie warunków, jakie powinny spełniać obiekty budowlane oraz naturalne w otoczeniu lotniska (Dz. U. Nr 130, poz. 1192 ze zm.);
4. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 4 maja 2004 r. w sprawie sposobu uwzględnienia w zagospodarowaniu przestrzennym potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. U. Nr 25, poz.1309).;

5. Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. z 1995 r. Nr 139, poz.686). dla sieci wybudowanej przed dniem 12.12.2001 r.;
6. Rozporządzenie Ministra Przemysłu w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe (Dz. U. z 1989 r. Nr 45, poz. 243) dla sieci wybudowanej przed dniem 21.12.1995 r.;
7. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 lutego 2004 r. w sprawie klasyfikacji dla prezentowania stanu wód powierzchniowych i podziemnych, sposobu prowadzenia monitoringu oraz sposobu interpretacji wyników i prezentacji stanu tych wód (Dz. U. z dnia 1 marca 2004 r.);
8. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z 15 czerwca 1999 r. w sprawie przewozu drogowego materiałów niebezpiecznych (Dz. U. nr 57 poz. 608).;
9. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne i ich usytuowanie.
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 października 2009 r. zmieniające Rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych;
11. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 20 lipca 2004 r. w sprawie wymagań dla lądowisk (Dz. U. Nr 170, poz. 1791).;
12. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2003 roku w sprawie sposobu zgłaszania oraz oznakowania przeszkód lotniczych (Dz. U. Nr 130, poz. 1193 ze zm.);
13. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 maja 2004 r. w sprawie klasyfikacji lotnisk i rejestru lotnisk cywilnych (Dz. U. Nr 122, poz. 1273).;
14. Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 31 sierpnia 1998 r. w sprawie przepisów techniczno-budowlanych dla lotnisk (Dz. U. Nr 130, poz. 859 ze zm.);
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2003 roku w sprawie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony (Dz. U. nr 116, poz. 1090).
16. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 7 maja 2004 roku w sprawie sposobu uwzględnienia w zagospodarowaniu przestrzennym potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa (Dz. U nr 125, poz. 1309).

Strony internetowe:

www.lubuskie.pl
www.natura2000.mos.gov.pl
www.kobidz.pl
www.geoland.pl/dodatki/energia_lix/pig2.html
www.geoland.pl/dodatki/energia_lix/mapa1d.gif
www.pga.org.pl/artykuly/geotermia/mapa_geotermalna_polski.jpg
www.pern.com.pl
www.europolgaz.com.pl
www.gaz-system.pl
www.pgnig.pl
www.wsgaz.pl
www.dolnoslaskiosd.pl
www.ewe.pl
www.kri.pl
www.liniakk.pl
www.stat.gov.pl
www.epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/

3. LITERATURA

1. Europejska koncepcja rozwoju przestrzennego z 1999;
2. Projekt Zaktualizowana Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa, październik 2005, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych;
3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju w perspektywie długookresowej na lata (2008 – 2033), Ministerstwo Rozwoju Regionalnego – Zespół Ekspertów Naukowych, Warszawa, grudzień 2008;
4. Ekspertyzy do Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2008-2033 TOM II, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008, w tym [3] Przestrzenne uwarunkowania i potrzeby terytorialne związane z rozwojem systemów technicznej infrastruktury Energetycznej Rekomendacje dla KPZK prof. dr hab. inż. Jacek Malko, dr inż. Zygmunt Parczewski Komitet Problemów Energetyki PAN
5. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta przez Radę Ministrów 13.12.2011r.
6. Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa (NSIP) - zadanie pod nazwą: „Infrastruktura dla sił wzmocnienia NATO - modernizacja składnicy materiałów pędnych i smarów (MPS) w m. Wędrzyn” (w granicach województwa lubuskiego);
7. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego kraju;
8. Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015;
9. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013;
10. Polityka energetyczna Polski do roku 2025 – obecnie obowiązująca;
11. Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych – aktualizacja z 2009 r.;
12. Krajowa Strategia Ochrony i Zrównoważonego Użytkowania Różnorodności Biologicznej.
13. Krajowy plan gospodarki odpadami do 2013 roku;
14. Założenia Narodowego Planu Rozwoju Polski na lata 2007 – 2013;
15. Program przebudowy i modernizacji sił zbrojnych RP;

16. Plan Działania Systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego na lata 2008 – 2010, (na podstawie rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 czerwca 2008 r. (Dz. U. z 2008r. Nr 142, poz. 893);
17. Uwarunkowania Rozwoju Przestrzennego Polski wynikające z sąsiedztwa z Republiką Federalną Niemiec, Tom III, prof. dr hab. Stanisław Ciok, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Uniwersytet Wrocławski;
18. Studium kierunkowego zagospodarowania przestrzennego obszaru wzdłuż granicy polsko-niemieckiej, 1994 – 1995;
19. Studium Zagospodarowania Przestrzennego PASMA ODRY - Województwo Lubuskie, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa, 2001;
20. Program prewencyjnego zapobiegania powodzi w dorzeczu Odry ze szczególnym uwzględnieniem dorzecza Warty i Zalewu Szczecińskiego – Odra Region;
21. Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013;
22. Strategia rozwoju Województwa Lubuskiego – aktualizacja z horyzontem czasowym do 2020 roku (uchwała Nr XXXVII/260/2005 z dnia 19 grudnia 2005r.);
23. Okresowa Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego, Zielona Góra, maj 2006;
24. Program ochrony środowiska na lata 2003-2010 dla Województwa Lubuskiego wraz z Planem gospodarki odpadami na lata 2003-2010 dla Województwa Lubuskiego (uchwała Nr XI/78/2003 z dnia 15 października 2003r.);
25. Strategia Rozwoju Transportu Województwa Lubuskiego do 2015 (uchwała Nr XVI/119/2004 z dnia 22 marca 2004r.);
26. Strategia rozwoju kultury Województwa Lubuskiego (uchwała Nr XX/142/2004 z dnia 28 czerwca 2004r.);
27. Lubuska Regionalna Strategia Innowacji (uchwała Nr XLVI/444/2010 z dnia 1 lutego 2010r.);
28. Innowacyjność podejmowanych działań w obszarze odnawialnych źródeł energii, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra, czerwiec 2008;
29. Strategia polityki społecznej Województwa Lubuskiego na lata 2005-2013 (uchwała Nr XXIX/212/2005 z dnia 25 kwietnia 2005r.);
30. Lubuska strategia rozwoju turystyki na lata 2006-2013 (uchwała Nr XXXVIII/276/2006 z dnia 6 lutego 2006r.);
31. Wojewódzki Program Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych na lata 2000-2009 (uchwała Nr XI/59/1999 z dnia 05 października 1999 r.);
32. Program opieki nad zabytkami województwa lubuskiego na lata 2009 – 2012; (Uchwała nr XXXI/287/2008 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 22 grudnia 2008 roku)
33. Ekofizjografia Województwa Lubuskiego;
34. Studium rozwoju systemów energetycznych w województwie lubuskim do roku 2025, ze szczególnym uwzględnieniem perspektyw rozwoju energetyki odnawialnej – wersja wstępna – Zielona Góra - 16 czerwca 2008;
35. Wojewódzki Program Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej Osób Niepełnosprawnych na lata 2000 – 2009;
36. Program wspierania działań pomocy społecznej na rzecz wyrównywania poziomu życia mieszkańców Województwa Lubuskiego;
37. Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2007-2011;
38. Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2006-2010;
39. Kolejne edycje „Programu rozwoju bazy sportowej województwa lubuskiego”;

40. Program Ochrony Środowiska dla Województwa Lubuskiego na lata 2003 – 2010 wraz z planem gospodarki odpadami;
41. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013;
42. Strategia rozwoju kultury Województwa Lubuskiego;
43. Lubuski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013;
44. Ocena możliwości ochrony jezior Wojnowskich i Rudno wraz z określeniem możliwości przystosowania jeziora Rudna dla potrzeb retencji, Poznań, 2007;
45. Program ochrony i rekultywacji jeziora Sławskiego;
46. Sprawozdanie z realizacji Planu gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego za okres od 15.10.2003r. do 31.12.2006r.;
47. Aktualizacja planu gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego na lata 2008-2011 z perspektywą na lata 2012 – 2019;
48. Program ochrony środowiska dla województwa lubuskiego na lata 2003-2010;
49. Raport z realizacji programu ochrony środowiska dla województwa lubuskiego za lata 2003-2005;
50. Koncepcja rozwoju specjalnych stref ekonomicznych w województwie lubuskim;
51. Program małej retencji wodnej w województwie lubuskim;
52. Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2007, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, grudzień 2007;
53. Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.12.2006 r., Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2007;
54. Mapa obszarów głównych zbiorników wód podziemnych w Polsce wymagających szczególnej ochrony, w skali 1: 500 000;
55. Województwo lubuskie 2008 - podregiony, powiaty, gminy, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze;
56. Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego za rok 2008, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze;
57. Wnioski do Zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego woj. Lubuskiego.
58. Propozycja zadań samorządowych, Zarząd Dróg Wojewódzkich, 2008 r.;
59. Propozycje zadań samorządowych do zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego, 2009 r.;
60. Wykaz sieci dróg krajowych województwa lubuskiego – GDDKiA;
61. Wykaz dróg wojewódzkich województwa lubuskiego w administracji ZDW w Zielonej Górze;
62. Inwestycje na drogach krajowych w województwie lubuskim w latach 2008-2013; GDDKiA, O/w Zielonej Górze, 2008 r.;
63. Lokalizacja węzłów autostrady A-2 na terenie województwa lubuskiego; GDDKiA, O. w Zielonej Górze, 2008 r.;
64. Droga ekspresowa S-3 – podział na zadania; GDDKiA, O. w Zielonej Górze, 2008 r.;
65. Ruch drogowy 1995, 2000 i 2005; Transprojekt Warszawa (pomiarzy średniodobowego ruchu samochodowego na sieci dróg krajowych) oraz szczegółowe natężenie dróg krajowych w województwie lubuskim w 2005 r.);
66. Pomiar ruchu na drogach wojewódzkich w 2005 r.
67. Regionalny Plan Regionu Planistycznego Górne Łużyce – Dolny Śląsk oraz pierwsza kompleksowa jego aktualizacja.

4. OBJAŚNIENIA SKRÓTÓW STOSOWANYCH W ZMIANIE PZPWL

- ECONET - koncepcja europejskiej sieci ekologicznej, opracowana w ramach europejskiego programu Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN), w którym wyznaczono w Polsce zintegrowany przestrzennie system obszarów węzłowych i korytarzy ekologicznych o wysokich walorach przyrodniczych wskazanych do ochrony;
- EFRR - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- GUS - Główny Urząd Statystyczny
- GZWP - Główny Zbiornik Wód Podziemnych
- KPZK - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju – krajowy dokument planistyczny, określający uwarunkowania, cele i kierunki zrównoważonego rozwoju kraju oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia
- KPZW - Krajowy Program Zwiększania Lesistości
- Natura 2000 - Europejski system obszarów chronionych - oparty na wyznaczonych ostojach i siedliskach o wysokich walorach przyrodniczych wskazanych do ochrony
- NPR - Narodowy Plan Rozwoju
- NSP - Narodowy Spis Powszechny
- OchK - Obszar Chronionego Krajobrazu
- OSOP - Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków
- OSSE - Obszar Specjalnej Strefy Ekonomicznej
- PKB - Produkt Krajowy Brutto
- PTTK - Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze
- PZPWL - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego
- REGON - Rejestr Gospodarki Narodowej
- RDLP - Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
- RZGW - Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej
- SOOS - Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk
- UE - Unia Europejska
- UNESCO - Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury

7. INNE - Załącznik nr 1.

Udokumentowane złoża kopalin w województwie lubuskim

Lp.	Nazwa złoża	Powiat
AZOTOWY GAZ ZIEMNY		
1.	Sulęcín	sulęciński
GAZ ZIEMNY		
1.	Babimost	zielonogórski
2.	BMB (Baranówko – Mostno – Buszewo)	gorzowski, myśliborski
3.	Breslack - Kosarzyn	krośnieński
4.	Czeklin	krośnieński
5.	Dębina	głogowski, wschowski
6.	Dzieduszyce	gorzowski
7.	Górzycza	ślubicki
8.	Grochowice	głogowski, nowosolski
9.	Grotów	czarnkowsko – trzcianecki, międzychodzki, strzelecko – drezdenecki
10.	Gryżyna	krośnieński, świebodziński
11.	Jeniniec	gorzowski
12.	Kandlewo	górowski, wschowski
13.	Kargowa	zielonogórski
14.	Kije	zielonogórski
15.	Kije NE	zielonogórski
16.	Kosarzyn - N	krośnieński
17.	Kosarzyn (E)	krośnieński
18.	Kosarzyn (S)	krośnieński
19.	Lubiatów	międzychodzki, strzelecko – drezdenecki
20.	Lubiszyn	gorzowski
21.	Międzychód	międzychodzki, strzelecko – drezdenecki
22.	Mozów S	zielonogórski
23.	Nowa Sól	nowosolski
24.	Ołobok	świebodziński
25.	Radoszyn	świebodziński
26.	Retno	krośnieński
27.	Stanowice	gorzowski
28.	Szlichtyngowa	wschowski
29.	Wilcze – czerw. spąg	wolsztyński, zielonogórski
30.	Wilcze – dolomit główny	zielonogórski
31.	Wilków	głogowski, wschowski
ROPA NAFTOWA		

1.	Babimost	zielonogórski
2.	BMB (Barnówko – Mostno – Buszewo)	gorzowski, myśliborski
3.	Breslack - Kosarzyn	krośnieński
4.	Dzieduszyce	gorzowski
5.	Górzycza	słubicki
6.	Grotów	czarnkowsko –trzcianecki, międzychodzki, strzelecko – drezdenecki
7.	Gryżyna	krośnieński, świebodziński
8.	Jeniniec	gorzowski
9.	Kamień Mały	gorzowski, sulęciński
10.	Kije	zielonogórski
11.	Kije NE	zielonogórski
12.	Kosarzyn - N	krośnieński
13.	Kosarzyn (E)	krośnieński
14.	Kosarzyn (S)	krośnieński
15.	Książ Śląski	nowosolski
16.	Lubiatów	międzychodzki, strzelecko – drezdenecki
17.	Lubiszyn	gorzowski
18.	Mozów S	zielonogórski
19.	Ołobok	świebodziński
20.	Radoszyn	świebodziński
21.	Retno	krośnieński
22.	Rybaki	krośnieński
WĘGLE BRUNATNE		
1.	Babina - Żarki	żarski
2.	Babina – łuska 0 I	żarski
3.	Babina- łuska 0 II	żarski
4.	Babina – łuska 0 III	żarski
5.	Babina – łuska 0-0A	żarski
6.	Babina – strefa fałdowa f-g	żarski
7.	Cybinka	krośnieński, słubicki
8.	Gubin	żarski
9.	Gubin I	krośnieński, żarski
10.	Gubin – Zasieki - Brody	krośnieński, żarski
11.	Lubsko	żarski
12.	Maria	nowosolski
13.	Mosty	żarski
14.	Przyjaźń Narodów – sz. Henryk	żarski
15.	Rzepin	słubicki
16.	Sądów	krośnieński, słubicki, sulęciński
17.	Sieniawa 1	świebodziński
18.	Sieniawa 2	sulęciński, świebodziński
19.	Sieniawa-siodło IX-XVI	sulęciński, świebodziński
20.	Torzym	sulęciński, świebodziński
RUDY MIEDZI I SREBRA		
1.	Bytom Odrzański	głogowski, nowosolski
RUDY NIKLU		

1.	Bytom Odrzański	głogowski, nowosolski
SIARKA		
1.	Górzycza ⁹⁾	Słubicki
GLINY OGNIOTRWALE		
1.	Chwaliszowice	żarski
2.	Łęknica	żarski
3.	Łęknica II	żarski
4.	Łęknica III	żarski
5.	Łęknica – pole Edward	żarski
6.	Małomice	żagański
7.	Małomice II	żagański
KREDA		
1.	Brzeźno	gorzowski
2.	Gądków Wielki	sulęciński
3.	Kwiejce	strzelecko - drezdenecki
4.	Łomy	krośnieński
5.	Maczków	słubicki
6.	Mostki	świebodziński
7.	Pomorsko	zielonogórski
8.	Pomorsko II	zielonogórski
9.	Rańsko	międzyrzecki
10.	Santoczno	gorzowski
11.	Sława	wschowski
12.	Szumiąca	międzyrzecki
13.	Tarnawa	sulęciński
14.	Wologoszcz	strzelecko – drezdenecki
15.	Zabór	zielonogórski
PIASKI I ŻWIRY		
1.	Babimost	zielonogórski
2.	Babimost A	zielonogórski
3.	Babimost I	zielonogórski
4.	Babimost - Zamczysko	zielonogórski
5.	Bielice II	sulęciński
6.	Bielice Południe	sulęciński
7.	Bobrowice *	krośnieński
8.	Bobrowice I *	krośnieński
9.	Bobrowice k/Szprotawy *	żagański
10.	Bolemin	gorzowski
11.	Bronków *	krośnieński
12.	Brożek *	żarski
13.	Brójce I	międzyrzecki
14.	Brójce II	międzyrzecki
15.	Brzozowiec NW	żarski
16.	Bucze *	świebodziński
17.	Bucze	świebodziński
18.	Bucze - Południe	świebodziński
19.	Bukowiec	międzyrzecki

20.	Bukowiec II	międzyrzecki
21.	Bukowiec III	międzyrzecki
22.	Bukowiec - Krzysztof	międzyrzecki
23.	Bukowiec – obsz. A	międzyrzecki
24.	Bukowiec - Stanisław	międzyrzecki
25.	Chlebowo	krośnieński
26.	Chlebowo I	krośnieński
27.	Chlebowo II	krośnieński
28.	Chlebowo Wschód	krośnieński
29.	Chociszewo I	międzyrzecki
30.	Chociszewo MŁ	międzyrzecki
31.	Chociszewo - Jan	międzyrzecki
32.	Chociszewo – p. A i B	międzyrzecki
33.	Chociszewo – p. C, D, E	międzyrzecki
34.	Chojnowo *	krośnieński
35.	Chwalim	zielonogórski
36.	Chwalim II B	zielonogórski
37.	Cieszów – Turów *	zielonogórski
38.	Czarnowice*	krośnieński
39.	Czarnowo	krośnieński
40.	Danków*	strzelecko – drezdenecki
41.	Deszczno – Łagodzin p. Karnin*	gorzowski
42.	Deszczno – Kolonia I	gorzowski
43.	Deszczno – Łagodzin *	gorzowski, m. Gorzów wlkp.
44.	Deszczno – Łagodzin I	gorzowski
45.	Deszczno – Łagodzin 2	gorzowski
46.	Deszczno – Łagodzin p. Krasowiec*	gorzowski
47.	Deszczno – Łagodzin p. Krasowiec 1	gorzowski
48.	Debinka- Strzeszowice*	żarski
49.	Dębowa Łęka*	wschowski
50.	Dębowiec II*	międzyrzecki
51.	Dębowiec III – p. E*	międzyrzecki
52.	Dębowiec III – p. W*	międzyrzecki
53.	Dobruszów Wielki*	zielonogórski
54.	Drozdów*	żarski
55.	Drzewce*	wschowski
56.	Drzewce I*	wschowski
57.	Dziećmiarowice*	żagański
58.	Dziećmiarowice - E	żagański
59.	Glinik*	gorzowski
60.	Glinik Mieczysław	gorzowski
61.	Glińsk	świebodziński
62.	Goraj – Pole E*	międzyrzecki
63.	Gościkowo	świebodziński
64.	Gozdnica*	żagański
65.	Gozdnica- wydma	żagański
66.	Górki- 1 i Górki- 2*	strzelecko - drezdenecki
67.	Górzycza	słubicki
68.	Górzycza I	słubicki

69.	Górzykowo	zielonogórski
70.	Górzykowo II	zielonogórski
71.	Grabów	sulęciński
72.	Grajówka – Zbiornik p. N*	zielonogórski, żagański
73.	Grajówka – Zbiornik p. S*	zielonogórski, żagański
74.	Gralewo	gorzowski
75.	Gralewo – pole ES*	gorzowski
76.	Hetmanice	wschowski
77.	Janczewo I*	gorzowski
78.	Janczewo Południe*	gorzowski
79.	Jasionna*	żarski
80.	Jezioro	świebodziński
81.	J.M. - Chociszewo	międzyrzecki
82.	Kalsk	zielonogórski
83.	Kalsko	międzyrzecki
84.	Kalsko I	międzyrzecki
85.	Kalsko II	międzyrzecki
86.	Kaława - Stawy	międzyrzecki
87.	Karszyn	zielonogórski
88.	Kłodowa*	gorzowski
89.	Kłodowa – Srebrna*	gorzowski
90.	Kosieczyn	świebodziński
91.	Krażkowo	wschowski
92.	Krażkowo I	wschowski
93.	Krółów	żarski
94.	Krzyszczycy	sulęciński
95.	Krzystkowice*	zielonogórski
96.	Kuligowo	międzyrzecki
97.	Kunowice	ślubicki
98.	Lasocin	nowosolski
99.	Ledno	zielonogórski
100.	Lelechów	nowosolski
101.	Leśniów Wielki*	zielonogórski
102.	Lgiń VII	wschowski
103.	Lipno – Niegostaw*	strzelecko – drezdenecki
104.	Lubin	sulęciński
105.	Lutol Mokry	międzyrzecki
106.	Lutyńka*	żagański, żarski
107.	Łaz	zielonogórski
108.	Łozy II*	żagański
109.	Łupowo - SW	gorzowski
110.	Maczków*	ślubicki
111.	Maczków Północ I*	ślubicki
112.	Maczków Północ II	ślubicki
113.	Maczków – działka nr 24	ślubicki
114.	Maczków Wschód*	ślubicki
115.	Maczków Zachód*	ślubicki
116.	Małuszów	sulęciński
117.	Markosice*	krośnieński

118.	Maszewo Wschód	gorzowski
119.	Maszków	sulęciński
120.	Miodnica*	żagański
121.	Mirocin II*	nowosolski
122.	Młynkowo	zielonogórski
123.	Mostki I	świebodziński
124.	Mostki II	świebodziński
125.	Niedoradz W	nowosolski
126.	Niedoradz W-2	nowosolski
127.	Niedźwiedź	świebodziński
128.	Niedźwiedź I	świebodziński
129.	Niedźwiedź II	świebodziński
130.	Niedźwiedź III	świebodziński
131.	Niedźwiedź IV	świebodziński
132.	Niedźwiedź V	świebodziński
133.	Niegostaw MŁ	strzelecko – drezdenecki
134.	Nietków	zielonogórski
135.	Nietków S	zielonogórski
136.	Nietków III	zielonogórski
137.	Nietoperek	międzyrzecki
138.	Nietoperek - 1	międzyrzecki
139.	Nowa Niedrzewica KW	międzyrzecki
140.	Nowa Wieś*	wschowski
141.	Nowa Wieś I	wschowski
142.	Nowogród Bobrzański Zb. – Gorzupia Dln*	żagański
143.	Nowe Drzewce*	wschowski
144.	Nowe Gorzycko	międzyrzecki
145.	Nowogród Bobrzański – Zbiorn.*	zielonogórski
146.	Nowogród Bobrzański I	zielonogórski
147.	Nowogród Bobrzański – Zb. P. Bobrówka	żagański
148.	Osowa Sień III	wschowski
149.	Osowa Sień IV	wschowski
150.	Osowa Sień V	wschowski
151.	Owczary – p. Południowe*	słubicki
152.	Owczary – p. Północne	słubicki
153.	Pław	krośnieński
154.	Pław II	krośnieński
155.	Płonica Zachód	gorzowski
156.	Pole	krośnieński
157.	Połupin*	krośnieński
158.	Połupin - SE	krośnieński
159.	Popowice*	zielonogórski
160.	Popowo	międzyrzecki
161.	Popowo I	międzyrzecki
162.	Pożradło	świebodziński
163.	Prochowice	słubicki
164.	Przewoźniki*	żarski
165.	Przewóz*	żarski
166.	Przęsłice	sulęciński

167	Przylep	zielonogórski
168	Przyłęg*	strzelecko – drezdenecki
169	Przysieka*	strzelecko – drezdenecko
170	Przysieka I	strzelecko – drezdenecko
171	Przysieka II*	strzelecko – drezdenecko
172	Racula	zielonogórski
173	Radachów	ślubicki
174	Raduszec Stary E*	krośnieński
175	Radzików*	ślubicki
176	Raków	świebodziński
177	Rejów I	nowosolski
178	Rejów II	nowosolski
179	Rejów - Przyszłość	nowosolski
180	Rosin	świebodziński
181	Różanki	gorzowski
182	Rudgerzowice	świebodziński
183	Rybovice – Kunice*	ślubicki
184	Samsonki	świebodziński
185	Samsonki I	świebodziński
186	Sanice*	żarski
187	Siedlisko	nowosolski
188	Siedlnica	wschowski
189	Sieraków*	żagański
190	Sieraków – N*	żagański
191	Silna BB	międzyrzecki
192	Słocina	nowosolski
193	Słońsk	sulęciński
194	Stany	nowosolski
195	Stare Kursko	międzyrzecki
196	Stary Raduszec*	krośnieński
197	Stężycza*	gorzowski
198	Stoki*	międzyrzecki
199	Stołuń	międzyrzecki
200	Stołuń W	międzyrzecki
201	Sulęcín „W”	sulęciński
202	Sulów	ślubicki
203	Sycowice	zielonogórski
204	Tarnawa Krośnieńska*	krośnieński
205	Tarnawka*	sulęciński
206	Templewo	międzyrzecki
207	Templewo I*	międzyrzecki
208	Trzebule	krośnieński
209	Turów	zielonogórski
210	Twierdzielowo	międzyrzecki
211	Tylewice	wschowski
212	Walewice	sulęciński
213	Walewice I	sulęciński
214	Walewice II	sulęciński
215	Wilkanowo	zielonogórski

216	Wojcieszyce	gorzowski
217	Wójciki	zielonogórski
218	Wysoka*	zielonogórski
219	Wysoka Wschód	gorzowski
220	Wysoka Zachód	gorzowski
221	Wyszanowo	międzyrzecki
222	Wyszanowo 1	międzyrzecki
223	Zagaje	świebodziński
224	Zemsko	międzyrzecki
225	Zwierzyn – Kozia Wólka	strzelecko – drezdenecki
226	Zwierzyn*	strzelecko – drezdenecki
227	Zwierzyn I*	strzelecko – drezdenecki
228	Żabicko	strzelecko – drezdenecki
229	Żaganiec	żagański
230	Żagań – Miodnica*	żagański
231	Żagań – Trzebów*	żagański
232	Żarki Wielkie – Siedlec*	żarski
233	Żarków*	krośnieński
234	Żółwin	międzyrzecki
PIASKI KWARCOWE DO PRODUKCJI BETONÓW KOMÓRKOWYCH		
1.	Dzikowice	żagański
2.	Sarbiewo	strzelecko - drezdenecki
PIASKI KWARCOWE DO PRODUKCJI CEGŁY WAPIENNO- PIASKOWEJ		
1.	Bojadła	zielonogórski
2.	Murzynowo	międzyrzecki
3.	Stare Kurowo	strzelecko - drezdenecki
SUROWCE ILASTE CERAMIKI BUDOWLANEJ		
1	Borzany (dla ceg. Małomice)	żagański
2	Borowe	żagański
3	Broniszów	nowosolski
4	Brzozowiec I	gorzowski
5	Budych I	żarski
6	Chwaliszowice	żarski
7	Drzeniów	żarski
8	Glinka Górna	żarski
9	Gorzów Wielkopolski	m. gorzów wlkp.
10	Gozdnica	żagański
11	Gozdnica Rejon III, I	żagański
12	Gozdnica - Południe	żagański
13	Jasień II	żarski
14	Kłębina	zielonogórski
15	Klinkier	żagański
16	Kożuchów I	nowosolski
17	Kunice I	żarski
18	Kunice II A	żarski
19	Lubsko – Dachówczarnia I	żarski
20	Lubsko – Dachówczarnia II	żarski
21	Lubsko - Kaflarnia	żarski
22	Lubsko - Szamotownia	żarski

23	Łukowice I	żagański
24	Łukowice III	żarski
25	Mirostowice	żarski
26	Mirostowice Dolne	żarski
27	Mirostowice Dolne – S	żarski
28	Murzynowo	międzyrzecki
29	Muszkowo II	suleciński
30	Nietków	zielonogórski
31	Nowe Miasteczko	nowosolski
32	Pruszków	żagański
33	Radowice	zielonogórski
34	Siedlisko	nowosolski
35	Skwierzyna Gaj III	międzyrzecki
36	Sulechów	zielonogórski
37	Tuplice	żarski
38	Witnica	gorzowski
39	Żagań	Żagański
SUROWCE SZKLARSKIE		
1.	Lutyńka – Soczewka 1	żagański
2.	Lutyńka – Soczewka B- I	żarski
3.	Lutyńka – Soczewka L-II	żarski
4.	Stawnik	żarski
TORFY		
1.	Bargów*	suleciński
2.	Brzeźno	gorzowski
3.	Czarnowo	krośnieński
4.	Gajec	ślubicki
5.	Grabin	krośnieński
6.	Gronów	krośnieński
7.	Karszyn CA	zielonogórski
9.	Konotop III	nowosolski
10.	Lgiń II	wschowski
11.	Lgiń V	wschowski
12.	Lgiń VI	wschowski
13.	Lubiechnia Mała	ślubicki
14.	Lubięcín	nowosolski
15.	Lubięcín I	nowosolski
16.	Lubiechów	żagański
17.	Ośno*	ślubicki
18.	Surowa	żarski
19.	Trzebule	krośnieński
20.	Żytowań RC	krośnieński
*złoża, w których występują borowiny		
WODY LECZNICZE I TERMALNE		
1.	Łagów	świebodziński

9) – złoża siarki towarzyszące złożom ropy naftowej i gazu ziemnego.

* - złoża zawierające piasek ze żwirem

7. INNE – Załącznik nr 2

Wykaz złóż ropy naftowej i gazu ziemnego wraz z wydanymi koncesjami.

Lp.	Nazwa gminy	Dodatkowe informacje	
		Koncesje na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż ropy naftowej i gazu ziemnego obejmujące poszczególne gminy.	Udokumentowane złoża ropy naftowej i gazu ziemnego (będące w eksploatacji) na terenie poszczególnych gmin.
1.	Babimost	Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995r. - ważna do dnia 31.12.2012 r.	brak
2.	Bledzew	Międzyrzecz nr 65/98/p z dnia 07.08.1998 r. - ważna do 17.08.2013 r., Lubniewice nr 21/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015 r.	brak
3.	Bobrowice	brak	Brak
4.	Bogdaniec	Lubniewice nr 21/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r. - ważna do dnia 29.09.2014 r., Kostrzyn - Mysłibórz nr 22/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 03.02.2013r., Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r. - ważna do dnia 28.09.2016 r.	leży udokumentowane złoża ropy naftowej Jeniniec , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Jeniniec”
5.	Bojadła	brak	Brak
6.	Brody	brak	Brak
7.	Brzeźnica	brak	Brak
8.	Bytnica	Krosno Odrzańskie - Świebodzin nr 23/95/p - ważna do dnia 31.12.2013r., Gubin - Krosno Odrzańskie nr 25/99/p z dnia 22.09.1999 r. - ważna do dnia 22.09.2014 r.	brak
9.	Bytom Odrzański	brak	Brak

10.	Cybinka	Gubin - Krosno Odrzańskie nr 25/99/p z dnia 22.09.1999 r.-ważna do dnia 22.09.2014 r. (obejmuje b. mały fragment)	brak
11.	Czerwiewisk	Krosno Odrzańskie - Świebodzin nr 23/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2013 r.	brak
12.	Dąbie	Gubin - Krosno Odrzańskie nr 25/99/p z dnia 22.09.1999 r.-ważna do dnia 22.09.2014 r., Krosno Odrzańskie - Świebodzin nr 23/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2013 r.	brak
13.	Deszczno	Lubniewice nr 21/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r.-ważna do dnia 29.09.2014 r., Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r.-ważna do dnia 28.09.2016 r.	brak
14.	Dobiegiew	Brak	Brak
15.	Drezdenko	Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r.-ważna do dnia 28.09.2016 r.	częściowo leży udokumentowane złoża ropy naftowej Grotów , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Grotów”, częściowo leży udokumentowane gazu ziemnego Międzychód dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Międzychód”, częściowo leży udokumentowane złoża ropy naftowej Lubiatów , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Lubiatów I”
16.	Gorzów Wlkp. miast	Lubniewice nr 21/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r. - ważna do dnia 28.09.2016 r.	brak
17.	Gozdnica	brak	Brak
18.	Górzycza	Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r.-ważna do dnia 29.09.2014 r.	leży udokumentowane złoża ropy naftowej i gazu ziemnego Górzycza , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Górzycza”
19.	Gubin gmina	Gubin - Krosno Odrzańskie nr 25/99/p z dnia 22.09.1999 r.-ważna do dnia 22.09.2014 r.	leży udokumentowane złoża ropy naftowej Kosarzyn N , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Kosarzyn N” leżą udokumentowane złoża ropy naftowej Breslack – Kosarzyn i Kosarzyn , dla których utworzono obszar i teren górniczy „Kosarzyn I”,
20.	Gubin miasto	Gubin - Krosno Odrzańskie nr 25/99/p z dnia 22.09.1999 r.-ważna do dnia 22.09.2014 r.	Brak
21.	Ilowa	brak	Brak
22.	Jasień	brak	Brak
23.	Kargowa	Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995 r.-ważna do dnia 31.12.2012 r.	Brak
24.	Kłodawa	Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p	Brak

25.	Kolisko	z dnia 28.09.1998 r. - ważna do dnia 28.09.2016 r. Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r.	Brak
26.	Kostrzyn nad Odrą	Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r. - ważna do dnia 29.09.2014 r., Kostrzyn - Mysłibórz nr 22/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 03.02.2013 r., brak	Brak
27.	Koźuchów	brak	Brak
28.	Krosno Odrzańskie	Gubin - Krosno Odrzańskie nr 25/99/p z dnia 22.09.1999 r. - ważna do dnia 22.09.2014 r., Krosno Odrzańskie - Świebodzin nr 23/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2013 r.	leży udokumentowane złoża ropy naftowej Retno , dla którego utworzono obszar i teren górnicy „Retno”
29.	Krzyszczyc	Lubniewice nr 21/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r. - ważna do dnia 29.09.2014 r., Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015 r.	brak
30.	Lipinki Łużyckie	Brak	brak
31.	Lubiszyn	Kostrzyn - Mysłibórz nr 22/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 03.02.2013 r.	częściowo leży udokumentowane złoża ropy naftowej i gazu ziemnego Barnówko-Mostno-Buszewo , dla którego utworzono obszar i teren górnicy „Barnówko-Mostno-Buszewo”, częściowo leży udokumentowane złoża ropy naftowej Lubiszyn , dla którego utworzono obszar i teren górnicy „Lubiszyn”
32.	Lubniewice	Lubniewice nr 21/95/p z dnia 03.08.1995r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015r.	brak
33.	Lubrza	Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015r.	brak
34.	Lubsko	Brak	brak
35.	Łagów	Krosno Odrzańskie - Świebodzin nr 23/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2013 r., Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015r.	brak
36.	Łęknica	Brak	brak
37.	Małomice	Brak	brak
38.	Maszewo	Gubin - Krosno Odrzańskie nr 25/99/p z dnia 22.09.1999 r. - ważna do	leży udokumentowane złoża ropy naftowej Rybaki - Blok Połęcko , dla

39.	Międzyrzecz	dnia 22.09.2014 r. Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995 r.-ważna do dnia 31.12.2012r. Międzyrzecz nr 65/98/p z dnia 07.08.1998 r. - ważna do 17.08.2013r., Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015r.	którego utworzono obszar i teren górniczy „Rybaki” brak
40.	Niegostawice	Brak	brak
41.	Nowa Sól Gmina	Brak	brak
42.	Nowa Sól miasto	Brak	brak
43.	Nowe Miasteczko	Brak	brak
44.	Nowogród Bobrzański	Brak	brak
45.	Ośno Lubuskie	Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r.-ważna do dnia 29.09.2014 r., Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015r.	Brak
46.	Otyń	Brak	brak
47.	Przewóz	Brak	brak
48.	Przytoczna	Międzyrzecz nr 65/98/p z dnia 07.08.1998 r. - ważna do 17.08.2013 r., Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r.-ważna do dnia 28.09.2016 r.	brak
49.	Pszczew	Międzyrzecz nr 65/98/p z dnia 07.08.1998 r. - ważna do 17.08.2013 r., Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015 r.	brak
50.	Rzepin	Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r. - ważna do dnia 29.09.2014 r.	brak
51.	Santok	Lubniewice nr 21/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r. - ważna do dnia 28.09.2016 r.	brak
52.	Siedlisko	brak	częściowo leży udokumentowane złoże gazu ziemnego Grochowice , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Grochowice”
53.	Skąpe	Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Krosno Odrzańskie - Świebodzin nr 23/95/p z dnia 03.08.1995 r.-ważna do dnia 31.12.2013 r., Sulechów nr 33/2008/p z dnia 04.08.2008 r. - ważna do dnia 04.08.2013 r.	częściowo leży udokumentowane złoże ropy naftowej Radoszyn , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Radoszyn”, leży udokumentowane złoże ropy naftowej Ołobok , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Ołobok”
54.	Skwierzyna	Międzyrzecz nr 65/98/p z dnia 07.08.1998 r. - ważna do 17.08.2013 r.,	częściowo leży udokumentowane złoże ropy naftowej Lubiatów , dla którego

			Lubniewice nr 21/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r. - ważna do dnia 28.09.2016 r.	utworzono obszar i teren górnicy „Lubiatów I”
55.	Slawa		Brak	brak
56.	Stońsk		Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r. - ważna do dnia 29.09.2014 r.,	brak
57.	Ślubice		Chartów - Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r.-ważna do dnia 29.09.2014 r.,	brak
58.	Stare Kurowo		Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r.-ważna do dnia 28.09.2016 r.	brak
59.	Strzelce Krajeńskie		Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r. - ważna d dnia 28.09.2016 r.	brak
60.	Sulechów		Sulechów nr 33/2008/p z dnia 04.08.2008 r. - ważna do dnia 04.08.2013 r., Krosno Odrzańskie - Świebodzin nr 23/95/p - ważna do dnia 31.12.2013r., Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r.,	udokumentowane złoże ropy naftowej Mozów S , dla którego utworzono obszar i teren górnicy „Mozów S”, udokumentowane złoże ropy naftowej Kije , dla którego utworzono obszar i teren górnicy „Kije”
61.	Sulęcín		Sulęcín - Międzyczec nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015 r.	brak
62.	Szczaniec		Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995 r.-ważna do dnia 31.12.2012 r.	brak
63.	Szlichtyngowa		brak	leży udokumentowane złoże gazu ziemnego Szlichtyngowa , dla którego utworzono obszar i teren górnicy „Szlichtyngowa I”, częściowo leży udokumentowane złoże gazu ziemnego Wilków , dla którego utworzono obszar i teren górnicy „Wilków I”
64.	Szprotawa		Brak	brak
65.	Świdnica		Brak	brak
66.	Świebodzin		Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Krosno Odrzańskie - Świebodzin nr 23/95/p - ważna do dnia 31.12.2013r., Sulęcín - Międzyczec nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015 r.	częściowo leży udokumentowane złoże ropy naftowej Radoszyn , dla którego utworzono obszar i teren górnicy „Radoszyn”
67.	Torzyn		Chartów-Ośno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r.-ważna do dnia 29.09.2014 r., Sulęcín-Międzyczec nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015 r.	brak
68.	Trzciel		Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p	brak

		z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r., Sulęcín - Międzyrzecz nr 15/97/p z dnia 28.04.1997 r. - ważna do dnia 28.04.2015 r., Wolsztyn - Nowy Tomysł nr 26/96/p z dnia 23.05.1996 r. - ważna do dnia 23.05.2016 r.	
69.	Trzebiechów	Brak	brak
70.	Trzebień	Brak	brak
71.	Tuplice	Brak	brak
72.	Witnica	Chartów - Osno Lubuskie nr 26/99/p z dnia 29.09.1999 r. - ważna do dnia 29.09.2014 r., Kostrzyn - Myślibórz nr 22/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 03.02.2013 r.,	częściowo leży udokumentowane złoża ropy naftowej i gazu ziemnego Barnówko-Mostno-Buszewo , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Barnówko-Mostno-Buszewo”, częściowo leży udokumentowane złoża ropy naftowej Lubiszyn , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Lubiszyn”, leży udokumentowane złoża ropy naftowej Dzieduszyce , dla którego utworzono obszar i teren górniczy „Dzieduszyce”
73.	Wschowa	Brak	brak
74.	Wymiarki	Brak	brak
75.	Zabór	Brak	brak
76.	Zbąszynek	Świebodzin - Wolsztyn nr 24/95/p z dnia 03.08.1995 r. - ważna do dnia 31.12.2012 r.,	brak
77.	Zielona Góra gmina	brak	Zakończono eksploatację złoża ropy naftowej Czerwieńsk . Aktualnie opracowywany jest wniosek o zniesienie koncesji na wydobywanie ropy naftowej ze złoża Czerwieńsk.
78.	Zielona Góra miasto	Brak	brak
79.	Zwierzyn	Gorzów Wlkp. - Międzychód nr 69/98/p z dnia 28.09.1998 r. - ważna do dnia 28.09.2016 r.	brak
80.	Żagań gmina	Brak	brak
81.	Żagań miasto	Brak	brak
82.	Żary gmina	brak	brak
83.	Żary miasto	Brak	brak